R. BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V. E. II
ROMA
8
30 E
M 8

8.30.E.8

FRATRIS DOMINICI SOTO, SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRAEDIcatorum, & Cæſareæ maieſtatis Caroli quinti Imperatoris à ſacris cōfeſſionibus, ad ſanctum concilium Tridentinum

De natura & gratia. Quod opus ab ipſo authore denuo recognitū eſt,nonnulliſque in locis emendatum, & Apologia contra reuerendū Epiſcopum Catharinum auctum.

Biblioth. S. Pantal.



CVM PRIVILEGIO.

PARISIIS,

Apud Ioannem Foucher,ſub ſcuto Florentiæ,in via ad D.Iacobum.

1549.

Bibliothecæ Domus Romanæ Pauperum
Matris Dei Scholarum Piarum.

HEnry par la grace de Dieu Roy de France, Au preuoſt de Paris, Bailly de Rouen, Seneſchal de Lyon, Grenoble, Thoulouze, Bordeaulx, Poictou, Berry, Champaigne, Iuges Dãiou & du Mayne, & à tous noz autres iuſticiers & officiers de noſtre royaulme ou à leurs lieutenans & à chaſcun deulx ſi comme à luy appartiendra, ſalut. Receu auons l'humble ſupplication de noſtre cher & bien ame Iehan Foucher, marchant libraire iure en noſtre Vniuerſite de Paris, Contenant que puys peu de temps en ca, il a recouuert auec grans fraictz, ſoing & labeur de pays eſtrange, la coppie d'ung liure (contre la ſecte Lutherienne) intitulé, Fratris Dominici Soto Segobienſis theologi, ordinis prædicatorum ad ſanctum concilium Tridentinum de natura & gratia, Et apologia contra reuerendum epiſcopum Ambro. Catharinum. Lequel liure a eſté ueu & uiſité par la faculte de Theologie de noſtredicte Vniuerſite de Paris, qui ont trouué & certiffie n'y auoir choſe contreuenante à noſtre foy, n'y aux conſtitutions de l'Egliſe: Mais eſt digne d'eſtre imprimé & mis en lumiere, lequel liure ledict ſuppliant uouldroit uoluntiers faire imprimer, uendre & diſtribuer & iceluy mettre en lumiere. Mais il doubte que autres libraires & imprimeurs le uoulſiſſent pareillement imprimer ou faire imprimer, uendre & diſtribuer, & par ce moyen ledict ſuppliant ſeroit fruſtré de ſon labeur, fraictz & miſes qu'il luy a conuenu & conuiendra faire, ſi par nous ne luy eſtoit ſur ce pourueu de noſtre grace, humblemẽt requerant icelle. Pourquoy nous ces choſes conſiderées, deſirant de tout noſtre pouoir la congnoiſſance des bonnes lettres eſtre manifeſtées à noz ſubiectz, pour & pareil exemple imiter & enſuyure les choſes uertueuſes & fuire les mauuaiſes: Inclinant liberalement à la ſupplication dudict ſuppliant, ne uoulant le merite de ſon labeur luy eſtre tollu, ne le recouurement de ſes deniers, fraictz & miſes luy eſtre empeſchez. Pour ces cauſes auons de noſtre grace eſpecial audict ſuppliant donné priuilege, congé, licence & permiſſion d'imprimer ou faire imprimer tant de foys que bon luy ſemblera & iceluy mettre en uente, Auec inhibitions & deffences à tous libraires & imprimeurs & autres qu'il appartiendra de non imprimer ou faire imprimer n'y mettre en uẽte ledict liure ſans le uouloir & conſentement dudict Foucher durant le temps & terme de ſix ans conſecutifz commencans au iour & datte que ledict liure ſera acheué d'imprimer, ſur peine de confiſcation deſdictz liures & d'amende arbitraire. De ce faire uous auons & à un chaſcun de uous ſi comme à luy appartiendra, donné & par ces preſentes donnons plain pouoir, cõmiſſion, authorité, & mandons à tous noz iuſticiers, officiers & ſubiectz qu'en ce faiſant ſoit obey: Car tel eſt noſtre plaiſir, Nonobſtant quelconques lettres au contraire. Donné à Paris le ſixieſme iour D'aouſt L'an de grace mil cinq cens quarente neuf. Et de noſtre regne le troiſieſme.

Ainſi ſigné Par le conſeil

De Valenſienne.

INDEX SENTENTIARVM QVAE IN HOC OPERE continentur. Quod tu tamen circunſpecte lector ad formam tabellæ quæ in calce huiu: indicis appendet, exige, & emendatum cura. Numerus indicat folium: a. faciem primam. b. uero ſecundam.

A

Actio humana tres habet conſyderandas conditiones. 225. a.
Adam fuit creatus in gratia 13. b. & infra.
Adam nõ omnia dona, quæ recepit trãſmiſiſſet in poſteros. 19. a.
Anabaptiſtarum hæreſis. 137. a.
Angelis non fuit neceſſaria iuſtitia originalis. 18. a.
Animalia bruta nec ius habent proprie ullũ neq; felicitatis capacia ſunt. 225. b.
Appetitus ſenſitiuus & rationalis. 7. a.
Appetitus iraſcibilis & concupiſcibilis. 7. b.
Arboris nomĩe, ſiue bonæ, ſiue malæ quid intelligatur in ſacra pagina. 213. a.
Attritio, uide contritio.
Auguſt. coryphæus huius diſputationis de peccato & de iuſtificatione. 5. a.
Auxilium, concurſus, influentia Dei, uide Deus.
Auxilium ſpeciale quid ſit. 101. a. & quomodo ſit neceſſarium. 102. a.
Auxiliũ ſpeciale, neceſſarium ĩs etiam qui ſunt in gratia ad implendum legem, licet non ad faciendum ſingula præcepta. 207. a.

B

Baptiſmi effectus. 147. a.
Baptiſmus in uoto ſufficit ad ſalutem. ibidem & infra.
Beatitudo conſiſtit in uiſione. 9. b.
Beatitudo uera non fuit philoſophis nota. 12. a.
Ad beatitudinem illam cæleſtem ineſt nobis naturalis appetitus. ibidem.
Beati non indigent cogente lege. 193. b.
Beatitudo ſi daretur ſine ullis meritis, perfectione aliqua beatitudinis accidentali careret. 235. a.
Bonum morale: uide opus.

C

Cauſæ ſecundæ uere agũt, etiã ſi abſque diuino influxu nihil poßint. 67. a & . b
Certitudo ex duobus æſtimari poteſt, ſcilicet ex obiecto & ex ſubiecto. 239. a.
Certitudo gratiæ noſtræ pendet tum ex firmitate diuinæ promißionis, tum ex noſtra diſpoſitione. eodem. b.
Certitudinis gratiæ aſſertores bipartiti ſunt, ibidem.
Certitudo gratiæ latißime aduerſus Lutheranos expugnatur. 240. b.
Certitudo ex operum notitia roboratur. 244. a.
Certitudo perſeuerantiæ non eſt citra priuilegium poßibilis. 245. b.
Certitudo eadem impugnatur aduerſus nonnullos catholicos. 246. b.
Certitudo utraque reprobatur teſtimoniȷs ſcipturæ ſacræ. 249. b. & infra.
Certitudinis aſſertores quadruplici peccato decipiuntur: ad quorum omnia argumenta reſpondetur. 254. b.
Charitas an ſit habitus infuſus. 165. b. & 168. b. & infra.
Charitatis conſyderatio triplex. 193. a.
Charitatis modus non cadit in reliquis

præceptis 85.a.Licet cadat in præcepto ipſo charitatis.88.b.

Charitatis nullus actus præter martyrium ſuffiat abſque formali actu pœnitētiæ delere peccatum.161.b.

Chriſtianus,quis.130.b.

Chriſto bifariam incorporamur.131.a.

Chriſtianæ reipublicæ ratio,in quo conſiſtat.eodem.b.

Chriſtus non ſolum redemptor, ſed legis lator noſter.195 a.

Chriſti aduentus , quàm fuerit neceſſarius,explicatur.220.a.

Cogitationem cordis intentam eſſe ad malum,quid ſit.213 b.

Concupiſcentia carnis aduerſus ſpiritum, naturalis.7.a & b.

Concupiſcentia cur dicatur , appetitus ſenſitiuus eodem.b.

Concupiſcentia carnis contra rationem nulla fuiſſet in ſtatu naturæ integræ. 19.a.

Concupiſcentia poſt baptiſmum non manet peccatum 37.a.

Concupiſcentia quinque modis dicitur peccatum.45.b.

Concupiſcentia uocatur fomes,tyrannus & lex carnis.49.a.

Condignæ non ſunt paßiones huius temporis ad futuram gloriam,&c.237.b.

Confeßio,cur inſtituta 216.b.

Conſilia ſunt multa in euangelio præter præcepta.197.b.

Conſiliorum opera de ſe non ſunt perfectiora quàm præceptorum,ibidem.

Conſilia cur dicantur mandatum minimum,qui autem ea implet, dicatur magnus in regno cælorum 198.a.

Contritio , & attritio quomodo differant 154.a.

Contritio non indiget aut intenſione aut extenſione.eodem.b.

Contritionis ab attritione differentia duplex:prima intrinſeca ex parte obiecti.155.a & ſecunda extrinſeca ratione gratiæ.156.b.

Contritio exigit propoſitum cauendi in futurum 156.a.

Attritio quomodo fiat contritio.160.a. &.173.a.

Conuerſio peccatoris optimo exemplo explicatur.144.b.&.145.a.

Cornelius & alÿ cathecumeni receperunt gratiã ante baptiſmũ in re.148.a.

D

Dei concurſus generalis licet ſit ei uoluntarius,tamen inter cauſas naturales adſcribitur.4 b.& infra.

Dei auxilium ſpeciale annumeratur inter dona gratuita.5.a.

Deus cognoſcitur naturaliter , nõ ut trinus,ſed quatenus unus & inquantum finis omnium & cauſa.10.a.

Deus propter ſe ſuamque propagandã beatitudinem uniuerſa creauit.22 a.

Deus non agit amore concupiſcentiæ, ſed amicitiæ ſuæ.ibidem.

Dei erga nos opera in triplici ſunt ordine & gradu 59.a.& infra.

Deus quomodo nos conuertit , petens à nobis ut conuertamur,explicatur. 60.b. &.61.a.

Deus quandoque æqualia,quandoque uero inæqualia ſpecialia auxilia nobis confert.61.b.

Deo quomodo poſſumus & quomodo nõ poſſumus dicere,quæ ipſe nobis , Vt ſine me nihil poteſtis facere 62.b.&.63 a.

Deus neminem cogit ad peccãdum , imo nec eſt cauſa peccati , ſicut nec peccare

poteſt 64 a.& infra.
Deus bifariam ſubtrahit auxilium.68.a
Deus neminem ita deſerit,ut lege ſtatuerit hominem non iuuare,ibidem.
Deus uult omnes homines ſaluos fieri. eodem.b
Deus quomodo eſt cauſa peccati.71 b
Deus quomodo ſit in nobis, & nos in illo.145 b
Deus infundendo gratiam mouet nos ad recipiendum.171 b
Deum noſtros ſupplere defectus, quid ſit. 180.b
Deus nihil præcipit impoßibile. 201.b & infra.
Deus nihil propriè debet nobis, ſed ſuæ propriæ bonitati, ac firmißimæ ueritati. 228.b
Dilectio Dei ſuper omnia fuit homini poßibilis in ſtatu naturæ integræ.21 b
Dilectio Dei ſuper omnia duplex, naturalis & ſupernaturalis.22.b
Dilectio Dei ſuper omnia triplex.87.b
De dilectione dei ſuper omnia eſt peculiare præceptum.89.a.& b.
Dilectionis præceptum quomodo impleri quo ad ſubſtantiam poßit, quomodo uero minime.91.b
Dilectio proximi, quàm ſit nobis commẽdata in ſcriptura.196.b
Dilectionis præceptum poteſt in hac uita per gratiam Dei ita perfecte impleri, ut ſatisfiat legi, licet aliter impleatur in patria.220.b
Diligere ex toto corde & ex tota mente, dupliciter.206.a
Diſpoſitio ad gratiã ſtabilitur.56.a. & infra.
Diſpoſitio ad gratiam duplex.101.b
Diſponere ſe nemo poteſt ſufficienter ad gratiam ſine ſpeciali auxilio Dei. 102. a
Diſpoſitio quæ fit per auxilium ſpeciale, duplex.Ibidem.
Diſpoſitio proxima eſt charitas.145.b
Diſpoſitionis epilogus.164.a
Diſpoſitionem eodem inſtanti ſubſequitur forma.eodem.b
Diſpoſitio proxima non præcedit ſimpliciter gratiam, ſed ſecundum quid: ſcilicet natura in genere tantum cauſæ materialis.172.a
Diſpoſitiones quomodo ſint meritoriæ gloriæ 173.a.ſed latius.236.a.& b
Dubitatio hominis an ſit in gratia, non eſt peccatum.243.a

E

Eccleſia Chriſtianorum bonos & malos complectitur.131.b.
Eccleſia facultatem habet à Chriſto condendi leges.195.b
Errores duo extremi de gratia, & lib. arbi. inter quos media nauigat eccleſia. 6.a
Errores Lutheranorum, Vide in fine indicis.

F

Facere hominem quod in ſe eſt, ſupponit ſpeciale auxilium 105.b
Felicitas humana in quo conſiſtat.225.b
Cætera uide beatitudo.
Fidei ueritas ſactiſsima, nullâque de cauſa temeranda.2.a
Fides naturam perficit.3.b
Fides, quæ per charitatem operatur 6.b
Fidei controuerſiæ ſecernendæ ſunt ab iis quæ inter doctores ſalua fide catholica diſputantur.ibidem.
Fidem aliquando recipit homo per auxilium Dei. quæ tempore præcedat gra-

iam. quæ quomodo inchoet meritum explicatur. 120. a. & b.
Fide ſola hominem iuſtificari, fuit hæreſis Eunomij, contra quam ſcripſerunt alij apoſtoli 112. b.
Fides ſecundum Luthe. triplex: ſcilicet, hiſtoriæ, promiſſionum, & miraculorum 114. a.
Fides quæ per charitatem operatur, eſt punctum controuerſiæ, eodem b.
Fides proprie duobus tantum modis accipitur, 117. b.
Fides catholica nõ eſt ſpecialis illa quam Lutherani confingunt, 120. a.
Fidei diffinitio Pauli explicatur. eod. b. & 239. a.
Fide ſola iuſtificari hominem, & certum eſſe ſuæ iuſtitiæ, connexi ſunt errores. 121. a.
Fides, ſpes & charitas, tres omnino diſtinctæ uirtutes. eod. b. adeo ut poſſint ſeparari. 123. b.
Fidei uariæ qualitates & conditiones. 124. b.
Fides quãdoque robuſtior mortua, quàm uiua. 125. a.
Fides miraculorum nõ eſt alia quàm catholica. eodem. b.
Fides mortua quomodo ſit fides, proprie explicatur. 126. b.
Fides dæmonũ quomodo differat à noſtra. 127. a.
Fides etiam informis donum Dei. ibidẽ.
Fides, opus & Dei & noſtrum. 129. a.
Fides informis ſufficit hominem conſtituere chriſtianum. 130. b. Non ſola fides ſuſcipientis ſacramentum, ſed ſacramentum ipſum confert gratiam. 133. b. & 136. a.
Fides eſt opus primum quod a iuſtificandis exigitur. 141.
Fides in lege naturæ, licet publicè non eſſet per legem promulgata, infundebatur tamen latenter ſeruantibus ius naturæ. 143. b.
Fides in omni ſeculo poſt lapſum fuit neceſſaria. 142. a.
Fides non ſola, ſed ſimul cum ſpe & charitate iuſtificat. 144. b. & præuia pœnitentia. 152. a.
Licet non ſit neceſſarium ſemper actu concurrere ſed uirtute. 165. a.
Fides iuſtificans eſt illa quæ per charitatem operatur, & dum operatur. 146. a & infra, & 173. a.
Fide ſola iuſtificari, & nõ tanquã diſpoſitione, eſt intellectu impoſsibile. 151. b.
Fides & reliquæ diſpoſitiones, quatenus gratia informantur, ſunt cauſæ formales iuſtificationis, ut inſtrumenta gratiæ 172. a.
Cætera de formali cauſa Vide, iuſtificatio.
Fide nos ſola iuſtificari, reprobatur ab apoſtolis. 184. b.
Fides eſt lumen oſtendens nobis uiam. 186. a.
Fides eſt initium, & fundamentum ſalutis. eodem. b.
Fide hominem iuſtificari, & non ex operibus, & ſimiles Paulinæ excluſiuæ non ſolas cerimonias excludunt, ſed moralia etiam præcepta, & totam naturæ legem: putà, opera præcedentia gratiam. 187. a.
Fidei ad legem comparatio qualis ſit. 187. b.
Fidei fructus ſunt opera meritoria. 234. b.
Fiducia res eſt diſtincta à fide. 118. b.

Fiducia non ex ſola fide ſed ex operibus charitatis generatur. 152.b.
Fiducia non duplex, ſed una eſt in Deo per Chriſtum. 245.a.
Finis hominis Vide, homo. *De relatione operis in ultimum finem:* Vide, opus.
Fomes, tyrannus & lex carnis. 49.a.
Formalis cauſa iuſtificationis. 164.b.
Formales cauſæ non uno omnes modo concurrunt. 170.a.

G

Gratiæ & naturæ nomina, & munera diuerſa. 5.a.
Gratiam non aliam cenſebat Pelagius, quàm naturam ipſam. 5.a.
Gratiæ nomine abſolute, uenit donum gratuitum ad noſtram ſpectans ſalutem 5.b.
Gratia ita aſſerenda eſt, ut liberum arbitrium non negetur. 6.a.
Gratiam etiam reciperent dum generarentur homines in ſtatu naturæ integræ, ſicut iuſtitiam. 19.b.
Gratia in ſtatu naturæ integræ ante peccatum non fuiſſet per meritum Chriſti. 20.b.
Gratiæ diſcrimen quæ confertur ſanctis eccleſiæ ab illa, quæ collata fuit Adæ. 23.a.
Gratia operans & cooperans. 62 a.
Gratiæ auxilium quo pacto ſit neceſſarium ad reſiſtendum tẽtationibus, 82.b.
Gratia quid ſit, & quotuplex. 101.a
Gratia & uirtutes an ſint habitus infuſi. 165.a. & 168.a.
Gratia & charitas quomodo differant. 166.a.
Gratia eſt in eſſentia animæ, charitas uero in potentijs 167.a.
Gratia & charitas diuerſimode ſeparant inter filios Dei & filios perditionis, & diuerſimode ſunt formæ uirtutum, & diuerſimode nos iungunt ultimo fini 168.a.
Gratia & uirtutes diuerſimode ſunt cauſæ formales. 171.a.
Gratia & charitas diuerſa ratione opponuntur peccato. 170.b.
Gratia effectiue expellit peccatum.
Gratia prius natura infunditur, quàm uirtutes. ibidem.
Gratiæ infuſio prior eſt uno modo, quam remiſsio: altero uero, poſterior. 173.a.
Gratiæ minimus gradus ſufficit conſtituere nos Dei uere amicos. 179.b.
Gratiæ operanti attribuitur remiſsio: ſatisfactio uero cooperanti. 224.a.
Et pariter meritum attribuitur cooperanti. 234.a.
Gratia eſt ſemen gloriæ. 228.a.
Gratia Dei uita æterna quomodo intelligatur. 236.a. & *infra.*

H

Habitus infuſi. 166.a. & 168.a. & *infra*
Habraham quomodo iuſtificatus eſt ex fide. 189.a.
Hæreſum cauſæ, mores noſtri & legum diſsipationes. 1.b.
Hominis quatuor ſtatus. 2.a.
De homine in puris naturalibus triplex conſideratio. 7.a.
Homo quia factus ad imaginem Dei dominatur orbi. 8.a.
Homo nõ eſt propter mundum conditus ſed mundus propter hominem, & ipſe propter beatitudinem. ibidem.
Hominis duplex finis: ſcilicet, naturalis & ſupra naturam. eodem.b.
Hominis finis naturalis eſt agere ſecun-

dum rationem. ibidem.

Supernaturalis uero, in uiſione dilecti Dei conſiſtit. 9. b.

Homo in puris naturalibus quid nam potuiſſet, tum cognoſcere, tum etiam agere. ibidem. & infra.

Non tamen poterat aut totum bonum naturæ cõplere, aut bene de Deo mereri. 11. a.

Homo in ſtatu naturæ integræ ſine auxilio ſpeciali non poſſet iuſtificari, potuiſſet tamen implere totum ius naturæ. 20. b. & 21. a.

Inter hominem in ſtatu naturæ integræ, & hominem in ſtatu naturæ lapſæ differentia, quæ eſt inter ſanum & infirmum. 21. a.

Homo in ſtatu naturæ integræ poterat Deum ſuper omnia diligere naturali dilectione. eodem. b.

Homo in illo ſtatu poterat perſeuerare per donum iuſtitiæ. 22. b.

Homo in illo ſtatu non potuit peccare uenialiter. 23. b.

Homo ſpoliatus iuſtitia originali ab eo qui in puris naturalibus crearetur quomodo differat. 48. a.

Quomodo fuerit in naturalibus uulneratus. eodem. b.

Homo abſque ſpeciali auxilio gratiæ poteſt cognoſcere uerum, quod ſatis eſt ad bene moraliter operandum. 76. a.

Homo in peccato, generali auxilio Dei poteſt uelle & operari aliquod bonum morale 77. b.

Homo abſque auxilio Dei non poteſt diu perſeuerare in operibus moraliter bonis, quin cadat. 80. b.

Homo in peccato, ab eo qui eſſet in ſtatu innocentiæ, quomodo differat in bono morali agendo. 81. a.

Homo exiſtens in peccato poteſt aliquando implere præcepta, quantum ad ſubſtantiam operis: non autem quantum ad intentionem præcipientis. 84. b.

Neque tamen poteſt omnia quantum ad ſubſtantiam operum, ſine ſpeciali auxilio complere. 86. b.

Homo in peccato non poteſt Deum diligere ſuper omnia. 88. b.

Homo nequit uitare omne peccatũ abſque auxilio ſpeciali. 62. b.

Honeſtũ ſuapte natura ordinatur in Deũ, niſi aliunde uitietur. 10 b.

Hypocriſis. 99. b. & . 196. b.

I

Idealis forma. 166. a

Imago Dei triplex, ad quam factus eſt homo. 8. a.

Impeccabilitas duplex, ſicuti duæ immortalitates. 17. a.

Indurare, excæcare, & aggrauare, ſolum dicunt permiſſionem Dei, quorum rationes explicantur. 69. a. & . 70. b.

Induratio Pharaonis explicatur latiſſime 71 a.

Inferni lex 69. a.

Infidelitas neque eſt omne peccatum, neque omnium peccatorum cauſa neque per omne peccatum amittitur fides. 194. a.

Intellectus obiectum. 8. b.

Inuincibilis ignoratio fidei in abditiſſimis mundi angulis non eſt. 149. a.

Et uide quæſtionem preſſius tractatam. 143. b. & . 148. b.

Iuſtificatio ſecundum Luthe. tripliciter uſurpatur. 115. b.

Item ſecundum catholicos. 115 b.

Iuſtificationis uoce quare fuerit uſus Paul. 116. b.

Iuſtificatio paſſiue accipitur. Ibidem.

Iuſtificationis cauſæ explicantur.132.b.
Iuſtificandorum quatuor genera.135.a.
Iuſtificatio adultorum à ſolo originali, explicatur 144.a. & infra.
Iuſtificatio adultorum per baptiſmum ab originali cum actuali explicatur. 149 a.
Iuſtificatio adultorum qui poſt baptiſmum lapſi ſunt explicatur: 150.a.
Iuſtificationis cauſæ materiales, ac totidem formales quomodo coeunt. 169.b.
Iuſtificationis cauſa formalis non eſt iuſtitia Chriſti nobis imputata, ſed illa quæ in nobis ab illa producitur.178.a.& 179.a.
Iuſtitia originalis ex quibus ſit principijs cognoſcenda.14.a.
Iuſtitiæ originalis diffinitio.ibidem.
Iuſtitiæ originalis nomenclatura, unde. 15.a & 36.a.
De iuſtitia originali quomodo differat inter doctores.14.a
Iuſtitia originalis aſſeritur, & probatur.15.a.& deinceps.
Iuſtitia originalis an idem fuerit habitus, qui eſt gratia probabile reputatur. 16.a.
Iuſtitia originalis in homine, non in angelo.
Iuſtitia originalis connumerabatur inter naturalia. 20.a.
Iuſtitiæ originalis ſignificata for. & mat.31.a.
De iuſtitia originali ſeruanda nullum interceſſit pactum inter Deum & Adam. 5.a.
Iuſtitiæ inhærẽtis duplex ſenſus.175.b.
Iuſtitiam Chriſti nobis imputari quid ſit. 179.b.
Iuſtitia noſtra quomodo innitatur iuſtitiæ Chriſti.180.a.
Iuſtitiam Chriſti quomodo ſumus allaturi in conſpectu Dei.181.b.
Iuſtum ex fide uiuere quid ſit.186.a.
Iuſti hominis trina facultas: ſcilicet ad implendum legem, ad ſatisfaciẽdum pro remiſſis peccatis, ad merẽdum uitam eternam.191.a.
Iuſtus nihilominus obligatur legi cuſtodiendæ.eodem.b.
Iuſtus propter uenialia peccata non definit eſſe iuſtus.210.a.
Iuſtus quinque de cauſis formidat intrare cum Deo in iudicium.216.b.
Iuſtum opus dupliciter dicitur. 227.a.

L

Lex uetus omnino ceſſauit quo ad obligationem.195.a.
Quomodo autem præcepta moralia manſerint explicatur.eodem.b.
Legis impletio eſt iuſtis per gratiam Dei poſſibilis.200.a.
Legem perfectè implere quid ſit.201.a.
Legem nos implemus per Dei gratiam, non ipſe eſt qui implet.204.b.
Legem totam poteſt iuſtus ſeruare: non ſolum ſinguli aliqua.205.b.
Liberum arbitrium homini naturale. 7.b.
Liberum arbitrium conſyderandum eſt, uel in naturalibus, uel in ſupernaturalibus.52.b.
De libero arbitrio errores ſeptem. 53.a
Liberum arbitrium quadamtenus eſt in nobis reſpectu operum gratiæ. eodem.b.
Liberi ſumus eodem inſtanti, quo Deus nobiſcum concurrit.58.b.
Liberi arbitrij quæſtio difficilis.59.b.
Libertas, & à uerbo liber dicitur, & à uerbo libero, quæ triplex eſt.54.b.

Libertatem quam per Adam perdidimus per Chriſtum recuperamus.54.b.
Libertas noſtra nihil officit omnipotentiæ & efficaciæ diuinæ.58.a.
Libertatis diffinitio & explicatio. ibid.
Libertatis carentia triplex.226.a.
Libri huius titulus argumentum & diſtributio.2.a.
Libri ſcopus & thema eſt explicatio fidei quæ per charitatem operatur.6.b.
Linguarum peritia non eſt per ſe ſcientia, licet ſit neceſſaria.3.a.
Lutheranorum incendium late patẽs.1.a.
Lutheranorum errorum fomentum.1.b.
Lutheranorum lis & cauſa explicatur. 6.a.
Lutherani in alio extremo peccant, quam Pelagiani.ibidem.
Lutheranorum errorum tela.37.a.
Lutheranorum uafricies imponentium nobis, quòd ita conſtituamus liberum arbitrium ut Pelagiani.52.b.
Lutheranorum mens de ſola fide explicatur.113.b.&.190.b.
Lutheranorum commenta, quibus retinent, ſola fide iuſtificari.121.b.
Lutheranorum de hac re contradictiones.122.a.
Lutheranorum iniquiſſima, impudentiſſimaque refutatio Synodi Tridentinæ. 190.a.
Lutheranorum argumenta & teſtimonia, quibus affirmant ſola nos fide iuſtificari, in tres ordines digeſta ſoluuntur. 183.a.& infra per totum caput.
Lutherani, ut obſcure loquuntur de præceptis primæ tabulæ, & indigne de præceptis ſecundæ.196.a.
Lutheri antitheſis cum euangelio.113.a.
Maculæ operum noſtrorum quatuor. 215.a.
Maria uirgo ſanctiſſima & mater Dei omnia uitauit peccata etiam uenialia. 209.a.
Martyri omnia condonantur peccata abſque pœnitentia.161.a.
Meritum de congruo nullum eſt, quo homo ſibi mereatur primam gratiam. 106.a.
Meriti congrui & condigni diſcrimen. eodem.b.
Mereri quis poteſt alteri de cougruo primam gratiam 109.a.ſed latius.227.a.
Meriti congrui inuẽtores unde falſi ſunt. 109.a.fundamenta eorum ibidem.b.
Meritum fides inchoat.110.a.
Meritum & ſatisfactio Chriſti applicatur nobis ſecundum noſtram diſpoſitionem, licet in ſe fuerit infinitum.180.a. 181.a.&.217.b.
Meriti appellatio frequens inter Latinos.225.a.
Quin etiam in ſacra ſcriptura. 229.b.
Meriti tres conditiones.225.a.
Meriti neceſſaria conditio eſt libertas. Quare neque eſt in rebus inanimis, neque in animalibus brutis.eodem.b.
Meritum nullum ineſt in dilectione beatorum quæ ex uiſione Dei procedit. Quare neque per illam Chriſtus meruit. 226.a.
Meritum debet eſſe opus bonum iuſtitiæ diſtributiuæ.eodem.b.
Meritum debet cedere in bonum uel publicum uel amici.227.a.
Meritum condignum ſtabilitur aduerſus Lutheranos rationibus & teſtimoniis ſcripturæ.223.a.& infra.
Merita noſtra non ſunt merita Dei, ſed

dona Dei.235.a.
Mereri homo poteſt proprie de condigno uitam æternam,licet non adeo perfecte ut Chriſtus.227.a.& b.
Meremur gloriam per proximas diſpoſitiones ad gratiam.235 b.& infra.
Meritum niſi ineſſet noſtris operibus,fruſtra eſſet nobis donatum liberum arbitrium 234.b.
Vt meritoriũ ſit opus,nulla opus eſt alia acceptatione præter gratiam.228.b.
Metanœa quid ſignificet.151.b.
Miſericordia Dei ab initio iuſtificationis uſque ad retributionem ipſam nobiſcum perſeuerat,præueniens, adiuuans, atque beans.237.b.
Morbida qualitas reprobatur.27.b.

N

Natum eſſe ex carne, uel ex ſpiritu, quid ſit.213.b.
Natura noſtra in quatuor ſtatus diſtributa.2.a.
Natura & fides uicaria ſe opera illuſtrant.3.b.
Naturæ & gratiæ nomina explicantur. 4.b.& infra.
Naturæ munera & gratiæ diſcernuntur.5.a.
Naturale lumen non ſatisfuit in lege naturæ ad illam cognitionem fidei, quæ neceſſaria eſt ad ſalutem.143.a.

O

Opus moraliter bonum,quid ſit.10.b. & 75.b.
Quomodo ab opere meritorio differat. 77.b.
Opus moraliter bonum quomodo debeat referri in ultimum finem,ibidem.
Opus moraliter bonum non eſt ſimpliciter opus uirtutis.80.a.
Opus omne tam internum, quàm externum,quantamcunque habens ſpeciem uirtutis,quantum ad ſubſtantiam, poteſt ſimiliter eſſe in peccatore, atque in eo qui eſt iuſtus.92.a.
Opera quæ fiunt in peccato non omnia ſunt peccata.72.b.& 98.a.& infra.
Opus iuſti non omne eſt peccatum.211.b.
Opus idem bonum eſſe & malum, contradictio eſt.ibidem.
Opera noſtra nonnihil habent dignitatis,quia ſunt membrorum Chriſti, ſupra quàm haberent, ſi aliter nobis eſſet gratia collata.223.a.
Originalis iuſtitia ,Vide iuſtitia.
Originale peccatum, Vide peccatum.

P

Pannus menſtruatæ cur dicantur iuſtitiæ noſtræ.214.b.
Pars diligit totum pluſquam ſe.22.a. & infra.
Paruuli in limbo non cruciantur pœna ſenſus,licet cognoſcant in genere ſuum finem ſupranaturalem.51.a.
Paruuli ante uſum rationis non per fidem,ſed per ſacramentum fidei iuſtificantur.135.b.
Quomodo autẽ credãt,explicatur.136.a.
Paruuli abſque baptiſmo defuncti non ſaluantur.137.a.
Pauli epiſtolæ obſcuræ: quarum alij apoſtoli fuerunt interpretes.185.a.
Peccati originalis ſex ſunt conſyderationes.23.b.
Peccatum originale in omnes tranſiit. ibidem.
Peccati originalis cauſa.26.a.

Peccati originalis ratio explicatu difficilis,ibidem.
Peccatum originale quomodo ſit noſtrum proprium.26.b.
Peccatum originale uere & proprie eſt peccatum.Ibidem.& idem contra Zuinglium conſtituitur.34.a.
Peccati originalis ratio diſquiritur. 27.b.& infra.
Peccatum originale quid ſit.30.b.
Peccati originalis materiale & formale.31.a.
Peccati originalis ratio exemplis explicatur.eodem.b.
Peccatum originale quomodo traducitur. 32.a.
Peccatum originale pleniſsime in baptiſmo remittitur.38.a.& infra.
Peccati originalis effectus, ſeu defectus. 46.b.
Peccatum originale uocatur habitus. 48 a.
Peccati originalis pœna.49.b.& infra
Peccatum originale non inficit omnia opera infidelis.73.a.
Peccati originalis qualis fuerit cognitio in lege naturæ.143.b.
Peccatum quomodo ſit infinitum.217.b.
Peccatum dicitur poſt baptiſmum concupiſcentia per metonymiam & tranſlationem.40.a. &.45.a.ſicut litera, manus: & loquutio,lingua & frigus pigrum.
Peccata actualia uti originale,dum remittuntur non ſolum non imputantur, ſed uere tolluntur.
Peccatorum diſtinctio.194.a.
Peccata uenialia licet ſingula poſsimus non tamen omnia uitare.208.a.
Quomodo autem intelligat impoſsibile explicatur.209.b.
Peccatum mortale & ueniale quomodo differant.208.a.
Peccare nemo cogitur à Deo ſed ſola uoluntate peccatur.65.a.
Pelagius ſolam naturā appellabat gratiam.5.a.
Pelagius pueros dicebat baptizandos, ut intrarent regnum cælorum,licet ſine baptiſmo eſſent extra regnum in gloria. 49.b.
Perfectioni non obſtat aliquando uenialiter peccare.210.b.
Perfectiones charitatum uiæ & patriæ quomodo differant.211.a.
Permittere non eſt idem quod facere. 68.a.
Philoſophia neceſſaria ad theologiam 3.a.
Philoſophia aliquando fuit nocua , ſed poſt ualde utilis.3.b.&.4.a.
Philoſophi qualiter Deum cognouerint. 10.a.
Pœnitentia eſt neceſſaria ante baptiſmū ei qui eſt in actuali delicto.149.a.& infra.
Pœnitentia qualis requiratur ante baptiſmum,& infra,qualiſque ante eucharistiam,& qualis denique ante ſacramētum confeſsionis.157.a.& in toto cap.
Pœnitentia ſufficit abſque alio actu charitatis delere peccatum.163.b.
Poſsibilitas non peccandi qualis fuerit in Adam.16.a.& b.
Præceptorum impletio duplex: ſcilicet, quo ad ſubſtantiam & quo ad finem. 21.a.
Præcepta primæ & ſecundæ tabulæ quomodo diſtinguantur.86.a.& infra.
Præcepta implere timore pœne eſt opus

moraliter bonum.eodem.b.
Præcepta primæ & ſecundæ tabulæ explicantur.196.a.

R

Ratiocinatio,homini naturalis.3.a.
Reatus,unde dicatur.45.a.
Remitti peccatum,quid ſit.39.b.
Remittere peccata quomodo conueniat ſacerdotibus.217.b.
Remiſſo peccato quo ad culpam,cur reſtet reatus pœnæ,explicatur.218.b.& 219.a.
Remiſſio quo ad culpam & pœnam in duobus caſibus.223.b.

S

Sacramenta conferunt gratiam.133.b. & 136.a.
Sacramentum,an fuerit in iure naturæ. 144.a.
Satisfactionis & nomen, & res antiqua.217.b.& infra.
Satisfactio duplex.219.a.
Satisfacere perfecte ſolus potuit Chriſtus.ibidem.
Neque de potentia Dei abſoluta potuit aliter fieri ſatisfactio perfecta 220.a.
Satisfacere nemo poteſt exiſtens in peccato mortali.eodem.b.
Satisfacere homo poteſt de condigno pro peccato remiſſo.221.a.
Satisfacere quis ualet pro alio.219.b.
Scripturæ ſacræ quanta ſit authoritas & ſynceritas.139.a.
Senſus duo comparandæ ſcientiæ: auditus per diſciplinam,& uiſus per inuentionem.11.b.
Senſualitas quid.7.b.
Serui inutiles quomodo intelligãtur eſſe iuſti.238.a.
Status hominis quatuor.2.a.

T

Teſtimonia ſpiritusſancti, quod habitet in nobis non ſunt ſemper à Deo manifeſta,ut certitudine fidei conſtet eſſe ſpiritusſancti.255.b.
Teſtimonia & coniecturæ,quibus quiſq; ſentit ſe eſſe in gratia.256.a.
Theologia ſcholaſtica repurganda,& inſtauranda,tanquam res omnino neceſſaria.2.b.& 3.a.

V.

Verbum euangelicum non eſt tota fruges,ſed ſemen.190.a.
Veſtigium Dei in reliquis rebus: in homine autem imago.8.a.
Virtutes infuſæ.166.a.& 168.a. & infra.
Virtus nulla eſt ſimpliciter extra charitatem.80.b.
Viſio merces fidei: & comprehenſio ſpei. 9.b.
Voluntas intercedit inter carnem, & ſpiritum.46.a.
Voluntatem cogi repugnantia eſt,neceſſitari autem à Deo poteſt,neceſſitatur tamen nunquam.58.b.

Finis.

ERRORES LVTHERANI. XXXV.
qui in hoc opere reprobantur.

1 *Quod peccatum originale ſecundum propriam rationem culpæ manet in baptizato.36.b*

2 *Quod idem peccatum prohibetur illo præcepto decalogi,* Non concupiſces, *ibidem.Sed latius.41.a .& infra.*

3 *Quod Deus peccatum originale, dũ remittit, nõ tollit.39.a. & 173.a*

4 *Quod propter carnis concupiſcentiam petimus in oratione dominica, dimitte nobis debita noſtra.42.b*

5 *Quod effectus peccati originalis ſit uacare metu Dei, odium eius, & his ſimilia. 47.a*

6 *Quod non eſt liberum arbitrium, ſed omnia de neceſſitate abſoluta eueniunt, ut dixerat* Vuiclephus.*52.a*

7 *Quod omnia à ſolo Deo in nobis fiunt, ſiue bona, ſiue mala ex neceſſitate, ibidem.*

8 *Quod liberum arbitrium ſit figmentum in rebus, & titulus ſine re, ibidem.*

9 *Quod Deus cogit nos ad peccandum.64.a*

10 *Quod Deus ſit tota cauſa operum noſtrorum, nihil nobis agentibus.67.a*

11 *Quod omnia opera, quæ fiunt in peccato, ſunt peccata.72.b*

12 *Quod omnia præcepta tenemur ex charitate ſeruare, alias impletio ipſa eſt peccatum.85.a*

13 *Quod nulla eſt diſpoſitio ad gratiam.95.b*

14 *Quod ſola fide iuſtificamur: reliqua uero opera liberrima ſunt, neque præcepta, neque prohibita: cum cæteris annexis.112.a.*

15 *Quod paruulis ante uſum rationis neceſſarius ſit actus fidei.135.a.*

16 *Quod non requiritur actualium pœnitentia tanquàm diſpoſitio iuſtificationis. 150.b.*

17 *Quod peccata actualia dum iuſtificamur non ita remittuntur, ut tollantur, ſed id tantum quod non imputantur.174.a.*

18 *Quod nulla inhæret nobis iuſtitia, per quam ſimus formaliter iuſti: id eſt accepti* Deo, *ſed tantum ea per quam facimus opera inchoatè & imperfectè, iuſta, 177.a.*

19 *Quod in prima iuſtificatione omnes efficimur æqualiter iuſti.175.b.*

20 *Quod iuſtitia nobis inhærens non eſt ita perfecta, ut per ipſam ſimus uerè amici* Dei.*178.b.*

21 *Quod uerbo ſolo euangelico opus eſt ad ſalutem.115.a.& 190.a.*

22 *Quod homo ſola iuſtificante fide implet totam legem.191.a.*

23 *Quod iuſtus à uinculo legis liberatus eſt, ibidem.*

24 *Quod nulla eſt uirtus niſi, fides: neque ullum peccatum præter infidelitatem. 193.b.*

25 *Quod opera externa ſecundæ tabulæ ſunt hypocriſis.196.a.*

26 *Quod nullum eſt conſilium,ſed omnia ſunt præcepta.197.a.*

27 *Quod nemo,quantumcunque iuſtus,neque per gratiam* Dei *poteſt ſatisfacere legi199.a.*

28 *Quod iuſtus in omni bono opere peccat,quia eſt omiſsio præcepti dilectionis. eodem.b.*

29 *Quod non nos per auxilium* Dei *implemus legem,ſed* Deus *ipſe.* 203.*b.*

30 *Quod nō omnes implere poſſunt omnia,ſed ſingulariter aliqua præcepta.205.b.*

31 *Quod idem opus eſt bonum & malum.211.b.*

32 *Quod per fidem ita remittuntur omnia peccata,ut nulla ſit neceſsaria ſatisfactio.217.b.*

33 *Quod opera iuſti per gratiam* Dei *facta nulla ſint merita.224.b.*

34 *Quod quiuis poteſt & debet certus eſſe ſuæ ſalutis,ſine reſpectu ſuorum operum 240.a.*

35 *Quod quanuis dubitet quis,an opera ſua peccata ſint,certus eſt tamen,non imputari ſibi.241.b.*

¶Prali errores præcipui,quos hic duximus adnotandos. Vbi *aduerte literam,a,denotare pag. primam:b,uero ſecundam.*

Fol.7.a.linea.1 finem pro fidem mendoſè legitur.fol.eodem.b.lin.à fine 7. quid pro quod.fol.9.a.lin.à fine.6.quid pro quod.fol.10 b.l.à fin.8.quid pro quod. Ibi*dem rurſus lin.à fin. 4.quid pro quod.fol.13.a.lin.25.lege Ariſt.3.*Ethic. Item *fol. 20.a.uerſ.9.perperam ſibi pro tibi.* Ibidem *l.22.liberanda pro libranda.fol.32. b.lin.20.naturalis pro naturali.fol.40.b.l.29. de pro deo.fol.44.a.lin.1. num pro non.fol.54.a lin.12.dominarum pro dominatum. fol.61.b.lin.21.* Nachodonoſor *pro* Nabuchodonoſor. *fol.71.b.uerſ.17 quid pro quod. fol.114.b.uerſ. à fine 11.patres pro partes.fol.184.b.lin.12 colligat pro colligit.fol.238.b.lin 14. excedat pro excedat.*Ibidem *lin.à fin.3.exhitum pro exhibitum.fol.241.b.lin.19. nos pro non.fol 274. a.lin.11.à fine,in formam pro informem.fol. 278.a.lin.7.domini pro dominis.*Ibidem *lin.25.creatus pro conſtitutus.* Item *lin. 29.lege, atque adeo nos per illam.eodem.fol.b.lin.1.lege,quod origine unum eſt.fol.280.b. lin. 4.fide pro fides.fol.282.b.lin.9.lege inanime quoddam organum.fol.283. a.lin. 29.moraliter pro mortaliter.eodem uerſ.lege ob id non damnari.*

FRATRIS DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS, ORDINIS PRAEDICATORVM. DE NATVRA ET GRATIA LIBER

Primus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

Ad ſanctos patres Tridentinæ Synodi nuncupatoria Præfatio.

VTinam hoc ab aquilone excitatum incendium ſacroſancta œcumenica, & vſquequaque legitima Tridentina Synodus, non violentius ac periculoſius eccleſiam Dei peruaſiſſet, quàm cui facile iã ſit occurſumiri. Non enim tunc adeo me temere in mediũ proripuiſſem, quoad meam mecum reputaſſem inopiam, tenuitatem conſuluiſſem, quid denique ferre valerent humeri, habuiſſem exploratum. At cum tot iam ex partibus conflagrare Chriſtianorum orbem attoniti conſpiciamus, támq; inde multas diſsiluiſſe ſcintillas, vt vix fiat reliquus angulus vllus, qui non iamiam flammam accepturus effumet, nihil ſanè aliud quàm operæpretium duxerim, ſi citra delectum pro ſua quiſque virili, & quo fuerit diuinitus talẽto donatus, vel tumultuario obuiam properãtes, opem feramus omnes, vt ſi qua parte hominum iam medullas exedit, ac cinefecit corda, illud reſtinguere non ſufficimus, ſaltem ne latius emicare, ſcintillaréque pergat, demus operam. Hi vel maxime qui de hac re conſcripti huc ſumus. In hoc enim meã etiam exiguitatem ad vos Patres ſanctiſsimi deſtinauit Cæſar, ſiquod vobis forte qualecunque obſequium poſſem impendere. Quod ſi, vt ſummo iure Chriſtiani tenentur, ita huius ſacri ordinis dicto audientes omnes eſſent, ſatis nimirum haberẽt, conſulta veſtra ſanctiſsima audiſſe, quibus obedienter parerent. Nã quid eſt, quod œcumenico concilio, legitime, tum indicto, tum cõgregato obiectari queat? Vbi ſecũdum ſpiritum ſanctum tres ex primoribus ſacri ſenatus reuerendiſsimi legati præſident, digni equidem, qui vices vicarij Chriſti fungantur. Quibus duo quoq; alij

Lutheranorũ incendium latè patet.

eiuſdem ordinis Cardinales, & clariſsimi, & iidem ſapientiſsimi aſsident. Quo Chriſtianorum principes, cum ſanctis antiſtitibus, oratores etiã ſuos delegarunt. Quo denique terrarum vndiq; cuiuſque gradus ac dignitatis eccleſiaſticæ iuſtiſsimus ac conſultiſsimus coactus eſt numerus. At verò eſt inter Patriarchæ illius Lutheri errores hic vnus, omniũ cauſa & fomentum, vniuerſorũq; adeò peſtilentiſsimus, vt nullum definiendis terminandiſq; fidei controuerſiis publicum iudicẽ admittat, cuius ſit authoritati & iudicio ab omnibus Chriſtianis auſcultandum. Iſq; Lutheranis eouſque inſedit animis, vt poſt triginta annos induciis, conuentibus & colloquiis cum eis inſumptos, animos iam modo, antequam in concilio comparerent, deſponderint, infandáque arma ſumpſerint, contra parentem patriæ ſacram maieſtatem, contra eccleſiam Dei, contra veritatem euangelij. Videte proh dolor, ſpectatiſsimi patres, quo vnius hominis obſtinata cæcitas tandem euaſerit. Et quod maius eſt, magíſque indolendum miraculum, nunquam errores vlli tam tenues, exiléſq; ſeu vitæ ſanctimoniam, ſeu doctrinam ſpectetis, progenitores & patronos habuere. Quoniam neque ouina ſaltem pelle obtecti, neque ita multum arte inſtructi. Et tamen vt nulli vnquam in perniciem magis Chriſtianæ reipublicæ extiterunt, nulli minori negocio tam latè diffuſi ſunt, tamque animos non modo indoctæ plebis, verum procerum & principum occuparunt germanorum: reuera gentis, cum rebus clarè geſtis toto orbe celebratiſſimæ, tum etiam, ſi non hanc plagã accepiſſent, religionis ſanctimonia Chriſtianiſſimæ. Niſi miraculum non eſt, vbi tam eſt in promptu naturalis cauſa? Docent licere, quod lubet. At fratres admonere inſtitui, non irritare: nam charitas non agit perperam. Quos eodem mecum ſanguine regenuit Chriſtus, eadem omnes charitate amplector. Veritatem euangelicam aliis congratulor, quod agnoſcant: aliis, vt non diutius ignorent, opto, à Deóque immortali imprecor. Eo præſertim, quod vtinam noſtri non fuiſſent perditi mores, legúmque diſsipationes, vnde occaſionem iſti nacti ſunt tantæ diſceſsionis. Etenim quæ res nauigium Petri in has adegit caucates, noſtrorum eſt malorum

Lutheri error.

Lutheranorum arma.

Lutherani non adeò potẽtes.

Hæreſum cauſæ.

rum

rum procella. Et niſi hanc prius ſedatam curemus, ne quicquam patres ampliſsimi rerum, quam patimur perturbationem, componere, & quibus iactamur hæreſum fluctus compeſcere nitimini. Tametſi potuiſſent aduerſarij perſonarum errata citra iniuriam publicæ fidei taxare. Qualeſcunque enim fuerint priuatorum hominum mores, legúmq; abuſus, tamen veritas fidei, omni procul dubio vera eſt. Ná diuina, firmáque adeò & ſancta eſt, & cui vllo ex odio vel prætextu contraire, nefandum impietatis ſcelus eſt. Quo ergo ad initium, vnde digreſſus ſum, redeam, quanquam non quinque ego talenta, nec reuera duo acceperim, quæ amplis vſuris (iuxta euangelium) duplicare valeam, at tanta mihi viſa eſt horum temporum neceſsitas, vt meticulus me nonnihil cōmouere cœperit, ne fortè vel vnum, quod ſecundum meam tenuem virtutem receperim, in terram iam nunc defodiam: quod nequitiæ mihi detur in die domini. Hanc ob rem poſt tam multos, eoſdémque preclaros viros, qui à nobis hos annos triginta cum iſtis feliciter cōflixere, opuſculum ego hoc de natura & gratia adornabam: meditatus ſi quid fortè mea valeret opera in hanc publicam cauſam conferre. Porro autem haud prorſus ſimili argumento eundem titulum inſcripſi, quem aduerſus Pelagianos fecit Aug. Ille enim in libro de natura & gratia imbecillitatem dūtaxat, inopiámq; intēderat demōſtrare læſi, vulneratíq; liberi arbitrij: cui proinde neceſſaria omnino eſſet gratia Chriſti. Ego verò Reuerendiſsimi antiſtites, quo quintæ ſextæq; conſultiſsimis ſeſsionibus veſtris quę ſunt de originali peccato, & de iuſtificatione, ceu quādam apologiam circunſcriberem, altius rem ſtatui repetere & proferre latius. Ita enim controuerſias, quæ nobis cum Lutheranis ſunt, explicatius diſſertū iri iudicaui, ſi non eas pręciſe, verum & materias vniuerſas, quę quoquo pacto huic negocio inſeruire poſſunt, ex ordine tractarem. Nempe ſi in vniuerſum diſquirerem, quid in officiis humanis natura noſtra cum generali influētia Dei efficere valeat: quídque deinde ſit, quod abſq; ſpeciali fauore & auxilio gratiæ nequeat. Idcirco naturam noſtram in quatuor ſtatus & habitus diſtinguendam duxi. Sanè vt hominem in puris na-

Nomen operis.

Argumentum.

4. hominis status.

turalibus mente excogitatū, in originali iuſtitia reuera cōditum, in culpam inde collapſum, ac deniq; in gratiam poſtea reſtitutum depingerem. Sed tamen in tres affines libellos distributio eſt operis. Quorum priori, qui eſt de tranſgreſsione hominis, tres priores ſtatus expediuimus. In altero qui eſt de iuſtificatione, cauſas vniuerſas, ac denique modos reconciliationis humanæ elucidauimus. In tertio denique de facultate iuſtificati hominis & certitudine gratię poſtremas diſputationes adiecimus. Vt primus ſit veluti quintæ ſeſsionis commentarius: reliqui verò, ſextæ. His nanque deliberatis, pleniter intelligere poſſumus, & vnde fuerit homo ſuo libero arbitrio deiectus, & quo fuerit deinceps diuina gratia reuocatus. ¶ Cæterum ſtylo & ratione procedendi ac diſſerendi non admodum ſumus ſcholaſticam formā aſpernati. Tametſi haud neſciam, quàm ſit ſcholaſticorum nomen Lutheranis inuiſum & infame. Nam quid non inde iſti ab initio deſignarunt, ex quo bellum hoc eccleſiæ inferre cœperunt? Porro vt quoſque hominum ordines plurimum metuebant, ita eoſdem, quo eorum aduerſus ſe authoritatē defringerent, maximis cœperunt inſectari odiis, conuitiis proſcindere, & maledictis acerrimè inceſſere: atq; ideo quaſi ſuſpectos hoſtes è ſuis colloquiis congreſsibúſq; abigere. Hac de cauſa ſcholaſticos theologos, velut publicam perniciem exibilāt. Quoniam, vt in fabula eſt Demoſthenis, non poſſunt pecuarij canes, quod gregis ſint propugnatores, non eſſe lupis inuiſi. Atqui ſi ſuperis placet, acſi eſſent ipſi, qui iura deberent ponere orbi, ita ſunt inter catholicos multi, qui eos audientes, quęſtionarios poſthabent, philoſophiam abiiciūt, & ſolis volunt linguarum ferculis cōuiuium inſtrui: vtpote quarum cognitione & ſubſidio arbitrātur abſq; Theſeo per ſe poſſe, cùm ſanctorum patrum, tum etiam ſacræ paginæ adire volumina. Cui profecto malo (id quod coram veſtra ſanctitate in publica ſynodo declamaui) niſi obuiā publicitus occurratis, & vniuerſitates melius ſibi & bono publico conſultum properent, totum breui Chriſtianum orbem errores ebullire dolebimus. Quid ni? Vt quiſque impenſiſsimè ſtudet trilinguis euadere, tanquam fabuloſo illo fonte proluiſſet

Diſtributio.

Stylus ſcholaſticus nō eſt aſpernandus.

Lutheranorū vafricies.

Scholaſtica Theologia immerito abiicitur.

 luiſſet

luiſſet labra, ita maxima authoritate inter ſacrorum myſtas Trimegiſtus prodit. Nihil ſanè eſt, quod huic meæ infacundiæ prætexere velim. Nanque & ingenue fateor alia me ratione ſtudia inſtituiſſe, quàm vt linguas accuratiſsimè excolerem: & ſi alterum optandum foret, mallem in præſentiarum ſpiritum Chriſtiano propinquum, quàm eloquentiam Ciceronianæ proximam mihi dari. Neque verò diffiteor linguarum peritiam & cultum, cui noſtro æuo diligentius incumbitur, ſacris intelligẽdis bibliis magno vſui eſſe: id cuius nos. 2. de doct. Chriſt. admonet Auguſt. Verum hoc tamen viciſsim perſuaſum contendo, quod vti oculus ophthalmia laborans non protinus cerebro eruitur, ſed collyriis propter eius optimam vſuram curatur: ita ſit res ſcholaſtica amputanda, nẽpe & à ſophiſmatum quidem nugis, & à metaphyſicorũ vanis portentis repurganda, quibus eſt ſordibus apud nonnullos authores indignè fœdata: detur tamen ſumma opera, ne penitus depereat, ſed inſtauretur potius, niſi plurimos volumus, habere nomen: rariſsimos tamen, re eſſe theologos. Non adeò expreſſa extat in S. Patribus ratio hæc per quęſtiones diſputandi: at cum fuerint ſummi philoſophi, planum eſt peripateticam hanc formã nouiſſe. Quę ſanè quanuis non erat inter enarranda eloquia ſacra, neceſſaria, nihilominus apud Auguſtinum & alios crebro ſe exerit. Et quãdo poſt illam ætatem fuiſſet in ſcholas theologorũ recepta, ecquid eius negotium eſt, ſi via, ratione, & modo inſtituatur, niſi vt fides per hanc artem ſaluberrima (quod ait. 14. de trinit. Auguſt.) gignatur, nutriatur, defendatur & roboretur? Nam quæ poteſt perſpicacior eſſe, cõmodiórque ratio interpretandi, cum ſanctorum dicta, tum maximè ſacrorum eloquia, quàm dum locus vnus in quæſtionem mittitur: vnde materia ſubiecta ex ſuis cauſis explicata, verus depromitur ſenſus? Veluti eſt apud ſanctum Thomam, S. Bonauẽturam & reliquos perſpicere. Eſt enim homo rationale animal, qui nulla idcirco vi magis, viáque pollet, ad eruendã vndecunq; veritatem, atque ex ſuis cauſis deducendam, quàm ratiocinatione & diſcurſu. Atque adeò, vt rerum cauſas naturáſq; diſquirat, conſequentia iudicet, cõciliet contraria: incognitum

Linguarũ peritia neceſſaria.

Schol. theolog. repurgãda.

Patres philoſophiam docti fuere.

Aug. 14. de trinit.

Homini ingenita eſt ratiocinatio.

deniq; quiduis ex penitiſsimis latebris in lucem prodat, nulla re magis adiuuatur, quàm congreſsibus ſi ordine fiant, cęteríſq; ſcholaſticis exercitiis. Adde quod naturam fides, non (vt iſti antumant) auerſatur: ſed certè perficit. Quapropter vicaria ſe luce mutuo perfundunt. Nempe vt plurima nos fides erudiuit naturæ ſecreta, philoſophis ante inacceſſa, ſic viciſsim & intelligendis explicandíſq; myſteriis fidei plurimũ cognitio rerum naturalium ancillatur. Eo potiſsimũ, quod præter illa diuinorum arcana, cætera omnia, nẽpe quę ad leges, quæ ad virtutes & vitia, quæ ad officia humana, contractus, neceſsitudinéſque hominum attinent (quæ ſunt cuncta in republica Chriſtiana cognitu maximè neceſſaria) ſoli ſunt ſcholaſtici, à quibus diſcutiuntur & pertractantur. Quorum rationes magna ex parte philoſophia ſubminiſtrat. Sed aiũt philoſophorũ ſemper ſcholas hęreſum fuiſſe officinas. Haud equidem diffiteor, dum fides in cunabulis infantiam agebat. Tunc enim quę res erant ſupra, eaſdem ſcioli cõtra naturam iudicabant. Hinc Arrius, Sabellius, & id genus mõſtra prodiere. Hac de cauſa apud priſcos orthodoxos malè audit philoſophia. Attamen niſi fuiſſent inter eos, qui philoſophos ex ipſa etiã philoſophia euincerent, vix beluas illas ſacris teſtimoniis, quæ in ſiniſtrum ſenſum ab illis detorquebantur, ſuperaſſent. Philoſophos enim fuiſſe neceſſe erat, qui explicarent, vt non eſſet demonſtratio, quam Arrius inuictiſsimam cenſebat. Nẽpe ꝙ ſi indiuidua eſſentia eſt pater, eadẽque filius, pater ſit perſona filij. A philoſophia falſus fuit Berengarius, qui negabat accidẽtia ſacramẽti eſſe ſine ſubiecto, quia repugnare hallucinabatur ipſi eorũ naturæ: quo nunc etiam Germanorum permulti tenentur errore. Sed vera philoſophia eſt, quæ edocet minimè id repugnare. Si fieri poſſet, vt nulli eſſent pſeudophiloſophi, qui hæreſes progignerẽt, nulla fortè in hunc vſum neceſſaria eſſet philoſophia, quæ hæreticorum auſum retũderet. Verum quàm eſt (authore Paulo) neceſſe hæreſes eſſe, tam neceſſarium exiſtimauerim, philoſophiam inter theologos confouendam eſſe, qua ſint, iuxta verbum Petri, paratiores ad ſatisfactionem omni poſcenti rationem de ea quę in nobis eſt ſpe. Eſt enim naturalis philoſophiæ

Fides naturæ perfectio.

Philoſophia quandoque nocet, ſed rurſus ꝓdeſt.

1. Cor. 11.

1. Petri. 3.

ſophiæ munus, ſupernaturalia fidei myſteria, non quidem demonſtrare (quippe quę ex ſolis ſint diuinis teſtimoniis recepta) ſed tamen explicare, & contra philoſophos aſſerere: dum eorum eneruat defringítque argumenta: oſtendens, nihil aduerſus nos euincere. Vnde & Paulus epiſcopum admonet, vt fidelem habeat ſermonē, quo potens ſit exhortari doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere. Et ſanè Aug. quanto ſua dialectica & philoſophia maius exhibuit eccleſiæ negotium, dum erat Manichæus, tanto fuit ei poſtea aduerſus hæreticos vtilior. Theriacam philoſophiam cenſete circunſpectiſsime ſenatus, quæ earundem medetur viperarum morſibus, ex quarum conficitur carnibus. Et quo ſemel ſiniam, quinam linguas, quàm Germani excultius poliuere? Qui Auguſtino & id genus patribus legendis plus temporis inſumpſerunt? Qui pluries ſacram paginam reuoluerūt? Quid ergo reſtet illis cauſæ tam plurium errorum, quàm ꝙ theologiam ſcholaſticam neglexerint? Ex cuius ignorantia omnes dimanaſſe, facile erit rē perpendenti coniicere. Profectò ſimul, apud eoſdémque cœpere, & linguarum cultura, & ſcholaſticæ rationis contemptus, & hæreſum turba. Neſcio viri patres quo me longius, quàm putaram, ſurripuerit dicendi calor. Boni tamen pro veſtra clementia conſulite: quoniam paucioribus effari nequiui, ſcholaſticis tractationibus de medio ſublatis, quàm rei timeam theologicæ. Ne vos tamen viri ſacri hac mea inepta proloquendi prolixitate diutius obtundam, hoc qualecunque munuſculum accipite, perſpicite, caſtigate, & pro ſumma authoritate veſtra reformate. Nam cui alij quàm vobis eccleſiæ lumina, veſtrorum apologiam decretorum nuncuparem? Agite vt cœpiſtis. Obſequimini ſpiritui ſancto. Honori apoſtolicæ ſedis, vbi ſanctiſsimum eccleſiæ caput reſidet, conſulite. Familiæ veſtræ, Chriſtiano inquam orbi, ſanguine Chriſti ſeruato, proſpicite: qui intenta in vos ora tenet, expanſáſque manus: vt hanc, quæ reliqua eſt, fidei ſcintillam excitetis, Chriſtianos principes audite, hoc à vobis obnixè flagitantes, qui de hac cauſa ſedetis iudices, Zelus, officiúmque inuictiſsimi Cæſaris haud per vos ſanctiſsimo ſuo fine de-

Philoſophiæ munus.

Tit. 1.

Philoſophia theriacæ cōparatur.

Quæ fuerit cauſa Lutheranis errādi

Zelus Cæſaris.

fraudetur. Qui non modo in hanc eandem cauſam, fortunas omnes, exercitus, regna vtiq; expoſuit, ſed quo fidem ſuam, quam Chriſto obſtrinxerat, liberaret, vitam in caſtris, prodigioſis armis, iaculis vtique ſulphureis obiecit: vt ſit eius fama ad gloriam diuini nominis, ſempiterna. Nanq; ſi hoc loco Chriſtianam rempublicam relinquitis, cùm neq; fides in tanto periculo durare diu, neq; mundus ea extincta, poſsit eſſe ſuperſtes, in timorem nos certum coniicitis, ne hæc tam latè patẽs diſceſsio ea ſit ipſa, de qua ſcriptum nobis curauit Apoſtolus, prænuntiam fore appropinquantis rerum finis.

De nominibus, natura, & gratia. Cap. 2.

SAnè verò de natura & gratia diſputationem inſtituentibus operæpretium primũ eſt, res horum nominũ exponere. Naturæ enim voce, in præſentiarum facultatem deſignamus naturalem liberi arbitrij ad bene agendum: atq; nomine gratiæ, auxilium, donáq; nobis diuinitus ſuffecta ad ea officia, quibus ineundis & perficiendis natura non ſufficit. Vbi hoc animaduertendum eſt,

Cõcurſus Dei generalis. quod influxus, concurſúſq; Dei generalis, quanuis ſit diuinę maieſtati ſpontaneus, ac voluntarius, ad vniuerſalem pertinens prouidentiam, tamen quia in ipſa ſtatim rerum condi-

Auguſt. tione, ita cum rerum natura concurrere pepigit, vt res fineret (quod ait. 3. de trin. Aug.) ſuis motibus naturalibus agere, inter cauſas naturales annumeratur: quaſi ſit naturę debitus. Vt enim Dei fuerit miſericordia, naturas rerũ ex nihilo condere, veruntamen ſuæ ſingulis virtutes & qualitates debentur. cælis nimirum, lux: homini, ratio & ſenſus: aliíſque alia. Et pari ferme ratione, concurſus ille generalis debitus eſt, quandiu durauerit, vniuerſo. Quocirca vbi aiunt, & philoſophi, & theologi, ſolem à natura illuminare, cælos naturaliter circunferri, ignem ſuapte natura exurere, atq; his ſimilia, nomine naturæ efficientiam Dei generalem complectuntur: ſanè qui non ſolum dat vnicuique formam eſſendi, agendíq; virtutem: ſed vniuerſa tum ſuſtinet, vt ſint: tum mouet, vt agant. Quę autẽ homo illo adiutus modo nequit, illa aut naturæ repugnãt ſuæ, aut ſupernaturali auxilio obtinet. Atq; hoc nuncupatur auxilium gratię: quaſi non naturę debitum,

bitum, ſed gratuito collatum. Qua nimirum phraſi vtitur Apoſtolus, vbi ait: Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecũdum debitum. Quaſi opera quæ ita ſunt in noſtro arbitrio poſita, vt ſolo influxu generali Dei valeamus perficere, noſtra ipſorum ſint, de quibus proinde nobis, ceu de propriis meritis, debetur merces. Itaque ſi miſericordiam Dei ſpectes, hanc rerum machinam, cum ex nihilo effingentis, tum cõtinenter ſuſtentãtis, naturalia cuncta agnoſces, opera eſſe gratiæ. At vero vbicunque gratiam in ſacra pagina, in Paulo præſertim legimus, tali nomine donum venit, naturę ipſi præter ſuum debitũ ſuperlatum cælitus ad agendum opus ſupernaturale. Nanque naturalia munera, licet non ſint debita perſonæ quaſi ipſa meruerit, ſunt tamen modo quodam debita naturę: ſupernaturalia vero, nec perſonæ, nec naturæ: & ideo ſimpliciter dicuntur gratiæ. Huius denique diſcerniculi indicium accipe. Naturale & miraculoſum è regione opponuntur: vbi autem Deus naturalibus cauſis influẽtiam illam ſubtrahit vniuerſalem (vti olim fecit & ſoli gradum ſiſtẽti, & babylonico igni nihil lædenti pueros) miraculum cenſetur: eſt ergo influẽtia, illa naturalis cauſa. De auxilio vero ſpeciali aliter loquimur. Nam quod aliorum Deus miſereatur, alios vero induret, non miraculum reputamus, ſed incomprehenſibile iudicium eius. Hoc ipſum Aug. agnouit, vti pleraque omnia, quæ in argumentum huius operis excogitari poſſunt. Quem propterea nil mirum, ſi fermè vnicũ coryphęum identidem huc ſimus, præ cæteris patribus accerſuri. Sicuti & ex ſcholaſticis crebriorem ſumus conſulturi diuum Thomam, qui reliquis copioſius de hiſce rebus, limatiúſque differit. Ille ſuper Pſal. 144. Quædã, inquit, eſt Dei gratia, qua Deus fecit, ſeu creauit nos. Altera, qua refecit, ſeu redemit nos. Et Paulopoſt. Pelagius Deo quidem tribuit, quia eſt: & in hoc rectè ſentit: ſibi verò, quod iuſtus eſt: & in hoc ſua ſententia ipſum fallit. Hæc Aug. Eo enim præciſe intellectu fatebatur Pelagius gratia Dei nos iuſtificari, quod vires naturales aiebat eſſe gratuito nobis ingenitas: non tamen quod præter illas indigeremus nouo auxilio gratiæ. Id quod acrius reprehendit

[Margin: Auxiliũ gratiæ. Paulus Rom. 4. — Ioſu. 10. Dani. 3. — Aug coryphæus in argumento de natura & gratia.]

Aug. in epiſtola quinque epiſcoporũ ad Innocentiũ.

idem Auguſt. in epiſtola quinque epiſcoporum ad Innocentium, quæ eſt. 95. his verbis. Etſi quadam non improbanda ratione, dicitur gratia Dei, qua creati ſumus, vt nonnihil eſſemus, nec ita eſſemus aliquid, vt cadauer, quod non viuit, & arbor, quæ non ſentit, aut pecus, quod non intelligit, ſed homines, qui & eſſemus, & viueremus, & ſentiremus, & intelligeremus: & de hoc tãto beneficio creatori noſtro gratias agere debemus: vnde merito & iſta gratia dici poteſt, quia non præcedentium aliquorum operum meritis, ſed gratuita Dei bonitate donata eſt. Alia eſt tamen qua prædeſtinati vocamur, iuſtificamur, glorificamur. Et de hac, inquit, quæſtio erat cum Pelagio, quando compellebatur, ne diceret, gratiam ſecundũ opera noſtra & merita dari. Et in epiſtola ad Sixtum. 2. quæ eſt ordine. 105. Cum ab iſtis, inquit (ſcilicet Pelagianis) quæritur quam gratiam cogitaret Pelagius, quando anathematizabat eos qui dicunt gratiam Dei ſecundũ merita noſtra dari: reſpondent, cogitaſſe ipſam humanam naturã in qua cõditi ſumus. Neque enim antequam eſſemus, mereri aliquid poteramus, vt eſſemus. Sed abiiciatur (ait) à Chriſtianorum cordibus iſta fallacia: nam omnino non iſtam gratiam commẽdat Apoſtolus, qua creati ſumus, vt homines eſſemus, ſed qua iuſtificati ſumus, vt homines iuſti eſſemus. Iſta eſt enim gratia per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Etenim Chriſtus non pro nullis, vt homines conderentur, ſed pro impiis mortuus eſt, vt iuſtificarentur.

Aug. in epiſtola ad Sixtũ.

Collectio de nomine gratię.

Hactenus Aug. Colligamus ergo, quòd quamuis naturalia beneficia, gratię etiam nomenclaturam habeant, vbicunque tamen ſimpliciter de gratia habetur ſermo, niſi contextus aliorſum peculiariter diuerterit, beneficium Ieſu Chriſti ſeruatoris noſtri ſubauditur, in noſtram nobis ſalutem impenſum. De qua ait Paul. Gratis eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum eſt. Vnde etſi aliqua ſpeciatim ab effectu ſortiatur nomen, vt nuncupetur gratia gratificans, ſeu gratum faciens, omnis tamen gratia à priuatione præcedentis cauſæ tale ſortitur nomen: nempe quod non ex debito, ſed gratis donetur. Quo & Paulus alludit, vbi è regione oppoſuit. Non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecun-

Paulus Ephe 2. Gratiæ nomen. Pau. Roma. 4 & 11.

cundum debitũ. Et iterum, Si gratia, non ex operibus: alioquin gratia iam non eſt gratia. Et talis eſt oppoſitio naturæ & gratiæ, de qubus hanc adorimur tractationem. Quæ vero res ſit gratia lib. 2. commodius examinauimus, cap. 3. Duo de iuſtifica. extrema errores.

¶ Quo autem in litem nos inſinuemus, quam lutherani nobis intendunt, duo ſemper eccleſiæ Dei extiterunt de noſtra iuſtificatione contraria pericula. Porrò alterum ab iis, qui in gratiam Dei, diuinúmque honorẽ iniurii, libero arbitrio, noſtríſque operibus plus iuſto concesſerunt. Quos Paulus apoſtolus ſæpe & ſæpius pudendi euincit erroris, & veluti qui ſint in Deum impudenter contumelioſi, ita de illis vbique pronunciat. Hunc errorẽ poſt annos quadringentos famoſus ille Pelagius reſuſcitauit. Alterum vero ab iis iniectũ Pelagius. eſt eccleſiæ periculum, qui gratiæ Dei intantum deferebãt, vt liberum ferè arbitriũ tollerent: dicentes, Deum in nobis iuſtitiam ſine nobis operari. Ideóque ſola nobis opus eſſe fide, qua miſericordiã Dei apprehendamus. Cetera vero opera haud eſſe neceſſaria: dicẽte Paulo. Arbitramur hominem iuſtificari per fidem, & nõ ex operibus, & hoc genus quamplurima. Contra quos (vt ait Auguſt. de fide & operibus) Petrus & reliqui apoſtoli ſcripſere, eoſdémq; proinde appellat Aug. de fi. & ope. cap. 14. Petrus deprauatores epiſtolarũ Pauli, vt lib. 2. cap. vlt. explicatius enarrabimus. Inter hos autẽ ſcopulos ſacroſancta mater eccleſia, aura ſpiritus ſancti aſpirata, ita liberũ arbitrium Eccleſiæ catholicæ ſentẽtia. aſtruit, vt ei tamen infirmo & egeno neceſſariã iudicet gratiã Dei. At vero ita viciſsim gratiã extollit, vt liberũ arbitriũ ſublatũ nolit, ſed cooperatione noſtra opus eſſe velit in iuſtificatione, & operibus deinceps noſtris, quibus iuſti iuſtificemur adhuc. Igitur Martinus Lutherus inter errores alios, Martinus Lutherus quos multorũ generũ diſſeminauit, nõ modo in hanc ſecundã partẽ, à Pelagio diuerſam, inclinauit, ſed acceſsionẽ prægrãdem fecit. Eo enim vſq; per peccatũ primi parentis proſternatã vult naturam noſtrã, & viribus exhauſtam, vt nulla nobis inde fuerit reliqua libertas ad bonum. Vnde innumera confingit mõſtra, de peccato originali, de libero arbitrio, déque iuſtificatione, & operibus noſtris. Vt hæc autem ex ſuis cauſis dilucide expenderentur, materias omnes de natu

ra & gratia pertractare conſtituimus: vt vbi quiſque incideret locus aduerſus lutheranos, illic eundem luculẽtius diſceteremus. At verò cum extrema prænotione medij plurimũ innoteſcant, tam ſupernaturalis feliciſsimúſque ſtatus gratiæ, quàm culpæ etiam miſerrimus habitus ex naturali noſtra cõditione quàm maximè dignoſcitur: & ideò non aliud quàm idoneum me inde dicẽdi initium inueniſſe arbitratus ſum, ſi quatuor homines, quos paulò antè dicebam, ſtatibus, & qualitatibus differentes, ob oculos primum omnium poſuiſſem. In quibus totò opere patefacerem, quouſque natura noſtra propriis viribus in morum cultura progrediatur: & vbi, niſi auxilio gratiæ peculiarius ſuffulta, deficiat. Erit autem fermè operis ſcopus & thema, duorum ſaltem librorũ, dilucidatio huius verbi, quod ſymbolũ, inſignéque eſt Chriſtiani. FIDES, QVAE PER CHARITATEM OPERATVR. Nam etſi de hac voce inter nos conueniat & aduerſarios, nimirum fide iuſtificationem fieri, quæ per charitatem operatur, re differt nihilominus plurimum.

Quatuor hominũ ſtatus.

Thema operis.

¶Sed hoc præterea in veſtibulo ſtatim diſputationis noſtræ cenſuimus admonendum, nempe quod in omnibus controuerſiis diſtinguenda ea ſunt, de quibus citra iniuriam fidei, variè diuerſeque ſentire enique liberum eſt: vtpote quæ in opinionibus verſari permittit eccleſia catholica, ab his de quibus diſceptatur, an ſint ſcripturis canonicis diſſona, nec ne. Id profectò à quo (vt pace vtrorumque dixerim) aduerſariis fortè minùs, ſed neque noſtris ſatis cautum eſt. Nam lutherani quamcunque doctrinam in aliquo fortè doctorum noſtrorũ offendant, ac ſi tota ſchola apud nos theologorum eam pro fide ſuſtineret, ita acriter impetunt & oppugnant, ſuiſque populis perſuadere ſtudent, eam eſſe fidem noſtram: cum tamen complures earum nullius probabilitatis apud graues doctores inter nos habeantur. Contra nonnulli ex noſtris opinionem quamlibet ſuæ familiæ adeò mordicus propugnant, ac ſi ex illa conuicta periculum immineret orthodoxæ fidei. Non ergo vbi de fide agitur, plebem opinionibus & placitis huius aliúſve ſcholæ vexemus. De quibus ſatis fuerit intra gymnaſia diſputare. Verum quæ ad Chriſti

Diſtinguendum eſt inter ea quæ ſunt fidei, & ea quæ ſunt in opinione.

ſti fidem attinent,ea penitus ſint,quæ cum modeſtia & charitate diſcutiamus: quoad miſericordia Dei vnius ſit nobis confeſsio fidei, eidémque pareamus eccleſiæ. Vbi, qui prius eſſe haud quaquam poteſt, futurus eſt diſcordiarum finis. Quod ſi cuiuſpiam ſententiam doctoris(quod ſæpiſsimè eſt neceſſarium) probare magis vſu venerit, admonitos faciamus lectores,ſuaſionem eſſe humanam, non diuinam perſuaſionem.

De homine in puris naturalibus mente concepto. Cap. 3.

IGitur licet nunquàm fuerit, nec ex lege poſita eſſe poſsit extra culpam & gratiam in mera ſua natura creatus, & relictus homo, concipere illum tamen animo & effingere nihil vetat, clarioris diſputationis gratia. Faciamus itaque imaginando,vt homo hunc in modum naturalis à Deo ſit creatus: vtpote rationale animal, abſque culpa & gratia, & quouis ſupernaturali dono. De homine huiuſmodi, qualem penitus philoſophi agnouerunt, tria meditari poſſumus. Primum quod cum ſuapte natura inter angelos & inferiores creaturas medius ſit, atque adeò ex anima rationali & corpore conſtans, duabus polleret partibus & virtutibus, ſenſu ſcilicet & ratione. Nomine ſenſus, philoſophorum more, partem totam ſenſilem nũcupamus: id eſt cognoſcitiuam & appetitiuam:ſicuti & rationis vocabulo,partem rationalem:vt intellectum cum voluntate. Ita enim Ariſ.2. Ethi.diſſecat in homine partes binas, eam videlicet, quæ eſt rationis compos, atque ſenſilem alteram, brutam vtique, atque rationis expertem, quæ (vt.1.politic. docuit) rationi obedit: non quidem ſeruitio deſpotico, vti ſeruus domino, qui cum non ſit ſui iuris, non habet renitendi facultatem (hoc enim pacto ſola corporea membra inſeruiunt animo) ſed obſequio politico & regali: vti ciuis paret principi, vtpote in cuius eſt arbitrio, non illi obtemperare. Ex his conſequens palam fit,luctam illam,cuius meminit Apoſtol. ad Galat. vt caro concupiſcat aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, eſſe homini à natura ingenitam: ſanè quæ ex his diuerſariis partibus innaſcitur. Igitur quid nomen concupiſcentiæ (quod in ſubſequenti-

Prima cõſyderatio de homine in puris naturalibus.

Ariſ. 2. Ethi.

Concupiſcẽtia carnis aduerſus ſpiritum.

bus crebro recurret) ſignificet, ex naturali hominis potentia (niſi rectius dixerim impotentia) venandum eſt. Vt hic adnotare incipiat ſapiens lector, quàm ſit philoſophia naturalis, ſacris literis, ac rebus fidei intelligendis adminiculo. Etenim cum pars ſenſitiua, vim vtranque comprehendat, porrò cognoſcitiuam & appetitiuam, appetitus tamen ſolus eſt, qui inter theologos nomen habet ſenſualitatis. Sumitur enim hoc nomem à ſenſuali motu, vt. 12. de tri. ait Aug. eo quod ſenſualitas hominem extra rationis metas ad ſenſibilia, quæ ad corpus pertinent, tum pelliceat, tum etiam concitet. Sicuti à ſuo actu denominatur potentia, vt à viſione viſus. Mouere autem non tam propriè competit cognoſcitiuæ potentiæ, quàm appetitiuæ. Cuius rationem perquàm docte ſubiicit S. Tho. q. 81. in. 1. p. Idcirco quod cum operatio apprehenſiuæ perficiatur in receptione obiecti, appetitiuæ vero in eo quod inclinatur & fertur in obiectum, illa, quieti, hæc vero aſsimilatur motui. Atqui etſi appetitus huiuſmodi in duas à philoſophis diſſectus ſit partes: primam quidem concupiſcibilem, qua in eà propendimus, quæ conueniunt, eaque renuimus, quæ nobis aduerſantur, alteram vero iraſcibilem, qua reſiſtimus obſiſtentibus, & his quæ deterrent, ne conuenientia proſequamur, totus nihilominus animalis appetitus, nomen habet concupiſcentiæ. Ex eo, quantum coniicio, quod pars concupiſcibilis, fundamẽtum eſt & finis iraſcibilis. Nunquam enim aggredimur triſtia & ardua, niſi propter ea quæ nos amica delectãt. Vt nunquam quis hoſtem aggreditur ira, niſi quia in eo nocet, quod cupit in pace poſsidere. Eſt ergo concupiſcentia, ſecluſa etiam Adæ, & iuſtitia, & culpa, nobis natiuus morbus, genuinúmque malum, vt cap. 13. infra latius executi ſumus. An vero ex peccato aucta fuerit, nihil modo definimus. Secundum quod de homine illo conſyderare licet, eſt, quod cum eſſet animal rationale, polleret vtique ratione ac libero arbitrio: ſecũdum illud Eccleſiaſt. 15. Fecit Deus ab initio hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui. Eſt nãque homo ſuapte natura ea ratione ad imaginem Dei factus, quod intellectu pollet, atque memoria & voluntate. Trinam enim S. Patres ſpeculantur in homine diuinam imaginem: nempe creatio-

Senſualitas.

S. Tho. in 1. p. q. 81.

Concupiſcentia.

Secunda conſyderatio.

Eccle. 15.

Imago Dei.

nis per naturam,recreationis per gratiam,& glorificationis per beatricem illam viſionem patriæ. Vnde Damaſ. Quod Damaſ. ſecundum imaginem (inquit) eſt, intellectuale ſignificat, & arbitrio liberũ,quod eſt per ſe poteſtatiuum.Hæc ille. Eſt etenim illud ad alius imaginem expreſſum,quod non ſolum cætera mẽbra,verum faciẽ eius exhibet, & repræſentat: facies autem & vultus Dei, mens eius eſt, & voluntatis libertas. Ob idque cum reliquum creaturarum vulgus, quippe quæ eſſe tantum habeant, aut ſine mente vitam, veſtigium Dei ſit penitus (vt impreſsio pulueris, quæ pedem, non faciem refert) homo poſt angelum, eſt, qui ſuapte natura faciem Dei,vtcunque repræſentat: iuxta illud Pſal. Signatũ eſt ſuper nos lumen vultus tui domine. Id quod Gene.1.explicate ſignificatur, vbi ait Deus. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram,& pręſit piſcibus maris,& volatilibus cæli. Acſi dixiſſet.Hominem faciamus,qui iudicio,vti nos,præſtet, & arbitrij vſu valeat:atque adeò cum ſui, ſuarũmque actionum dominium habeat, pecoribus,cæteriſque rebus ratione carentibus perinde dominetur. Vnde S. Tho.1.p.q.96. omnia, inquit, animalia ſunt hominis naturaliter ſubiecta. Primo quia inferiora ſunt, propter ſuperiora.Secundo quia ſuperiora ſunt à quibus debent inferiora gubernari. Et tertio propter vniuerſalem omnium prudentiam,quę viget in homine. Hæc ille.Haud tamen ſubinde cogitatio quempiam ſubeat, eam fuiſſe Deo cauſam condendi hominis ex animo & corpore, vt mundi colonus eſſet, cæteriſque animantibus, & rebus inanimis præficeretur: quoniam non propter mundum homo, ſed mundus propter hominem, quàm late patet, fabricatus eſt. Id quod Ariſtotel. & principes philoſophi, natura magiſtra, prædocti ſunt: & nos inter enarrandum locum illum Pauli, quod inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, conſpiciuntur, fuſius elucidauimus. Cum enim, authore in de diui. no. Dionyſio, bonum ſuapte natura ſui ſit ipſius diffuſiuum,duas Deus ſubſtantias ſui capaces ſtatuit effingere, cum quibus diuinam ſuam felicitatem communicaret: ſanè vt eas ſuiipſius amore & cõſpectu bearet, quib⁹ eſt ipſe bea-

Pſal.4. Gene.1. S.Tho.1. p.q.96. arti.1.

Non homo propter mundum,ſed mundus propter hominẽ, Angelus & homo.

tus. At propter incorporeũ angelum, nullo opus fuerat corporeo mundo, ſed ſolum propter hominem: cuius proinde ſeruitium eſt, quantacunque eſt cælorum, aſtrorum, & elementorum moles, ex hiſque myſtorum numeroſiſsima ſupellex. ¶ Tertia ergo fuerit de noſtro iſto phyſico homine conſyderatio. Nempe duos eſſe hominis fines: alterum qui ſuæ commenſuratus eſt naturali virtuti, & facultati, ſiue qua parte ad intellectum ſpectat, ſiue qua pertinet ad volũtatem: alterum vero qui eius virtutem excedit. Intellectus naturale obiectum in hac vita eſt ens, vel quod ſenſibus obiectum eſt, vel quatenus per abſtractionem à ſenſibilibus conſpicitur. Ratio quam in promptu ipſa ſuggerit natura, eſt, quod cum anima noſtra ſit actus corporis, neceſſe eſt noſtram cognitionem à ſenſu inchoari, & intellectu perfici. Vnde eſt axioma illud Ariſt. Nihil eſt in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu. Quocirca cum intellectus potentia ſit immaterialis, potens eſt ex præſentatis effectibus ad ſupernas, ſpiritualéſque cauſas contemplandas mentis oculos erigere. Hoc autem & perparum ad præſentem rem pertinet, & erit fortè legentibus inſuaue, aliarum rerum auidis. At quatenus ad humanam voluntatem, liberúmque attinet arbitrium (id cuius frequens futura nobis eſt mentio) animaduertendum eſt, quod cum homo ſit rationale animal, finis eius naturaliſsimus eſt operari ſemper ſecundum rationem, id eſt, omnia agere propter honeſtum, quando, & vbi oportet, ſecundum prudentiæ regulas, à ratione præſcriptas. Suorum autem finis officiorum in hac vita, eſt, pax, tranquilluſque ſtatus reipublicæ. Eſt enim homo politicum animal, natum in ſocietate viuere, ob idque ſuapte natura in hoc propenſum, vt ea ſe ratione gerat, primum reſpectu ſui, mox reſpectu familiæ, ac demum reſpectu ciuium, qua ratione pax in republica, charitas, & beneuolentia perpetuo conſtet. Hunc penitus finem philoſophi naturales ſpeculati ſunt. In hunc poſitæ ſunt ciuiles leges, ordinéſque & magiſtratus in republica conſtituti. Nec ſolum aſtruimus, agere ſecundum rationem, natiuum eſſe homini: veluti auibus, volare: natare, piſcibus: terreſtribúſque animalibus, gradi.

Tertia cõſyderatio
Duplex finis hominis.
Obiectũ intellectus.
Axioma Ariſto.
Naturale eſt homini operari ſecundum rationem.
Homo animal politicum.

gradi. Hæc enim non ſunt fines, ſed opera media, quibus conſequuntur finem, puta victum, vt viuant. Sed dicimus, finem eſſe, & ſcopum, in quem nos natura produxit. Sicuti natura rei grauis eſt, moueri ad centrum: leuis, ſurſum ferri: ſolis, illuminare: ignis, exurere. Nec iſta eſt propoſitio, quæ perſuaderi opus habeat, ſed poſtulatio, quam dicunt dialectici, quæ ex ipſa diffinitione hominis ſtatim liquet. Hoc enim ipſum pollet, animal rationale, quod animal in hoc natum, vt ratione viuat. Veruntamen ita eſt munus hoc nobis innatum à natura, vt tamen ſenſualitas nobis ſit impedimento, ne ſemper id præſtare poſsimus, ad quod nati ſumus. Nam, vt in prima conſyderatione dicebamus, appetitus qui ſuopte ingenio præter rationis iuſſum impetu fertur in ſua obiecta, aut rationem poſt ſe præcipitat, aut negotiū, moleſtiámque illi faceſsit renitenti. ¶ Sed hic quiſpiam meritò percontetur. Si natura ſenſualitatis eſt, contra rationem agere, & ſenſualitas ipſa in natura ineſt penitus hominis, cur non dicamus perinde naturale eſſe homini, agere cōtra rationem, atque agere ſecundū rationem? Ratio conſpicua eſt, & manifeſta. Nanque cum operari ſecundum rationem competat homini ratione formę, à ſupremóque eius gradu, vnde ſortitur ſpeciem: agere autem contra rationem, obtingat ratione materię, nempe ab infimo gradu, communi ſibi cum brutis (quod eſt ſenſitiuum) meritò illud iudicatur eſſe ei ſimpliciter naturale, hoc vero naturale ſecundum quid, id eſt, ſecundum ſenſualitatem, ſimpliciter autem contra naturam. Tametſi, eſſe corporeum, mortalem, ſenſitiuum, & talia, licet prædicentur ratione materiæ, quia tamen nihil præ ſe ferunt contra rationē, ſimpliciter enunciantur de homine. Atqui & in Paulo reperitur etiam genus hoc loquendi: vbi ait. Si autem quod nolo, illud facio, iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Id enim mali, quod ſuccumbente ratione, volentes facimus, dicimur ſimpliciter nos facere, ea autem illecebra, quæ renuente voluntate, eſt in concupiſcentia, haud noſtra eſt propria, ſed ipſius ſenſualitatis. Quam propterea ſupra nō appellauimus bonum naturę, ſed malū eius, & vitium, & morbum: vt infra cap. 13.

Dubitatio.

Rom. 7.

Aug.14. de ciuit. Dei. explicatius liquebit. Qua etiam de re, virtutes omnes, etiam ſecundum philoſophos, vt author eſt Aug. 14. de ci. dei, & S. Tho. 12. q. 71. ſunt ſecundum naturam hominis: vitia vero vniuerſa, contra naturam. Vnde. 4. cap. de diui. no. Dionyſius. Bonum (inquit) hominis eſt, ſecũdum rationem eſſe, malum autem, prçter rationem. Et hæc de illo fine hominis, qui viribus naturæ noſtræ commenſuratur. Eſt veruntamen finis nobis alter, virtutẽ, viréſq; naturç noſtræ lõgius exuperans, quàm vt à nobis poſsit, vel cognitione, ne dum re ipſa pertingi. Id cõſiſtit in Dei ſumme amati per facialem viſionem comprehenſione. Hæc eſt enim (inquit veritas ipſa) vita æterna, vt cognoſcant te Deum verũ, & quem miſiſti Ieſum Christum. Quod eſt, vt te in hac vita fide cognoſcẽtes, ſpe appetant, charitate excolant, quibus te tandem officiis deamatum videndo comprehendant. Eſt nanque viſio, præmiũ fidei: iuxta illud. Videmus nunc per ſpeculũ in enigmate, tunc autem facie ad faciem: eadémq; ſimul eſt, quæ ſpem terminat, comprehenſio. Nam ſic currite, inquit, vt comprehendatis. Quare vt iuſtus hic ex fide viuit, ſanè dum ſpe eorum quç viſurus eſt, iuſta operatur, ita & beatus viſione illic viuet, dum conſpectu ſperati amatíque Dei ſatiabitur. Atq; adeò, vt vita hic æterna à cognitione Dei exordium ſumit, ita & illic cognitione perficitur. Sed non eſt hic locus cõcertandi, vtro in actu beatitudo coſiſtat. Eſt veruntamen vterq; intellectus, ſcilicet, & voluntatis, neceſſarius: quod ſatis in præſentia nobis eſt.

[Margin: Diony. — Finis naturæ noſtræ excellens. — Viſio beans. — Iuſtus ex fide viuit.]

Quænam officia homo in puris naturalibus præſtare poſſet. Cap. 4.

Et hæc communita nobis via eſt, ad inueſtigãdum, quid homo ille naturaliter poſſet, quídque minimè, ſi auxilio eſſet gratiç deſtitutus. Hoc enim propoſitum nobis eſt de ſingulo hominis ſtatu diſſere re. Quod per tres hic concluſiones, ex præfatis tribus conſyderationibus appendentes, conſtabit facilè. Prima. Poſſet tunc ille homo ſolo generali auxilio Dei ſuffultus, & vnam primam rerum conditricem cauſam noſſe, & ea quæ naturale

[Margin: Prima concluſio.]

rale ius de officiis, virtutibúſque humanis docet, tum pernoſcere, tum etiam quandoque vſu & more præſtare. Neque vero eſt, vt velimus in præſentia concluſionem hanc ex omnibus ſuis cauſis demonſtrare. Nam cum de hoc homine, quem fingimus, nihil, vel in ſacra pagina, vel apud S. Patres ſcriptum ſit, commodius elucidabitur cap. 20. vbi de homine in originali culpa, eadem altius repetenda eſt nobis quæſtio. Modo interim ſatis fuerit, rationem naturalem ſubiicere. Quæ quantum ad cognitionem, talis eſt. Natura eſt effectarum rerum, vt ſuas quæque cauſas repræſentent, ingenitúmque eſt homini (vt pauloantè dicebamus) ex præſenſis effectis cauſas rimari: qua ratione ſunt cauſæ. Cum ergo Deus prima ſit rerum omnium, quas ſentimus, cauſa, & ſupremus finis, poterit homo ad eius notitiam per hæc viſibilia promoueri. Attamen conſyderandum eſt, quod cum Deus nihil agat in rebus, quatenus trinus, ſed quatenus vnus (quoniam vt dictum eſt à theologis, opera trinitatis indiuiſa ſunt extra) non cognoſcitur ex rebus inquantum trinus, ſed inquantum vna ſumma cauſa, & finis, vnde omnia dimanant, & quo omnia, ſuo quodque modo & ordine, appetitu tendunt. Et hoc eſt quod ait Apoſtolus inter obiurgandum philoſophos. Quia quod notum eſt Dei, id eſt, acumine naturali de Deo eſt cognoſcibile, manifeſtum eſt illis. Deus enim illis manifeſtauit. Et quod loquatur de manifeſtatione per lumen naturę, planè liquet ex eo quod ſequitur. Inuiſibilia enim ipſius à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Hæc enim ſunt, quæ de Deo per creaturas patefacit naturæ radius: nempe, vt ſit vnus, ſempiternæ virtutis, ſapiens, bonus, & cætera quæ hæc mundi machina mole ſua, ordine, & pulchritudine, confitetur de illo & prædicat. Cæli enim enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. In quibus proinde philoſophi naturales Deum opt. maximum ſpeculati ſunt. Neque id tantum de Deo agnouere, ſed cuncta propter hominem eſſe, & moueri: hominem vero propter primam cauſam, quæ eſt ſummus omnium fins.

Deus agit in quãtum vnus.

Rom. 1.

Pſal. 18.

Notitia philoſophorũ de Deo.

Et ideo cauſæ illi ſupernæ obedientiam, & rebus bene geſtis cultum ab homine deberi. Atque eadem luce naturali diſcernere homo ille potuit inter bonum, & malum: honeſtum, & turpe: illáque prima vitæ humanæ elementa notiſſima cernere. Id facias aliis, quod tibi vis fieri: idque ne facias, quæ neque velis tibi. Poterátque demum noſſe hominem eſſe animal politicum, officiáq; ſubinde alios aliis debere, quibus pax, tranquilláque reſpublica inter eos conſiſteret. Ex hoc priori membro concluſionis de cognitione, conſequens & alterum fit. Sanè quod valeret homo ille in puris naturalibus, quauis originali, ſeu iuſtitia ſeu culpa ſemota, ſolo nutu generali Dei, opus aliquod honeſtum quandoq; efficere, & quod eſſet (vt aiunt) moraliter bonũ. Enimuero cognitio rerum agibiliũ non eſt, à natura ſua, niſi propter opus, vt. 2. Ethic. author eſt Ariſto. ergo ſi potens erat homo vi intellectus iudicare bonum honeſtũ, poterat etiam & illud per voluntatem nonnunquam amore proſequi, & more præſtare: ſaltem quatenus ordinatur in finem à natura præſcriptum. Item homo (vt paulo ante dicebamus) natura ſua eſt animal rationale, id eſt, aptum natum ſecũdum rationem viuere: ergo poteſt id quandoque vi, & viribus naturæ ſuæ conſequi. Eſt enim perſuaſu impoſsibile, vires ineſſe ſenſualitati expugnandi rationem, nullam tamen ſuppetere virtutem à natura homini, vt ratione viciſsim ſuperet ſenſualitatem, cum hoc maximè (vt dicebamus) naturale ſit homini, illud autem contra ſuam naturã. Hanc præmeditationẽ ſubſternimus aduerſus illos (quorũ caput fuit Grégorius Arimi.) qui inficiantur, poſſe hominẽ abſq; auxilio ſpeciali Dei, vel cognoſcere ſufficiẽter, vel efficere bonũ opus morale: propterea quod neceſſariũ ſit, vt referatur in Deum, quod fieri nequit naturaliter. Hoc eſt enim hominũ haud oculate diſtinguentiũ inter finem naturalem, & finem ſupernaturalem hominis. Idẽ enim auribus exhibet, opus moraliter bonum, quod opus bonum cõmenſuratum naturali fini, id eſt, quod fit tãtum propter honeſtum. Nam honeſtũ ipſum, niſi mala circunſtantia veſtiatur, ſuapte natura, virtute refertur in Deũ. Præſertim quia poteſt naturaliter actu etiã in ipſum referri,

Margin notes: Secundũ membrum concluſionis. — Ariſt. 2. Ethi. — 2. Ratio. — Gregor. Arimin. — Opus moraliter bonum.

referri,quatenus ex creaturis poteſt naturaliter cognoſci eſſe vltimus finis naturalis: quod operi moraliter bono ſatis eſt. Miraculum enim eſſet, quod facultas adeſſet naturalis rebus cæteris tam inanimis, quam animantibus obtinendi ſuos ipſarum fines, & tamen digniſsimo animalium homini non ſuppeterent à natura ſua vires, vt certo in moribus præſcripto fine quandoque potiretur. Sanè verò Paulus eo facit philoſophos inexcuſabiles, quod cum Deū cognouiſſent, non ſicut Deum glorificauerunt: igitur propterea fuerūt inexcuſabiles: quod ſi opera moraliter bona (vt ius naturæ oſtēdebat, eiuſdémque erat facultas) feciſſent, Deus tunc ſpecialiori fauore & auxilio illis ſuccurriſſet, quo illos ſibi reconciliaret. Sed ſunt nobis hæc latius cap. 20. differenda, & ideò ſuperſedendū eſt hic, vbi tantum iacimus fundamenra naturalia. ¶Supponimus huic tamen cōcluſionem ſecundam. Non quiuerat homo ex puris naturalibus, totum naturæ bonum perficere, id eſt, vbicunque opus eſſet, bene moraliter agere. Atqui huius ſe ratio protinus profert. Nam cum homo (vt dictum eſt) etiam in puris naturalibus in continuo eſſet duello ſenſualitatis aduerſus rationem, neceſſe eſſet rationem, non quidem ſemper, ſed tamen ſæpe ſuccūbere hoſti, niſi diuinitus ſuppetias haberet. Nec ſolum propter ſenſualitatis pugnam, verum & propter imbecillitatem corporis, quod licet obediat obſequio deſpotico, tamen fatigatur, & laſſum non poteſt ad nutū parere rationi. Quocirca poſſet homo vnum aut alterum præceptum naturę ſeruare, non quidem vt amicitiam Dei commereretur (de qua re ſtatim dicturi ſumus) ſed quantum ad ſubſtantiam operis, vt per bonum opus morale peccatū euitaret. Sed neque id poſſet frequēter, vt cap. 22. ſumus latius expreſſuri. Atqui experimentum huius latiſsimè patet in iis, qui ſunt extra gratiam Dei, & potiſsimum in infidelibus, qui à numine deſerti, per vniuerſa vitiorum præcipitia corruunt. ¶Tertia denique cōcluſio & aſſertio de noſtro iſto homine eſt hæc. Neutiquam poterat, etiam ſi nulla præceſsiſſet culpa, vel naturali acumine intellectus apprehendere, vel ſuis viribus aſſequi ſummum illum, feliciſsimúmque finem, ad quem creatus eſt. Aſſertio

Concluſio 2.

Concluſio 3.

hæc facilis eſt,quæ ratione naturali demõſtretur.Finis enim ille extra, ſupráque omnem lineam eſt, & ordinem naturæ conditæ: eo quod Deus infinitus ſit, omnis autem creatura, limitata, ab illáque adeò perfectionis abyſſu infinitum diſtans. Vnde (quod ad cognitionem attinet) ſicuti ſenſus ad vniuerſalium cognitionem & ſpiritualium non protenditur, eo quod ſit potentia materialis, & idcirco inferioris ordinis, ita nullus creatus intellectus, vtpote qui finitus ſit, immenſam illam ſubſtantiã poteſt per ſe, qualis ipſa eſt, cognoſcere. Et (vt angelũ interim mittamus) de homine perſpicacior ratio eſt. Nam cum non poſsit niſi per ſenſibilia ad diuinam cognitionem conſcẽdere: & ſenſibilia hæc, non niſi quatenus vnus eſt, Deum ipſum nobis oſtendant, non poteſt homo naturaliter Trinitatem, & quæ ſunt perſonarũ propria (in quibus cognoſcendis ſumma illa felicitas poſita eſt) mentis intuitu cernere. Quinimmo neque anima corpus exuta, neque incorporea intelligentia: eo quod ſint limitatę virtutis. Veritatis huius firmum teſtimonium eſt in

Eſa.64. Eſaia. A ſeculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit Deus abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. Cum enim humana omnis notitia rerum, aut diſciplina per auditum, aut inuentione per viſum acquiratur, & comparetur, ſignificãtiſsimè explicuit Propheta, quàm non ſit humanæ facultatis, diuinæ illius ſubſtantiæ conſpectus. Sed ne quis cõminiſceretur, poſſe hominẽ vel animo illam

1.Cor.2. contemplari, adiecit diuinus Apoſtolus. Neque in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit dominus iis qui diligũt illum. Quod ille dixerat, expectãtibus, expreſsit hic per, diligentibus. Dilectio enim proximum eſt, iuſtúmque æternæ felicitatis meritum, ſi modo gratia Dei præueniatur. Subdit vero, Nobis autem reuelauit Deus per ſpiritum ſanctum. Sanè vt admoneret, id, quo per naturã ſubuehi non valemus, numine nobis obuenire. Porrò hæc cauſa philoſophis fuit, vt cum ſumma ingeniorum culmina longiſsimo vſu & arte percoluerint, ſummámque hominis felicitatem fuerint tam improbe perſcrutati: tamen id tantum aſſecuti ſunt, quod practica quidem beatitudo in vſu virtutum, ſpeculatiua vero

Philoſophi non cognouerunt veram felicitatem.

ro in ſubſtantiarũ contemplatione ſeparatarũ collocaretur. At qualiſnam eſſet contemplatio illa futura, neque ſunt vſquam ſuſpicati. Vnde Apoſtolus de Chriſto. Rex, inquit, regum eſt, & dominus dominantium: qui ſolus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inacceſsibilem, quem nullus hominum vidit, nec videre poteſt: ſcilicet naturaliter. Propterea enim appellat illam lucem inacceſsibilem, quia ſoli immortali Deo eſt peruia, & illis, quos ipſe immortalitate donauerit. Quod ſi cognitio illius inacceſſæ lucis, vbi finis noſter actionúmque noſtrarum ſcopus abditus eſt, nequaquam nobis eſt naturaliter poſsibilis, & homo, niſi ſcopum nouerit, nullum illuc intendere, referréque poteſt officium: ratione naturali colligitur, non eſſe in hominis facultate poſitum, vt ineffabile illud præmium vllis poſsit officiis, aut rebus geſtis promereri. Quantacunque ergo homo ageret naturaliter bona opera, nullum tamen eſſet quoquo pacto meritum, vel amicitiæ vel gloriæ Dei. ¶ At vero obuiam hic forſan nobis quiſpiam veniat, quod felicitas illa ſuprema, finis ſit potius noſter dicendus naturalis, quàm ſupernaturalis. Finis enim naturalis cuiuſque rei eſt, in quem appetitus naturalis propenſus tendit: appetitus autem naturalis noſter inclinatur & fertur in illam ineſtimabilem felicitatem, quia illucuſque quieſcere non poteſt: ergo eſt finis noſter naturalis. Sunt in ſchola etiam S. Thomæ, qui ſuper. q. 12. primæ partis diſtinguũt, quo modo finem illum appetat homo naturaliter. Nam ſi homo, aiunt, conſyderetur in ſuis naturalibus ante lumen fidei, falſum eſt: quoniam neque poteſt naturaliter cognoſci, neque appetitus ferri in incognitum. Si tamen conſyderetur perfuſus lumine fidei, ſcopum illum indicantis, tunc verum eſt, humanum appetitum continuo illuc naturaliter intendere. Iſti veruntamen huc fermè declinant, quod ſit finis ille ſupernaturalis. Etenim ſi non poteſt ab homine cõcupiſci ex ſuis naturalibus, niſi præhabita cognitione ſupernaturali, potius cenſetur ſupernaturalis finis, quàm naturalis. Et tamen non eneruant efficaciam argumenti. Nam quamuis (vt terminis ſcholarium vtamur) nequeat ho-

1.Timo. 6.

An felicitas cæleſtis ſit nobis naturalis.

Caietanus.

mo actu elicito cupere illum finem, niſi præuia cognitione fidei ipſum reuelantis, ſi tamen appetitio accipiatur pro inclinatione ipſa, & pōdere naturali (quemadmodum graue, dum quieſcit, appetit cētrum mundi) profectò appetitus naturalis omnium hominum, etiam illorum quibus lux fidei nōdum illuxit, ſuapte natura illuc fertur. Cuius firmum teſtimonium eſt, quod quantocunque potiatur homo optato bono in rebus conditis, nullibi tamen quietus eſt, eſſéve poteſt, quoad æterna illa viſione fruatur. Vnde confeſsio illa Auguſtino in mētem venit. Feciſti nos domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec perueniat ad te. Profectò ita cenſeo, quod finis ille ſimpliciter ſit nobis naturalis. Neque definierim finem naturalem eſſe illum, quem poſsimus naturaliter aſſequi, ſed illum, quem appetimus naturaliter. Et quamuis non valeamus naturaliter pernoſcere, illud eſſe ſummum bonum, quo beandi, ſatiandíque ſumus, inquietudo tamen ipſa humani animi, nullibi citra illum ſtatum requieſcentis, fidem abunde facit, illum eſſe finem noſtrum naturalem. Alias nullus eſſet vltimus finis appetitus humani: quod eſſet dictu abſurdum. Ineſt ergo nobis à natura appetitus in genere ad bonum, veluti eſt in materia appetitus ad formam. Attamen differt, quod materia ſub nulla quieſcit forma, quin aliam appetat: animus verò noſter nullo cōtentus eſt bono, citra illud ſummum: in quo tandem requieſcit. Huius videtur eſſe opinionis Scot. in quarto. d. 49. q. 10. vbi ait quod appetitus naturalis ſemper & perpetuo & ſumme fertur in ſummā beatitudinem in particulari: licet actu elicito id non poſsit citra ſupernaturalem cognitionem. Et eadem eſt (ni fallor) ſententia S. Thom. eadem. q. 12. citata, articulo. 1. vbi ait, quod ineſt homini naturale deſiderium cognoſcendi cauſam, cum intuetur effectum: & ex hoc admiratio in hominibus conſurgit. His enim verbis edocet, perſpectis effectibus, naturale deſiderium noſtrum excitari intuendæ in ſe cauſæ. De illa enim cognitione per eſſentiam erat illic ſermo. Et. 3. contra gen. cap. 50. multis confirmat, inane eſſe deſideriū naturale, niſi Deum homo videre poſſet. Quin adiecerim ego deſideriū illud naturę noſtræ, quod in pro-

Aug.

Sententia authoris.

Scot.

S. Tho. 1. p. q. 12.

in prologo metaphyſicę agnouit Ariſt.vbi ait.Omnis homo naturaliter ſcire deſiderat, illic omnino expletum iri (vt eſt in propheta)vbi apparuerit gloria Dei.Vt ergo rem concludamus, haud negandum eſt,finem illum eſſe nobis naturalem reſpectu appetitus,ſed eſt nihilominus, ſi aſſecutionem eius ſpectes, ſupra vires naturæ noſtræ.At verò eſt aduerſus hanc ſententiam argumentum minimè debile. Nemini vnquam natura ad finem aliquem appetitum ingenerauit, cui non ſimul ſufficeret organa & potiundi facultatem, vt oculatè cernere eſt in animalibus,vbi ſua ſunt cuiq; fini & operi deſtinata membra.Vnde Ariſt.in.2.cæli.Si haberent,inquit, cæleſtes orbes vim progreſsiuam,natura dediſſet eis organa opportuna.Cum ergo homo à natura non habeat virtutem, & poteſtatem promerendę,adipiſcendæque illius beatitudinis, conſequens fit, vt neque habeat naturalem appetitum. Aliàs hominem feciſſet præ inferioribus creaturis truncum & mācum atq; adeò peius cum eo egiſſet Deus, quàm cum cæteris.Ad hoc autem facilè reſpōdetur,magis exinde effulgere celſitudinem humanæ naturę:quod cum nulla poſsit eſſe natura creata,quæ vlla ſit proportione ad aſſequendam felicitatem illam, quæ exuperat omnem ſenſum:nihilo ſecius angelica & humana ad imaginem Dei conditæ,illum haberent pro fine vltimo:&vbi natura noſtra deficiebat,illic prę ſto eſſet nobis Deus,paratiſsimus ſubuenire, niſi noſipſi renuerimus.Porro ſi verum eſt dictum Ariſ.3.quòd ea quę per amicos poſſumus,per nos quodammodo poſſumus, non eſt cur non dicamus, nos etiam poſſe & amicitiā cum Deo inire,& eius perfrui conſpectu: ſiquidem tam nobis Deus prōptus eſt,per Chriſtum ſeruatorem noſtrū ſuppetias ire.Neq; illud Ariſt.in lib. de cælo, contra nos facit:tum quia non dicit,quod ſi orbes cęleſtes haberent inclinationem ambulandi,haberent organa. Sed ſi haberēt vim: in nobis autem non eſt abundè vis ad beatitudinem illam, ſed inclinatio:tum etiā quia ipſe nihil de myſteriis fidei ſupernaturalibus nouit.

Igitur vt dictorum epilogum faciamus,qui cauſam originalis iuſtitiæ inſpicere optat, qui hominis lapſi orbitatē,& impotentiam,qui gratiæ denique neceſsitatē in ſua radice per-

Ariſto.1. metaph.

Pſal.16.

Argumentum.

Ariſtot.2. cæli.

Reſpōſio.

Ariſtot.3. Ethic.

Epilogus.

pendere, hæc tria aſſerta de homine in puris naturalibus ante oculos conſtituat. Nempe quod nudæ naturæ hominis poteſtas eſt, quauis ſemota culpa & gratia, per generale auxilium bonum aliquod in genere morum naturale facere: quoniam animal eſt rationale: non tamen valet diu in eiuſmodi bono durare, quin ſępe cadat, propter pugnam ſenſualitatis, & corporis imbecillitatem. Nihil tamen prorſus poteſt, vel facere, vel velle, vel cogitare, quod ſit meritum amicitiæ aut gloriæ Dei, propter infinitam eius excellentiam. Quin verò tertium hoc fundamentum, quanquam ratione hac naturali ſupra nixi ſumus fulcire, maioris tamen eſt certitudinis q̃ ratio vlla naturalis. Obídq; cuiuſcunq; ſit ratio ponderis, hoc tamen fixum eſt Chriſtianis & firmum, tanquam fides catholica. Puta ꝙ in diuinum conſortium nemo, niſi gratuita eius bonitate, admittitur: iuxta illud: Nemo poteſt venire ad me, niſi pater meus traxerit eum. Et gratia eſtis ſaluati per fidẽ, & hoc non ex vobis: Dei enim donum eſt. Et id genus plurima, quæ cap. vlt. 2. lib. copioſius congeſta dilucidauimus.

Chriſtianorum cōfeſsio.

De ſtatu hominis in iuſtitia originali. Cap. 5.

EX his facilis gradus eſt ad illum felicem ſtatum intelligendum, in quo fuit conditus primus homo. De quo primum omnium concors eſt, tam priſcorum patrum, quàm poſterorum theologorum ſententia, creatum fuiſſe in iuſtitia originali: an verò fuerit creatus in gratia, & amicitia Dei, non ita conuenit inter omnes. Vnde conſequens fit, vt neque de ratione ipſa & diffinitione originalis iuſtitiæ conſentiant vniuerſi. Sunt enim inter theologos, qui negãt angelos fuiſſe creatos in gratia, & pari cõiectura, primum hominem. Hæc ſẽtẽtia placuit Guillelmo Altiſiodorenſi, & Hugoni de S. Victore libr. 1. de ſacra. p. 6. Eandem ſecutus eſt Alex. de Ales. 2. p. q. 96. & Bonauentu. & Scotus. d. 29. lib. 2. & Marſil. eo. lib. quæſt. 16. & alij. Sunt verò contrà, quibus pars affirmatiua magis probatur. Quorum fuit antiquus Præpoſitiuus, & S. Tho. 1. p. q. 95. Duran. lib. 2. d. 20. & alij minimè pauci. Et planè exiſtimo fuiſſe opinionem Auguſt. Scot. ergo & reliqui ſuę claſsis aiunt Adam in

Duæ opiniones de primo ſtatu hoīs.

in ſola originali iuſtitia fuiſſe creatum, abſque gratia gratum faciente. Sed S. Tho. & reliqui in ea ſunt ſententia, vt credāt in gratia & iuſtitia fuiſſe conditum. Quinimo iuſtitiam illā ita à gratia pendere, vt fuerint vel inſeparabiles, vel forſan (vt poſtea explicabimus) rem vnam eandémq;. Primum au- Ratio ori gi. iuſtitię
tem, qui rationem originalis iuſtitię dilucidè noſſe cupit, reſpiciat oportet ad duos illos defectus, quos proximo capitulo, in nuda natura hominis exponebamus. Primus enim erat, quod in ordine ad finem, qui commenſuratus eſt naturæ noſtræ, ſcilicet operari ſecundum rationem pateretur homo ille permagnam difficultatem: tum propter concupiſcētiam ad malum decliuem: tum propter infirmum, & imbecille corpus. Secundus defectus erat, quod per nullum opus naturale, quantumcunque & qualecunque genere ſuo eſſet, commereri poſſet amicitiam Dei. Autores ergo prioris opinionis, ſeparantes iuſtitiam à gratia, conſtituunt iuſtitiam originalem tantum eſſe ſanitatem naturæ, aduerſus priorem defectum, gratiam verò debuiſſe aiunt recipi in illo ſtatu ſicuti in noſtro per auxilium Dei, homine cooperante. Sed S. Tho. ait, vtrunque beneficium hominem ſuſcepiſſe in ſua conditione: & ad operandum ſecundum rationem, & ad vitam æternam promerendam. Igitur nomine iuſtitiæ originalis, ſecundum vtranque opinionem, non venit ſpecialis virtus, quæ inter cardinales adſcribitur, vnicuique ius ſuum tribuens: neque verò talis iuſtitia, quali nunc iuſtificamur, quæ eſt gratia remiſsionis peccatorum. Sed iuſtitia originalis, eſt rectitudo quædam totius hominis: nempe corporis ad animam, & appetitus ſenſitiui ad rationem. Quæ verbo illo Eccleſ. 7.
Eccleſiaſtes. 7. deſignatur: vbi ſcriptum eſt. Fecit Deus hominem rectum. Nempe vt ſenſualitas nullam rationi moleſtiam inferret, neque corporea membra defatigarentur, vbi vellet illis homo vti: atque adeò ratio nunquam interturbata, continenter eſſet Deo intenta. Et quoniam per Ori- Vnde dicitur originalis.
ginem iuſtitia illa, tum recepta fuit Adæ, tum etiam tranſfundenda erat in poſteros, originalis dicitur. Qua modò ratione contraria culpa, originalis quoque appellatur. Differt Diſcrimē opinionū
tamen inter præfatas opiniones, quod ſecundum Scotum

& ſuos, iuſtitia non faceret rationem eſſe ita Deo Intentam, quaſi eſſet homo per illam ad amicitiam Dei ſubleuatus: hoc enim munus eſt proprium gratiæ: verum eatenus intenta, quatenus in Deum naturaliter fertur natura noſtra.

Scot. Vnde Scot. donũ, inquit, illud iuſtitię nõ oportet fuiſſe principium meriti: ſed erat cõparatione ad gratiam excedens, & exceſſum. Excedens quidem, quia per illud firmius voluntas coniũgebatur Deo, quàm per gratiam: ſiquidem nullam patiebatur moleſtiam à ſenſualitate, nec grauedinem à corpore. Gratia verò ſimpliciter eſt excellentior, eo quod ipſa con iungit fini, vt bono ſupernaturali, & vt ſupernaturaliter per meritum attingendo: non ſic donum iuſtitiæ: quod tantum coniungebat illi bono, vt conuenienti, & delectabili. Hæc

S. Thom. Scot. At S. Tho. in illo verbo Eccleſiaſtes. 7. Fecit Deus hominem rectum, agnoſcit integram rectitudinem, ſanè qua Deo homo ſubiectus eſſet per gratiam, ideóque vires inferiores rationi, & animo corpus. Hæc ſunt in præſentia paulò fuſius, tum ſacrorum elogiis, tum rationũ probabilitate perpendenda. Atque illud quidem prius, quod commune eſt Patribus omnibus & theologis: nimirum de iuſtitia originali. Nullus enim diuinis eloquiis apertus videtur eſſe locus, non ſolum quo poſsit conſtitui iuſtitia illa originalis, verum, quo

Vix apertus eſt locus de iuſtitia originali. mẽtio fiat illius aliqua. Cum ergo quæ ſuper naturam ſunt, ex ſola ſacra ſcriptura ſint ſtabiliẽda, videtur iuſtitia illa abſque vllo firmamento conficta. De hominis nanque creatione, id penitus legimus, quod effecerit eum Deus, ad imagi-

Ge 1. & 2. nem & ſimilitudinem ſuam, & quod poſuerit eum in paradiſo voluptatis: imago autem & ſimilitudo, ex vi ſenſus literalis, id tantum adfert intelligentiæ, quod fuerit ratione, & libero arbitrio inſignitus: paradiſus autẽ voluptatis, ad vitam proiſus corpoream pertinebat. Igitur cum natura brutæ ſenſualitatis ſit, præter rationem, prætérque modum vllum, impetu ferri in ſua obiecta, naturáque ſit voluntatis, condelectari ſenſibilibus voluptatibus: vnde colligitur, ꝙ ita fuerit vel ſenſualitas refrenata, vel voluntas ab eius incurſione libera, vt in illo ſtatu, ſumma illa tranquillitate frueretur homo? Et eodem ferme modo hæſitabit quiſpiam de peculiari opinione

opinione S. Tho. & aliorum aſtruentium fuiſſe etiam creatum in gratia. Ad hęc nihilominus reſpondetur, quod quanuis in ſacra pagina non tam extet expreſſa fides de iuſtitia originali Adæ, quàm de originali culpa noſtra (hāc enim Paulus patenter enūtiat vt poſtea pateſcet) non tamen caret fundamento ſcripturæ diuinæ: iuxta S. Patrum expoſitionem. Atq; eadem teſtimonia, quibus ſtatuitur iuſtitia originalis, ſimul & illi ſententię ſuffragātur, quod iuſtitia, vel fuerit ipſa gratia, vel fuerit eiuſdem indiuiduus comes: quamobrem vtrunque vnà corroboramus. Locus ipſe imprimis ex Gen. modo citatus, quanuis non id fortè rigore ſermonis, bono tamen intellectu, non modò ſignificat hominem, cum ratione & voluntate fuiſſe creatum, ſed cum ipſis etiam eiſdem potētiis inclinatis ad bonum, & ad Deum ipſum. Etenim cum Deus vniuerſis quæ plaſmauit, indiderit ſuiipſius affectum & inclinationem: atque adeò omnia fecerit ſibi, pro cuiuſque gradu, & modo amica, hominem quem ad ſui imaginem & ſimilitudinem, ſuíque conſortij capacem efformabat, vero ſimilimum eſt, vt produxerit, non ſolum cum omni propenſione ad ſe, & abſque vlla declinatione ad malum (quo ſecundum authores primæ opinionis completur ratio iuſtitiæ originalis) verum & ſibi fecerit amicū, quod ad gratiam attinet, quam S. Thom. & alij rationi eiuſdem iuſtitiæ adiungunt. Vnde Eccleſiaſtici. 17. Deus, inquit, creauit de terra hominem, & ſecundum imaginem ſuam fecit illum, & ſecundum ſe veſtiuit illum virtute, id eſt, gratia & charitate ſui. Et Paulus ad Coloſſen. 3. Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induētes nouum eum, qui renouatur in agnitionem, ſecundum imaginem illius, qui creauit eum. Vbi renouationem per gratiam, appellat renouationem imaginis, in qua creatus eſt homo. At qui ex altero loco paradiſi voluptatis, ſumitur etiam argumentum. Cum enim locus ſit indiciū locati, paradiſus voluptatis prę ſe fert, in ſumma felicitate poſitum fuiſſe hominem, quę extra conſpectum Dei ſub cælo eſſe poteſt. Talis autē felicitas eſſe nequiuerat, vbi caro inſultaret contra rationem, ſanè ex cuius conflictu, non poterat non extare homini, tum periculum,

Conſtabilitur ſententia de iuſt. orig.

Teſtimonium primū iuſtit. orig.

Eccli. 17.

Coloſſ. 3.

Teſtimonium ſecundum.

Teſtimo-niū tertiū tum etiam grauis moleſtia. Tertius locus, atque adeo in hac cauſa vſurpatiſsimus, eſt ille Eccleſiaſtes. 7. Fecit Deus hominem rectum, & ipſe ſe infinitis immiſcuit quæſtionibus. Vbi quæſtionum voce deſignantur perplexitates omnes, & anfractus huius vitæ, quæ nobis ab ægritudine corporis acci dunt. Ex quo colligitur, in ea rectitudine rationis fuiſſe crea tum, vbi nulla eſſet à ſenſualitate perturbatio. Quod intelligunt doctores nomine iuſtitiæ originalis. At verò in expoſi-

Diſsidiū doctorum tione huius loci incipiunt diſſentire ſupradictæ opiniones. Alij enim dicunt fuiſſe creatum rectitudine duntaxat, relata ad finem naturalem, quæ eſt operari ſecundum rationem, & ad Deum (vt ait Scotus) tanquam ad bonum conueniens, & delectabile. At S. Thom. & cæteri interpretantur de perfecta rectitudine quę complectitur amicitiam Dei. Operępretium

S. Tho. 1. q. 95. ar. 1. ergo fuerit verba S. Thom. ſubiicere. 1. p. q. 95. quæ ſunt hæc: Quidam dicunt, quòd primus homo non fuit creatus in gratia: ſed tamen poſtmodum gratia fuit ſibi collata, antequam peccaſſet. Plurimæ autem ſanctorum authoritates atteſtantur hominem in ſtatu innocētiæ gratiam habuiſſe. Sed quòd fuerit conditus in gratia, vt alij dicunt, videtur requirere rectitudo ipſa primi ſtatus, in qua Deus hominem fecit: ſecundum illud Eccleſiaſtes. 7. Deus fecit hominem rectum. Erat enim rectitudo ſecundum hoc, quod ratio ſubdebatur Deo: rationi verò inferiores vires, & animæ corpus. Prima autem ſubiectio erat cauſa & ſecundæ & tertię. Quandiu enim ratio manebat Deo ſubiecta, inferiora ei ſubdebantur: vt Auguſt. dicit. Manifeſtum eſt autem, quòd illa ſubiectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem, non erat naturalis. Alioquin poſt peccatum manſiſſet: cum etiam in dæmonibus data naturalia poſt peccatum permanſerint: vt Diony. dicit. 4. cap. de di. no. Vnde manifeſtum eſt, quòd & illa prima ſubiectio, qua ratio Deo ſubdebatur, non erat ſolum ſecundum naturam, ſed ſecundum ſupernaturale donum gratiæ. Non enim poteſt eſſe, quòd effectus ſit potior, quàm cauſa: vnde Auguſt. dicit. 13. de ciui. Dei, quòd poſteaquam præcepti facta transgreſsio eſt, confeſtim gratia deſerente diuina, de corporum ſuorum nuditate confuſi ſunt.

Senſerunt

Senſerunt enim motum inobedientis carnis ſuæ, tanquam reciprocam pœnam inobedientiæ ſuæ. Ex quo datur intelligi, ſi deſerente gratia, ſoluta eſt obedientia carnis ad animã, quod per gratiam in anima exiſtentem, inferiora ei ſubdebantur. Hæc S. Tho. Vbi in verbo illo. Fecit Deus hominem rectum. agnoſcit gratiam & amicitiam, qua homo cum Deo copulabatur, ex qua reliquæ deriuabantur rectitudines. Porro autem hoc primum hic notandum eſt, quòd quanuis quidam hic interpretes dicant doctrinam S. Thomæ non eſſe, quòd iuſtitia originalis fuerit idem quod gratia gratum faciens: ſed quòd gratia erat radix iuſtitiæ, forſan alia eſt mens ſancti Thomæ. Nempe quòd iuſtitia originalis nihil aliud fuerit, quàm gratia, maioris hac parte dignitatis, quàm gratia noſtra: nempe quæ non modò hominem faceret gratũ Deo, ſed ſenſualitatem compeſceret, & corpus roboraret, in obſequium rationis: vt tranquilla voluntas ſubderetur Deo. Idq; videtur eſſe planè ex ſententia Auguſt. Ex quibus verbis cõcludit ſic ſanctus Thomas. Ex quo datur intelligi, ſi deſerente gratia, ſoluta eſt obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima exiſtentem inferiora ei ſubdebantur. Per gratiam, inquit, per eam nimirũ, qua ratio ſubdebatur Deo. Quapropter prima. 2. quod de gratia ſentit. quæſt. 110. id & de iuſtitia originali aſtruxerat. quæſt. 83. nempe quòd ſit habitus inhærens eſſentiæ animæ. Et. 1. p. q. 95. ait, quòd rectitudo voluntatis in ordine ad Deum, eſt quaſi formale in iuſtitia originali: rectitudo verò aliarum potentiarum, eſt quaſi materiale. Vbi ſentire videtur, eiuſdem fuiſſe habitus, tres illas rectitudines conſtituere. Ac denique cum modo nobis in remiſsione peccatorum non reſtituatur iuſtitia originalis, ſed gratia, ipſe in. 2. ſentent. diſtinct. 32. quæſti. prima ait, quòd reſtituitur nobis iuſtitia originalis in baptiſmo, quoad formale: quod in ſententia, perinde eſt ac ſi dixiſſet. Reſtituitur gratia, illam habens virtutem, qua nos Deo gratos reddit, non tamen eam, qua vires tunc inferiores ſubmittebat ſuperioribus. Subnotabimus tamen locum capitulo ſequenti: vbi videtur ſentire iuſtitiam diſtingui à gratia. Ob idque nihil moror, fuerint ne idem habitus,

Iuſtitia orig. eadẽ res, quæ gratia cõtra Caiet.

Iuſtitia & gratia inſeparabiles. dummodo fuerint inſeparabiles: ita vt quia homo fuit creatus in gratia, fuerit etiam in iuſtitia: & quia perdidit gratiam, expoliatus quoque fuerit iuſtitia. Mox aduertendum eſt, ꝙ ſecundum neutram opinionem, negandum eſt, quin Adam ante peccatū habuerit gratiam: vt hic adnotat S. Th. propter plurimas ſanctorum authoritates, id atteſtantium. Sed notādum eſt demum, vt opinio S. Th. fuerit Aug. Siquidem cōfirmat ſuam ſententiam illius teſtimoniis. 13. de ciuit. Dei, Et quoniam omnes fatentur eandem fuiſſe conditionem angelorum & primi hominis, expreſſe etiam citat eundem, lib. 12 vbi ait, quòd Deus ſimul erat in angelis, condēs naturam, & largiens gratiam. Adde quod de correp. & gra. ca. 10. vbi tractat de rectitudine, qua creatus fuit Adam, æquiparat angelis hominem: dicens, ꝙ ſicut illi fuerunt beati, id eſt, in gratia Dei, antequam caderent: in qua niſi per liberum arbitrium cecidiſſent, fuiſſent per gloriam confirmati, ita Adam creatus fuit in beatitudine, vt poſſet non peccare, in qua tranſlatus in cælum, fuiſſet confirmatus, ſi in illa perſeueraſſet. Nūquam autem eum appellaſſet beatum abſq; gratia dei. Et ca. 11. exponens quomodo iuxta verbum Eccleſiaſtes: Fecerat Deus hominem, rectum, ait, quod dederat ei bonam voluntatem: in illa quippe, inquit, eum fecerat, qui fecerat rectum. Bonam autem voluntatē nuſquam Aug. appellat extra charitatem. Quin verò nomen ipſum rectitudinis, atque adeò nomen iuſtitiæ originalis, præ ſe manifeſtè ferunt gratiam & amicitiam Dei. Nam quis rectus dici poteſt, niſi qui intentionem in eum habet fixā, qui finis eſt ſummus noſter. Quæ autem iuſtitia, niſi in ordine ad Deum, qui prima regula eſt vitæ noſtræ, re vera in ſacris bibliis, nulla alia ſimpliciter cenſetur iuſtitiæ nomine, niſi qua iuſti ſumus apud Deum, vt ex Paulo Rom. 4. colligitur. Neq; iuſtitia originalis quicquam deterit aut minuit de ratione iuſtitiæ, ſed potius auget: quare & gratiam in ſe includit. Ad hęc Aug. in Enchiridio ca. 104. Primum, inquit, hominem Deus, in ea ſalute, in qua cōditus erat, cuſtodire voluiſſet, eúmq; opportuno tempore ſine interpoſitione mortis ad meliora perducere, ſi præſciſſet perpetuam voluntatem, in qua factus erat, habiturum. Profectò

Sententia Aug. de iuſtit. orig.

Nomen iuſtitiæ, gratiam ſignificat.

Auguſt.

nomine

nomine ſalutis abſque vlla dubitatione, intelligit gratiam & amicitiam Dei. Poſtremus autem locus, vnde fides conſtabilitur iuſtitiæ originalis, ille ipſe eſt, vbi nos Paulus erudiuit de culpa originali. Eſtque argumentum huiuſmodi. Primo peccato Adæ, omnes peccauimus, vt habetur Roma. 5. quod de nullo alio peccato, vel eiuſdem Adæ, vel aliorum parentum affirmatur: ergo aliquod tunc donum diuinum & beneficium natura noſtra perdidit, quod pro omnibus nobis Adã receperat, aliàs cur magis illo delicto deliquiſſet tota natura, quàm peccatis aliis: illud autẽ beneficium, eſſe non potuit aliud, quàm rectitudo naturæ, & poſsibilitas non peccandi. Cum ergo cauſa peccandi, nobis præcipua ſit pugna carnis cum ratione, fit, vt homo fuerit creatus abſque illa rixa, ne, cum peccaret, inde prætexeret ſibi excuſationem. Illud autem beneficium ratione ſuperius dicta, dicitur originalis iuſtitia. Et confirmatur argumentum ex eo quod ait Paulus mortem pertranſiſſe in omnes homines, propter peccatum Adę, in quo omnes peccauerunt: mortis enim vocabulo, omnis corruptio carnis ſubiicitur: porro verò appetentia ſenſus aduerſus rationem, corruptio quædam carnis eſt: nulla ergo erat talis ante peccatum. Cum ergo illa ſit homini naturalis (vt cap. 3. explicuimus) colligitur, cum dono aliquo ſupernaturali iuſtitiæ, fuiſſe hominem creatum ad comprimendam ſenſualitatem, continendámque intra rationis metas. Idem nobis ſuggerit Paulus Rom. 7. vbi conqueſtus de conflictu carnis aduerſus ſpiritum, ſubdit. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? huc nimirum alludens, quòd niſi corpus factum eſſet mortale per peccatum, nunquam ſuborta fuiſſet repugnatio illa carnis aduerſus ſpiritum. Cuius vel illud teſtimoniũ eſt, quod ab ipſo ſtatim momento peccati cœpit homo de pudendo motu carnis erubeſcere. Egregiè ergo Aug. confert mortalitatem, & immortalitatem, cum poſsibilitate peccandi, & poſsibilitate non peccandi: atque adeò probat Adam fuiſſe creatum in iuſtitia originali, quæ erat poſsibilitas non peccandi, ex eo quòd habebat tunc poſsibilitatem non moriendi. Tractat enim quæſtionem hanc expreſſe de correptio. & grat. cap. 10. & duo-

Poſtremũ teſtimonium.

Confirmatio argumenti.

Rom. 7.

Mortalitas & immortalitas, poſſe peccare, poſſe non peccare, Auguſ. de corr. & gr. c. 10.

bus ſubſequentibus, qualis ſcilicet fuerit creatus. Et reſpondet ꝙ ſicut eſt duplex immortalitas, altera, qua poterat homo non mori, altera, qua non poteſt mori: quarum primam habuit Protoplaſtus in ſtatu innocẽtiæ, atque alteram habituri ſumus omnes in gloria: ita eſt duplex impeccabilitas. Prima, qua poteſt homo nõ peccare, & in illa creatus fuit homo quando creatus eſt rectus: altera verò, qua non poteſt peccare, & illa erit nobis in patria cõmunis cum angelis. Per peccatum autem, vt amiſit immortalitatem, ita amiſit impeccabilitatem, id eſt, poſsibilitatem non peccandi. Et quoniã lucta carnis aduerſus ſpiritum, cauſa eſt peccandi, concludit, ꝙ homo in illo ſtatu nunquam pateretur talem rixam, ſed eam incucurrimus per peccatum Adæ. Eandem veritatem conſtituit contra Pelagium Hypog. libr. 3. dicẽs, quod nunc non ſufficit homo per liberum arbitrium implere quod velit. Sed id potuit Protoplaſtus, cum voluntas ſana erat ante culpam: per quam culpam homo perdidit illam poſsibilitatẽ. Et paulò inferius: Deus, inquit, fecit hominem ab initio, & reliquit eum in manu conſilij ſui. Et ſubdit: Quid eſt autem in manu conſilij ſui, niſi in poſsibilitate liberi arbitrij ſui? In manu enim poſsibilitas intelligitur. Ipſa eſt prima gratia, qua primus homo ſtare potuiſſet, ſi mãdata ſeruare voluiſſet. Et paulò inferius, lapſus autem culpa ſua, per propriam volũtatem ſurgere non valuit, niſi manu domini fuiſſet ereptus. Docet ergo Aug. quod ante datum præceptum, ne ederet de ligno vitæ, donatus eſt Adam auxilio, quo poſſet nunquã peccare, ſi vellet, aliàs miſericordiſsimus Deus iniuſtè poſuiſſet pręceptum, cui nõ erat poſsibilitas adimplendi. Vbi planè videtur ſentire, ꝙ fuerit infuſus gratia gratum faciẽte: nam loquitur de poſsibilitate implendi meritoriè, & faciendi quicquid voluit: quam ait habuiſſe in illo ſtatu, & perdidiſſe per culpam, & modo non poſſe, niſi per Chriſtum recuperare. At meritiſsimo quicũque hic hærebit animo, de iſta poſsibilitate nõ peccandi. Si enim intelligatur, quòd homo ante peccatum per ſe poterat non peccare, abſque auxilio Dei, falſitas eſt, vt ipſe admonet Auguſt. loco citato de correptione & gra. cap. 11. vbi de primo homine ait: Nec ipſum Deus eſſe voluit ſine

[Margin: Eccli. 15.]

[Margin: Dubitatio.]

ſua

ſua gratia, quem reliquit in eius libero arbitrio: quoniã liberum arbitrium ad malum ſufficit, ad bonum autem parum eſt, niſi adiuuetur ab omnipotente bono. Et paulò inferius. Si hoc adiutorium vel angelo, vel homini quamprimum facti ſunt, defuiſſet, quoniam non talis natura facta erat, vt ſine diuino adiutorio poſſet manere, ſi vellet, non vtique ſua culpa cecidiſſent. Hactenus ille. Si autem illa poſsibilitas nõ peccandi, intelligitur per adiutorium Dei, eandem homo habet, dum eſt in peccato: nam eſt Deus promptiſsimus, opem ferre cuicunque volenti ſe conuertere. Et ideo quanuis per ſe nemo poſsit conuerti, tamen propter eiuſmodi poſsibilitatem ex adiutorio Dei, peccatum eſt illi, qui non conuertitur. Sed reſponſio eſt, quòd primo homini data ſunt auxilia per modum habitus: itaque ex lege & conditione illius ſtatus, in quo Deus eum creauerat, ſubuentum erat illi, vt ſufficere poſſet abſque hoc, quòd expectaſſet nouum ſubſidium ad omne bonum, quod voluiſſet: verba ſunt in forma Augu. lib. 3. hypog. Et quia ad complendum omne bonum morale, neceſſaria erat ſanitas à morbo ſenſualitatis: ad complẽdum autem meritoriè, neceſſaria erat gratia: vtrunque recepit Adam, antequam daretur præceptum, per cuius obedientiam, in gratia proficeret. Quare optimè Aug. pares fecit in authoritate proximè citata, hominem & angelum, pro ſua vtriuſque natura. Angelus enim, quia nec erat in corpore, nec ex partibus conſtabat contra ſe mutuò pugnantibus, non indigebat iuſtitia originali, id eſt, ſanante naturã, ſed gratia ſubleuante, ad meritum gloriæ: homini verò vtriuſq; beneficio opus erat. Et ideo vt angelus in gratia creatus fuit, ita & homo in gratia & iuſtitia. Per peccatum ergo perdidiſſe omnẽ poſsibilitatẽ, eſt perdidiſſe dona illa. Quare q eſt in peccato originali, nõ poteſt ſine nouo auxilio Dei recõciliari. At quẽ admodũ Adã in ſua creatione recepit gratiã & dona, quibus poſſet implere legẽ, quam erat ſuſcepturus, ita & qui in Deũ conuertitur recipit ab ipſo gratiam per Chriſtum ad cõplendam legem quam ſuſcipit, vt patet in baptiſmo. Non tamen qualis fuit in Adam, quia non recipit ſanitatem naturæ, quæ nomine iuſtitiæ originalis exprimitur, ſed manet infeſta-

Reſpõſũ.

Angelus non indigebat iuſtitia ori.

tio ſenſualitatis. De qua in ſubſequētibus fuſius. Inſtitui paulò preſsius hunc locum verſare, tum propter catholicos theologos, qui ita de iuſtitia originali tractant ieiune, vt quibuſdam appareat, nō eſſe rem adeò certam, tum quia cum protestantes in illo libello imperatorio, in comitiis Ratiſponenſibus ab illis propoſito, initium inde feciſſent, quòd Adam fuerit creatus in iuſtitia & gratia, & altiori cognitione Dei, quàm nos habeamus, Eckius ita illud de gratia reiecit, ac ſi eſſet contra communem opinonem, & contra Aug. Potuiſſet enim vir aliàs non infimè doctus, multum de rigore illo cenſendi remittere. Nam Auguſtinus apertiſsimè loquitur pro ſententia de gratia Adæ, vt palàm fecimus. Et ſicubi aliqua dicit, quæ videntur contra facere, cuncta legitimè expo nit, diſſoluítque S. Thom. loco citato. Igitur ſapienter S. noſtra ſynodus Tridentina ſeſsi. 5. can. 2. pronuntiauit Adam accepiſſe ſanctitatem (id eſt gratiam) & iuſtitiam. Rationem verò authores aduerſæ opinionis, vnicam hanc pro ſe adferunt: nempe quòd ſit congruens vnicuique rei, vt ſuum quęque finem, per ſuam aſſequatur operationem. Et ideo tam angelus, quàm primus homo per propria opera liberi arbitrij debuit ſe ad gratiam diſponere, quemadmodum vſu modò venit in hominibus adultæ ætatis. Hæc tamen argumentatio perexigua eſt, quinimo contrarium perſuadet naturalis ratio, de miſericordia Dei ſumpta. Finis enim hominis & angeli (vt ſuprà dicebamus) non eſt gratia, ſed beatitudo cęleſtis, cuius ſemen eſt gratia. Quocirca cum benigniſsimus ac prouidentiſsimus Deus terræ & lignis, cunctis denique, ſimul dum conderet, virtutes ingenerauerit, vt ſementem vnumquodlibet faceret in genere ſuo, qua via ſuos quæq; res aſſequerentur fines, optima ratione colligitur, vt in gratia fuerint & angeli, & primus homo creati, qua ad æternam felicitatem meritorum acceſsione perduceretur. Sanè vt non ſolum non haberet excuſationem peccati, verum laudes Deo deberet immenſas, quod qui ad finem ſe, tam ſuæ naturæ excellentem creauerat, ſemen quoque illius in eadem natura feciſſet. Reſpondetur ergo, quòd gratiam primam non contulit primo homini Deus per motum & pręparationem liberi

Proteſtantes.

Eckius.

Synodus Trident.

Argumentum contrariæ opinionis

Solutio.

Gratia Adę abſq; diſpoſitio ne collata

liberi arbitrij, vt nobis libera fungentibus voluntate, ſed ſimul (vt ait Aug.) fuit condens naturam, & largiens gratiam, quaſi per modum naturæ. Hoc enim deſignat oratio, creari in gratia. Quemadmodum illis dicēdum eſt, de ſacratiſsima virgine, qui tenent fuiſſe conceptam in gratia. Hęc denique ſententia, vt poſtremum verbum adhibeam, mihi potiſsimū probatur & confirmatur ex illo loco Pauli. Iudicium ex vno in condemnationem: vbi docemur condemnādos homines ratione originalis peccati, etiam ſi nullum accumularent actuale. Cum ergo condemnatio prę ſe ſaltem ferat expulſionem ab regno (quicquid ſit de pœna ſenſus) manifeſtiſsimè colligitur, naturam totam in Adam recepiſſe ius regni, aliàs non eſſet expulſio: ius autem nō acquiritur, niſi per gratiam gratum faciētem: illam ergo recepit Adam pro tota natura: vnde fit conſequens, eam ſimul recepiſſe cum iuſtitia in primo inſtanti, transfundendam per originem. Nanque ſi per diſpoſitionem poſtea ſuſcepiſſet, eſſet beneficium perſonale: quod non per generationem, ſed ſimili diſpoſitione acquiſituri eſſent etiam poſteri. ¶ Fiunt tamen ex his reliqua dubiola quædam de iuſtitia originali. Primum. An tranquillitas illa rationis eſſet per hoc, ꝙ caro nihil cōcupiſceret aduerſus ſpiritum: an verò per hoc, quod voluntas, abſque vlla ſe triſtitia & difficultate intra rationis fines contineret, quicquid caro concupiſceret. Hoc Scot. & reliqui ſub lite relinquunt. Multò eſt tamen magis rationi conſentaneum: quinimo ita ſecundum Paulum ait Aug. loco iam citato, de correp. & gra. quod nihil caro concupiſceret aduerſus ſpiritum, ſed ducatū ſequeretur iugiter rationis, ſiquidem hoc Paul. propter peccatum innuit nobis obueniſſe. Quare vel gratia ipſa cōprimeret concupiſcentiam, vel ratione gratiæ & iuſtitiæ infuſæ eſſent virtutes, & in appetitu, & in voluntate, vt quælibet potentia quiete inſeruiret rationi. Non quod iuſtitia originalis eſſet in voluntate, ſed ipſa (vt ait S. Tho.) quoniam erat donum totius naturæ, tranſmittendum per generationē, ſedem haberet in eſſentia animæ, cuius infuſio eſt terminus primus generationis: illam tamen comitarētur in potentiis virtutes, ſicuti modo contingit in infuſione gratiæ. ¶ Alterū

Dubium primum.

Subiectū orig. iuſtitiæ.

Dubium ſecũdum. dubium eſt. Vtrum omnia bona collata Adę, traiicienda fuiſſent cum natura per generationem in poſteros. Huius tamẽ facilis eſt reſponſio, quod ſecundum illos, qui cenſent in iuſtitia tantum abſque gratia fuiſſe creatum Adam, illa tantum fuiſſet traducenda per generationem. Nam ſola illa fuiſſet donum totius in vniuerſum naturæ: gratia verò eſſet beneficium perſonale, quod Adam recepiſſet per ſuam diſpoſitionem, & ita deinceps quicunque. Sed ſecũdum S. Tho. gratia etiam ipſa erat donum totius naturæ, & ipſa cum virtutibus (vt dicitur de beata virgine) fuiſſet infuſa ſimul cum anima in conceptione prolis. Et eſt validiſsimum argumentum in hanç ſententiam. Nam cum ſtatus ille longè eſſet præſtãtior ſtatu culpæ, nulli debet eſſe dubium, quin ante vſum rationis, paruuli recepiſſent gratiam, & cum nullo opus erat tunc ſacramento, quia nulla præcedente culpa, nullus futurus erat redemptor (vt in de correp. & gra. expreſſe ait Aug.) nulla eſt ratio, cur non fuiſſent tunc homines cõcepti in gratia, ſiquidem nullum erat peccatum originale. Et æqua, imo maiori ratione fit, vt ipſe primus parens fuerit creatus in gratia. Neque inde fit conſequens, vt gratia eſſet forma naturalis, & nõ donum gratuitum: quoniam licet infunderetur in generatione, nõ tamen ex vi generationis, ſed gratuita voluntate Dei, quandiu nullus tranſgrederetur eius mandata. Id quod alij aduerſæ opinionis dicere etiam habẽt de iuſtitia originali. Et patet exemplum de gratia ſanctiſsimæ virginis, quæ non fuit illi naturalis, etiam ſi fuerit cum illa creata. At pręter donum illud gratiæ & iuſtitię aliis etiam cumulatus eſt proprie dotibus primus parens, quæ non erãt cum natura in prolem tranſmittendæ. Enimuero quoniam creatus erat tanquam humani generis in vtroque homine principium, porro vt genus noſtrum, & vita animali propagaret, & moribus inſtitueret, diuinæ prouidentiæ congruebat, vt ſicuti eum ætate iuſta, & corporis robore firmum plaſmaret, ita & animæ ſcientiis & virtutibus imbueret, quantum erat orbi gubernando neceſſarium. Quocirca vniuerſis iuxta cuiuſque naturam & qualitatem dedit nomina. At verò filij deinceps paruuli erant, vti modo, & abſque vſu rationis

Gratia transfunderetur ĩ poſteros.

nis procreandi. Qui vnà cum ætate, rerùm cognitione, ac morum cultura proficerent. Habuiſſent tamen omnes fidem notitiámque Dei viuaciorem, præſtantiorémque noſtra. Sed de his ſatis. ¶ Poſtremum denique dubium eſt. Cum eſſet in primis parentibus ligata concupiſcentia, quomodo potuit Aeua concupiſcere eſum ligni ſcientiæ? Verum ad hoc pluribus reſpondere, eſſet lineam præſentis inſtituti exilire, ſatis eſt, quòd non commiſſum eſt primum peccatum propter obliquam concupiſcentiam ſibi, at præceſsit peccatum ſuperbiæ, quo voluit ſeducta Aeua ſcire, vt Deus, bonum & malum.

Quales eſſent procreandi filij.

Poſtremũ dubium.

cibi.

Quid homo in ſtatu naturæ integræ naturaliter poterat bonorum operum efficere. Cap. 6.

SVbſequitur vt iuxta inſtitutum noſtrum perſcrutemur, quid in natura integra homo poterat naturaliter, ſcilicet cum ſolo auxilio generali Dei, exequi in bonis moribus: quid itaque eſſet, vbi auxilio ſpeciali indigeret. Atqui de illò ſtatu non eſt prorſus cenſendum ex dotibus & virtutibus, quibus fuit Adam perornatus. Habuit enim (vt modo dicebamus) peculiaria bona plurima quæ non eſſent deinceps poſteris communia: at ratio illius ſtatus libranda eſt ex communi lege, quæ duratura erat in tota progenie, niſi interceſsiſſet peccatum. Et prætereа alia ratio eſt de ſtatu iuſtitiæ originalis, ſi eodem nomine comprehendatur gratia gratum faciens: alia verò ſi præciſe intelligatur iuſtitia ſanans naturam in ordine ad finem naturalem. Quamobrem vt luculentior ſit diſputatio, dum quærimus de ſtatu iuſtitiæ originalis, ſolum intelligimus hominem cum dono ſanante naturam, ſemouendo cogitatione gratiam ad ſupernaturalia eleuãtem. Ita etiam diſtinguit ipſe S. Thomas. 1. 2. quæſt. 109. vbi quærit, quid homo ille poterat ex puris naturalibus, id eſt, homo, tum gratia carens, tum etiam culpa, naturam tamen ſortitus validam. Connumerabatur enim tunc donum illud iuſtitiæ inter naturalia, quãuis eſſet gratuitum: quia tantum obfirmabat naturam in ordine ad finem naturalem, vt ſæpe explicatum eſt. Nam ſi intellexiſſet meram naturam, de qua locuti ſumus ca. 3. & . 4. nõ aſ-

De ſtatu innocẽtię quomodo loquendũ

S. Thom.

ſeruiſſet, quod poſſet ſeruare præcepta omnia, & diligere Deum: vt iam modo dicturi ſumus. Atqui hoc loco videtur alludere eo S. Tho. ꝙ gratia & iuſtitia diſtinguerētur, vt res duę. Niſi dixeris ſatis eſſe ad illum gloſſandum, quod ſint rationes diſtinctæ eiuſdem habitus. His deliberatis, facilimum eſt conſtituere, quo vires humanæ in illo ſtatu pertingerent in moribus. Quod quinque propoſitionibus perſpicuum fiet.

Gratia & iuſtit. an diſtinguerentur.

Prima ꝓpoſitio.

¶Sit ergo prima. Nullatenus poſſet tunc homo per iuſtitiam originalem, ſi gratiam gratum facientem ſecernas, opus vllū facere, amicitia Dei, cæleſtíq; hæreditate dignū: quinimo neque ad gratiā ſe parare, niſi ſpeciali auxilio. Aſſertio hæc in propatulo eſt. Quoniam iuſtitia originalis ſecundum hāc rationem, ſolum eſſet naturæ ſanitas in ordine ad finem facultati naturali præſcriptum, vt citra moleſtiam ſenſualitatis & grauedinem corporis operaretur homo ſecundum rationem: finis autem, qui in amicitia & gloria Dei poſitus eſt virium omnium naturalium cacumina infinitum tranſcendit, vt ſupra dictum eſt, íſque proprium eſt idcirco opus Dei. Conſiderandum hic tamen eſt obiter, quod gratia neceſſaria tunc hominibus non fuiſſet per meritum Chriſti. Etenim Chriſtus ſolum venit ſaluum facere quod perierat, vti quē poſuit Deus propitiatorem pro peccatis, qui à ſeruitute nos peccati redimeret: ob ídque vbi nullum fuerat peccatum, nō opus erat illo redemptore: vt ait Aug. de correp. & gra. cap. II. Erat nihilominus neceſſaria gratia Dei & auxilium propter impoſsibilitatem cuiuſque naturæ creatæ, ad finem illū aſſequendū.

Gratia Adæ prima non fuit ob meritum Chriſti.

Auguſt.

Secunda ꝓpoſitio.

¶Secunda propoſitio. Poterat homo in illo ſtatu per ſua naturalia, tum cognoſcere, tum velle & operari totum bonum ſuæ naturæ proportionatum, puta agere ſecundum rationem, in ordine ad Deum, quatenus finis eſt naturalis boni. Concluſio eſt S. Thom. 1. p. 2. q. 109. à qua nullus theologorum diſſentit. Diſtinguit enim illic de homine naturæ integrę: affirmans, quod poterat per ſua naturalia facere totum bonum ſibi proportionatum, quale eſt virtutis acquiſitæ: non tamen bonum excedens, quale eſt virtutis infuſæ, niſi ſuffultus gratia. Quare miror illos, qui ſenſum Thomæ eo detorquent, ꝙ non poſsit bona naturalia facere abſq; auxilio

S. thom.

auxilio ſpeciali: propterea quod ait, id non potuiſſe ſine auxilio Dei mouẽtis. Enimuero vbi ait, per ſua naturalia, propalam explicat ſe loqui de auxilio generali: quod (vt cap. 2. expoſuimus) inter cauſas refertur naturales. Quod autem facere nequit homo ſine auxilio ſpeciali, nunquam pronunciaſſet, fieri poſſe ab illo per ſua naturalia. Sed præterea probatur aſſertio hęc ex dictis cap. 4. Cũ homo ſit animal rationale, naturæ ſuæ inſitum eſt operari ſecundũ rationem, propter Deum, quatenus naturali luce innoteſcit eſſe finis omnium: tametſi per renitentiam ſenſualitatis quãdoque cohibeatur: iuſtitia autem originalis medicina erat huius morbi, in ſuo vigore naturam præſeruans: valebat ergo abſque alio peculiari auxilio pręſtare vniuerſum bonum, quod ſuæ eſſet naturæ proportionatum. Itaque differentia erat inter hominem in puris naturalibus, eundémque in ſtatu innocentiæ, quæ eſt inter infirmum & validum, ſanè quod ille (vt ſupra prælocuti ſumus) potẽs erat opus aliquod moraliter bonum natura ſua efficere, non tamen continenter omne, at in ſtatu innocẽtiæ omne quidem & ſemper. Atqui eodem diſcrimine differt homo lapſus ab eodem ſtatu innocẽtiæ: vti author eſt loco citato, S. Thom. & latius nos diſputabimus cap. 20.

Confirmatio cõcluſionis.

Differentia inter tres hominis ſtatus.

¶ Tertia propoſitio. Poterat tunc homo, ſecluſa etiam gratia gratum faciente, præcepta omnia legis naturalis explere, quinimo & cauere à prohibitione illa eſus ligni ſcientię, quantum ad ſubſtantiam operum. At quoniam ſimilem ſtatuimus concluſionem cap. 22. de homine lapſo: de qua nos lutherani acerrime obiurgant: nempe quod veluti Pelagiani doceamus catholici, poſſe hominem ſeruare mandata viribus naturalibus, adnotanda eſt ſolennis theologorum diſtinctio. Implere præcepta Dei bifariam vſu venit. Vno modo, quantum ad ſubſtantiam operum: prout ſcilicet operatur homo iuſta, & honeſta, quę genere ſuo bona ſunt, abſque vllo prauo fine aut circunſtantia. Et hoc reuera poteſt homo per ſuæ naturæ facultatem. Scilicet ſolo generali Dei concurſu: vt. q. citata, art. 4. S. Tho. & theologi omnes vno animo affirmãt. Atqui ratio eſt, quia omnia opera legis tam naturalis quàm diuinæ, atque etiam humanæ, ſi modo iuſta

Tertia ꝓpoſitio.

Lutherani.

Obſeruãdo præceptorũ duplex.

D

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EM.

ſit, eſt ſecundum rationem: quinimo lex idem pollet, quod rationis regula, ad quam ſunt opera noſtra exigenda & collimanda. Cum ergo homo, animal ſit rationale, omnia huiuſmodi opera, natura ſua, poteſt facere. Intereſt tamen, quod homo in ſtatu innocentiæ, propter integritatem naturæ, cuncta valebat præſtare, ſed in puris naturalibus, & in ſtatu naturę corruptæ, non item, niſi leuiora & pauciora. At vero aliter vſurpatur hoc quod eſt ſeruare præcepta: nempe, non ſolum quantum ad ſubſtantiam, ſed etiam quantum ad modum. Quod alij dicunt, quantum ad intentionem Dei præcipientis, vnde omnes deriuantur leges. Quæ quidem intentio eſt, vt, ſua ſuffulti gratia, per merita impletionis legis adipiſcamur præmia æterna: iuxta illud Euangelij. Si vis
Matth. 19 ad vitam ingredi, ſerua mandata. Atque hoc modo accipitur, vbicunque ſimpliciter dicitur, impleri mandata Dei: prior enim eſt modus implendi imperfectus. Et iſto modo, nec in ſtatu naturæ integræ, nedum in hoc noſtro, adimplere homo vel minimum poteſt abſque gratia, gratuito nos prius cum Deo reconciliante. Cuius contrarius fuit error Pelagij. Hæc eſt ſententia, à qua nullus abſcedit theologus. Quam cum copioſius à nobis, exactiúſque de homine collapſo cap. 22. ſit confirmanda, ſatis hic fuerit enunciaſſe. Dixerim, præcepta iuris naturalis: quoniam cognitionem fidei ſupernaturalium habere neque homo potuit, neque vero angelus, citra ſpeciale auxilium Dei. ¶ Aſſertio quarta.

Quarta propoſitio.

Sufficiens quoque fuerat homo in flore originalis iuſtitiæ, alia ſecluſa gratia, diligere Deum ſuper omnia, naturali dilectione: non tamen, ita vt eſſet meritoria, & Deo accepta ad vitam æternam. Cõcluſio eſt pariter S. Tho. q. citata. 1. 2. artic. 3. Cuius idcirco ſolius teſtimonium profero, quod nemo ſit theologorum, qui non in eandem ſententiam ſubſcribat. Atqui demonſtratur ſua ipſius ratione. In illo ſtatu, ſecluſa gratia, virtute homo poterat naturali bonum totum exequi, quod ſibi eſſet connaturale: talis autem eſt dilectio Dei ſuper omnia: ergo illa erat ſibi à natura poſsibilis. Secunda præmiſſa, ſic ex media natura rerũ exprimitur. Vna quælibet rę s ita nata eſt appetere & agere, vti nata eſt eſſe (ſententia

tentia eſt Ariſt.2.phyſi.)omnes autem creaturę,ſuo quæque ordine ſunt, propter Deum: ergo omnes ſe ſuo modo diligũt propter Deum:vt author eſt Diony.in lib. de di.no. vbi ait,quod Deus conuertit omnia ad amorem ſuiipſius.Vnde cum, natura tunc ſana, nulla eſſet illecebra, aut res alia quæ ipſam à ſua inclinatione remoraretur, conſequens fit,vt ſe homo illa ætate,& ſua cũcta officia in Deum referret, quod eſt ipſum ſuper omnia diligere. Quod ſi explicatius rationẽ hanc perſpicere eſt animus,animaduerte, quod Deus benedictus,quippe qui bonorum noſtrorũ non indiget,non propter nos,aut res alias extra ſe quicquam cõdidit, ſed propter ſe potiſsime,vt ſuam deitatem exereret,& quodam pacto in nos propagaret. Hoc enim inter Deum & res conditas intereſt, quod creatura agit amore concupiſcentiæ, videlicet, gratia adipiſcendi finis aut conſeruãdi: hac enim cauſa animalia partis alimentis vtũtur,vt viuant:atq; ſibi ſimilia progignunt, in quibus ſpecies ſuas perpetuo cuſtodiant. Deus autem non ſic,ſed ex ſui amore proprio beneuolentiæ,mundum effinxit, vt ſuum eſſet nomen, ad ſuam ipſius gloriam, effuſiſsimum.Creatura deniq; agit ceu diſcipulus,qui ſcholas cauſa comparandæ ſcientiæ frequentat. Deus autem, vti magiſter,qui prę ſuæ amore ſapientię effuſam in alios auide curat.Quocirca vt Deus omnia propter ſe fecit & amat,eandem rebus,quas ex nihilo efformauit, propenſionẽ inſeruit, vt ſuum videlicet præ ſe ipſis amarent authorem: & maximè homo quem vniuerſorum dominum inſtituebat. Solet eadem veritas exemplo etiamnum commonſtrari de partibus rei naturalis: videlicet de brachio, cum ſui ſe periculo & diſpendio pro capite exponit, vbi agitur ſalus totius. At bino reſponſo contendunt nonnulli cauillari & eludere exemplum hoc. Primum quod brachium non ſe exponit pro capite, ſed pro ſeipſo, vt quod in capite ipſummet periclitatur. Falſitas tamen huius inde patet, quod cum brachium pereat,vt caput cõtegat,vanum eſt dicere, ſuam propriam ſalutem intendere, & non potius totius perſonæ. Altera reſponſio eſt Scoti. 3. d. 27. quod manus non ſe exponit, ſed homo ipſe exponit manum, vt ſe ipſe defendat.

Ariſt.2. phyſi. Diony.

Diſcrimẽ inter actionem Dei & noſtram.

Simile.

Exemplũ partium reſpectu totius.

Vnde non ſumitur argumẽtum, quod manus diligat totum plus quàm ſe, verum quod totum diligat ſe plus quàm manum. Ad hoc tamen reſpondetur, quod quanuis totum ſuppoſitum ſit, quod vtitur partibus, eſt tamen teſtimonium, quod ſicut ſuum eſt naturale ius imperare membris, ita ſit & naturalis ille appetitus membrorum obtemperãdi. Quemadmodum cum aqua ad replendum vacuum aſcendit, nullo modo mouetur contra naturam ſuam, immo illa eſt ſua propria natura. Quandoquidem non propter partes totum, ſed propter totum effectę ſint partes. Et eodem modo omnia bona creata ſunt propter Deum, qui eſt vniuerſale bonum. Quin vero ex his philoſophi naturæ principiis docti ſunt, teneri etiam ciuem pro republica mortem oppetere. Colligitur ergo intimum eſſe à natura homini, Deum ſupra ſe diligere. Quod, natura quidem integra, plenè facere poterat, corrupta tamen, propter obſtacula impendio multa haud quaquam ita id valet, vt omnia opera in ipſum referat. Veruntamen prudentem hic lectorem non prætereat, (quod

Bina dilectio. cap. 22. repetendum nobis eſt) binam eſſe dilectionem Dei ſuper omnia: alteram naturalem, alteram quæ eſt ex charitate diuinitus deriuata: ita enim conſentienter docent theologi. Vnde S. Tho. loco citato, primum contra concluſionem hanc format tale argumentum· Diligere Deum ſuper omnia, proprium munus eſt charitatis infuſæ, per ſpiritum ſanctum qui datur nobis, vt habetur Rom. 5. ergo id non poterat ab homine in ſtatu innocentiæ per ſua naturalia fieri. Ad quod reſpondet, quod charitas diligit Deũ ſuper omnia, eminentius quàm natura. Natura enim diligit eum ſuper omnia, prout eſt principium & finis naturalis boni: charitas autem, ſecundum quod eſt obiectum beatitudinis, & ſecundum quod homo habet quandam cum ipſo ſocietatem ſpi-

Quinta ꝓpoſitio. ritualem. Hæc ille. ¶ Quinta vtique & poſtrema propoſitio eſt. Poterat homo in illo ſtatu per donum ſibi collatum perſeuerare, ſi voluiſſet. Hæc ſtatuitur ab Auguſtino de correp.

Aug. de correp. & gra. ca. 12. & gratia cap. 12. vbi ait, primo homini, cui datum fuit poſſe non peccare, datum ſubinde fuiſſe adiutorium perſeuerãtię: non quo fieret vt perſeueraret, ſed ſine quo per liberum arbitrium

bitrium perſeuerare non poſſet. Et paulo poſt. Non accepit hoc donũ Dei primus homo,id eſt,in bono perſeuerantiam: ſed perſeuerare vel non perſeuerare, in eius relictum eſt arbitrio: cum voluntati ſine peccato inſtitutæ nihil cõcupiſcibiliter reſiſteret. Igitur ſententia Auguſtini, eadémque veriſsima eſt, quod non accepit Protoplaſtus donum, vt ſemper perſeueraret. Haud enim fuit in gratia confirmatus. Qualiter fuerunt apoſtoli, ne lethaliter delinquerent,& ſacratiſsima virgo,ne offenderet,vel venialiter. Neque(quod minus eſt) habuit, illam gratiam, vt re vera perſeueraret. Etenim ſi hanc accepiſſet,nũquam cecidiſſet. Attamen poſſibilitas perſeuerandi cõmiſſa eſt libero arbitrio ſuo. Et ideo eleganter ait Aug. quodquanuis Adam recepiſſet gratiam, vt poſſet non peccare, ſi vellet,egregij vero ſancti euangelici,vt martyres, copioſiorem acceperunt: nempe vt non ſolum poſſent quod vellent, ſed vt firmius vellẽt id quod poſſent. Adam enim terrente nullo, & inſuper contra Dei terrentis imperium,libero vſus arbitrio,non ſtetit in tanta non peccandi felicitate. Iſti autem non dico terrente mundo,ſed ſæuiente,ne ſtarent,ſteterunt in fide. Cum videret ille bona præſentia quæ fuerat relicturus, iſti autem futura bona quæ accepturi fuerant non cernerent. Hæc Aug. commendans gratiã Chriſti,præ illa quæ fuit in Adã. Subhæſitet hic quiſpiam fortè. Num cauſæ etiam aliæ vel occaſiones poterant tunc occurrere ad peccandum, præter ſenſualitatem, quam iuſtitia coercebat. Poterant equidem ad peccandum mortaliter,vti fuit tentatio ſerpẽtis. Quoniam primum peccatum eſſe non poterat, niſi mortale,per quod perderetur feliciſsimus ille ſtatus. Veniale nanque,neque ſatis erat ad deiiciendum hominem ab illo ſtatu, neque illo durãte, fieri poterat: eo quod neque poterat tunc accidere malum vllum. Quam opinionem S. Tho. 1.2.q.89. ait eſſe doctrinam cõmunem. Et quanuis non deſint,qui contra opinentur,id tamen conuincitur ex effectu cum primis venialis peccati, quod non poteſt non eſſe dignum aliqua pœna. In illo vero feliciſsimo ſtatu, vt author eſt Aug. tum locis citatis, tum etiam. 14. de ciui.dei cap.10. nihil ineſſe poterat mali, quod hominis feli-

Diſcrimẽ inter gratiã Adã, & gratiã Chriſti.

Dubitatio.

S.Thom.

Auguſt.

citer viuentis animum vnquam offenderet. Quinimo expreſſe ſubdit, quod erat deuitatio trãquilla peccati, qua manente, nullum omnino aliunde malum, quod cõtriſtaret irruebat. Si ergo erat deuitatio tranquilla peccati, nullum eſſe poterat veniale. Sed id præterea deducitur ex cauſis peccandi venialiter, quæ tunc nullum haberent locum: quia nec eſſent tunc ſubiti motus ſenſualitatis, nec motus rationis repẽtini abſque deliberatione. Nec eſſe poterat in corpore laſsitudo vlla: quippe quod ſemper vegetum erat & ſolidum, & quod animo obſequeretur aptiſsimum. Neque vero prorſus à re vlla extrinſecus immineret periculum vllum: aliàs non eſſet feliciſsimus ſtatus, qualis paradiſi vocabulo diſignatur. Et hæc de ſecundo ſtatu eorũ quatuor, qui ſunt à nobis propoſiti, ſatis ſint. Cætera cap. 20. & ſequentibus copioſius.

Cauſa venialis peccati.

De peccato originali, in quos ſcilicet tranſiit. Cap. 7.

POſtquàm in faſtigio felicitatis conditum hominem enarrauimus, qualem in terris habere potuit, conſequitur vt de peccato dicamus, in quod ſua inde volũtate prolapſus, ſuam quoque poſteritatem demiſit. Hic enim tertius eſt hominis ſtatus, quem ſumpſimus deſcribendum: in quo adeò reliqua pars huius libri collocanda eſt. De peccato ergo originali hæc fermè ſex ſunt, partim cõſyderatione, partim diſputatione digna, quæ fuerunt nobis à ſacroſancta ſynodo in diſputationem producta. Nempe an ſit, id eſt, an ab Adam in omnes poſteros tranſierit: quæ cauſa illius: quid ſit, & quomodo traducatur: quænam ſint eius effecta, ac denique pœna. Nam de remiſsione, quàmuis cap. 11. quædam contra lutheranos dicemus, tamen lib. 2. tanquam in proprio loco, agendum nobis eſt. Porro membrum primũ non eſt, quod in diſceptationem iam nũc mittatur: quoniam nec eſt qui in dubium repetat, niſi qui Pelagianorum hæreſim moliretur reſuſcitare. Lutherani autem quibus cum nobis hoc ætatis res eſt, adeò à Pelagianis procul defugiunt, vt in alterum extremum è regione impingant. Conſtitutiſsimum ergo nobis ſit, tanquàm fides catholica, omnes, quotquot ab Adam naturali generatione cadũt, pecca-

Sex puncta de peccato originali.

Lutherani.

Fides de pec. orig.

peccatum contrahere originale. Cum has & id genus vniuerſales orationes enuntiauerimus,nollem me quiſpiam de conceptione ſacratiſsimæ virginis in ſuſpitionem vocaret. Nam etſi Concilium præſens,nihil de hac re definiendo,ſed decretum Sixti innouando ius cuique liberum fecerit in vtramlibet partē differendi, nihil mihi tamen minus eſt cordi. At vero vtrumuis intellectum explicuerint huius vel illius opinionis authores, tamen verba ſcripturæ & ſacrorum canonum abſque additamēto ſunt vniuerſaliter, vti iacent, proferenda: ne eorum adulteretur ſynceritas. Eo vel maximè,quod,vt eſt manifeſtiſsimū, opinio de conceptione,non admodum antiqua eſt: & ideò nihil mirum,ſi apud S.Patres nemo à generali ſententia filiorū Adæ fuerit exceptus, præter ſolum Chriſtū. Quem ea duntaxat cauſa eximunt,quod non fuerit ab Adam per virum ſeminatus. Vt ergo citra diſputationem de ſanctiſsima Dei matre in digreſſum redeamus, huiuſce catholicæ veritatis de originali peccato certiſſima in theſauro ſcripturæ, & noua ſunt, & vetera teſtimonia. Ecce enim (inquit Dauid) in iniquitatibus conceptus Pſal. 50.
ſum,& in peccatis cōcepit me mater mea. Et Eccleſiaſticus. Eccle.25.
A muliere initiū factum eſt peccati,& per illam omnes moriuntur. Quo & vir ille ex gentibus ſimplex & rectus alludebat, vbi diei qua natus fuerat homo, tam multa imprecabatur mala. Aperuit enim Iob os ſuum, inquit ſcriptura, & Iob.3.
maledixit diei ſuo, & locutus eſt. Pereat dies in qua natus ſum, & nox in qua dictum eſt,conceptus eſt homo. Sanè agnoſcēs vitiatum illum cōceptum in cauſam cunctorū eſſe, quæ mortales mala perpetimur. Et cap.14, Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? Et cap.25.ſecūdum ſeptuaginta. Interpretes. Nemo mundus abſque ſorde: neque infans, cuius eſt vnius diei vita ſuper terram. At quod ſub nube in Patrum erat vaticiniis, in meridie Euangelica aperte proditum eſt. Huc enim fermè pertinet argumentum Pauli ad Romanos, vt oſtenderet Iudæos om- Paulus.
nes & Græcos, vniuerſum ſcilicet genus humanum ſub peccato eſſe: neque eſſe diſtinctionem, ſed peccaſſe omnes, & egere gloria Dei. Quod multo explicatius paulo inferius Rom.5.

exponens ait. Per vnum hominem peccatum in mundum tranſiit,& per peccatũ mors: & ita in omnes homines mors pertranſiit in quo omnes peccauerunt. Et ſubdit,quòd mors pertranſiit in eos etiam qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ,id eſt, actualiter propria voluntate. Scilicet vt dilucidius explicaret, quomodo peccato Adæ omnes peccauerunt, ſiquidem propter illud moriuntur. Et

Galat.3. Gal.3.Cõcluſit(inquit)ſcriptura omnia ſub peccato,vt promiſsio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Et Ephe.2. Eramus natura filij iræ. ¶ His nihilominus,hiſque ſimilibus

Pelagiani. permultis locis ſcripturæ non obſtãtibus, fuit Pelagius cum diſcipulis ſuis Celeſtio & Iuliano, qui peccatum Adæ aliis, præter ipſum, qubuſpiam nocuiſſe,negare pertenderint : eo verſum verba Pauli detorquentes, quòd omnes in Adam ſola imitatione peccaſſent,non tamen, quod aliquid inde culpæ generatione contraherent, cuius exitialis hæreſis, cum alij S. Patres,tum maximè acerrimus Aug.firmiſsimis teſtimoniis reos fecit,& id quidem frequentiſsimis eius opuſculis,

Aug.hypog. Primum,hypog. art.2. vbi ex illa forma loquendi Pauli. In quo omnes peccauerũt, vrget quod non ſolum imitatione in illo peccauimus,ſed quod cum ille peccauit,natura in illo tota peccauit. Vnde ſolus, inquit, dominus Ieſus Chriſtus abſque ſemine ex virgine factus eſt homo,& expers delicti natus eſt deus & homo. Et paulo poſt, ſuper illud omnes peccauerunt,& egent gloria Dei. Dicendo,inquit,omnes,nullum excipit:quinimo totum declarauit genus humanum. Et lib. de peccatorum meritis & baptiſmo paruulorũ, cum aliis compluribus,tum præſertim id conuincit compa-

Rom.5. ratione illa Pauli. Iudicium ex vno in condẽnationem,gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem. Cui nihil cõquadrat imitatio peccandi:quin vero exprimitur,quod quẽadmodum in Adam, antequàm eſſemus, peccauimus, qua porro culpa naturali generatione inficimur, ita in paſsione Chriſti,ab omnibus delictis nondum nati liberabamur,ſi illa modo nobis per gratuitam regenerationem applicaretur.

Augu.de pe.me.li.2.cap.20. Vnde lib.2.cap.20. percontatus quæſtionem in forma, vtrũ qui omnino nunquã vllũ peccatũ habuerit habiturúſve ſit,

non

non ſolum quiſquam natorũ hominum ſit, verum etiam potuerit aliquando eſſe, vel poſsit: ita reſpondet. Hunc prorſus, præter vnum mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Ieſum, nullum vel eſſe, vel fuiſſe, vel futurum eſſe certiſsimũ eſt. Et aduerſus Iulianum eandem rem omnium S. Patrum ſuffragiis perſequitur. Inter quos citat Ambroſium ſuper Lucam: vbi ait. Solus per omnia natus de fœmina ſanctus dominus Ieſus eſt, qui terrenæ cõtagia corruptelæ immaculati partus nouitate non ſenſit. Vbi id prorſus in cauſa ponit vendicandi Chriſti ab originali peccato, quod non fuerit virili ſemine conceptus. Et in li. de Arca Noe, de eodem ſeruatore noſtro. Solus, inquit, potuit iuſtus eſſe, cum generatio omnis erraret, niſi natus ex virgine generationis obnoxiæ priuilegio minimè teneretur. Et ne omnium ſigillatim catalogum denarremus, ita lib. 2. circa finem cõcludit aduerſus Iulianum Auguſt. Propter quam catholicam veritatem, ſancti ac beati, & in diuinorũ eloquiorum pertractatione clariſsimi ſacerdotes Irenæus, Cyprianus, Reticius, Olympius, Hylarius, Ambroſius, Gregorius, Innocentius, Ioannes, Baſilius, quibus addo Preſbyterum, velis nolis, Hieronymum, vt omittam eos qui nondum dormierunt, aduerſus vos proferunt de omnium hominũ peccato originali, obnoxia ſucceſsione, ſententiã, vnde neminem eruũt, niſi quem ſine lege peccati repugnante legi mentis, virgo concepit. Hæc Auguſt. Et lib. 6. eoſdem hæreticos pondere illius loci vrgentius premit, qui eſt. 1. Cor. 5. Si vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt, pro quibus mortuus eſt Chriſtus. Quam Pauli collectionem quàm oculatiſsimè obſeruat his verbis. Conſequens ergo eſſe voluit Paulus, vt omnes intelligantur mortui, ſi pro omnibus mortuus eſt Chriſtus. Quia ergo non in corpore (ſcilicet neceſſe eſt omnes mori) reſtat, inquit, vt in peccato mortuos eſſe omnes, pro quibus mortuus eſt Chriſtus, nemo neget, nemo dubitet, niſi qui ſe negat aut dubitat eſſe chriſtianum. Hactenus ipſe Aug. Cõcedens nanque Iulianus Chriſtum, etiam pro paruulis fuiſſe mortuum, negabat eoſdem in peccato concipi. Arguit Aug. Si re vera non fuerunt in peccato

Ambro.

Aug. citat omnes patres.

1. Cor. 5.

concepti, nunquàm fuerunt mortui ſpiritualiter. Quod ſi mortui non fuerunt, nec Chriſtus pro illis mortuus eſt: atteſtante Paulo, quod Chriſtus non fuit mortuus, niſi pro his

Rom.5. qui re vera fuerunt mortui. Quemadmodum Rom.5. ait. In hoc commendat ſuam charitatem Deus in nobis, quoniam cum peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Non ergo eſt mortuus, niſi pro iis, qui verè fuerunt peccato

Rom.8. res. Vnde idem Apoſtolus Rom.8. Solum Chriſtum redemptorem aſſerit veniſſe in ſimilitudinem carnis peccati, vt omnes quotquot fuerunt redempti, non in ſimilitudinem, ſed verè intelligantur veniſſe in carnem peccati. Quem locum

Augu. de nup. lib. 1. cap. 12. Aug. lib. 1. de nup. & concup. cap. 12. vbi de cōnubio Ioſeph & Marię ſermonē habet, ita enarrat. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat ſine illa carnis concupiſcentia, quæ accidit ex peccato, ſine qua concipi voluit, qui futurus erat ſine peccato: non in carne peccati, ſed in ſimilitudine carnis peccati. Vt hinc etiam doceret, omnem quæ de concubitu naſcitur, carnem eſſe peccati: quando quidem ſola, quę non inde nata eſt, non fuit caro peccati. Hactenus Aug. Ex his ergo toties reſumptis vni-

S. Thom. uerſalibus S. Thom. 1.2. q. 81. art. 3. vbi quærit, an peccatum Adæ tranſeat in omnes homines, indubiè reſpondet his verbis. Reſpondeo, quod ſecundum fidem catholicam, firmiter eſt tenēdum, quod omnes homines, præter ſolum Chriſtum ex Adam deriuati, peccatum originale ex Adam contrahūt. Nam ita reſpōdet Paulus. Mors in omnes pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Denique Pelagius atque Celeſtius de hac hæreſi damnati ſunt in cōcilio Mileuitano & Africano, authoritate etiam Innocentij & Zozimi, ſummorum ponti-

Concil. Mileui. ficum: Verba ſunt Cōcilij Mileuitani cap. 2. Item placuit, vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum baptizādos negat, aut dicit, in remiſsionē quidem peccatorū eos baptizari, ſed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur: vnde fit conſequens, vt in eis forma baptiſmatis, in remiſsionem peccatorum, non vera,

De conſe. diſt. 4. ſed falſa intelligatur, anathema ſit. Quæ verba inter decreta relata ſunt de conſecratione, diſtinc. 4. Quo & ſententia Augu-

Auguſtini transfertur de fide ad Petrũ. Ea ſic habet. Firmiſſimè tene & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum originali peccato naſci, impietati ſubditum, mortíque ſubiectum: & ob hoc naturaliter iræ naſci filium. Id quod & in noſtra modo ſancta ſynodo Tridentina innouatum eſt Seſ. 5. can. 4. Et hæc de primo puncto, an ſit.

De cauſa & ratione peccati originalis. Cap. 8.

ALtera originalis culpę meditatio eſt de cauſa. Hãc fermè Patres hunc in modum declarant. Cum in Adam tota natura humana virtute cõſiſteret: vtpo- Cauſa orig. pec. te qui ad gignendum propagãdúmque genus noſtrum vna eſſet plantatio, iuſtitiam illam originalem (de qua cap. 2. loquebamur) non ſolum ſibi, ſed ſuę in perpetuum ſoboli ſuſcepit. Sanè quam tota deinceps hereditario iure ſimul cum natura generando ſuſciperet: ſi modo in gratia & amicitia Dei fidus homo perſiſteret. Aequa ratione præceptũ illud, quo eſu ligni ſcientię ſub mortis cõminatione fuerat interdictus, ita ei poſitũ eſt, vt tota in eo natura obligaretur. Quamobrem ſic ob ſuam præuaricationem iuſtitia illa, quam ſuſceperat, multatus eſt, gradúq; illo felicisſimo depulſus, vt vniuerſos ſimul mortales eodem reatu complicuerit, eodémq; ſubinde miſeriarũ coniecerit. Porrò autẽ quo cauſa hæc explicatior fiat, duo pariter alia explanari operæpretium eſt, quæ ſuperiori capite ſunt à nobis propoſita: ſanè Quid ſit, & quomodo tradu. quid nam ſit originale peccatũ, & quo pacto generationum ſerie transfundatur. Eſt enim hoc diſertiſsimo etiam cuique explicatu difficilimũ: de quo proinde, vt meã fatear inſcitiã, nihil hactenus legi, quo non deſiderarẽ amplius. Cauſa vero huius perplexæ ambiguitatis eſt, quod cum ratio culpæ in actuali peccato ſit manifeſta, vix tamen inde poſſumus naturam originalis rimari. Eſt enim peccatum (ait contra Fauſtum lib. 22. Auguſt.) dictum vel factum, vel concupitũ contra legem Dei. Vbi oſtenditur ratio culpæ, eſſe deflexus ille operis, & declinatio à lege Dei, & rationis regula: veluti Auguſt. dum Adam lineam ſibi præſcriptam trãſgreſſus, comedit de ligno ſcientiæ. Cum ergo homo dum concipitur, nondum

iudicij & libertatis compos, neque ad legis normam agere, nec inde deuiare poſsit, labor eſt maximus declarare quomodo in eo ſit ratio veræ culpæ, quæ ex peccato Adæ fuerit noſtræ impreſſa naturæ. ¶ Hæc autem de hoc peccato in confeſſo ſunt omnibus catholicis. Primum. Quod non eſt proprium noſtrum ex parte cauſæ, id eſt, quod propria nos voluntate commiſimus. Fuerunt equidem olim, referẽte lib. 1. de pec. me. Auguſtino, qui eo ſunt amentiæ collapſi, vt dicerent paruulos baptizari in remiſsionem peccati, quod eis eſſet proprium hoc modo, & perſonale. Sed nõ vſqueadeo, inquit, ſanctus ille pater, de humanis ſenſibus deſperãdum eſt, vt hoc cuipiam perſuadeant. Adeo eſt euidentiſsimum nondum tunc elucere rationis aut volũtatis vſum. Haud tamen quaquam negandum eſt, eſſe voluntarium: vt cap. 14. lib. 1. retract. admonitos nos idem voluit: vbi ſubſtinens nullũ eſſe peccatum, niſi voluntarium, ſubiicit. Illud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non vtãtur arbitrio voluntatis, non abſurde vocatur etiam volũtarium, quia ex prima hominis mala voluntate contractum, factum eſt quodammodo hæreditarium. Et infra cap. 15. cõtra Pelagianos, negantes peccatum originale in paruulis, eo quod nondum vterentur volũtatis arbitrio, ait. Quaſi vero peccatum quod eos ex Adam dicimus originaliter trahere, id eſt, reatu eius implicatos, & ob hoc pœnæ obnoxios detineri, vſquàm eſſe potuerit, niſi in voluntate, qua voluntate commiſſum eſt, quando diuini præcepti eſt facta transgreſsio. ¶ Secunda confeſsio catholica eſt, quod eſt nobis proprium ex parte ſubiecti, id eſt, quod eſt vere in nobis. Ad hunc ſenſum, quod vere, atque (vt phyſici aiunt) formali denominatione ſumus peccatores. Ita enim ait Pau. quod cum peccatores eſſemus (& loquitur de originali) Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Eſt itaque ſi ſubiectum ſpectes, propriè noſtrum: ſi vero cauſam, neque proprium nobis, neque nobis voluntarium, ſed ex neceſsitate naturæ: iuxta illud Pauli. Eramus natura filij iræ. ¶ Sed tertio atque omnium maximè pro indubitato quiuis habere debet, qui non vult ipſe Pelagianus haberi, quod vere & propriè ſit peccatum. Non enim

Confeſſa de pecca. orig.

Quomodo pec. orig. ſit voluntarium.

Secunda confeſsio

Tertia eſt quod ſit vere peccatũ.

deſuerunt (vti refert Magiſter ſenten. lib. 2. diſt. 30. qui crederent non eſſe in nobis veram culpam originalem, ſed tantum reatum pœnarum & calamitatum, quibus ob peccatū Adæ obnoxium eſt genus humanum: illúmque eo ſenſu dici peccatum, quod ſit effectus peccati. Nec deſunt modo, nō ſolum ex lutheranorum proſapia (nam ſunt in diuerſa ſymbola diſciſsi) verum ex numero etiam eorum, qui ſe catholicos arbitrantur, qui ex Homero inter theologos prodeūtes, ſuſtinere pergunt, vel nullum eſſe originale peccatum, vel non verè & propriè eſſe culpam cum quibus paulopoſt ſumus congreſſuri. Nunc interim admonemus non ſolum nos reos naſci pœnę, ſed verè in culpa, & propterea in reatu pœnæ. Id quod loco nuperrime citato ait Auguſt. ſcilicet, reatu peccati Adę implicatos: & ob hoc pœnæ obnoxios. Et ſuper Pſal. 50. explicatius, ideo, inquit, ſe in iniquitatibus dicit conceptū Dauid, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam, & vinculum mortis. Nemo enim, ait, naſcitur niſi trahens pœnam, & meritum pœnæ. Meritum autem pœnæ, peccatū eſt. Omnis ergo qui naſcitur per carnis concupiſcentiā, peccatum trahit. Hæc ille. Et Hypog. ar. 2. Peccatum Adæ non ſolum ipſum, ſed omne necauit genus humanum: cum eius damnationem ſimul & culpam ſuſcepimus. Sed quid opus eſt Auguſtino teſte, vbi tam eſt Pau. perſpicuus & irrefragabilis iudex? Nam per vnum, inquit, hominem peccatum in mundum intrauit, & per peccatū mors, & ita in omnes homines mors pertrāſiit, in quo omnes peccauerūt. Ecce non ſolum mors, pœnáque, ſed culpa prius in nos tranſiit, & idcirco pœna. Item. Ideo Adam fuit forma Chriſti, quia ſicut ex gratia Chriſti verè iuſtificamur, ita Adæ delicto omnes iniuſti ſumus, & vere peccatores. Qui ergo hoc veritatis clariſsimum lumen refellit, cuiuſcunque is fuerit ordinis, hęreticus cenſeatur. Quippe qui (vt verbis Aug. ſupra citatis vtamur) non firmiſsimè teneat omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum originali peccato naſci, impietati ſubditū, mortiq; ſubiectū: & ob hoc irę naſci filium. In quod hominū genus anathematis ſentētiam pronunciauit cum olim Mileuitanum concilium, tum etiam (vt

Aug.

Rom. 5.

cap.7. dicebamus) & noſtra modo ſancta ſynodus cõſultiſsime propter iſtos contumaces. ¶ Hinc demum quarto peruestigandũ nobis eſt vbinam abdita ſit ratio originalis culpæ: porro vt intelligamus, quidnã ſit nobis cum Adã cõmune, quod vere ſit in nobis peccatum: & id quidem non per modum actus, ſed abſq; vſu per modũ habitus. Atqui in Adam pręter tranſeuntem actum peccati, qui in nobis non perſtat, duo fuerunt reliqua, inde effecta: nempe priuatio iuſtitiæ, & diſſolutio concupiſcentiæ carnis, quæ habenis ſoluta, effrænis fertur in obiecta ſenſus, præter rationis ordinem. Quæ quidem ambo nobis proli ſuæ communiter ſunt congenita.

Quarta conſyderatio.

Ex hoc biuio videntur Aug. & Anſel. in diuerſa digreſsi. Primus enim in locis ſuæ doctrinæ minimè raris apparet concupiſcentiam illam carnis conſtituere peccatum originale. Alter vero in lib. de con. vir. palàm ait eſſe carentiam iuſtitiæ, quæ debuerat ineſſe naturæ noſtræ. Magiſter ſententiarum, lib. 2. diſtin. 30. Auguſtini (vt ipſe iudicat) ſententiam complexus eſt. Cuius quidem magiſtri opinione permulti ſunt adducti. Alij ſequuntur Anſelmum S. Thom. 1. 2. q. 82. vt ambas conciliet opiniones, ait, concupiſcentiam eſſe materiale (quod aiunt) in hoc peccato: carentiam vero iuſtitiæ, formale. Vt ſi diffinire libuerit, dicas, peccatũ originale, eſſe cõcupiſcẽtiam, originali iuſtitia carẽtem. Hæc vero, tametſi antiquitate ſua & doctorũ authoritate præpolleant, non tamen ſunt, de quibus Eccleſia aliquid diffinierit. quin vero cõcilium modo, & quidẽ meritiſsimo, nihil cenſuit, quidnã ſit originale, ſed ſub lite inter doctores reliquit. Et ideo opus habet explicatione. ¶ Magiſter ſententiarũ (vt videtur), & alij nonnulli ſui aſſeclę commentantur, quod concupiſcentia ſit quædã morbida qualitas, non in carne, ſed in anima hærens. Hanc vocant fomitem, legem carnis, & tyrannum. Hoc ſibi videntur elicere ex authoritate Augu. de nup. & concup. lib. 1. cap. 25. vbi ait, quod hæc concupiſcentia non ſubſtantialiter manet, ſed affectio eſt quædam malæ qualitatis, ſicut languor. Et quod ſit in anima, patet, quoniam aduerſus Iulianum lib. 5. ait, quod anima in carne, tãquàm in vitiato vaſe corrumpitur. Et in quodam ſermone de verbis Apoſtoli.

Diſsidiũ Auguſt. & Anſel.

S. Thom.

Peccati orig. diffinitio.

Concupiſcentia qualitas morbida.

Aug. de nup. & cõcu. lib. 1. cap. 25.

Vitium,

Vitium, concupiſcentiæ eſt, quod anima non ex ſe, ſed ex carne contraxit. Et ratione confirmatur, quoniam originale peccatum culpa eſt, culpa autem non carnis, ſed animæ macula eſt. Colligunt ergo iſti, quod peccatum Adæ carnem ſuam infecit: caro autem infecta, commaculauit: & eam quam genuit: à qua carne, dum infunditur, anima qualitate illa morbida inficitur. Doctrina enim eſt Ariſt. 1. de anima, quod ex motionibus ſæpe animæ afficitur corpus, & viciſsim animus ex corporis qualitatibus. ¶Sed re vera iſti, neſcio quibus hanc poſsint ſuam opinionē obtrudere. Nam quãuis animi motus: vt amor, verbi gratia, aut ira, calorem, vel bilim concitet corporis, viciſsímque corporis alteratio animum etiamnum commoueat, quod tamen anima Adæ qualitatem per modum habitus immanentem potuerit corpori infigere, quæ in carne quoque inde genita perpetuo perſeueret, per nullam eſt philoſophiam perſuaſibile: atque multo minus, quod caro aduenienti animæ talem qualitatem impingat: ſanè cum qualitas corporis materialis ſit, anima vero ſpiritualis. Mox, quod peccatum peculiariter Adæ talem potuerit ingenerare in animis hominum qualitatem, ipſa per ſe res prodit eſſe commentum, nam eſus ille ligni vetiti, non potuit talem ſuapte natura habere efficaciam: aliàs ex vniuerſis ſimilibus peccatis, ſimilis conſequeretur effectus. Quod eſt deridiculum. Niſi eoúſque deſipueris, vt effingas diuino iudicio talem vim tributam eſſe illi peccato, eò quod in illo tota peccaſſet natura: id cuius nullum poteſt eſſe rationis, authoritatíſve, quo innitatur, pedamentum. At vero quod qualitas illa, etiam ſi eſſet poſsibilis, incaſſum admittatur, credatúrque ineſſe, ſic pateſcit. Nanque vt nos ſimus rei peccati Adæ, in quo culpa conſiſtit, ſine vlla qualitate explicari optimè poteſt, vt paulò poſt videbitur. Et vt anima ſequatur carnis cupiditates, nulla opus habet morbida qualitate: quoniam cum ſit actus corporis, ſenſum per ſeipſa, niſi ratione contineatur, appetendo ſequitur. Neque vſpiam Auguſt. concupiſcentiam animæ inſinuauit eſſe originale peccatum, ſed ſolum concupiſcentiam carnis: vt eſt ex ſuis cunctis operibus cōpertiſsimum.

Reprobatur opinio morbideq qualitatis.

Igitur vbicunque dixerit, quod malum concupiſcentiæ non eſt ſubſtantia, ſed affectio malæ qualitatis, nihil aliud facit quam Manichæos repellere, qui dicebant malum in nobis, eſſe ſubſtantiã ingenitam à Deo malo: contra quos ait, quod malũ concupiſcentiæ non eſt in nobis à natura, quam Deus ſanam fecit: ſed accidentaliter nobis adiacet ex culpa primi hominis. Et vbiuis, vel ipſe, vel alij ſancti aiunt animam infici ex carne, tanquam ex vaſe, id penitus docent, quod anima non trahit hoc malum, eo quod eadem emigret ex corpore in corpus: vt Pithagorici & Platonici cõminiſcebantur: neque vero inde, quod animæ educantur de potentia materiæ, & ita ab anima in animam deſcenderit hoc malum, per hoc quod anima filij fiat à patre, ſicuti in brutis animalibus: ſed quod licet anima cuiuſcũq; à ſolo Deo creetur, nihilominus non à Deo contrahit peccatũ originis, verum inde quod infunditur carni ſeminatę ab Adam. Quod in ſumma eſt dicere, hominẽ concipi in peccato, quia concipitur filius Adę. At quod iſti adiiciunt, culpã eſſe non in corpore, ſed in anima, id nos vltro & libentiſsimi cõfitemur. Veruntamen inde non ſequitur, quod ſit qualitas à carne producta, ſed certè reatus naturæ concretus, vt iam modo palam facturi ſumus.

Reſpondetur rationibus contrariæ opinionis

Aug. de concupiſcẽtia carnis.

¶ Aliter alij, menti Aug. veróque propius, aſtruunt, concupiſcentiam carnis eſſe originale peccatum. Id quod ita poſſunt ex Auguſt. colligere. Ait enim lib. de pec. me. cap. 16. quod quando peccauit Adam, non obediens Deo, tunc eius corpus gratiam perdidit, qua eius animę omni ex parte obediebat. Tunc, inquit, ille extitit beſtialis motus pudẽdus hominibus, quem in ſua erubuit nuditate. Et infra. Ex hac igitur inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis, quiſquis carnaliter generatur, regenerari ſpiritualiter opus habet, vt non ſolum ad regnum Dei perducatur, verum etiam à peccati damnatione liberetur. Hanc vero ego mihi baſim diſputationis ex Aug. de concupiſcentia præiecerim, non ſolum pro ſcholaſticis catholicis, ſed aduerſus lutheranos: qui concupiſcentiam adeo contendunt eſſe peccatum, vt maneat etiam in baptizatis peccatum. Vocat enim hic concupiſcentiam Aug. ſenſualitatem, iuſtitia originali ſolutam. Et

Baſis diſputationis.

hanc

hanc videtur hic dicere eſſe peccatum, propter quod ſumus baptiſmate regenerandi. De qua lib. eorundem. 2. capitul. 4. Concupiſcentia, inquit, tanquam lex peccati, manens in mēbris corporis mortis huius, cum paruulis naſcitur, in paruulis baptizatis à reatu ſoluitur, ad agonem relinquitur, ante agonem mortuos nulla damnatione perſequitur. Paruulos non baptizatos reos innectit, & tanquam iræ filios, etiam ſi paruuli moriātur, ad condemnationem trahit. Et libro. 1. retract. Concupiſcentiæ reatus in baptiſmate ſoluitur, ſed infirmitas manet. Vnde forſan ſanctus Thomas. 1. 2. q. 82. elicuit, Auguſtinum dicere, quod concupiſcentia eſt reatus. Nam hoc verbum nuſquā legi in Aug. niſi ſanctus Thomas alium forſan ſortitus eſt codicem. Hinc ergo conficiunt, concupiſcentiam illam carnis eſſe originale peccatum. Quod reuera, niſi quī id ſano modo interpretetur, neſcio, ſalua grauiſsima authoritate Auguſt. quis ſibi in animum inducat, vt credat. Id quod ante nos, alij prudenter meditati ſunt. ¶ Prima ratio, quæ huic ſententiæ aduerſa mihi ſe offert, ſic habet. Illud quod in Adam prius, quàm in nobis fuit, ſi in illo non erat peccatum, neque profectò erit in nobis: concupiſcentia hæc carnis in Adam non fuit peccatum, ſed effectus & pœna conſequens peccatum: nam propter peccatum Adæ ſublata iuſtitia, defrēnata laxatáque eſt concupiſcentia, non ſolum in ſua perſona, verum etiam in tota natura: ergo vti in illo non fuit peccatum, ita nec in nobis, ſed effectus & pœna peccati. ¶ Præterea ne amphibologia nominis inanē reddat diſputationem, originale peccatum (vt ſupra ſatis cōſtabiliuimus) verè habet rationē culpæ, quę proinde, licèt diſtinguatur ab actuali, eſt vera iniquitas: quippe ob quam fatetur Pſalm. concipi nos in iniquitatibus: vnde adeo conſequitur, eſſe prauitatem, quæ odio eſt Deo: propter quam homo niſi in Chriſto regenitus, regno depellitur. Hæc autem ratio haud vnquam congruere poterit illi carnis concupiſcentiæ. Nam illa (vt tertio capite dicebamus) eſt homini ex principiis naturalibus innata, quam cęleſte illud iuſtitiæ donum compeſcebat. Ob ídque non eſt illa prauitas, obliquitas & iniquitas, in qua conſiſtit ratio peccati, quod Deus odio

S. Thom.

Arguitur ꝙ cōcupiſcētia nō ſit peccatum.

Secunda ratio.

Pſalm. 50

habet: ſed pœna eſt potius à Deo inflicta: ſanè qui naturam noſtram iuſtitia illa propter peccatum expoliauit, in ſuíſque naturalibus deſertam reliquit. Quocirca neque Adam, neque nos vituperamur, quod ſumus ſic concupiſcibiles, ſed eo quod culpam in Adam admiſimus, ob quam amiſimus ligamen, quo rationi tenebatur concupiſcētia ſubdita. ¶ Ad hęc.

Tertia ratio. Peccatum propriè non eſt res illa, quę eadem manet in iuſtificato, quæ erat in peccatore, concupiſcentia autem eadem manet: ergo illa non eſt peccatum, ſed planè reatus ille, qui

Quarta ratio. remittitur dum regeneramur. ¶ Vt cuncta itaque complectar. Vis illa & potentia concupiſcendi extra rationis ordinem, quæ eſt in puero, imo verò quæ ſine actu & cõſenſu eſt in adulto, nõ eſt illud ob quod hæreditate cæleſti abdicamur: ſed potius eodem peccato, quo exules facti ſumus à regno, & frænum quoque abruptum eſt concupiſcentiæ, & in mortē, aliáſque calamitates incidimus: ergo non magis concupiſcentia illa peccatum eſt, quàm expulſio à regno, vel mors, aut morbi, vel aliæ id genus ærumnoſæ miſeriæ, quę non aliter ſunt peccata, quàm quod ſunt effecta peccati Adæ. Niſi

Peccatū orig. non eſt amor terrenorū. quod concupiſcentia eſt præterea noſtrorum cauſa actualium criminum. Eandem patiuntur repulſam qui iam modo excogitant, peccatum originale eſſe amorem terrenorum. Nam ſi id de actu amoris enuntiant, non quidem originale, ſed actuale peccatū eſt: ſi verò de amore carnis intelligāt, vel de inclinatione animæ, qua apta eſt ſenſum ſequi, eodem recidunt, vnde priores modo depellebamus. ¶ Eiſdē fermè ra-

Neq; eſt priuatio iuſtitiæ. tionibus deuincitur, peccatum originale, non eſſe priuationem iuſtitiæ originalis, ad ſenſum quem plerique multi concipiūt, ſcilicet priuationem rectitudinis totius hominis, quæ erat in illo ſtatu naturæ integræ. Nam illa in Adam non fuit peccatum, ſed effectus & pœna peccati, prior natura, quàm diſſolutio concupiſcentię. Neq; verò illa eſt prauitas & obliquitas peruerſæ rationis, neque ob illam Deus extorres nos fecit à regno, ſed propter antecedentem præuaricationem, & nos regno priuauit cæleſti & originali multauit

iuſtitia debita ineſſe. iuſtitia. ¶ Eſt & ſecundum argumentum. Nam quod ferme doctores priuationem iuſtititiæ debitæ ineſſe peccatum originale

ginale affirmant,ſi ita debitum ſentiant,quod ſingulari præcepto fuerit eam Adam obſtrictus,aut eius progenies cuſtodire,certè falſum eſt, & cuius nulla poſſunt ſacrorum authoritate fidem facere, quoniam nullum legitur Adæ mandatũ poſitum,nulláque præſcripta lex alia,quam, ne ederet de ligno ſcientiæ:de quo ſi comederet,ſequeretur eum pœna,tum ſublatæ iuſtitiæ,tum perinde ſubſequentis mortis: ergo reuera, non iactura iuſtitiæ, ſed eſus prorſus ligni,delictum fuit. Enimuero vti non aliter modo gratiam conſeruare tenemur quàm ſeruando præcepta, neque homicidæ, præter homicidium, crimen aliud eſt, quod vel gratiam Dei perdit, vel vitam, ſi pœnam luit capitis:ita neque aliter Adam obligabatur habere iuſtitiam, quàm non tranſgrediendo præceptionem de ligno,aut quamuis aliam naturalis iuris.Neque præter eſum pomi nouum fuit illi crimen, iuſtitia denudari: atque adeo multo minus nobis, denudatos naſci. Quin verò, vt cumulatius dixerim, etiam ſi peculiari præcepto teneretur cuſtodire iuſtitiam,deſerere eam quidem tunc Adam,eſſet peccatum, non tamen aut ſe poſtmodum, aut nos priuatos eſſe. Ad hæc ſi peccatum originale eſſet priuatio(vt aiũt) iuſtitiæ debitæ ineſſe,conſequens tunc fieret, vt in baptiſmo nõ remitteretur:quoniam neque illic reſtituitur iuſtitia, neque vllo debito reſoluitur homo, quo ante obligabatur.

¶ Alij,qui ex his anfractibus ſeſe expedire contenderent,peccatum originale fingere poſſent, nihil aliud quàm inimicitiam cum Deo: ſed neque ſe iſti credant ſignum defixiſſe. Nam inimicitia non eſt peccatum,ſed effectus planè peccati.Eo enim quod quis Deum vel alium offendit,inimicitiam eius conflat.Et præterea in infantibus manifeſtum eſt argumentum. Aut enim vis peccatum originale,odium eſſe,quo infans odit Deum, aut quo Deus odio habet ipſum. Primum nullum eſt, quippe cum infans nullum habeat volũtatis vſum. Alterum non eſt peccatum, cum ſit in Deo,ſed eſt peccati opus:porro quod illud Deus odium, peccato prouocatus,concipiat. Peccatũ orig. non eſt inimicitia Dei.

Quo ratio peccati originalis concluditur.

Cap. 9.

IGitur ſunt hoc ætatis,qui quanuis non omnia, partem tamen horum argumētorum contra vetuſtam opinionem opponentes,ab ea defecerint: dicentes, nō eſſe in ſingulis hominibus peccata ſingula originalia, ſed vnum illud,quod commiſit protoparens,eſſe originale delictúm,cuius omnes rei ſumus, & à quo denominamur peccatores.

Pighius. Horū primicerius habetur Albertus Pighius,vir profecto & pius,& doctus. Qui nihilo ſecius malè de hoc audit, quaſi peccata in nobis originalia omnino inficietur.At verò neque ſi ſanè ille,& abſque præiudicio audiatur,tantæ damnabitur ignorantiæ,neq; ſi oculatius ipſe ſenſum veteris opinionis ęſtimauiſſet,forſan eam repudiaſſet.Primū ergo,ſi ex nomine rem ſubiectam venari decet, originale peccatum,nihil aliud dixeris,quàm peccatum à primo parente in prolem

Diffinitio pec.orig. origine transfuſum. Quamobrem ex peccato illo,contagio noſtra diiudicanda eſt. Vt id quod erat in illo formalis ratio peccati, relictum cognoſcatur in nobis per modum habitus. Et qui in illo effectus erant, itidem ſint & effectus in nobis. Supponamus,exempli gratia primum peccatum Adæ,fuiſſe eſum ligni, præceſſerit enim ſuperbia, nec ne, nihil ad rem.

Ratio ei⁹ formalis. Formalis tūc ratio illius criminis fuit obliquitas & deflexio animæ per voluntatem à lege & ordine Dei. Et quia Adam gerebat perſonam totius naturæ, quæ in ipſo ſuſceperat beneficium illud iuſtitiæ,permanſurum in ea quandiu non peccaſſet,tota in ipſo rea facta eſt illius præuaricatiōis,& ingrata inuiſáq; effecta eſt Deo.Quare deordinatio eadem,& deformitas(vt verbis ſcholę vtamur)illius actus mā̄ſit per modum habitus infixa naturæ:quam proinde obliquitatem vnà

Peccatū originale eſt in nobis. contrahimus cum eadem natura. Quocirca vti concedendū eſt, peccatum originale eſſe in nobis, ita neque eſt negandum, quo minus ſit.pro formali,carentia iuſtitiæ originalis: ſi modo iuſtitia etiam ipſa ſimiliter accipiatur pro formali.

S. Thom. Iam enim ſuprà.c.5.retulimus ex S.Thom.1.p.q.95.formale ſignificatum iuſtitiæ originalis eſſe rectitudinem animæ

ad

ad Deum,materialia vero,rectitudines alias,ſcilicet inferiorum virium animæ ad rationem:atque corporis ad animam. In Adam,ſi rem æſtimate cõſyderes,priuatio iuſtitiæ,quo ad primum ordinem,non fuit effectus peccati, ſed formalis ipſa eius ratio:priuatio vero contra eiuſdem iuſtitiæ,quo ad alios duos ordines,non ratio peccati,ſed effectus fuit. Ad hũc ipſum eũdem modum priuatio in nobis rectitudinis prioris, eſt peccatũ originale:priuatio verò aliarum,eſt eiuſdem peccati effectus. Quam fortè diſtinctionem ſi inſpexiſſet Pighius,& ſui,nunquam inficias iuiſſent,in nobis ineſſe originale peccatum. Attamen, vt in gratiam eius hoc viciſsim ſubiungam verbum,ſi vel Pighius, vel quiuis alius ita negaſſet, in nobis eſſe peccatum originale,vt diceret tãtummodo nos contrahere reatum pœnarum, quas de peccato Adæ pendimus,non tamen reatum culpæ, apertè pugnaret non ſolum contra Auguſti. verum contra Paulum: vti in tertia confeſſione cap.præcedenti demonſtrauimus,& ca. item proximo repetemus. Qui tamen diceret, non alio reatu culpæ,quàm illius tranſgreſsionis Adæ,dum concipimur,pollui,nihil erroris portenderet, niſi quod leuiter & abſque ratione negaret,reatum illum eſſe carentiam iuſtitiæ, modo expoſito. Et ideo veriſsimè & conſultiſsimè S.modo Triden.Syno. cenſuit,ſeſ.5.can.3.peccatum, quod origine vnum eſt,& propagatione transfuſum, omnibus ineſſe, vnicuique proprium. Igitur per ea,quæ hic explicata ſunt, diluuntur quæ ſuperiori cap.contra opinionem Anſelmi obiecimus. At quatenus res Auguſtinum ſpectat,qui docere videtur,concupiſcẽtiam eſſe originale peccatum,imprimis interpretãdus eſt, non de formali, ſed de ſignificato materiali: vti fidus eius interpres diuus Tho.expoſuit. Quandoquidem idem ipſe ait,concupiſcentiæ reatum in baptiſmate ſolui,remanente concupiſcentia:reatus autem ſaltẽ in originali,idem eſt, quòd forma peccati. Sed neque ita conſyderanda eſt concupiſcentia,eſſe materia ſeu ſubſtractum ſignificatum peccati, vti eſt actus in actuali tranſgreſsione. Nanque in actuali,actio ſubſternitur obliquitati, ceu ſubiectum eius:quoniã per actionem ipſam diuertimus à ratiõe, & diuina regula:adeo vt actio ipſa pro-

Reatus & culpæ & pœnæ.

Syn. Tri.

Exponitur Augu.

Lib.1.retrac.c.15.

Diſcrimẽ inter materialia originalis & actualis

priè denominetur obliqua, & peccatum: ſicuti nix colore eſt alba. In originali verò longè aliter: quoniam forma peccati nullatenus ineſt concupiſcentiæ, vt ſubiecto, ſed animæ, vbi inerat iuſtitia originalis, vt ſupra. c. 5. diximus, vel (vt alij autumant) voluntati. Quare nec tam propriè concupiſcentia denominatur peccatum, quàm anima ipſa peccatrix, vel homo peccator. Veruntamen quoniam propriè in hoc genere peccati excogitari nequit materiale, ſicuti in actuali, & cõcupiſcentiæ motus in vetita fuit primus ac proximus effectus abſcedẽtis iuſtitiæ, placuit Auguſtino vocare eam peccatum quodammodo materiale, vt oſtenderet rem eſſe malã & nocuam. Et id potiſsimum contra Pelagium, qui negabat rebellionem carnis effectũ eſſe peccati: imo dicebat eſſe naturale bonum: vt eſt videre contra Iulianum. Et ꝙ hęc fuerit Auguſtiniana doctrina, euidẽtius liquebit. c. 12. Vbi induximus eũ interpretantem Pau. ꝙ appellauerit concupiſcẽtiam, peccatũ, qua ratione eſt effectus peccati. Etenim ſi poſt baptiſmũ ſenſualitas non cenſetur peccatum, niſi quia eſt effectus peccati, conficitur profectò, vt neq; ante baptiſmũ aliter ſit peccatum. Tametſi tunc propter coniunctum reatum in anima, cuius ipſa concupiſcentia proximus eſt effectus, dicitur materiale ſignificatũ peccati. Atqui hoc eſt, quod conuincit diſputatio, quam. c. ſuperiori, ad explicandam eius mentem cõtra verba Aug. extruximus. ¶ Sed tamen reſtat præterea nobis reſpondendum ad eorum argumenta, qui arbitrãtur nullam ineſſe formaliter nobis originalem culpam, ſed ab illa prorſus quæ fuit in Adam, omnes appellari peccatores. Primum. Paul. ſolo illo peccato Adæ ait, nos omnes peccaſſe. Vnde Aug. de pec. me. lib. 1. c. 10. ſuper illo verbo. In quo omnes peccauerunt. Si intellexeris, inquit, in quo peccato, certũ manifeſtiſsimúmque eſt, alia eſſe propria cuique peccata, in quibus ij tantum peccant, quorum peccata ſunt, aliud hoc vnum, in quo omnes peccauerunt, quando omnes, ille vnus homo fuerunt. Si autẽ intellexeris, in quo vno homine, quid, inquit, iſta manifeſtatione manifeſtius? Nempe legimus iuſtificari in Chriſto, qui credunt in eum, propter occultam cõmunicationem, & inſpirationem gratię ſpiritualis, qua quiſquis

Concupiſcẽtia qua re dicta ẽ peccatum

Reſpõdetur illis qui uolũt in nobis eſſe orig. pec.

Auguſtini teſtimõia

quis hæret domino, vnus ſpiritus eſt. Hactenus Aug. Alluſio
nis concluſionem lectori relinquẽs, qui intelligat ſic omnes
peccaſſe in Adam per communicationem ſuæ culpæ, in quo
vna eramus caro, vti iuſtificamur in Chriſto, in quo vnus ef
ficimur ſpiritus. Et Hypog. lib. 2. Cum peccauit (ait) homo,
natura peccauit: & facta eſt natura iam peccatrix. i. vitiũ ha-
bẽs peccati. Eodem pertinet illud. Vnius delicto multi mor-
tui ſunt. Et per vnius inobedientiam, peccatores conſtituti
ſunt multi. Vnde Aug. lib. 1. retract. c. 15. ait, (vt ſupra iam ci-
tauimus) vnius Adæ reatu nos eſſe implicatos, cuius volun-
tate commiſſum eſt illud peccatum, quod originaliter trahi-
mus. Vnum ergo illud peccatum, quo omnes peccauimus,
origine contrahimus, & non plura. ¶ Ad hæc veruntamen
ac his ſimilia reſpondentes concedimus, ꝙ illo tantum pec-
cato Adę peccauimus omnes, vt liquido monſtratũ eſt, quo-
niam dum animam recipimus, non peccamus, ſed concipi-
mur in peccato. Neq; dicendus eſt quis originaliter peccare, Q̃o ſuũ
ſed peccatum originaliter trahere cum natura. Neq; negan- quiſq; ha-
dum eſt, peccatum Adæ eſſe illud, quod contrahimus. Id ta- beat ori.
men fit per hoc, ꝙ reatus ille peccati (vt diximus) relictus eſt peccatum
in natura, quæ in Adã peccauit. Et ideo vt omnes trahimus
naturam ab Adam, ſuam quiſq; propriam recipiendo, ita &
omnes contrahimus peccatum eius, per hoc quod in ſingu-
lis eſt deuiatio illa & obliquitas animi à deo, qua proinde cũ
cti contagione culpæ ſic inficimur, vt ſingulas ſinguli cõtra-
hamus maculas. Tametſi reatus ille in nobis non ſit poſitiua
qualitas, ſed mera priuatio iuſtitiæ (vt diximus) quoad forma
le. Quapropter cum in remiſſione originalis reſtituatur no- In baptiſ-
bis gratia in ordine ad Deum, non tamen vires inferiores in mate re-
ordine ad rationem, optimè ait S. Thom. vt ſupra ca. 5. cita- ſtituitur
uimus, quòd in baptiſmo reſtituitur iuſtitia originalis, tan- iuſtitia
tum quo ad formale. Quomodo autem per volũtatem tunc quoad for
Adæ omnes peccauimus, commodatiſsimo exemplo diluci- male.
dat idem S. doctor. 1. 2. q. 81. vbi ait, ꝙ quemadmodum om- Exẽplum
nia membra ſunt vnus homo, & ideo voluntas totius reputa S. Thomæ
tur omnium membrorum, ita omnes eramus in Adam quo-
dammodo vnus homo, quamobrem voluntaria inordina-

tio ſui peccati,manet in tota natura,quam generatione recipimus.Manet ſcilicet, per modum habitus: ſicuti in homine tranſeūte actu peccati, manet obliquitas animi: quoaduſque per gratiam reſtituatur in ordinem. ¶ Subiiciūt hic præterea theologi exemplum ad explicandum, quemadmodum in Adam peccauerimus omnes, de rege munificentiſsimo, qui ſeruum in filium adoptatum hæredem ampliſsimæ ſubſtantiæ inſcriberet, cuius beneficij tota eius poſteritas potiretur: ea tamē lege,ſi in gratia eius perduraret,vbi tamen primum crimē in regem admitteret, hæreditate illa excederet. Exemplum antiquum eſt, neque minimè ad rem accommodum. Nanque haud prorſus diſsimili modo donauerat Deus in Adam naturam noſtram originali iuſtitia. Mihi verò Paulus eſt, qui rem videtur quàm optimè explicare: vbi ait, Adam geſsiſſe formam futuri Chriſti. Inde nanque antitheſis culpę Adæ & gratiæ Chriſti relucet,vbi de nouo Adam accedente ad baptiſmatis aquam, ait pater cæleſtis. Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi complacui. Eſt enim perinde, acſi dixiſſet. Veluti Adam fuit,in quo vno tota eius natio mihi diſplicuit,quæ ſibi naturali generatione ſucceſsit,ita (quaſi antidotum) hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui: id eſt,in quo vno, quotquot baptiſmate in ipſo fuerint regeniti,in gratiam mihi reconciliati,placebunt. Quod & Paul. ait: Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi,ita per vnius obeditionem,iuſti conſtituentur multi. Omnes ergo in Adā peccaſſe,nihil aliud eſt,quàm naturam noſtram, ob participium ſuæ culpæ, ingratam inuiſamq; eſſe Deo. Et ideo tota eius ſoboles naſcimur filij iræ. Sicuti in Chriſto iuſtificari, eſt, quod ob eius gratiam nobis participatam omnes ſumus Deo grati. In quo proinde renaſcimur filij miſericordiæ. ¶ Per hęc demum liquidum fit,quo pacto originalis labes traducatur perpetua generationum ſerie ab Adam. Sed Aug. eſt,qui in odium Pelagianorum nonnihil dubietatis oculis offundit, Sanè qui crebro ait,concupiſcentiam illam rebellis carnis ob ſuā inobedientiam eſſe inſtrumentum huiuſmodi culpæ propagandæ. Ait enim (vt ſuperiori capite citatus eſt) de pec. me. ca. 16. quod ex hac inobedientia

Exemplū theologorum.

Collatio Adæ cum Chriſto.

Matth. 3.

Rom. 5.

Quid ſit nos ī Adā peccaſſe.

Quō trāſfundatur. Auguſt.

bedientia carnis à ratione exorbitantis,& beſtiali pudendóque membrorum motu quiſquis carnaliter generatur peccatum contrahit, à quo eſt baptiſmate abluendus. Et libr.1. de nup.& concu.cap.24.vbi inueſtigat, quomodo cum coniugium bonum naturæ ſit, ex coniugibus baptiſmate renatis, & præſertim vbi actui coniugali nullum admiſcetur peccatum,procreentur filij in peccato,reſpondet, quod non ex bono quo bonæ ſunt nuptiæ, ſed ex malo concupiſcentiæ, quo bene vtuntur coniuges, de quo tamen erubeſcunt, reos diabolus paruulos natos tenet. Et infrà. Ex hac,inquit,concupiſcentia carnis,quę licet in regeneratis iam non deputetur in peccatum tamen naturæ non accidit,niſi de peccato,quęcũque naſcitur proles,originali eſt obligata peccato,niſi in illo renaſcatur, quem ſine iſta concupiſcentia virgo concepit. Propterea quando naſci eſt in carne dignatus, ſine peccato ſolus eſt natus. Vbiuis denique de hac re ſermo eſt Auguſtino,concupiſcentiam illam rationi rebellem, quaſi ea cauſa, quia non obtemperat rationi, traducem facit originalis maculæ. Sed eſt argumentum quod huic quiſque poſſet obmoliri ſententiæ.Si qui ex nihilo crearentur nunc homines,maſculus & fœmina(de quibus tertio capi. prælocuti ſumus) in meris videlicet naturalibus ſine culpa & gratia, hi quidem quantacunque exardeſcerent libidine & rebellione concupiſcentiæ, & vitiis deflagrarent, nunquam tamẽ in ſobolem quam genuiſſent traiicerẽt originalem culpam: vt omnium eſt theologorum conſenſus, eo quod non eſſent tunc progenies Adæ. Si verò contra duo naturali ſemine ab Adam deſcendentes, in primo inſtanti infuſionis animæ infunderentur gratia præueniente peccatum (vt dicitur de beatiſsima virgine)& præſcinderetur illis,vel prorſus extingueretur cõcupiſcentia, ne magis poſſet aduerſus rationem inſultare, ꝙ in ſtatu innocentiæ, nihilominus tranſmitterent peccatum originale in eos quos genuiſſent liberos.Dico ſi gratia collata patribus eſſet tantum perſonalis,& non pro tota ſucceſsione.Ergo concupiſcentiæ rebellio non eſt in cauſa originalis culpæ.Haud equidem ambigo quin ita ſit,vt rationes iſtę perſuadent: nempe quòd quomodocũque traduceretur mo-

Arguitur cõtra verba Aug.

Sententia authoris.

do natura ab Adam poſt eius peccatum transfunderetur & peccatum. Etſi natura non traduceretur ab Adam, ſed ab homine nunc ex nihilo creato, generarentur filij ſine peccato. Syn.Trid. Quin verò ita modo S.Synodus Tridentin.determinat Seſ. 6.cap.3. Sicuti nemo niſi in Chriſto renatus gratiam eius reciperet. Quocirca cōcupiſcentiam eſſe traducem peccati, nihil ſanè aliud ſignificat, quàm concupiſcentiam, & pudendũ motum carnis eſſe naturale inſtrumentum generationis, per quam propagatur natura præuaricatoris Adæ. Neque aliud Concupiſcētia quō traducit peccatum prorſus ſibi voluit ſapiens Auguſtinus. At quoniam caro nunquam præter rationem titillaret, niſi culpa Adæ fuiſſet in cauſa, ait rebellionem concupiſcentiæ traducem eſſe peccati.

Aduerſus recentes Pelagianos de originali peccato. *Cap.* 10.

Operæpretium duximus ſpeciem puram veritatis ob oculos primum omniũ ponere, ne errorum interfuſa caligo lumen eius interpollaret. Extant duo tamen Duo erro respec.or. de hac re errores, per extremũ contrarij. Vnus quorundam recentium Pelagianorum, qui eſſe aliud in nobis refutant originale peccatum, quàm defectum naturæ: vtpote reatum mortis, & cæterarum pœnalitatum, quas ob culpam Adæ incurrimus. Alter verò eſt Lutheranorum per cōtrarium extremum, ita penitus naturæ noſtrę hoc genus peccatum imprimentium, vt verè in hac vita remitti, omninóq; tolli renuant. Lutheranorum inquam. Non quòd priores nō ſint Luthero etiam parente progeniti: ſed quòd cum de hac re bis per omnia à reliquis diſsideant, Zuingliſtas à ſuo capite merito nuncupemus. Schiſma enim illud iſtorum (cuius in prologo meminerā) nemini ſcilicet de rebus fidei auſcultantiũ, qui diuina fungatur authoritate, ecquid poteſt, quàm Lernęum illud quinquaginta capitum monſtrum ædere. Primi quidem appetendi à nobis ſunt prius, quippe cum quibus eſt breuiſsima diſputatio: poſt alij contra quos multo eſt Zuīglius. prolixius agendum. Zuinglius ergo inter Germanos eſt, qui ſepulchrum Pelagij refodit, vnde hoc pus reſpiraret. Is enim in ſuo libello de baptiſmo, ac deinde vrgentius in declamatione ad Vrbanum Rhegium contendere perſeuerat, originale

nale peccatum non eſſe peccatum, ſed morbum. Neque deſunt, qui & catholicorum nomine cenſeri volunt, & Zuinglio nihilo ſecius ſi non verbis, re tamen adhæreſcunt. At cõtrariam concluſionem, nẽpe quòd ſit vera culpa, ſatis ſupérque ſacrorum teſtimoniis conſtabiliuimus, cum per totam hactenus diſputationem, tum propriè cap. 7. & 9. Quapropter id tãtum hic aperire ſtatuimus, quàm ſibi leuibus rationibus, originalem culpam ita diſſuadeant, vt omnino repellant. Primam enim colligunt ex clementia Dei, de quo, cum multo ſit propẽſior ad condonandum peccata, quàm ad vindicandum (vult enim omnes homines ſaluos fieri, nec vult mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur) haud eſt credibile, quòd vnius peccatum in culpam deputet vniuerſis mortalibus. Eo vel maximè, quòd de delictis propriè loquens, ait per prophetam, Filius non portabit iniquitatem patris, ſed anima quæ peccauerit, ipſa morietur. ¶ Secundum argumentum informant ex natura peccati, quoniam non eſt peccatum, niſi ſit voluntarium. Cum ergo Adæ peccanti nullus mortaliũ aderat, nec conſenſerat, quin vero omnes eius ſucceſſores improbant peccatum illud, ægerrimè ferentes quas inde miſerias & ærumnas experiuntur, quomodo ſenſus capiat humanus, quòd qui nondum extabant, lege aliqua in vno obligarentur omnes. Vniúſque voluntas adeo reputaretur omnium, vt per illam nondum nati tranſgreſſores eſſent. Adde, quòd æqua ratione, cætera peccata non modò primi, ſed aliorum etiam parentum tranſmitterentur in liberos: atque maiori ratione & benefacta parentum deberent in poſteros diffundi. Siquidem perinde atque in Adam, & in parentibus etiam aliis propinquioribus latuimus. Quin verò addit Zuinglius, peccatum cum culpa iunctum eſt: culpa verò ex commiſſo eius naſcitur, qui facinus deſignauit: nemini ergo peccatum eſt, quod ipſe non commiſit. ¶ Adiiciunt & nouum genus arguendi. Peccatum Adæ remiſſum illi creditur, vbi fuit cum Deo reconciliatus, quomodo ergo in nos tranſit? Aut ſi nobis imputatur, quid eſt, quod Adæ fuit remiſſum? Nam ſi in illo vno omnes peccauimus, longè id efficacius veritas deuincit, vt in vno fuerit etiam omnium no-

Argumentatio illorum contra veritatem.

Ezech. 18.

Secũdũ argumẽtum

Tertiũ argumẽtum

Quartũ argumẽtum

Reprobāt exēplum cōmune. ſtrum condonata culpa. Neq; verò exemplum illud, quo ſupra rem hanc repræſentauimus, omnino probant. De illo inquam ſeruo, qui ſummo honore habitus apud dominum ingratus atque infidus atrociſsimum aliquod facinus in domi num committeret, atque adeo amicitia principis excideret, omníq; honore & fauore, tam ipſe, quàm ſua ſoboles depelleretur. Etenim ſi eius proſapia honore præciſe, aiunt, & opi bus, quas à principe receperat, diſpoliaretur, id certè non argueret acerbitatem in principe maiorem, quàm ius eſſet, & æquum. Si tamen omnes poſteros ob paternum crimen ſuppliciis afficeret, ac denique addiceret morti, reuera crudelita tis maximæ & immanitatis reus haberetur princeps ille. Cū ergo Deus ob culpam protoparentis non ſolum honore nos & hæreditate cæleſti abdicauerit, ſed in morbos & calamita tes plurimas, atque adeo in mortem ipſam adegerit, plurimū hoc derogare videtur diuitiis bonitatis, & benignitatis eius.

Poſtremū argumētū ¶ His deniq; alij ſubiiciunt, quòd in tota ſacra ſcriptura, nullum eſt verbum originalis, ſeu iuſtitiæ, ſeu culpæ, ſed nos cul pam iſtam confingimus. Porro hac ratione, & in noſtrā na-

Reſpōſio. turam iniqui, & bonitati diuinæ falſo imponentes. ¶ Hæc ta men omnia, & quæ id genus plurima, in hoc argumentum congerūt, facillimè ipſi diluerent, ſi naturam humanam, quā cap. 3. depinximus, conſyderatè contemplari vellent: vt exin de, tum de gratia, tum de culpa perſpicacius ratiocinarētur. Si enim Deus naturam humanam in puris naturalibus creaſ ſet, nulla nos affeciſſet iniuria, quòd tales condidiſſet, quales nec gratiam per nos ipſi diuinam aſſequi poſſemus, nec diui na gloria potiri: quoniam vires naturales non ſunt pares tā to muneri. Neque vlla eſſet iniuria, quòd ſenſualitas rationi eſſet inimica, quam excæcaret, & præcipitaret in vitia: quòd morbis & aliis ærumnis & calamitatibus huius vitæ, atque etiam morti ſubiecti eſſemus. Nimirum quòd hęc omnia eſſent à propriis naturæ noſtræ principiis natiua. Sua tamen bonitas & benignitas, qui nos ad ſe plaſmauerat, fuit, quòd naturam noſtram, gratia & iuſtitia donaret, quibus nos ſupra nos ipſos erigeret, atque inferiores vires, quæ ſuperioribus obedirent, compeſcerent. Nec cogitandum eſt (vt quidā

effingunt)

effingũt)pactum interceſsiſſe inter Deum & Adam, vt cum primũ peccaſſet, natura expoliaretur illis cæleſtibus donis, & ita nomine totius generis humani conſenſum præbuiſſe, atque hac cauſa totum genus,eo peccãte, peccaſſe. Eſt enim fabula. Nam quid Deus opus habebat Adæ conſenſu? Neq; ita obligatus fuit pro ſe, aut pro nobis ſeruare donum originalis iuſtitiæ,vt de hac re habuerit ſingulare præceptũ. Scriptura enim eſt manifeſta, quòd vnica fuit p̃ceptio,ne ederet de ligno ſcientiæ,qua citra eius conſenſum,potuit Deus obligare totam naturam,tanquam eius, iure creationis, dominus.Sicuti leges legitimi principis, quæ præſenti modo ediceretur ciuitati, vniuerſis in perpetuum ciuibus intelligerẽtur poſitæ. In pœnam tamen trãſgreſsionis comminatus eſt Deus mortem, qua priuatio iuſtitiæ deſignatur. Cum ergo Adam tunc erat tota natura,nulla fuit in Deo vel crudelitas, vel aſperitas,quòd peccante natura, denudaret eam, quibus ſupra naturalibus donis, ex mera liberalitate exornauerat. Veluti ſi princeps ciuitati ampliſsimum priuilegium largiretur,dum non committeret certum crimen:quod ſi contrafaceret,tunc nimirum ſibi ciuitas perpetuo maneret offenſa & inuiſa. Et ideo modo quodam peccatum illud fuit omnibus hominibus voluntarium, ſcilicet per voluntatem totius naturæ.Qua de cauſa alia peccata,vel primi, vel aliorum parentum non traiiciuntur in liberos, ſicut nec virtutes: quoniam illa ſunt perſonalia, quibus pœnæ tantum perſonales decretæ ſunt: illud autem primum fuit, cui poſita erat pœna communis:ſcilicet, vt genus noſtrum in ſuam nudam naturam recideret:ob ídque illius ſolius rea facta eſt ſuo modo tota natura.Quare neque vllo pacto derogat clementiæ miiiſſimi Dei,quòd hoc genus ſupplicia:nempe morbos,miſerias & mortem perferamus ob illud peccatũ.Nanque ſi nos, ſeu igne,ſeu ferro perimeret,aut quauis alia violẽta morte, poſſet vtique forte dirus haberi.Quòd autem nos cæleſti beneficio immortalitatis orbauerit, vt mortem nobis naturalem incurramus,nihil ſanè vel iuſtitiam ſuam,vel miſericordiam denigrat.Atqui ad argumentum aliud reſpondetur, ꝙ Adæ remiſſa eſt noxia illa,qua ratione erat perſonæ,permanſit ta-

Nullum interceſſit pactũ inter Deũ & Adam.

Cur ĩ Adã natura peccauit.

Alia peccata non transfunduntur.

Diuina clemẽtia.

Peccatũ Adæ ſoli remiſſum

men in propaganda natura. Quemadmodum qui modo baptizatur, omni liberatur culpa, etiam originali, quatenus eſt huius perſonæ: relinquitur nihilominus natura infecta, vt quos Chriſtianus genuerit, eadem tabe commaculet. Illi autem loco, quòd filius non portabit iniquitatem patris, oppo-
Exod. 20. ni è regione poſſet alter, vbi habetur, Ego ſum Deus zelotes
Cōcordia viſitans iniquitatem patrum in filios. Eſt tamen horum concordia, quòd pœnas temporales, vt infamiam, bonorum priuationem, & id genus aliàs, iure luunt filij pro patribus: eo quòd ſecundum corpus ſunt velut pars patris. Pœnas tamen ſpirituales, & maximè expulſionem à regno cæleſti, ſolus ille qui peccat, ſubit: nam ſecundum animā filius non eſt pars
Ezech. 18. patris, ſed omnes animæ meæ ſunt, ait per Ezechielem Deus. Ad rem ergo. Quoniam omnes homines participes ſunt culpæ Adæ, expulſi ſunt hęreditate cęleſti. Expulſi (inquam) hoc modo, quod ex natura noſtra nullum ad illam ius habemus, ſed quod Deus noſtro gene. largitus eſt in Adam. in eodem perdidimus. Per hæc proditur aberratio Zuinglij, non agnoſcentis aliud genus culpæ, quàm quæ proprio contrahitur conſenſu. Si enim illa Protoplaſti voluntate natura noſtra non peccauit, cur ob illam culpam non ſolum tantam fecimus bonorum temporalium iacturam, ſed damnati etiam ſumus: vt ait Paulus? Et quidem ita damnati, vt regni etiam iure fuerimus excluſi. Profectò ſi tātum fuiſſet illi propria, nihil nobis nocuiſſet. Sed ſaluum fuiſſet ius noſtrum, ſaltem in ſpiritualibus. Quia filius, vt modo interpretabamur, non portabit in eiuſmodi bonis iniquitatem patris. Igitur ineptiſsimum eſt eius exemplum, ſi vult illud vſquequaque huc adaptare. Ait enim, quòd veluti ſi quis in bello vel alia ſua culpa in ſeruitutem capitur, totam ſuam poſteritatem cōſtituit ſeruam, cui tamen eſſe ſeruam, nihil eſt culpæ, ſed pœnæ, ita nobis contingit ab Adam. At non videt quòd amicitia ſua nunquam Deus priuaſſet nos, & iure regni, niſi participes fuiſſemus aliquo pacto culpæ. Neq; nos dicimus peccatum eſſe, quòd mortales ſumus, & miſeriis ſubditi: ſed ꝙ cum peccatum Adæ, totius reputatum eſt naturæ, deflexus ille & deordinatio animæ à Deo, quæ in ipſo fuit actualis, in nobis

nobis manet quieſcenter per modum habitus. Et inde patimur mala hæc naturalia. Sicuti ait Paul. Mors ab Adam in omnes trãſiit: in quo (id eſt, quia in ipſo) omnes peccauerunt, atque adeo iram & indignationem (vt Tridentina ſynodus can. 1. ſecundum Paulum ait) incurrerunt. Aliàs non opus eſſet baptiſmo in remiſsionem culpæ originalis, quæ fuit hæreſis Pelagiana. Sed hoc facilè Zuinglius concedit, dicẽs, quòd & peccatum originale per metonymiam, id eſt, abuſiuam nominis ſignificantiam, dicitur originale. Neque adiudicandos eſſe infantes æternæ damnationi, propterea quòd non ſint aqua intincti. De quo propterea alter nobis reſtat cum ipſo conflictus libro ſecundo. c. 10. ¶ Quod autem poſtremo adiiciunt, hæc nomina iuſtitiæ, peccatiuè originalis nuſquam in ſacra pagina legi, argutia eſt Arrianorum, refutantium nomen Homuſion, quod non eſſet in euangelio. At ſicut illi tũc conuicti ſunt, ita & hos modo reuincimus. Nempe quòd vbi res eſt aperta, virtute ſubeſt etiam nomen ipſum. Cum enim ſit in euangelio, Ego & pater vnum ſumus, perinde valet, acſi ſcriptum eſſet, Eiuſdem ſubſtantiæ: quod eſt Homuſion. Haud diſsimiliter de originali iuſtitia & peccato dicendum. Porro ꝙ cũ conſtitutiſsimũ eccleſiæ Chriſtianę ſit, primum hominem in iuſtitia fuiſſe creatum, vtpote in rectitudine virtutum, ac virium, quantum ſatis ad finem conſequendum erat, ad quem fuerat conditus, vt capit. quinto peramplè à nobis demonſtratum fuit: atque huius felicitatis, generatione perpetua propagandæ, potiri deberẽt homines, quãdiu in officio & in gratia Dei perſeueraſſet genus humanũ, inde optimè nomen accepit iuſtitia originalis. Quæ nuncupari poteſt, natiua, ſeu naturalis, vel congenita. Et ſimili ratione, cum ſit apud Paulum, omnes in Adam peccaſſe, neq; verò ſolum imitatione, vt contra Pelagium publico conſenſu patrum eccleſiæ diffinitum eſt: quin nos etiam natura filios iræ pronunciet, nihil ſanè amplius in ſcriptura deſideratur ad aſtruendam fidem peccati, quod appelletur naturale, vel connatum, & hęreditarium, vel per originem contractũ: quod eſt dicere originale.

Nomẽ iuſtitiæ ori.

Aduerſus Lutheranos de originali peccato. Cap. II.

Prima cõtrouerſiarũ de pec. orig. cum lutheráis.

I Ncidimus ergo in primum locum controuerſiarum quas nobis Martinus ille Lutherus nouorum inuentor creauit,ſuíque deinde prognati tueri pertendũt. Hi nanque in alterum extremum àPelagianis diuerſum,neſcio quo vento, nũquam antea in eccleſia ſuborto,adacti, ita animæ noſtræ originalem culpam obtrudunt,vt per nullam ſit prorſus gratiam in hoc ſeculo delebilis. Qui quidem locus in aſſertionibus Lutheri ad Leonem arti.2.ſic habet. In puero poſt baptiſmum negare remanens eſſe peccatum, eſt Paulum & Chriſtum ſimul conculcare.Et artic.3.Fomes inquit peccati, etiam ſi nullum adſit actuale peccatum, moratur à corpore animam ab ingreſſu cæli. Quin paulò inferius eundem fomitem appellat actuale peccatum.Et diſcipuli ſui in confeſsione Auguſtana,articu.2.vocant vitium originis, verè peccatum, damnans & adferens æternam mortem. Et in locis communibus Melanthon. Scriptura inquit, non facit differentiam inter actuale & originale peccatum.Nam& originale,actualis eſt quædam praua concupiſcentia.Itaque commentum iſtorum eſt, quòd concupiſcẽtia non ſolum ſit materialiter peccatum,ſed quòd formaliter,& in actu libido ipſa,& inſultus carnis, ante conſenſum voluntatis,eſt peccatum,etiam in baptizatis. Eandémq; aiunt concupiſcentiam prohiberi præcepto illo decalogi,Non concupiſces. Obídq; pro inſania ducit Luthe.eodem.2.ar.quod nos libidinem cõiugum,qui quantacunque ſanctitate pollentes,legitima, iuſtiſsimáque intẽtione generandi,iure ſuo vtuntur, non verè peccatũ appellemus. Sed bone Deus in ſuo famatiſsimo re-

Didagma formationis dogmate,quod ipſi didagma vocant,quanta explicatione hunc locum conſtituunt. Aiunt enim,quòd licet homo nihil iniqui animo deliberato concupiſcat,illa nihilominus volatilis concupiſcentia, à qua ſe in omni manſuetudine,ſanctitate, & pietate continet, coram Deo peccatũ eſt. Et infrà.Nõ modò homicidium,adulterium, & furtum peccatum eſt, verumetiam propter concupiſcentiam, quãuis ei non conſentiat voluntas,homo ipſe in conſpectu Dei homicida & adulter eſt. Atqui operæpretium eſt conſyderare, vt

telam

telam ſuam detexant. Inde enim quod concupiſcentia carnis peccatũ illis eſt,eliciũt, omnia opera noſtra,quantũcunque fiant in gratia,ea tamen ratione,qua noſtra ſunt,à cõcupiſcentia cõmaculari,& idcirco eſſe cuncta,peccata. Neque per illa implere nos præcepta Dei, cõcupiſcẽtia remorante, ne plenè operemur ex dilectione ſui ſuper omnia. De qua nobis re,lib.3.ſtatutus eſt dicẽdi locus. Ideoque quãꝙ in colloquiis iam Ratiſponẽſibus,manifeſtiſsimis teſtimoniis cõuicti,paulo remiſſius propugnent errorem hunc de originali peccato, adeò vt in ſecundo nouiſsimo hic articulus tanquàm vel confeſſus, vel ſatis diſcuſſus, fuerit prætermiſſus, tamen quia perſtant in erroribus de operibus, quos ab illo potiſsimũ fonte deriuarunt: & præterea quia Buce.in ſuo libello de eccleſiarũ reconciliatione eundem cum cæteris videtur nuper integrare,non erit ſuperuacaneũ, eis quæ à noſtris, à doctiſsimo præſertim Roffenſi copioſiſsimè dicta ſunt,calculũ noſtrum adiicere. Potiſsimum,quòd quãdiu libri eorum ſuperſtites fuerint,timendum ab illis eſt. ¶ Status ergo controuerſiæ,quæ prima omniũ eſt inter nos & lutheranos,ita conſtituitur. Nos(vt veritas habet catholica)poſt baptiſmũ legitimè ſuſceptum nihil remanere in renato credimus cõtagij originalis, quod veram habeat rationem culpæ.Illi vero contra autumãt,concupiſcentiam illam carnis, qua parte in ſanctis viris, in quocunque vitiorum genere, conflictatur cum ratione, eſſe veram culpam, & damnatione, mortéque æterna dignam. Tunc etiam quando per conſenſum voluntatis nondum partum eſt actuale peccatum, niſi quòd miſericordia Dei non imputatur illa culpa, iis qui ſunt in gratia. ¶ Hæc imprimis Ignorãtiæ nebula nunquàm eorum oculos perſtrinxiſſet,niſi tam eſſent philoſophiæ iniqui hoſtes, quæ tamen fidei ſæpe & multũ ancillatur. Concupiſcentia enim carnis (vt in tertio ſtatim capite cœpimus dicere)naturalis nobis eſt: vtpotè quę licet nulla præceſsiſſet culpa, vel gratia, ex principiis naturæ exiſteret in homine: quatenus ſenſibus pollet: niſi quòd Deus fræno originalis iuſtitiæ creauit eam rationi ſubiectam: ergo cum propter peccatum,ſublata eſt illa iuſtitia,nihil aliud ſignificatur ver-

Lutheranorũ tela errorum.

Status cõtrouerſiæ primæ cũ lutheranis.

Primum cõtra Lutherũ argumentũ.

Concupiſcẽtia,res eſt naturalis.

bo,concupiſcentia, quàm natura dono illo deſtituta. Præterquàm quòd eſt modo effectus peccati,tanquàm remouẽtis iuſtitiam illam, quæ rebellionem eiuſdem concupiſcentiæ prohibebat: & tamen ſi homo crearetur in puris naturalibus,eſſet mera natura. Exemplum Anſelmi eſt in de conc. virg.de naui:cuius natura eſt ventis inuehi: & ideo ſi anchora fixa retineatur, tũc qui rumpit anchoram, dicitur nauem commouere. Igitur cum ea, quæ nobis inſunt à natura, nec laude digna ſint, nec vituperio,quis, vel cæcus,dixerit concupiſcentiam illam, eſſe peccatum? Niſi forſan materialiter ante baptiſmum:vti ſuperius explicatum eſt. Reuera qua ratione id dixeris,ſequenter compulſus confiteberis, & viſum & auditũ, & reliquos ſenſus, qui nobis poſt peccatum Adæ inſtrumẽta ſunt delinquendi,delicta & ipſos eſſe. Quin vero & aurum, & honores,& muliebrem formã, & quicquid nos pellicit,pellitue ad malum.Accipe euangelicam parabolam,vbi genus humanum aſsimilatur ei qui incidit in latrones, à quibus deſpoliatus, & plagis impoſitis relictus eſt ſemiuiuus. Nunquid deſpoliatum eſſe & vulneratum, peccatum erat illi? Quiſnam conceſſerit? Pari modo in nobis, præterquàm quòd participes fuimus culpę,qua ſumus lauacro regenerationis abluti, nudatam habere naturam, & ita ſauciam,vt concupiſcentia veluti ægritudo quædam cum ratione colluctetur, certè nihil eſt culpæ, dum rationem non proſternit, ſed eſt pœna quam ob præteritam culpam exoluimus. Veluti corporei morbi, & mors denique, & aliæ id genus calamitates, quas culpas cenſere, hominis eſſet prorſus ſtupidi. ¶ At vero cum Lutherus hoc genus culpæ ſoli concupiſcentię carnis impinxerit,diſcipuli eius poſtea,dum illam defendere nequiſſent, rationem habere culpæ, commenti ſunt, nomine concupiſcentiæ non ſolum illam carnis, ſed eam etiam quæ eſt in anima,ſubintelligi. Ita habent in conuentu Vuormatienſi. Attamen neque hoc diuerticulo argumentum poſſunt eludere. Nam ſi loquantur de concupiſcentia animæ, quæ eſt actus voluntatis conſentientis carni, illa certè non originalis, ſed vere actualis eſt culpa: de qua nihil diſputamus. Si tamen intelligant impotentiam & decli-

Anſel.

Lucæ.10.

Lutheranorum diuerticulũ

& declinationem (vt videntur) animæ, qua velut actus corporis nata eſt, ſenſibus illecta, pertrahi, adhuc eandem habet argumentum energiam. Nam totum hoc (ſicuti concupiſcentia carnis) naturam dicit iuſtitia originali deſtitutam, non culpam. ¶ Sed præterea, vt in omne ſe latus verſent, nunquàm ſe hinc tamen extricabunt, quo minus ſint in efficaciſsimum ſacramentum baptiſmi iniquiſsimi, niſi profiteantur, totam, illic prorſus rationem omnéque meritum culpæ elui. Nam (quæ verba expreſſa ſunt Hieronymi ad Oceanum) omnia nobis in baptiſmate condonata ſunt crimina. Nec poſt indulgentiam, inquit, iudicis eſt metuenda ſeueritas: dicente Apoſtolo. Et hæc quidem (ſcilicet peccatores) fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſanctificati eſtis, iuſtificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti. Omnia ergo peccata, donata ſunt bene & fideliter. Hæc Hieronymus. Nota in Paulo, ſanctificati & iuſtificati, in nomine Ieſu Chriſti. Vnde ſapienter colligit Hieronymus bene & fideliter. Quia in nomine Ieſu Chriſti, qui vere eſt ſaluator, nihil deliteſcit fictionis, ſed ſumma eſt, vt in ſuis promiſsionibus fides, ita & in factis veritas. Id quod veritas ipſa Ieſus Chriſtus, Hieronymo luculentius profert: vbi ait. Pater ſanctifica eos in veritate, ſermo tuus veritas eſt. Et, Si filius vos liberauerit, vere liberi eritis. Et Paul. Renouamini in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Quid ergo euidentius pronunciari potuit ad demonſtrandum, vbi gratiam Dei inimus, omnem nobis prorſus in veritate abſtergi maculam peccati, quàm quod ita nos vere pater ſanctificet, quàm ſermo eius veritas eſt. Conducit ibidem Hieronymus, in hanc eandem ſententiam, ex veteribus quoque Micheam: vbi ait. Ipſe auertet & miſerebitur noſtri, demerget iniquitates noſtras, & proiiciet in profundum maris omnia peccata noſtra. Et Ezechielem: vbi ait. Aſſumam vos de gentibus, & aſpergam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immundiciis veſtris, & dabo vobis cor nouum & ſpiritum nouum. In verbo, omnibus, inquit Hieronymus, nihil relinquitur. At quando nullum eſſet aliud euangelicum teſtimonium

Secūdum argumētū ex teſtimoniis ſcripturę.

Hieron.

1. Cor. 6.

Ioan. 7.

Ioan. 8.

Micheæ. 7.

Ioan. 3.

pleniſsimę remiſsionis,quæ fit in baptiſmo,quàm illud.Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſanc̃to, abunde res con uinceretur. Qui enim renaſcitur, vitam prorſus exuit vete-rẽ,& nouã induit. Id quod Apoſtolus repræſentat in analo-gia mortis & reſurrectionis Chriſti: vbi ait. Qui mortui ſu-
Rom.6. mus peccato,quomodo adhuc viuemus in illo? An ignora-tis fratres(cum iſtis mihi videtur ore prophetico loqui) quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus?Cõſepulti enim ſumus cum illo per baptiſ-mum in mortem:vt quomodo Chriſtus reſurrexit à mortuis per gloriã patris,ita & nos in nouitate vitę ambulemus.Ec-ce tam vere nos in baptiſmate mori peccato, ſepeliríq; & in nouã vitã reſurgere, quàm vere id Chriſtus in corpore præ-
Chryſoſt. ſtitit. Hunc Chryſoſt.locum, Hom.24. ſuper Ioan.in hanc ſentẽtiam dilucide enarrãs, ait. In aqua baptiſmi tãquàm in ſepulchro caput immergẽtibus,vetus homo ſepelitur,emer-
Orig. gentibus inde nouus reſurgit. Et Orig.ſuper Ioſue Hom.5. ait, quod per baptiſmũ regenerationis, expurgatæ ſunt ani-mæ noſtræ.Vbi abiecimus omnia peccatorum opprobria,& pro his aſſumpſimus conſcientiæ bonæ adſtipulationem in
Tit.3. Deũ.Et ad Titũ.3.idem Apoſtolus.Secundũ ſuam miſericor diam ſaluos nos fecit,per lauacrum regenerationis & reno-uationis ſpiritus ſanc̃ti, quem effudit in nos abundè, id eſt, quantum ſufficit, vt vere ſimus ſalui, atq; adeò filij & hære-
1.Ioan.3. des, ſecundum ſpem vitæ æternæ. Vnde Ioan. Videte qua-lem charitatẽ dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur, & ſimus. Nominemur, inquit, & ſimus, vt exprimeret contra iſtos,nihil baptizatis ineſſe culpę,aliàs ſi verè eſſet culpa,nõ tamẽ imputata,vt dicũt:non vere eſſemus filij,ſed reputare-mur tales à Deo. Eodem prorſus refertur, quod ait Apoſto-
Rom.8. lus. Nihil ergo nunc dãnationis eſt his, qui ſunt in Chriſto Ieſu,qui non ſecundum carnẽ ambulãt.Sed interpretamen-
Lutheri interpretatio. tum Lutheri expẽdamus eodem artic.2. Ait enim,non habe ri in Paulo. Nihil peccati eſt:ſed, nihil dãnationis, quaſi illa concupiſcentia iuſtorum peccatum vere ſit,& de ſe dignum
Buceri verba. damnatione, ſed non imputatur illis propter fidem, & quia non ambulãt ſecundum carnem. Et ſuus Bucerus,vbi putat

extre-

extremam manum imponere componendis controuerſiis, idẽ atque peius dicit in articulo peccati originalis. Ait enim, quod quámuis in regenitis nihil ſit damnationis, in hoc ſenſu, quod non ſunt rei, reatu iam diſſoluto in baptiſmate, hoc tamen eſt propter meritum Chriſti non imputãtis peccatũ. Non tamen quod non vel ob vnum hoc malum depꝛauatæ naturæ, etiam ſi nulla, vel actionis, vel conſenſus noſtri iniquitas adiiceretur, condemnationẽ meremur. Et paulopoſt, Sancti etiam, inquit, ipſi, quatenus concupiſcentia repugnat bonę voluntati, inimici ſunt Deo. Expẽde pie lector, an verba hæc digna ſint, quæ ſupponantur titulo, de componendis controuerſiis, & non potius exuſcitent, quæ ſopita iam & emortua videbantur. Profecto verba Pauli expoſitione non indigẽt: Dicens enim, nihil eſſe damnationis in his, qui non ambulant ſecundum carnem, manifeſtiſsimè docuit, nihil in renatis eſſe damnatione dignum, præterquàm ambulare ſecũdum carnem, quaſi dicat, pati moleſtias carnis nihil prorſus damnabile eſt, ſed ambulare, id eſt, libere operari ſecundum carnem. Et ita exponit Aug. eãdem authoritatem, contra duas epiſt. Pelag. lib. I. cap. 10. Nulla, inquit, eſt damnatio his, qui ſunt in Chriſto Ieſu, quoniam nõ damnatur, niſi qui concupiſcentię carnis conſentit ad malum. Diſtortiſsima ergo eſt expoſitio Lutheri. ¶ In ſumma. Cum baptiſmus ſit in remiſsionem peccatorũ (vt in acti. Apoſt. author eſt Petrus) qua Chriſtianus perfricta fronte, quicquam culpæ poſt baptiſmum reliquum fieri dicat? At cõmentitiam Lutheri diſtinctionem audiamus, qua ſe eodem ſecundo articulo, ad omnia hæc tam clara teſtimonia cogitat reſpondere. Aliud, inquit, eſt, omnia peccata remitti, aliud vero omnia tolli. Baptiſmus omnia remittit, ſed nullum penitus tollit. Animaduerte pie lector, an hoc non ſit deterere ſacramenta Chriſti, & (quod ipſe in nos iaculatur) Chriſtũ ipſum cõculcare: ſcilicet, quod remitti peccata, non ſit prorſus tolli. Ecquid enim aliud eſt, quod ait Euangeliſta in ſua canonica. Scitis, quia ille apparuit, vt peccata tolleret? Et Baptiſta. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi? Quid quod, interprete vbi ſupra Hieronymo, de iuſtificatore noſtro præcinuerãt

Expoſitio Pauli.

Auguſt.

Act. 2.

Lutheranorũ reſponſio confutatur.

1. Ioan. 3.
Ioan. 1.

prophetæ,& apoſtoli concinunt?Demerget & proiiciet iniquitates veſtras. Mūdabimini ab omnibus iniquitatibus veſtris.Et.Deleui vt nubem iniquitates tuas.Et.Abluti,ſanctificati,iuſtificati.Et.In quibus nihil eſt dānationis.Et.Exiſtimate vos mortuos eſſe peccato,viuentes autem Deo? Quid inquàm hæc omnia, quæ effectus baptiſmi ſunt, aliud reſonant, quàm prorſus baptiſmo extergi, & plenè tolli peccatum? Eſt enim nihil aliud peccatū, quàm offenſa in Deum, vnde palàm conſequens fit, vt remitti ab ipſo nihil aliud ſit, quàm condonari,aboleri,atque adeò omnino tolli. Niſi abſurdiſsimè hic abutaris nomine remiſsionis, in ſignificatu philoſophorū: quibus qualitatē remitti, eſt imminui aliqua reſtante particula:cum tamen in præſentia,idem polleat remittere, quod ignoſcere:id eſt, nō amplius noſcere culpam, perinde acſi nunquàm fuiſſet. Quamobrem delictorum quę Deus remittit, obliuiſci, neque amplius recordari dicitur. Quod ſi Auguſtinū,quem vbiq; iudicem appellāt,audire de hac re non piget,auſcultemus ipſum lib.1.retrac.cap.7. Lauacrū regenerationis purgat à reatu omniū peccatorū quæ humana traxit natiuitas & cōtraxit iniquitas. Hęc ille.Sicut ergo peccati actualis in baptiſmo remiſsi nihil remanet culpæ,ita neq; originalis. Et de pec. me.lib.2. cap.25. Hæc autem,inquit, lex peccati (ſcilicet fomes concupiſcentiæ)non ſic manet in mēbris eorū, qui ex aqua & ſpiritu renati ſunt, tāquam nō ſit eius facta remiſsio, vbi omnino plena & perfecta fit remiſsio peccatorū,omnibus inimicitiis interfectis, quib⁹ ſeparabamur à Deo, ſed manet in vetuſtate carnis, tāquàm ſuperatum & peremptū, ſi non illicitis cōſenſionibus quodammodo reuiuiſcat. Et in calce eiuſdem capitis explicatius ait, Quod ſi denique continuò poſt baptiſmum conſequatur ab hac vita migratio,non erit omnino,quod obnoxium hominem teneat,ſolutis omnibus,quæ tenebāt. Num ſatis conficitur originale peccatum tolli, dum remittitur, ſi non manet niſi ſuperatum & peremptū? At plus debet Proteſtantibus noſtris peccatum, quàm fides. Quo enim fidem ſuam ſolam iuſtificantem tueantur, aiunt, fidem mortuam nullatenus eſſe fidem (quanquàm & id peruerſe, vt lib.2. cap.

Eſa.44. Rom.8. Rom.6.

Quid ſit, peccatum remitti.

Auguſt.

Pleniſsima remiſſio ī bap-

Peccatū plus debet Luthero q̄ fides.

cap. 7. ex verbis Iacobi monſtrabimus) & tamen peccatum originale, & ſi audiant mortuos nos eſſe peccato, & ſepultos, ipſumq; abſterſum, deletum, abiectum & peremptum, nihilo ſecius, ita ſemper mordicus retinent, vt nolint ſublatum eſſe. Quid ſi Auguſt. aſſerat, radicitus euulſum? Inducit enim Pelagianos, contra duas eorum epiſt. ad Bonifacium lib. 1. cap. 13. calumniantes chriſtianis, quod negarent baptiſma, omnia peccata radicitus cõuellere, ſed tãtum ei cõcederẽt, vt peccata raderet, manentibus radicibus, vnde rurſus pullularent. Quorũ calumniã reprimit his verbis. Quis hoc, niſi infidelis affirmet? Dicimus enim baptiſma, omniũ dare indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere: neque peccatorum radices in mala carne teneri, quaſi raſorum in capite capillorum, vnde creſcant iterum reſecanda peccata. Quid potuit efficacius aduerſus iſtos Auguſtinus proferre, quàm quod neq; radix peccati maneat in baptizatis? Sed tamen & quo eos quaſi digito indicaret, ſubiungit. Sed de illa concupiſcentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua neceſſe eſt, vt etiam baptizatus, & hoc ſi diligentiſsimè proficit, & ſpiritu Dei agitur, pia mente confligar. Sed hæc, etiam ſi vocatur peccatum, non vtiq; quia peccatum eſt, ſed quia peccato facta eſt, ſic vocatur. Sicut ſcriptura, manus cuiuſq; dicitur, quod manus eam fecerit. Peccata autem ſunt, quę ſecundum carnis concupiſcentiam, vel ignorantiã illicite fiunt, dicuntur & cogitantur. Hęc Augſt. Explicatiſsime aduerſus iſtos pronuncians, poſt reatũ originalis in ſacramẽto remiſſum, concupiſcentiã, neque vllo modo eſſe, neq; appellari peccatũ, niſi per metonymiam: de qua latius cap. ſequenti. Nunc enim hoc ſecundo argumento tãtum conamur teſtimoniis ſcripturæ ſacræ demonſtrare & ſanctorũ, quomodo ſint iſti iniurij in ſacramẽtum remiſsionis: aſtruẽtes, concupiſcentiã inde reliquam, peccatum eſſe propriè. ¶ Vt tamen tertium ſubiungamus argumẽtum, ſtatuamus puerum baptizatum ante vſum rationis, in quo ais veram adhuc culpam extare, damnatione dignã æterna, ſed non deinceps imputari. Hoc, inquàm, tecum poſtulo, vtrum per ſolam gratiam baptiſmi non imputatur, an alia poſtea

Auguſt.

Concupiſcentia, qualiter dicatur peccatũ.

Tertium argumentum.

opus eſt applicatione miſericordiæ, vt poſt non imputetur. Si primum, vti res habet, admiſeris, tunc ergo baptiſmus ita plenè remiſit, vt nihil fuerit culpæ reliquum, quod indigeat poſtea nouo actu miſericordiæ, vt non imputetur. Si vero ſecūdum de tuo capite dederis, ergo per baptiſmum, non plenè applicatum eſt pretium redemptionis Chriſti, in redemptionem peccatorum: quod eſt hæreticū. Item cōtra id quod aiūt, adultis nouo actu fidei opus eſſe iugiter poſt baptiſmū, quo aſsidue petant condonationem illius culpæ originalis, perdurātis in baptizato. Primum ſi ita res eſt, quomodo fuit baptiſmus efficax? ſanè qui culpam illam condonare nō fuit ſufficiens. Adde quod cum pueri talem actum fidei habere non poſsint, tunc nullū habebunt remedium aduerſus illam culpam. Quod ſi baptiſmus illis ſufficit, abſque alio actu fidei, cur non idem ſufficiet & adultis, quatenus ad eandem culpam attinet originalem? ¶ Illud tamen quod mihi potiſſimum argumentum apparebat, in calce demum ſubiiciam. Aiunt enim, vt paulo antè, referebamus, manere quidē peccatum originale, ſed non imputari. Et ſubiiciam alia quoq; verba Lutheri in eodem. 2. attic. Hæc eſt, inquit, gratia noui teſtamenti, vt quia renati ſumus baptiſmate, fauor Dei nos ſuſcipit, & ſuſtinet non imputās ad mortem, quod reliquum eſt peccati in nobis, licet vere peccatum ſit, & imputari poſſit. Idem aiunt de operibus factis in gratia: vt lib. 2. cap. 19. viſuri ſumus. Eſt tamen (ni fallor) cōtradictio manifeſta, veram culpam manere poſt baptiſma, & tamen non à Deo imputari vt culpam. Nam vel Deus illam odio habet, vel ſecus. Si non, quam poteſt in ſe habere rationem culpæ? Niſi nefarie dixeris, culpā eſſe vllam, quæ non ſit de odio habita: contra diuinum eloquium Dauidis, toties inculcātis, quod iniquos Deus, viam iniquam, & iniquitatē odio habeat. Si vero illam odit, quomodo non imputat ad culpam? Imo vero, quomodo verum eſt, peccatum remiſſum eſſe in baptiſmo? Nam nemo omnino remittit culpā, niſi qui odium è pectore diuellit penitus. Qua de cauſa dicitur Deus peccatorum obliuiſci, quæ remittit. Profecto non video, quo valeant clypeo dilemma hoc cauere. Niſi prōptiſsimum illud ſuum in

Cōfirmatio argumenti.

Poſtremū argumentum. Lutheri verba.

Pſal. 118.

nos ſputum fugiẽtes reſpuant: ſanè qui quamuis ratiocinationem, ſophiſma appellitant. Mitto interim, quod authores tanti erroris in eam adigũtur impietatem, quod Deus in hac vita nullatenus poſsit omnia nobis peccata ita remittere, vt prorſus tollat. Id quod ipſi cõcedunt, quoniam, concupiſcẽtia illa carnis, quam vere peccatum cenſent, tam naturalis mortalibus eſt, vt extingui omnino nequeat in hoc ſeculo. Neque per priuilegium, vt rentur. Quod tamen theologi conſentienter tribuunt intemeratæ virgini: videlicet rixam carnis ſenſiſſe nunquàm. Igitur, vt finem huic capiti faciamus, conſultiſsime cenſuit ſacroſanɫa ſynodus Tridentina can. 5. ſeſ. 5. quod ſi quis per Ieſu Chriſti domini noſtri gratiam quæ in baptiſmate confertur, reatum originalis peccati remitti negauerit, aut aſſeruerit, nõ tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, ſed illud dixerit tantum radi, aut non imputari: anathema ſit.

Cõfirmatioa rgumenti.

Tri. Syno.

Quo Lutheranorum rationes expenduntur & confutantur. Cap. 12.

AT quibus tamen fulcimẽtis locum iſtum communiant, id denique reſtat, vt expendamus. Hunc enim errorem potiſsimum conficiunt ex Paulo, & Auguſtino, quos aliorſum longè diſtorquẽt, quàm quo intenderint ipſi. Primum ex illo. Concupiſcentiam neſciebam eſſe peccatum, niſi lex diceret, non cõcupiſces. Ecce inquit Lutherus, concupiſcentia peccatum eſt, neque locus relinquitur interpretandi, non eſſe propriè peccatum, ſi quidem lege, ait Paulus, eſſe prohibitam. Senſus ergo Lutheri eſt, præcepto illo Exo. 20. quod eſt in decalogo. Non concupiſces, prohiberi concupiſcentiam illam, quæ nobis natiua eſt, & in regeneratis etiam ſuperſtes. Et ita ſui defenſare pertendunt. Id quod inter præcipuos eius errores ſecundus poteſt connumerari. Audi verba eius in fine illius citati articuli ſecundi aduerſus catholicos. Sed & eo peruenerunt, inquit, inſaniæ, vt etiam libidinem ineuitabilem parentum ſanɫorum contra legem Dei cõcupiſcentem, defeɫum vocare ſint coaɫi. Quaſi dicat, verum potius eſſe, propriéque peccatum. Hæc verũtamen verba iure multo maiori poſſu-

Rom. 7.

Non concupiſces.

Exo. 20.

Lutheri verba & ſecundus error.

mus nos in hunc naturę hoſtem regerere. Nam præterquàm quod duo repugnãtia verba connectit, ſanctos videlicet ſordere peccato, quis eo fuerit arreptus furore, vt quod ineuitabile nobis eſt, id peccatum dixerit? Ecquid enim naturalis radius vultus Dei, qui ſignatus eſt ſuper nos, manifeſtum magis faciat, quàm quod vbi nihil eſt volũtatis, neque inibi culpę quippiam ineſſe poſsit? Actio enim quæ in noſtra non eſt poteſtate, reuera nec laudi dari nobis poteſt, nec vituperio. Cuius ratio eſt, quoniam laus operis, vel vituperium cauſę debetur: quę autem homo inuitus patitur, illorum non eſt cauſa, quatenus homo: quippe cum per ſolam facultatem liberi arbitrij ſimus actionum noſtrarum domini. Vnde qui naturalem cõcupiſcentiam peccatum cenſet, pari modo cogitur vt dicat, & quod oculos habeamus, & aures, & membra, quibus intus, nobis nolentibus, nutrimur ac vegetamur, peccata eſſe. At nulla, inquiunt, admittenda eſt à natura ratio, vbi ſcriptura ſacra aperta eſt. Ego vero neque ſcripturam apertam video, neque ſenſus ſcripturæ eſſe poteſt, qui cum manifeſtiſsima ratione apertiſsime pugnat. Reuera ſi ea quæ nobis vel à natura inſunt, vel à Deo in pœnam inflicta ſunt, peccata eſſent, Deo potius, vel tanquàm naturæ authori, vel tanquàm vindici culpæ tribuerentur. ¶ Et Auguſt. quem coryphæum ipſi hoc loco ſequuntur, adeò per ſe notum exiſtimat, nullum eſſe peccatum, niſi volũtarium, vt naturali ſe apud ipſum conſequẽtia ponant & perimant, peccatum, & voluntarium malum. Vnde in lib. de vera religione. Vſqueadeò, inquit, peccatum voluntarium malum eſt, vt nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit volũtarium. Et contra Manichæos de duabus animabus, peccatum ipſum ita diffinit, quod ſit voluntas retinendi, vel conſequendi quod iuſtitia vetat, & vnde liberũ eſt abſtinere. Et ne omnia percenſentes faſtidio ſimus lectori. 1. lib. retrac. id multis modis in vniuerſum conſtituit, apertè in Lutherum ſua pene verba ita refundẽs. Peccati reum teneri quẽquam, quia non fecit, quod facere non potuit, ſummæ iniquitatis & inſaniæ eſt. Sed reſurgunt inde in nos iſti, quod peccatũ etiam ipſum originale cenſet ibidem Auguſt. voluntarium eſſe, voluntate

[Margin notes: Nullum eſt peccatum niſi ſit voluntarium. — Reſponſum Lutheri. — Auguſt. — De vera reli. c. 14. — Definitio peccati. Lib. 1. retrac. c. 13.]

te

te Adæ. Fatemur quidem, ſed culpam totam remiſſam eſſe ait, in baptiſmo. Verba enim eius ſunt. Cuius concupiſcentiæ reatus in baptiſmate ſoluitur, ſed infirmitas manet. Optime ſanè diſcernit, vt reatu dimiſſo, concupiſcentia, non culpa, ſed infirmitas ſit. ¶ Veruntamen quoniam quàm ſit libertas, inſeparabilis conditio peccati, cap. 17. repetendum eſt, haud modo filum rumpamus dicendi de præcepto concupiſcentiæ. Impoſsibile nanq; eſt illo vetari concupiſcētiam, quæ non eſt in noſtra poteſtate, ſed tātum prohibetur voluntatis conſenſus, vel fortè mora eius in reprimenda concupiſcentia, aduertente ratione. Eſt enim hoc inter decē mandata, de quibus ait Chriſtus. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et verbum, vis, palàm oſtendit noſtræ eſſe facultatis, per gratiam ipſius, cuncta ſeruare: concupiſcentiam vero illam in hac vita ſublatam eſſe, haud quaquàm poſsibile eſt. Qui ergo dixerit tyrānidem illam & ineuitabilem molitionem concupiſcentiæ à Deo nobis eſſe interdictam, anathema eſt Hieronymo, qui in expoſitione ſymboli, anathema eſſe ait, qui dicit Deum præcepiſſe quicquàm impoſsibile. Et Auguſtino, cuius in ſermo. 61. de tēpo. verba ſunt. Deus nec impoſsibile aliquid potuit imperare, quia iuſtus eſt, nec damnaturus eſt hominem, pro eo, quod non potuit vitare, quia pius eſt. Quin vero, cum non ſint grauia mandata Dei, vt eſt apud Ioannem, imò leue ſit iugum, vt præceptor ipſe teſtatur, quomodo facere lege diuina obligamur, quod eſt impoſsibile? Et præterea cum cætera omnia præcepta de actionibus ſint prorſus noſtris intelligenda, ſcilicet. Non occides, non furtum facies, & cætera, quæ contingentia ſunt, cōmentum eſt verbum. Non concupiſces, niſi de actione humana intelligere: qualis tamen non eſt motus cōcupiſcentiæ, rationis vſum præueniens. Id quod forma ipſa mandati præ ſe fert. Non enim ait in genere. Non concupiſces, ſed non cōcupiſces domum proximi, neq; deſiderabis vxorem eius: & reliqua. ¶ At vero non ſolum motum illum cōcupiſcentiæ, aiunt iſti, eſſe prohibitū, ſed & potētiam ipſam, & naturam concupiſcēdi: quod humanus ſenſus refugit audire. Ecquis enim puerum, vel ante baptiſmum vel baptiza-

Secundū præcipuū argumentum.

Hieron.

Auguſt.

Ioan. 5.
Matth. 11.

Cōfirmatio argumenti.

Auxeſis erroris Lutheranorum.

tum lege aliqua aſtringat, vbi non ſolum voluntas, verum neque concupiſcentia vſum habet, ſed eſt nuda potētia. Niſi peccatum in eo pariter dixeris, famere, lallare, & his ſimilia. Id quod Auguſt. lib. 1. de ciuitate dei. cap. 25. condemnat, hiſce verbis. Quod ſi illa concupiſcentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter noſtræ voluntatis legem, quaſi lege ſua mouetur, quanto magis abſque culpa eſt in corpore non conſentientis, ſi abſque culpa eſt in corpore dormientis? His Auguſtinus oſtendit, nullum eſſe peccatum concupiſcentiam abſque conſenſu; cum eſſe poſsit in dormiente. ¶ Per hęc denique retunditur, quod Lutherus eodem art. 2. in confirmationem ſui erroris commentatus eſt, propter illam ſcilicet carnis concupiſcentiam quotidie nos precari in oratione dominica, dimitti nobis debita noſtra: ſiquidem abſque volūtate, nulla eſt culpa. At in hoc ſe ſaltem agnoſcant, Auguſtino ſuo expreſsis verbis contradicere. Sanè qui loco ſupra citato con. duas epiſt. Pelagia. cap. 13. Neque enim, inquit, propter ipſam concupiſcentiam, cuius iam reatus lauacro regenerationis abſumptus eſt, dicunt in oratione baptizati. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: ſed propter peccata quæ fiunt, ſiue in eius conſenſionibus, cum ab eo quodlibet vincitur, quod placet, ſiue cum per ignorātiam malum quaſi bonum placet. Fiunt autem, ſiue operando, ſiue loquēdo, ſiue quod facilimum, atque celerrimum eſt cogitādo. Illud ſanè, quod in oratione ſequitur, propter ipſam dicitur. Ne nos inferas in tentationem, ſed libera nos à malo. Perſpicue ergo diſcriminat Auguſt. quod propter conſenſiones voluntatis dicimus. Dimitte nobis, quoniam peccata ſunt: ſed propter ipſam tentantem nos, infeſtātémque concupiſcentiam addimus. Et ne nos inducas in tentationem. Vbi propalam manifeſtat, non concupiſcētiam, ſed tantum voluntatis opera eſſe peccata. Quæ omnia, Iacobo apoſtolo teſte, confirmat, qui vel ipſo Auguſtino rem ediſſerit explicatius: vbi ait. Vnuſquiſque tentatur, à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Deinde cōcupiſcentia, cum conceperit (ſcilicet per conſenſum voluntatis) parit peccatū. Concupiſcen-

Auguſt. Lutherus Dimitte nobis debita noſtra. Iaco. 1.

cupiſcentia ergo ante conſenſum, non eſt peccatum,ſed ex conſenſu concipiēs,fit mater peccati.Huic apoſtolicę phraſi conſonant alius Apoſtoli verba Roma.6.Non regnet pec catum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius, neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato.Non enim prohibetur fomitem concupiſcentiæ habere, ſed illi obedire. Vt per hoc intelligas, quod ſequenti cap.ait, legem prohibere concupiſcentiam. Non enim vetatur ne inſit illa in carne,at voluntate nos concupiſcere. Sed hic quis ferat peruicaciam iſtorum,qui hūc locum pro ſe adferant cum gloſſa Aug. Ait enim diuus ille ſuper Ioan.tract. 41.quod Paulus non dixit.Non ſit peccatum in corpore veſtro,ſed.Non regnet. Ergo Paul.(inferūt iſti) Auguſtino interprete,non negat,quin concupiſcentia,antequam per con ſenſum voluntatis regnet, peccatū ſit. Collectio autem hæc nulla eſt,ſi colligatur peccatum eſſe propriè, antequàm regnet. Nanque cum Aug. toties admonuiſſet, concupiſcentiam illam non eſſe propriè peccatum,ſed tropo illo,quo effectus vel cauſa peccati,peccatū dicitur, ſecurus dixit,pecca tū non prohiberi,ne ſit,ſed ne regnet. Quoniam quādo non regnat,ſępe dixerat tunc non eſſe propriè peccatum.Quam expoſitionem ipſe idem protinus ſubiūgit,dicēs. Peccatum enim conſiſtit in eo quod regnat, & ſit quod iubet. Eandem eius explicationem ſupra etiam citauimus,de pec.me.lib.2. cap.28.vbi ait.Hęc lex peccati,quod etiam peccatum appellat Apoſtolus: cum dicit. Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore,ad obediendum deſideriis eius:non ſic manet in renatis,tāquàm nō ſit remiſſa & perempta, niſi illicitis conſenſionibus quodāmodo reuiuiſcat, & in regnum proprium dominationémq; reuocetur.Idémq; prorſus repetit de nup.& concup.lib.1.cap.23.vbi ait. Ipſa concupiſcentia iam non eſt peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non conſentitur, atque vt ea perpetrent, à regina mente membra non dantur, vt ſi non ſit, quod ſcriptum eſt. Non concupiſcas,fiat ſaltem,quod alibi legitur. Poſt concupiſcentias tuas non eas. ¶ At vero hæc poſtrema verba ſibi iſti arbitrabuntur fauere: vbi ait, in hoc ſeculo à nobis non

Rom.6.

Lutheranorū peruicacia.

Auguſt.

Lutheranorū argumentatio.

fieri quod ſcriptum eſt. Non concupiſces, ſed non eas poſt concupiſcentias, & de ſpiritu & litera cap. 36. clarius ait, quod in hac vita non implemus. Non concupiſces, ſed concupiſcẽtiis non obedias: ergo non ſolum obedire, ſed ineuitabile illud concupiſcere carnis prohibetur. Huiuſmodi autem illatio nulla eſt prorſus. Aug. enim non ſentit, non impleri illud. Non concupiſces, ſi referatur ad innatum concupiſcentiæ fomitem, quaſi ille ſit lege prohibitus, ſed quia naturale eſt in hoc mortali corpore concupiſcere, vſque dum animale reſurgat ſpirituale. Imò eiſdem verbis inſinuat, prohibitionem non referri ad naturalem concupiſcentiam, ſed ad liberam & vltroneam obedientiam. Quod ſi analogia ex ciuili republica apud iſtos quicquàm, vt æquum eſt, valeret, profectò, tyranno obſidione premente ciuitatem, quàmdiu ciues pōdus belli ſuſtinent, & bona fide obſiſtunt, extra noxiam ſunt: ſed vbi ſe primum dedunt, tunc incipiũt eſſe in crimine. Cur ergo dum voluntas ab arce rationis ſen ſualitatis incurſus ſtrenuè, vel perfert, vel comprimit, vitio ſibi detur, id quod homo inuitus, veluti febrem, & naturalem morbũ patitur? At quo expoſitione tandem verborum, Non cōcupiſces, diſputationem abſoluamus, examinemus, an iſti contradictoria dicant in exponendo hoc præcepto, & illo. Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Etenim cum dicant, hoc ſecundo non prohiberi, concupiſcentiam ineſſe nobis, aut cum ratione cōfligere, ſed vincere, & regnare (ſiquidem oculatiſsimè adnotant cum Auguſtino, Paulum non dixiſſe, non ſit, ſed non regnet) hinc profectò elicitur, concupiſcentiam ineſſe & pugnare, non eſſe rem prohibitam, nec prohibendam: atque adeò neque propriè peccatum. Quod ſi ita eſt, cur aliis verbis, Non concupiſces, aiũt prohiberi non ſolũ libera opera, verum & ipſam carnis concupiſcentiam, ne inſit & ſubſultet. Sed ita cunctis vſu venit contra cælum expuentibus, ſanè vt ſuo ſe ſputo reſpergant. Concludamus ergo vtroque loco, ſolum conſenſum in opus concupiſcentiæ prohiberi. ¶ Adiungunt ad perſuadendum concupiſcentiam carnis eſſe peccatum, ſubſequentia præterea verba Pauli eodem cap. 7. Si quod nolo, illud

Auguſtini expoſitio.

Analogia ciuilis reipublicæ.

Lutheranorũ contradictio.

Rom. 7.

illud facio, iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Scio enim, quod non habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum. Et multis in eundem ſenſum interiectis, concludit. Igitur ego ipſe mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati. Ecce, inquiunt, procul dubiò concupiſcentiam carnis, quatenus cum ratione luctatur, peccatum ab Apoſtolo appellari. At vero locus hic primum omnium Pauli, qui (vt tota eius epiſtola) non eſt adeò intellectu facilis, à plurimis ſanctorum patrum, non de iuſto iam Paulo, ſed de Iudæo ſub lege agēte intelligitur. Cuius ordinis ſunt Hieronymus & Origenes, vt Auguſtinus ipſe aduerſus Iulianum lib.6.cap.11. confitetur). Et ita ipſe Auguſt. ſemper ſenſerat vſque ad ſenectutem, vt ibidem ait, & lib.1.retract. cap.23. Qua de cauſa poſſemus dicere, quod concupiſcentiam ratione coniuncti reatus appellaret in infidelibus peccatum. Sed demus iſtis cum Auguſtino iam ſene & cæteris, puta Hilario Gregor. Naz. & Ambr. quos ipſe illic citat, totum hoc intelligi de Paulo, qui gratia Dei ſuffultus nihilominus præliabatur cum carne, ſi tamen viciſsim nobiſcum ipſi candide Auguſtinum ſequantur interpretem. Qui non ſemel aut bis, ſed ſæpe, & ſæpiſsimè interpretatur, hoc loco Paulum non appellare concupiſcentiam, propriè, & verè peccatum, ſed per metaphraſim, quia effectus eſt peccati Adæ, & noſtrorum cauſa. At vero reclamat hic Lutherus. Quomodo, quod nemini angelorum licet, id, quod Paulus apertè peccatum vocat, interpretentur homines defectum tantum, effectū eſſe peccati? Nimirū Luthere, quoniā Paulus non anathematizat, niſi angelum, aliud quàm ipſe annunciat, euangelizantem. Nanque homines metaphoras ſcripturæ dilucidantes, non ſolum non reprehendit, ſed laudat ſummopere inter eos, quibus Deus diſtribuit chariſmata. Aliis enim, inquit, datur prophetia, aliis interpretatio ſermonum. Et iterum. Alios Deus dedit euangeliſtas, alios autē paſtores & doctores. Alias, vbi ait idem Apoſtolus, quod eum qui non nouerat peccatum, Deus pro nobis fecit peccatum, ſi non liceret tranſlatione vti, neceſſe eſſet,

Quomodo multi ſancti intelligant Paulum.

Galat.1.

1.Cor.12.

Ephe.4.

2.Cor.5.

Chriſtum ipſum propriè exiſtimare eſſe peccatũ. Quam ne admitterent blaſphemiam, interpretati ſunt ſancti, nomine peccati hoſtiã pro peccato deſignaſſe Apoſtolum: quæ ſe in

Rom.8. cruce pro nobis obtulit. Quo etiam ſignificatu vſus eſt iterum: dicens, quod Deus filium ſuum mittens, in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatũ. Tametſi hic magis placet, peccati appellatione intelligere naturam ipſam noſtram, & carnem peccato infectã: de qua Chriſtus, ſimilitudinem gerẽte peccati, dum eam carni affixit, redemptionem operatus eſt noſtram. Si ergo peccatum haud ineptè vſurpatur de hoſtia, quæ cauſa eſt remittendi peccati, & de carne, quæ ſubiectũ eſt peccati, optima eſt expoſitio Auguſtini, quod vſurpetur etiam pro effectu peccati. Vbi ideo illius meminiſſe opus eſt, quod capite proximo de ipſo Auguſtino adnotabamus. Nempe quod cum reatus peccati originalis, ſit priuatio iuſtitiæ, quatenus faciebat rectitudinem animæ ad Deũ, & proximus effectus eiuſdem reatus, ſit ebulliens rebellánſque concupiſcẽtia, eandem ante gratiam baptiſmi appellat peccatum, ratione reatus annexi: eo tamen ſublato in baptiſmo, per ſolam metonymiam, appellat peccatũ, quia effectus eſt vel cauſa peccati. Atque id frequentiſſime. Primum. Vbi capite ſuperiori eum citauimus, ſcilicet, lib.1. cont. duas epiſt. Pela. cap.13. vbi ait, quod illa concupiſcentia quæ reliqua eſt à baptiſmo, quo ratio peccati pleniſſimè remittitur, radicitúſq; cõuellitur, nõ quia peccatum eſt, ſed quia peccato facta eſt, peccatum dicitur: ſicuti ſcriptura, manus dicitur cuiuſq;, quod manus eam fecerit, imaginem enim Apellis, vocamus manum eius. Obſerua negationem, non quia peccatum eſt. Omnino enim negat eſſe peccatum. Et de pec. me. lib.2. cap.4. Concupiſcentia in paruulis baptizatis à reatu ſoluitur, ad agonẽ relinquitur. Perpende diſcrimen inter reatum peccati, & agonem, qui nõ eſt peccatum. Et lib.1. de nup. & concup. cap.25. Concupiſcentia, inquit, carnis dimittitur in baptiſmo, nõ vt non ſit, ſed vt peccatum non imputetur. Hunc autem locum præuaricatus eſt Lutherus, ita referens. Peccatũ remittitur in baptiſmo, non vt non ſit, ſed vt non imputetur. Atque hinc infert peccatum remanere,

Concupiſcentiam Augu. vt nominet peccatũ.

nere,ſed non imputari. Aug.autem non dicit peccatum, ſed concupiſcentia,neq; illam dicit remanere ſub ratione peccati,ſed vt ſtatim infert,ad pugnãdũ cum infirmitate noſtra. Et c.ſeq.ſubdit exemplum à ſenſu contrario. Nimirum ꝙ ſicut in peccato actuali,abeunte actu,verbi gratia,homicidio, manet reatus: viceuerſa in concupiſcentia, diluto reatu, manet actus. Non intelligas,actus peccati, ſed actus concupiſcẽtiæ. Et verbo,non imputatur,deſignat nullã eſſe culpam, vt iam modo notauimus. Et li.1.de nup.& concu.c.23. expreſſe ait, ꝙ concupiſcentia in regeneratis non eſt peccatum, niſi adhibeatur cõſenſus. Sed dicitur,inquit,peccatũ,ſicut vocatur lingua,locutio,quam facit lingua: & manus vocatur ſcriptura, quam facit manus. Itémq; ſic vocatur peccatum,quia peccatum ſi vincit,facit. Sicut vocatur frigus,pigrum, non quòd à pigris fiat,ſed quòd pigros faciat. Et contra Iulianum, lib.6. c.5. Baptizatus,inquit,omni peccato caret, non omni malo. Non ait. Non imputatur,ſed caret. Quod planius ita,inquit, dicitur. Omni reatu omnium malorum caret,non omnibus malis. Nempe inſinuans, quod concupiſcẽtia malum, id eſt, pœna ſit,non malum,quod eſt culpa. Et lib.1.retract. cap.15. Concupiſcentiæ reatus in baptiſmate ſoluitur,ſed infirmitas manet. Quid amplius deſiderari poteſt,ad demonſtrandum, concupiſcentiam,ſoluto reatu originalis,non eſſe peccatum ſed morbum? Et quanuis Luthero non placeat nomen reatus,profecto deriuatur optimè à reus,ſicut famulatus à famulus,& à dominus dominatus. Et ita Exodi.32. habetur, reatus vituli. Et Deutero.21. reatus ſanguinis, vt reatus ſit ipſa ratio peccati,à quo homo & fit, & habetur reus. Vnde reatũ dilui in baptiſmo, eſt crimen quodcunque, & culpam tolli, vt amplius iam homo non ſit reus. Quare ineptiſsimum eſt Buceri diffugium in ſuo lib.de concordia,& ſuorum complicum, quod loquatur in his locis Auguſti. præciſe de actualibus peccatis. Facit enim comparationem operum liberi arbitrij cum concupiſcentia,dicens illa eſſe peccata,concupiſcẽtiam vero non item. Et præterea concupiſcentiam cum reatu eſſe peccatum,illo tamen ſublato,minimè. ¶Vnus tamen reſtat locus apud Auguſtinum, quem merito pluris quàm

Nomen reatus.

Bucerus.

Aug. videtur fauere Lutheranis.

reliquos faciunt,lib.5.contra Iulianum cap.3. Cuius verba ſunt. Concupiſcentia carnis,aduerſus quam bonus concupiſcit ſpiritus, & peccatum eſt,quia ineſt illi inobedientia contra dominatum mentis: & pœna peccati eſt, quia reddita eſt meritis inobedientis,& cauſa peccati eſt,defectione conſentientis,vel contagione naſcentis. Vbi in primo membro ait, concupiſcentiam eſſe peccatum, propter inobedientiam, præter ſubſequẽtes rationes,quibus eſt effectus & cauſa peccati. Ad quod noſtri in colloquio Vuormatiẽſi, & in reliquis reſpondent,ſermonem fuiſſe illic Auguſtino de concupiſcẽtia ante baptiſmum, quam vocat peccatum, ratione reatus

Reſpõſio authoris. adiuncti. At quanuis gloſſa hæc fortè ſufficeret,mihi tamen, ſi coniicere licet, alius eſt veriſimilior ſenſus: quoniam illic abſque diſcrimine intendit Auguſt. perſuadere,concupiſcẽtiam eſſe rem malam,etiam poſt ſuſceptum baptiſmum. Cõtra Iulianum,dicentem, illam eſſe bonam,ſiue quatenus naturalis eſt, ſiue quatenus à Deo inflicta eſſet, propter pecca-

Concupiſcentia.5. ratiõibus dicitur peccatum tum. Et ideo quatuor vel quinque modis conſtituit eam eſſe malam,& figura illa loquendi, peccatum. Primo,quia non obedit rationi. Non dicit,propter adiũctum reatum,ſed propter inobedientiam. Quod eſt dicere, ni fallor. Ex eo quod bonum naturale hominis eſt operari ſecundum rationem, (vt crebro hactenus diximus) ſenſualitas non obediẽs illi,eſt peccatum quoddam. Non damnabile quidẽ,& dignum pœna,ſed naturale. Sicuti claudicans tibia,peccatũ eſt,quia non rectè inſeruit naturæ. Et.2. dicitur eadẽ concupiſcentia peccatum,quoniam effectus eſt pеccati. Niſi quod modus hic bipartitur,vt ante remiſſum reatum,ſit peccatum,quo ad ſignificatum materiale:poſt vero,ſolum ita vocetur,quoniam eſt effectus peccati. Et. 4. quoniam eſt cauſa traducens peccatum originale,vt cap.8.expoſitũ eſt. Et quinto demum,quo-

Obliqua eſt expoſitio Lutheri.2.ad Cor.4. niam eſt cauſa inducens nos ad peccandum actualiter. Oblique ergo Lutherus eodem.2.articulo, & ſui poſtmodum ſequaces interpretantur illud Pauli. Noſter internus homo renouatur de die in diem, in hoc ſenſu, quaſi illud renouari ſit paulatim particulatímque & ſucceſsione quadam,peccatum remitti, ita vt ſemper relinquatur aliqua particula peccati.

Cum

Cum tamen peccatum in puncto temporis remittatur totũ, & cõdonetur. Quocirca renouari iuſtos, non eſt aliud quàm per incrementum gratiæ vires concupiſcentiæ reprimere, & magis ac magis extenuare. Vt diſertè edocet Auguſtinus cõtra Iulianum, libro. 6. cap. 5. Cuius concluſio eſt, quod concupiſcentia ſoluitur per indulgentiam in baptiſmo, quia tenebat in noxia: conteritur tamen deinceps per continẽtiam, ne vincat in pugna. ¶ Ecce quomodo accipit Paulus peccatum: vbi ait, Si quod nolo, hoc facio, iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me, peccatum. Nam quod eandem concupiſcẽtiam appellet legem peccati, apertius à nobis pugnat, quàm contra: quandoquidem lex peccati idem pollet, quod regula (ſi ita dici poteſt) peccandi. Vnde ſicut ratio non dicitur virtus, niſi quia eſt regula virtutis, ita neque ſenſualitas dicitur peccatum, niſi quia eſt nobis cauſa delabendi. Quo ſenſu, vt per virtutes ſpiritu ſeruimus legi Dei, ita carne per vitia ſeruimus legi peccati. Intercedit enim inter belligerantes ſpiritum & carnem media voluntas, in ſuo habẽs arbitrio cui maluerit manus dare. Ante cuius proinde conſenſum, neque illæ virtutis, neque hæc vitij, vel rem ſortiuntur, vel nomen. ¶ Non ſit hic tandem moleſtum audire Bucerum concordantem hanc controuerſiam, quin verò explicatius ac pertinacius ſepultam opinionem Lutheri ſuſcitantem. Ex illo enim Ioan. Omnis iniquitas peccatũ eſt, ratiocinatur, quod omnis, vel natura, vel vis, vel actio non reſpondens ſuæ regulę, peccatum eſt, atque adeo natura ipſa ſenſualitatis, etiam ante voluntatis conſenſum, per ſe eſt peccatũ, quoniam impedit, ne Deum toto corde diligamus. Sed profecto facilius colligitur, quod expoſitio ipſa ſua, iniquitas ſit. Quis enim inducat in animum Ioãnem appellaſſe iniquitatem, naturalia peccata? vti ſunt monſtra & naturales defectus. Morbi enim ipſi corporei, eſſe ſolent cauſa iracundiæ, blaſphemiæ & aliorum flagitiorum & ſcelerum, & tamen non veniunt apud Ioannem iniquitatis nomine. Appellauit ergo iniquitates, ſola ipſa delicta. Sicuti omnes virtutes ſignificantur generali nomine iuſtitię. Hoc tamen largimur Bucero, quod proximè dicebamus, nẽpe ſenſualitatem eſſe

Auguſt.

Expoſitio Pau. Ro. 7

Buceri cõcordantię

1. Ioan. 5.

Peccatum naturæ:ſcilicet morbum eius & vulnus:veluti vi-
Rom.8. tium claudicantis tibiæ. Et eodem intellectu intelligit Paulus,ſapientiam carnis inimicam eſſe Deo.Non quod cognitio ipſa aut propenſio carnis ſit peccatum, ſed quod pugnat cum ratione in diuerſum inflectens. Sicuti aurum ipſum & honor, & fœminarum pulchritudo inimica etiam dici poſſent rationis & Dei, quatenus tentationes ſunt ad malum.

Dilectio Dei ſuper omnia. ¶ Aliud præterea portentum excogitant, quo defendant cōcupiſcentiam eſſe peccatum, videlicet quia eſt nobis impedimento, ne poſſimus in hac vita implere præceptum dilectionis Dei ſuper omnia,atque adeo neque alia decalogi.Ita enim ſolet error initio paruus,in fine eſſe maximus. Hæc autem diſputatio propriam habet ſedem libro tertio.

Epilogus. ¶ Igitur quoniam longius quàm credideram, abiit diſputatio,vt rem in epilogum perſtringamus, conſtituimus, peccatum originale non eſſe formaliter concupiſcentiam, ſed priuationem iuſtitiæ originalis, qua parte rectificabat animum & mētem in ordine ad Deum, quo reatu ſoluto in baptiſmo, quæ reliqua eſt concupiſcentia,non habet rationem peccati. Sed eſt infirmitas & vulnus, ob idq; malum naturæ, dimicans cum ratione, cuius vim & neruos iuſti virtutum exercitio conterunt,imminuunt,atque exhauriunt de die in diem,quoaduſque Chriſtus athlotheta noſter reformet corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ ſecundum operationem virtutis ſuæ.

De effectibus peccati originalis. Cap. 13.

EX articulis illis ſex, qui capite.7.de originali peccato propoſiti ſunt, quatuor hactenus pertractauimus. Nempe quemadmodum in totum humanum genus pertranſeat,quæ cauſa eius,quid ſit, & quo pacto vitiata origine traiiciatur.Subſequitur ergo quinto loco, vt de eius effectibus, ſeu defectibus diſſeramus. De quibus nihil prolixiori ſermone opus erat: nimirum

Effectus pec.orig. ſecūdum Lutheranos. quod ferme iam ſint expoſiti: ſed iidem Lutherani ſunt, qui nonnihil in hac parte nobis faceſſunt negotij. Aiunt enim vſque ad ſe doctores, qui grauiores defectus originalis culpæ docuerunt, ignotam fuiſſe grauitatem eiuſmodi peccati.

Docent

Docent autem peccatum originale, non ſolum reatum eſſe, quo rei ſumus iræ Dei, & mortis æternæ, ſed ipſam corruptionem humanæ naturæ. Cuius effectus ſeu defectus, ſunt, ignoratio Dei, contemptus Dei, vacare metu & fiducia Dei, odiſſe iudicium Dei, fugere Deum iudicantem, iraſci Deo, deſperare gratiam, habere fiduciā rerum præſentium. Quos morbos, inquiunt, non animaduertunt ſcholaſtici. Verba ſua ſunt in apologia confeſsionis Auguſtanæ, & in colloquio Vuormatienſi. At niſi tam eſſent iſti theologiæ ſcholaſticæ inſectatores, forſan naturam rerum oculatius ſpectauiſſent. Effectus enim originalis peccati, illi penitus ſunt, qui ex natura rei ſecundum diuinam legem ex eo ſubſequuntur, nulla intercedente noua voluntate. Porro qui in pœnam originalis culpæ omnibus communes ſunt, & paruulis ante vſum rationis, & adultis. Alias omnia humana peccata dicerentur effectus originalis peccati, qui profecto abuſus eſſet loquendi. Niſi de effectibus remotis (quod aiunt) intelligeretur eo ſenſu, quod per concupiſcentiam, iuſtitia originali deſtitutam, pellicitur in conſenſum voluntas. ¶ Sed aiunt nominibus illis actionum ſignificare non ſolum actus, verum potentiam ad huiuſmodi prauas actiones: vel carentiam & priuationem contrariarum virtutum, quibus per peccatum Adæ fuimus deſpoliati. Hoc reſponſum commenti ſunt, poſtquam coacti ſunt agnoſcere, illa, neque eſſe in infantibus, & verius eſſe actualia peccata, quàm originalis peccati pœnas. At non ſe ſatis expediunt. Primum quod qui audit contemptum Dei, odium iudicij Dei, & ſimilia, nil prorſus intelligit, quàm ſcelera ipſa & impietates quæ ſunt commiſſa actualia: quæ ſi effecta ſunt contagij originalis, conſequens fit, vt pueris quoque impingantur ante vſum rationis. Quo nihil dici poteſt abſurdius. Et præterea cur potius hæc pauca commemorant vt temerè in buccam venerunt, quàm reliqua omnia crimina, flagitia, & ſcelera, quę Paulus ad Gal. recenſet. Quandoquidem omnium illecebra, impulſus, & origo ſit in concupiſcentia carnis. Ad hæc. Si illos ita effectus eſſe interpretentur, quod ſint in vniuerſum communes omnibus filiis Adæ, etiam iuſtis, ſoluto reatu in baptiſmo, hoc planè falſum eſt.

Effectus quinā ſint pec. origi.

Lutheralnorum cauillus.

Refutatio

Sunt enim multi,qui tantum malorum non admittunt. Imo nihil vetat eſſe aliquos, qui omni capitali crimine careant.

Lutherã. Sin verò intelligunt,effecta illa eſſe originalis culpæ,tunc tã tum quando non eſt remiſſa,vt ſentire videntur in colloquio Ratiſponẽſi,his verbis.Cõcupiſcentia non poteſt nõ prodire in omne genus peccati in non regeneratis.in quibus diabolus efficax eſt,neque id prorſus verum eſt. Nanque fuerunt cõplures gentiles inter Græcos & Romanos, quibus forſan non fuit remiſſa originalis culpa,qui tamen iure edocti naturæ pluribus abſtinuerunt vitiis, quàm multi ex Chriſtianis: vt cum alij,tum etiam Aug.quandoque refert,quos nobis etiam in exemplum ponit. Ad hæc quodnam genus loquendi nouum eſt,referre inter defectus peccati originalis, vacare metu Dei,& fiducia,iraſci Deo,deſperare gratiam,& cętera huius figurę? Profecto multos experimur iuſtos, meticuloſos tamen,ſuáſque verentes conſcientias, atque adeo iudicium Dei extimeſcentes.Et complures contra, prauos homines, non ſolum nõ deſperantes,ſed neque metuentes quidẽ. Quinimo infideles in peccato originali, nec deſperant felicitatem æternam,nec Deo iraſcuntur,nec eius fugiunt iudicium. De his autem latius in capitulo de certitudine gratiæ.li. 3. Illa enim eſt, quam iſti videntur hiſce verbis parturire.

Effectus orig. pec. ¶ Ad rem igitur vt veniamus,inter effectus ſeu defectus originalis peccati,nempe qui lege diuina, naturali conſecutione in pœnam peccati ſubſecuti ſunt,primus fuit priuatio diuinæ gratiæ,& exhæredatio cæleſtium bonorum. Quod cũctis lethalibus delictis commune eſt. Secũdum hoc, priuatio illius excellentiſsimæ cognitionis Dei,& expoliatio iuſtitiæ originalis, puta rectitudinis inferiorum partium animæ ad rationem,& corporis ad animam.Nam priuatio rectitudinis rationis ad Deum,& diuinam regulam,non effectus(vt diximus)ſed ipſum peccatũ fuit,quod ſuo modo perdurat in nobis.Tertius effectus illius peccati,noſtérque defectus,& vulneratio,eſt,effrænatio concupiſcentię,quę à ratione exinde, legéque diuina religata,impetu(quæ natura eius eſt) ad ſenſibilia fertur. Non quod ſit qualitas illa morbida in anima, quam veluti commentum ſupra confutauimus, aut qualitas

aliqua

aliqua realiter diſtincta in corpore. Sed vocatur habitus, eo modo, quo Ariſtot. ægritudinem, quæ eſt proportionis humorum diſſolutio, appellat qualitatem & habitum. Merito hic tamen dubitatur, quiſnam ſenſus dicti illius ſit, inter theologos celebrati, quod fuerit homo peccato illo, tum gratuitis expoliatus, tum vulneratus in naturalibus. Sententia enim eſt venerabilis Bedæ, ſuper illud Lucæ. 10. de homine parabolico, qui incidens in latrones, deſpoliatus ab illis eſt, atque plagis impoſitis, ſemiuiuus relictus. Vtrum principium aliquod naturale amiſimus, quo ſimus minus liberi, quàm homo creatus in puris naturalibus. Nam ſi non ita res eſt, nec eſt profecto intellectu facile, quomodo fuerit homo in naturalibus vulneratus. Reſponſio nihilominus theologorum eſt vnanimiter negatiua. 2. ſenten. d. 30. & S. Thomæ. 1. 2. q. 81. Authoritas nanque eſt Dionyſ. 4. ca. de diui. nomi. bona naturalia etiam in dæmonibus integra mãſiſſe poſt peccatum, multo ergo minus aliquod nobis principium extritum eſt. Cuius ratio ex ſupradictis facilè elicitur. Quoniam Deus, qui ſupernaturali dono veſtierat naturam noſtram, non maiori ſupplicio peccatricem affecit, quàm denudatam relinquere. Tum ob ſuam benignitatem, tum quod nihil nos noſtra voluntate admiſimus. Quare homo in puris naturalibus ab homine lapſo non aliter (præter rationem culpæ) differt in hac parte, quàm vti homo nudus, qui nunquam fuit indutus, ab homine nudato, quibus fuerat veſtitus. Ambo enim ſunt æquè nudi. Niſi quod nuditas in primo nulla fuiſſet pœna, ſed naturalis negatio ornamenti: in ſecundo verò eſt priuatio propter culpam. ¶Sed nunquid bonum naturæ aliquo modo imminutũ eſt, vt ſimus minus propẽſi in bonũ magíſque in malum procliues, q̃ eſſemus in puris naturalibus. Id enim videtur aſtruere S. Th. loco modo citato, dicẽs, ꝙ inclinatio naturalis ad virtutem diminuitur per peccatũ. Nã cum actus authore in ethicis Ariſt. lib. 2. ingenerent ſimiles habitus, non poteſt in eo, qui vitiis ſeſe tradidit, non imminui inclinatio ad bonum, augeríq; ad malum. Reſpondetur, quod veritas hæc, quæ omnibus eſt in confeſſo, id tantum docet, ꝙ in ipſo Adam per peccata ſua, ſicuti & in nobis per actua-

Homo vulneratus in naturalibus.

Bonũ naturæ quõ imminuitur.

S. Thom.

Ariſt. 2. Ethi.

lia noſtra, debilitetur bonum naturæ propter corruptos habi tus. Peccatum autem originale nullum ingenerat habitum: neq; (præterqam quod eſt culpa) aliter eneruat, inficitue naturam, quàm ſi homo in puris naturalibus naſceretur. Cur autem dicatur vulneraſſe naturam ex fundamento illo capi. 3. præiacto, totiéſque à nobis reſumpto, dilucidatur. Etenim cum natura rationalis hominis, ſit operari ſecundum rationem, à quo per ſenſualitatem cohibetur, donum illud iuſtitiæ ſenſualitatem continens perficiebat hominem in naturalibus. Quippe cum prohiberet, ne impediretur opus illud rationis, homini naturale. Ob idque priuatio illius doni ſupernaturalis, fuit plaga & vulnus in naturalibus, quatenus homo inde relictus eſt mancus, & incurſionibus diaboli, mũdi, & carnis patens: vt non poſsit iuxta naturam ſuam perpetuo operari. Veluti ſi natura hominis eſſet, recta linea incedere, haberet nihilominus ligatum ſibi canem alioueſum trahentem, qui canem aliquo remedio coerceret, perficeret hominem in naturalibus, & qui remedium auferret pari ratione læderet. Et ita intelligendus eſt canon primus ſanctæ noſtræ ſynodi ſeſ. 5. vbi de effectibus peccati originalis ſancitum eſt propter ipſum incurriſſe nos captiuitatem ſub poteſtate diaboli, totúmque Adam atque adeo nos ſecundum corpus & animam in deterius fuiſſe commutatum. Quo fit, vt homo cum ſolo originali, ſecluſis habitibus actualium, non feratur impenſius in ſenſibilia, quàm ſi eſſet in puris naturalibus. Atque ideo ſolum differunt, ſicuti moles ab alto cadẽs, impedita prius & poſtea ablato impedimento. Quę quidem æquali vehementia cadit, antequam retineatur, & poſtquam remouetur obſtaculum. Id quod altiſsimè infigendum eſt menti, ad intelligendum diſcrimen inter liberum noſtrum arbitrium iuſtitia originali præditum, eadémque id ipſum multatum. Cum enim libertas duabus partibus conſtet, ſcilicet id poſſe, quod velis, per peccatum perdidimus poſsibilitatem (vt lib. 3. Hypog. ait Auguſt.) faciendi quicquid volumus, non ſimpliciter, ſed in his quæ ad Deum pertinent. Videlicet, ne valeamus per nos gratiam Dei promereri. Et hoc eſt, inquit, vulnus, quo claudicamus libero arbitrio. Quod

Expoſitio vulneris in naturalibus.

Trid. Syn.

Libertas.

ſine

ſine vulnere Chriſti ſanari non poteſt. Hæc Auguſtinus. Mā ſit tamen poſsibilitas ad naturalia: atque hæc præterea libertas in ſupernaturalibus ad vtrumlibet, vt ſcilicet quoties cooperari velimus Deo, præſto ſit ad opitulandū nobis. Quod ſi nolimus, neminē ipſe coactu permoueat, ſed iuxta noſtrā naturam liberè, vt capitulo iam quintodecimo de libero arbitrio copioſius denarrandum eſt. ¶ Atqui concupiſcentia hęc, iuſtitia originali deſtituta, multis dictitatur nominibus. Appellatur enim fomes peccati: vel quia effectus eſt peccati: vel (quod nomen ſignificat) quia fomentum eſt & alimentum vitiorum, quæ conſenſu allectę inde voluntatis admittimus. Vocatur etiam & lex carnis, & tyrannus: quoniam non aliam ſequitur normam, quàm voluptatem carnis: & ideo tanquam tyrannus de arce nos & cacumine rationis deturbat. Vnde merito à S. Patribus, morbus vulnus, ac denique malum naturæ cenſetur. ¶ Effectus reliqui ad corpus pertinēt, nempe mors, quam in pœnam peccati comminatus eſt Deus, atque morbi: qui planè ſunt inchoatio mortis. Ad plenum enim completum eſt. Quacunq; hora comederis, morte morieris. Nam ab illo temporis momento cœpit natura diſſolui, & in mortem ire. Id quod & nobis ab ipſo ſtatim cō ceptionis articulo accidit. Quandoquidem viuere, nihil aliud eſt, quàm vitæ tempus abſumere. Itaque hæc omnia mala, quæ cōnata nobis eſſent cum natura, etiam ſi nullum anteiſſet peccatum, ſunt modo pœna peccati, propter beneficium diuinum, peccato ſublatum, quo ab illis ſeruabamur vniuerſis. Quin etiam mala alia externa, quæ nobis, vel à feris animalibus, vel ab inclementia cæli, vel ab elementis exiſtūt vel ex noſtra nobis inſcitia, vel incogitantia & vecordia con tingūt, vltiones illius peccati ſunt. Etenim in illo felicisſimo ſtatu ab omnibus nos diuina prouidentia protexiſſet. Sed de his ſatis, ſanè quæ vulgaria ſunt. De illo tamen effectu immi nutæ libertatis, latior habēdus nobis eſt ſermo, ſi tamen breuiſsimum verbum de pœna huiuſmodi peccati fuerit interſitum.

Concupiſcentia multis nominibus appellatur.

Effectus corporei.

De pœna peccati originalis. *Cap.* 14.

DE pœna peccati originalis, de qua poſtremo loco propoſitum fuit, nihil eſt, quod tam certo poſsimus conſtituere, vt nulla ſuperſit dubitatio, de qua propterea S. Synodus Trid. nihil determinauit. Augu. enī plus iuſto videtur torquere paruulos. Vnde qui eius ſententiæ ſubſcribunt, perpauci ſunt, & tortores paruulorum nuncupantur. Ait enim in de fide ad Petrum. Firmiſsimè tene, & nullatenus dubites, non ſolum homines ratione vtentes, verum etiam paruulos, qui ſiue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur, ſiue iam inde matribus nati, ſine ſacramēto baptiſmi de hoc ſeculo tranſeūt, ſempiterno igne puniēdos. Neq; eſt, quod modo in iudicium petamus (quod nonnulli faciunt) librum illum, an ſit Auguſtini. Nā in Hypog. lib. 5. inter confutandum Pelagium, idem videtur ſentire. Dicebat nanque Pelag. paruulos ante baptiſmum decedentes, licet non admitterentur ad regnum cęlorū, vt Deum coram cernerent, tanquam adoptiui filij, nihilominus quia immunes eſſent peccati, recipi in infimam manſionem earū, de quibus ait Chriſtus, In domo patris mei, manſiones multæ ſunt, vbi felicem vitam agerent. Et ideo baptizari non in remiſsionem peccati, quod nullum habebant, ſed vt adoptionem filiorum, atque adeo ius regni reciperent. Ad huius inquàm confutationem arguit Aug. nullum eſſe tertium locū, vbi vita poſſet eſſe perennis, præter regnum cælorum (extra quod nulla eſt manſio patris) & gehēnam ignis. Nam in die iudicij tantum erunt, inquit, ſitus duo iudicandorum: ſcilicet à dextris & à ſiniſtris. Alteri mittentur in domum patris: alteri, in ignem æternum. Non negat hic limbum patrum aut purgatorium, ſed locum tertium vitę perpetuæ, Quoniā limbus patrum clauſus fuit poſt reſurrectionem Chriſti, eductis inde patribus. Atque purgatorium ceſſabit in die iudicij. Et ideo non eſt dubium, quin Auguſti. miſit infantes in ignem æternum. Id quod ex illo loco Pauli potiſsimum confirmat. Iudicium ex vno delicto in condemnationem. Vnde colligit quod originale meretur condemnationem. Neque parum profecto roboris adhibet huic ſententiæ verbum Pauli, vbi propter

Trid. Syn.

Tortores paruulorum.

Auguſt.

Duo loci vitę perēnis.

Confirmatio ſentētiæ Augu.

propter peccatum originale appellat nos filios iræ, id eſt, dignos ira Dei. Ira nanque ſupplicium præ ſe fert. Temperat autem Aug. ſententiam lib. 1. de bap. par. cap. 16. & in enchi. cap. 93. dicens, quòd illa pœna erit omnium leuiſsima, & mitiſsima. ¶ Salua tamen ſemper authoritate prçclariſsimi Augustini, compendio plures ſunt, qui paruulos omni prorſus pœna ſenſus liberant. In qua ſententia fuit Magiſter ſententiarum, & S. Thom. & ferme theologi. Cauſa quæ iſtis probatur, eſt, quòd videatur creditu duriſsimum, vt æquiſsimus ac ſapientiſsimus iudex ſupplicium æterni ignis ab illis exigat, qui propria voluntate nihil commiſerunt. Quandoquidem ſcriptum in Apocalypſi reliquerit Ioan. Quantum glorificauit ſe in delitiis, tantum date illi tormentum & luctum. Vnde cōtra colligitur, quòd qui nihil ſe glorificauit, nihil debeat tormenti experiri. Adde ꝙ ante baptiſmum aliquantus requiritur peccatorum dolor actualiū, originalis autem nullus prorſus depoſcitur: idcirco ꝙ non fuerit propria voluntate commiſſum, & neminē delicti, cuius cauſa neuticam fuit, pœnitere vllo modo poteſt: de peccato ergo cuius in hac vita nulla pœnitentia, nullúſque gemitus, aut dolor poſtulatur, cur poſt infligenda vlla eſt pœna ſenſus? Neq; mihi hoc quidem argumentum diſplicet, quod tale ſit, Si paruuli igne plectērentur cum adultis, conſequens fieret, vt pariter odio haberent Deum, aduerſus eius iuſtitiam murmurantes, vt adulti in inferno continenter faciunt: atque adeo eſſent obdurati, obſtinatíque in peccato actuali: quod certè iniquum eſt concedere: cum nullam hinc habuerint malam voluntatem: & in quocunque loco ceciderit lignum (quod eſt apud Eccleſiaſten) ibi erit. Accedit huc potiſsimum authoritas Innocentij, in cap maiores, de bapt. & eius effect. Vbi ait, Pœna originalis peccati, eſt carentia viſionis Dei: actualis verò, eſt gehennæ perpetuę cruciatus. Vbi poſtquam confert pœnam pœnæ, manifeſtè ſentit, quòd nulla eſt inflicta pueris pœna ſenſus. Verum eſt, quòd non videtur hoc dicere per modum per ſe determinationis, ſed arguendo ad probandum aliam concluſionem. ¶ Igitur ad Paulum ſatis reſpondetur, quòd illa expulſio à regno cæleſti vera eſt condemnatio.

Cōtraria opinio Auguſtiianæ

Cap. maiores.

Expoſitio ſenſus Apoſtoli.

in homine enim creato in puris naturalibus eſſet mera negatio naturalis; non recipi in regnum cælorum. Cum autem natura creata fuerit cum iuſtitia,& (quod magis ſupra probauimus) cum gratia, atque adeo cum iure ad regnum, excluſio inde propter peccatum, eſt priuatio & condemnatio, & effectus iræ, & ideo ſupplicium. Et ex his conficitur ad illud de die iudicij reſponſio. Nanque illi qui mittuntur in ignem æternum, patentiſsimè audiunt cauſas ſuæ damnationis, eſſe actualia peccata: quia eſuriuit Chriſtus, & non paſti ſunt eũ: ſitiuit, & non potauerunt, &c. Neque in euangelio comminatur illam pœnam æquiſsimus iudex, niſi propter actuale peccatum. Paruuli autem illa tantum ſententia condemnantur, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non intrabit in regnum cælorum. Verba etiam Auguſtini intentãt S. Tho. & alij interpretari, quia non legunt in illo loco de fide ad Petrum, niſi æterno ſupplicio puniendos: vbi nomine ſupplicij non agnoſcunt ignem, ſed priuationem viſionis. Et hanc dicunt alibi vocari ab illo mitiſsimam pœnam. Si tamẽ legatur, ſempiterno igne puniẽdos (vt citatur in canone) vel ignis æterni ſempiterno ſupplicio puniendos, vt in emendatis eius operibus circunfertur, neque dubitetur eſſe librum Auguſtini, nõ recipit gloſſam, niſi quòd fuit illius perquam rigidæ & trucis ſententiæ. ¶ At reſtat prætęrea argumẽtum ex noſtra peccati originalis declaratione, qua diximus eſſe illam deordinationem animæ à Deo: cui quidẽ auerſioni exiſtimare quis poteſt, deſtinatam eſſe pœnam ignis. Ad hoc tamen reſpondetur, quòd huiuſmodi pœna ſolum decreta eſt illi, in quo eſt huiuſmodi deordinatio, per modum actus, qualiter fuit in Adam: cuius propria voluntate violatum præceptum fuit. In nobis autem ſolum permanet, per modum habitus traducti cum natura. Qui proinde gratia & iuſtitia originali deſtituti naſcimur, ob idque illa tantum pœna digni, vt regno depellamur, in quod nos gratia illa & iuſtitia mittebat. ¶ Sed dubium adhuc reliquum fit, an ſaltem paruuli illi pœnam aliquam ſpiritualem perſentiſcunt, eo quod à regno cæleſti exulent perpetuo: exilium enim hoc non poteſt natura ſua non vehementer diſcruciare hominẽ. Fuerit quis

Expoſitio verborũ Auguſtini

Bonũ argumentũ

Dubita.

forte,qui cogitet,paruulos nullum habere ſenſum doloris de exilio illo,propterea quòd cum non habuerint fidem, prorſus eos lateat ineffabilis illa felicitas, quaſi per naturam cognoſci nullatenus valeat. Sed tamen falſa eſt huiuſmodi cogitatio. Nam naturalis cognitio, ſaltem animæ ſeparatæ, & hominis,hinc demigrantis, qui impedimentis huius mundi exemptus eſt,eo pertingit, vt cognoſcere poſsit finem ſuum ſupremum,in coniunctione conſiſtere cum ſua prima cauſa, per eius contemplationem. Quæ quidem cognitio non poteſt non atrociter contorquere hominem inde extorrem, etiam ſi non cognoſcat in particulari diuinitatis trinitatem,& alia ſupra naturam fide reuelata. Aliàs infideles ætate prouecti,quibus nullus refulſit radius fidei,afflictionem nullã ſentirent in inferno,quòd non eſſent ad illum diuinum conſpectum admiſsi. Poſſet quis alius fortè pſeudophiloſophus dicere,ꝙ eum anima cognoſcere nõ poſsit, niſi per ſpecies rerum, per quas obiecta coniunguntur cum intellectu,& anima pueri nullas,aut perquam raras & exiles receperit miniſterio corporis,non poteſt ſeparata taliter cognoſcere,vt apprehendat ſuum naturalem finem. At neque hæc reſponſio ſapientibus probatur. Nam cum anima, quæ ſuapte natura perpetua eſt, à natura perinde habeat, non ſolum eſſe actus corporis,ſed per ſe etiamnum ſubſiſtere,conſequens fit,vt in ſeparatione à corpore, concurſu Dei quem pepigit cum natura, perfundatur ſpeciebus, quibus poſsit naturalia cognoſcere.¶ Et ideo tandem ad quæſtionem reſpondetur,quòd licet pueri,vel extra corpus,vel in corpore peracto mundo,cognoſcant illum ſupernaturalem finem, ſaltem in genere: tamen, quia intelligunt ſe nunquam habuiſſe proximam proportionem & aptitudinem ad illum conſequendum,nihil inde contriſtãtur.Sicuti vir ſapiens non ægrè fert, quòd non ſit ſummus orbis monarcha. Etenim aptitudo & proportio ad æternam fœlicitatem non eſt, niſi vel per gratiam & fidem, vel per vſum liberi arbitrij, per quod ſi homo cooperatus fuiſſet inſpiranti & pulſanti Deo, potuiſſet præueniente gratia eandem fidem ſuſcipere: paruuli autem huiuſmodi neque fidem habuerunt, neque vſum liberi arbitrij.

Falſa reſponſio.

Altera fallacia.

Reſpõſio.

Et ideo nulla illic premuntur anxietate: quali adulti. Addūt præterea permulti, quorum etiam eſt S. Tho. quòd diligent Deum tanquam primum datorem bonorum naturalium, eo amore, qui poſsibilis eſt naturæ. Id quod non prorſus reſpue rim: cum naturalis ratio eo inclinet, neq; ſit tunc impedimē-
Vita paruulorum non eſt feliciſsima. to pondus carnis. Haud tamen cum illis conſenſerim, qui eiuſmodi paruulis vitam adſcribunt, quàm per naturā eſſe poteſt, feliciſsimam. Nam imprimis nulla ratione neceſſarium ſit, vt habeant omnes ſcientias & rerū cognitiones, quas poſſent hic ætate prouectiores, veluti ſummi philoſophi, comparare. Neq; probauerim ſplēdore ſolis ſuper faciem terræ fruituros. Nāq; ſol, orbéſque, tunc immoti, non permanebunt in aliquem naturalem vſum viuentium. Et ideo longè probatiſ-
Limbus. ſimum eſt, quòd erunt in limbo: in ſinu ſcilicet tertio ſupra purgatorium apud inferos. Vt hac ſaltem ratione verum habeat, quod ait Aug. non eſſe niſi duo loca vitæ perennis, ſcili-
De cō. d. 4 cet ſupra cælum, & ſubtus terram. Quocirca (vt idem docet in de bap. par. & refertur de conſec. diſt. 4. can. nulla præter) non eſt negandum, quin ſint in perpetuis tenebris. Neq; rurſus diffitendum, illam eſſe perpetuam mortem, vt eſt in decreto Ioānis papæ. 30. q. 1. Ad limina. Imo vero, quòd à Deo odio quodammodo ſint habiti, à regnóque fuerint excluſi,
An in limbo ſit aliqua triſtitia. nequit non eos facere infelices. Quocirca vel dicendum eſt, hanc cauſam, qua fuerint expulſi, occultā ſibi eſſe, quod magis probauerim, eo quòd ſit extra naturalem ordinem rerum aut ſi eam cognoſcunt, vt quidam volunt, vix poſſum intelligere, quomodo nulla inde eos triſtitia moleſtet. In corporibus vero, vniuerſali regeneratione reſumptis, nullam habebunt læſionem: quia quanuis non ſint incorruptibiles, vti beati, per dotes gloriæ, nulla tamen erit naturalis cauſa, quæ eos poſsit offendere.

De libero arbitrio in bonum. Cap. 15.

QVemadmodum de ſtatu hominis naturali, déque altero ſupernaturali originalis iuſtitiæ fecimus, ita & de hoc tertio habitu hominis lapſi explorandum eſt, quàm ſcilicet vires eius naturales in colendis virtutibus per ſe ſufficiant, quandiu extra gratiam Dei oberrat.

Sed

Sed quo ad hanc diſputationem viam ſubſternamus, operæpretium eſt locum de libero hominis arbitrio præſtruere. Hoc enim negotium Lutherani etiam nobis exhibent. Sanè qui inter alios effectus, ſeu defectus originalis peccati hunc etiam referunt, quòd per lapſum Adæ amiſerit homo liberum arbitrium,& in bonum gratiæ,& in malum.Verba Lutheri ſunt in articulo. *36*. ad Leonem. Liberum arbitrium poſt peccatum res eſt de ſolo titulo, & dum facit, quod in ſe eſt,peccat mortaliter.Sed huius ſecundi membri refutatio ad librum ſecundum pertinet,cap.1. vbi de diſpoſitione ad gratiam diſputaturi ſumus. Subdit autem. Imo ſimpliciter debui dicere. Liberum arbitrium eſt figmentum in rebus, ſeu titulus ſine re. Quia nulli eſt in manu ſua quippiam cogitare mali aut boni,ſed omnia (vt Vuiclephi articulus Conſtantiæ damnatus rectè docet) de neceſsitate abſoluta eueniunt. Vide monſtrificam hominis effigiem, libertatem arbitrij à natura humana abradere molientis. Niſi quòd poſtea paulo emendatior titulum etiam ipſum,& nomen libertatis prorſus expungere & abolere pergens,librum inſcripſit de ſeruo arbitrio. Hanc phreneticam ſapientiam, ſui etiam primum propugnare cœperunt:vt patet apud Philippum in locis cōmunibus, vbi referens verba magiſtri, ſubdit. Et ego nego vim eſſe vllam in homine,quę ſerio affectibus aduerſari poſſit. Chriſtianus igitur cognoſcet, nihil minus in poteſtate ſua eſſe, quàm cor ſuum. Hæc Philipp.Quocirca tam mala, quàm bona aſtruebant Deum in nobis ſine arbitrio noſtro operari, nihil nobis agentibus, ſed merè patientibus. Subiungit enim Luther. eodem articulo. *36*. Quomodo poteſt homo ſe ad bonum præparare, cum nec in poteſtate ſit ſua, vias malas facere? Nam & mala opera in impiis Deus operatur. Atque in annotationibus ſuper epiſtolam ad Roman. Philippus:certum eſt,inquit,omnia à Deo fieri,ſiue bona,ſiue mala, non ſolum permittendo, ſed principaliter & effectiuè.Quemadmodum igitur confitemur,vocationem Pauli fuiſſe proprium opus Dei,ita & adulterium Dauidis,&ſęuitiam Manlij,atque etiam proditionem Iudæ.Et Mart.Bucerus ſuper illo Pauli ad Romanos,Tradidit Deus gentes in

Lutherus de libero arbitrio.

Melanth.

Bucerus.

deſideria cordis eorũ,& in reprobum ſenſum idem audenter docet.Hæc autem verborum portenta,quod libertas ſit titulus ſine re,qui poterant fouere, niſi qui nec titulum mererentur habere rationalium hominũ? Idcirco poſtquam euidentiſsimis teſtimoniis ſacris, ſanctorúmque monumentis patrum hoc loco deuincti ſunt, cœperunt ſe iam verſum catholicam veritatem paulo propius explicare. Nempe quòd habeamus liberum arbitrium in his quæ ſubiecta ſunt rationi naturali & ſenſui,vt plantare vineas,conſtruere domos,&c.

Libel impér. Quod Luthe.eodem articulo.36.negauerat. Et hoc ſibi volunt in libe.impe.vbi aiunt, quòd in natura lapſa retinemus libertatem à coactione. Attamen in operibus gratiæ omnino abnegant liberum arbitrium.Non ſolum quia ſine ſpeciali auxilio Dei nihil poſſumus (hæc enim catholica confeſsio eſt)ſed quod ipſe totum facit,nobis merè paſsiuè recipientibus.Nam dicunt,ſola nos fide iuſtificari. Quam Luth.arti.1. ſuarum aſſertionum ait à ſolo Deo infundi.Neque verò diſſimulanda hic eſt vafricies,& calumnia iſtorum.Quo rudes ſuas plebes incantent,&ſe reuinctos diſsimulent;imponunt nobis, quòd ita libertatem arbitrij defendamus, vt incurramus in Pelagianos:dicentes,naturali vi poſſe nos per liberũ arbitrium Deum ſuper omnia diligere,quatenus ſatis eſt,ad gratiam iuſtificationis. Id quod nemo vnquam theologorũ à mille hinc annis ſomniauit.Cuius teſtimonium euidentiſſimum præbet S.nunc Synodus,quæ per totam ſeſsionẽ ſextam nihil aliud cõſtituit,quàm nullis noſtris meritis,ſed gratis nos per Chriſtum iuſtificari.Sed de hoc in.2.lib.¶Nunc, vt ad libertatem redeamus, bina eſt quæſtio hæc. Nimirum quòd in duobus conſyderanda eſt,& penſanda libertas.Primum in operibus naturalibus:vti loqui,& tacere: ſedere, & ambulare:agros colere,plantare vineas,in negotio itaque eſſe,atque in otio. Hoc autem membrum aduerſus illos tantum diſputatur,& conſtituitur,qui dicunt omnia ex neceſsitate præſcientiæ Dei euenire. Quorum fuit Vuiclephus, & eius aſſecla Luthe. De quo tamen errore, Lutherani ducem iam ſuum videntur deſerere. Et ideo cum materiam ſpectet prædeſtinationis, prætereundam hic duximus hanc partem.

Luthe.calumnia.

Trid.Syn.

Quæſtio bina.

De

De qua ſuper epiſtolam ad Roman.cap.9. abunde diximus. Alter ordo,in quo locum quoque habet quędam libertas,eſt operum gratię. Quam libertatem(vt lib.2.& item.3.videbimus)pertendunt ſemper Lutherani inficiari: dicentes,opera liberi arbitrij nihil ad noſtram iuſtificationem præſtare: neque ex noſtro aſſenſu & cooperatione illam pendere. Vnde contra regnũ liberi arbitrij comœdias ludunt: quibus docent,ſicut inanime organum aut brutũ pecus, ſic hominem ſe habere,dum iuſtificatur. Quin etiã ſunt inter catholicos, quos viua voce dogma hoc aſſerẽtes, nobiſq; reclamãtibus, defenſantes audiuim⁹. Puta quod Deus quadã nos vi & neceſsitate ad ſe pertrahat. Ita vt in noſtra nos cõuerſione mere habeamus paſsiuè & receptiuè. De quo idcirco ſacroſancta ſynodus ſeſ.6.pronũciauit, cuius hic decretum,q̃ ſit ſanctum explanare intẽdimus. Igitur errores de libero arbitrio ad ſex vel ſeptẽ recolligere poſſum. Primus fuit Manichæorum,qui nullã ponebãt in homine potentiã liberã ad vtrũlibet,ſed duas eſſe in homine animas, alterã rationalẽ ex bono principio conditã,quę ex neceſsitate,quæ bona & honeſta ſunt,operatur. Alterã,malã, ſenſualẽ,ab altero malo primo principio,quæ pari neceſsitate mala perpetrat. Contra quẽ antiquiſsimi Patres,tã græci,q̃ latini,& imprimis Aug. multa ſcripſere. Huius cauſa ædidit peculiariter librũ de lib. arbit. vbi affatim differit, cauſam delinquẽdi non extare nobis à neceſſario aliquo principio,ſed à propria volũtate,quæ liberã habet electionẽ in bonũ & malum. Secunda fuit hæreſis cuiuſdã nomine Bardeſanes,eodẽ authore Auguſt. lib.de heræ.ca.35. qui dicebat humana omnia fato adſcribẽda eſſe. De his erroribꝰ nihil ad præſens inſtitutũ. Tertia fuit cuiuſdam nomine Abailardi, quã poſt aliquot ſecula exuſcitauit. Vuiclephus, & (vt modo dicebamus) plauſibiliter excepit, probauítq; Marti.puta,omnia ex neceſsitate præſcientię diuinę venire. Quã in alium locũ repoſuimus. Quarta fuit Iouiniani,inter alias,inſania, quod baptizatus homo non poterat amplius peccare, vt extat apud Auguſt.& Hierony. De qua neq; hic locus eſt dicere,licet Synodus modo,ſeſ.6.can. 23.eam dãnauerit. Quinta fuit blaſphemia Pelagij,qui libe-

Mẽs Lutheranorũ dubia.

Synod. Triden.

Errores de libero arbitr.

Manichæus.

Bardeſanes.

Abailardus.

Iouinianus.

Pelag.

rum arbitriũ ſupra iuſtas lineas extulit, prædicãs ſufficere nobis naturã liberi arbitrij, ad euitandũ omne malũ, bonumq; operãdum, quod dignum eſſet meritũ amicitiæ Dei, & ideo hæreditatis æternæ. Quã impietatem. 2. lib. reprobabimus, ca. 3. &. 4. Contra quę proprie Aug. inter alia plurima opera, librum ſcripſit ad Timaſiũ de natura & gratia: copioſe diſputãs, ita ſtatuendũ eſſe liberum arbitriũ, vt tamen gratiam Dei adiutricem, neceſſariã cõfiteamur. Sextus eſt error huic contrarius, eorum qui adeo deferunt gratiæ, vt liberum arbitriũ prorſus deleant. Et aduerſus iſtos miſit ad Valentinũ, & ſuos monachos librum alium de gratia & libero arbitrio, cũ duabus prętereа epiſtolis, vbi gratiã Dei ita certo conſtituit, vt tamen oſtenderet libertatem nihilominus nobis ineſſe, qua nutui Dei libere aſſentimus, & ſecum cooperamur, ſuaq; gratia & fauore vtimur. Et hoc eſt, quod hic tractamus argumentum. Septimus fuit error inter eoſdem monachos, haud longe ab hoc diſtans. Porrò, quòd cum ſola ſit gratia Dei, qua valemus vitare peccata, quaſi vi quadã collabimur, & delinquimus, & ideo non ſunt peccatores corripiẽdi, ſed Deus pro illis orandus. De quo errore cõpeſcendo, adiecit lib. de correp. & gratia: & cap. nos hic. 17. dicturi ſumus. Nõ ergo ſtatuimus in præſentiarum de libero arbitrio integrã, quæ latiſſime patet, diſputationem habere. Cõſulatur de hoc Aug. in de gratia & libero arbitrio, & hypog. lib. 3. vbi concludit, qui negauerit eſſe liberum arbitrium, eum non eſſe catholicum: iuxta decretum Paleſtinũ, aduerſus Pelagiũ, quod refert idem Aug. in epiſtola ad Paulinum, & confirmatum fuit in concilio Conſtantienſi. Quem præterea articulum copioſiſſime atq; doctiſſime diſſeruit Ioannes Driodenis in libro ſuo de gratia & libero arbitrio. At ſolum nobis hic conſtituere eſt animus concluſionem hanc. Quamuis per nos ipſi gratiam Dei inire, abſq; eius nequeamus peculiari auxilio, tamen quadamtenus libertas in nobis ineſt, reſpectu huius diuini beneficij. Primum, quòd neminem coactu Deus, aut neceſſitate ad ſe trahit, ſed in noſtra eſt poteſtate gratiam eius reſpuere. Vti S. Tri. Syn. ſeſ. 6. cap. 5. & can. 4. determinauit Et præterea quòd quoties aſſenſum noſtrum præbeamus,

Sextus error.

Septimus

De libero arbitrio non plene ſed ex parte hic diſputandum.

Cõcluſio.

Synod. Tridem.

mus,& cooperari Deo velimus, nunq̃ per ipſum ſtat, quo minus præſentiſſimo fauore nobis auxilietur: quippe qui iugiter oſtium cordis noſtri pulſat, vt conuertamur. Ad hanc concluſionẽ primum argumentũ ſuccurrit ex natura & conditione humana: vt Orige. lib. 3. de prin. ſapiẽter diſſerit. Eſt enim homo ſuapte natura, rationale animal, hoc nimirũ brutis animalibus præſtans, quòd habeat intellectum ratiocinatiuum in vtrãq; partẽ: & eadem ratione voluntatem, quæ in neutram ſit determinata, ſed in alterutrã libera: ſanè cũ vnicuique potentiæ cognoſcitiuæ ſuus ſit accommodatus eiuſdem conditionis appetitus. Et hanc ob rem, cum cætera animalia nullum ſui habeant dominatum, ſed in præfixum ſibi à natura ſcopum & finem ab eadem inſtincta & acta moueãtur, homini libertas eſt, & arbitrium, ſic ſe agere, ac ſecus, ad eum, quem ſibi præſtituit finem: vt cap. 3. dicebamus: exponentes, hoc eſſe lumen vultus Dei homini obſignatum, & impreſſam eius imaginem, qua factus ſuarum actionum dominus, cæteris perinde dominaretur animantibus. Cum ergo hominẽ conuerti in Deum, ſit moueri in ſuum finẽ, conſequens ſit, vt quemadmodum naturales res ad ſuos cuiuſq; fines, ſecundũ ſuam naturã Deus naturaliter mouet, ita hominẽ, iuxta ſuam, moueat libere. At reſpondent aduerſarij, hoc totũ in primo homine fuiſſe completum, quẽ (vt eſt in Eccleſiaſtico) fecit Deus ab initio rectum, id eſt, iuſtitia originali inſignitũ: vt ca. 2. denarratũ eſt: ſed culpa ſua, dum iuſtitiã amiſit, ſimul & liberum arbitrium in bonum perdidit. Id quod propalã & omni pcul ænigmate affirmat Aug. in Enchi. ca. 30. his verbis, Libero arbitrio male vtens homo, & ſe perdidit, & ipſum. Sicut enim q. ſe occidit, vtiq; viuẽdo ſe occidit, ſed ſe occidẽdo nõ viuit, nec ſeipſum põt reſuſcitare, cũ occiderit: ita cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato, amiſſum eſt & liberũ arbitrium: à quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt. Petri certe apoſtoli eſt illa ſententia: nimirũ epiſt. 2. ca. 2. vbi ait, A quo quis ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt. Pluraq; addit Aug. verba, quibus oſtẽdit, liberum nõ eſſe hominẽ poſt lapſum ad agendum iuſta, niſi ſit à peccato liberatus per Chriſtũ. Cuius illa, inquit, vox

Argumẽtũ primũ.

Homo ſui domin⁹.

Aduerſariorũ reſponſio.

Eccle. 15.

Aug.

Ioan.8. eſt, Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Similia fermè in hanc ſententiam colligit in Hypog. lib. 3. vbi ait, quòd liberum arbitrium habens agendi quod velit poſsibilitatem, fuit in homine protoplaſto. Sed per velle malum, recte perdidit poſſe bonum: qui per poſſe bonum, potuit vincere velle malum. Et de ſpi. & lit. cap. 3. Liberum, inquit, arbitrium ſine gratia non valet, niſi ad peccandum. Quo potiſsimum verbo probat Luthe. loco ſupra citato, liberum arbitrium eſſe titulum ſine re. ¶ His autem intelligendis, & quæ huius formæ adſciſci huc poſſunt, præmittenda diuiſio eſt huius nominis, libertas, cuius æquiuocatio per regulam dialecticorum ex diuerſis cõtrariis propalatur. Dicitur enim libertas, & à verbo, quod eſt, libet, & ab eo, quod eſt, libero. Prima ſpecies opponitur coactioni & neceſsitati: & altera ſeruituti. Id cuius incogitantia plurimos hoc loco fefellit. Prima ſignificatio frequentior eſt in ſacris literis, quàm quæ teſtium egeat. Sed & ſecunda nihilo ſecius vſurpatur. Liberamur enim à ſeruitute peccati per Chriſtum, vel à culpa in hac vita per gratiam: iuxta illud, Cum ſerui eſſetis peccati, liberi facti eſtis iuſtitiæ: vel prorſus à certamine, & moleſtia carnis, in futuro ſeculo per gloriam: ſecundum illud, Quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatẽ gloriç filiorum Dei. Ex hac diſtinctione trifariam libertatem colligimus: nempe naturalem, quæ eſt immunitas à neceſsitate, vt quis, quod libet, eligat: & altera libertas gratiæ: ac demum tertia gloriæ. Theologi. 2. ſent. d. 25. ſub aliis verbis dignoſcunt libertatem. Scilicet à neceſsitate, à peccato, à miſeria: quæ omnes fuerunt in ſtatu innocẽtiæ. Prima vero, quia naturalis eſt: permanet poſt peccatũ: ſed reliquas duas perdidimus. Quas per Chriſtum recuperamus: ſecundam quidem, in hac vita: tertiã vero, in futura. Auguſt. ergo vbi manum cum Pelagianis conſerebat, qui libero arbitrio plenam poteſtatẽ arrogabant promerendæ iuſtitiæ, id ipſum deiiciebat. Sed hoc in ſenſu perſeuerat aſtruere, perdidiſſe hominẽ poſt lapſum, libertatẽ: quod ita factus eſſet ſeruus peccati (quod ait Pet.) vt non poſſet per ſe reſurgere. Atq; in hoc duntaxat aſſimilatus eſt homini mortuo. Non tñ oĩmode voluit, ſimilitudinẽ

[Margin notes: "…libertas" (struck through, beside "rum ex diuerſis"); Rom.8. (beside "cti eſtis iuſtitiæ"); Auguſt. (beside "num cum Pelagianis"); Quo pacto perdidit homo libertatẽ. (beside "poſt lapſum")]

tudinē cōſiſtere: vt ſicut mortuus, nihil ipſo cooperāte, reddi tur vitæ: ita peccator reuocetur in gratiā. Nō enim ad ſe nos Deus trahit, vt pecudes (quod S. Syn. Tri. ait) aut inanime organum: ſed illuminādo, dirigendo, alliciēdo, pulſando, & inſtigādo. Vnde nō eo ſenſu citat Aug. vel hic, vel vbilibet, Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis: quòd in peccatore nō ſit naturalis libertas ad aſſentiendū & cooperādum, ſi libet, motioni Dei: ſed in eo quod poſtq̃ liberatus fuerit à ſeruitute peccati iā habet auxilium Dei, vt id poſſit, quod libet, agere: quo ante carebat. Vnde cō. duas epiſt. Pelag. lib. I. cap. 2. Quis autē, inquit, noſtrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitriū de humano genere? Libertas quidē perijt per peccatū: ſed illa, quæ in paradiſo fuit, habēdi plenā cum immortalitate iuſtitiā, propter quod natura humana, diuina indiget gratia: dicente domino, Si vos filius liberauerit, tūc vere liberi eritis. Igitur liberū arbitrium in hoc ſenſu cenſet Aug. perditum homini eſſe poſt lapſum, quod non eſt illi poſſibilitas recuperādæ ſalutis, niſi cum auxilio gratiæ: quinimo neque velle ſe diſponere valet, niſi præpulſante Deo. Non tamen, quod non ſit liberum illi aſſentire. Vide q̃ ſit apertiſſima ſentētia in lib. de eccleſ. dogma. qui liber & ab Auguſtino cōpilatus creditur, & ſummæ ſemper fuit authoritatis in eccleſia. Sermo eſt cap. 21. de libertate arbitrij in prima conditione hominis, qua potuit ſi voluiſſet perſeuerare. Subditur autē, Poſtq̃ vero ſeductione ſerpentis per Aeuā cecidit, naturæ bonū perdidit, pariter & vigorem arbitrij: non tamen electionem, ne nō eſſet ſuum quod euitaret peccatū, nec merito indulgeretur, quod non arbitrio diluiſſet. Manet itaq; ad quætendū ſalutem, arbitrij libertas: id eſt, rationalis voluntas: ſed admonente prius Deo, & inuitāte ad ſalutem, vt vel eligat, vel ſequatur, vel agat occaſione ſalutis: hoc eſt, inſpiratione Dei. Et infra, Sicut ergo initium ſalutis noſtræ, Deo miſerante, & inſpirante habere nos credimus: ita arbitrium naturæ noſtræ ſequax eſſe diuinæ inſpirationis liberæ confitemur. Quocirca impoſtura fuit & ſtropha Luthero familiariſſima, dum ar. 36. citauit Augu. contra duas epiſt. Pelag. ꝙ nolentes Deus conuertat, & reluctantes. Cum contra

Synod. Triden.

De eccl. dogma.

Lutheri impoſtura.

rium expreſſe dicat,cap.19.ſcilicet,quod nemo venit,niſi ve lit:neq; poſſe fieri,vt nolentes credant:ſed ipſe facit in cordi bus hominum,vt volentes ex nolentibus fiāt.Et in Enchiri. ca.32.Nolentem præuenit,vt velit. Atq; eadē calliditas eius fuit & iniquitas,detrūcata verba Auguſtini citare in de ſpi. & lit.Non enim præciſe ait,quod nihil liberum arbitriū,niſi ad peccādum valeat:ſed addit,Si lateat veritatis via. Quaſi dicat,per ſe non poteſt,ſed per auxilium luciferæ fidei in viā nos mittentis.Quod explicatius in de correp. & gra.cap.xj. his verbis effert.Liberum arbitrium ad malum ſufficit:ad bo

Gratia nō tollit lib. arb.

num autē parū eſt,niſi adiuuetur ab omnipotenti Deo.Gratia ergo non tollit liberum arbitrium,ſed adiuuat:quin vero ideo adiuuatur,quia nō tollitur.Vt idē ait Aug.in epiſtola ad Hilarium,quæ eſt.89.Quàm autē dilucide & euidenter hęc

Secūdum argumentum.

fuerit ſententia Auguſtini,paulò poſt indicabitur. ¶ Quo ergo ad ſtatutā concluſionem redeamus,ſecundum argumentum eſt hoc: Nulla creatura capax eſt diuinæ gratiæ aut gloriæ,præterq̄ & intellectualis angelus, & ratiōalis homo:cauſam vero huius aliam comminiſci nequimus, q̄ quòd vterq; ad imaginem Dei factus,libertatis ſit compos: qua in ſua habet poteſtate diuinum fauorem,& reſpuere,& acceptare:iuſſaq; tum facere,tum excutere:& quod maluerit,vel ad gloriam ſuam,vel ad ignominiā optare.Igitur conuerſio hominis,libera illi eſt,& voluntaria.De hac re in ſuo opuſculo de

Bernar.

lib.arbitrio,ſic inquit Bernar.Tolle liberum arbitriū,& non erit quod ſaluetur.Tolle gratiam,& non erit vnde ſaluetur. Opus hoc ſine duobus effici non poteſt:vno à quo fit, altero cui,vel in quo fit.Deus author eſt ſalutis,liberum arbitrium, tantū capax.Sed ne de verbo hoc poſtremo illi exultent,qui putant liberum arbitrium mere ſe paſſiue habere in iuſtificatione,auſcultent quod continuo ſubijcit. Quòd ergo à ſolo deo,& ſoli datur libero arbitrio, tā abſq; conſenſu eſſe non poteſt accipientis,quàm abſq; gratia dantis.Et ita gratię operanti ſalutem liberum arbitrium dicitur cooperari dum conſentit,hoc eſt,dum ſaluatur. Proinde irrationalis ſpiritus ſalutem minime capit,eo quod illi voluntarius conſenſus deſit,quo deo ſaluanti placide obtemperet: ſiue iubenti acquieſcendo,

ſcendo,ſiue pollicenti credendo,ſiue reddenti,gratias agendo. Hactenus Bernar. Et Aug. in priori epiſt. ad Valentinũ, quæ eſt. 46. Nulla inquit,obedientia eſſe poteſt ſine libero arbitrio. Et ideo cum toties in ſcriptura iubeamur non ſolũ præcepta ſeruare,ſed etiam in deum conuerti,ex ipſa ſcriptura ſacra perſpicue conuincitur & demonſtratur liberum arbitrium. Id quod fuſius tractat de gratia & lib. arbitrio, cap. 2. Vbi potiſſimum argumentum ad liberum inquit,arbitriũ obfirmandum, inde ſumitur, quia ipſa diuina præcepta homini non prodeſſent, niſi haberet liberum voluntatis arbitrium,quo ea faciens ad promiſſa præmia perueniret. Et infra, Quomodo iubet,ſi nõ eſt liberum arbitriũ? Quid beatus ille de quo Pſal. dicit, ꝙ in lege dñi fuit volũtas eius? Nonne ſatis indicat voluntate ſua hominem in lege dei conſiſtere? Aug.

¶ Ex his tertium conficitur argumentũ: iuſtificatio hominis idem eſt,quod conuerſio eius in deum: conuerſio autẽ opus bonum eſt, & dignum laude: ſi autem ſpontanea non eſſet, nullius eſſet laudis: eſt ergo libera. Nam propter illa quæ nobis præter voluntatem noſtram accidunt,nec laudamur,nec vituperamur. Vnde Paul. 1. Cor. 9. Si volens hoc facio,mercedẽ habeo. Et Aug. loco proxime citato, Quando volens quis quid facit,tunc dicendum eſt opus bonum,tunc ſperanda eſt boni operis merces ab eo,de quo dictum eſt, Qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Vnde(vt lib. 2. oſtenſuri ſumus) conuerſio opus eſt meritorium, non vtique gratiæ primæ,ſed tamen gloriæ. Accedunt in hanc ſententiam Hieronymi ad Damaſum verba hæc, Liberum arbitrium dedit deus homini, vt viueret vnuſquiſque non ex imperio dei, ſed obſequio ſuo: id eſt,non neceſſitate,ſed ex voluntate. Vt virtus haberet locum, & à cæteris animantibus diſtaremus, dum ad exemplum dei permiſſum eſt nobis facere quod velimus. Quapropter Aug. epiſt. priori ad Valentinũ, illos qui eouſq; gratiã dei commendabant, vt hominis liberum arbitrium negarent,ita incuſat,vt qui negato libero arbitrio,rationem præmij continuo ſuſtuliſſent: quod vnicuique Deus in die iudicij redditurus eſt ſecundum opera eius. Si inquit, non eſt dei gratia,quõ ſaluat mundum? Et ſi non eſt liberum

Tertium argumentum. Aug. Hiero. Aug. Abſque libertate nullũ eſt meritũ.

arbitriũ, quomodo iudicat mundũ? Atqui hoc apprime animaduertẽdũ eſt aduerſus Lutheranos, quibus extruſo libero arbitrio, protinus conſequẽs fit, non eſſe opera noſtra vllius meriti. ¶ Quartum, niſi audire pigeat, validiſſimũ argumentũ eſt, & quod ratio ex ſcriptura ſacra elicit, Si Deus ita nos iuſtificaret per gratiã ſuam, vt nihil aſſenſione noſtra & arbitrio opus eſſet, cum ipſe ad oſtium ſit ſemper & pulſet, vt eſt in Apocalypſi: quid cauſæ reſtaret, cur non omnes conuerteret? Quòd ſi rem forte in æternas cauſas prædeſtinationis retuleris, quia cui vult miſeretur, & quem vult, indurat: non ſatis quæſtioni feceris. Illa enim eſt cauſa ſuprema & remota: videlicet, quare hũc ad gloriã deſtinauerit, illũ verò minime (de cuius effectu ait Aug. quare hunc trahat, illũ non trahat, noli dubitare, ſi non vis errare) ſed tamen cauſa preterea deſideratur ꝓxima, ꝑ quã deſtinauerit vnũquẽlibet in regnũ recipere. Vt enim ex infantibus hic ſalutem cõſequitur, quia renatus eſt ex aqua & ſpiritu ſancto, ille vero nequaq̃, propterea, quòd abſq; baptiſmo vita deceſſit: ita in adultis reddẽda eſt proxima cauſa, cur eum duos æque ſit Deus paratiſſimus conuertere, præſentiſſimaq; vtrunq; miſericordia aſpiret, hunc trahat, illum non trahat. Quæ reuera reddi non poteſt, niſi quòd alter præbet aſſenſum & cooperatur: alter vero, minime. Vt enim paruulum per baptiſmum ſine ſuo conſenſu, ita adultum per ſuam cooperationẽ prædeſtinauit conuertere. Sed & rationem cur maiori hunc gratia, quàm illum perfundat, nullam certe aliam effingere poteris, quàm quòd vnus maiori ſe quàm alter conatu & impetu amoris conuerterit. Quis enim dixerit, omnes peccatores ad æqualem amicitiã reconciliari? Tantã ſcilicet gratiã recipere tepidum pœnitentem, quantã Magdalenã: cui remiſſa ſunt peccata multa, quoniam dilexit multum. Imo vero, ſi rem altius inſpexeris, cum Deus eccleſiã ſuã tã ex animo percupiat eo eſſe decore & ſanctitate, qua decebat eſſe dilectiſſimã ſpõſam Chriſti, ſuo ſanguine redemptam, tamq; prouidẽter eam legibus, documentis, exẽplis, & ſacramentis inſtruxerit, tamq; ſit prꝫſto, qui nobis opituletur: nimirum qui irradiare principum corda ſol ipſe iuſtitiæ nunq̃ ceſſat, quid in cauſa eſſe poteſt, cur

Quartum argumentum.

Apocal. 3.

Diſpoſitio ad gratiam.

cur nō inſtauratur,niſi quia aſſenſum noſtrū expectat,& ope ram?Vt in propatulo eodē loco eſt Apocalypſis. Ecce enim inquit,ſto ad oſtium & pulſo:ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam,intrabo ad illum, & cænabo cum illo, & ipſe mecum. Ipſe quidem eſt, qui aperit corda noſtra:ſed quia liberum nobis eſt & obſiſtere,& aſſenſum præbere,idcirco ait:Si quis audierit & aperuerit. Et Ioan.6. vbi ait,Nemo poteſt venire ad me,niſi pater qui miſit me, traxerit eum:mox ſubdit,Omnis qui audiuit à patre,& didicit,venit ad me:nempe quia in voluntate cuiuſq; eſt, Deo trahente,ad eum venire.Eademq; libertas exprimitur, vbi legitur: Si vis ad vitam ingredi,ſerua mandata. Et, Si quis vult poſt me venire,abneget ſemetipſum.Et Matthæi.19. Qui poteſt capere capiat:qui non poteſt,abſcedat.Et quæ cap.proximo inſuper adijciā. Vnde Aug. 2. epiſtola ad Valentinum, quæ eſt.47.exponens illud Prouerb. 4. Rectos curſus fac pedibus tuis:ipſe enim rectos faciet curſus tuos, optime meditatus eſt,rectos nos facere curſus pedibus noſtris,propter propriæ libertatem voluntatis: Deus tamen rectos facit eoſdem gratia ſua. Quocirca qui poſtulamus, Deus virtutū conuerte nos:viciſſim audimus,Conuertimini ad me in toto corde veſtro. Sane quòd opera,quæ cum gratia Dei in iuſtificatione concurrunt,& ſua ſint,& noſtra.Porrò ſua,mouentis:noſtra vero, qui libere mouemur. Hinc illa eſt Auguſtini illuſtris ſententia in enarratione Pſal.144. Qui creauit te ſine te,non iuſtificabit te ſine te. A creandis enim hominibus,inquit,nihil exegit Deus:quid enim exigeret ab his, qui nondum erant? A reformandis autem & iuſtificandis hominibus paſſim in ſcripturis exigit,vt credant,reſipiſcant, pœnitentiam agant,ad cor redeant,orent, vt remiſſionem peccatorum,& gratiam accipiant.In ſumma,euangelium eſt aper tiſſimum:vbi ait Ioan. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: id eſt,nemini neceſſitatem intulit, ſed cunctis opem attulit, vt quotquot vellent eum libere recipere, credentes in nomine eius,filij Dei fierent. Qua forte de cauſa ſubiūgitur, Qui non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.Nimirum vt exprimeretur,natiuitatem ex Deo nō

Loca ſcripturæ.

Matth.19

Auguſt.

Qui creauit te, ſine te &c.

Ioan.1.

eſſe,

eſſe,vti eam quæ eſt ex homine:puta per naturā, ſed per voluntatem. Neq; vero iſta poteſtas & libertas enunciatur in euāgelio de Adam,iuſtitia perornato,neq; certe de his, qui iuſti iam erant:ſed de illis,qui erant in peccato. Quandoquidem ait,Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Id enim inquit

Ariſto.3. Ethi.

philoſophus,poſſumus,quod per amicos poſſumus.Et maxime per amicum,qui tam nobis iubēs ac promptus ſuppetias venit. Augu.deniq; videtur hoc egregie vno verbo explicare,li.1.retrac.ca.22.vbi ait,in poteſtate quippe hominis eſt, mutare in melius voluntatem. Ecce libertatem,appellat poteſtatē. At quia per ſe non ſufficit,ſubdit: Sed ea poteſtas nulla eſt,niſi ab eo detur,de quo dictum eſt : Dedit eis poteſtatē filios Dei fieri. Et Hypog. lib.3. In omni opere ſancto prior eſt volūtas Dei,poſterior liberi arbitrij:id eſt,operatur deus, cooperatur homo. Et poſt demū concludit,ita eſſe certo confitendum liberū arbitrium,vt qui negauerit, catholicus non ſit. Et quòd intelligat in operibus gratiæ,eſt manifeſtū. Nam

Cōdēnatio Pela.

hæc eſt nona condemnatio Pelagij, vt refert Aug. ad Paulinum,non eſſe liberum arbitrium, ſi dei indiget auxilio . Vbi ſermo erat de auxilio gratiæ ad iuſtificationem. Ob idque dilucidum eſt ſancitam illic fuiſſe libertatem noſtram,dum iuſtificamur adulti. Enarrauimus ergo cauſam decreti noſtræ

Synod. Triden.

S. Synodi ſeſ.6.quo habetur, non recipere nos beneficium reconciliationis,veluti inanime organum, ſed libere aſſentientes & cooperantes,ita vt poſſimus inſpirationem abijcere:vt habetur cap.5. Et inter canones can.4. Atq; in cano.5. condemnatur verbum Lutheri:ſcilicet, quod liberum arbitrium ſit res de ſolo titulo.

Quo argumentis in contrarium apparentibus reſpondetur. Cap.16.

NOn autē ſatis eſt veritatem hanc liberi arbitrij ſuis proprijs fundamentis conſtabiliſſe,niſi qui contra facere videntur, complures loci ſcripturæ ſacræ, & apparentes quoq; rationes enodentur. Et primum omnium illud,quod tam à ſe pugnare arbitrantur Lu-

Lutherani.

therani. Sine me nihil poteſtis facere, & id quod ait Aug. liberum arbitrium ad malum per ſe poſſe,ad bonum vero parum,niſi diuinitus adiutum, nullius ſunt prorſus momenti.

Eadem

Eadem enim fallaci argumentatione conficerẽt,neq; ſolem illuminare,neq; ignem calefacere,quia neq; foliũ arboris cadit,ſine nutu & voluntate Dei. Vt ergo non conſequitur, Sine Dei generali concurſu ſol non illuminat: ergo non ipſemet naturaliter illuminat: ita nec ſequitur, Abſq; Deo peculiariter præueniente,volũtas hominis non mouetur ad opus verę virtutis: ergo volũtas ipſa non mouetur libere. Eſt enim Deus cauſis ſecundis in vniuerſum cauſa, vt ſecũdũ ſuas ipſarũ naturas ſingulæ peragãt opera ſua: nempe naturales, naturaliter: & quæ liberæ ſunt, libere. Tametſi in operibus gratię neceſſariũ ſit ſpecialius auxilium. Eodẽ pacto diluitur argumentũ,quo ijdẽ,velut Achille, paſſim vtuntur. Si quando deus vel ad bonum vel ad malũ nos mouet, in noſtra eſſet poteſtate, non moueri: motio dei non eſſet efficax, atq; adeo neq; eſſet omnipotẽs: contra illud, Omnia quęcũq; voluit deus, fecit, in cęlo & in terra. Quo argumẽto perſuadent ſibi, quoties nos deus mouet, neceſſitatẽ nobis inferre. Illatio ſua tamẽ nullius eſt vigoris. Quod eñ nos deus libere moueat, nihil cõtra eius cũctipotẽtiã, & efficaciã pugnat. Quinimo inde ampliſſime patet infinita eius virtus & ſapiẽtia, qđ alias cauſas inſtituit naturaliter mouere, & alias, libere: & cũ ſingulis modo ꝓprio cõcurrere. Quocirca q̃cquid deus vult volũtate abſoluta, & quę dicitur beneplaciti, fit: iuxta illud Ro. 9. Volũtati eius q̇s reſiſtet? Quãdo aũt cũ libero hoĩe concurrit, nõ vult illud fieri, niſi ſalua humana natura & libera volũtate: quę idcirco reſiſtere deo poteſt, vt de Pharaone legitur, Exo. 10. &. 2. Tim. 3. Ita & hi reſiſtũt veritati. Et Actu. 7. Vos ſemper ſpũiſctõ reſiſtitis, ſicut patres veſtri. At reſtat, nonnihil præterea explicandũ. Aut eñ ſumus liberi in huiuſmodi actionibus ante momentũ tẽporis, quo nos deus mouet, aut pręſente motione dei: nõ ante, quia abſq; eo mouẽte, moueri nequimus, neq; cũ nos ipſe actu mouet, quia non ſtat ipſum nos mouere, quin vna moueamur. Sũt enim mouere, & moueri, ceu actio & paſſio, correlatiua. Ad diſſoluendum argumentum hoc ſupponenda eſt diffinitio libertatis. Illa enim cauſa, libera eſt, quæ poſitis omnibus requiſitis ad agendũ, poteſt & agere & non agere. Cui contraria ratio eſt cauſæ na

Solutio alterius argumenti.

Explicatio libertatis.

Diffinitio cauſę liberæ.

ſæ naturalis.Sunt ergo inter ſcholaſticos,qui doceant, poſito concurſu Dei,non eſſe vtrũq; in poteſtate voluntatis,ſcilicet agere & non agere.Ob idq; ſecũdo aiunt, eiuſmodi cõcurſum non connumerari inter requiſita ad agendum. Imo dicunt(vt ſua vtamur voce)concomitari actionẽ ipſam. Horum autẽ duorum,vel vtrũq; nunꝗ intellexi,vel neutrũ vnꝗ credã.Etenim non eſt dubiũ,quin concurſus Dei,licet concomitetur(vt aiunt)actionem,ſit nihilominus cuicunq; cauſæ ſecundæ requiſitus ad agendũ:imo vero & natura prærequiſitus.Quoniam non ſolũ deus eſt cauſa effectus ſecundæ cauſæ,verũ ipſe etiam mouet eã ad agendũ. At ꝗuis ille concurſus ſit prærequiſitus,nihiloſecius,illo poſito,tunc etiã eſt in facultate voluntatis agere & ceſſare.Alias nullus dabitur requiſitorum numerus,quibus poſitis,voluntas poſſit agere & non agere,atq; adeo neq; erit libera. Nã ante diuinũ concurſum non poteſt agere: & quando ille adeſt, vt iſti aiunt, non põt non agere.Solutio ergo dubitationis eſt, quod illo tunc tẽporis momento, quo deus mecum concurrit,ſum liber,vt tunc agere renuam.Etenim dum libere moueor,poſſum in ſenſu diuiſo non agere : & tunc ceſſabit concurſus dei. Tametſi in ſenſu compoſito contra ſe inuicem pugnẽt:deum agere erga me actione illa,& me non agere. Neq; aliud ſibi vult Ariſt.vbi ait,illud quod eſt,quando eſt, neceſſe eſt eſſe:quàm quod ſit iã tunc determinatè verum. Sed quo argumẽtum hoc phyſicum, iſto tamen loco neceſſariũ, penitus enodetur.Nunquid deus potens eſt voluntatem hominis ſeu cogere, ſeu ex neceſſitate mouere? Facilis eſt reſponſio.Cogere enim voluntatem, repugnantiam inuoluit. Cogere enim aliquid,eſt contra ſuã ipſam inclinationẽ mouere.Et ideo poteſt quidẽ homo cogi, cum mouetur contra propriã voluntatem(quæ eſt propria hominis inclinatio) ſiue ad intelligendũ,ſiue ad ſentiendum,vel ambulandum,& cætera id genus. Attamen voluntas non cogitur. Nam cum ſua inclinatio eadem ſit,quæ ſuus ipſius actus,quomodocunque, & vndecunque habeat velle vel nolle, eſt ſua inclinatio, atque adeo repugnat tales habere actus contra ſuam inclinationem. Neceſſitari tamen voluntatem à deo, qui authot

Diſſolutio dubij

An poſſit voluntas vel cogi vel neceſſitari.

thor eſt naturę,nihil vetat,ſed tunc auferret illi libertatem in tali actione,mouendo illam ceu brutam pecudem. Quod tamen nunquàm facit lege communi. Authoritates ergo ſcripturæ, quibus aſſeritur Deus nobiſcum agere,ſine cuius nutu nihil valemus,nihil obſtant,quo minus liberę ſint actiões noſtrę.¶At vero aliæ ſunt lõge maioris energię,vtpote quibus Deus ſolus prædicatur author ſalutis noſtræ. Quarum tres ego contemplor ordines. In primo ſunt illæ,quibus ita Deus affirmatur erga nos agere,vt denegemur nos ſimul cooperari.Vt,Non eſt volentis neq; currentis,ſed Dei miſerentis.Et,Quoties volui cõgregare filios tuos,& noluiſti. In ſecundo vero ordine ſunt, quibus licet expreſſe non excludatur cooperatio noſtra, Deus tamen ſolus inducitur author. Vti eſt apud Ezechielem. 36.Ego auferam cor lapideum de carne veſtra,& dabo vobis cor nouum. Cui reſpondet Dauid,Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Et, Domine labia mea aperies,& os meum annũciabit laudem tuam:quaſi Deus ſolus ſit cauſa conuerſionis noſtræ.Vnde Oſeæ. 13. Perditio, tua Iſraël: tantum in me auxilium tuum. Et Paul. Ipſius ſumus factura in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ Deus præparauit, vt in illis ambulemus.Et alibi,Deus eſt qui operatur in vobis velle & perficere.Neque res ſatis expeditur,ſi quis dicat, ſimul nos cum Deo concurrere. Nam ſicut Eſa. 46. habetur,Nos ſumus lutum, Deus autem fictor noſter.Neque id tantum intelligendum eſt qua parte nos creauit,vt eſſemus: ſed qua nos iuſtificauit,vt iuſti eſſemus. Quare Paul. eandẽ perſequitur analogiam de luto & figulo Rom. 9. Lutum autem mere receptiuè ſe habet,vti materia,nihil cooperans ad ſui efformationem.Qua de re non poteſt lutum dicere figulo: cur me in talem effingis formam? Tertius autem eſt locorum ordo,quibus nomen ipſum collati beneficij plane explicat,nihil nos cooperari in eius productione. Vt eſt illud Pſalm. 83. Gratiam & gloriam dabit dominus. Siquidem gratia & virtutes quibus iuſtificamur dona Dei ſunt. Vnde Pau. Gratia enim eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis.Dei enim donum eſt:non ex operibus, vt ne quis glorietur.

Tres authoritatũ ordines.

Rom. 9.

Matt. 23.

Eze. 36.

Pſal. 50.

Oſeæ. 13.

Eph. 2.

Eſa. 46.

Rom. 9.

tur. Et. 1. Cor. 4. Quid habes quod non accepiſti? ſi autem acceperiſti, quid gloriatis, quaſi non acceperis? Creberrima ſunt huiuſmodi elogia, quibus interdicitur nobis gloria operum noſtrorum, eo quod non nos ipſi, vt Pelagiani blaſphemabant, ſed Deus nos iuſtificat. De qua re peramplior futurus eſt nobis ſermo libro. 2. At quantum ad rem modo attinet, ratio præterea contra nos depugnat apertiſſime. Ea enim quæ ſupernaturalia ſunt, à ſolo Deo ſine opera noſtra creantur: Eſa. 40. nam authore Eſaia, Quis adiuuit ſpiritum domini? aut conſiliarius eius fuit: at gratia & virtutes infuſæ, ſunt ſupra naturam: ergo ſe ipſe ſolo, ſicuti mundum, ita & eiuſmodi dona creat in nobis. Propter quod virtutem infuſam diffiniũt theologi Aug. (vti colligunt ex Auguſt. 2. de lib. arb.) quod ſit bona qualitas mentis, quam Deus in nobis ſine nobis operatur. Ideoque reſpectu gratiæ iuſtificantis, & quæ illam comitantur, diuinarum virtutum, mere ſumus, ceu receptiuum ſubiectum. Ecce vnde ſit quæſtio hæc de gratia & libero arbitrio difficillima. Nempe, quod hæc & huiuſmodi alia teſtimonia ſcripturæ ita videntur gratiam Dei extollere, vt nullatenus ad iuſtificationem noſtram liberum concurrat arbitrium. Sed ſunt tamen pleraque multa quibus liberum arbitrium Matth. 11. cum gratia cooperari, imò ipſam antecedere deſignatur: vt illud, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis. Et Zach. 1. illud præcipue Zacha. 1. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Quo potiſſimum loco Pelagiani fundabant ſuam blaſphemiam: nempe quòd à nobis ſit initium ſalutis noſtrę. Aug. Vnde trac. 53. ſuper Io. Aug. Quoſdam, inquit, nimia ſuæ voluntatis fiducia extulit in ſuperbiam, & quoſdam nimia ſuæ voluntatis diffidentia deiecit in negligentiam. Illi dicunt, vt quid rogamus Deum, ne vincamur in tentatione, quod in Tria operũ Dei genera. noſtra eſt poteſtate. Iſti dicunt, vt quid conamur bene viuere, quod in Dei eſt poteſtate. Igitur quo hæc manifeſta luce clareſcant, iuxta tres deſignatos ordines, tria extant operum diuinorum genera in noſtra iuſtificatione. Prima enim ſunt opera quæ ſic Deo ſunt propria, vt nullã in eis voluntas noſtra partem habeat: ſcilicet nec cõſenſum nec cooperationẽ. Vti ſunt prædeſtinatio, vocatio, admonitio, pulſare ad oſtiũ,

& ali

& aliquando inſpiratio, & illuminatio. Quamobrem ita hęc in ſcriptura tribuuntur Deo, vt nullatenus exigantur à nobis. Hæc ergo ita prę eunt iuſtificationem noſtram, vt tempore etiam quandoque præcedant noſtrum conſenſum. Tale eſt illud, Non eſt volentis neque currentis, ſed Dei miſerentis. Admonemur enim illic, primam, altiſſimámque noſtræ iuſtificationis cauſam eſſe æternam prædeſtinationẽ. Quia cum Iacob & Eſau nondum nati fuiſſent, alterum dilexit Deus, alterum odio habuit. Quin vero nõnunq̃ huiuſmodi appulſum Dei nullus ſubſequitur conſenſus noſter. Quorũ duritiem improperat Chriſtus dominus noſter: dum ait, Quoties volui congregare, ſicut gallina, filios tuos, & noluiſti. Gallina enim non cogit, ſed vocando allicit. Et, Væ tibi Corozaim, quia ſi in Tyro & Sidone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere ſedentes pœniterent. Et ſæpenumero alibi. Quod autem Deus aliquando illuminet, inſpiret, & tangat corda noſtra abſq; noſtra voluntate, patet ſimilitudine tentationis ad malum. Nõ enim eſt in noſtra voluntate, vt ait Augu. quin viſis tangamur. Quos motus theologi appellant naturales, & idiomate ſuo, primo primos. Quos & Ambroſius agnouit ſuper illum Pſal. Auerte oculos meos, ne videant vanitatẽ. Vnde Augu. in fine tertij libri de libero arbitrio: Quid, inquit, quiſq; vel ſumat vel reſpuat, eſt in poteſtate: ſed quo viſo tangatur, nulla poteſtas eſt. Fatendũ eſt, & ex ſuperioribus & ex inferioribus viſis animum tangi, vt rationalis ſubſtantia ex vtroque ſumat, quod voluerit: & ex merito ſumendi vel miſeria vel beatitas ſubſequatur. Hæc Auguſt. In eiuſmodi ergo influxibus mere ſe habet homo receptiue, ceu aër, dum illuminatur a ſole, Quamuis niſi animo fouerimus hæc numina, raptim elabuntur. Atq; hac ratione intelligendæ ſunt authoritates primi ordinis. Quod ſi hic forte quiſpercontetur, quo pacto ſit intelligibile, inſpirationẽ in nobis intus fieri, illuminationẽ, pulſationẽ, aut internã vocationẽ abſq; noſtra cooperatione. Illuminatio nãq; actũ dicit intellectus: & cętera, motus cordis: vtpote animi, ſeu volũtatis. Neq; ego eqdẽ contrariũ potui vnq̃ excogitare. Prædeſtinatio, inq̃, æterna eſt

Motus naturales. Ambro. Augu.

eſt abſque actione creaturæ. Et externam item vocationem per prædicatorem, fieri nihil vetat abſque interna motione audiētis. At vero deum quempiam illuminare, nihil eſt plane, quàm mentem excitare in aliquem bonum cogitatum: & inſpirare, voluntati ſuggerere bonum motum. Quæ ideo opera etiam ſunt potentiarum. Et eadem eſt ratio de cęteris. Sed quod nos dicimus, id tantum eſt, quod fiunt ſine libero aſſenſu & concurſu noſtro. Quoniam ſunt repentini motus per modum coruſcationis præuolantes, inſtar naturalium: niſi iudicio & libera voluntate fcueantur. Sunt ergo alia ſecundi generis opera, quæ ita in nobis Deus exercet, ſi nos tā tum aſſenſum præbeamus. Qualia ſunt omnia quæ motum quempiam liberum animi noſtri deſignant. Hæc proinde non prius tempore à Deo, quàm libere à nobis, ſed ſimul ab eo & à nobis fiunt. Ab eo, tamen, prius natura. Veluti trahere ad ſe nos, aperire cor noſtrum, & ipſum quod eſt, conuertere nos. Quocirca opera hæc ita in ſcriptura promittit nobis Deus, noſq; ab ipſo ſedulis precationibus efflagitamus, vt viciſſim à nobis etiam ipſe requirat. Eſt em̄ in euangelio, Nemo poteſt ad me venire, niſi pater meus traxerit eum. Et in Canticis, Trahe me poſt te. Et admonet nihilominus nos mutuo Deus, vt ad ipſum veniamus. Vt eſt illud. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis. Et, Si quis vult poſt me venire. Et his ſimilia. Precatur etiam Dauid, dicens: Domine labia mea aperies. Et tamen in alio Pſalmo ait Deus, Aperi os tuum, & implebo illud. Atqui cū clamemus nos, Deus virtutum conuerte nos. Reclamat & ipſe, Cōuertimini ad me in toto corde veſtro. Et Zacha. 1. Conuertimini ad me, & cōuertar ad vos. At ne ordo iſte à nobis inchoās, quēpiam, vt Pelagianos fallat, meditāda eſt hic regula, & in memoriam recondenda, quod vbicunq; Deus nos admonet, vt veniamus, conuertamur, aperiamus, &c. promptitudinem miſericordiæ ſuæ ſignificat, qua præſentiſſimus nobis eſt ad oſtiū pulſans. Et ideo q̄uis prius dicat, conuertimini, q̄ dicat, conuertar, non ſignificat exordium à nobis eſſe: ſed per nos ſtare, quo minus nos trahat, noſtraq; aperiat corda. Ob idq; ait Hierem. Si conuerteris, conuertam te. Quando autem nos

Marginalia: Opera ſecundi generis. — Ioan. 6. — Ioel. 2. — Adnotanda regula. — Hier. 15.

nos ſimilia ab illo petimus, inopiam noſtram, imbecillitatẽ, & impoſsibilitatem expromimus: nimirum, qui niſi nos ipſe præueniat, nihil per nos ipſi poſſumus. Et ideo ſubiungit idẽ Propheta ordine conuerſo cap. 31. Conuerte me domine & conuertar. Et Threno. 5. Conuerte nos domine ad te, & cõuertemur. Vnde Auguſt. deprecatur, Domine da quod iubes, & iube quod vis. Scientiſsime ergo, vt diuinitus datum eſt, S. Synod. Trid. ſeſ. 6. cap. 5. citato ait, quod cum in ſacris literis dicitur, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos, libertatis noſtræ admonemur. Cum verò reſpondemus, Cõuerte nos domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia prę ueniri confitemur. Atque exhinc dilucida reſponſio elicitur ad authoritates ſecundo loco congeſtas. Enimuero ita omnes atteſtantur, deum eſſe cauſam conuerſionis, ſalutíſq; noſtræ, præmouendo nos, vt tamen niſi nos annuerimus, nihil fiet. Quod autem inter cætera inſertũ eſt de ſimilitudine luti & figuli, ad æternam prędeſtinationem refert Pau. cuius nos nulla cauſa fuimus, neq; conſenſum dedimus. Nihilominus tamen adultum hominem, neminem prædeſtinauit conuertere, niſi lubentem & aſſentientem. ¶ Sunt autem opera tertij gradus, quæ licet ſolius Dei ſint munera, non tamen infunduntur, niſi in eo, qui eius ope diſpoſitus eſt per propriũ motum liberi arbitrij. Veluti ſunt gratiæ & virtutes, quæ per modum habitus cõſignantur nobis. Nunquam hic ſermo eſt de paruulis, abſq; propria voluntate baptiſmate ablutis. Hic veruntamen ſcopulus eſt, in quem illi offendunt, qui exhinc illatum volũt, fidem, & gratiam, quibus iuſtificamur, ſine vlla prorſus aſſenſione cooperationéue noſtra in nobis recipi. Porrò ex hoc quòd gratia & fides à ſolo deo fiant. Latet tamen fallacia, quòd quanuis ita ſit, vt aſſumitur, non tamen infunduntur adulto, niſi diuinitus diſpoſito per motum liberi arbitrij. Quod ſi motus ille eſt ſufficiens contritio, conſequitur ſimul tẽpore neceſsitate diuinę legis, gratia. Et ideo nemo eam inuitus, ſed voluntarius tunc, & in eodem ſenſu non merè paſsiuè, ſed cõſentiens recipit. Et pari modo cum cõfertur prima gratia per ſacramentũ attrito, datur liberè ſuſcipienti. Atqui per hæc reſponſum eſt ad authoritates tertij

Auguſt.

Syn. trid.

Ad authoritates primi ordinis reſpõdetur.

Opera tertij gradus

Gratia & virt. quo ſunt ideo

Ad autho ritatestertijordinis

ordinis. Concedimus enim, quod Deus gratiam producit in nobis nihil agentibus ad productionem, ſed tamen libere aſſentientibus & cooperantibus receptioni. ¶ Per hanc trimẽbrem operum partitionem ſatisfieri interroganti poteſt, vtrũ æqualia Deus auxilia ſpecialia conferat vniuerſis, an aliis maiora, aliis verò minora: quinimo maiora his, qui vel nihil mouentur, vel minus promouentur. Etenim ſi de illis primi ordinis fiat interrogatio, vtpote de inſpirationibus & ſplendoribus veritatis, quas Deus in nobis ſine nobis liberè aſſentientibus repẽte operatur: proculdubio maiora ſubſidia proſua miſericordia confert vni Deus quàm aliis. Adeſt enim omnium cordibus pulſans: impariter tamen. Quinimo ſæpenumero qui cumulatiora huiuſmodi dona recipiunt, vel nullo modo, vel ſegnius proficiunt, quàm qui exiliora, propter maiorem duriciem obſtinati pectoris libertatem comprimẽtis. Id quod in illis ſeu flagellis ſeu allectamentis, atque id genus vocationibus, quibus nos deus in viam forinſecus reuocat, euidentius eſt. Duorum enim eadem audientium conſilia & exhortamenta, alter animo perculſus in viam redit, alter verò minimè. Quemadmodum videre eſt in Pharaone & Nachodonoſor: quorum primus maioribus portentis cõmonitus induruit: alter verò minoribus reſipuit flagellis. De quibus capit. 18. redibit ſermo. Huc pertinet, quod ait Chriſtus Bethſaidæ & Corozain: Si in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Et Scribis ac Phariſæis, Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionę: & ecce plus quàm Ionas hic. Si vero quæſtio proponatur de auxiliis ſecundi ordinis: quæ liberam in nobis dicunt motionem: vt trahere, conuertere, promouere, & ſimilia, inæqualia quidem largitur diuerſis hominibus Deus, ſed tamen quo ſunt in aliquo auctiora, eo etiam magis meliúſque mouetur. Aliud profectò non eſt intelligibile. Quoniam mouere & moueri relatiua ſunt. Neque aliud eſt me Deum hoc modo mouere, quàm mecum concurrere ad eliciendum liberum actum. Ob idque veluti in naturalibus rebus, quo Deus

celerius

celerius mouet primum orbem, quàm infimum, celerius & ipſe orbis mouetur. ita & in auxilio ſpeciali, quanto Deus Magdalenam & Paulum vehementius mouit, quàm alios tepidos & remiſſos, impenſius etiam ipſi ardentiúſque venerunt, maioríque & cumulatiori ſunt gratia iuſtificati. Neque cohærent, vt Deus eum magis moueat, qui minus mouetur. De gratiis autem gratis datis, quæ non ſemper in bonum recipientis, ſed in commune bonum eccleſiæ diſpenſantur, diuerſa ratio eſt. Dantur enim quibus & quomodo Deus ſua ſapientia iudicat expedire. Reſponſum ergo eſt ad ſacra eloquia, quibus videri cuipiam poſſet, ita in nobis Deus operari ſalutem, vt ſine noſtro id libero arbitrio fiat.

¶ At præter teſtimonia hæc ſuperſunt argumenta duo diſſoluenda. Primum ſumitur à diſtinctione illa ſecundum Auguſtinum in libro de grat. & libero arbitrio, capitulo decimoſeptimo theologis celeberrima, inter gratiam operantem & cooperantem. Ait enim Auguſt. quòd Deus, quod operando incipit, cooperando perficit. Et paulo inferius, Vt ergo velimus, ſine nobis operatur: cum autem volumus, & ſic volumus, vt faciamus, nobiſcũ cooperatur. Ex qua diſtinctione conſequens palam fit, Deum ſine nobis cooperãtibus ſe ſolo exordiri beneficium ſalutis noſtræ. Ad hoc argumentum, quod in re theologa poſitum eſt, reſpondetur, quod nomen gratiæ operantis accipi primum poteſt de operibus illis diuinis primi generis: quæ ſunt vocare, inſpirare, pulſare, & cætera: quæ ſine nobis fiunt. Nihiloſecius quod menti Auguſtini propius accedit, congruit etiam in opera ſecundi generis: quando ſcilicet nos actu mouet ad agendum. Sed eſt adnotandum (quod magnus philoſophus Auguſt. optimè cognouit) voluntatem aliter moueri, prima intentione ad finem, aliter ad eligendum media. Cum enim (vt ipſe inſinuat 3. lib. de libe. arbi. cap. 2.) alicui malo voluntate inhæremus, non poteſt voluntas illa mutari in bonum, niſi ab aliquo moueatur. Omne enim quod mouetur, ab alio mouetur: vti eſt in phyſicis libr. 7. Et ideo motio illa non attribuitur voluntati, etiam ſi conſentienter & liberè moueatur, ſed motori. Cum autem iam habet intentionem finis, per ipſam ſe mo-

Gratia operans & cooperãs.

Auguſt.

S.Thom. uet ad electionem mediorum. Eadem eſt ſententia S.Thom. 1. 2. q. 9. articulo.3. Nam qui iam propoſuit Deo inſeruire, per illud propoſitum agit ſe, vt per commoda media potiatur optato fine. Propter hanc ergo theologiam auxilium gratiæ, quo à malo primum dimouemur, & in bonum conuerti mur, nuncupauit Auguſti. gratiam operantem: auxilium verò, quo bonam iam habentes voluntatem, operamur ad bonum, appellauit gratiam cooperantem. At neque Auguſtinus, neque ſuus aſſecla Thomas cogitabant (vti quoſdam falſo diuos iſtos interpretantes audiui) quod per gratiam operantem cogendo nos deus moueat: quinimo mouet libere. Hæc diſtinctio quoque locum habet in gratia gratum faciēte, vt author eſt S.Thom. 1. 2. q. 111. art. 2. Hæc enim reſpectu huius effectus, qui eſt ſanare & iuſtificare, darèque nobis eſſe gratos, dicitur gratia operans, ſed qua parte eſt principium meritoriè deinceps operandi, dicitur gratia cooperans.

Corol. Hinc fit, vt diſtinctio hæc non ſit ita prorſus intelligenda, vt gratia operans ſit reſpectu omnis actus interni voluntatis, atque illius duntaxat: cooperans verò reſpectu externi operis, vt ex diuo Auguſtino & Thoma quiſpiam deceptus colligere poſſet. Si enim eſt gratia cooperans ad largiendam eleemoſynam, cooperans etiam eſt ad volendum largiri. Sed quod Auguſt. gratiam operantem eſſe ait, dum volumus bonum: cooperantem verò, dum operamur, id penitus ſentit, dum à malo primum mens noſtra dimouetur in bonū. Cum tamen poſtea exercemur in bonis operibus, ſiue internis, ſiue externis, gratia eſt cooperans. Et hoc eſt, quod S.Tho. loco citato nobis ſuggeſsit: vbi dixit, quod quantum ad actum voluntatis Deus per gratiam operantem nos mouet: præſertim cum volūtas incipit bonū velle, quæ prius malū volebat. De gratia autē præueniente alia eſt ratio, vt illic habes apud

Præcipuū argumentum. eundem doctorem articulo ſubſequenti. ¶ Alterum denique, & vt poſtremum, ita maximum argumētum eſt, quod ſi nos ſimul cū Deo in hāc noſtræ iuſtitiæ cauſam concurreremus, liceret ea quæ ſibi ipſe propriè adſcribit in ſacris eloquiis, nobis nos æqua ſorte arrogare. Vt ſicut ipſe ait, Sine me nihil poteſtis facere: Et, Niſi dominus cuſtodierit domū, fruſtra vigilat

gilat qui cuſtodit eam: Et, Nemo poteſt venire ad me, niſi pa ter meus traxerit eum: ita nos pariter Deo verè reſponderemus, Sine nobis nihil potes in nobis facere: Et, Niſi nos vigi laremus, fruſtra tu nos cuſtodires: Et, Niſi nos veniremus fru ſtra traheres, Id quod videtur abſurdum. Ait enim Auguſtinus libro. 2. de bono perſeuerantiæ, Viuimus rectè, ſi totum Deo demus: non illi ex parte, & nobis ex parte. Et in Echiri. cap. 32. acerbius perurgens hunc locum, ait, quod ſi propterea dictum eſt, Non eſt volentis, neque currentis, ſed Dei miſerentis: quia ex vtroque fit, id eſt, ex voluntate hominis & miſericordia Dei: cur inquit, non & econtrario rectè dicitur, non miſerentis eſt Dei, ſed volentis eſt hominis? Quia id miſericordia Dei ſola non implet. Quod tamen ait, nullus Chriſtianus dicere auderet. Ad hanc veruntamen dubietatem reſpondentes, negamus opera quæ Dei ſunt in noſtra iu ſtificatione, licere eadem nobis ratione vſurpare: diuerſa tamen, nihil prohibet. Quod enim ait, Sine me nihil poteſtis facere: & alia id genus, quę ad noſtram iuſtificationem referuntur, non poſſumus nos tali modo dicere: videlicet quod ſine nobis Deus non poteſt: quoniam ipſe non ſolum eſt cau ſa volitionis noſtræ, & operis boni, ſed eſt cauſa ita præueniens, quæ facit, vt nos poſsimus ac velimus. Vnde Ezechie. 36. non ait, Cooperabor vobiſcum, vt operemini: ſed auferam, inquit, cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum. Et ſpiritum meum ponam in medio veſtri: & faciam, vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & operemini. Itaque ipſe facit vt nos faciamus, dans nobis velle, & operari, vt ait Paulus, Nos autem non mouemus ipſum, nec facimus, vt ipſe faciat. Si autem hoc referatur ad aſſenſum noſtrum, qui ſecundum ordinariam, præſcriptámque legem neceſſarius eſt: nihil cunctamur dicere cum Auguſtino, Qui creauit nos ſine nobis, non iuſtificabit nos ſine nobis. Et ſecundum hanc intelligentiam, verum etiam eſt, quod niſi nos velimus, fruſtra nos cuſtodit Deus, & trahere conatur. Sed ecce vbi latet punctum, Deus dat nobis velle: er go ipſe efficit in nobis aſſenſum ipſum, per quem aperit corda noſtra: atque adeò nos nihil facimus. Negamus hanc po-

Auguſt.

Reſpõſio.

ſtremam conſequentiam. Ita enim efficit ipſe noſtrum aſſenſum, ſi nos tamen ſimul liberè concurramus. Quare per eundem aſſenſum, & nos illi aperimus, & ipſe aperit. Vnde noſtrum concurrere, eſt permittere nos ab ipſo moueri: coagendo illi, qui iugiter ad oſtium pulſat. Et hoc eſt quod ait, Qui audit & didicit, venit ad me. Quod autem citatum eſt ex Auguſtino in de bono perſeuerantiæ, & in Enchiridio: puta quod non eſt partim attribuendum nobis, partim Deo, ſed totum Deo, illud obiicit Pelagianis, qui dicebāt initium ſalutis noſtræ eſſe à nobis, ſaltem fidem. Auguſt. autem contendebat (vti res habet) quod voluntas à Deo præparatur omnino: & ideo non eſſe volentis, neque currentis. Quoniam vt modo in proxima reſponſione dicebamus, actio illa tota tribuitur Deo. Ob idque, & ſi aſſenſus noſter ſit neceſſarius: nullam tamen debemus nobis tribuere partem, ſed deo totum: qui dat nobis cogitare, velle, & perficere. Multa hic attigimus, quæ ſunt lib. 2. rurſus exigenda inter explicandam gratiam iuſtificationis, ſed plurima ſunt etiam illic ex hoc loco petenda: adeo ſunt & hic & ille locus complexi. Perſtringere autem hæc duximus paulo vrgentius: idcirco quòd Lutherani hoc inter alia intentant argumentum, vt conficiant, nulla opera noſtra eſſe meritoria. Porro quod non ſint nobis libera, & ideo neque noſtra, ſed quæ Deus à ſe ſolo operatur in nobis.

De libero arbitrio in malum. *Cap.* 17.

MEmbrum alterum, quod de humana voluntate diſſerendum ſupereſt, ſpectat ad libertatem eius in malum. Etenim, vt ſupra narrare cœpimus, in vtranque partem Lutherani inficiantur libertatem, & in bonum ſcilicet, & in malum. In his vel maxime peccatis, quæ ſunt pœna præcedentis culpæ. Ita enim retulimus ex Luthero, quod non eſt in poteſtate noſtra malas vias facere, ſed mala opera in impiis Deus operatur. Cui ſubſcribit Philippus, aſſerens, quod ſit Dei proprium opus, non minus proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli. Et conſentit Bucerus ſuper epiſtolam ad Romanos, vbi ait Paulus, quod tradidit Deus gentes in reprobum ſenſum. Tametſi Melanthon in ſecunda editione

ſe appareat retractaſſe. Hoc enim ſecundum membrum lon gè plurimum abſurditatis accumulat ſuperiori: dum non ſolum ſubuertit liberum arbitrium: ſed Deo tribui, vt ſit cauſa peccati, principaliter, & effectiuè, vt dicunt, cogendo nos ad peccandum. ¶ Pleraque omnia iſtorum dogmata eiuſmodi ſunt, vt prima ſui ſtatim prolatione apertius cum communi ſenſu depugnent, quàm vt alia opus habeant impugnatione. Cui nanque fiat perſuaſibile, vt quempiam Deus compellat contra ſuam ipſius legem agere? Quinimo contra ſuam ipſiuſmet voluntatem. Nam lex dei non eſt aliud, quàm ſignum & norma ſuæ voluntatis. At verò ſi expandere amplius, proferréque libet diſputationem, prima eadémque luculentiſſima demonſtratio aduerſus commentum hoc ex natura peccati deſumitur, quod eſt dictum, vel factum, vel concupitum (vt author eſt contra Fauſtum li. 22. Aug.) contra legem dei. Lex autem dei, quæ regula eſt noſtrarum actionum, idem re eſt, quod ſua voluntas. Si quidem intellectus & voluntas, eadẽ eſſentia ſunt in deo. Quare impoſsibile eſt, eſſe aliquid cõtra legem dei, quin ſit contra eius voluntatẽ. Quinimo propterea eſt contra diuinã voluntatem, quia cõtra eius regulã. Ex his conſtruitur hoc argumentum. Deus mouet hunc ad peccandum, quin etiam cõpellit effectiue, vt aiunt: ergo mouet eum vt faciat contra regulam ſuam, & perinde contra ſuam volũtatem. Quod autem deus moueat quẽpiam cõtra ſuam volũtatem, repugnãtia eſt manifeſta. Nam ſi mouet & compellit, vult ita fieri. Quin accipe repugnantiam alteram. Si deus vult me hoc facere (quod negare non poteſt, qui dicit me ab illo compelli) hoc eſt cõforme regulæ ſuæ (nihil enim vult Deus quod non ſit conforme ſuæ regulæ) ſi autem ita eſt, non eſt peccatum. Nam peccatum eſt contra regulam dei. Et confirmatur etiamnum argumentum. Propterea deus errare non poteſt, neque peccare, quia peccare eſt à regula deficere: quod non poteſt omnipotens, cum ſit ipſe ſua regula. Veluti ſi manus ſcribentis eſſet regula, & manus pictoris eſſet ipſa rectitudo, quacunque lineam duceret, ſcriberet, & pingeret rectè. Ergo eadem ratione quemcunq; deus mouet efficienter & principaliter, eundem ducit iuxta regu-

Primũ argumẽtum Peccatũ.

Cur Deus peccare nequit.

Alia confirmatio. lam & legem ſuam. Et idcirco contradictio eſt, quempiam peccare in eo, quod à Deo actus agit. Poteſt etiam deduci aliter argumentum. Deus (vti Dionyſ.2.cap.de diui.nom.ait) omnia in ſe ordinat, quæ facit, tanquam in finem: peccatum vero dum fit, exorbitat ex ordine illo: ergo tunc non fit ab eo, licet inde poſt ipſe eliceat bonum. Reuera niſi adeò conſulto voluiſſent theologiam ignorare, quæ ex rerum naturis ratiocinatur, nunquam in hæc præcipitia fuiſſent collapſi. Intelligerent enim tanta oppoſitione diſtare inter id quod Deus facit, ſiue per ſe, ſiue per alium, & peccatum, quāta inter bonum & malum, & inter dilectum Deo, & odio ipſi habitum. Vt enim quicquid deus creauit in rebus naturalibus, vidit quod eſſet bonum, quia conſentaneum regulæ ſuæ, ita quicquid facit in humanis voluntatibus. Vnde cum Sapiens

Sapien.11. cap.11.ita pronunciaſſet. Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quę feciſti: neque enim odiens, aliquid conſtituiſti aut feciſti, poſtmodum cap.14.ſubdit, quod ſimiliter ſunt odio Deo impius & impietas eius, ſignificans, ideo peccatum eſſe odio Deo, quia non eſt opus ſuum. ¶ Secundum ar-

Secūdū argumētum gumentū ſumitur ex altera qualitate peccati. Etenim vt virtutis, ita & peccati neceſſaria conditio eſt, vt ſit voluntarium. De quo ca.12. partim dictum eſt. Atque hoc eouſque verum eſt, vt nemo vnquam S. Patrum non hāc iudicauerit eſſe vo-

Tertull. cē naturæ. Vnde antiquiſsimus Tertullianus aduerſus Martionem lib.2. Nec boni, inquit, nec mali merces iure penſaretur ei, qui aut bonus, aut malus neceſsitate fuiſſet inuentus, non volūtate. In hoc & lex conſtituta eſt, non excludēs, ſed probans libertatem de obſequio ſponte præſtando, vel tranſgreſsione ſponte committenda. Ita in vtrunque exitum libertas patuit arbitrij. Et in libro de Iacob, & vita beata.c.3.

Ambroſ. Ambroſius ſic habet, Non eſt quod cuiquam noſtram adſcribamus culpam, niſi noſtræ voluntati. Nemo tenetur ad culpam, niſi voluntate propria deflexerit. Non habent crimen

Auguſt. quę inferuntur reluctantibus. Et Aug. aduerſus Fortunatum diſputatione ſecunda. Ego, inquit, dico peccatum non eſſe, niſi propria voluntate peccetur. Adeò vt in libro de duabus animabus peccatum definierit, quod ſit voluntas retinendi

vel

vel conſequendi,quod iuſtitia vetat, & vnde liberum eſt abſtinere. Et de vera religione cap.14. vbi de hoc propriè diſputat,ita concludit. Nunc vſqueadeo peccatum voluntarium malum eſt,vt nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium. Et hoc quidem ita manifeſtum eſt, vt nulla huic doctorum paucitas,nulla indoctorum turba diſſentiat. Quare aut negandum eſt peccatum committi,aut fatendum eſt,voluntate committi. Vide quàm cēſeat Auguſtinus ſibi eſſe inuicem contradicentia,peccatum eſſe vllum,& tamen non voluntarium. Et ne quis illa peccata exciperet, quæ ſunt pœna peccati,huius etiam anſam adimit libro primo retract. capit. 15. dicens, quod quanuis concupiſcentia in nobis ſit pœna peccati, nihilominus hoc peccatum quo conſentitur concupiſcentiæ, non niſi voluntate committitur. Sed aiunt,quòd quanuis omne peccatum voluntate committatur, non tamē omne ſit liberè. Ecquid autem eſt voluntate, niſi liberè, & non ex coactione? Nomen enim ignorat, qui ait, fieri poſſe aliquid voluntate, ſub propria ratione voluntatis, & tamen in hoc eundem ipſum cogi. Vnde continuò eodem loco Auguſtinus,vbi ait, Non enim niſi voluntate peccatur, ſubdit, Voluntas autem eſt animi motus, cogente nullo, ad aliquid vel non admittendum vel adipiſcendum. Hæc Auguſtinus. Cum ergo tam ſit per ſe notum, non eſſe peccatum niſi voluntarium,conſequens ſit manifeſtè, Deum neceſsitatem inferre nemini ad peccandum. Aliàs non erit peccatum. ¶ Sed tertium adhuc vrgentiſsimum eſt argumentum. Nam quod quis à Dæmone vel hoſte homine cogeretur ad peccādum, eſſet quidem nihil peius,quàm contra naturā peccati. Quod autem à Deo ſit huiuſmodi coactio, ob nouam cauſam, veram auerſaretur rationē peccati. Nam ſi peccatū non eſt, niſi quod ſit contra obedientiam Dei,quem Deus conſtringit, vt quidpiam faciat, quo modo facto ſuo peccauerit? At perſpice quod ſibi iſti perfugium muniuere,vbi ſe huiuſmodi rationibus obrutos ſentiūt. Aiunt (vt eſt videre apud Bucerum loco citato ſuper Paulum) præſtare in hac quæſtione rationi prorſus vale dicere, & verbis Domini ſimpliciter inhærere, vbi legimus, Tradidit illos Deus in deſideria, & in repro-

Lutheranorum euaſio.

Tertiū argumētum

Lutheranorum cōmentum.

bum ſenſum. Nam de hoc,inquit, ait Paul. Tu quis es ô homo,vt reſpondeas deo? Et, O altitudo diuitiarum,& cætera. Quoniam inter homines, inquit Bucerus, nemo peccat in eo quod vitare non poteſt, ideo horret animus deo tribuere, vt cogat hominem peccare. Sed alia eſt,inquit,ratio inter ho-

Cõtra Bucerum. mines, alia vero inter nos & Deum. Quid Bucere non exhorreſcat animus, Deo impingere, quod eſt abſurdiſsimum inter homines concedere? Audi Auguſtinum,contra monitionem tuam ab homine ad Deum hoc loco arguentem, lib. 83. q.q.3. Deo authore, aut volente nemo fit deterior: quia nullo homine probo volente, fit alius deterior. Cui ego addiderim,multo eſſe argumentum de Deo validius. Namque ſi quod coactu humano quis admittit, peccatum non eſt, ea ratione, quia non eſt voluntarium, longè minus peccabit, qui à Deo cogitur, cum non ſolum nihil ſit inibi libertatis, ſed id fiat ex impulſu Dei, contra quem ſolum peccatur. Vel reſpondeas precor,ſi facere id quod Deus præcipit, vel conſulit, vel admonet, tam longè eſt à peccato,vt ſit etiam obedientiæ opus,propterea quòd Deus eſt cauſa, vt fiat, vbi nos Deus non ſolum iubet aut inſtigat,verum efficaci(vt dicitis) impulſu,in noſtra nos tradit deſideria,quibus non poſsimus reſiſtere, quænam ratio ibi inobedientiæ ſubeſſe poteſt, aut reuera culpæ? Paulus equidem ſecretiſsima iudicia Dei dicebat nobis eſſe inacceſſa,nempe quòd vnum prædeſtinauerit, & dilexerit, alterum verò odio habuerit. Tamen quod peccatum ſit illud penitus, quod eſt contra legem Dei, & quod libertate peccetur,id & lumine naturali & fidei apertè monſtrauit nobis deus. Ex quo palam colligitur, neminem coactu peccare, impendióque minus à deo quempiam in

Quartum argumẽtum. peccatum adigi. ¶ At vero,vt quartum præterea argumentum aduerſus errorem hunc veſtrum intendamus. Nunquid non deus nobis reuelauit, quòd non ſit ipſe tentator ad malum? Quid ergo vos ipſum non tentatorem tantum, ſed

Iacob.1. authorem etiam mali prædicatis? Ecce quid Iacobus de hac re teſtatur. Nemo cum tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum eſt:ipſe autem neminem tentat. Vnuſquiſque verò tentatur,à concupiſcentia ſua

abſtractus

abſtractus & illectus. Deinde concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum, peccatum verò cum conſummatum fuerit, generat mortem. Ecce, inquam, Apoſtolus, in cauſis peccati non deum, at prorſus concupiſcentiam & cõſenſionem voluntatis commemorat. Sed aiunt iſti, neque nos commemoramus, imo verò dicimus hominem propria voluntate eſſe cauſam, quanuis cogatur à deo. Attamen nihil ad verba Iacobi reſpondent. Cauit enim nobis errorem illum, ne mẽtiremur, deum eſſe tentatorem in malum, quia inde palam fieret conſequens deum eſſe authorem peccati: ergo cum plus ſit cogere, quàm tentare, qui dicunt, deum nos efficaciter cogere ad peccatum, quo rogo defugiant, vt non eum neceſſario faciant authorem peccati? Enimuero Auguſtinus, quem ſibi iſti in hac cauſa ſuffragari autumant, libr. 83. q. ex verbis Iacobi elicit irrefragabilem illam ſententiam, in quam ſcholæ omnes theologorum ſubſcribunt, quod deo au thore aut volẽte nemo ſit deterior. Et expreſſe de pec. me. libro ſecundo, capitulo quinto. Ad peccandum, inquit, non adiuuamur à deo, ſed vt iuſta omni ex parte agamus. Iſti tamen dicunt, quòd non ſolum volente & iuuante deo, ſed cogente, deteriores efficimur. Atqui libro de libero arbitr. cap. ſecundo ait, quæſtione hac, ſcilicet de cauſa, vnde malè facimus, ſe olim fuiſſe vehementer exercitum, & fatigatum, atq; adeò in Manichæos impulſum & coniectum, vt crederet vnum eſſe primum principium, quod nos cõpelleret ad malum, quoadusq; lux illi effulſit cælitus, qua cognouit vniuerſa noſtra peccata, in noſtras ipſorum proprias voluntates eſſe prorſus referenda. Neque verò neſcio, quàm iſti differãt à Manichæis. Nam quod illi tribuebant falſo deo, ſcilicet, cauſam eſſe peccati, iſti adſcribunt vero. ¶ Tandem (vt iſtorum mentem quinto argumento perpendamus) aiunt vel propter peccatum Adæ, vel propter alia cumulatiora noſtra, ita nos à deo ipſo cupiditatibus noſtris eſſe addictos, & in reprobum ſenſum, & in deſideria noſtra traditos, vt non poſſimus errores euitare, & cupiditatibus obſiſtere. Quod ſi intelligerent, hoc nos nequire abſque auxilio dei & fauore, qui tamen præſto nobis eſt, ac præſentiſsimus, nihil aliud pro-

Lutheranorum cauillus.

Auguſt.

Vnde Auguſt. deſeuerit ad Manichæos.

Diſcerniculũ inter Luther. & Manich.

Quintum argumentum.

fiterentur, quàm veritatem catholicam. Sed quia ſentiunt, ita nos eſſe numine deſertos, vt neceſsitate ſuccumbamus erroribus & prauis affectibus, hoc eſt, quod nos perſiſtimus ſacris eloquiis expugnare. Nam niſi in noſtra poſitum eſſet ſemper voluntate cum promptiſsimo auxilo Dei euitare ſingula mala, quid eſt, quod nos commonefacit Paulus, ne regnet peccatum in noſtro mortali corpore, vt obediamus concupiſcentiis eius, ſed neque exhibeamus membra noſtra arma iniquitatis peccato? Et ne ſim omnia percenſendo moleſtiſsimus, quid libros tres edidit Auguſtinus de libero arbitrio, quibus oſtenderet, nec Deum, nec dæmonem, nec vllam prorſus cauſam nos cogere ad malum, ſed vnum quemlibet per propriam voluntatem eſſe authorem ſui malefacti? Ob idq; bona omnia Deo eſſe adſcribenda, mala autem culpæ, ſoli noſtræ voluntati: iuxta illud Oſeæ, Perditio tua, Iſrael, tantum in me auxilium tuum. De quo ferme præterea argumento ſcripſit librum de gratia & libero arbitrio, vbi nos edoctos commonitóſque fecit, veritatem eandem omnibus receptiſsimam, quòd ſola ſcilicet propria voluntate peccemus. Aliàs fruſtra eſſet tam numeroſus pręceptionum ordo, ne homicidium, aut furtum faceremus, ne ſeruiremus concupiſcentiis. Et, Noli vinci à malo. Et, Nolite fieri ſicut equus & mulus. Et, Noli deficere à diſciplina domini. Et, Noli negligere legem. Et quibus hoc genus quamplurimis eſt ſacra pagina refertiſsima. In fine tandem Lutheranos iſtos cum ſanctis Apoſtolis conferamus. Ait Iac. neminem à Deo tentari. Addit Paul. neque permittere nos fidelem Deum tẽtari ſupra vires noſtras. Oblanniunt nihilominus Lutherani, à Deo nos in peccatum cogi. Sanctiſsimus ergo eſt canon. 6. noſtri ſancti concilij Tridentini ſeſ. 6. Si quis dixerit non eſſe in poteſtate hominis vias ſuas malas facere, ſed quod mala opera, ita vt bona, Deus operatur, non permiſsiuè ſolum, ſed etiam propriè & per ſe: adeò vt ſit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli, anathema ſit.

Sola voluntate peccatur.

Scripturæ teſtimõia

Collatio Lutheranorum cũ Apoſtolis

Syn. Trid.

De aduerſariorum argumentis diſſoluendis. Cap. 18.

CErnere autem operæpretium eſt iſtorum lubrica,videlicet, cum ſcripturas,tum argutias, quibus in hanc foueam coniecti ſunt. Primum eſt eis hoc vſurpatiſsimum argumentum, quo Bucerus etiam loco citato ſuper Paul. vtitur. Ex hoc, inquiunt, quod Deus non ſit efficax noſtræ indurationis cauſa, noſtrique traditionis in deſideria mala, conſequitur, Deum non eſſe Deum:hoc eſt, rerum omnium primam & totam cauſam.Sua ſunt ipſorum verba.Perſpice pie lector vt nouam ſemper acceſsionem faciunt ad ſuum errorem. Non ſatis habent aſſerere,Deum nos cogere ad malum, niſi adiiciant,quod ipſe eſt tota cauſa mali. Nam dicunt,non ſolum eſſe primam, ſed & totam cauſam omnium quæ ſunt in rebus. Hac ratione conuulſam funditus volunt è mentibus hominum philoſophiam omnem naturalem ac diuinam. Quòd enim ſolus deus omnia ex nihilo creauerit,nullus eſt inter Chriſtianos, qui inficias eat. Sed & quod nulla nunc cauſarum efficere quicquam poſsit,ſine nutu & influxu dei, non modo Chriſtiani in confeſſo habemus, ſed & philoſophi naturales edocent. Quod autem(vti iſti philoſophãtur) Deus ita ſit tota cauſa rerum, vt cauſæ ſecundæ nihil agant, hoc vt ſcripturæ ſacræ contradicit, ita & ordinem tollit vniuerſi. Omnes enim cauſæ ſuo quæque ordine ſimul cocunt in eundem effectum. Deus ſcilicet, vti altiſsima: cælum, vt ſuo modo vniuerſalis,&tandem gradu ſuo particulares.Nãque ſol & homo generant hominem. Habetur enim Geneſ. 1.Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus ſuum. Cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram. Ecce terra germinat & arbores fructificant,ſemen habentes perpetuum in ſemet ipſis.Quare lib.3.de trin. Aug. Sic Deus inquit,res quas condidit,adminiſtrat,vt eas ſuos motus agere ſinat.Et libr.9. de Geneſi ad literam, cap.17. Rationes & virtutes agendi non tantum in deo ſunt, ſed ab illo etiam rebus creatis inditæ ſunt & concretæ. Memini me ſuper ſecundum librum Phyſicorum. q. 4. permultis egiſſe aduerſus inſanam hanc opi-

Primũ argumẽtum aduerſariorum.

Geneſ.1.

Auguſt.

nionem,quòd cauſæ ſecundę nihil agant,ſed per ſe ſolus deus ad præſentiam ipſarum. Si enim in ſuis ſingulæ naturis non haberent, vt diuerſam hanc varietatem effectuum agerent, quam experimur in orbe, cur magis ad præſentiam ſolis Deus illuminaret,quã ad præſentiam alius rei cuiuſlibet, & ad pręſentiam aquę gigneret frigus, quàm pręſente igne? Quin verò niſi Deus res vniuerſas propter ſua cuiuſque officia & opera condidiſſet, fruſtra tam numeroſam creaſſet rerum molem. Nanque ſi ipſe ſolus præſente ſole,lumina ederet,tantundem faceret abſente. Et pręterea quid commixtione ſexuum opus eſſet generandis animalibus? quid membrorum tam conſona diuerſitate, nutriendis? quid denique oculis ad videndum, & ad audiendum auribus, ſi Deus ſolus ita hæc perficit,vt creaturæ nihil faciant? Quod ſi res naturales reuera ſunt cauſæ ſuorum operum & munerum, cur non etiam ſit ſuorum voluntas? Quamuis vt nihil facit ſine generali auxilio Dei,ita neq; opus faciat gratiæ, abſque ſpeciali. Porro autem ſi Deus non eſt ita cauſa bonorum operum, multo minus eſt tota, malorum. Quin verò nulla eſt, pręterquam permittens,vti iamiam pergimus cõmonſtrare.

Secũdũ argumẽtum ¶ Nam vnde nos iſti vehementius oppugnant,ſunt teſtimonia ſacra. Legimus enim ad Romanos.1. quod tradidit Deus gentes in deſideria cordis eorum, & in reprobum ſenſum. Eſa.6. Excæca domine cor populi huius,& aures eorum aggraua. Et ad Romanos.9. Cuius vult miſeretur,& quem vult indurat. Et Exod.10. Indurauit dominus cor Pharaonis. Et Matthæi.6. Ne nos inducas in tentationem: tradere autem, excæcare, aggrauare, indurare, & inducere quandam deſignant neceſsitatem. Quippe quod Deus immiſerit tenebras in corda populi,addixerítque gentes ſuis cupiditatibus, à quibus vincerentur,& ſuggeſſerit Pharaoni malignitatem in cor. Vnde Amos. 3. Si erit malum in ciuitate quod Deus non fecerit. Patres omnes ſancti in enarratione Pauli,verbum,tradidit,interpretantur,permiſit. Et in locis cæteris deum dicunt per ſe & directè neminẽ inducere ad malum. Eſt enim regula Fulgẽtij, theologis celeberrima, quod Deus nõ eſt author eius,cuius eſt vltor. Ex quo fit,vt ideo Deus dicatur

Tradere, excæcare, indurare, &c.

Amos.3.

Fulgen.

tur excæcare corda, quod ſubtrahit lumē gratiæ: & indurare, quod ſubducit auxilium, ſine quo homo non poteſt cor in bonum emollire. Hoc interpretamentum iſti noſtri Lutherani vanum exiſtimāt, & eluſorium. Quoniam verbum, inquiunt permittere, non eſt mitius aut mollius, quàm facere. Nam cum deus certo ſcit nos non poſſe abſque eius lumine & fauore cupiditates noſtras ſuperare, & peccata cauere, fit, vt dū has nobis ſuppetias non mittit, veriſsime ſit cauſa peccati noſtri. Vnde adhuc conſequitur, ait Buce. omne peccatum præcipue à Deo eſſe. Et ideo non eſt, cur timeamus affirmare, quod ipſe directè compellendo indurat, & immittēdo efficacem errorem, excæcat & ſeducit. Vide quàm palam tatentur omne peccatum à deo eſſe: quod aures expaueſcunt. Quid ergo reſpondeamus? Vere, falſiſsimum eſſe, quod aiūt, nihil diſtare inter permittere & facere. Vbi hoc conſyderate animaduertēdum eſt, ꝙ deum auxilia ſubducere bifariam cogitare poſſumus. Vno modo, ꝙ in pœnam præcedentis peccati, ita deus deſtituat hominem fauore ſuo & ſubſidio, vt ſta tuerit, quaſi prolata ſententia, nunquam ei amplius ſuccurrere, ſed fixum apud ſe habeat, & firmum, illum perpetuo deſerere: ita vt per deū ipſum fiat, vt non ille & à præterita culpa emergat, & noua vitet crimina. Veluti contraria ratione dum ſanctiſsimam virginem & apoſtolos confirmauit in gratia, ſtatuit nunquam eos ſinere, vt caderent. Alio modo permittere idem pollet, quod ſinere quemq; libere agere ſecundum propriam voluntatem: ita tamen, vt ſemper ſit deus paratiſsimus manum porrigere, niſi per hominem ſteterit. Primo modo certo certior ſum: quin vero & certiſsimos credo ſemper fuiſſe ſanctos doctores, qui modo fuerint hoc nomine digni neminem vnquam à deo fuiſſe derelictum, ſuiſque cupiditatibus permiſſum in hac mortali vita, ſed præciſe ſecundo modo. Permittere enim, primo modo, fateor tantundem fermè pollere, acſi deus nos directe ſubigeret prauis noſtris cupidinibus, adigerétque ad malum. Sed abſit vt in animū Chriſtianus inducat, ita de illo ſentire. Enimuero ſi deus ita quempiam auxilio deſtitueret, cui ſtatuiſſet nunquam opitulari, quomodo verum eſſet, quod deus vult

Bucerus.

Permittere.

Primo modo nemo derelictus.

omnes homines ſaluos fieri? Nam etſi Auguſtinus de volun tate id beneplaciti(quam vocant)& conſequente alicubi intellexerit, ideóque diſtributionem conſtrinxerit ad genera tantum,id eſt,quod ex ſingulis ordinibus & ſtatibus aliquos vult ſaluos fieri: vel taliter,vt quotquot ſalui fiunt,voluntate Dei ſeruentur, tamen eſt nihilominus authoritas hæc veriſſima in vniuerſum de ſingulis hominibus,ſi devolũtate ante cedente intelligatur: vti fermè ſancti doctores conſonantiſſimo etiam ſenſu interpretantur. Vult enim ita invniuerſum omnes & ſingulos fieri ſaluos, vt quemadmodum leges omnibus, conſilia, & exempla abundè dederit, ita ſit omnibus præſentiſsimus ad oſtium pulſans, vt à ſe nihil omnino deſit officij, quin perditiſsimo etiam cuiq; opem ferat, niſi per ſe homo ipſe abnuerit. Et hunc intellectum præ ſe fert Paulus admonens Timotheum, pro omnibus & ſingulis vt oraret,quia deus vult,&c.Aliàs non eſſet communis ſol de ſe illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, qui modo animum non occluſerit.Neque verum in vniuerſum haberent de omnibus hominibus, voces illæ euangelicæ,Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Et,Pœnitentiam agite. Et,Cõuertimini ad me in toto corde veſtro. Et,Deus non vult mortem peccatoris, ſed vt magis conuertatur, &c. Et,Ego ad oſtium ſum & pulſo. Et ne, quæ abſque numero ſunt, per omnia diſcurramus,quomodo eſſet verũ? Impietas impij non nocebit ei,in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua. Ezechi.33. Et vt Auguſtinus & ſancti citant, In quacunque hora ingemuerit peccator,iniquitatum eius amplius non recordabor. Quo maximè verbo nihil ſignificantius Deus exprimit,quã quod ſit ſemper (vt Chryſoſtomus habet in quadam homilia)parturiens miſericordiam ſuam,& quaſi doloribus ingemiſcens, quod non ampliſsimos ſinus adparamus, in quos benignè vberrimos fructus pariat. Atqui quonam pacto fuerit credibile,eum qui ſic dilexit mundum,vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, ita propter aliquam culpam viſcera ſuæ miſericordiæ homini obſerare, vt fixum habeat, nunquam eadem tali miſero expandere.

[Margin: Deus vult omnes homines ſal. fieri.]

[Margin: Scripturæ teſtimõia]

[Margin: Chryſoſt.]

[Margin: Ioan.3.]

pẽdere. Reuera longe aliter Petrum vicarium ſuum inſtituit Chriſtus, vbi roganti, an ſepties in die errata lapſis condonaret, reſpondit, Non tantum ſepties, ſed ſeptuagies ſepties. Et cõfirmatur. Si ita de Deo fas eſſet opinari, liceret homini ſce leſtiſſimo ambigere, taliter ne eſſet à Deo in perpetuũ derelictus. Quapropter neq; eſſet, cur tantopere reprehenderetur, aut deſperatio Iudæ, aut blaſphemia illa Cain. Maior eſt iniquitas mea, q̃ vt veniã merear. Iam vero cũ homo non plus valeat à culpa ſine ſpeciali fauore & ope dei exurgere, q̃ ſine pedibus ambulare, aut ſine oculis vel lumine videre, non intelligo cur culpę magis daretur peccatori illi, ita adeo excæcato aut deſtituto, non reſipiſcere, quàm cæco, non videre: aut compedito, non ambulare. Licet eſſet pœna commiſſæ culpæ. Hoc quippe ab illis qui in infernũ detruſi ſunt, diſtamus in hac vita, quod dum viuimus, viatores ſumus. ratio autem viæ, hæc eſt, vt nemo ſit ita firmatus in gratia, cui (pręter priuilegium) non immineat periculũ decidendi, neq; ſit vllus à deo ita lõge abalienatus, cui non ſit paratiſſimus ſuppetias ire, niſi culpa ſua gratiã reſpuerit. Alioqui intelligibile non eſt, quomodo id quod homo ille derelictus faceret, eſſet peccatum, noua pœna dignum. Lex enim inferni eſt, vt ſint prorſus neq̃ illi à deo deſerti & abiecti, ob idq; irreparabili obſtinatione in perenni odio dei perſiſtant. Sed quia ita ſunt deſtituti, vt non habeãt mutãdæ mentis poſſibilitatem, non cõmerentur odio illo noua ſupplicia. At vero in hac noſtræ peregrinationis & militiæ vita haud ſecus contemplari deum condecet, quàm veluti patentiſſimum ſolem fores cordium vniuerſaliter omnium irradiantem, & ſpiritum ingiter adſpirantẽ, &, quo ſe inſinuet, aperire geſtiẽtem. Nos autẽ ſumus, qui ferreã molem prauitatis noſtræ obijcimus. Et ideo, vt ipſe eſt, qui noſtræ nos libertati permittit, ita nos quoq; ſumus, qui nõ ipſum intrare permittimus. Nam cum aſſenſus noſter, effectus etiã ſit ipſius, vt ca. 16. dicebamus, non aliter ipſe aperit, q̃ ſi nos ad eundẽ aſſenſum cooperantes coaperiamus. Quo ergo ad rẽ cum Lutheranis reuertamur, negamus nihil diſtare inter illud, quod eſt deum quicquàm permittere, & hoc, quod eſt, intenta actiõe facere. Hoc enim dicit ve-

Matt. 18.

Inferni lex.

Reſpõdetur Lutheranis.

rã & propriã cauſam:quę reſpe&u peccati,deus eſſe non poteſt.Permittere autem,eſt ſinere & pati vnumquenq; agere vt libitum eſt animo ſuo:Neq; vero eodem iſtud recidir,ac ſi faceret.Quoniam deus tanquàm author naturæ, liberũ hominẽ libere agere permittit. Ob idq; ita ſtatuit noſtrã ſalutẽ operari,vt in noſtro collocaret arbitrio,ſi ſuo vti velimus beneficio.Et ideo quod nos conuertat,ſua eſt gratia:quodvero perditum nos ire ſinat,in cauſa & culpa eſt voluntas noſtra.

Induratio ¶Quod ſi nos iſti preſſius obtũdere pergãt:vrgẽtes vocibus, tradere,ĩdurare,& reliqua,quæ aliud latine ſignificãt,q̃ permittere:deus autẽ non dicitur nos tantum permittere in deſideria noſtra,& in duritiam cordis,ſed vere tradere,& indurare, & inducere in tentationem, reſpondetur ſecundum S. Thomã.1.2.q.79.quod cũ deus ſit lux vera,illuminans omnẽ hominẽ venientem in hũc mundum, veluti planeta ſolis, vniuerſalis eſt perenniſque fons corporei luminis, differt tamẽ,quod ſol lucer neceſſitate naturæ,deus autem ratione & iudicio. Ob idq; vbi aula,occluſa feneſtra, priuatur lumine, eiuſmodi tenebrarũ,ſol nullo modo eſt cauſa,ſed obex clauſura feneſtræ.Cum autem deus,ſeu lumen cognitionis, ſeu fauorem gratiæ ſubtrahit,licet cauſa directa ſit,conuerſio hominis ad malum,qua deum à ſe auertit, tamẽ quia deus prudens & ſciens permittit hominem arbitrio ſuo,ſubtractio illa gratiæ,qua mens illuminatur ad rectè videndum,& cor emollitur ad rectè viuendum, dicitur excæcatio, & obduratio,& aggrauatio.Quæ quidem diſtinguuntur comparatione ad effectus gratiæ. Sunt enim organa duo & ſenſus ad comparandum ſcientiam:nempe viſus,inſeruiens inuentioni, & auditus diſciplinæ. Excæcare, refertur ad primum, aggrauare, ad alterum : atque indurare, ad affectum. Veruntamen ſubdiderim,neque abs re forte, quod latius pateat permittere, quàm alia. Vt omnis induratio ſit permiſſio, non tamen conuertantur. Permittitur enim homo cadere in primum peccatum, at non ita proprie dicitur indurari, aut excæcari, aut aggrauari, quoadusque longa cathena malorum in profundum pertraxerit miſerum. Tunc enim & cæcus & ſurdus, & lapis vtique fit, ad auxili

S.Tho.

Duo ſenſus ſcientiæ.

Differt inter permittere, & obdurare.

li

lia diuina. Vnde Paul. vbi Roma. 1. retulit priſcos illos gentium commutaſſe gloriam Dei, cum ſimilitudine volucrum, & ſerpentum, quia prima erat impietas, non dixit eos tunc trahi: tametſi permiſſi id commiſerunt. Sed cum deinceps carnalibus ſe deſiderijs per abrupta flagitiorum decliues præcipitabant, tunc ſignificanter ait, eos traditos eſſe in deſideria cordis ipſorum: id eſt, cordis quod non Deus abs ſe, at illi prius ab ipſo alienum fecerant. ¶ Tertium iſtorum argumentum eſt, quod Auguſt. aduerſus Iulianum lib. 5. & in de gratia & libero arbitrio, capit. 20. & expreſſius. 21. inter explicandum quomodo peccatum ſubſequens, in pœnam præcedentis quandoque permittatur, teſtimonijs com pluribus ſacræ paginæ aſſeuerare perſeuerat, quod Deus aliquando inclinet homines ad malum. Inter quæ commemorat illud Pauli, Tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum. Quibus percenſitis circa finem eiuſdem capit. 21. duriuſcula concludit hæc verba. His & talibus teſtimonijs diuinorum eloquiorum ſatis, quantum exiſtimo, manifeſtatur, operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocunque voluerit, ſiue ad bona pro ſua miſericordia, ſiue ad mala pro meritis eorum: iudicio vtique ſuo aliquando aperto, aliquando occulto, ſemper autem iuſto. Ad hoc autem vt reſpondeamus, conſydera primum oculate lector, quàm ſit aſperius verbum illorum, quàm hoc Auguſtini. Quod enim hic dixit, Deus inclinat, illi aiunt, Deus cogit. Sed præterea ex diuerſa natura boni, & mali, niſi eſſent cæci, diuerſam eſſe rationem in Deo inclinandi ad bonum, & inclinandi ad malum, facile fuiſſent venati. Cum enim bona vniuerſa in Deum ipſum, qui ſumma bonitas eſt, ſuapte natura referantur, inclinatio Dei ad bonum intentionem eius, numenque deſignat, vt id ipſum fiat. At cum malum culpæ, deuiatio quædam ſit liberi arbitrij noſtri à lege Dei, ſecundum inclinationem propriæ cupiditatis, idem pollet, Deum inclinare nos ad malum, quod noſtrę nos propriæ inclinationi permittere. Id quod Auguſt. ipſe, optimus ſui interpres, crebro explicatiſſimeque agnouit. Etenim in epiſt. ad Sixtum, quę eſt. 105. ſic ait. Non deus ob-

Ad 3. argumētū.

Aug.

Reſpōſio

Aug.

durat impartiendo malitiã,ſed non impartiendo gratiã.Vnde Apoſt.Rom.9.miſericordiam appellat,gratiæ appoſitionem,indurationem vero,gratiæ priuationem.Et ad Simplicianum.Non intelligendũ eſt inquit, quod deus ita induret, quaſi quẽquam peccare cogat:ſed tamen quibuſdã peccatoribus miſericordiam iuſtificatiõis ſuæ non largitur : & ob hoc eos indurare dicitur,quia non eorum miſeretur:non quia vi impellat,vt peccẽt.Et in li.de eſſentia diuinitatis. Indurare, inquit,dicitur deus quorundã malorum corda: ſicut de Pharaone ſcriptum eſt.Nõ quod omnipotẽs Deus per potentiã ſuã corda eorũ induret,quod eſt impium ita credere:ſed exigẽtibus eorũ culpis,cum duritiã cordis,quã ipſi ſibi mala perpetrando nutriunt,nõ aufert,quaſi eos induret, quia iuſto iudicio indurari ſinit.Quid apertius? ¶ Auguſtino autẽ Chry. Amb.atq; omnes patres conſentiũt,ſuper illud Pauli Rom. 1.Tradidit eos deus &c. Quocirca gratis profectò doctiſſimus aliàs Roffenſis ar.36.elargitus eſt Luthero, quod Deus ita nonnullos deſerat,vt reſipiſcere nequeãt. Eſt enim (vt citra iniuriã dixerim grauiſſimi viri) conſideratior ſentẽtia. S. Tho.3.q.86.aſſerentis,erroneũ eſſe,quod aliquod ſit peccatũ,de quo homo pœnitere non poſſit.Vbi ad illud.2. Macha. de Antiocho,Orabat ſceleſtus deũ, à quo nõ eſſet miſericordiã conſecuturus,reſpondet,cauſam fuiſſe,quoniã nõ habebat verã pœnitentiã propter Deũ,ſed propter infirmitatem, quã patiebatur.Idẽq; agnouit Hier.in illo verbo Amos,Sup tribus ſceleribus Moab,& ſuper quarto nõ exaudiã eũ: nẽpe quod ſola impœnitentia eſt in cauſa,cur deus iniquis nõ parcat.Quod ſi cui animus eſt,rem hãc planiſſime expoſitã intueri,conſulat Orig.lib.3.de princ.in aureo illo capite de libertate arbitrij. Negabant enim illi contra quos illic diſputat,perinde atq; iſti,ſolo nos libero arbitrio peccare,innixi loco illi de induratione Pharaonis. Eos autem acerrime reuincit Orig.quod ſi Deus ita indurauit cor illud miſerum,auxiliumque denegauit, vt non eſſet ipſe paratus illud emolliri: etiam ſi Pharao conſenſiſſet,certe deus ipſe fuiſſet cauſa perditionis eius,neque merito culparet eum,dicens. Tu autem quoniam non vis dimittere populum,ecce percutiam omnia

Roffen. S.Tho. Hiero.

nia

nia primitiua Aegypti. Conſyderatè adnotauit verbum Ori ge. Quoniam non vis. Vnde conſyderatiſſime ſubdit, quod Deus non aliter indurat corda, quàm patienter nos tolerando. Neque vero opus eſt Origenis teſtimonio vbi Paul. tanta vtitur euidentia: An diuitias, inquit, bonitatis eius ac patientiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quia benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor theſaurizas tibi iram in die iræ. A benignitate ergo, qua deus nos intendit lenire & allicere, occaſionem nos nanciſcimur, vt indureſcamus pertinacius. Atque adeo (inquit Orig.) indurare dicitur nos deus tropo tali ſermonis, quali herus, dum quo benignior in ſeruum eſt, & clementior, inſolentior ipſe & improbior efficitur, dicere poteſt. Ego te talem ſerue feci, ego te perdidi: patientia mea inſolentiæ tuæ cauſa extitit. Hac enim figura aiunt illi apud Eſaiam. Quare errare nos feciſti domi ne de vijs tuis? Induraſti cor noſtrum ne timeremus te. Con uertere propter ſeruos tuos. Deum enim tali ratione ad ſeip ſos vt conuerteretur, precabantur, ne amplius illis indulgeret (quod illis erat occaſio in malum) ſed flagellaret eos potius: quoniam, vt eſt apud Iacobum, Quem diligit dominus, corripit. Et hoc idem compertiſſimum habemus in hiſtoria Pharaonis. Idcirco enim deus non ſtatim filios Aegyptiorũ occidit, & in mare demerſit parentes: quia nolebat mortem peccatoris, ſed vt magis cõuerteretur, & viueret. Ob idq; veluti imbribus terrã, ita & plagis leuioribus irrigabat cor Pharaonis, vt miteſceret, emolliretur; ad pœnitentiam. Quinimo nonnihil rex ille nequàm profecerat flagellis illis, quando dicebat. Iter trium dierum ite: non tamen ſatis erat emendatus: quandoquidem prohibebat, dicens. Ne longe abeatis & vxores veſtras relinquite &c. Hoc tamen in hiſtoria Pharaonis agnouerim, quod induratio illa peculiarẽ habuit rationem in diuina prouidentia. Nempe vt iudicia illa diuinæ maieſtatis Hebræorũ animos ad timorem, amoremque dei erigerent. Colligamus ergo ex his omnibus, obſtinatã duritiem, cruditatemq; noſtram, non à deo eſſe intentam, ſed noſtram ipſorum potius voluntatem, patientia dei abutentium

Rom. 2.

Orig. - ſimilitudo

Eſa. 63.

Pharao.

Simile. in cauſa illius eſſe. Vt enim eadem pluuia in altera terra precioſas progignit herbas, in altera vero, ſpinas & tribulos: & ſicut eodem ſole cera liqueſcit, lutum autem exiccatur, ita eadem benignitas, & patientia Dei, quæ ſuapte natura vniuerſos ad pœnitẽtiam inuitat, alios perducit, alios vero maioris eſt occaſio obdurationis. Porro vero quo ſententia Auguſtini, à quo iſti auxilia depoſcunt, poſtrema ſit omnium cõfirmatio. Audiamus eum in lib. de prędeſt. & grat. cap. 14. An forte, inquit, ſi pie de Deo, ſicut expedit ſentiamus, etiã Pharaoni datam miſericordiam reperimus? Patientia enim Dei valere ei debuit ad ſalutem. Et cap. 15. conferens Pharaonem cum Nabuchodonoſor, quod quãtum ad naturam, ambo homines erant. quantum ad dignitatem, ambo reges: quantum ad cauſam, ambo captiuum populum Dei poſſidentes: quantum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo, inquit, fines eorum fecit eſſe diuerſos, niſi quod vnus manum Dei ſentiens, in recordatione proprię iniquitatis ingemuit: alter libero contra Dei miſericordiſſimam veritatem pugnauit arbitrio. Ite Lutherani. Citate Auguſtinum dicentem, quod Deus homines inclinat ad malũ. Nos autem poſt tot tum ſcripturarum elogia, tum probatiſſimorum Patrum, etiam Auguſtini, monumenta cauebimus Deum infamare, qui nobis ſit cauſa peccãdi. Tantum abeſt, vt vel ſuſpicemur eius coactu, aut certè appulſu noſtris cupiditatibus addici. ¶ Haud equidem diffitentur theologi, entitatis (ita vocant) quæ eſt peccatum, Deum eſſe cauſam: eo efficientiæ genere, quo cuncta & animantia & inanima ad ſuas naturales actiones permouet. Non tamen inde ſtatim conficitur, cauſam eſſe peccati, qua parte deflectitur à lege & voluntate Dei. Et quamuis permulti ſint, quibus non ſit explicatu facile, quomodo in odio Dei, quod internam habet & indiuiſam malignitatem poſſit Deus cauſa eſſe entitatis, culpæ vero non item, non tamen eſt ita intellectu difficile. Quando enim patres (imo ſcriptura canonica) negant Deum eſſe cauſam peccati, non ad illum vniuerſalem influxum ſpectant. Ille enim vt cap. 2. explicuimus inter cauſas naturales cenſetur. Et ideo ſicut Deus non dicitur cauſa homicidij,

Auguſt.

Nabuchodonoſor.

Quomodo Deus eſt cauſa peccati.

micidij,quia dedit homini manus & oculos(ſicuti neque faber qui bona intentione fecit gladium)ita neque ex eo quod auxilium præbet homini vniuerſale, eo modo quo præbet beluæ,dicitur cauſa peccati. Quoniã in moralibus ille prorſus eſt vere,iudicaturque cauſa, qui lege,ope,conſilio,fauore,vel perſuaſu mouet quempiam,ſiue ad bonũ, ſiue ad malum. Atqui his modis & rationibus, vniuerſos Deus mouet ad bonum & honeſtum, neminem autem ad malum. Imo vero vti dum claudus ambulat, homo eſt cauſa ambulationis, quod tamen male & incõmode gradiatur, in detortam tibiam penitus reiicitur: atque dum optimus ſcribendi artifex, ſiue incommodo calamo, ſiue in mala papyro ſcribit, ipſe quidem eſt cauſa ſcripturæ, malitia vero characteris refertur vel in calamum vel in papyrum,ita prorſus dum quis delinquit,Deus quidem cum homine eſt cauſa actionis,quatenus res quædam eſt. Quod autem à lege declinet,ſoli imputatur libero arbitrio. Et hæc de libero arbitrio ſatis hic. Nam præterquam, quod (vt præfati ſumus) non omnia hic perſequi ſtatuimus, multa quoq; addenda ſunt in ſubſequentibus libris, inter differendum de diſpoſitionibus, & de operibus. Simile.

Quidnam poſſit homo per liberum arbitrium quandiu eſt in peccato. Cap. 19.

POſteaquam ſex illa de peccato originali propoſita expediuimus: porro an tranſeat in omnes, quæ nam cauſa illius, quid ſit, & quomodo traducatur, quæ ſit eius pœna ac denique effectus, ſubſequitur e veſtigio, vt perſcrutemur quidnã homo, quandiu in miſerando peccati ſtercore ſordet, efficere libertate ſua valeat. Et eſt quæſtio biformis. Prima ſcilicet: vtrum omnia opera liberi arbitrij, ſiue in infideli, ſiue in recidiuo chriſtiano, ſint peccata. Altera vero, vtrum abſque auxilio gratiæ, ſolo generali influxu Dei poſſit homo per ſua naturalia opus vllum facere, quod ſit genere, ſeu (quod aiunt) moraliter, bonum. Neque vero vna eſt,ſed duæ ac diuerſæ quæſtiones. Prioris nanque affirmationem in nullo vnquam ex catholicis offendi. Nam etſi Quæſtio duplex.

Gregor. Arimi. quoſdam videam Gregorio Ariminenſi eam notam inurere, attamen hoc ſolum ille aſtruit, quod nemo citra ſpeciale auxilium valet vel minimum pręſtare opus bonum morale. Cenſet tamen eum qui eſt in peccato, imo & eum qui foris eſt extra fidem, auxilium eiuſmodi ſuſcipere, quo bene agat moraliter: quamuis non conuertatur: vti ſe ipſe procul dubio exponit inter ſoluendum quoddam nonum argumentū.

Lutheranorum error. Verum Lutherani ſunt, qui aceruo ſuorum errorū hunc etiā apponunt: vti cap. xj. in textura ſuorum dogmatum commō ſtrauimus. Quippe ex eo quod omnia opera peccatoris dimanāt à vitiata concupiſcentia, quæ eſt illis peccatum, omnia delictoris opera damnant, vt peccata. Vnde in Apologia

Dictum Lutheranorum. confeſſionis Auguſtanæ ſic habent. Falſum eſt & hoc, & cōtumelioſum in Chriſtum, quod non peccent homines facientes pręcepta Dei ſine gratia. Et paulo inferius. Vere peccant homines, etiam cum honeſta opera faciunt ſine ſpiritu ſancto, quia faciunt ea impio corde: iuxta illud. Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt. Profecto ſi natura humana figmentum eſſet cacodæmonis, non peius de illa iſti obloquerentur.

Veritas rei. Quod ergo indubitata veritas vnuſque theologorum animus contra edocet, ſubijciam. Primum omnium conſtitutiſſimum omnibus eſt, nullum peccatoris opus meritum eſſe, dignum, ſiue gratia Dei, ſiue vita ęterna. Eſſet enim Pelagianus, qui ſecus ſentiret. Statuitur deinde in vniuerſum de omni illo qui eſt in peccato, ſeu infidelis ſit, ſeu fidelis, quod non omnia eius opera ſunt peccata: at illa tantum, quæ vel genere ſuo ſunt mala: vti fornicatio, homicidium & cætera opera carnis: vel ſi bona ſint ex obiecto, polluuntur tamen vel à fine, vel ab aliqua circunſtante qualitate. Ex quo fit cōſequens, inter opus Deo acceptum ad vitam æternam, & illud quod eſt peccatum, medium interſtare opus morale, id eſt, conforme rationi naturali. De quo cap. pro-

S. Thom. ximo latius. Vnde. 2.2. q. 10. S. Thom. vbi percōtatur, vtrum omnia opera infidelium ſint peccata, reſpondet, quod etſi omni opere, quod ex infidelitate agunt, peccent (ſane dum deos ſuos colunt, legíve obſequuntur ſuæ) tamen dum opera bona faciunt, ad quæ inclinat, ſufficítque bonum naturæ,

non eſt neceſſarium, vt peccent. Atqui concluſio hæc præ ſe fert manifeſtam veritatem, cui naturali ſenſu adhæreat humanus animus. Quis enim adeò ſiniſtre ſentiat de natura humana, vt propterea quod perſona quælibet ſit extra gratiam Dei, quodcunq; opus agat, ſit recens peccatũ, quo inimicitia ingraueſcat? Licet enim hoc ex cõuictu hominũ coniicere, vbi notum eſt, non omne opus illius, qui inimicitias exercet, ex odio id fieri inimici. Igitur dum homo, laborans alias vitio aliquo veſcitur licitis, nõ alio peiori animo, quam vt viuat: laborat, vt alat familiam: cõmiſeretur fratris: erogat egenis, obedit parentibus, & maioribus: quod ſi perſona publica eſt, iuſtitiam cuſtodit, tuetur rempublicam, & id genus operum quodlibet facit, neque ex odio Dei, neque vllo obliquo propoſito, aut ſiniſtra circunſtantia, ſed quando & vbi oportet, quidnam rogo eſt, vnde opera huiuſmodi defœdentur, vt ſint peccata? Sed ais propter concupiſcentiam carnis. Hanc autem iam ſatis demonſtrauimus in renatis nullã habere rationem culpæ. At ſaltem in infidelibus dixeris cauſam eſſe, vt omnia ipſorum opera ſint peccata. Ita enim aiũt quidam, tum catholici, tum alias docti, ſuſtinentes opinionẽ Gregorij. Aiunt inquam, omnia opera quæ fiunt ſine auxilio ſpeciali, eſſe peccata. Non quidem noua culpa, ſed participatione originalis, quod vniuerſa cõmaculat. Hoc tamen cõmentum in primis non habet locum in homine iam chriſtiano, vbi nullum eſt originale. Sed neque in infideli. Quoniam vnum peccatum nunquam opus aliud inficit, niſi quãdo fit ex intentione eiuſdem peccati. Vt cum quis, intẽdens homicidium, exacuit ferrum, vel intentione fallendi, incumbit literis. Cum ergo originale peccatũ non ſit actuale, quomodo opera ſubſequentia ita polluat, vt ſint abſque alia mala voluntate, actualia peccata? Et præſertim illa opera quæ non oriuntur ex inclinatione carnis, ſed ex intentione boni & honeſti: qualia modo referebamus. Quocirca peruerſa eſt interpretatio illius loci Ioan. 3. Quod natum eſt ex carne caro eſt, ad ſuadẽdum omne opus peccatoris eſſe peccatum: quia non omne illud naſcitur ex amore carnis. Et peruerſiſſima, illius, Arbor mala nõ poteſt bonos fructus facere: quia nomine

Argumentum primum.

Cauillatio.

nomine arboris intentio operis venit: iuxta illud, Si oculus tuus fuerit ſimplex, totũ corpus tuum lucidũ erit. Et tamen non eſt conſequens, vt qui in peccato eſt, omnia faciat mala intentione. Sed iſtas & tales authoritates fuſius lib. 3. explicabimus, inter diſputandum de operibus iuſti. Sed adiungitur confirmatio ad eandem concluſionẽ ex diffinitione peccati. Eſt enim peccatum, doctore cõtra Fauſtum Auguſtino, dictum, vel factum, vel cõcupitum contra legem Dei. Cum autem ille qui eſt in peccato patrocinatur (verbi gratia) pupillo, eo duntaxat, quod eſt opus honeſtum, nihil tunc facit contra legem Dei: cur ergo imputabitur culpæ? Et præterea ſi omnia opera iacẽtis in peccato, peccata eſſent noua, adeoque noui ſupplicij merita, vix poſſemus animo comprehendere, quãtum pœnarum penderet in inferno, quicunque in minimo peccato mortali permanſiſſet longo tempore. Nam ſi dormit, ſi vigilat, ſi comedit, ſi ambulat: deniq; quiduis gerat negotij, peccatum eſt apud iſtos. ¶ Adde rationem illam, quam capite quarto formabamus. Porro homo animal eſt rationale, qui ideo ſuapte natura efficere opus valeat ſecundũ rationem: atqui per peccatum tantummodo ſumus ſupranaturali dono expoliati, & in puris naturalibus nudi relicti: poſſumus ergo naturali vigore rationis, cum vniuerſali Dei influxu opera præſtare, quæ ſint rationi conſentanea: atque adeo vtcunque bona: nimirum quæ finem non exuperent naturalis honeſtatis. Id quod à noſtris aduerſariis, ſi quæ ipſi concedunt penitius perſpexerint, facilè extorquebimus. Fatentur nanque, eas nobis vires libertatis poſt lapſum ſuppetere, vt valeamus (quod ait lib. 3. Hypog. Auguſt.) agros colere, plantare vineas, conuerſari tum amicis, & cætera. Et prȩterea confitentur quandam (quam inficias ire nequeunt) naturalem iuſtitiam, quam appellant rationis, quæ poſita eſt in vſu rerum ſecundum rationem. Quam dicunt cognitam fuiſſe philoſophis. Ita habent in confeſsione Auguſtana, & reliquis colloquiis. Quin etiam in Apologia Melanthon libenter huic iuſtitiæ tribuit ſuas laudes, probans ſententiam Ariſtotelis. 5. Ethic. quod neque Heſperus, neque Lucifer pulchrior eſt quàm iuſtitia. Ac denique aiunt iuſtitiam hanc

Cõfirmatio argumenti.

Confirmatio. 2.

Secũdum argumentum.

Argumentũ ex dictis aduerſariorum.

à Deo ornari corporalibus præmiis, licet non ſit meritum iuſtificationis. Si ergo naturales virtutes dignæ ſunt qualicunque illa laude, exiguaque mercede temporanea apud Deum, cur peccati charactere ſubnotentur, ſi tamen nulla vanæ gloriæ intentione fiant? At quod huc forſan quiſpiam ex Auguſtino libro. 5. de ciuitate dei, accerſeret Romanorum exemplum, vt qui rebus clare geſtis digni videntur cenſeri ab Auguſtino, quorum Deus ſecularia imperia tam late augeret & amplificaret, illud ego exemplum perparum ad rem conducere exiſtimo, ſanè qui nunquam Auguſtinum ita potui intelligere, vt Romanorum virtutes arbitraretur vere dignas fuiſſe illo præmio. Quas ſiquidem exercebant, vt ipſe ibidem fatetur, ad aucupandam gloriam mundi, atque adeo neque culpa carebant. Sed ait, quod Deus permiſit illis potiri mercede quam intendebant: ſicuti de hypocritis ait Chriſtus, Receperunt mercedem ſuam. Nam & hac authoritate vtitur illic idem ipſe. Porro autem maioris eſt in præſentiarum momenti teſtimonium eiuſdem Auguſtini de ſpir. & lite. cap. 28. vbi ait. Nihil proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficilime vita cuiuſlibet peſsimi hominis inuenitur. Ecce confitetur bona opera impij, quæ tamen nihil ad vitam æternam proſunt. Quare illud quod ex. 3. capitulo eiuſdem libri citauimus ſupra: ſcilicet liberum arbitrium nihil valere, niſi ad peccandum, ſi lateat veritatis via, de vtroque lumine, diuerſo tamen modo, intelligendum eſt. Nimirum, quòd ſine lumine naturali nullum fieri valet opus moraliter bonum: neque ſine lumine fidei, meritorium æternæ vitæ.

Augu. de ciui. dei.

De ſpi. & lit.

¶Sed age teſtimonia] ſacræ ſcripturæ perpendamus, an inde fulciri poſsit veritas noſtra. Ad remiſsionem peccatorum neceſſaria eſt pœnitentia, quam poſt præcurſorem clamantem in deſerto, Chriſtus ipſe, cum prædicauit, tum etiam in vniuerſum mundum prædicatum dimiſit Apoſtolos: ad dolorem autem excitandum, veramque erratorum deteſtationem, quamplurimum conducit meditatio gehennæ, memoriaque iudicij illius, ira & furore pleni. Vnde Ioannes, Progenies viperarum, quis vos de-

Teſtimonia ſcripturæ.

Matth. 3.

mõſtrabit fugere à ventura ira? Et ſeruator noſter vehementer nos perterrefacit ſignis illis exhorrẽdis, quæ dabũt tunc ſol & luna: adeò vt areſcant homines præ timore. Et alibi.

Matth.10 Nolite, inquit, timere eos qui occidũt corpus, animã autem non poſſunt occidere: ſed eum potius timete, qui poteſt & animã & corpus perdere in gehennã. Quibus omnibus perſuaſi quoque Lutherani, iam ſunt compulſi cõcedere terrores pauoreſque conſciẽtiarum neceſſarios eſſe, vt à peccatis emerſi homines ad diuinam miſericordiã perfugiant. Expoſtulauerim ergo libẽter cum eis, num metus gehennæ & iræ Dei, quæ, authore Paulo, per fidem reuelatur de cælo, peccatum ſit? Non credo, hoc dabunt vnquam nobis. Quo enim nos metu Chriſtus ipſe inducit, vt timeamus, quiſnam eum metum, peccatum dixerit? metus autem ille non eſt quo gratiam cum Deo valeamus inire: eſt ergo opus aliquod extra gratiã, quod culpa vacat. De quo reuera ſcriptum eſt. Initiũ

Eccle.1. ſapientiæ timor Domini. Non enim verbum hoc de timore filiali enunciatur: ſanè qui non initium, ſed conſummata eſt ſapientia. Ergo ſi timor ſeruilis initium eſt ſapientiæ, non parum vtilis eſt: adeò non eſt peccatum. Neque huic vlla ra-

Ioan.4. tione aduerſatur, quod ſecũdum Apoſtolum Ioannem, perfecta charitas foras mittit timorẽ. Haud enim ait, quod quiuis gradus charitatis auerſetur timorem, ſed perfecta tãtum. Neq; illa foras timorẽ pellit, quaſi contrariũ malum, ſed tanquam imbecillum bonũ, & imperfectum. Id quod pulcher-

August. rima cõparatiõne expoſuit Auguſt. in filo ſutoris & ſeta: de

Quartum argumentum. quo lib.2. Eſt tandem argumẽtum, quod illos, qui in peccatorum ſordibus agũt, admonemus, & quidem ſaluberrime, vt eleemoſynis erogandis, aſsiduis orationibus, & id genus

August. officiis aſſueſcant. Quemadmodũ ait Auguſt. Si non es tractus, ora vt traharis. Quod reuera nunq̃ faceremus, niſi talia opera culpæ immunia eſſent, tametſi extra gratiam Dei fiãt. At vero inſinuamur iam in materiã de diſpoſitione ad gratiam, quam ne exenteremus, ſatis hæc ſunt in præſentia. Reliqua enim lib. altero ſunt adiecta. Eſt ergo error aſſeuerare,

Synod. Triden. omnia opera ante iuſtificationẽ eſſe peccata, iſq; merito in noſtra Tridentina ſynodo condemnatus, can. 7. Cuius verba ſunt.

ba ſunt. Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante iuſtificationē fiunt, quacunq; ratione facta ſint, vere eſſe peccata, &c. anathema ſit. Et can. 8. Si quis dixerit gehennæ metum, per quē ad miſericordiam dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccato abſtinemus, peccatum eſſe, aut peccatores peiores facere, anathema ſit. Neq; vero eſt, quod ad diluenda aduerſariorū argumenta integrū hic debeamus capitulū adhibere, eiſdem enim ferme vtuntur ad perſuadendū ſibi omnia opera antecedentia gratiā, peccata eſſe: atq; omnia etiā ſubſequētia. Quocirca vbi li. 3. tractandū nobis eſt de valore operū iuſtificati hominis, illic cuncta diſſoluentur. Audi tamen interim prudens lector, poſt illa recitata verba in præfata Apologia. Porrò quod omnes homines peccent, cum honeſta opera ſine ſpiritu ſancto, & diuina præcepta ſine gratia faciunt, audi inquàm expendeque neruum cauſæ. Huius, inquiunt, noſtræ ſententiæ teſtimonia habemus, non ſolum in ſcripturis, ſed etiam ex Patribus. Nam Aug. copioſiſsime diſputat contra Pelagianos, gratiam non dari propter merita noſtra. Et de natura & gratia, inquit. Si poſsibilitas naturalis per liberum arbitrium, & ad cognoſcendum quomodo viuere debeat, & ad bene viuendum ſufficit, ſibi ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Ergo euacuatum eſt ſcandalum crucis. Cur nō etiam ego (inquit Melan.) hic exclamem? Imo exclamabo, & iſtos increpabo dolore chriſtiano. Euacuati eſtis à Chriſto, qui à natura iuſtificamini, à gratia excidiſtis. Ignorantes enim iuſtitiam dei, & veſtram volentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non eſtis ſubiecti. Iſtis inclamationibus incantāt populos ſuos. Sed vnde, rogo, locus ille? Gratia non datur ſecundum merita noſtra, ergo omnia opera, quæ fiunt extra gratiam, peccata ſunt. Non ſatis habetis, artificialem dialecticā à veſtris ſcholis relegaſſe, niſi & naturalē diſſimuletis? Quē vnq̄ ex noſtris legiſtis, qui dicat, gratiam ſecundū merita noſtra dari? Nametſi quidam meritū de cōgruo nominent, quā vocem, vt lib. 2. videbimus, neq; alij, neque ego ſatis probo: nemo tamē conſtituit rationē aliquam iuſtitiæ in operibus noſtris, reſpectu gratiæ dei. Sed tamen opera media ſtatuimus, quę vt nullo modo ſint merita gratiæ, ita neque ſunt cō-

Lutheranorū verba.

tinuo

tinuo peccata,ſed bona(quod aiunt)ſecundũ quid,id eſt,bona ex genere,ſeu bona moraliter:iuxta ſententiã Aug. citatã de ſpi.& lit. ca. 28. Quod autem adferũt ex Eſaiæ vaticinio.Facti ſumus immũdi omnes,& quaſi pãnus menſtruatę vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ,ad memoratũ capitulum lib.3.pertinet,de operibus quæ fiunt in gratia.Et quod adiiciũt ex euãgelio Ioannis.Si quis in me non manſerit, mittetur foras ſicutq; palmes & areſcet, ad capitulum de diſpoſitione ad gratiam.Id autem proprie hic cõtra nos facere videtur,quod eſt

Rom.14. ad Ro.14.Omne quod nõ eſt ex fide peccatum eſt.Vnde aduerſarij colligunt, omnia opera agentis in peccato, peccata eſſe.At vero ſi aliquid locus hic habet momenti,de operibus

S.Tho. duntaxat infidelium eſt.Id tamen S.Tho.q.citata.2.2.exponit de ipſorum operibus,quæ faciunt ex infidelitate. Vt tantum valeat,Non ex fide,quantum,contra veram ex falſa fide.Tametſi alibi ipſe, & pleriq; multi intelligant perinde eſſe.Non ex fide,acſi dictum eſſet contra cõſcientiam: qui profecto ſenſus genuinus eſſe videtur illius loci. Præmittit illic enim Paul. Qui autem diſcernit,id eſt, iudicat (ſcilicet cibũ talem non eſſe licitum) ſi manducauerit damnatus eſt, quia non ex fide:hoc eſt,facit quòd iudicat non licere.

Vtrum abſque auxilio ſpeciali gratiæ poſſit homo ulla ex parte bene agere moraliter. *cap.20.*

HOc autem loco aduerſus Lutheranos conſtituto, e veſtigio ſubſequitur, vt cum nonnullis catholicis expoſtulemus,vtrum poſſit homo dum eſt in peccato,ſolo generali dei influxu,abſque ſpeciali auxi

Opus moraliter bonum. lio gratiæ,opus aliquod vtcumque honeſtum (quod vocant moraliter bonum) agere. Eſt enim opus moraliter bonum (vt nomen ab ſcholis recipiamus) illud quod eo eſt honeſto fine naturali intentum, ac circunſtantijs veſtitum, vt cum non ſit gratiæ apud Deum & gloriæ meritum, nullum ſit ta

Quinque veniunt ĩ qõnem. men peccatum,ſed infra lineam naturalem,ſtudioſum.Sunt autem quinque hic ex ordine diſcutienda, ex quorum diffinitione palam conſtet, quo ſe vis, facultaſque naturalis extendat bene agendo.Id quod ex cap.4. in hunc locum, copioſius

pioſius ac limatius differendum,repoſuimus. Quinque autẽ hæc ſunt. Vtrum natura ſua valeat homo,etiam qui in peccato exiſtit,verũ quodpiam noſſe, quod ſatis ſit ad bene moraliter agendum: bonum huiuſmodi, velle,& facere: Deum ſuper omnia diligere: diuina implere præcepta: ac denique vitando peccata,in bono perſeuerare. Duo priora hoc capite,& proximo,tria vero reliqua,cap.22. excutiemus. Atqui primum omnium id firmum nobis,ſolẽneque ſit, quod aduerſus Pelagium ſancitum eſt ab eccleſia. Porrò quod ex puris naturalibus non ſolum mereri non poſſumus, aut vitam æternam,aut noſtram iuſtificationem, verum neque cogitare aliquid (vt ait Paul.) quod illius ſit cauſa,tanquam meritum. Id quod libro ſecundo diſcuſſuri ſtrictius ſumus. Vbi & illud enucleandum eſt,an per naturam ſuam ſe ſaltem homo poſſit ad gratiam diſponere. ¶ Hac catholica veritate cõſtanter præfixa, ante Gregoriũ Ariminenſem neminem legiſſe memini, qui, quantum iudicio aſſequi poſſum, negare hoc cogitauerit, quod primis duabus quæſtionibus interrogatur: poſſe nimirum hominem, dum eſt in peccato ſuapte natura, citra ſpecialem ſuccurſum Dei, cum noſſe, tum etiã, velle, & exequi officium aliquod naturali honeſtate præditum. Et hanc nos hic primam ſtatuimus aſſertionem. Grego. vero vtrunque negat q.1. ſuper di. 26.&.27.&.28.in.2. ſentent. Amboque exiſtimat, non ſolum eſſe contra Auguſtinum, cuius innumera more ſuo complicat teſtimonia, verum concidere in errorem Pelagij. Addit, S. Thomam eiuſdem ſecum fuiſſe ſententiæ. Cui ſubſcribit Capreo. eadẽ diſtinc.28. idem de S.Thoma arbitratus. Ego vero (quod meum eſt exile ingenium) vt certo aſſentior huic contra Greg. aſſertæ veritati, ita neq; ſum vſquàm ſuſpicatus, vel Auguſtinum, vel S.Thomam contrarium habuiſſe iudicium: præter quàm quod reliquus theologorum cœtus nobiſcum ſentit, vt ipſe confitetur Gregor. Et quoniam S.Tho. inducitur author, inde exordiamur. Is.1.2. in q.109. ſciſcitatur, vtrum homo ſine gratia aliquod verum cognoſcere poſſit. Et reſpondet (quantum hic ſufficit) hiſce verbis. Intellectus humanus habet aliquam formam, ſcilicet ipſum intelligibile lumen, quod

Conſtitutiſſimum fundamẽtum.

Grego. Arimi.

Aſſertio prima.

S.Tho.

quod eſt de ſe ſufficiens ad quædam intelligibilia cognoſcē da: ad ea ſcilicet, in quorum notitiā per ſenſibilia poſſumus deuenire: altiora verò intelligibilia intellectus humanus cognoſcere non poteſt, niſi fortiori lumine perficiatur: ſicut lumine fidei, vel prophetiæ (quod dicitur lumen gratiæ, inquātum eſt naturæ ſuperadditum. Sic igitur dicendum eſt, quod ad cognitionem cuiuſcunq; veri, homo indiget auxilio diuino, vt intellectus à deo moueatur ad ſuum actum: nō autem indiget ad cognoſcendam veritatem in omnibus noua illuſtratione ſuperaddita naturali illuſtrationi: ſed in quibuſdā, quæ excedunt naturalem cognitionem. Ecce omni procul dubietare reſpondet, quod lumine naturali ſufficimus multa vera cognoſcere: puta, quæ per ſenſibilia (vnde authore Ariſto. incipit noſtra cognitio) rimari poſſumus. Quare cū ait, ad horum cognitionem indigere nos auxilio diuino, manifeſte id enunciat de generali auxilio dei, tanquàm inſtitutoris & vniuerſalis gubernatoris naturæ rerum: quippe in quo viuimus, mouemur, & ſumus. Quocirca dum Capreol. interpretatur, diuum Thomam in hoc ſenſu, quod licet abſq; habitu gratiæ gratum facientis poſſimus veritates circa mores cognoſcere, non tamen abſque ſpeciali auxilio, neſcio vnde hoc potuit elicere. Etenim quod illic S. Thom. in diſputationem profert, eſt, quid homo poſſit ex naturalibus ſuis, quidq; non valeat abſque ope ſupernaturali: vbi proinde de gratia gratum faciente nihil meminit. Et quoniam eadem oppoſitio, qua diſtant naturalia à ſupernaturalibus, eſt inter generale auxilium & ſpeciale, ait, quod ad naturalē quidē veritatē intuendā, vti ingenerauit nobis deus naturale lumē tanq̃ formā agēdi, ita tribuit generale auxiliū, tanq̃ naturalē cauſam motus. Ad cognoſcendum autem ſupernaturalia, ſicuti ſupernaturali nos lumine illuſtrauit, puta fidei, aut prophetiæ, ita ad cognitionem ipſam ſpecialiori nos mouet auxilio. Et præterea ſermo S. Thomæ non eſt contractus ad certam cognitionis ſpeciem, ſcilicet vel practicam vel ſpeculatiuam, ſed in genere percontatur, atque reſpōdet, pari modo de ſpeculatiuis, & moralibus: abſurdiſſimum vero eſſet aſſertu, quod ſpeculatiuas veritates, vtpote iudicia veri coloris, & aliorum

[Margin: Capreol. — beside "viuimus, mouemur"]
[Margin: Secunda ratio. — beside "præterea ſermo S. Thomæ"]

liorũ ſenſibiliũ,pérq; ſe notas veritates,& quę cõſequũtur ex illis,non valeamus ſine ſpeciali ope cognoſcere. Quod ergo de ſpeculatiuis, id ipſum & de practicis veritatibus manifeſte intelligit.Nimirum quod ſolo generali auxilio cognoſcere vtraſq; poſſumus.Et merito quidem.Nam quę,precor,maior difficultas fingi poteſt in cognoſcendo vero practico, q̃ ſpeculatiuo? Quod autem ad Auguſtinum attinet, patenter de ſe ipſe teſtatur,huius,quam aſtruimus,fuiſſe ſententiæ li. 1.retract.cap.4.vbi ait.Non approbo,quod in oratione dixi, (nempe lib.2. ſoliloquiorum) Deus qui niſi mundos verum ſcire voluiſti. Reſponderi enim poteſt, multos etiam non mundos multa ſcire vera. Et profecto quando Aug. aut quiuis ex patribus ſcriptum quidpiam reliquiſſet,quo contrariæ ſententiæ videretur applaudere, gloſſandum eſſet potius, q̃ deneganda manifeſta ratio naturalis. Ea præſertim cui nullus locus ſcripturæ ſacræ refragatur, quinimo ſuffragantur multi.Vbi adnotandum eſt, quòd quemadmodum in ſpeculabilibus,ita & in practicis, quæ ad mores ſpectant,quædam ſunt naturali rationis lumini commenſurata, quædam vero ſublimiora,quàm quibus inſpiciendis lumen nobis ſuppetat à natura. Vt enim per ſe notum eſt,quantitate totum excellere parti, tam notum & illud principium eſt, Id facias aliis quod tibi vis fieri: & quæ inde ſunt conſequentia.Vti,honorare parentes & ſeniores: ſubuenire miſeris, & id genus reliqua.Atque adeò vt ſpeculabilia illa, ita & hæc practica naturali mentis oculo peruia ſunt, aut certè naturali diligentia cognoſcibilia. Appetit enim homo naturaliter hæc ſcire, vt ait Philoſophus,ad quæ proinde natura,cum eius finem non excedant, vires nobis ſuffecit. Vnde in Pſalmo. 4. interroganti Dauid, Quis oſtendit nobis bona? ipſe ſibi reſpondet, Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui domine. Quod doctores intelligunt de lumine naturali. Quinimo Paulus, vbi incuſat philoſophos, quod cum Deum cognouiſſent, non tanquam Deum colentes honeſtaſſent,palam loquitur de cognitione naturali: vti omnes agnoſcunt enarratores in ſubiunctis verbis, quibus exponitur,quonam pacto ſe illis deus fecerit manifeſtum. Inuiſibilia enim, inquit, ipſius à crea-

[Margin: Auguſt. — Ratio pręcipua cõcluſionis. — Pſalm. 4. — Pau. Ro.1]

tura mundi per ea, quæ facta ſunt intellecta, conſpiciuntur. Hoc nanque philoſophorum acumen ac munus fuit, ex his quæ ſubiecta ſunt ſenſibus, cauſas inueſtigando, ad notitiam Dei conſcendere. Et quod huiuſmodi cognitio ſufficeret ad bene agendum, ex eodem etiam loco conſtantiſsimum eſt. Alias non fuiſſent inexcuſabiles: vt ait Paulus.

Aſſertio ſecunda.

Quanuis de hoc libro ſecundo, capitulo vndecimo exactior erit ſermo. ¶ Quo ergo ad ſecundam quæſtionem progrediamur, ſecunda hic aſſertio nobis ſit, quod poteſt homo ſolo ſuffultus generali auxilio, velle, & operari bonum morale. Cuius in promptu eſt ratio. Vt opus quodlibet ſit bonum morale, ſatis eſt, ipſum eſſe rationi naturali conſonum, atque ad ius exactum naturale, etiam ſi nulla ſuper naturam perornetur circunſtante qualitate. Nam profecto non aliter dignoſcere videor, inter res horum nominum, opus morale, & opus meritorium, quàm quod illud ſoli ſit congruens naturali fini, hoc autem in eum, qui ſupra naturam eſt, referatur. Illud autem totum poteſt homo à natura præſtare: ſanè qui cum ſit animal rationale, naturalis ſit ei ſcopus à natura præſtitutus, vt quæ rationi ſunt conſentanea, & cognitione prehendat, & affectu appetat, atque adeò effectu exequatur: vt capitulo quarto dicebamus.

Id poſſumus poſt peccatum quod ī puris natu.

Sed ait quiſpiam forte, quanuis id noſtrapte natura poſſumus, quatenus rationales ſumus, vbi nulla præiſſet gratia vel culpa, peccatum tamen originale ademit nobis huiuſmodi vigorem. Hoc autem reſponſum ſatis exiſtimo capitulo vndecimo refutatum eſſe, vbi exponebamus, quemadmodum præuaricatio illa Protoplaſti, ſolum nos deſpoliaſſet originali iuſtitia cum annexis ſuis cæleſtibus donis: nóſque reliquiſſet in puris naturalibus, abſque corruptione cuiuſpiam naturalis principij. Sed ex eo fuiſſe læſos vulneratóſque in naturalibus, quod non poſſumus vbique & ſemper agere ſecundum rationem, quo nos natura ipſa rationalis agit.

Gregor.

¶ Hic autem locus eſt, quo nobis Gregorius obuiam exit, negans vllum eſſe opus moraliter bonum, antequam in vltimum finem referatur, qui eſt Deus. At verò non immerito ſcholæ omnes theologorum ſibi reclamant,

vt ipſe fatetur. Nanque vel id ſentit de relatione in Deum, quatenus naturali lumine oſtenditur, finis eſſe vltimus vniuerſi: atque adeò noſtrarum actionum: aut de relatione in ipſum, qua ratiõe eſt finis ſupernaturalis: id eſt, vires noſtras exuperans. Si de priori, ad illam certè non eſt neceſſarium ſpeciale auxilium. Quia omne bonũ, & maximè honeſtum, ratione intrinſeca ordinatum eſt in Deum. Sanè qui cum res conderet, ad ſe vniuerſas retulit, vt capitulo ſexto explicatius dictum eſt. Et ideo quando non ſiniſtra intentione agentis præfigitur alius finis, de ſe ipſum bonum, virtute intenditur in Deum, quoad ſatis eſt, vt ſit moraliter bonum. Adde ꝙ actu etiam poteſt illo primo modo naturaliter referri opus in Deum. Quocirca fallax eſt collectio illa Gregoriana, Quicunque opus facit alio fine, quàm propter Deum, peccat: quicunq; non actu illud refert in ipſum, alio fine facit, ergo peccat. Eſt enim ſecunda præmiſſa falſa, tum quia licet opus non referatur, niſi in bonum honeſtum, non ſit diuerſo fine à Deo, tum quia ſatis eſt, ſi actus referatur in ipſum, tanquam in finem naturalem omnium bonorum. Si vero ſentiat de relatione ſecunda, omnino inficias imus, operi moraliter bono neceſſariam eſſe illam relationem. Quinimo hoc differt ab opere meritorio. Et quod hoc quidem ſuum fuerit ipſius inuentum (bona pace dixerim doctiſsimi doctoris) vel hac ratione liquido conſtat. Id qnod in humana eſt, & naturali ratione poſitum, non eſt refellendum, niſi ſacræ ſcripturæ aut catholicæ eccleſię quoquo pacto aduerſetur: at ſcriptura ſacra, eccleſia catholica interprete, ſolum hoc denegat operibus noſtris naturalibus, quod ſint merita gratiæ & gloriæ Dei, definiens aduerſus Pelagium, in his quę ad noſtram iuſtificationem pertinent, non eſſe ſufficientes mortales, vel aliquid, quaſi à nobis cogitare. Vt eſt videre in concilio Milenitano can. 4. &. 5. & explicatius in Arauſicano can. 7. vbi id tantum ſancitur, quòd nemo per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ, cogitare aut eligere poteſt abſque illuminatione & inſpiratione ſpiritus ſancti. Atque idem penitus cenſet modo præſens Tridentinum in tribus primis canonibus: ſcilicet, neminem

Primũ argumẽtum contra ipſum.

Reſpõdetur Greg.

Altera obiectio.

per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam abſque diuina per Chriſtum gratia poſſe credere, ſperare, aut diligere, quatenus pertinet ad iuſtificationem. Et ratio eſt, quod ſi à nobis, vel (quod ait Paulus) à lege eſſet iuſtitia, gratis Chriſtus pro nobis mortuus eſſet. Cæterum de bonitate bonorum moralium, ſanè quæ nulla eſſe affirmamus merita apud Deum, neque proximam gratiæ diſpoſitionem, ſed quæ illis ſunt etiam prauis communia, qui nihil de mutanda in Deum mente cogitant, nihil profectò vel ſcriptura vel eccleſia prohibuit credere, quod naturalis ratio dictaret. Quandoquidem nullatenus hoc dominicæ gratiæ derogat. Hæc præſertim veritas confirmatur authoritate illa Apoſtoli ad Romanos. 2. Gentes quæ leges non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt. Eiuſmodi enim legem (ſcilicet poſitiuam) non habentes, ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Sed de hoc inferius adhuc, cap. 22. & libro altero, capit. vndecimo. Eſt ergo præter legitimam cauſam intruſum, auxilium huiuſmodi ſpeciale ad opera moraliter bona. Miraculo enim adſcribendum eſſet, vt cap. quarto dicebamus, quod reliquis omnibus natura conſtantibus poteſtas à natura ſuppeteret ſuos cuiuſque fines adipiſcendi, homini autem rationali & libero, nullus eſſet præſcriptus à natura ſcopus & finis, quo poſſet rationis vſu & libertate officia naturaliter referre: quę eſſent rationi conſona. Profectò S. Thomas expreſſe aliter ſentit. Qui nimirum. 1. p. q. 23. introducendo tractatum de prædeſtinatione, præfigit duos hominis fines, alterum qui excedit proportionem naturæ creatæ, quæ eſt vita æterna: alterum qui naturæ creatæ proportionatus eſt. Quem res, inquit, creata poteſt attingere ſecundum virtutem ſuæ naturę: ad quorum priorem tranſmittit nos Deus per prædeſtinationem: ad ſecundum verò, inquit, nõ: quia poſſumus illum aſſequi per naturam noſtram. Quem vel vnum locum ſi conſideraſſent iſti, qui ſanctum Thomam in opinionem Gregorij adſciſcunt, nunquam feciſſent: quandoquidem ſecundum eum non omne opus moraliter bonum pertinet ad prædeſtinationem, quod idcirco fieri ab homine poteſt naturaliter. Ad hæc quando. 2. 2.

Alia obiectio.

S. Thom.

q. 10.

q.10.dixit,nõ omnia opera infidelium eſſe peccata,& quãdo.1.2.q. 109.adiecit, quod poteſt homo abſque auxilio gratiæ implere prçcepta quo ad ſubſtantiam operum,manifeſtè aſſeruit opera moraliter bona ſine ſpeciali auxilio: quoniam cum apud ipſum nullum ſit opus indifferens,ea quç non ſunt mala, bona continuo ſunt. Et quòd intelligat illa fieri abſque auxilio ſpeciali,patet,quia nullum ipſe tale ponit,niſi ad præparationem & diſpoſitionem ad gratiam, vt videre eſt eadem quæſt.modo citata. 1.2. quæſtione.65.articulo ſecundo:& explicatius.2.2.quæſt.23.articulo.7.ait,quòd licet perfecta virtus non poſsit eſſe extra charitatem,nihilominus virtus in ordine ad aliquod particulare bonum, & reſpectu finis vltimi in aliquo genere,ſcilicet quatenus eſt finis naturalis boni,poteſt eſſe virtus ſecundum quid. Et quòd intelligat naturaliter, adhuc patet in ſolutione ad primum:vbi ait, quòd extra charitatem ſit aliqua talis virtus ſecundum quod homo habet aliquod aliud donum dei:ſcilicet fidem, vel ſpẽ, vel etiam naturæ bonum. Quod cum diſtinguat contra dona ſupernaturalia, palam ſentit ex puris naturalibus. ¶ Sed vt ſanctum Thomam miſſum faciamus, eſt præterea ad noſtram concluſionem vrgentiſsimum argumentum,communi ſenſui obuium. Poteſt homo ex ſuis naturalibus, id quod ſuopte genere bonum eſt, malo fine & circunſtantia facere: ergo poterit idem facere propter honeſtum.Exempli gratia. Poteſt homo naturali conamine deambulare, ſiniſtra intentione:ergo poterit id facere cauſa bonæ valetudinis: & tunc certè erit bonum morale. Poteſt homo comedere & bibere naturaliter, quando ei nocet, ergo poteſt quando prodeſt. Certè riſum tali theologia moueret, qui diceret, poſſe me comedere ſine ſpeciali auxilio pomum,quod eſt ante me,dũ mihi eſt peſtilens:non autem dum eſt ſalubre. Præterea dum quis veritatem illius rei interrogatur, cuius rei eſt conſcius, poteſt naturaliter negare (quod eſt peccatum mendacij) cur non poterit,quod facilius eſt,citra auxilium ſpeciale affirmare? Et poteſt vnus quilibet pro libito ſuo proiicere denarium in flumen,cur non poterit donare pauperi, ſine alia mala circunſtantia,eo quod eſt honeſtum? Et honorem quem iniquè

Tertia ratio concluſionis.

valet deferre quiſque naturaliter indigno, cur non poterit eundem legitimè deferre parentibus,& vrbanè probis viris?

Refutatio reſpōſi aduerſariorum.

Neque vero me latet iſtorum reſponſio: nimirum quod non poſſunt referri talia opera in vltimum finem, ſine ſpeciali auxilio. At reſponſio hæc, petitio eſt principij. Reſpondeant enim velim, vtrum poſsit homo huiuſmodi minima opera efficere ſine auxilio ſpeciali, non actu referendo in ſuperiorem finem, quàm propter bonum honeſtum, vel in deum, vt finis eſt naturalis boni. Haud equidem negabunt, niſi eſſe malunt ridiculi. Si verò affirment, iam demonſtratum eſt, eſſe bona opera: quia cum ſint propter bonum honeſtum, imo propter Deum, rationi ſunt congruentia. Et idcirco ſuo gradu & modo bona. Et eodem pugione confoditur aliorum reſponſio, qui dicunt poſſe quidem nos naturaliter bonum ex obiecto, non tamen cum omnibus circunſtantiis. Nam ſi non eſt neceſſaria circunſtantia illa ſupernaturalis, reliquæ (veluti quando, & vbi oportet) naturaliter adhiberi poſſunt. Porrò verò præter rationes has naturales videtur, & redemptor noſter de hoc nos operum diſcerniculo erudiſſe, quæ ſunt naturaliter bona, citra meritum gratiæ: vbi ait, *Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne & publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantum, quid amplius facitis? nónne Ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt.* Ibi enim non vituperat officia quæ exhibentur propter honeſtatem humanam & naturales neceſſitudines, quæ ſunt bonis & malis communia: ſed dicit, eſſe imperfectas virtutes, niſi fiant ex vero & germano amore Dei: quo pater cæleſtis perfectus diligit ſe. Cui etiamnum ſententiæ forte arriſit Apoſtolus illis verbis, *Si Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud deum.* Vbi non damnat naturalem iuſtitiam, ſed ait eſſe imperfectam.

Reſpondetur alij cauillo.

Matth. 5.

Rom. 4.

In quo ad obiecta respondetur. Cap. 21.

PRius tamen quàm teſtimoniis Gregorij ſatisfacio, patentius exponam ſententiam meam: neque id ſolum propter Gregorianos, ſed quoniam & aduerſus Lutheranos eſt operępretium. Quando affirmamus, bonum opus in genere morum naturali facultate fieri, primum id intelligimus, vbi nullus præfigitur malus finis, nulláque affigitur circunſtantia praua. Mox neque huiuſmodi opus cenſemus, nuncupamúſue ſimpliciter, aut bonum, aut virtutis: ſed contracte: & (quod idiomate ſuo aiunt in ſcholis) ſecundum quid, quippe opus ex genere, ſeu moraliter bonum. Et ideo conſulto nos diſsimulauimus particulam, quam Greg. componit in diffinitione: dicens, quod actus bonus moraliter, eſt ille, qui habet omnes circunſtantias, vt ſit verè virtuoſus. Opus enim moraliter bonum, ita eſt ſtudioſum, vt non tamen mereatur abſolutè nomen virtutis. Cuius incogitantia ſtatim à diffinitione Gregorium feſellit. Etenim Auguſtinus vbicunque loquitur ſimpliciter de bono opere, aut de virtute, ea duntaxat officia comprehendit, quæ fiunt in charitate, quæ vna eſt forma virtutum. Expreſſa eius ſententia eſt de gratia & libe. arbi. cap. 18. vbi ait, quod quicquid ſe putauerit homo facere bene, ſi fiat ſine charitate nullo modo ſit bene. Et ideo apud Gentiles nunquam cenſet fuiſſe veras virtutes, non ſolum quia pleraque omnia faciebant propter inanem gloriam, ſed quia cognitione carebant, & charitate veri Dei. Id quod peregregie tum ſæpe alibi, tum libr. 4. aduerſus Iulianum cap. tertio diſſerit: confirmans, non eſſe verè iuſtum, niſi qui ex fide viuit: neque eſſe veram iuſtitiam: niſi vbi eſt regnum Dei: neq; veras virtutes, niſi vbi vera eſt ſapientia & charitas dei. Et ideo non eſſe inter Romanos & Græcos, qui eſſent veri ſapientes, ſtudioſiq; cenſendi. Excipere nihilominus poſſumus aliquos forſan rariſsimos (id quod non credo negaſſe Auguſtinum) quibus legitimè ſeruantibus ius naturale, Deus peculiariter ferret opem, vt ſecum reconciliaret. Et inde tertio conſequitur, quam diximus cognitionem Dei poſſe quempiam naturaliter adipiſci in materia morali, minimè nos intellexiſſe de vera prudentia.

Expoſitio ſententiæ cõmunis.

Opus moraliter bonum.

Auguſt.

Quippe quæ non eſt, niſi vbi verè connectuntur virtutes. At verò vbi negat Auguſtinus veras eſſe virtutes extra charitatem & fidem,& vbi eas vocat falſas,non ſentit quòd ſint idcirco peccata,ſed id tantum, quod non habent legitimum gradum virtutis. Sed ſunt tales ſecundum quid. Sicuti aurichalcum, licet ſit falſum aurum, eſt tamen in ſuo genere res bona. Et ita gloſſat eum S.Thom.1.2.quæſtione.65.articulo ſecundo. Et præterea neque illa opera, vtcunque bona, damus,poſſe hominem multo tempore,aut in materiis,vel pluribus,vel arduis efficere. Eſt enim homo poſt peccatum, imbecillior, & infirmior, quàm vt poſsit in bono, neque in eo quidem quod eſt naturale, durare ſine auxilio Dei. Nanque in infidelibus,& in perditis Chriſtianis experimento didicimus, quàm homines diuino fauore deſtituti in diuerſos malorum abyſſus præcipites dilabantur. Neque poſtremo omnino diffitemur,quin quandoque in peccato iacentes,inſpirationes aliquas peculiares & fauores recipiant.Nam ait loco ſupra citato S.Thom. 1.2. quod Deus quandoque per ſuam gratiam aliquos inſtruit,de his etiam,quæ per naturalem

Reſolutio ſententiæ authoris.

rationem cognoſci poſſunt. Quinimo addiderim,quod nõnunquam recipiunt aliqua ſupernaturalia ſubſidia,quibus vllo modo molleſcant, & diſponantur ad gratiam. Sed id tantum conſtituere volumus, quod ſine auxilio ſpeciali poteſt peccator multa opera facere,quæ non ſint peccata,neq; merita gratię,ſed medio modo moraliter bona.Neque verò ſint proxima diſpoſitio ad gratiam:ſed remotiſsima. Qua ratio-

Exponitur mens S. Thom.

ne ait ille.Prima virtus eſt,vitium fugere. ¶ His explanatis moderaminibus & temperamentis, facilimum eſt ad omnia reſpondere teſtimonia Gregorij.Si tamen de ſancto Thoma dicere etiamnum adiiciam, nunquam opinionem eius cogitaſſe. Eodem enim titulo quo percontatur articulo. 1. quæſtionis illius.109.an homo ſine gratia poſsit bonum cognoſcere,interrogat etiam articul.2. an poſsit abſque gratia velle, & facere bonum. Et reſpondet comparando ſtatum noſtrum ad illum primum innocentiæ primorum parentum: dicens primo quod ſecundum vtrunque ſtatum, natura humana indiget auxilio diuino ad faciendum vel volendum

quodcunque

quodcunque bonum, ſicut primo mouente. Quod verbum, & Capreol. & qui eum auſcultant, gloſſant de auxilio ſpeciali, cum tamen luce ſit clarior mens ſancti Thomæ de auxilio generali. Primum quia cum illic diſputet, quid homo poſsit velle, & facere naturaliter, & quid ſit illud ad quod indigeat particulariori auxilio, ſicut in præcedenti articulo fecerat de cognitione, reſpondet pari modo pręiaciens fundamentum, quod ſicut nihil poſſumus cognoſcere, neque in ſpeculatiuis neque in practicis, ita nihil poſſumus vel velle, vel facere ſine auxilio Dei. Et ideo ſubiungit philoſophicum verbum. Sicut primo mouente, quo exprimitur generale auxilium: & addit, Sicut dictum eſt, ſcilicet in ſuperiori articulo. Et idem explicatiſsimè habetur in ſubſequentibus verbis, Porro vbi ſubdit differentiam, quod in ſtatu naturæ integræ eodem auxilio generali poterat homo per ſua naturalia velle, & operari bonum, ſuæ naturę proportionatum, quale eſt bonum virtutis acquiſitæ: non autem bonum ſupernaturale virtutis infuſæ. Sed tamen in ſtatu naturæ corruptæ etiam deficit homo ab hoc, quod ſecũdum naturam ſuam poteſt, vt non poſſit totum huiuſmodi bonum implere per ſua naturalia. Quia tamen natura humana per peccatum non eſt totaliter corrupta, vt ſcilicet toto bono naturę priuetur, poteſt, inquit, etiam in ſtatu naturæ corruptæ per virtutem ſuæ naturæ aliquod bonum particulare agere. Sicut ædificare domos, plantare vineas, & alia huiuſmodi, non tamen totum bonum ſibi cõnaturale. Sicut homo infirmus poteſt per ſeipſum aliquem motum habere, non tamen perfectè poteſt moueri motu hominis ſani, niſi ſanetur auxilio medicinæ. Hæc ſunt verba S. Thomæ, quibus, quid poteſt dici perſpicacius & euidentius in explicationem noſtræ ſententiæ? Ait enim quòd homo naturæ corruptæ poteſt per virtutem ſuæ naturæ aliquod bonũ particulare agere. Ecquid eſt (etiam ſi detur fingendi libertas) per virtutem ſuæ naturę, niſi cum ſolo concurſu generali Dei? Quandoquidem auxilium ſpeciale nemini ſufficitur, niſi ad ſupranaturalia officia. Itaque homo corruptæ naturæ differt ab homine integræ, reſpectu naturalis boni in materia morum, non ſicut mortuus à viuo, vt ille poſsit totum ex

Verba S. Thomæ.

Diſcernicculũ inter hoĩem integrũ & ho. lapſũ.

ſuis naturalibus:nos verò,nihil,vt Greg. & Capreo.confingunt:ſed ſicut infirmus & debilis à ſano & valido. Porro q̄ ille habebat poteſtatem in totum bonum:nos verò non poſſumus totum:id eſt,in vniuerſum omnia bona facere natura lia:poſſumus tamen aliquod. Et ſubdit exemplum Aug. in. 3. libro Hypogn. quòd poſſumus ex naturalibus ædificare domos,plantare vineas,& cætera. At conantur quidam eludere hoc exemplum,dicentes, quòd hæc opera,dum naturaliter fiunt,non ſunt moraliter bona. Nihil eſt tamen in hac eluſione probabilitatis. Quoniam plantare vineas,& domos ædificare, cum ex genere ſuo non ſint peccata, ſed honeſta opera,fit,vt etiam extra gratiam ſint bona:maximè in via S. Thomæ,qui non ponit actus indifferentes. Vnde inferius articulo quinto dicit, quod homo per ſua naturalia non poteſt mereri vitam æternam,poteſt tamen facere opera perducentia ad bonum aliquod connaturale homini, vt laborare in agro, habere amicum. Quis dubitat, quin habere amicum ſit opus moraliter bonum? Quod cum dicat, poſſe hominem per ſua naturalia, manifeſtiſsimè intelligit, ſine auxilio ſpeciali,ſolo concurſu generali, quem Deus pepigit cum natura. Quare quod ſubdit in eodem. 2. articulo: ſcilicet quòd Adam indigebat auxilio gratiæ, non ad ſanandam naturam, ſed ad operandum bonum ſupernaturale, nos verò non ſolū ad opera ſupernaturalia,ſed ad ſanandam naturam: intelligēdum eſt ad exercitium omnium bonorum naturalium, ita vt nunquam deficiamus. ¶ Ecqua omnino euidentia eſt in Auguſt. ſanè qui eiuſdem fuerit ſententiæ. Et ne pergamus prolixitate grauiores eſſe,ſatis fuerit locum illum protuliſſe,quē modo citabamus Hypog. lib. 3. cuius de homine lapſo verba ſunt. Eſſe fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod ſit idoneum,quæ ad deum pertinent,ſine Deo aut inchoare,aut certè peragere:ſed tantum in operibus vitæ præſentis, tam bonis, quàm etiam malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur: id eſt,velle laborare in agro, velle manducare & bibere, velle habere amicum:& huius generis complura. Quidnam poterat dicere, quo luculentius ſententiam noſtram confirmaret

Auguſt. Hypo. li. 3

Augu. exponitur.

maret? Dignoſcit enim inter ea quæ ad Deum pertinent, nēpe ſupernaturalia, & opera vitę præſentis: videlicet, quę non ſunt digna præmio vitæ æternæ. Et ait, quod ad illa non eſt per ſe ſufficiens liberum arbitrium, ad hæc autem eſt quidem: ſicuti ad opera mala. Quibus profecto exequendis nullo opus eſt fauore dei præter generale auxilium. Et inter illa quæ naturaliter poſſumus, commemorat, habere amicum, vxorem ducere, artem diſcere, ac denique velle quicquid bonum ad pręſentem vitam pertinet. Quæ, inquit, omnia non ſine gubernaculo diuino ſubſiſtunt. Quod indubitanter intelligit, non de auxilio ſpeciali, ſed de generali influentia, qua vniuerſa prouidendo gubernat, vt patet ex ſubiuncta authoritate. Ex ipſo enim, inquit, ſunt, & per ipſum eſſe cœperunt. Alludens nimirum ad illud Pauli in actis. In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus. Et eſt manifeſtus locus quem citauimus capi. 19. de ſpi. & lite. vbi afferit, nonnulla bona opera iniquos facere, tametſi nihil eis proſint ad meritum. Cum ergo dilucida ſit ſententia hæc Auguſtini, per hanc ſunt omnes eius authoritates, quę contra videantur facere, interpretandæ. Prima, quam Gregor. opponit, eſt cap. 1. de prædeſt. ſanct. Sanè vbi nemo, inquit, ſibi ſufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcunque opus bonum, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Si tamen antecedentia & ſubſequentia ſimul verba circunſpectaſſet, videret hunc locum nullum contra nos habere momētum. Tractatur enim illic cauſa Pelagianorum, qui dicebant reſpectu iuſtificationis noſtræ nos eſſe qui incipimus: Deum autem, qui perficit. Et ideo ait, quòd qui confitentur præueniri voluntates hominum Dei gratia, atque ad nullum opus bonum vel incipiendum vel perficiendum ſibi quenquam ſufficere, plurimum à Pelagianorum errore diſſentiunt. Et paulo inferius, Quoniam non ſolum à nobis, non eſt incrementum fidei, ſed neque initium eius. Non ergo mirari ſatis poſſum Gregorium qui idcirco ꝙ Aug. dixit, opus bonum concepcrit opus morale: cum potius lis ipſa, quæ agebatur Pelagianorum, luculentiſsimus ſit interpres, quòd intelligatur de operibus pertinentibus ad iuſtificationem. Quare quod dixit,

Reſponſa ad argumēta Gre.

Auguſ. de prædeſt. ſanct.

quodcunque, non refertur ad quodcunque genus bonitatis, ſed ad id quod eſt incipere, & perficere: puta, cogitare, velle, & operari. Vide quomodo ſe ipſe Auguſtinus propalam exponit Hypog. lib. 3. Quiſquis ſic liberum arbitrium eſſe dixerit, quod ſine deo bonum opus, id eſt, quod ad eius ſanctum propoſitum pertinet, neque incipere nec perficere poſsit, catholicus eſt. Hæc Augu. Vt vbicunque dixerit bonum opus, intelligatur de eo quod pertinet ad ſanctitatem. Vnde ſubdit, His enim dicitur, vos amici mei eſtis, ſi feceritis, quæ ego mando vobis. Nam opus moraliter bonum (vti ſuperius adnotabamus) non eſt Auguſtino abſolutum bonum. Item lib. de correp. & gra. Cum dixiſſet, quod ſine gratia nullum prorſus bonum homines faciunt: ſubdit, Non ſolum vt monſtrante ipſa quid faciendum eſt ſciant, verum etiam, vt præſtante ipſa faciant cum dilectione, quod ſciunt. Nota, Cum dilectione, id eſt, meritorie. Et libr. 2. capi. 5. Ad peccandum, inquit, non adiuuamur à Deo, iuſta autem agere, vel iuſtitiæ præceptum omni ex parte implere non poſſumus, niſi adiuuemur à Deo. Nota, Omni ex parte, id eſt, perfectè. ¶ Secundum teſtimonium, & quod nullam omnino exceptionem pati Gregorius exiſtimat, eſt in epiſtola ad Paulinum inter condemnationes Pelagij. Vbi inter alia damnatur, victoriam noſtram, quando tentationes deuincimus, non ex dei adiutorio eſſe. Et fateri omnes iubemur, quando contra tentationes, concupiſcentiáſque illicitas dimicamus, quanuis & illic habeamus propriam voluntatem, non tamen ex illa, ſed adiutorio dei noſtram prouenire victoriam. Hinc extruit Gregorius inſuperabilem hanc demonſtrationem. Qui tentationi ſuccumbit, peccat, debellare eam nemo valet ſine auxilio Dei: ergo citra tale auxilium non poſſumus euitare peccatum: & ideo neque facere opus quoquo pacto bonum. At vero quanuis largiremur, vbi inſultat tentatio, nequire nos naturaliter efficere bonum morale, nullum tamen haberet Gregor. triumphum. Quoniam ſunt alia opera, quæ poſſumus facere ſine repugnante tentatione. Vt dicere veritatem, quæ nihil nobis refert, erogare tenuem ſtipem pauperi, obedire parentibus in re parua, & huius generis alia. Sed adiecerim

Auguſt.

Secũdum argumentum Gre.

Reſpõſio.

rim præterea, quòd quanuis vehementes tentationes ſuperare non poſsimus ſine auxilio ſpeciali dei, poſſumus tamen exiguas: non quidem vt deo ſit accepta victoria noſtra ad vitam ęternam, ſed tamen vt nouum euitemus peccatum. Natura enim noſtra manſit poſt peccatum infirma, non tamen fuit prorſus extincta. Et ideo cum ſit rationalis, poteſt quandoque in rationis arce continere ſe aduerſus tentationes. Quod autem condemnatum eſt Pelagio, euidentiſsimum eſt, non eſſe aliud, quàm quod ipſe blaſphemus affirmabat. Nempe quòd poteramus taliter reſiſtere tentationibus, vt victoria noſtra complaceret Deo, & æterno eſſet præmio digna. Id quod mirum eſt non attendiſſe Grego. in alia authoritate quam ipſe citat Auguſtini li. 21. de ciuit. dei, cap. 16. dicentis, Tunc victa vitia deputanda ſunt, cum dei amore vincuntur. Cui conſonantiſsimè concinit S. Tho. 2. diſt. 28. q. 1. artic. 2. ad. 6. argumentum. Aliud enim, inquit, eſt reſiſtere peccato, & aliud victoriam de peccato habere. Quicunque enim vitat peccatum, peccato reſiſtit. Vnde hoc poteſt, inquit, fieri ſine gratia. Et quicquid alij comminiſcantur, indubitanter intelligit, ſine auxilio gratiæ. Neque oportet, ait, quòd tunc homo reſiſtendo peccato mereatur æternum pręmium. Sed ille propriè vincit peccatum, qui poteſt pertingere ad hoc contra quod eſt pugna peccati: puta ad meritum vitæ ęternæ. Et hoc non poteſt eſſe ſine gratia. Hæc ille. Quòd ſi quis nobis obiiciat quotidianam precationem, qua à Deo petimus, ne in tentationem inducamur, vbi perinde profitemur, niſi eius peculiari ope, non poſſe nos ab illis illæſos ſeruare, huic reſpondemus, quòd neque ſolum poſtulamus victoriam aduerſus quaſdam tentationes, ſed aduerſus omnes: neque victoriam qualemcunque, ſed, vt modò dicebamus, ex amore Dei vincere: & tamen neque omnes vllo modo, neque aliquam tali modo, ſine ſpeciali auxilio poſſumus ſuperare. Et præterea, quod aliquam per ſolum actum bonum moralem vincamus, hoc etiam Deo acceptum referre tenemur, tanquam authori & vniuerſali gubernatori naturæ. Petimus enim ab eo pluuiam, & alia benigna tempora, atque temporalia bona, quæ tamen per cauſas ſecundas ſolo gene-

[Margin notes: Auguſt. — S.Thom. — Dimitte nobis debita noſtra.]

rali adiutorio elargitur nobis. ¶ Aliam nobis condemnatio-
Tertium argumentum Gre. nem in eadem epiſtola ad Paulinum à ſe adfert Gregor. Eſt enim condemnatio ſexta Pelagij, dicentis adiutorium non ad ſingulos actus dari. Vnde ſubinfert, condemnari eos qui negant auxilium ſpeciale ad actus moraliter bonos: ex eo, ſcilicet, quod dicitur ad ſingulos. At verò perſpicaciſsimum eſt, vocem ſingulos, non niſi ad tres actus referri, qui ſunt, cogitare, velle, & operari, qua parte ſpectāt ad iuſtificationem. Dicebat enim Pelagius, quòd ſaltem cogitatio, & initium fidei eſt à nobis. Et hoc illi cōdemnatur. Nihil autem de opere moraliter bono: ſanè quod ad iuſtificationem nihil, vel remotiſsimè attinet.

Vltimum argumentum Gre. ¶ Poſtremum denique argumentum Gregorij eſt, quòd ſi ſola nobiſcum Deus generali influentia operaretur ad bona opera moralia, non aliter nos ad huiuſmodi bona moueret, quàm ad contraria mala. Quandoquidem eadem influentia concurrit ad hæc. Nulla tamen eſt huiuſmodi collectio. Nam in malis culpæ ſolum concurrit, vt ſupra dicebamus, quaſi author illius actus materialis, quatenus eſt res naturæ: in bonis verò non id tantum, ſed quatenus habent virtutis formam rationi congruētem. Dat enim nobis leges, exemplum, & naturale lumen, oſtendens nobis bona. Quibus modis non eſt Deus efficax, vt obliquè diuertamus à rationis ſemita. Et hac de cauſa Auguſtinus reprehendit Iulianum tribuentem hominibus ſi quid boni haberent, cum omnia, etiamnum naturalia, debeamus Deo. ¶ Ex ſacra ſcriptura nihil eſt ſanè, quod nobis opponere iſti poſ-

Ioan. 15. ſint alicuius ponderis. Nam illud Ioan. 15. Sine me nihil poteſtis facere, ſi obiiciatur in eo ſenſu, quo deſignare poteſt auxilium generale, nemo negat quin ſit neceſſarium ad quodcunque ineundum munus. Si verò in eo quo ſignificat auxilium ſpeciale, tunc non venit intelligendum niſi de opere, vel meritorio, vel diſponente ad gratiā. Et hic eſt ſenſus germanus illius loci. Præmiſerat enim Redemptor noſter, Sicut palmes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos niſi in me manſeritis. Vbi ſermo habetur de operibus gratiæ, quæ ſunt fructus paſsionis eius. Et ideo ſubdit, Ego ſum vitis vera, & vos palmites: qui manet in me,

& ego

& ego in eo,hic fert fructum multum. Quia ſine me nihil poteſtis facere. Quo nihil pertinet opus moraliter bonum. Eſt enim mos ſcripturæ, ſola opera pertinentia ad iuſtificationem,reputare aliquid:reliqua verò,nihil. Vt.1.ad Corint. 7. Circuncíſio nihil eſt,& præputium nihil eſt,ſed obſeruatio mandatorum Dei. Atqui de eiſdem cæleſtibus bonis ait Iacobus, Omne datum optimum, & omne donum perfectum,de ſurſum eſt,deſcendens à patre luminum. Ab illo autem verbo.1.ad Cor.10. Omnia in gloriam Dei facite: nihil roboris accreſcit opinioni Gregorij. Quoniam ſi gloriam adeò vult vſurpare ſtrictè, neque illa quæ auxilio ſpeciali fiūt ab eo qui perſiſtit in peccato,fiūt in gloriam Dei: quippe cui nullum placeat opus peccatoris. Gloſſam ergo huius loci habes ca.23. ¶Hæc preſsius quàm quiſpiam forte neceſſarium iudicauerit,vrgere conatus ſum,quia non poſſum,fateor,nō ægrè ferre, quàm hoc ætatis naturam humanam nonnulli proſtrauerint: affirmantes nihil prorſus boni in moribus liberum arbitrium auxilio generali Dei poſſe, at quicquid ab homine naturaliter procedat,peccatum eſſe. Id quod ſemper abſurdiſsimum exiſtimaui. Tametſi authores nihilo minoris ſanè exiſtimem, Dominum cum primis Roffenſem, virum ſanè, cum egregia eruditione, tum maximè omni religionis pietate vſque ad mortem præclarum, qui tamen contra Lutherum,art.36.exiſtimat hanc,quę à nobis repulſa eſt, fuiſſe ſentētiam Patrum, ſed theologos ſcholaſticos eſſe,qui hac parte contra Patres ſentiant. Id quod forſan ex diſputatione Gregorij ita ſibi perſuaſit. Etenim de Auguſtino abundè pro tenui facultate mea commonſtraſſe me arbitror, non fuiſſe in tali opinione. Et quod Chryſoſto. & alij Patres crebrò repetunt,ſcilicet extra gratiam Dei,atque minimè extra fidem reperiri bonos mores,aut bonam vitam vltro nos concedimus. Primum quòd infideles opera fermè faciant ex ſua falſa fide,aut alio malo fine. Mox quòd ſi quæ ſint extra gratiam opera moraliter bona, permixta ſunt cum aliis delictis multis. Et tandem quòd opera, vtcunque ſint abſque charitate bona,haud tamen merentur nomen verę virtutis.

Iacobi.1.

Roffenſis

Chryſoſt.

De

De dilectione Dei,& impletione præceptorum. Cap. 22.

HIs quæ explanata ſunt inſtructi, facile tria reliqua, quæ cap.20.in quæſtionem producebamus, poſſumus expedire. Videlicet an poſsit homo ex puris naturalibus Deum ſuper omnia diligere, ſeruare præcepta eius, ac denique omnia peccata perſeueranter de-

Lutheranorum calumnia.

uitare. Hoc enim eſt, de quo nos vbique Lutherani flagellãt, & quaſi Pelagianos traducunt: hanc ſemper nobis intentarunt ignominiam, quod aſſerere pertendamus, homini à natura libertatem cum poteſtate ſuppetere, diligendi deum ſuper omnia, atque ſeruandi præcepta abſque ſpeciali eius fauore & auxilio. Qua de cauſa, inquiunt, inſtituere nos monachatus, aliáſque humanas leges, & Phariſaicas cerimonias excogitare, quibus velut propriis meritis ſubnixi, confidimus in amicitiam cum Deo reconciliari, & æternam comparare beatitudinem. Id quod nemini vnquam apud nos in mẽtem venit, ſed apertiſsimè vbiq; aduerſus Pelagium theologi omnes dimicant. Quam calumniam lib.2.cap.de merito congrui,& li.3.cap.de impletione legis per auxilium gratiæ iterum atque iterum purgabimus. Quo ergo ad id quod

Impletio mãdatorũ duplex.

propoſitum eſt, regrediamur, exordiar ab impletione mandatorum, de qua cap.iam ſexto diuiſio à nobis facta eſt theologis ſolennis, & profecto neceſſaria. Porrò quod implere præcepta vno modo contingit quantum ad ſubſtantiam duntaxat operum. Atqui hoc modo conſtituimus illic hominem in ſtatu innocentiæ potentem fuiſſe per ſuam naturam, vtpote veſtitam originali iuſtitia, abſque alio ſpeciali auxilio implere omnia præcepta, propter naturæ tunc ſanitatem & ro-

Prima cõcluſio.

bur. ¶Sit ergo hic de homine lapſo propoſitio prima: Poteſt homo exiſtẽs in peccato, ſiue ante receptam fidem, ſiue cum fide mortua, per ſua naturalia, id eſt, ſolo generali dei auxilio implere quandoque præcepta, videlicet naturalis iuris, vel diuini, vel humani, quantum ad ſubſtantiam actus. Quod eſt dicere, vt nec ſit opus illud meritum amicitiæ Dei, neque adeò ſimpliciter bonum, ſed tamen neque vllo modo peccatum: at opus moraliter bonum, quo nouum euitatur peccatum. Propoſitio eſt non ſolum S.Thomæ.1.2.q.109.artic.4.

verum Scoti & omnium theologorum nemine excepto.2. ſentēt.d.28. Quamuis Grego.vt ſit opus moraliter bonum, exigat ſuum auxilium ſpeciale. Aliter autem contingit implere præcepta, puta non ſolum quantum ad ſubſtantiam operis,ſed quantum ad modum & finem pręcipientis:nempe vt ex charitate hoc fiat, tanquam meritum vitæ æternæ. Et de hoc iam diximus ibidem, quod neque Adam in ſtatu innocentiæ ſufficeret vel minimum præceptum complere abſque gratia Dei gratum faciente: tantū abeſt, vt nos idem valeamus. De hoc ergo ſecundo membro concluſionis nihil opus eſt diſputemus:ſane de quo Lutheranis vnanimis conſenſus nobiſcum eſt. Sed primum membrum eſt, de quo à nobis reſiliunt, dicētes nullum ab homine euitari poſſe peccatum abſque ſpeciali gratia Dei. Quod quamuis duobus capitibus proximis ex parte demōſtrauimus, denuo etiam nūc corroborandum eſt. In præceptis diſcernēdum eſt inter ſubſtantiam præcepti,& eius finem. Præcepit nobis Deus(verbi gratia) illa quibus nos ius naturæ aſtrinxerat, puta vnum colere Deum, charos honorare parentes, non occidere, & cætera:atque hæc quidem vt per ea charitatem Dei,quæ authore Paulo, finis eſt præcepti,cuſtodiremus. Sub præceptis autem aliarum virtutum (quicquid ſit de ſingulari præcepto charitatis) non comprehenditur finis, ſed ſola ipſorum ſubſtantia:vt theologi conſentienter agnoſcunt cum S. Thom. q.100. in p.2. Porro vt ſubueniatur parentibus, quando, & vbi oportet, abſtineamus à furtis,cædibus, & reliquis flagitiis. Cum ergo opera cuiuſcunq; legis(vt cap.6.dicebamus) à ratione proficiſcātur, ſitque rationalis naturæ homo,conſequitur,vt opera eiuſmodi, quatenus ſub præcepto cadunt, naturaliter poſsit præſtare. Eatenus ſcilicet, vt non ſit reus violatæ legis,ſed noua ſe illa culpa liberet. Atqui ſic explicatius accipito vim argumenti, qua parte contra illos pugnat, qui aiunt, obedientiam omnem legis extra gratiam peccatum eſſe. Si vnum quodlibet præceptum obligamur in gratia & charitate facere(quam tamen charitatem humano conatu conſequi nequimus) obligatio illa naſceretur, vel ex pręceptionibus ipſis,quę ſuis propriis materiis diuerſa ſunt,

Membrū ſecūdum cōcluſionis.

Primum argumentum.

1. ad Timoth. 1.

S. Thom.

Explicatio argumenti.

vel ex ſingulari mãdato charitatis: non quidẽ ex aliis: quippe quibus id tantum iubemur, vt honorem habeamus parentibus, opitulemur miſeris, non furtum, nõ homicidium, non adulterium faciamus: quorum proximus, intrariúſque finis eſt, vt vnicuique ius ſuum tribuatur, & aliis alij adiumento, ſubſidioque ſimus. Neque vero ad id tenemur ex peculiari præcepto charitatis. Nam illud, ſiquidem affirmatiuum eſt, non obligat pro tempore quocunque, atque adeo non eſt neceſſe, vt eodem temporis articulo, cum quocunque alio concurrat: ſed eſt tãtum exterus, & ſupremus omnium aliorum finis: & ideo eatenus neceſſarius, vt aliorum obſeruantia Deo placeat, acceptaque ſit illi in meritum vitæ æternæ. Alias ſi vbicunque neceſsitas alius præcepti accidit, ſubinde cõcurreret obligatio charitatis, quicunque in alio delinqueret, contra hanc etiam peccaret: vt quoties quis (verbi gratia) non honoraret parentes, aut furtum perpetraret, duorum eſſet præceptorum reus: quod eſſet præter veritatem aſſertum. Et confirmatur præterea doctrina hæc catholicis omnibus receptiſsima ex ipſorum dogmate Lutheranorum: ſanè qui in ſuis iam colloquiis, & apologiis (vt cap. 19. dicebamus) largiuntur nobis ſufficere liberum arbitrium lapſi hominis ad opera illa, & munera naturalia, quæ illic retulimus: puta colere agros, alere familiam, benefacere amicis, atque his ſimilia. Hæc autem præcepta ſunt & conſilia iuris naturalis. Cur ergo non eiſdem naturę viribus valeamus etiam quandoque præcepta implere decalogi? Eo ſaltem vſque, vt à nouo nos reatu ſeruemus incolumes. Sed reſpondent in Apologia Auguſtana, quod quamuis externa illa opera ciuilia ſecundæ tabulæ ſine Chriſto & ſine ſpiritu ſancto aliqua ex parte fieri à nobis poſsint, non tamen illa quæ ſunt propriæ legis diuinæ: puta Deum intus ex corde diligere, quod pertinet ad primam tabulam. Itaque nos inſimulant & ſugillant, quod tantum intueamur præcepta politica & externa, quæ pertinent ad ſecundam tabulam, in quibus poſita erat, inquiunt, iuſtitia philoſophorum, non tamen interna, quæ pertinent ad primam: in qua propriè conſiſtit lex diuina. Huius autem operum diuiſionis iure ſe

Lutheranorum cõfeſsio.

ipſi poſſunt authores iactare. Fuit nanque ſemper ante ipſos merito ignota. Non enim prima & ſecunda tabula diſcernuntur per interna & externa opera, ſed ex parte obiecti, quia prima tabula continet ea officia, quæ Deo in ſe debentur, tam externa quàm interna. Secunda vero, illa, quæ debentur proximo itidem tam in affectu quàm in effectu. Qui enim iubetur honorare parentes, ſuccurrere indigentibus, non furari, & reliqua, ſimul etiam præcipitur talem habere voluntatem, quale eſt opus ipſum imperatum. Præcipimur enim non ſolum abſtinere alieno thoro, alieníſque bonis, ſed non concupiſcere vxorem aut rem proximi. Nec ſolus impius eſt, qui non defert externum honorem parentibus, ſed qui intus odio habet. Et vice verſa, in prima tabula non tantum præcipimur, animo ſuper omnia Deum diligere. Quinimo hoc non eſt præceptum contentum intra decalogum, ſed præambulum toti decalogo, quaſi quoddam genus per particularia præcepta decalogi diſtributũ, & explicatum. At primum præceptum primæ tabulæ eſt vnum Deum colere. Quo præcipimur nullum alium habere pro Deo, præter illum verum illique ſoli honores habere diuinos: non modo in animo intus, ſed extra in opere. Atqui ſuo item cuiuſque modo de reliquis eſt ſentiendum. Neque vero nos tantum iuſtitiam philoſophorum naturalium, externorúmque operum, ſed veram iuſtitiam diuinam & totius decalogi agnoſcimus. At hoc tantum docemus, quod poſſumus implere huiuſmodi præcepta, & intus in affectu, & extra in effectu, quãtum ad ſubſtantiam quidem operum quan doque naturaliter, modo iam explicato. Veruntamen quan tum ad modum & intentionem præcipientis, ita vt obſequium noſtrum acceptum Deo ſit ad vitam æternam, nul latenus, niſi à peccato prius vere liberati per gratuitum beneficium Chriſti. Ita enim omnes theologi noſtri ſentiunt, licet nonnulli, compluribus aliis reclamantibus (vt ſtatim lib. 2. patebit) verba aliqua proferant de dilectione Dei ſuper omnia, & merito de congruo: quæ ſana indigent expoſitione. Quam facile aduerſarij ipſi cernerent, niſi nos iam cœpiſſent loco Pelagianorum habere. Quin vero

Contra Lutheranos.

Primum præceptũ decalogi.

addiderim tandem in calce huius cōcluſionis, quod qui præcepta impleret metu gehēnæ, aut infamiæ, aut cuiuſuis pœnæ temporalis, nihil peccaret, nec eſſet tranſgreſſor præcepti: quoniam circunſtantiæ illæ, bonæ ſunt & licitæ genere ſuo. Timere enim malum, nihil aliud eſt quàm bonum. Neque auſculto theologos quoſdam, qui autumant obedientiam legis timore pœnę, peccatum eſſe. Si enim intelligerēt, quando quis ita eſſet affectus, vt animo diceret, Niſi obſiſterer metus pœnæ nihili propter Deum legem facerem: faterer affectionem illam peccatum eſſe. Attamen vbi quempiam non ita Deum contemnentem timor pœnæ à tranſgreſsione arcet legis, ibi nihil ineſt culpæ. Licet ſit obedientia illa imperfectorum. ¶ Quo ergo in diuerticulum redeamus: ſecūda propoſitio huius capituli eſt, quod neque quantum ad ſubſtantiam operum poſſumus in hac per peccatum vulnerata natura, omnia præcepta ſemper implere. De hac concluſione, ſicuti & de præcedēti, nonnulla eſt inter theologos diſſenſio. Nanque Greg. vt ſuſtinet, nullum morale bonum lapſo homini eſſe poſsibile abſque auxilio ſpeciali Dei, ita protinus & negare cogitur, poſſe vllum præceptum quoquo pacto ſeruari abſque eodem auxilio. Nam opus pręcepti etiam ſi fiat extra charitatē, eſt moraliter bonum. Atq; adeo falſam reputat concluſionem proxime à nobis aſſertam, ſua tamen opinio iam ſatis ſuperque expugnata eſt. Scotus vero & Duran. d. 18. lib. 2. in alterum extremum Gregorio contrarium, vergunt: ſane opinati, quod poſsit homo lapſus, quo ad ſubſtantiam operum omnia præcepta facere, licet non tanta promptitudine & facilitate, quàm homo naturæ integræ: quoniam qua ratione poteſt vnum, poteſt & aliud, atque adeo omnia. Quamuis Duran. excipiat præcepta fidei & ſacramentorum, quę (vt inquit) comitem habent gratiam. De quibus ſtatim dicturi ſumus ſequenti cap. At S. Thom. medius ait, quod quamuis in ſtatu naturæ integræ poterat homo ex ſuis naturalibus ſeruare omnia, tamen natura iam ſaucia minime id valet. Sed eſt ſicut homo ex infirmitate lāguens, aut cæcutiens, qui poteſt paſſus aliquot recta ire, haud tamen longius progredi. Non equidem negamus,

Secunda cōcluſio.

Scot. & Duran.

S. Thom.

mus,quin quodcunque gěnus præcepti poſſit homo imple-re quantum ad ſubſtantiam,ſed tamen non poteſt omnia: id eſt, non poteſt diu durare quin decidat, niſi Deus peculiare ferat auxilium.Et reuera experientia abunde id comprobat. Oculis enim cernimus, homines à gratia Dei abalienatos frequenter corruere, nec eſſe aduerſus tentationes validos. Vnde non cōſequitur,Si poſſit homo vnam vel alteram ſenſualitatis incurſionem ſuſtinere, quod poſſit plures. Aut ſi poſſit aliqua officia,poſſit omnia. Vt in exemplo valetudinarij compertum eſt. Et de peccatis venialibus,etiam in eo qui eſt in gratia omnes negant conſequētiam.Vnde Auguſt. lib.de hæreſibus,Ad hæreſim inquit Pelagianorum pertinere,vt credant ſine gratia hominem poſſe facere omnia diuina mandata. Omnia,inquit, non aliqua. Et eodem pertinet quintus canon Cōcilij Mileuitani.Quo anathema pronunciatur quicunque dixerit, ideo nobis gratiam iuſtificationis dari,vt quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius poſſimus implere per gratiam,tanquam & ſi gratia non daretur,non quidem facile, ſed tamen poſſimus etiam ſine illa, implere diuina mandata. Atqui vbi dicitur mandata, intelligitur, omnia. Quamobrem non ſolum damnatum eſt aduerſus Pelagium,quod poſſumus meritorie implere mandata, ſed etiam quod poſſimus omnia, quantum ad ſubſtantiam,vt cap.proximo dicebamus inter reſpondendum Gregorio. Enimuero, vt cap.13.expoſitum dedimus, vtranque plagam accepimus ex culpa Adæ, nempe in ſupernaturalibus, quod non poſſumus gratiam & gloriam noſtris viribus promereri, & in naturalibus, quod neque valemus eiſdem omnia rationis officia, vti Adam,perficere:vnde Auguſt.de pec.me.lib.2.cap.5. Iuſta (inquit) agere, vel iuſtitiæ præceptum omni ex parte implere non poſſumus, niſi adiuuemur à Deo. Atque ita intelligendus eſt locus Pauli. Gentes quæ legem non habēt, naturaliter quæ legis ſunt faciunt. Nempe,non quod omnia poſſint, ſed aliqua. Atq; id quidem per opera moraliter bona: nam meritorie nihil fieri poteſt ſine auxilio Dei. Et ita intelligendi ſunt can. 9. &.20. concilij Arauſicani,vbi decernitur,quod nulla facit homo bona,quę

Singula ſed non omnia.

Auguſt.

Cōcilium Mileui.

Concil. Arauſi.

non Deus præſtet vt faciat homo. Scilicet quod bona moralia prſtat per generale auxilium: meritoria vero, per ſpeciale. Nimirum vt omnia ſicut oportet, agere valeamus: vt habetur can. 6. ¶ At de dilectione Dei, quod alterum membrũ eſt interrogationis huius capitis, implicatior eſt, ac magis perplexa dubitatio. Videlicet an diſtinctio hæc operũ, quantum ad ſubſtantiam, & quantum ad modum, locum etiam habeat in dilectione Dei ſuper omnia. Quod eſt dicere, an poſsit homo humanitus cum ſolo generali Dei iuuamine habere dilectionem Dei ſuper omnia, dutaxat quantum ad ſubſtantiam actus: itaque per illam impleat præceptum dilectionis vt liberet ſe à noua culpa, non tamen ſufficiat obtinere diuinam gratiam. Apparet enim primo aſpectu contradictio, quod ſit dilectio Dei ſuper omnia, abſque gratum faciente gratia: quoniam neque dilectio aliud eſt, quàm charitas, neque charitas aliter, quàm cum gratia eſſe poteſt. Et quoniam hic locus eſt, vt paulo ante dicebamus, vbi Lutherani ex nonnullis verbis Scoti occaſionem nacti, manifeſtarios nos Pelagianos faciunt, nemo mihi vitio dabit, quod paulo latius ſolito rem hanc ſcholaſtice diſcutiam. Nanque in catholicis, etiam qui hactenus à nobis ſcripſerunt, claritas ſemper huius implexi loci deſideratur. Primum omnium, quo punctum, & neruus huius interrogationis apeniatur, duobus, tribúſve modis vſurpant theologi vocẽ hanc, Dilectio Dei ſuper omnia. Vno modo pro ſingulari actu amoris erga Deum, qualis hac oratione profertur, Volo Deo in omnibus & per omnia complacere. Et hanc vocant dilectionem imperfectam, & obiectiuam, atque adeo naturalem: quia poteſt eſſe cum peccato mortali. Alia eſt perfecta & executiua, atque efficax præceptorum Dei. Quæ quidem non dicit tantum ſingularem actum, ſed vniuerſalem obſeruantiam mandatorum. Quę propterea ſupernaturalis eſt ex gratia orta. Hæc quidem diſtinctio fundari in illo forte poſſet. 1. Ioan. 2. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. Qui autem ſeruat verbum eius, vere in hoc charitas Dei perfecta eſt. Quaſi alia ſit charitas imperfecta: vt pote ſolus actus voluntatis, quo quis dicit, Volo Deo

Dilectio Dei ſuper omnia.

Trib⁹ modis accipitur dilectio.

Deo in omnibus placere: qui tamen actus non eſt efficax. Et Matth. 7. Non omnis, inquit Chriſtus, qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cælorum, ſed qui facit voluntatem patris mei. Quaſi dicat, Sunt qui in affectu dicunt, domine domine, & in effectu non obſequuntur voluntati domini. Et quod primus actus poſsit haberi naturaliter, eſt vulgatum argumentum. Poteſt quis eiuſmodi actum habere erga parentem, erga filium, erga aliquem vtique amicum: quid ergo obſtat, quo minus poſsit eundem habere erga Deum? Eo vel maxime, quod vt dicebamus capitulo. 4. & capitulo. 20. poteſt homo naturaliter cognoſcere, Deum eſſe finem omnium. Quinimo vt præfati ſumus cap. 6. naturalis inclinatio hominis eſt Deum ſupra ſe diligere. Hoc argumento conficiunt nonnulli, poſſe à nobis Deum diligi ſuper omnia naturaliter. Quod reuera & abſonum eſt chriſtianis auribus, & præter rationem collectum. Nam eſto, haberi ille actus naturaliter poſsit ab illo, etiam qui eſt in peccato mortali, nequaquam dicendus eſt dilectio Dei ſuper omnia. Enimuero dilectio Dei ſuper omnia, quod vox ipſa ſtatim primo ſono auribus exhibet, eſt, qua ita quis Deum diligit, vt ipſum omnibus præferat, ſeque & ſua omnia in ipſum referat: ſaltem nihil diuinæ amicitiæ contrarium admittat: iuxta euangelicam vocem. Ex toto corde, ex tota mente. Contrarium inquam: quoniam venialia non obſtant dilectioni Dei ſuper omnia. Hanc autem dilectionem fateor, binam eſſe: ſane alteram naturalem, & alteram ſupernaturalem. Quocirca doctiſsime profecto & meditatiſsime S. Thom. 1. 2. q. 109. artic. 3. percunctatus, an ſine auxilio gratiæ poſsit naturaliter homo Deum diligere ſuper omnia, reſpondet affirmando de homine in ſtatu naturæ integræ, & ſimpliciter id negando de homine lapſo. Et cauſa eſt, quoniam homo in ſtatu innocentiæ ratione ſuæ naturæ, iuſtitia originali inſtitutæ, conſyderatus etiam abſque gratia gratum faciente & alio ſpeciali auxilio, cum nullam haberet cauſam peccandi, poterat perſeueranter implere præcepta omnia quo ad ſubſtantiam per opera moraliter bona, & pari ratione vno

Actus ſingula. non cenſetur dilectio, dum eſt cũ peccato.

Duplex vera dilectio.

actu vere referre ſe & omnia ſua in Deum, tanquam finem naturalis boni. Homo autem lapſus non item, quia non poteſt naturaliter, nec quãtum ad ſubſtantiam operum, omnia ſeruare præcepta, quare neque omnia vno actu mentis vere referre in ipſum: ſiquidem abſque ſpeciali auxilio non poteſt non incidere in culpam, quæ ſit cõtra diuinã amicitiam. Ob idque actus ille diligendi Deum ſupra nominatus, non eſt cenſendus dilectio Dei ſuper omnia. Tertio tamen modo accipitur dilectio pro vera amicitia Dei, ita placens Deo, vt ſit meritum vitæ æternæ: nempe qua diligitur Deus, non modo tanquam finis naturalis rerum, ſed tanquam ſupernaturalis, beans intellectuales rationaléſque perſonas. Et hæc non ſolum in ſtatu naturæ lapſæ, ſed neque in illo naturæ integræ poterat eſſe abſque auxilio gratiæ. Quamobrem eodem artic.3. in ſolutione ad primum diſtinguit S. Thom. duas dilectiones Dei ſuper omnia in Adam, ſcilicet naturalem, & ſupernaturalem: alteram qua omnia referuntur in Deum, quatenus finis eſt naturalis boni: alteram vero, qua diligitur tanquam obiectum beatitudinis. Per hæc apertiſsime intelligitur doctrina eiuſdem doctoris. 1. 2. quæſtione.100. artic.10. Vbi diſputans, vtrum modus charitatis cadat in præcepto, id negat de reliquis: affirmat vero de præcepto ipſo charitatis. Ait enim vt ſupra dicebamus, quod non, quotieſcunque occurrit materia & tempus aliorum præceptorum tenemur ea facere ex charitate: quoniam charitas eſt finis extrinſecus aliorum: id eſt, extra ipſorum ſubſtantiam. Quandocunque vero occurrit præceptum ſingulare dilectionis Dei, tenemur omnia in ipſum referre, quoniam intra eius ſubſtantiam eſt diligere ex toto corde. Vnde elicit, quod reliqua quidem implere poſſumus naturaliter, modo expoſito im prima concluſione: hoc vero, minime, niſi auxilio ſpeciali: quod tamen Deus paratiſsimus eſt nobis annuentibus ferre. His præhabitis, concluſio eſt tertia huius capitis. Homo lapſus non poteſt diligere Deum ſuper omnia ex puris naturalibus. Quæ ſic demonſtratur. Diligere Deum ſuper omnia, eſt omnia in ipſum referre: puta omnia præcepta eius facere, vt nulla admittatur contraria culpa: iuxta

Perfecta dilectio.

S.Thom.

Concluſio.3.

iuxta illud Ioan.14. Qui habet mādata mea & ſeruat ea,ille eſt qui diligit me. Et. Si quis diligit me,ſermonem meum ſeruabit,& pater meus diliget eum. Hęc autem homo lapſus facere nequit ſola virtute naturali: tum propter naturæ infirmitatem,tum propter tam multa pericula,quæ per præuaricationem protaplaſti nobis iniecta ſunt: ergo neque Deum valet ſuper omnia diligere. Vnde Aug. in epiſtola ad Vitalē. Liberum arbitrium ad diligendum Deum peccati grāditate perdidimus. Et in de gratia & libero arbitrio ca.18. vbi hunc locum ex profeſſo conſtituit, omnino condemnat tanquam Pelagianum, quod dilectio Dei non ſit ſuum ipſius donum: his verbis. Vnde eſt in hominibus charitas Dei & proximi, niſi ex ipſo Deo? Nam ſi non ex Deo,ſed ex hominibus, vicerunt Pelagiani: ſi autem ex Deo, vicimus Pelagianos. Et ſubdit verba.1. Ioan.4. Chariſsimi diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo eſt. Primum inquit (ſcilicet,diligamus inuicem) lex eſt: quod autē ſubditur, Dilectio à Deo eſt,gratia eſt. Hæc Auguſt. Quaſi dicat, Diligere Deum & proximum, idem eſt quod implere legem: & ideo ipſe qui præcipit,dat vt poſsimus implere,atq; adeo diligere. Et in de correp.& gra. vt cap.20. ſupra citatū eſt. Sine gratia inquit,nullum prorſus bonum homines faciunt. Non ſolum vt monſtrante ipſa quid faciendum ſit ſciant, verum etiam, vt præſtante ipſa faciant cum dilectione quod ſciunt. Et in Concilio Mileuitano can. 4. anathemate percellitur, qui negauerit per gratiam Chriſti non ſolum intelligētia in nobis mandatorum aperiri, verum præſtari etiam, vt quod faciendum cognouerimus,facere diligamus atq; valeamus. Et in Concilio Arauſi.can.25. Prorſus donum Dei eſt diligere Deum. In ſumma, vbique dilectio & fides pari ratione aſſeruntur Dei dona: quia ſicut non omnia ſupernaturalia certo ac firmiter credere abſque numine poſſumus,ita neque omnia facere: vnde ratio conſtat dilectionis. Cōcinit ſcriptuta ſacra. Nam ſicut Paul. vbique repetit fidem non ex nobis, ſed donum Dei eſſe,ita charitas Dei,inquit, diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. ¶ At dubiū eſt hic pręcipuum. Sit ne particulare pręceptum dilectionis

Auguſt.

1.Ioan 4.

Cōcilium Mileui. & Arauſ.

Fides & charitas.

Præceptū dilectionis.

Dei. Et deinde quidnam eſt, quod illo præcipimur. Ad hæc, quando neceſsitas eius contingit .. Cogitabit enim quis forte, non eſſe ſingulare præceptum, ſed genus quoddam omnibus præceptionibus decalogi virtute contentum, & particulatim explicatum. Ita vt Deum diligere ſuper omnia, nihil aliud ſit, quàm præcepta ſua ſeruare, vt viſi ſumus hactenus dicere: iuxta verba euangelica. Si quis
Rom 13. diligit me ſermonem meum ſeruabit. Et Paulus poſtquam ſingulatim denarrauit cathalogum, infert, Plenitudo ergo legis eſt dilectio. Præſertim quod aliud ſubiunctum mandatum diligendi proximum, non videtur ſingularem habere materiam, præterquam illam, quæ per præcepta ſecundæ tabulæ diſtribuitur. Atque ideo neque apparet, quid ſit diligere Deum, quàm ipſun colere, non iurare vana per eum, ſabbata eius ſanctificare: quæ ſcripta ſunt in prima tabula. His veruntamen nihil obſtantibus, nemini ambigendum eſt, quo minus ſit peculiare præceptum dilectionis
Marci.12. Dei. Quippe cum ſub legis forma, & tenore editum ſit, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute. Vbi non ſolum dilectio imperatur, ſed modus etiam dilectionis. Atque ratio & cauſa cur debuit propria ſtatui præceptio dilectionis, eſt, quod, vt ait Paul. finis præcepti eſt charitas. Et Matth. 22. In his duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ. Nempe quia tota lex in hoc poſita eſt, vt charitas inter nos & Deum, ideoque inter nos inuicem conſtet. Non autem ſatis eſt præcepta ferri de mediis quibus venitur ad finem, niſi & præceptum prius ſtatuatur ipſius finis, tanquã ſcopus, quo intendenda reliqua ſunt & referenda. Et de hoc nulla eſt theologorum diſſenſio, ſed de materia eius, & tempore. Sunt enim qui hoc præcepto ſolum internum actum dilectionis arbitrantur iuberi, quo nos noſtraſque actiones referamus in Deum. Et ideo cum ſit affirmatiuum,
Scotus. non obligans pro vniuerſo tempore, ſtatuit Scot. lib. 3. d. 27. tempora implendi hoc præceptum, eſſe dies feſtos: illis enim, inquit, tenemur recolligere, nos aſcendendo mente in Deum. Non eſt tamen, inquit, ſimile de præcepto diligendi proxi-

proximum. Hic veruntamen non eſt locus diſputandi, an mandato illo tertio primæ tabulę, Sabbata ſanctifices, aſtringamur habere huiuſmodi actũ amoris: at plurimi ſunt, quibus hoc non poteſt perſuaſum eſſe, quoniam præcepto illo ſolum indicitur in ſenſu literali requies ab omni opere ſeruili. Et quamuis finis eccleſiæ obligantis nos intereſſe ſacris, fuerit, vt ſuperna animo meditantes, immortali Deo, rum ob infinitam ſuam diuinitatem, laudes dicamus, tum de ſua in nos beneficentia habeamus gratias, tamen finis præcepti, vt paulo ante dicebamus, non cadit ſub præcepto. Quemadmodum licet eccleſia nos quadrageſimali obſeruatione extenuare in carne intendat, vt liberior mens ſpiritualibus accommodetur, tamen finis ille non eſt in pręcepto, ſed tantum ciborum abſtinentia. Marſil. vir profecto inter theologos egregie doctus lib. 2. q. 18. tenet lege hac dilectionis obligari homines, ſeruare gratiam & amicitiam dei, & perditam recuperare. Tum quia hæc ipſa videtur eſſe notio huius nominis, dilectio, tum maxime, quoniam alias qui eſſet in peccato mortali, ſeruando omnia præcepta diuina, maneret ſemper in peccato: contra dictum euangelij. Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata. Illationem autem inde ſibi perſuadet, quod vt ipſe credit, poteſt quiuis in peccato ſeruare omnia præcepta decalogi quoad ſubſtantiam operum, vitando noua peccata. Si ergo non reſtat illi ſingulare præceptum recuperandæ gratiæ, fit, vt ſeruando omnia præcepta exulet perpetuo à regno cæleſti. Hęc tamen opinio non eſt tantæ probabilitatis, quàm forte appareat vulgo: quoniam præceptiones legis non ſunt de habitibus, & minus de his quæ à deo nobis donantur, atque multo minime de gratia. Non enim iubemur perſoluere debita ex habitu iuſtitiæ, aut liberalitatis, ſed tantum perſoluere ad iuſtum; licet habitus conſuetudine ingeneretur. Multo minus præceptum nobis eſt proprium acquirendę aut retinendæ gratiæ, quæ donum dei eſt; ſed ea duntaxat faciendi, quæ præcepta ipſa explicant. Quam tamen obedientiam ſubſequitur augmentum gratię, per quam acceptamur ad gloriam: iuxta illud: Si hęc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea. Et

Marſilius

Reprobatio.

pariter cenſendum eſt de præcepto dilectionis, nempe quod aliqua nobis illic mãdetur actio. Haud equidem inficiamur, teneri nos viuere in gratia Dei: id vero non proprio præcepto, ſed per conſequutionem. Tenemur inquam, aſſerere nos in amicitia diuina, non furando, non mœchando, nullum itaque prætereundo aliorum præceptum. Nanque ſi peculiaris poſita eſſet lex perſeuerandi in gratia, rediret argumentum, quod paulo ante faciebamus: vtpote quod quoties quis contra quodlibet aliorum mandatorum delinquendo à gratia excideret, non vnum committeret, ſed duo delicta. Et (quod maiorem præ ſe fert incredibilitatem) quamdiu quis perſiſteret in vno peccato, noua iugiter accumularet, ex eo quod non reſipiſceret. ¶ Dicamus ergo obſeruantiam huius præcepti dilectionis poſitam eſſe, non in actione tantum voluntatis intima, verum in officiis etiam aliis nonnunquam debitis. Neque vero ſemel in vita, quod quidam ſatis eſſe arbitrantur, quin pluries obtingere & poteſt & ſolet, vbi ſit debita. Eſſet nanque pene ſuperuacanea lex, & maxime dilectionis Dei, quæ per totam vitam vnum tantum legitimum haberet articulum temporis: neque illum certum. Quod ſi roges, quænam ſint contingentia iſta tempora huius præcepti. Primum nihil profecto ambigo, quin aliquando homo obligatione huius legis teneatur ſe Deo mente dicare, ſuaque ipſi referre inſtituta viuendi, ſaltem in genere, proponendo bene agere. Non eſt quod pertinacius contẽdam hoc neceſſarium eſſe, quàm primum quis venit ad vſum rationis, vtpote quando iam cognitionem habet Dei, diſcretionémq; boni & mali: vt author eſt S. Thom. Tametſi hoc (niſi quod tempus non ſuppetit illius explicandi) non careat probabilitate: ſed id tantum affirmo, quod ſaltem aliquando circa initium vitæ ex præcepto dilectionis à iuræ naturæ deriuato, tenetur id homo facere. Etenim quod pleriq; aiunt, tẽpus huius præcepti illud maxime eſſe, quod eſt articulus mortis, improbabile mihi prorſus eſt, ex eo, quod cum præceptũ dilectionis ſit præceptũ amicitiæ conciliandæ, cõſeruãdæque per totam vitam cum Deo, ridiculum ſane videtur, quod non obliget vſque ad exitum: quãdo iam nullum

Quomodo tenemur eſſe in gratia.

Sententia authoris.

Quibus temporibus occurcat præcep. dilec.

nullum ſupereſt tẽpus bene merendi de Deo. Igitur vt princeps à milite ſacramentum exigit, & fidem amicitiæ: etiam, ſi opus fuerit, oppetendæ mortis: & quicunque in ſuam familiam quempiam recipit, id primum requirit, vt ſuam ſibi polliceatur fidem, amorem, & diligentiam: ita nos prorſus Deus obſtrinxit hoc præcepto dilectionis. Atque hæc eſt cerimonia baptiſmi: vbi damus nomina in militiam Chriſti. Sed ais, iam hoc ergo præceptum ibidem completur. Haud equidem nego, ſed primũ dico, hoc fuiſſe etiam præceptum legis naturalis ante baptiſmũ: & modo coniicio, quod poſtquam Chriſtianus adoleuerit vſque ad vſum rationis, debeat aliquando hunc actum dilectionis habere: quam virtute profeſſus eſt in baptiſmo. Neque argumentum, quod huic aſſertioni obiicitur, ita multum habet roboris: puta quod rari ſint qui ita faciant: rariſsimi autem, qui huius negligentiæ & omiſsionis pœnitentiam egerint. Enimuero contra ego dico, in more Chriſtianis eſſe, continẽter ſe Deo ſuaque obſequia referre, & huiuſmodi prætermiſſæ religionis culpam confiteri. Præter hunc caſum occurrunt etiam tempora huius præcepti, quando offertur neceſsitas martyrij, vel inter infideles, vel contra hæreticos: vbi fides & religio periclitatur. Neque tunc tantum, ſed quoties quis audit blaſphemum hominem de Deo obloquentem, tenetur non ſolum præcepto correptionis proximi, ſed certe dilectionis Dei, reſpondere pro Deo, próq; eius honore, & nomine glorioſo. Hæc enim vera eſt lex amicitię. Quinimo & pręceptum dilectionis proximi, cuius ſupra meminimus, præter ea quæ cauentur in decalogo, adfert ſecum alias neceſsitudines. Etenim quando videmus vitam, honorem, aut ſubſtantiam proximi magno ſubeſſe periculo, vnde nos ipſum citra magnam iacturam noſtram poſſemus eripere, id profecto tenemur virtute huius præcepti. Quinimo & vitam ipſam, ſaltem pro republica, perſtringimur nonnũquam exponere: quod philoſophos ipſos natura perdocuit. ¶ Igitur ad propoſitã quæſtionem deſcendamus enodandam de dilectione Dei. Videlicet an poſsit etiam præceptum hoc impleri ſicut cætera, quantum ad ſubſtantiam actus extra gratiam Dei. Ad quam

Secundus caſus.

Dilectio proximi.

Reſpondetur ad quęſtionẽ de dilec.

non ſimplex,ſed triplex reſpōſio eſt.Prima. Poteſt nonnunquam ex parte adimpleri præceptum dilectionis quantum ad ſubſtātiam. Puta,quando occurrit neceſsitas faciendi peculiare aliquod externum opus: vt reſpōdere pro Deo, tuerique eius honorem, quod propriè pertinet ad præceptum dilectionis: & ſi quid aliud eſt ſimile. Tunc enim nihil aliud cadit ſub tali præcepto. Secundum membrum reſponſionis eſt, quòd actum illum ſingularem quo obiectiue (vt lingua ſcholaſtica loqui liceat) Deus diligitur, habere quis poteſt extra gratiam,imo extra fidem:vt ſupra ſatis demonſtratum eſt. Poteſt enim quis naturaliter illā habere animi affectionem,quæ eſt, Volo Deo in omnibus, & per omnia placere: etiam dum non faciat totum quod debet, ne obicem opponat diuinæ gratiæ & auxilio: vtpote qui aliquo errore culpa ſua laborat.Poteſt enim infidelis,hæreticus,vel vſurarius ſic affectus erga Deum, nihilo ſecius exiſtimare ſuam legē aut ſectam veram eſſe,vitæque inſtitutū,licitum. Atque hæc cenſeri,dicique poteſt dilectionis impletio, quoad ſubſtantiam. Qua de cauſa ait S. Thom.3. ſent.d.27.q.2. quod nulla virtus eſt vera virtus ſine gratia: neq; ipſa charitas.Vbi ſignificat,actum eſſe poſſe charitatis quo ad ſubſtantiam abſq; gratia,& idcirco abſque modo charitatis. Tertia itaque propoſitio eſt.Vbi occurrit tempus præcepti charitatis,id eſt,actus internæ dilectionis,non ſatis eſt ad euitandum peccatū, impleri hoc modo quo ad ſubſtantiam, ſicuti in reliquis omnibus præceptis,ſed neceſſe eſt impleri etiam quo ad modū.In hoc enim præceptū hoc differt ab reliquis, quòd modus ipſe charitatis cadit ſub præcepto:ſcilicet,diligere ex toto corde, ex tota anima,ex tota mente:quod eſt,ita referre ſe & ſua in Deum, vt nullum in corde habeat contrarium obicem, quo minus aſſentiat & cooperetur auxilio Dei. Haud tamen intelligas præceptum dilectionis, idem eſſe, quod præceptum implendi totam legem: illud enim non eſt vnum, ſed plurima:vt,Vnum cole Deum,Non occides,&c.ſed eſt pręceptū illius actus,qui nō ſecum admittit peccatum: & ideo habet, tanquam circunſtantiam, obſeruationem aliorum mādatorum.Quocirca ſicut mandata omnia, natura lapſa,non poſ-

ſumus

ſumus ſine auxilio ſpeciali ſeruare, ita neq; eiuſmodi actum habere referendi legitime omnia in Deum: quod tamen poterat Adam. Quare cum duplicem ipſe potuiſſet habere dilectionem Dei ſuper omnia: ſcilicet naturalem, qua euitaſſet omnia peccata, & ſupernaturalem, qua mereretur æternam gloriam, nos non poſſumus habere niſi vnam ſupernaturalē. Et hic eſt intellectus S. Thomæ. 1. 2. q. 100. art. 10. Vbi ait, hoc pręceptum non poſſe impleri, niſi per actum, quo homo auxilio ſpeciali diſponat ſe ad gratiam. Nec inde fit conſequens, vt Deus præcipiat nobis impoſsibile, cum promptiſſimum nobis offerat auxilium. Neque rurſus inde ſequitur, præceptū eſſe de habenda gratia, quod ſupra reprobauimus, ſed eſt præceptum de officio noſtro: quod diuinitus adiutum ſubſequitur gratia. ¶ Ex his tria eliciuntur minimè ſilenda. Primum quod cæterorum ſingula præcepta impleri ſemper poſſunt extra gratiam: etiam vbi nulla ſubſequatur gratia: non quidem vt obſequium ſit Deo acceptum, ſed vt ſe homo à noua culpa eripiat: quoniam modus, ſcilicet ex toto corde, non eſt de eſſentia aliorum præceptorum. Et quidem de præceptis ſecundæ tabulæ, iam explicatū eſt. Sed id etiam aſſeritur contra Durandum de præceptis fidei, & ſacramentorum. Poteſt enim quis hoc imperfecto modo, implere pręceptum baptiſmi extra gratiā, vt ſi baptizetur, putans ſe nullum ponere obicē, cum tamen ſua culpa laboret aliqua ignorantia alicuius peccati, in quo eſt: non adhibens diligentiam quam debebat veſtigandæ veritatis. Et ſi ita diſpoſitus accedat ad confeſsionem, credo immunis erit pariter à noua culpa omiſsionis illius præcepti: licet propter occultū obicem, non ſit ſuſcipiendæ gratiæ idoneus. Non nego quin fuerit neceſſaria reuelatio fidei, vel in ſuſcipiēte, vel in alio qui cœperit prædicare: ſed dico, quod poterit quis ſacramētum recipere ſine gratia: dum cum tali obice baptizatur, aut confitetur. ¶ Secūdum quod ex ſupradictis elicitur, eſt, quod nullus prorſus eſt actus vnus ſingularis in viro iuſto, cuius ſimilis quantum ad ſubſtantiam eſſe non poſsit in eo qui eſt extra gratiam Dei. Imo vero cum per ſe notum ſit celebratiſsimum illud axioma, quod bonum eſt ex integra cauſa, ma-

Primum corollarium.

Contra Durādū.

Secūdum corollarium.

lum autem ex defectu cuiuſcunque neceſſariæ circunſtãtiæ, nullus eſt actus adeo heroicus, quin mutata circunſtantia, fiat malus. Actus inquam ipſe dilectionis Dei, vt ex ſupremo iudicium capiamus inferiorum, ſi fiat quando non oportet, erit peccatum. Vtpote ſi quando quis tenetur vacare alij neceſſario officio: vt ſuccurrere miſero extrema patienti, prædicaréve, ſeu adminiſtrare quodcunque aliud munus publicum, tum mauult quietus manere in contemplatione Dei, atque ea de cauſa debitum officium deſerit: certe actus ille dilectionis peccatum eſt, quia cauſa peccati. Quocirca nullus eſſe poteſt actus dilectionis adeo perfectus, qui ſit in indiuiduo eſſentialiter bonus, ſed omnis carere poteſt comitatu gratiæ Dei. Atqui tunc ſortitur ſimpliciter nomen dilectionis, cum nihil adeſt operis, quod amicitiæ diuinæ aduerſatur. ¶ Poſtremo denique ex iſtis colligimus, neminem, citra priuilegium ſpeciale reuelationis, certum eſſe poſſe ſui ſtatus: puta an ſit in gratia, nec ne. Cum enim miſericordia Dei noſtra exigat opera: quæ, vt modo dicebamus, ſimilia eſſe poſſunt in iuſtificato, & in eo qui ob inſcitiam aliquam extra gratiam Dei eſt, non reſtat vnde talem certitudinem habeat: qualis eſt ſcientiæ aut catholicæ fidei. Talem enim omnino amorem Dei in ſe experitur infidelis & hæreticus, quantum ad ſubſtantiam, qualem catholicus, eodemque feruore & conatu mortem oppeteret pro ſua fide. Sed de hoc iuſtum tractatum fecimus lib. 3. ¶ His de impletione præceptorum & dilectione Dei expeditis, citra negotium pateſcit de euitando omni peccato: quæ ſit huius capitis concluſio quarta, Nemo in ſtatu naturę lapſę valet abſque auxilio ſpeciali gratiæ vitare omne peccatum. Patet ex ſecunda ante aſſerta propoſitione, quia ſi nõ poteſt propter infirmitatem naturæ implere omnia præcepta, fit, vt nec poſsit vitare omnia peccata, non ſolum venialia, ſed neque mortalia. Quoniam venialia, neque in gratia poſſunt vitari omnia: vt lib. 3. dicturi ſumus. Superflua eſt hic diſtinctio quorundam inter præteritum & futurum peccatum: videlicet, quod præteritum non poſſumus vitare ſine gratia, bene tamen futurum. Nam reatum pręteriti peccati non dicimur vitare, ſed ab illo liberari:

Tertium corollariũ de certitudine.

Euitare peccata.

liberati: quod conſtitutiſſimũ eſt, fieri non poſſe, niſi per gratiã Chriſti: vitari autem & caueri dicitur reſpectu futuri. Et de illo ſtatuitur hic hæc quarta concluſio: quæ eſt S. Thomę eadem q.109.1.2.art.8. Poteſt enim, inquit, homo ante gratiã ſingula mortalia vitare, non tamẽ diu manere abſq; mortali. Et eſt profecto pulchra analogia, quam ſupponit huic cõcluſioni. Nempe quod quemadmodũ ex eo quod appetitus ſenſualis nõ eſt plene rationi ſubditus, nõ poteſt homo, etiã in gratia per quã ſubditus eſt deo, omnia vitare venialia: ita ex eo, quod extra gratiã ratio non eſt omnino ſubiecta deo, qui eſt finis noſtrarum actionum, non poteſt homo non aliquando offendere circa media contra eundem finem: quod eſt mortale. Vnde ſuper Ezechielem Greg. Peccatum quod mox per pœnitentiam non deletur, ſuo pondere ad aliud trahit. Et Chryſoſt. ſuper illud Matth. 21. Soluite & adducite mihi, Sicut nauis, inquit, fracto gubernaculo, non quo vult vadit, ſed quo tempeſtas impellit, ita homo, diuinæ gratiæ auxilio perdito, non agit quod vult, ſed quod diabolus ei intẽdit. Et hanc pariter ſententiam pronunciauit eccleſia contra Pelagium in cõcilio Mile. & in Catthagi. vt refert Aug. ad Paulinum: ſcilicet, quod liberum arbitrium non eſt firmum & validum ad non peccandum ſine auxilio dei: vt ſupra cap. 21. dicebamus. ¶ Poſtrema deniq; concluſio huius capitis, ex ſuperioribus appendix eſt, quod abſq; auxilio ſpeciali non poteſt homo perſeuerare in gratia: ſed hæc, quia de homine iam iuſtificato enunciatio eſt, ad tertium lib. pertinet.

[Margin: S. Thom. — Grego. — Chryſo. — Concil. Mile. & Carthag. — Poſtrema cõcluſio.]

Quæ aduerſariis reſpondetur. Cap. 23.

SVpereſt in hoc poſtremo capite nonnullis ex theologis contra ſentientibus reſpondere, ac demum Lutheranis ſatisfacere. Scot. fuit, & qui eius authoritatem ſequuntur, vnde Lutherani ſcandalũ accepertũt, vt vniuerſitatem theologorum Pelagianæ hæreſis inſimularent. Hic enim lib. 2. diſtinct. 28. inter loquendum de præcepto, quod eſt, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, dicit: quod quãdocunq; voluntas exequitur actũ huius præcepti, licet informis, diſponit ſe de congruo ad gratiam gratificantem: cui oblatæ, vel reſiſtit, & peccat: vel con-

[Margin: Scotus.]

ſentit,& iuſtificatur. Tria ergo vel quatuor videtur aſſerere. Primum, quod poſſit homo habere dilectionem Dei, etiam executiuã illius præcepti (vt verbo eius vtamur) ex puris naturalibus: quoniam quæſtio eſt illic, vtrum naturali facultate liberi arbitrij poſſit homo vitare omne peccatum. Secundo quod talis dilectio eſt diſpoſitio ſufficiens ad gratiam, quippe quam conſequitur gratia, niſi homo reſiſtat. Atque adeo meritum eius de congruo. Et ita propter eius authoritatem

Adrian. ferme tenet ſchola nominalium. Et Adrianus quolibeto.7. q.4. Et tandem videtur reſpõdere affirmatiue ad quæſtionẽ, quod poteſt homo naturaliter omne peccatum vitare. Et ita

Duran. tenet Duran. eadem diſtinct. ſaltem de peccatis, quæ ſunt cõtra decalogum, & contra totum ius naturæ: nam de præceptis ſacramentorum ſecus cenſet. Sed primum omnium, vt hoc cum Lutheranis expoſtulemus, eſto pars aliqua ſcholaſticorum, in ſuſpitionem illis veniret de crimine Pelagiano, cur in vniuerſum reipublicæ catholicorum illud impingũt? Habebant S. Thomã, & complures alios, qui ſecus cenſent: vt monſtratum eſt. Et præterea Scot. non aſſeruit, dilectionẽ dei ſuper omnia eſſe naturalem homini lapſo, niſi loquendo de illo ſimplici actu, quem ſupra diximus, non eſſe ſimpliciter dilectionem. Nam tertio, diſtin.27. vbi in diſputationem mittit, an neceſſaria ſit infuſa charitas ad diligendum deum ſuper omnia, reſpondet cum temperamento, profecto vt S. Thom. ſcilicet quod homo in ſtatu naturæ inſtitutæ potuit ex puris naturalibus diligere deum ſuper omnia. Et quàmuis in hoc non omnibus ſit probata ſententia Scoti, quod ille actus dilectionis ex facultate naturæ, ſit diſpoſitio & meritum de congruo ad gratiam, non tamen exinde in Pelagianos incurrit, vt ſui interpretantur. Quoniam in merito de congruo nihil agnoſcunt debiti vel iuſtitiæ: vt dicebat Pelagius. Tametſi de hoc verborum tinnitu, paulò poſt lib. 2.

Primũ argumẽtũ. preſſius acturi ſumus. ¶ Interim ad duo argumẽta quæ contra nos proprie extare videntur, reſpondendum reſtat. Primum eſt. Si mandata implere poſſumus, quantum ad ſubſtantiam actus, per naturalem virtutem liberi arbitrij, neque modus ille charitatis ſupernaturalis eſt in omnibus neceſſarius, ſit, vt

ſit, vt per eandem naturalem virtutem poſſimus amicitiam Dei & æternam hæreditatem promereri: quod eſt Pelagianum. Nanque vt huiuſmodi præmia mereamur, ſatis eſt implere mandata: iuxta illud, Vos amici mei eritis, ſi feceritis quæ præcepta ſunt vobis. Et iuxta illud, Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata. Quod ſi quis reſponderet, quod Chriſtus redemptor noſter intelligebat de obedientia mandatorum, quæ fit ex gratia & charitate, profecto talis reſponſio principiũ petere videretur: nam idem eſſet tunc dicere, vos chari mei eritis & amici, ſi in charitate & amicitia mea permanſeritis. Adde, quod cum gratia dei ſit acceptatio ad gloriam, perinde eſſet dicere, ſi vis ad vitam ingredi ſerua mandata, ácſi dictum eſſet, ſi vis ad vitam ingredi, eſto per gratiam acceptus ad vitam. Et tamen Chriſtus intendebat conſequentiam facere ab obſeruantia mandatorum ad gratiam & gloriam. Quaſi obſeruantia eſſet medium ſeruandæ gratiæ, & via veniendi ad gloriam. Atq; adeo qui concedit, mandata ſeruari poſſe ex viribus naturalibus, in ſcopulum Pelagianorum videtur impingere. Ad hoc reſpõdetur, quod qui concederent, omnia prorſus præcepta impleri poſſe quantũ ad ſubſtantiam actus, per naturalem facultatem, extricare ſe ægre poſſent ex hoc loco, niſi aliqua effigie petitionis principij. Tametſi non eſſet omnino petitio principij ſenſus ille, Si feceritis amore mei præcepta mea, eritis amici mei, & habebitis vitam æternam. Attamen nos facilius reſpondemus, quod neq; quantum ad ſubſtantiam actus poſſumus naturaliter implere omnia abſque auxilio ſpeciali, neque præceptũ dilectionis, quantum ad modum, qui neceſſarius eſt. Quocirca verum eſt, vt quicũque pręcepta ſeruauerit, iam innitatur ope & gratia diuina. Et idcirco nullatenus ſequitur poſſe quempiam ex naturalibus, vel gratiam aſſequi, vel gloriam. At reſtat adhuc argumentum ſupra factum ex Marſilio, nempe quod inter præcepta vnum debet eſſe, vt qui eſt in peccato, diſponat ſe perfecte ad gratiam: alias complendo mandata, peregrinaretur ſemper extra gratiã dei. Hic primũ in confeſſo eſt chriſtianis, quod ſit neceſſarium agenti in peccato permittere ſe deo, vt eius fauore diſponatur ad gratiam,

Reſpõſio.

Replica.

& reconcilietur:alias ſuperuacaneum eſſet, reliqua ſeruare. Neceſſarium inquàm neceſſitate finis,ſine quo de præterita culpa damnabitur. An vero ſit ſingulare pręceptum,vt noua ſit culpa,nō habere tātam diſpoſitionem,q̄ ſufficit ad gratiā, nihil hic diſputamus: ſed tamen neq; conuincitur præfacto

Si vis ad vitā īgredi. argumento. Nam ſenſus quidem genuinus illius verbi,Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata,eſt,vt qui nunq̄ in vita vllū fregerit,intrabit ad vitam. Etenim qui ab infantia ſua nihil mali fecit,vt iuuenis ille euāgelicus de ſe aiebat, eidem neq; in lege naturali deus deeſſet, quominus ad ſe traheret. Qui tamē aliquod tranſgreſſus eſt,licet omnia alia ſeruauerit,propter illud præteritum,multabitur vita æterna: niſi mentē mu

Secūdū argumētū. 1.Cor.10. tauerit. ¶ Eidem præterea aſſertioni,vtputa quod non ſit neceſſarium omnia pręcepta implere ex charitate,ſaltem ad euitandum nouam culpam,opponitur locus ille.1.ad Cor.10. Omnia in gloriam dei facite. Sermo hic tamen, vel pręceptū poteſt eſſe,vel conſilium. Sed & fieri quidpiam in gloriā dei, nō vnū ſed duos poteſt habere intellectus. Primus eſt,vt deo vere opus placeat,acceptūq; ſit ad vitam ęternā:alter vt opus illud genere ſuo ſit bonum, & honeſtum, vnde videntes dēt gloriam deo: iuxta illud Matth.5. Sic luceat lux veſtra coram hominibus,vt videāt opera veſtra bona, & glorificent patrē veſtrum qui in cælis eſt. Si accipiatur gloria primo modo in ſenſu,vt ſit præceptum,tunc dicēdum eſt,quod cū ſit affirmatiuum nō obligat(vt aiunt)pro ſemper:ſed pro tempore quo obligat præceptum dilectionis. Et hæc eſt expoſitio S. Thomæ loco citato.1.2.q.100.arti.10. Poteſt tamen accipi in ſenſu,vt ſit conſilium: & hic videtur propinquior literę:ſcilicet, ſiue comeditis,ſiue bibitis,&c. omnia actu referatis in deū. Poteſt tertio deniq;, quod forſan eſt vero propius,accipi gloria ſecundo modo,vt ſit ſenſus, neq; talia ſint opera veſtra, quæ nō poſſint in deū referri(qualia ſunt peccata) & quæ genere ſuo honeſta feceritis,ne referatis in veſtrā gloriam vanā,ſed qualia genere ſuo ſunt,ita faciatis, vt in gloriā dei cedāt. Cui eſt ſoli honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

Finis primi libri.

FRATRIS DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS, ORDINIS PRAEDICATORVM, DE NATVRA ET GRATIA, LIBER SECVNDVS.

De diſpoſitione ad gratiam, *cap.I.*

Librum ergo primum,Deo perfectore , complevimus:quo de triplici hominis habitu pro anguſtia ingenij noſtri diſputauimus . Nempe ſi in pura nudaque natura fuiſſet conditus, quænam libero arbitrio officia poſſet cũ generali influentia dei,& vbinam ſpeciali egeret. Atque ſi in iuſtitia originali perſtitiſſet,quid ſuapte etiam natura valeret,& ad quid indigeret gratia . Ac demum quouſq; hominis lapſi naturalis facultas ſufficiat in bonis moribus,& in qua re deficiat. Subſequitur eueſtigio, vt de iuſtificatione eiuſdem hominis per Chriſtum ſeruatorem noſtrum dicamus.Quatuor enim hos hominis ſtatus inſtituimus pręſenti opere efformare. At quoniam iuſtificatio vna eſt , qua iniuſtus mutata mente in gratiam dei recipitur:altera vero , qua iuſtus iuſtis operibus iuſtificatur adhuc, in hoc ſecundo libro de prima : in tertio demum,de altera erit ſermo . Sanè vt in hoc cauſas , rationes, modum,& ordinem dilucidemus,quibus lapſus homo iuſtificatur:atq; in tertio poteſtatem , facultatemq; iuſtificati expendamus.Quocirca in enarratione ferme ambo & apologemate poſiti ſunt ſextæ ſeſſionis S.noſtræ Tri.Synodi: quæ Tri.Sy. eſt de iuſtificatione.Atqui quamuis in ſuperiori non defuerint nobis Lutheranorum incurſus , quibus cum idcirco fuit crebro confligendum,hi tamen libri ſunt , in quibus maiora ſubeunda nobis ſunt cum illis certamina . Hic quippe in illa inextricabili & moleſtiſſima quæſtione totus verſatur, an ſola fide iuſtificemur:ac ferme tertius in illa, an ſola fides ſit, Argumentum. qua legem implemus.Illa enim vocula,ſola fides, eo eſt vſq;

penitus neſcio à quo irato deo obtruſa iſtorum mentibus, vt non iam intra verba, ſed toto concuſſo orbe armis de illa depugnetur. Quamobrem, vt in operis veſtibulo præfati ſumus, hoc potiſſimum loco deinceps verſabimur, vt enarremus modum quo FIDES PER CHARITATEM OPERATVR. Eſt itaque in tria membra diſſecta meditatio hæc iuſtificationis. Quoniam conſyderanda ſunt opera: primum, quæ antecedentia ſunt iuſtificāti gratiæ: mox, quæ in ipſo coeunt iuſtificationis momento: ac demum, quæ in homine iam iuſtificato ſubſequuntur. Aiunt enim Lutherani præcedentia, omnia eſſe mala: concurrentia, nullius eſſe efficientiæ ad recuperandam gratiam: atq; ſubſequētia, nullius eſſe meriti ad vitam ęternam. De primo genere diximus libro primo: de tertio, dicturi ſumus in poſtremo: ac de ſecundo, in hoc medio. At opera præcedentia, alia ſunt mere naturalia, quæ non fiunt tanquam proprie diſpoſitiones ad gratiam: de quibus monſtratum eſt, non eſſe cuncta, peccata, ſed nonnulla moraliter bona: alia vero ſunt, quibus gratiæ ineūdæ adparamur. Atque ab his proficiſcatur oportet diſputatio præſens. De quibus trina eſt quæſtio examinanda. Videlicet, an valeat ſe homo præparare ad gratiam: an id quidem abſq; ſpeciali auxilio dei: an denique huiuſmodi opera, quę anteueniunt gratiam, ſint meritum aliquod eiuſdem gratiæ, ſaltem de congruo. Prima quæſtio inter catholicos citra controuerſiam diffinita eſt ad partem affirmatiuam, licet vtrum id poſſit naturaliter, non inter omnes conueniat. Sed Luthe. fuit, vt cap. 19. referre cœpimus, qui neſcio quo prætextu extollēdæ gratiæ Chriſti, diſpoſitionem omnem, & præparationem reſpuit in nobis. Cuius verba iam cap. 15. ex ſuo articulo. 36. à nobis allata ſunt. Vbi ait, Liberum arbitrium poſt peccatū res eſt de ſolo titulo: & dum facit quod in ſe eſt, peccat mortaliter. Et articu. 6. Contritio, inquit, quæ paratur per diſcuſſionem, collectionem, & deteſtationem peccatorum, qua quis recogitat annos ſuos in amaritudine animæ ſuæ, ponderando peccatorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amiſſionem æternæ beatitudinis, & acquiſitionem æternæ damnationis: hæc contritio facit hypocritam, imo magis

Opera triplicia.

Triplex quæſtio.

Luther.

magis peccatorem. Hæc Luther. Atqui hoc loco nunquam hactenus eius familia ceſsit, quin vero abhorrent audire diſpoſitionis præparationi ſuę nomen: Inclamantes in ſuis omnibus colloquijs & apologijs, inde turpiter extenuari gratiam Chriſti. Hunc veruntamen nos locum bona iam ex parte conſtituimus capite. 15. vbi demonſtrauimus, libere nos à Deo moueri, dum noſtram in nobis operatur ſalutem. Et deinde cap. 19. vbi dilucidauimus, non omnia opera extra gratiam peccata eſſe, quinimo nonnulla fieri modo quodam poſſe bona: quare breuior modo faciliorque erit expeditio. Potiſſimum, quòd infra de diſpoſitionibus in particulari, & indiuiduo redibit ſermo. Eſt ergo concluſio catholica, Lutheranæ contraria, neminem ſuæ voluntatis vtentem arbitrio cum Deo reconciliari, niſi motione liberi arbitrij diſpoſitum & præparatum: vt. S. modo Synodus definiuit. Huius mihi equidem prima ratio ex rerum natura refulget. Fides namque (quod contra iſtos nunquàm non eſt inculcandum) virtutes quas natura docet, non reiicit: ſed quæ per ſe non ſufficiunt, perficit. Eſt autem mortalium animis nullum aliud ius penitius inſitum, quàm in amicitiis reconciliandis neceſſariam primùm eſſe iniuriarum in eo qui intulit, pœnitentiam: vt in eo qui accepit, conſequatur obliuio, qua ratione odium radicitus conuulſum, locum faciat amori: ergo & Deus naturæ perfector eandem à peccatoribus expoſcit animi præparationem. Niſi quod cordium ipſe inſpector falli non poteſt ſpecie vlla pœnitentiæ foris confictа, niſi in animo ſit intus vera. Neque vero per hoc quicquàm detrahitur gratiæ, & miſericordiæ Dei, non ſolum quod proxima diſpoſitio à præueniente Deo in nobis fit, vt capitu. ſequenti dicturi ſumus: verum etiam quod non ita huiuſmodi præparamenta conſtabilimus, vt inter nos, dum inimici eius ſumus, & Deum, vlla ſit vera ratio iuſtitiæ, vſque dum per miſericordiam ſuam accepta ſibi ſint opera noſtra. Quare abſque argento, ait Propheta, redimemini. Et, Venite: emite abſque argento, & abſque vlla commutatiōe vinum & Lac. Sed ais, CHRISTVS iam pro nobis mortuus eſt, pretium delictorum totius

Cōcluſio Tridē. Sy.

Prima ro.

Eſa. 52.

Rñſio Lutherano-rum.

mundi perſoluens:quid opus vlla eſt noſtra diſpoſitione?Nimirum, quod vti opera noſtra nullius fuiſſent valoris, niſi precium ipſe perſoluiſſet: ita neminem precioſus idem ſanguis abluit, niſi aſſentientem & cooperantem: præterquàm paruulos, qui ab originali culpa, quam aliena voluntate contraxerant, abſq; propria voluntate ſacramento lauantur. Id quod cap. citato libri ſuperioris. 15. cõpluribus teſtimonijs, & rationibus ſuffulſimus: Sane, quod cum homines ſimus, atque adeo liberi, iuxta noſtram naturam à deo mouemur. Hac enim de cauſa, nulla irrationalium creaturarum capax eſt gratiæ dei: quia neque idonea eſt, vt ratione ducatur. Ob idque vt illas in ſuos ipſarum fines, iuxta naturam ſuam naturaliter mouet(quare nec laudi illis eſt moueri, nec vituperio, ſi non moueantur)ita nos ad ſe, qui finis noſter eſt, iuxta ingenium noſtrum libere trahit: vt aſſenſus noſter, & obſequentium cooperatio laudi nobis detur: refutatio vero, crimini, & probro. Quas, aliaſque id genus cauſas diffuſiſſime ibidem ſuis numeris locupletauimus. Atqui niſi aſſenſum cooperatiõemque liberi noſtri arbitrij operiretur deus, quid ad oſtium cordis noſtri, vt in Apocalypſi eſt, pulſare perſeuerat? Num effringere non poſſet ferreos obices pectoris noſtri? Nonne qui ſolem de nihilo fecit ea poteſtate, vt aërem abſq; eius aſſenſu ac nutu illuminaret, dum venit ipſe lux vera, niſi ſpontaneam cooperatricem voluntatem noſtram prçſtolaretur, vniuerſum genus humanum gratia ſua ſubito perfunderet? Profecto nihil opus eſſet vocare nos ad pœnitentiã, allicere vt veniremus, & vt conuerteremur ad ipſum, atque adeo eos terroribus percellere, qui ſunt rebelles. Neque, væ, illud Hieroſolymis dixiſſet, quod toties volenti eos congregare, vt gallina pullos, reſtitiſſent: niſi hanc præparationem noſtram animi neceſſariam(vt in iure erat naturali) ſtatuiſſet. Neque obſtinatio alias cordis noſtri, culpa eſſet noſtra, niſi noſtra eſſet diſpoſitio neceſſaria. At quia patientia, & expectatio dei, vt author eſt Paulus, ad pœnitentiam nos non cogit, ſed adducit: ideo qui non conuertuntur, furorem & iram theſaurizant in die iræ. Vnde Cryſoſt. Homil. 9. ſuper Ioannem, Deus, inquit, neminem cogit, ſed ſuadet vt recte fa-

Rationes alię cõcluſionis.

Chryſoſt.

&è faciamus: & quicunq; ipſi aſſentiuntur, & alicit, & trahit. Propterea cum veniret in mundum, alij eum receperũt, alij eum neglexerunt. Nullum ſeruorum deus vult inuitum, nullum coactum: ſed eos tãtum, qui ſponte ſua ipſum optãt, ipſum amplectuntur, & gratiam ſe dei & virtutis habere intelligunt. Homines enim (vtpote quibus neceſſario ſeruorũ opera & ſeruitio opus eſt) improbos & dicto non audientes ſeruos, poſſeſſionis iure coercent: Deus autem, cum ſibiipſi ſufficiat, & nullius indigeat, noſtræ duntaxat ſalutis gratia, omnia operatur, noſque ipſos noſtri arbitrij, & iuris eſſe libere permittit. Quod ſi nolentes ad ſeruiendũ traheret, non ſecus eis deberet, acſi nullum præſtitiſſent ſeruitium. Hæc Chryſo. Vnde illud concilij Arauſicani can. 4. quod deus vt à peccato purgemur, voluntatem noſtram non expectat, nõ ita audiendum eſt, quod non operiatur aſſenſum noſtrum, ſed quòd non ipſum nos, ſed ipſe nos præuenit. Et eodem modo reſpondet Aug. lib. 1. contra duas epiſt. Pelag. cap. 19. ad argumentum, quod fieri poteſt ex verbo euangelij, Nemo poteſt venire, niſi pater traxerit: vbi cum non ait, duxerit, videtur Chriſtus inſinuare, homines nolẽtes, atque adeo non aſſentientes trahi. Nam trahitur quis nolens, ducitur autem volens. Reſpondet inquàm, dictum eſſe, traxerit, non quia aliquem Deus trahat vi: imo nemo, inquit, venit niſi volens: ſed ne ex verbo, duxerit, occaſio daretur ſuſpicandi, quod nos prius volumus, dictum eſt, traxerit. Non quod nolentem cogat, quia impoſsibile eſt, inquit, vt quis nolens credat: ſed quia ex nolente facit volentem. Vnde, vt lib. 1. cap. 15. adnotauimus, falſiſſime & turpiſsime Luthe. artic. 36. citat Auguſtinum in eodem libro, quod nolentes deus, & reluctantes conuertat. Eſt ergo neceſſaria aſſenſio, cooperatio, atq; adeo diſpoſitio noſtra ad noſtram iuſtificationem. Quã ob cauſam Apoſt. ad Philip. 2. Cum metu inquit, & tremore veſtram ſalutem operamini. Deus eſt enim, qui operatur in vobis, velle, & perficere pro bona voluntate. Quaſi dixiſſet, Quamuis deus ſit qui voluntatẽ veſtram mouet, vos autem nihilominus debetis cum tremore per liberum arbitriũ cooperari. Id quod ſapienter Aug. cap. 9. adnotauit in de gra. & lib.

Conci. Arauſi.

Auguſt.

Luthe.

Philip. 2.

lib.arbi. ¶ Quod ſi motus volũtatis noſtræ ad pœnitentiam, vt in primo argumento mõſtrabamus, neceſſaria eſt præparatio gratiæ: inde fit conſequens, vt quæ nos cuncta in hunc ſaluberrimum affectum commouent, præparatio etiam ſint nonnulla, licet non ita proxima & neceſſaria. Vti terrores inferni & iudicij Dei: quinimo metus ignominiæ apud homines, & aliarum pœnarum, quæ lege decretæ ſunt delictoribus & criminoſis. Huius teſtimonia vulgatiora ſunt in vtraque pagina ſacra, quàm vt ſit opus tanta hic nos prolixitate moleſtos eſſe. Eſt enim veteris teſtamẽti hiſtoriis quàm plurimis memoriæ proditum, vt Deus hoſtium pauoribus, comminationibus, aliiſque flagellis durum illum & volubilem populum ſæpe cohibuiſſet, & in viam reuocaſſet. Vnde

Pſal.77. Dauid, Cum occideret, inquit, eos, tunc quærebant eum, & reuertebantur: ſeu vt alia habet lectio, reuerebantur. Et iterum, Clamauerunt ad dominum cum tribularentur. Atqui ipſe idem artifex conficiendæ medicinalis pœnitentiæ, Cir-

Pſal.17. cundederunt me, inquit, dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Dolores inferni circundederunt me: præoccupauerunt me laquei mortis: in tribulatione mea inuocaui dominum. Sed ſuperuacaneum eſt iſta mendicare, cum euangelium ſit apertum. Sane cuius prædicatio à pœnitentia, atque ab incuſsione metus gehennę cœpit. Ita enim Ioann. Genimina viperarum quis demonſtrabit vobis fugere à ventura ira? Et Chriſtus ipſe redemptor noſter timere nos eum iubet, qui poteſt corpus & animam mittere in gehennam, atque adeo perhorrenda ſigna extremi il-

Impugnatio Lutheranorum. lius diei. Vulgaria ſunt hæc. At expendamus quo modo noſtri Proteſtantes deludere hæc vniuerſa moliuntur. Fatentur quidem in confeſſione Auguſtana, & vbique prædicationem euangelicam redarguere peccata, vt perterrefa-

Melãthõ. cta corda ad fidem confugiant. Sed addit Melanthon in ſua apologia, quod antequam vincamus terrores illos per

Bucerus. fidem, peccata, ipſi etiam ſunt. Et Bucer. in eo libro, quo compoſitor prodiit controuerſiarum, ait, quod quæcunque opera præparationis, etiam contritio ipſa, antequam adſit fides (& intelligit, antequam adſit gratia) peccata ſunt. In

eadem

eadem ſemper ſalebra cum ſuis complicibus hærens, quod qui in peccato eſt, atque adeo filius iræ Dei nihil efficere poteſt, niſi quod ira etiam dignum ſit Dei. Sed huc iſtos conuenire cupio. Si terrores illi inferni, quod nobis peccata noſtra minantur, in hoc Chriſtus nobis intulit, vt per illos reuocemur in fidem ſuam & gratiam, quo modo peccata ſunt, etiã antequàm perueniatur ad gratiam? Nunquid Deus neſciuit nos ab iniquitatibus noſtris alio compendio dimouere, quàm in noua nos coniiciendo crimina? Eſto, non ſtatim conſequantur effectum ſuum, ideo ſunt peccata cenſenda? Si homo crudi pectoris verba Dei audiens in conciõe nondum emolliri ſatis poteſt, idcirco verbum Dei audiſſe peccatum eſt illi? Nunquamne conſyderaſtis, quòd ſi terrores illi peccata ſunt, peccatum etiam erit illos hominibus incutere? Atque adeo (ne in Chriſtum illos etiam incutientem tantam proferamus blaſphemiam) ſaltem Ioann. dum progeniem viperarum à ventura ira perterrefacit: & Petrus & Paulus, & apoſtoli reliqui dum peccatoribus pœnitentiam prædicabant, culpa ſe ipſi & crimine implicabant, plebem commouentes ad malum? Merito ſanè cenſenda noua eſt theologia hæc, quæ vos hæc commenta docuit. Quoniam nulla, ſi dialecticam noſtis, collectio eſt, vt ſi homo ſit filius iræ, quæcunque opera faciat, digna ſint iræ. Hoc enim loco ſatis vos, credo, depulimus capitu. 19. prioris libri: & iterato de eadem re vobis reſpondebimus lib. 3. capitu. 4. Incaſſum profecto poſitæ eſſent pœnæ, ſiue æternæ à Deo, ſiue ab hominibus temporariæ: iuuenum admonitiones & conſilia, ac denique remedia omnia ad cohibendum iniquos: quinimo pernicioſa eſſent talia inſtituta, ſi metus eorum, peccata eſſent, antequam homines peruenirent ad gratiam. Reuera clementiſſimus atque in nos benigniſſimus Deus, vt crebro eſt apud Chryſoſtomum & cæteros patres, non in id potiſſimum ſupplicia inferni eſſe voluit. vt perditos homines cruciaret (tametſi & hæc iuſtitia ſua eſt) ſed certe vt inferni pauore à delictis arceret, quos miſericorditer præmiaret. Quinimo & ciuiles pœnæ ſimili intentione decretæ ſunt. At ex illo filio prodigo euangelij, ma-

Ratio notãda.

Diſſoluitur argumẽtũ Lutheranũ.

Exẽplum de filio prodigo.

lij, manifeſtum ſumitur aduerſus iſtos argumentum, ſane qui poſtquàm dilapidauerat paterna bona, egeſtate compulſus: & pedore, & pudore, quod porcos paſceret, de reditu cogitauit. Niſi forte defendere velint, quod confuſio illa & horror, quem concepit, & mendicitatis afflictio, antequàm eum pater in gratiam reciperet, peccata eſſent omnia. Igitur licet metus gehennæ, & alij id genus, in quos delicta noſtra nos mittunt, non ſint, abſente gratia, abſolutę virtutes: non tamē protinus ſit, vt ſint peccata, ſed ſunt vtilia bona. Id quod in

Auguſt. exemplo Auguſtini tract. 9. ſuper epiſtolam Ioan. de ſeta introducente linum, conſpicuum eſt. Seta enim fragilior eſt ac debilior, quàm vt poſsit corium conſuere, non tamen conſequitur, vt ſi non habeat robur & firmamentum lini, propterea ſit mala: nam vtilis eſt inducendo lino, quod illa excluſa corium continet. Ita omnino quamuis timor qui præit charitatem, non ſatis nos deo conglutinet & compaginet: vtilis tamen eſt illi inducendæ, quæ foras miſſo timore, id præſtat. Quamobrem tanquam initium ſapientiæ, bonus eſt timor domini. Præterea mirabile eſt, quod lugere charorum mortes & alias calamitates, illis etiam qui ſunt in peccato, non ſit peccatū: & tamen deplorare miſerias, in quas noſtra nos flagitia intulerūt, peccato nobis & hypocriſi imputetur. Porrò dolores parturientis vtcunq; ipſam diſcrucient, non æſtimantur mali, quando viam edendo fœtui aperiunt. Vnde

Eſa. 26. Eſa. ſecundum Hebraicam veritatem, Sicut quæ concepit, cū appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis: ſic facti ſumus à facie tua domine. Concepimus, & qua-

Hiero. ſi parturiuimus: & peperimus ſpiritum. Vbi Hierony. Sicut ad partum, inquit, mulier appropinquās, dolore cogitur exclamare: ſic nos anguſtia requirimus te, & à facie fortitudinis tuæ concepimus, & parturiuimus & peperimus, non carnis liberos, ſed ſpiritus. Neque alio olim deus nutu Niniuitis terribile illud iudicium per Prophetam denunciauit, niſi vt terrore illos diſponeret ad gratiam. Quare blaſphemia eſſet dicere, terrorem illum fuiſſe illis peccatum. Quin vt cap. 18. lib. 1. dicebamus, vt Nabuchodonoſor, ita & Pharaonem eiſdem plagis mollire curabat, niſi quod alter audiuit, & didicit:

cit:alter vero vidit, & renuit. Plena ſunt omnia huiuſmodi vulgatiſſimis teſtimoniis pręparationis noſtræ. Et quę proxime ſuperioribus octo capitulis latiſsime excogitauimus, cũcta in hunc locum conferri poſſunt. De quo proinde ſatis. Inferius nãq; tractandum nobis reſtat, qualis ſit hæc præparatio, quotq; ſint actus ex quibus conſtet.

Quo obiectiones aduerſariorum repelluntur. *cap. 2.*

CAuſæ quibus concitantur iſti, vt aduerſus hanc noſtram animi diſpoſitionem, & præparationẽ tanta acerbitate pronuncient, hę ferme ſunt. Primam conficiunt ex illo loco Pauli. 1. ad Cor. 13. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cimbalum tinniens. Si habuero prophetiam, & cætera quæ ſequuntur, citra charitatem, nihil ſum. Ecce inquit Luthe. arti. 6. Quicquid fit extra charitatem, non fit ex toto corde, & ideo hypocriſis eſt: iuxta illud Matthęi. 15. Populus iſte labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. Hac enim, inquit, de cauſa appellat eos Chriſtus hypocritas: hypochriſis autem peccatum eſt: ergo quicquid operis fit extra charitatem, eſt peccatum: adeoque nulla eſſe poteſt diſpoſitio ad gratiam. At nulla eſt conſequentiæ probabilitas, ſi quod fit extra charitatem, nihil eſt in conſpectu Dei, quod ſit protinus peccatum. Quicquid enim officij à gradu illo diuinæ gratiæ deficit, nullius æſtimatur vel ponderis vel pretij apud deum: non tamen continuo ſequitur, vt ſit peccatum. Quinimo longe diuerſa eſt illic inſinuatio Pauli. Propterea enim conſtituit exemplum in rebus quæ genere ſuo ſunt bonæ: vt doceat, quod quamuis prophetia extra charitatem vere ſit prophetia, ſicuti fuit in Caipha illo nequàm Pontifice (vt habetur Ioann. xj.) & fides etiam mortua rationem ſuam habeat & ſubſtantiam fidei: nihil tamen ſunt in iudicio & æſtimatione Dei ad vitam æternam. At nihilominus ſuo eſſe poſſunt genere: ideſt, moraliter bona. Schola autem Lutherana, vt eodem loco docet magiſter ſuus, impietatem reputat, opus eſſe vllum naturale moraliter bonum, ita medium inter amorem & odium Dei, vt à neutro procedat. Atque adeo negat

[Margin notes: 1. Cor. 13. — Matt. 15. — Nulla eſt illatio Lutheri. — Ioan. 11. — Lutherani.]

gat

gat fidem extra charitatem, fidem eſſe. Id quod vſquequaque pertendunt defendere. Vnde vtiq; colligunt, quodcunq; peccatoris opus, quoniam ex amore non fit, ex odio procedere: ideoque peccatum eſſe. Sed quomodo huius poſſint hominibus ſanæ mentis fidem facere, non video. Quibus inquàm perſuadeant, vt qui alicuius flagitij reus eſt: verbi gratia, qui amorem turpem ex animo languenti, vel odium inimici eximere non poteſt, quicquid is faciat genere ſuo bonum: id eſt ſi hoſpitalis ſit erga pauperes, ſi beneuolus in ciues, ſi oret, ſi fidem corde & ore confiteatur ſi denique manducet, aut bibat: hæc omnia in odiũ dei faciat. Quid ſi perterritus iudicio diuino, cupiens pus illud euomere, & ad deum toto pectore reuerti, eleemoſynas diſtribuit in pauperes, inedia macerat carnem, aſſiduis precationibus inſiſtit apud deum: vt virulenta illa animi ægritudine liberetur? Nunquid hæc etiam omnia, quia ex vero amore dei non fiunt, cõſequitur, vt ex odio procedant? Profecto non eſt adeo diffidendum nobis de natura humana, vt quempiam liberum animum talis ſubeat cogitatio. Neque illud Luthere, quod arbitraris, hypocriſis eſt: ſi diffinitionem Chriſti magiſtri noſtri meditatius perpendas. Hypocritas enim eos appellat redemptor noſter, qui aliud exhibet foris in effectu, quàm in affectu gerant. Qui autem officia hæc, quamuis propter admixtam culpam non faciat ex toto corde: facit tamen propter honeſtum, vel forte, vt adiecimus, intentione inclinandi ad ſe deum, cuius ope ſanetur: is inquàm non aliud exhibet foris, q̃ geſtat in corde: quocirca neq; eſt hypocrita. Quod niſi omnis rationalis ac naturalis philoſophia exploſa vobis eſſet, cerneretis, non omnia quæ fiunt ab homine prauo, proficiſci à prauitate. Habet enim homo, quẽ modo depingimus affectũ amicę, à quo ſordidus, & impudicus, vel odiũ inimici, à quo iniquus eſt: ſed habet ſimul & diſtinctã aliam volũtatẽ faciendi quod honeſtum eſt, vel deſiderium etiam reſipiſcendi, pugnans cũ priori affectu, vnde opera illa, vtcunq; bona, dimanant. Atqui hoc interpretamento eluceſcit ſenſus Auguſtini. 2. epiſtola ad Sixtum: cuius inde verba nobis opponunt, nihil tamen nobis obſtantia. Ait enim percipiendæ primæ gratiæ nulla

Impugnatio Lutheranorum.

Hypocriſis.

Auguſt.

in

in impio præcedere merita. Quoniã meritis, inquit, impij, nõ gratia, ſed pœna debetur. Quibus profectò verbis nullatenus condemnantur ſingula opera impij: ſed hoc tantũ decernitur, quod nulla ſunt in illo merita niſi ſupplicij. Etenim opera moraliter bona, neque vitæ æternæ, neque ſupplicij merita ſunt. Quare ſenſus Auguſtini is prorſus eſt, quod nulla habeat merita gratiæ: ſed propter vnum quod habeat peccatum mortale, dignus ſit æterno ſupplicio. ¶ Mox adferunt pro ſe iſti illud Pauli ad Ro.5. Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum. Vnde neſcio cuius arte dialecticæ, fingit Luther. omne opus antecedens gratiam, & quamcũq; deteſtationem peccatorũ, facere magis peccatorem. Ait enim, quod quæcunque recogitatio peccatorum ante gratiam neceſſario ingenerat odium legis, propter cuius prohibitionem illa ſunt peccata. Atq; ideo peccator maiori odio habet legem, quàm peccatum: cum ergo odium legis peccatum ſit, conſequitur, vt talis memoria peccatorum magis faciat peccatorem. Quocirca, niſi fides (videlicet formata, quam ſolam admittit eſſe fidem) præcedat, pernicioſa eſt peccatorum cogitatio. Vide quàm ſit indignum argumentum, cui vlla reddatur reſponſio. Imprimis lex nõ fuit in hoc poſita: hoc eſt, intenta, vt homines ad peccatum induceret, alias non eſſet lex ſancta & mandatũ ſanctum, vt ait Romanis Paulus: ſed certe quantum ad moralia præcepta, vt homines bonos faceret, (quod eſt munus proprium legis) & quantum ad cerimonialia, vt venturum prænunciaret Chriſtum. At (vt vulgatiſſima habet gloſſa) ex eo quod prohibebat, non tamen extinguebat concupiſcentiam, occaſio erat, non vniuerſis, ſed ſenſualibus hominibus peccandi: tum multiplicando mandata, tum quod appetitus hominis vehementius nititur in vetita. Vnde id ſolum elicitur, quod quæcunque opera fiunt contra legem, peccata ſunt. Et præterea, quod odium ipſum legis cuiuſcunq;, ſiue ſcriptę, ſiue naturalis, propterea quod cupiditates noſtras compeſcat, impietas quoq; ſit. At vero non quicunq; execratur peccata quæ admiſit propter diſpendiũ, & damna quæ inde paſſus eſt, odio habet legem. Quam obrem, non ſolum vbi non præcedit fides viua, præcedit autem

Secũdũ argumentũ Lutheranum.

Reſpõſio.

Lex quõ fuit occaſio peccãdi.

mortua,

mortua,verum vbi nulla præcedit infuſa fides, ſed ſola naturalis notitia,quod Deus eſt, & remunerator eſt, metus ſupplicij,odiumque ſubinde ac deteſtatio peccatorum, adeo nihil adferunt mali, vt plurimum etiam vtilitatis conferant

Tertiũ argumentũ. ad ſalutem. ¶Tertium tamen locum nemo ſit qui non miretur,quouſque violenter diſtorqueant, vt in ſuam ſententiam pertrahant.Locus autem ille eſt de exciſo palmite : qua pul-

Ioan.15. cherrima ſimilitudine vſus eſt ſeruator noſter Ioann. 15. Si quis in me non manſerit,mittetur foras ſicut palmes,& areſcet: & colligent eum,& in ignem mittent,& ardebit.Commentatur enim Luthe.artic.36.duo priora pertinere ad liberum arbitrium in hac vita:ſcilicet mitti foras,& areſcere: reliqua vero tria,nempe colligi,mitti in ignem, & ardere, ad futurum ſeculum.Vnde quicunque,inquit, à gratia hic Dei per peccatum deciditur,traditur ſathanæ: qui non permittat eum conari ad bonum : ſed cogat areſcere, & ſemper peiorem fieri. Attamen locus hic primũ totus attinet ad extremũ iudicium. Ibi enim, vt expreſſit Chriſtus exemplo ſagenæ

Matth.13. miſſæ in mare,exibunt angeli & ſeparabunt malos de medio iuſtorum(quod eſt foras mitti) areſcentes præ timore & expectatione horrendi iudicij,quod illos manet : atque adeo quaſi in faſciculos incendio aptos colligent, mittentque in ignem æternum. Sed vt gratis largiamur, duo illa priora membra ad vitam ſpectare præſentem : abſit vt quicunque gratia Dei excidit, eouſque mittatur foras in poteſtatem ſathanæ,vt nulla fiat ſibi reliqua libertas redeundi in gratiam Chriſti, qui paratiſſimus eſt manum cuicunque porrigere. Nam tunc nunquam peccatores,vt ad ſe reuertantur vocaret: quod tamen aſſidue & inſtantiſſime per totum euangelium perſeuerat facere. Illos vero qui nunquam de reditu cogitant,ſed oſtium cordis miſericordiæ diuinæ vectibus ſuarum cupiditatum obſerant, plane concedimus, vt quos fons ille aquæ viuæ ſalientis in vitam æternam non alluit, in dies magis ac magis areſcere.Reliqua Lutheranorum argumenta huius farinæ ſunt. Haud tamen me præterit, meliuſcule iã loqui Lutheranos de diſpoſitiõe ad gratiã in libello imperatorio Ratiſponẽſi:licet non prorſus rem plane cõfiteantur:

ſiteantur: de quorum ſententia explicatior ſermo cap. 12. futurus eſt.

De auxilio ſpeciali Dei. Cap. 3.

HAc cum Lutheranis præhabita diſputatione, diſcutiendũ ſecundo loco ſequitur, vtrum diſpoſitio hęc humanis viribus fieri poſsit, an neceſſariũ ſit ſpeciale auxiliũ gratiæ. Vbi operæpretium eſt de gratia, quot ſint huius nominis ſignificatus prænotare. Gratia in vniuerſum (quod vox per ſe ipſa aperte ſonat) à ſua cauſa nomẽ hoc mutuatur, vt initio ſuperioris libri dicebamus. Eſt enim donum, quod non debetur ſuſcipienti, ſed gratuita voluntate donatur. Aliàs, vt ait Apoſt. ſi ex operibus, iam non eſt gratia. Attamẽ dum ſub aliquo generali nomine ſpecies quæpiam aut ſuppoſitum aliquam præ aliis habet peculiarẽ qualitatẽ, vnde poſsit propriam nomenclaturam ſortiri, nomen ipſum generale fit aliorum quaſi ſpeciale. Vnaquælibet diuinarum perſonarum eſt ſpiritus ſanctus: verum quia pater & filius notiones habent proprias, quibus nuncupantur, nomen ſpirituſſanctus tribuitur tertiæ perſonæ. Pari modo, omnis cuiuſque generis gratia ſic appellatur, quia gratis data: ſed quia vna eſt ſpecialis gratia, qua nos ſibi Deus formaliter facit gratos: ſecundum illud Roma. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, hæc ab effectu propriè denominatur gratia gratum faciens: reliquis retinẽtibus genericum nomen, vt dicãtur gratię gratis datę. At vero gratiæ gratis datę, quæ è regione diſparantur à gratum faciente, ſunt dona illa quæ conferuntur non in bonum ipſius ſuſcipientis, ſed in cõmunem vtilitatem: quas idcirco donari nihil vetat prauis hominibus, vt dona prophetiæ, linguarum, & ſanitatum, & cætera quæ refert Paul. 1. ad Cor. 12. Cuius diuerſa ratio eſt gratiæ gratum facientis: vt quæ in bonum propriè ipſius poſsidentis tribuitur. Concurſus autem & ſubuentus Dei pręuenientis conuertentíſque ad ſe nos, etſi inter gratias gratis datas cõnumeretur, habet tamen peculiare nomen auxilij ſpecialis ſeu gratuiti: ſanè quo nos ſuper naturã euehit. Vt diſcernatur à generali influxu, quo res mouet, fouétque naturales. ¶ Mox conſyderandum ſecundo eſt, quod diſpoſitio ad

Gratiæ diuiſio.

Gratia gratis data.

Auxilium ſpeciale.

Duplex diſpoſitio ad gratiā. gratiam duplex eſſe poteſt: alia ſi lubet, impropria, & remotiſsima, neque ſufficiens neque omnino neceſſaria: vtpote, quodcunque opus moraliter bonum, quod fit ex puris naturalibus cū auxilio generali Dei propter honeſtū aut propter rationes aliquas, & neceſsitudines humanas, quæ bonæ ſunt genere ſuo. Quæ tamen officia non poſſunt, quatenus opera ſunt qualis qualis virtutis, non aliquo modo viā de ſe ſternere ad charitatem. Et præſertim ſi in huiuſmodi ſe operib⁹ peccator exerceat, intentione inflectendi Deum, qui durum ſibi cor emolliat ad pœnitentiam. Quem nimirum finem, ſicuti & honeſtos alios, poteſt ſibi naturaliter pręſtituere. Hęc autem naturalia opera nō ſunt illa, quæ quaſi propriam diſpoſitionē ſtatuta lege ſubſequatur iuſtificatio. Alia eſt diſpoſitio propria, & ad iuſtificationem neceſſaria. Et de hac eſt quæſtio, vtrum taliter ſe homo poſsit diſponere ad gratiam ex ſuis naturalibus, vt certo ſemper & infallibiliter ſubſequatur gratia. Et ſunt ex theologis complures, qui id ſibi habent Scot. perſuaſum. Scot. 2. ſent. d. 28. (vt paulo ante dicebamus) dū loquitur de his, quæ homo poteſt naturaliter circa diuina præcepta, hæc profert verba de præcepto dilectionis Dei ſuper omnia. Quandocunque voluntas actum huius præcepti exequitur, licet informis: diſponit ſe de congruo ad gratiam gratificantem, cui oblatæ vel reſiſtet, & peccabit: vel conſentiet & iuſtificabitur. Vbi tria videtur affirmare. Primū, quod diſpoſitio ſufficiens ad gratiam poteſt eſſe dilectio Dei ſuper omnia, quod inferius in litem repetendum nobis eſt: alterum quod diſpoſitio poteſt fieri ex puris naturalibus: cuius hic examen facturi ſumus: & tertium quod talis diſpoſitio eſt meritoria de congruo: de quo capite ſequenti diſſeretur. Et lib. 4. d. 14. q. 2. Poteſt, inquit, homo ex naturalibus cum communi influētia habere attritionem, quæ ſit diſpoſitio & meritum de congruo ad delectionem peccati mortalis. At qui de ſecūdo ſaltem & tertio puncto, videlicet, quod ſit aliqua diſpoſitio gratiæ ex naturalibus, & illa ſit meritū de con-

Nominales. gruo, cōplures illi adhæſerunt. Nam ferme nominales præter Gregoriū Ariminenſem. Sequitur præterea ipſum Adria-

Duran. nus quolibeto. 7. q. 4. & Duran. eadem. d. q. 5. Nihilo ſecius

reſponſio

reſponſio huius quęſtionis eſt negatiua. Nempe quod nemo facultate humana poteſt ſufficienter ſe ad gratiam diſponere, niſi ſpeciali auxilio ſubnixus ea diſpoſitione, quam infallibiliter & certa lege ſubſequatur gratia. Et ne, quæ diuerſæ ſunt quęſtiones, in vnam conglutinemus: nihil modò aio de merito congrui, ſed id etiam affirmamus, quòd quamuis diſpoſitio illa non vocaretur meritum de congruo, non eſt tamen admittendum, quod ſe homo poſsit ad gratiam diſponere tali diſpoſitione. Neq; profectò negatio hæc (niſi meus me fallit ſcrupulus) cenſenda tantum eſt, vel ſancti Thomæ, vel theologorum cuiuſpiam opinio: ſed cõcluſio quę ita colligitur ex ſacris locis, vt ægre poſsit à viro orthodoxo refutari. Neq; S. Thom. hanc tenet concluſionem, ſolum tanquam opinionem, ſed reuera tanquam fidem Chriſti: vbi ait, Nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eũ. Exordiamur ergo inde ex verbis eius. 1.2. q. 109. artic. 6. Duplex, inquit, eſt præparatio voluntatis ad bonum. Vna quidem ad bene operandum, & Deo fruendum. Quæ fieri nequit ſine habituali gratia gratum faciente: quæ principium eſt operis meritorij. Porro concluſio hæc prima communis eſt conſenſus theologorum aduerſus Pelagium. At alia eſt præparatio ad conſequendã & ſuſcipiendam gratiam ipſam habitualem: quæ quidem præparatio non fit per alium præcedentem habitum. Nam alias ante hunc ſecũdum requireretur alius prior: & ſic eſſet in infinitum abitio. Et neque de hac ſecunda vlla eſt theologorum diſcordia. Sed oportet, inquit, præſupponi aliquod auxilium gratuitum Dei, interius animam mouentis, ſiue inſpirãtis bonum propoſitum. Et de hac tertia diſsident (vt dictum eſt) doctores. Ratio quã adfert S. Tho. eſt ſimilitudo quædã naturalis. Cũ enim, inquit, omne agens agat propter ſuũ propriũ finẽ, qualis eſt ordo finiũ talis eſt & agentium: quippe, vt quãto agẽs ſuperius eſt, tantò ſuas referat actiones in finem ſuperiorem. Vti in exercitu primum agens eſt dux, ſeu princeps: cuius proinde finis proprius eſt ille, qui eſt ſupremus: ſcilicet, vincere: tribunus autẽ qui agit ſub duce, non habet pro proprio fine, & ſcopo, niſi peculiarẽ legionem gubernare ex imperio ſupremi ducis:

S. Tho.

& ideo ad primũ ducem ſpectat,omnes partes exercitus diſponere, quatenus melius ad victoriam confert. Cum ergo Deus ſit prima cauſa infundendæ gratię,per quam conuertimur in vltimum finem,ad ipſum ſpectat diſponere,& pręparare nobis animos eidem ipſi dono ſuſcipiendo.Duran.vero & reliqui dicunt hanc rationem non concludere,adferentes contrà aliud exemplum naturale. Deus enim eſt,qui infundit animã in generatione hominis, & tamen materia diſponitur ab inferiore agente: puta per cauſas naturales. Et pari inquiũt modo, licet ſolus Deus ſit qui gratiam infundat, nihil obſtat,quo minus ſe homo ipſe naturali virtute diſponat, & accommodet ad eandem gratiam. At vero primum ſimilitudo hæc nihil deterit, imò potius corroborat rationem S. Thomę. Quoniam virtus ſeminis diſponentis materiam ad infuſionem animę rationalis,virtus eſt quoque animę rationalis,puta hominis generãtis: & ideo cauſa diſponens proportionẽ habet cum forma,ad quam fit diſpoſitio. Sed prætérea quicquid ſit de ratione naturali: hoc eſt vnde iſti fallũtur, quod putant S. Thomam illa ſola ratione naturali conniti,cum tamẽ res longe aliter ſit: ſupponit enim veritatem illam tanquam euãgelicam,quæ omni porro naturali ratione firmior eſt. Adducit autem rationem dũtaxat explicationis cauſa.Vnde cum.2.ſen.d.27.&.28. opinionem communem inſequutus, affirmaſſet,tum quod homo ex naturalibus poſſet ſe diſponere ad gratiam, tum quod diſpoſitio illa eſſet meritum de congruo: poſtmodum in ſumma, eloquia ſacra & Patrũ,cum primis Auguſtini,ſentẽtias meditatius explorans,vtrunque retractauit. ¶Prima ergo ratio concluſionis eſt:Diſponere ſe hominem & parare ad gratiam, nihil aliud eſt,quàm animum ab iniquitate dimouere, cõuerteréque ad Deum à quo gratiam recipiat: veluti ſi qui faciem à ſole habebat auerſam,ipſum reſpiciat,vt lumine perfundatur: conuerſio autem Deo præuenienti tribuitur in ſacra ſcriptura: iuxta illud, Deus virtutum conuerte nos. Et Hieremiæ.31. Conuerte me domine,& conuertar.Et Threnorum.5.Conuerte nos domine ad te,& conuertemur. Quod ſi ordine cõuerſo legamus etiam Iohelis.2.Conuertimini ad me in toto corde

Duran.

Impugnatio opinionis.

Prima ratio concluſionis.

corde veſtro. Et Zachariæ. 1. Conuertimini ad me & conuertar ad vos: illic ſolum ſignificatur per nos ſtare, quo minus à Deo iugiter pulſante ad oſtium, cõuertamur. vt lib. ſuperiori. cap. 16. & 18. fuſius patefecimus. Eadem præterea præparatio, quia fit ſpiritualiter, inſtar corporalis motus, dicitur tractio, & tamẽ nemo (inquit Chriſtus) poteſt venire ad me, Ioan. 6. niſi pater qui miſit me, traxerit eum. Neq; vero tuta reſponſio eſt quam ſecuri quidam excogitant: vtpote quod hæc & ſimilia teſtimonia referantur ad infuſionẽ gratiæ. Quinimo hoc me contra potiſsimum mouet, quod infuſio gratiæ non eſt tractio nec conuerſio, ſed terminus ipſius motus. Quare ſi diſpoſitio naturaliter à nobis fieret, Deo tantum infundente gratiam, non propriè Deus eſſet qui nos traheret aut conuerteret, ſed nos ipſi virtute noſtra reuerteremur ad ipſum, ſuſcepturi gratiã. Sicuti dum ego faciẽ verſus ſolem voluo, non me ipſe vertit, ſed illuminat. Deo autem non ſolum attribuitur illuminatio, quæ eſt terminus, ſed motus ipſe, qui eſt tractio & conuerſio: iuxta illud Auguſtini de gra. & lib. arb. cap. 5. Niſi donum Dei eſſet, etiam ipſa ad Deum noſtra conuerſio, non ei diceretur, Domine deus virtutum conuerte nos. ¶ Secundo. Diſpoſitio ſufficiens, quam certo, & infal Secunda libiliter ſequitur gratia, eſt inchoatio quædã iuſtificationis. ratio. Paulus autem etiam inchoationem ipſam denegat adimitq; nobis: vbi ait, quod non ſumus ſufficientes à nobis, vel quicquam cogitare, quaſi ex nobis. Et nomine cogitationis deſignat primam diſpoſitionem & initium motus, qui ſit recta via ad gratiam. Quaſi exponẽs verbum Chriſti, Sine me nihil poteſtis facere. Loquitur enim Chriſtus illic de fructu quem ferimus in Chriſto, ceu palmites in vite: cuius prima etiam inchoatio eſt à vite. Et ideo aduerſus Pelagium, vt patet in Concilio Mileuitano, & in Paleſtino, vt refert ad Pau Concil. linum Aug. non ſolum definitum eſt, gratiam nullis meritis Mileui. noſtris dari, verum neq; vllum eſſe in nobis initiũ, ſed Deũ eſſe inceptorem: de quo ſe ipſe etiam Auguſt. lib. 1. retract. Auguſt. correxit: qui aliquãdo fuerat in illo errore, quod ſaltem initium iuſtitiæ noſtræ apud Deum eſſet ex nobis. ¶ Tertio id Tertia ratio. maxime cõuincitur ex Paulo Rom. 9. vbi dum iuſtificamur,

vt lutum nos æſtimat cõparatione ad deum. Lutum autem non ſolum efformatur à figulo, ſed ab eodem molle fit, apparatúrque, & coaptatur. Adde (vnde hoc maxime confirmatur) quod diſpoſitio, de qua loquimur, effectus eſt prædeſtinationis: effectus autem prædeſtinationis, ſane quæ nullam in nobis habuit cauſam, omnes præueniuntur à deo, tanquam effectus ſupranaturales. Accedit huc tãdem expreſſa ſententia Auguſtini, vbicũque cum Pelagianis conflictatur. Potiſſimum lib.3. Hypog. vbi de vulnere, & infirmitate liberi arbitrij ita expreſſe decernit, quod nec valet iucipere, nec perficere ſufficit, niſi præueniatur medicina, id eſt Chriſti gratia ſanetur: ſubiiciens teſtimonium illud Ezechielis. 36. Dabo in vos cor nouum & ſpiritum nouum. Quod nihil (inquit) aliud ſignificat, niſi voluntates hominum lapſas, per Chriſtum reparari & præparari. Et coucludit, quod à Deo præparatur voluntas: ſecundum illud Pſal. Cor mũdum crea in me deus: & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Hactenus Aug. ſubiungens exemplum Petri, quem niſi dominus reſpexiſſet, nunquã pœnitẽtia motus fleuiſſet amare. Quod & lib.9. ſuper Lucã adnotauit Ambroſ. Quamobrem Prouerb.16. vbi ait Sapiens, Hominis eſt animã præparare, contineter ſubiungit, Et domini gubernare linguam. Et vbi ait, Cor hominis diſponit viam ſuam, protinus ſubdit, Sed domini eſt dirigere greſſus eius. Nempe vt palam nos erudiat, quod præparatio ad gratiam opus dei ſit, vna & noſtrum: dei ſcilicet ſpeciali fauore præuenientis, noſtrum autem conſentientium & cooperantium. Vnde ipſe idem Auguſt. qui ſapienter hæc omnia proſpexit lib.2. contra duas epiſtolas Pelagij cap. 8. Quoniam dicebat nequam ille, ſaltem à nobis incipere cupiditatem boni, hoc ipſum verbum acerbiſsime retundit. Nam tunc (inquit) ſine dei gratia cœptum eſſet meritum, cui tanquam ex debito veniat gratiæ adiutorium. Contra illud, Sine me nihil poteſtis facere. Et illud Pauli ad Philip.1. Ipſe qui incœpit in vobis opus bonum, perficiet vſque in diem Chriſti. Et, Non quod idonei ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis. Quare abſit (inquit) vt legens in Prouerbiis, Hominis eſt præparare cor, fallatur: vt exiſtimet

Confirmatio.

Auguſt.

Ambr.
Prouerb. 16.

met hoc poſſe ſine adiutorio gratię Dei. Nam ideo ſubditur, quod domini eſt gubernare linguam, quaſi ipſe incipiat. Et tandem colligit, Quis poteſt bona cogitatione ad bonum cor præparare? Abſit vt ſic intelligãt, niſi ſuperbi ſui arbitrij defenſores, & fidei catholicæ deſertores. Hæc Aug. Quibus neſcio quid potuit efficacius pronunciari ad euincendam & refutandam diſpoſitionem gratiæ ſufficientem, abſque præueniente auxilio Dei. Eſt ergo concluſio huius capitis, quod præparatio & diſpoſitio ſufficiẽs ad gratiam eſt opus & dei, & noſtrum. Eius ſcilicet præuenientis, noſtrum autem conſentientium, & cooperãtium. Nam ipſe qui ait per Ezechielem, Auferam ab eis cor lapideum, & dabo eis cor carneum, pulſando nihilominus liberum arbitrium, ait, Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra. Quod bene adnotauit Auguſt. in de gra. & lib. arb. cap. 14. Quo fit, vt ipſe ſit prima cauſa noſtrarum diſpoſitionum, nos autem tota noſtrę indurationis iuxta illud, Perditio tua Iſrael, tãtummodo in me auxilium tuum. Auxilium dixit, vt cooperationem deſignaret liberi arbitrij. Ipſe enim tãtum indurat permittẽdo, vt lib. 1. cap. 18. dicebamus. Hæc eſt confeſsio S. Synodi pręſentis Tridentinæ. Quæ ſtatim cap. 5. declarat iuſtificationis exordium in adultis à Deo per Chriſtum Ieſum præueniente gratia ſumendum eſſe, per quam excitãtem & adiuuantem gratiam ad conuertẽdum ſe homines, ad ſuamque ipſorum iuſtificationem eidem gratiæ libere aſſentiendo, & cooperando diſponãtur. In qua confeſsione adnotandum eſt, quod nullæ propriè appellantur diſpoſitiones, niſi quæ à Deo præueniente & nobis aſſentientibus fiunt. Ait enim, quod ſine gratia Dei mouere ſe homo ad iuſtitiam corã illo non poteſt. Tametſi can. 7. cenſuerit, nõ omnia opera ante iuſtificationem, quacũque ratione facta ſint, eſſe peccata: quia etiã ſi fiant naturaliter, ſunt ſaltem moraliter, bona: vt præcedẽti libro dictum eſt. ¶ At vero diſpoſitio hæc in nobis diuina non vno certe modo fit, ſed duobus. Eſt enim vt. 1. 2. q. 112. arti. 2. author eſt S. Tho. alia imperfecta, alia vero perfecta. Imperfecta quidẽ, nõ quod omnis motio Dei nõ ſit perfecta, relata ad ſuum finem, ſed quod Deus nos per

Concluſio.

Auguſt.

Oſeæ. 13.

Syno. Trid.

Duplex diſpoſitio.

ipſam non proxime ad gratiam, ſed ad alia præcedentia bona appellit, per quæ gradatim, paulatímque in tempore ad ipſam perducat. Quæ quidem diſpoſitio nec gratiæ quidem eſt meritoria, nec gloriæ. Alia vero eſt, quæ ſimul tẽpore eſt cum gratia, tantum natura præcedens. Quemadmodum in igne aliæ ſunt diſpoſitiones antecedentes generandam formam: aliæ vero ſimul tempore coeuntes, natura tamen præuiæ. Atque hæc nimirum ſecũda ſemper eſt neceſſaria: vt ex repentina conuerſione Pauli compertum ſit: illa vero prior, non item. Adde quod hæc neceſſaria pręparatio licet non ſit meritoria gratiæ, eſt tamen meritoria gloriæ, quatenus gratia informatur. Sed de hoc paulo poſt explicatius. ¶ Duo hic

Lutherani. denique ſuperſunt nobis habenda verba: alterum ad Lutheranos, alterum cum catholicis. Aduerſarij iſti noſtri, vt iam antea fari cœpimus, in ſuo libello imperatorio Ratiſponenſi, propius ad rem hanc videntur accedere, quàm à ſuo fuerant Patrono inſtituti. Aiunt enim perſpicuum eſſe, quod adulti non conſequantur beneficium reconciliationis, niſi pręueniente motu ſpiritus ſancti, quo eorum mens & volũtas moueatur ad deteſtationem peccati; iuxta verbum illud Auguſtini, Impoſsibile eſt nouam vitam inchoare niſi prioris nos pœniteat. Et ſecundum inſtitutum Ioannis baptiſtæ & Petri apoſtoli, quin vero Chriſti prædicantium pœnitentiam in remiſsionem peccatorum. Quem articulum Bucer.

Bucerus. in ſua cõcordantia iuſtificationis eadem prorſus ratione explicat, qua nos modo dicebamus: nimirum quod neceſſe ſit, iuſtificationi in nobis præire ſalutarem peccatorum pœnitentiam: licet non tempore, ſaltem natura. Quæ quidem inquit, excitari in nobis, niſi per ſpiritum ſanctum, non poteſt. Sciſcitamur ergo iſtos, ſi nullatenus gratia iuſtificans conſequitur niſi pręeũte affectu hoc noſtri liberi arbitrij, quid amplius deſiderant, vt plane confiteantur diſpoſitionem requiri in nobis ad gratiam? Præſertim quod in re (vt omnibus locis, vbi nobis hac ſua confeſsione opus fuerit, liquebit) idem eſt quod admittãt diſpoſitionem, vel quod affirment, neceſſarium eſſe illum motum in nobis. Nam ſi neceſſarius eſt, negare non poſſunt, quin aliquo modo inde pẽdeat noſtra iuſtificatio.

ſtificatio. De operibus autem tẽpore præcedentibus perſiſtũt vniuerſa quaſi peccata dãnare. Contra quos ex ſupra diſtinctione facta permagnũ ſumitur argumentum. Illa enim quæ nutu Dei, auxilióq; eius fiunt in peccatore, peccata nominare, blaſphemia eſt. ¶ Vt ergo ad eos catholicos reuertamur qui authores ſunt huius diſpoſitionis naturalis: potiſsimum argumentum eorum eſt hoc, Poſſumus ex naturalibus cognoſcere peccatũ eſſe offenſam Dei, eiuſq; voluntati cõtrarium: ergo poſſumus ſub hac ratione illius pœnitere, illúdq; propter ipſum, ſicuti propter aliam quamuis cauſam, deteſtari, ita vt pœnitẽtia illa noſtra, ſit opus moraliter bonũ. Opus autem tale, maxime huiuſmodi deteſtatio, eſt diſpoſitio ad gratiam: ergo poſſumus nos diſponere ad gratiam (vt àiunt) de congruo. Argumentum tamen hoc in foribus ſtatim defringitur. Quoniam cum gratia iuſtificationis non comprehendatur intra naturæ fines, ſed donũ ſit ſupernaturale, neq; perſonę debitum neque naturæ, quamuis ratio naturalis aliquid appareat cõcludere, ad quod nos neſciamus reſpondere: nihilominus fide, quæ ſupra naturam eſt, docemur, quod illud donum ita ſolus Deus largiatur nobis, vt nihil à nobis nos pręſtare poſsimus ex quo donũ illud neceſsitate vlla, certitudine, aut infallibilitate cõſequatur. Alias neceſſario ſubſequeretur, vt nos eſſemus aliquo modo illius cauſa: vt capite ſequenti adhuc peramplius patebit. Cum tamen Deus ita vbiq; ſibi adſcribat eſſe primã cauſam, vt nulla in nobis præcedat: iuxta illud, Nõ vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Et, Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Vnde Patres aduerſus Pelagium nulla vtebantur ratione naturali, ſed ſolis ſcripturis ſacris præliabantur, vt conſtituerent, nullam in nobis inchoationem eſſe ad gratiam. Vnde reſpondendum eſt, quod quãuis cognoſcere poſsimus, peccatũ eſſe offenſam Dei, atq; adeo ex naturalibus habere deteſtationẽ, quę ſit remota pręparatio, vt initio capitis dicebamus, tamen taliter nos ſufficienter diſponere, vt certo & infallibiliter conſequatur gratia, profecto nõ poſſumus niſi auxilio diuino. Quoniam illa certitudo eſſe non poſſet, niſi própter legem Dei. Lex autem nulla eſt conferẽdi gratiam, niſi ei quẽm Deus ad ſe traxerit.

Reſponſio ad primum argumẽtũ.

Ioan. 15.

Ad ſecundum argumentum.

¶Eodē modo reſpōdetur ad aliud argumētum de illo quiueniēs ad vſum rationis, anteq̃ admitteret lethale aliquod peccatū,vel per ſe, vel aliorū inſtitutione, cognoſceret vnū eſſe Deum,cui ſeruiēdum eſt, quaſi remuneratori bonorū & malorū:reſpondendum inquam eſt, quod licet eiuſmodi forſan cognitio,naturalis eſſe poſſet,motus tamen volūtatis in deū, qui vltima eſſet & propria diſpoſitio ad gratiam, niſi auxilio ſpeciali non poſſet illi cōtiugere. Et idem prorſus ſentiendum eſt de homine in quocunq; ſtatu: porro ſiue in puris naturalibus creato,ſiue in iuſtitia originali perdurante. ¶Tertium idemq; vulgare argumentū eſt. Deus nihil nobis præcipit impoſsibile: præcipit autem vt in ipſum conuertamur: vt patet Zachariæ.1.Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: ergo conuerſio quæ idem eſt quod diſpoſitio, eſt nobis poſsibilis à natura.Item quarto,dictum commune eſt,& vniuerſis receptiſsimum, quod facienti quod in ſe eſt, Deus non deeſt:iuxta illud Matth.7.Deus dat ſpiritum bonum petentibus ſe.Et,Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Hominem autem facere quod eſt in ſe,eſt facere quod ſuæ eſt facultatis: ergo homo ſe ſufficienter ad gratiam poteſt diſponere.Argumenta ſunt eodem loco S.Thomæ. Ad quorum primum reſpondet,quod quatenus cooperatio liberi noſtri arbitrij neceſſaria eſt,præcipimur conuerti. Quod licet nō poſſumus ſine auxilio Dei, non tamen eſt nobis impoſsibile,quia prōptiſsimus eſt,niſi nos reſiſtamus, nobis opitulari. Ad ſecundum vero reſpondet. Et eſt profecto meditanda reſponſio,quia veriſsima,& quæ intelligatur neceſſaria.Nimirū quod facere hominem quod in ſe eſt,non intelligitur ante auxilium Dei, ſed potius præueniēte Deo. Tunc enim homo facit quod in ſe eſt, quando Deo inſpiranti reſpondet cooperans, & tunc certiſsima lege conſequitur gratia.¶Poſtremum vero addiderim ego argumētum, forte maioris ponderis.Cum quis attritus accedit ad ſacramentū, puta ſine obice,ſed tamen neq; talem adferens diſpoſitionē, quæ ſufficeret ad gratiam ſine ſacramento, tunc illa videtur diſpoſitio poſsibilis ex naturalibꝰ, ſiquidem non eſt ſufficiēs ad gratiam,ſed quę perpetuo cōpateretur ſecum culpam:attamen

[Margin notes: De omni ſtatu hominis. — Ad tertiū argumentum. — Facere homi. quod in ſe eſt. — Poſtremū argumentum.]

tamen ſi talis attritus ſuſcipiat ſacramentum ſine alia prorſus mutatione voluntatis,recipiet gratiam:poteſt ergo diſpoſitio fieri ad gratiam ex naturalib⁹. De hoc in ſubſequētibus redibit ſermo. Interim tamen reſpondemus,quod omnibus argumenti partibus conceſsis,nihil contra nos concluditur, Quoniam Deus operatur illic non per diſpoſitionem , ſed per ſacramentum , quo vtitur tanquam inſtrumento ad infundendam gratiam homini, ſi non diſpoſito, ſaltem neque opponenti obicem.

De merito de congruo. Cap .4.

HActenus id tantum contendebamus, quod ex viribus naturalibus nulla eſſe poteſt ſufficiens diſpoſitio ad gratiam,etiam ſi nullo cenſeretur nomine meriti . Iam vero nunc & hoc pergimus pro ingenio noſtro conſtituere,quod ante iuſtificationem,quę fit per gratiam gratum faciētem, nihil humanis operibus inſit meriti,ſiue condigni,ſiue congrui. Non modo inquàm operib⁹ moraliter bonis, quæ naturaliter fiunt, verum neq; illis quæ diuina ope diſpoſitio ſunt, præparatióq; ad gratiam : ſaltem qua ratione gratiam antecedunt. Conſulto duo hæc membra diſcreuerim. Nam poſtquam ſub hoc ætatis tam male audit hoc meritum congrui ex puris naturalibus , ſunt qui iam non aſſerant illud,niſi præueniente auxilio ſpeciali . Quam opinionem volūt Scoto applicare.Cum tamen expreſſe ipſe loco ſupra citato in. 4.d.14.q.2.ait, quod ex puris naturalibus cum communi influentia poteſt eſſe attritio,quæ ſit meritum de congruo ad delectionem peccati mortalis . Et ad maiorem explicationem ſubdit , quod ſi eſt perfecte circunſtantionata in genere moris, videtur omnino diſpoſitio ſufficens ad iuſtitiam in termino illius attritionis acquirēdam, quem Deus præfixit eſſe terminum illius attritionis . Quibus verbis notat , quod de lege ſtatuta eſt ſufficiens . Et , vt nulla fiat reliqua hæſitatio, ſubiungit, aliàs difficile eſſet ſaluare quod non ſit acceptio perſonarum apud Deum.Ob idque expreſſe concedit , quod talis actus ex puris naturalibus eſt meritum de congruo ad iuſtificationem . Addit denique quod ipſe idem actus immutatus per aſsiſtentiam po-

Nullum eſt meritum de cō gruo.

Scotus.

ſtea gratiæ ſit contritio. Et loquitur vbi nullum intercedit ſacramentum. Nihil poteſt clarius dicere ad aſtruendum meritum naturale de congruo ſufficiens, cui lege diuina ſuccedat infallibiliter gratia. Et lib. 2. d. 28. idem affirmat de dilectione Dei. Quinimo nuſpiam de auxilio ſpeciali meminit, quo ad gratiam diſponamur. Adeo pro conſtanti vbique habet, quòd naturaliter poſſumus diſponi de congruo ad iuſtificationem: quam ſolam diſpoſitionem ipſe docet. Atqui Adria. Duran. & ferme Nominales, & ita illum ſentire indubie putant, & ſentiunt ipſi. Quocirca hic prior ſenſus priori loco examinandus à nobis eſt dicturis mox de auxilio ſpeciali. Et primum omnium ſi ea, quæ ſuperiori capite dicta ſunt, veritatem habent, quibus rationibus monſtratū eſt, nullam eſſe diſpoſitionem gratiæ ſufficientem ex natura noſtra, vehementius euidētiúſque deuincitur, nullum eſſe à naturā meritum congrui: quādoquidem meritum neſcio quid energiæ præ ſe fert plus quàm diſpoſitio. Sed vt ex proprijs diſputatio inſtruatur, inter meritum condigni & congrui: ita authores huius opinionis diſtinguunt. Nempe quod meritum de condigno eſt illud, quod ſecum adfert rationem debiti & iuſtitię: ſicuti opus mercenarij, quo ſibi ius facit ad mercedē, quæ idcirco vere ſibi debetur. Meritum autem congrui eſt opus cui de iuſtitia non debetur merces, ſed tantum ex congruitate quadam. Atq; hac diſtinctione arbitrantur à Pelagiano contagio ſibi ſatis cautum eſſe. Neq; vero ego notam illam, veluti Lutherani, catholicis hominibus inuro: imo credo ſanam orthodoxámq; illis inſuiſſe mentem. Atque adeo calumniā exiſtimo, dum à Lutheranis crimē hoc illis obiicitur: quinimo propter illos, catholicis vniuerſis. At vero, ſi meam mihi licet conſcientiam exerere, quo penitius meritum hoc congrui conſydero, eo minus videre ipſum videor cogruere rationi gratiæ iuſtificanti. Neque ſolum de nomine, ſed de re quoq; ſubeſſe quæſtionem intelligo. ¶ Primum ergo ſe mihi offert argumentum ex nomine ipſo. Meritum enim latine, niſi omnino à ſua ſignificatione præter omnem vſum longiſsime abalienetur, relatiuum eſt præmij & mercedis. Nanq; vbi nulla eſt ratio mercedis, nulla poteſt eſſe ratio

Diſtinctio meriti condig. & cong.

Primum argumētum contra meritum congrui.

tio meriti. Quinimo meritum à mercede deducitur: ergo niſi ſit opus cui aliqua ratione debeatur merces, nulla poteſt ratione cenſeri meritum. Quocirca quemadmodum vbicunque eſt propriè meritum, illic eſt propriè debitum, tanquam omnino correlatiua, vbicunq; ſit qualiſlibet ratio meriti, debet eſſe etiam tantula ratio debiti. Quod ſi nulla ſit ratio debiti, nec propriè neq; impropriè, profectò nec erit ratio meriti propriè vel impropriè. Statuere autem rationē aliquam debiti in operibus naturalibus, quātumcunq; dicatur impropriè, eſſe non poteſt, quin aliquid detrahatur de ratione gratiæ. Si enim (authore Paulo) vbi debitum, iam non eſt gratia, qua ratione propriè debitum tollit totam rationem gratiæ, vtcunque aſſeratur aliqua ratio debiti, minuitur ratio gratię. Verba ſunt Concilij Arauſicani ſecūdi cap. 18. Debetur merces bonis operibus, ſi fiant (ecce rationem meriti, quod nullū intelligitur niſi reſpectu mercedis) ſed gratia, inquit, quæ non debetur, præcedit vt fiant. ¶ Alterum, quo primum hoc confirmatur argumentū eſt, mihi profectò prægrande. Sane quod quanto tempore perpeſſa eccleſia eſt bellum Pelagianum, nemini vel illorum, vel catholicorum Patrum in mentem venit huius diſtinctionis, certè quæ ſi vera eſſet, maximè tunc fuiſſet neceſſaria. Haud equidē ambigerim, quin ſi excogitare potuiſſent aliquod nomen meriti, quod nihil officeret rationi gratiæ, vel illo ſe protexiſſent Pelagiani, vel illo catholici Patres adtemperaſſent rigorem cenſendi cōtra illos. At vero ſimpliciter abſque vlla diſtinctione meriti in ſeptima condemnatione Concilij Paleſtini, vt refert ad Paulinum Aug. (quoniam in Mileuitano nō ita explicitū eſt) anathematizatur, qui dixerit gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari. Et idē Auguſt. Hypog. lib. 3. probat, nullū eſſe meritum hominis ante gratiā, ex illo ad Epheſ. 2. Cum eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Chriſto. Inſinuans quod in peccatore, velut in mortuo, nihil meriti præcedit. Ac demum ait, Audi hæretice ſtulte & inimice fidei veritatis: Opera libera arbitrij bona, quæ vt fiant præparantur per gratiæ præuentū, nullo liberi arbitrij merito non dānamus. Damnamus vero authoritate diuina opera liberi arbitrij, quæ gratię

Concil. Arau.

Secūdum argumentum.

Auguſt.

prçponuntur,& ex his tanquam meritis in Chriſto iuſtifica ri extolluntur: quis enim prior dedit ei, & retribuetur illi? Hæc Auguſt. Qui non omnia opera præcedentia gratiā tan quam mala cōdemnat, ſed tanquam vllam habentia, ſeu rationem,ſeu apellationem meriti. Et ſuper epiſtolam ad Gal. cap. 4. Chriſtus, inquit, formatur in interiori homine miti & humili corde,non ſe iactāte de operum meritis, quæ nulla ſunt,ſed ipſa gratia meritum aliquod inchoante. Reuera cum dicit, nulla ſunt, ſed omne meritum à gratia inchoari, prorſus negat vlla gratiæ præire merita, nec de condigno, nec de congruo. Nam ſi meritum anteiſſet congrui, aliqua fuiſſet merendi inchoatio, vnde ſe homo poſſet aliqualiter gloriari. Et in epiſtola ſecūda ad Sixtum quæ eſt.105. Percipiendæ(inquit)gratiæ huius qua iuſtus fit, qui prius erat iniuſtus, merita nulla præcedunt: quoniam meritis impij non gratia,ſed pœna debetur. Clariſsime ait in impio nulla ineſſe merita,niſi pœnæ: quod nunquam dixiſſet ſi opera moraliter bona quoquo eſſent pacto merita congrui. Et de gra.& lib.arb.cap.6. Cum quis,ait,ex impio fit iuſtus, tunc reddun tur ei bona pro malis. Quod non dixiſſet,ſi aliqua ratio meriti præceſsiſſet. Et in hoc ſenſu exponit illic verbū Redemptoris,Sine me nihil poteſtis facere:id eſt,nihil quod ad gratiam iuſtificationis quicquam conferat. Et in duobus ſequen tibus capitibus in hoc totis neruis incumbit, vt certiſsimum faciat, ſine vllis prorſus meritis bonis, ſed ſolis præeuntibus meritis malis hominem iuſtificari. Neſcio quo colore poſſint coarctari verba Auguſtini, vt præciſe loquatur de merito condigni. Siquidem meritum congrui apud iſtos, meritum bonum eſt: & tamen ipſe dicit nullum præcedere bonū meritum,ſed duntaxat malum. Nempe quia licet iniquus aliquod faciat opus moraliter bonum,illud tamen nullam ha bet, vel qualitatem, vel nomen meriti. ¶Tertia vero ratio vrgentius videtur expugnare meritum hoc cōgrui. Enimuero Pelagius,vt eſt apud Auguſtinum contra duas eius epiſto las cap.7. hoc inter alia argumento vtebatur aduerſus catholicos, quod ſi in nobis nulla præiret inchoatio vel opus aliquod,quo accommodaremur gratiæ, tunc gratia,fatum po-

Tertium argumentum.

tius

tius eſſet aut acceptio perſonarum,quàm beneuolẽtia. Quoniam ſi nihil amplius in vno eſſet quàm in alio, reciperet tamen hunc Deus in gratiam ſuam præ illo: vel hoc,aiebat,eſſet à fortuna, vel ex acceptione perſonarum. Si tamen vera eſſet hæc opinio meriti de congruo, exinde promptum eſſet reſponſum. Nempe quod ille reciperetur qui ſe de congruo diſponeret, altero reiecto, qui id negligeret. Quinimo ita ipſe Scot.reſpõdet, quippe,ꝙ niſi ponatur hæc diſpoſitio de cõgruo ex naturalibus,difficile eſt ſaluare, ꝙ apud Deũ non ſit acceptio perſonarum. Quod verbũ,ſi mihi hæc venia detur,omnium meis auribus peſsime inſonat ab iſta opinione. Etenim Auguſt. illic & omnes vbiq; Patres non in diſpoſitionẽ vllam noſtrã hanc cauſam referebant,ſed ſolũ in merã voluntatem diuinã. Ait enin Aug.quod acceptio perſonarũ nulla eſt,niſi vbi vlla eſt ratio debiti. Neq; enim,inquir, acceptio perſonarũ dicẽda eſt, quãdo iniquitas nulla eſt. Quemadmodum dum dominus ille vineæ in parabola euangelica, Amice,inquit,nõ facio tibi iniuriam, ſi huic volo dare quod non debeo. Et ideo cum Deus nulli quicꝗ debeat,ex ſuo beneplacito hunc trahit,illum non trahit. Reuera ſi vlla fuiſſet nota diſpoſitio cõgrui illa ætate,neq; Pelagius haberet,quod argueret,neq; Patres recurrerẽt ad beneplacitũ Dei. Et ideo qui per hoc cauere Deo cogitant acceptionem perſonarum, quod dat gratiam propter meritũ congrui, quod eſt propriũ opus hominis, manifeſte in illo merito nõnihil meditantur cauſæ reſpectu gratiæ. Quod credo neque antiqui Patres, neque Paulus ipſe ferret. ¶ Poſtremo tandem loco arguitur ad examinandum interſtitium hoc inter meritum congrui & condigni. Meritum non dicitur condignum, quia propriè Deus nobis aliquid debeat, vt ſuo exponetur loco: ſed quia talem gratuito legem ſtatuit certiſsimam, vt iuſſa ſua facientibus præmia retribueret. Qui ergo dicit, poſſe nos ita præparare ex naturalibus, ea ſcilicet ſufficienti diſpoſitione,qua poſita, Deus ſtatuerit conferre protinus gratiam, parum abeſt, vt dicere compellatur, meritum eſſe de condigno. Quale Pelagius affirmabat ante primã gratiam. Nam reſpondere quod per illam diſpoſitionem non fit propriè

Scot.

Auguſt.

Matth. 20.

Poſtremũ argumentum.

debita gratia de iuſtitia, videtur petitio principij, quippe cũ inter nos & Deum nulla ſit alia iuſtitia vel debitum, quàm lex ipſa Dei. Profectò ſi Pelagio largita hoc fuiſſet olim eccleſia, credo fuiſſet contẽtus, quia ipſe non contẽdebat deberi à Deo nobis gratiam propter opera, vt eſt inter homines æqualitatis debitum, ſed quod eſſet lex illa iuſta Dei, vt bene agentem ex ſuis naturalibus, infallibiliter reciperet in gratiã ſuam. Igitur Patres, inter quos præcipue Auguſtinũ, auſcultemus in locis tam multis citatis, aliiſq; impendio pluribus, vbi genus omne ac nomen meriti gratiæ præuium inauditũ

Auguſt. vult eſſe chriſtianis. Gratia enim (inquit in exordio libri de prædeſt. ſanct.) nulla eſt, ſi ſecundum merita noſtra datur. Et paulo poſt cap. 2. Porro, ſi operatur Deus fidem noſtram, vt credamus, nunquid metuendũ eſt, ne totum facere non poſſit, & ideo homo ſibi primas eius vendicet partes, vt nouiſsimas ab illo accipere mereatur? Videte ſi aliud agitur iſto modo, niſi vt gratia Dei ſecũdum merita noſtra detur quolibet modo: ac ſic gratia, non ſit gratia. Redditur nanque hoc pacto debita: non donatur gratis. Nota, quolibet modo, perinde enim eſt, acſi dixiſſet: vt gratia ſit gratia perfectò modo, meritum nullo debet præcedere modo. Atqui talis eſſe videtur eccleſiæ determinatio. Primum in concilio Mileuitano,

Concil. Mileui. quamuis non ita expreſſe, tamen can. 5. vbi determinatur, quod gratia iuſtificationis non datur, vt quod facere per liberum iubemur arbitrium, faciliùs poſsimus implere per gratiam: ſed ſimpliciter vt poſsimus: ſimul determinatur, quod ſimpliciter initium eſt à gratia, atque adeo nullo præcedente merito. Attamen in concilio Arauſicano expreſſe eſt de-

Arauſi. terminatio can. 25. ſub his verbis. Hoc etiam ſalubriter profitemur & credimus, quod in omni opere bono nos non incipimus, & poſtea per Dei miſericordiã adiuuamur, ſed ipſe nobis nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem ſui inſpirat, &c. Eiſdémque omnino verbis S. nunc Sy-

Triden. nodus Triden. meritiſsimo vtitur, ſeſ. 6. cap. confeſsionis. 5. vbi ait, quod exordium iuſtificationis ſit à Deo nullis præcedentibus hominis meritis. Cauſæ ego merita, & teſtes protulerim: aliorum eſto iudicium, an meritum ſit congrui re-

pellen-

pellendum, de quo neq; eccleſia, neque Patres vnquàm meminerunt. Quin vero ex quo tanta his retro annis ab Aquilone conflata ſunt odia in eccleſiam dei. Finemq; iam faciāt Lutherani hac nos ignominia afficere, neq; enim catholici omnes ſunt, quibus meritum congrui probatur: neq; eius au thores ſenſum Pelagianum intendunt: neque eccleſia, quicquid ſit de ſcholaſticis opinionibus, intermiſit vnquam cōfiteri, nullis ſuis præcedētibus meritis homines iuſtificari per Chriſtum dominum noſtrum. ¶ Quod autē inuentorem primum huius nominis conijcio decepiſſe, fuit quod legit apud antiquos: congruum eſſe, vt qui ſuis naturalibus bene vteretur, deus miſericorditer ſubueniret. Congruit enim bonitati diuinæ, vt ſi homo pro ſua fragilitate facit, quod natura poteſt, deus pro ſua miſericordia ſuppleat, quod non poteſt. ſuppleat inquàm non ſtatim infundendo gratiam, ſed per auxilium ſpeciale adparando conuertendoq; ad ſe illum cui gratiam infundat. Congruitas ergo illa non in nobis, ſed in deo eſt. At vero meritum quamuis addant, de congruo, niſi velint terram, vocare cælum, non dicit congruitatē ſolū in deo, ſed opus in homine, cui aliquo modo debeatur gratia. Quod eſſe nullo modo poteſt, niſi in illo qui eſt in gratia. Apertiſſima ſunt verba Anſelmi proſo. cap. 10. loquentis cum deo, Cum punis malos, iuſtum eſt, quia illorum meritis cōgruit. Cum parcis malis iuſtum eſt: non quia illorum meritis, ſed quia tuæ voluntati, & bonitati condecens eſt. Nullam ergo congruentiam agnoſcit Anſel. in meritis noſtris, ſed in ſua bonitate. Cum autem quis incipit eſſe in gratia, tunc poteſt & ſibi de condigno; & aliis de congruo mereri. Quare S. Thom. licet. 1. 2. abiecerit opinionem quam viſus eſt ſequi in. 2. ſenten. puta, quod quis poſſet ſibi mereri primam gratiam de congruo: vt patet. q. 114. articu. 5. non tamen negat, quin ille qui eſt in gratia, poſſit de congruo mereri primam gratiam alteri: merendo, quod Deus diſponat ipſum per bonam inſpirationem & motionem. Et. 3. p. q. 2. in S. Patribus ſubodorat aliquod meritum congrui reſpectu aduentus Chriſti: videlicet orationes ex gratia procedentes. Hoc tamen meritum non fundatur in aliqua lege ſtatuta Dei ſem-

Deceptio de merito cōgrui.

S. Thom.

per annuendi,& infallibiliter cōcedendi,quod petitur. Multi enim iuſti inſtantiſſime orant pro conuerſione aliorum. Hiere. 15. qui tamen non impetrant,vt teſtatur Propheta:vbi ait, Si ſteterit Moſes & Samuel coram me,non eſt anima mea ad populū iſtum. Vtrū cum aux. ſpe. ſit me. cōg. ¶Sed vtrum ſaltem motio illa qua homo per auxilium ſpeciale diſponitur ad gratiam, ſit meritum de congruo,vt quidam modo incipiūt euulgare? Profecto licet hoc non iniiceret tantum ſcrupulum quantum illud opus quod fit ex puris naturalibus:nihilominus neque hoc cenſendum eſt vllo nomine meriti. Primum quod apud Patres nulla eſt talis diſtinctio inter meritum congrui & condigni, quippe qui nuſquàm agnoſcunt rationem meriti, vbi non ſubſit ratio debiti & iuſtitiæ. Diſpoſitio autem ad gratiam, quatenus vel tempore vel natura ipſam præcedit,nullam habet rationem iuris ad gratiam. Etenim nulla eſt prorſus dignitas, atque ideo neque meritum operis,niſi prius,ſaltē natura, perſona ſit digna per gratificantem gratiam: iuxta illud Gene. Gene. 4. 4. Reſpexit dominus ad Abel,& ad munera eius:id eſt,propterea ad munera,quia prius ad perſonam. Vnde vt eſt apud Auguſt. Auguſtinū conſyderate Hypog. lib. 3. & vbicunq; prædicat, hominem lapſum neque reſurgere poſſe, neq; aliquid boni facere,niſi per gratiā Chriſti, intelligit, niſi per ipſum prius à peccato liberetur. Identidem in hanc ſententiam illud teſtimonium accerſens. Si vos filius liberauerit,vere liberi eritis. Quaſi ante gratiam iuſtificantē homo captiuus nihil meriti præſtare poſſit. Quo & illud pertinet, Et quis prior dedit illi? Et reliqua huius generis. Quinimo ſi non vis apud antiquos Patres falli,diuinam motionem hominis ad gratiā, & gratiam ipſam gratum facientem,non duas actiones dei,ſed vnam prorſus reputant:veluti motum & eius terminum. Licet S. Tho. explicationis gratia diſtinxerit auxiliū gratiæ ab ipſa gratia habituali. Et ideo motionem ipſam non æſtimant meritum,niſi præintellecto termino. Et tunc iam non eſt meritum ſolum de congruo,ſed certe condignum,non quidem gratiæ,ſed gloriæ: vt ſumus non longe poſthac explicaturi. Itaq; pro eodem Patres reputabant auxilium, & motionem Dei non cadere ſub merito,atq; gratiā ipſam. ¶Fundamenta hu-

ta huius meriti de congruo nulla video apud authores, niſi ſint illa quæ S. Tho. contra ſe adfert, cuius potiſſimũ eſt verbũ Auguſtini, Fides meretur iuſtificationẽ. Quod eſt in epiſtola ad Paulinum. 106. Et in. 2. epiſ. ad Sixtum, quæ eſt. 105. haud diſſimiliter dixerat, quod nec ipſa remiſſio peccatorum ſine aliquo merito eſt, ſi fides hanc impetrat. Neq; enim nullum eſt meritũ fidei, qua fide ille Publicanus dicebat, Propitius eſto mihi peccatori, & deſcẽdit iuſtificatus. Ad primum autẽ S. Tho. reſpondet, quod aliquando Aug. fuit in illa opiniõe, quod initium fidei eſſet à nobis, quod primo ipſo libro retrac. poſtmodum ipſe retractauit. Et ad hunc retractatum ſenſum forſan pertinet & illud, quod fides mereatur iuſtificationem. Non ait S. Thom. quod formaliter Auguſt. retractauit fidem mereri iuſtificationem, ſed quod initium fidei eſſet à nobis. Attamen ait, eodem pertinere, quod fides ſit meritum iuſtificatiõis: & idcirco ſimul cenſetur retractaſſe, quod meritum iuſtificationis ſit à nobis, ſi aliquando in hoc ſenſu opinatus eſt, fidem tanquàm opus noſtrum eſſe meritum iuſtificationis. Verum eſt tamen, Auguſtinum, obſcure profecto de gratia fidei fuiſſe locutum. Nam lib. 1. ad Simplicianũ cap. 2. diſtinguit duplicem gratiam: ſcilicet gratiam fidei primam, quæ non ſufficit ad obtinendum regnum cælorum: & ſupponit exemplum in cathecumenis, antequàm ſacramentorum participatione incorporentur eccleſiæ: alteram vero, qua homines corpori iam, inquit, Chriſti, & ſancto Dei templo deputantur. Quia niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto, non intrabit in regnum cælorum. Atqui primam gratiam appellat inchoationem, conceptioni ſimilem: ſecundam vero natiuitati, vt ad vitam perueniatur æternã. Ex his autem verbis hoc nunc præciſe, quod extra controuerſiã eſt, recipimus: ſcilicet, quod poſſit homo recipere fidem ſine charitate per auxilium ſpeciale: quod etiam dicitur gratia Dei. Quod pro compertiſſimo habet S. Thom. 2. 2. queſt. 6. artic. 2. Atq; illam nonnunquàm forte habent cathecumeni ſine charitate. Licet abſq; dubio ſæpenumero per votum baptiſmi recipiãt gratiam gratum facientem, ante baptiſmũ in re: vt infra ſuo loco monſtrabimus. Coniectura ergo eſt, quod

Fundamẽta meriti de cõgruo ſubuertũtur.

S. Thom.

Auguſt.

vbicunque Aug. dicit, fidem inchoare meritum, & impetrare iuſtificationem, loquitur de illa fide, quæ tempore per auxilium dei poteſt præcedere gratiā gratum facientē, vt lib. 1. retrac. cap. 13. & crebro alijs locis. Sed tamē vocat inchoationē meriti, excluſiue: quia ſcilicet fides oſtēdit nobis à quo debeamus petere auxilium. Et hoc etiā vocat impetrare iuſtificationem: non quod illic ſit aliqua ratio meriti. Nunq̃ enim Aug. cogitauit meritum eſſe aliud, quàm de condigno: id ſcilicet, quod gratiæ iuſtificāti ſuccedit. Vnde Hypog. lib. 3. vbi ait, quod abſque adiutorio gratiæ nil valet homo incipere, explicat illam præuenientem gratiā, eſſe gratum facientē. Præuenitur enim, inquit, homo medicina, id eſt, Chriſti gratia vt ſanetur, & reparetur. Quamobrem ſæpiſſime repetit, quod homo per peccatum captiuus, nullam ad bonum libertatem habet, niſi ſpiritu gratię fuerit liberatus ab eo qui dixit, Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis: vt patet de corrept. & gra. li. 1. & vbiq; apud ipſum. Eſt ergo actus fidei, inchoatio meriti. Sed ſi conſyderetur, vt ſecundum naturam antecedit gratiā eſt inchoatio excluſiue meriti, non meritum, ex eo quod eſt primus actus & motus, quo à deo trahimur. Si autem penſetur quatenus ſequitur gratiam, tunc planè eſt primum meritum. Et iſte eſt ſenſus germanus Auguſtini. Sanè qui in epiſtola ad Paulinum, quæ eſt. 106. vbi loquitur de merito fidei, expreſſe ait, quod ſi aliquid boni operatur homo vt gratiam mereatur, non ei merces imputatur ſecūdum gratiam, ſed ſecūdum debitum. Si autem credit in eum qui iuſtificat impiū, vt deputetur fides eius ad iuſtitiam, profecto antequàm gratia iuſtificetur, vt iuſtus efficiatur, impius q̨d eſt, niſi impius? Igitur ante gratiam iuſtificantem nullā prorſus rationē meriti admittit: neq; in actu fidei. Et ſubdit, Si quis autem dixerit, quod gratiā bene operandi fides mereatur, negare, inq̄t, non poſſumus. Sed tamē qui habēt fidem qua impetrēt iuſtificationem, per dei gratiam venerunt ad legem iuſtitię. Et paulo inferius explicatius ait, quod fides impetrat iuſtificationē, ſed ſtatim mentem ſuam exponit: dicens, non quod gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, ſed ipſa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur perfici. Non ergo vult, quod prima

Actus fidei inchoatio meriti.

Auguſt.

gratia cadat aliquo modo ſub merito, ſed augmẽtum gratiæ. Et loquitur expreſſe de gratia gratum faciente, quippe quæ ſola eſt, quæ perficitur in patria. Sed ne vlla reſtet dubitatio apud Auguſtinũ, ipſe ſe in lib. de ſpir. & lit. cap. 13. palã exponit, vbicũq; dixerit, quòd fides impetrat iuſtificationẽ. Nõ.n. intelligit, quaſi per modũ vllius meriti: ſed quia docet quõ à Deo debeamus petere auxiliũ faciẽdi, quod lex imperat. Et pariter reſpondemus ad illud. 2. epiſtolæ ad Sixtũ de merito fidei Publicani. Etenim vel ſẽſus Auguſtini eſt de merito cõdigno, propterea quod quãdo Publicanus adiuit tẽplũ, veriſimile eſt adueniſſe in gratia, veluti qui iam tunc eandem humilitatem gerebat in animo, quam oris poſtea confeſſione deprompſit. Ob idq; ſolum meruit iuſtitiæ & ſanctitatis augmentũ. Sed dictus eſt exiſſe iuſtificatus: id eſt feciſſe opus iuſtitiæ: quod cap. vlt. repetemus. Vel ſi meritũ enũcietur de operibus prçcedẽtibus, intelligitur quod fuerit initiũ meriti excluſiue, vt ſupra explicatũ eſt de actu fidei per auxiliũ ſpeciale. Et in altero iſtorũ ſenſuũ, audiẽdus eſt Aug. & Cypria. & quicũq; de hac re loquãtur, dicentes, quod fides eſt nonnullũ meritũ. Tametſi forſan nonnunq̃ Patres loquuntur eo modo de merito, quo de homine diu viuente in peccato dicere conſueuimus, poſtea meruiſſe iuſtificari, propter aliqua opera moraliter bona, quç fecerat in peccato. Non quòd illa ſint vllo modo merita apud Deum, ſed in vſu loquẽdi vocamus merita, bonum illum vſum naturalium: vti iam ante dicebamus in prima acceptione meriti. Inuẽtum ergo eſt nũquàm antea excogitatum, quod velit quis Auguſtino inurere meritum congrui: quod credo ipſe nunquàm ſuſpicari potuiſſet. Sed & de Magiſtro ſententiarum iniuria eſt dicere, quod tenuerit primam gratiam cadere ſub merito. Siquidem. 2. ſenten. d. 26. neq; tranſuerſum vnguẽ ab Auguſtino deuius expreſſe id negat. Et diſtinct. 27. cap. 4. In bonis, inquit, merẽdis cauſç principalitas gratiç attribuitur: quia prĩcipalis cauſa bonorum meritorum eſt ipſa gratia, qua excitatur liberũ arbitrium & ſanatur. Gratia autem qua ſanamur procul dubio non eſt alia quàm gratum faciens. Et idem repetit cap. 5. & 6. vbi explicans, quomodo fides meretur iuſtificationem,

De merit. publicani nõnullo.

Inuẽtum meriti de congruo.

Magiſter ſent.

ait, quod vnicuique virtuti proprium eſt per ſuum actum meritum eſſe: nempe, duce charitate. Quo tandem iam moleſtam diſputationem abſoluam, euidentiſsimum argumẽtum hoc eſt, neque Auguſtino, nec Patribus notũ fuiſſe aliud meritum quàm condigni. Quod ſi de merito vllo ante primam gratiam vſpiam fuiſſent locuti, confeſtim expreſsiſſent, non id intelligere de merito iuſtitiæ, & condigno: ſed de merito congrui, vel quouis alio: vt cauerent ne homines facerẽt Pelagianos Cum ergo nuſquam taliter de merito diſtinxerint, manifeſtiſsimum eſt, nullam eos rationem cognouiſſe meriti ante gratiam iuſtificationis.

Euidẽtius argumentum.

Quo error Lutheranorum de iuſtificatione exponitur. *Cap. 5.*

EO nobis demum inſtituti noſtri peruentum eſt, vbi princeps nobis eſt cum Lutheranis controuerſia. Diximus inquam de operibus ad iuſtificationem nos præparantibus vſque ad punctum ipſius infundendæ gratiæ. Subſequitur ex ordine iam nunc, vt de eiſdem operibus quatenus à Deo præuenti noſtræ cooperamur iuſtificationi plenius diſſeramus. Quod eſt an ſola fide iuſtificemur. Eſt autem lis hæc de ſola fide, adeo, tum à ſuis exordiis abſtruſa, tum ob diuturnam vtrinque pugnam obuoluta ac implexa, vt ad eruendam veritatem vix nobis alicunde pateat aditus. Quocirca ſi in hoc negocio, vbi ſunt tam multi ſapientes verſati, conferre quicquam valet opera noſtra, ſaltem conabor ſtatum cauſæ qua potero perſpicuitate conſtituere. Scilicet & aduerſariorum ſententiam & noſtram, via, & ordine, quibus punctis diſcordent aperire. Id quod in his, quos hactenus legimus, ſemper deſideratur. Cum enim verbis iam ferme nobiſcum iſti conſentiant, non ita multum conducit, teſtimonia & argumenta cumulare, quod non ſola fide iuſtificemur, niſi ſenſa ipſorum denudemus, quorum ſubinde articulos punctim petamus. Quod quia forte non hucuſque effectum à noſtris eſt, minus promouerunt. Eo præſertim, quod ſi quos alias vnquam perpeſſa eſt eccleſia infeſtos homines, qui ſola dictionis perplexitate, & caligine obtecti, depugnauerint: iſti ſic potiſsimum ſola tenebrarum

Articul. de iuſtificatione.

Lutheranorum caligo.

rum denſitate potuerunt de hac re plebes deludere: ſumma ergo ſunt claritate deuincendi. Vt fuerit fallacia hæc prodita explicatiſsime, ita erit protinus efficaciſsime conuicta. Igitur protoparens ille iſtorum Martinus Luthe. ſi in exordio ſtatim primi tomi ſuorum operum, ſuam ipſi hiſtoriam prænarranti fides habenda eſt, virus quod poſtea euomuit, ab inuidia Romanæ ſedis concepit, ob quęſtum potiſsimum (vt ait) indulgentiarum. Et quoniam ſunt remiſsiones peccatorum, mox cœpit neceſsitatē operum inficiari, quæ fiunt in ſatisfactionem de peccatis: prædicans nullum poſt dimiſſum peccatum relinqui reatum pœnæ: eo quòd Chriſtus pro omnibus perſoluit pretium. Inde gradum fecit, vt prætextu extollendæ fidei, opera vniuerſa, vana reputaret: affirmans, ſola nos fide iuſtificari: per hoc ſcilicet duntaxat, quod quiſque credat ſibi cōdonari peccata per Chriſtum. Tandem eo prorupit inſanię, vt omnia opera, etiam ſanctiſsimi hominis, peccata æſtimaret. Quin vero vna illa fide adimpleri omnia præcepta, atque adeo qui credit, liberū eſſe à lege: quod lib. 3. expugnandum nobis eſt. Igitur articulus hic multo virulentior, ac perniciosior natus, nutritúſque eſt aliquo tempore, quàm iam modo defendatur. Hoc enim ſenſu cœpit Luther. ſuáque deinceps progenies profiteri, ſola nos fide iuſtificari, quòd qui vnam hanc haberet certam firmámque fidē, condonari ſibi, ſcilicet gratis peccata per Chriſtum, nulla alia operum lege teneretur: ſed quicquid operis perpetraret, ſi fidem retineret, neutiquam gratia excideret. Aſſertiones ergo de hac re iſtorum non confuſe, vt aſſolet, ſed ex ordine diſponam, vt gradatim melius perpendantur. Primum enim Luthe. in aſſertionibus ad Leonem, arti. 1. fidem cum ſacramentis comparans, Nec noui, inquit, nec veteris teſtamenti ſacramenta, ſed ſola fides iuſtificat. Et contraria ſententia hæretica eſt. Et arti. 15. Ad ſacramentū euchariſtiæ accedētes hæc ſola fides puros facit & dignos, ſi credant & confidāt ſe gratiā ibi conſecuturos. Secundo cōferens fidem cum operibus ait in lib. de libertate chriſtiana, ſolam fidē ſufficere ad ſalutem: opera nullo modo iuſtificare. Et in expoſitione epiſt. ad Gal. Sola, inquit, fides neceſſaria eſt, cætera omnia opera

Luthe.

Aſſertiones Lutheranorum.

liberrima,neq; præcepta,neq; prohibita. Et in lib.de captiuitate Babylonica. Per ſolam fidem poſſumus cum Deo agere, opera ille nihil curat,neque illis indiget. Et de votis monaſticis,Fides & opera quàm longiſſime inter ſe diſtant, & cõtrariantur,vt non poſſint opera abſq; fidei iactura doceri: nã euangelium pugnat cum lege. Et in libello de libertate chriſtiana,docet eum qui habet fidem, liberum eſſe ab omnibus præceptis legis,neq; vllis indigere operibus vt ſaluus ſit: ſed ſola,inquit,fides hæc omnia largitur abunde. Tertio itaque eo progreditur,vt nulla etiam opera, quantumcunq; praua, officere quicquam exiſtimet habenti fidem. Sic enim ait in ſermone aduerſus Carolſtadium, Nullum eſt peccatum,niſi incredulitas,nulla iuſtitia niſi fides. Ex quo in de captiuitate Babylonica,infert nulla peccata poſſe hominẽ damnare, & ſi velit,niſi ſolam incredulitatem. Neq; habenti fidem,dubitandum eſt de ſua ſalute: quia promiſſio ibi facta nullis peccatis eſt mutabilis,niſi ſola incredulitate. Et in de votis monaſticis,Nulla opera credenti in Chriſtũ tam mala ſunt, quæ poſſint eum damnare,& accuſare. Cætera propriis cuiuſque locis adiicientur. Hæc omnia dogmata ad literam perſeuerauerunt aliquandiu tueri ſui poſtea diſcipuli: atq; huiuſmodi floribus opera ſua conſpergere: vt eſt potiſſimũ videre apud Melanthonem in locis communibus. In hoc tamen explicato ſẽſu:videlicet,quod eatenus nulla ſint alia neceſſaria opera præter fidem,vt nullum extra incredulitatem ſit peccatũ, inſaniſſima hæreſis eſt.& quam miraculum eſt mentem chriſtiani hominis occupaſſe. Haud tamen noua eſt peſtis, ſed quæ ab initio vſque naſcẽtis eccleſiæ genus ducit. Fuit enim hæreſis Eunomij, quam Auguſt.lib.de hære. cap.54. ſub his verbis refert, Fertur etiam vſqueadeo fuiſſe bonis moribus inimicus,vt aſſeueraret,quod nihil cuique obeſſet quorumlibet perpetratio ac perſeuerantia peccatorum, ſi huius quæ ab illo docebatur fidei particeps eſſet. Idem affirmat Luther. Niſi quod ait fidem non debere eſſe ocioſam: ſed libere debere chriſtianũ exercere ſe in operibus charitatis erga proximos. Et in de fide & operibus cap.14.idem Aug. tempore ſtatim apoſtolorum ait,hanc ipſam hęreſim eadem omnino

Hæreſis manifeſta

Eunomi⁹.

Auguſt.

no exordia, quæ in iſtis modo noſtris aduerſariis, habuiſſe. Nempe dum non intellectis, inquit, quibuſdam obſcuris ſententiis apoſtoli Pauli: ſcilicet, Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum, & Arbitramur hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis: arbitrati quidam ſunt fidem ſatis eſſe ad ſalutem ſine aliis operibus bonis, quinimo malis nihil obſtantibus. Quā, inquit, ob cauſam aliæ apoſtolicæ epiſt. Petri, Ioannis, Iacobi, & Iudæ contra hanc maxime dirigunt intentionem, vt vehementer aſtruant fidem ſine operibus nihil prodeſſe. Sicut ipſe ait Paul. Fides quæ per dilectionē operatur. Et ſuper pſal. 31. eorundem hæreticorum verba inducit, miſericordiam Dei peccatoribus ita promittentium, vt in quibuslibet peccatis perſeuerantibus, tantum credentibus, quia Deus liberat, Deus ignoſcit, paratam eſſe dicerent: ita vt nemo eſſet periturus fidelium iniquorum. Quibus reſpondet, quod Deus ille iuſtus, quibus cantatur miſericordia, & iudicium, damnabit hominem male de ſe præſumentem, & ad interitum ſuum, miſericordia Dei ipſius abutentem. ¶ Porro cum ſenſus hic plures conuoluat errores, videlicet cōtra neceſsitatem ſacramentorum & operum, & contra præceptorum, & peccatorum numerum, & varietatē: ſi turbam ſimul totā aggrederemur, ſuo nos agmine obrueret. Inſtituit Chriſtus ſui pretium ſanguinis ad nos per ſacramēta deriuari, vt quicunque à fide peregrinaretur, niſi renatus ex aqua & ſpiritu ſancto, non poſſet introire in regnum Dei: & qui lethale crimen admiſiſſent, niſi egiſſent pœnitētiam, ſimul periiſſent omnes. Denique nulli quantumcunque reconciliati, niſi carnem filij hominis manducantes, & bibentes eius ſanguinem, non haberent vitam in ſe. Oblatrat contra Luthe. ſacramenta non eſſe iuſtificandis neceſſaria, ſed ſolam fidem. Signauit Deus ab initio in mentibus mortalium ius naturæ, vt Deum religione colerent, ſeque homines præſcriptis certis præceptis in pace, & tranquillitate illæſos continerent, mutuiſque officiis adiuuarent: illa in duabus tabulis poſtea inſcripſit: ac denique, cum fides perfectio eſſet naturę, in euangelio Chriſtus innouauit: adiectis, quæ ſua erat authoritas, aliis nonnullis: admonens, vt qui vellet ad vitam ingredi

Multiplex error.

Comparatio Luthe. cum euāgelio.

ſeruaret mandata:tranſgreſſoribus comminatus æterna ſupplicia:pręcipiens apoſtolis,vt baptizantes gentes ſacramento fidei,docerent eos ſeruare quæcunque mandauerat illis. Obſtrepit Deo Luther.nulla eſſe opera neceſſaria præter fidem,neque alia homines teneri lege. Dignoſcit Apoſtolus complura opera carnis,quæ ſunt,fornicatio,immundicia,& id genus plurima:& fructus ſpiritus diuerſos, qui ſunt, charitas,pax, patientia,&c. Amputat omnia Luthe. vt nullum ſit aliud opus virtutis præterquam fidei, nullúmque extra incredulitatem, peccatum. Reliqua vtique vſque ad ſuas proprias ſedes reponamus. Nunc in hoc libro id tantum examinemus,an in puncto iuſtificationis alia ſint opera neceſſaria præter fidem, quæ pariter nos præparent cum actu fidei. Alter ergo ſenſus eſt huius aſſertionis. Sola fide iuſtificamur. Quem iam Lutherani exacte, vt exiſtimant limatum,tueri pertendunt. Hunc claritatis gratia, quam ſummopere conamur, per haſce propoſitiones ex ſua doctrina depromptas,explicamus. ¶ Prima,omniúmque fundamentum,aſſertio iſtorum eſt, Sola fide per Chriſtum ſeruatorem noſtrum iuſtificamur. Quæ expreſsiſsime (aiunt) habetur apud Paulum.Porro qui ait Roma.3.Arbitramur hominem iuſtificari per fidem,nō ex operibus. Et Ephe.2. Gratia eſtis ſaluati per fidem,& hoc non ex vobis,Dei enim donum eſt. Et hoc eſt punctum capitale quo diſſentiunt à veritate catholica,quam nos contra, legitime interpretantes Paulum, propugnamus:videlicet non ſola nos fide iuſtificari. ¶ Et quamuis ſeries hæc & ordo minime apud illos habeatur,tamen,vt de ſingulis lucidior ſit diſputatio,ſit ad expoſitionē prioris,ſecunda eorum propoſitio. Iuſtificari trifariam dicitur. Quandoque enim vſurpatur de eo quod eſt comprobari,aut iudicari,aliquem eſſe iuſtum. Secundo modo accipitur pro eo,quod eſt,ex iniuſto iuſtum fieri. Et tertio modo pro eo quod eſt,iuſtitiam iſti augeri. De quibus acceptionibus capite proximo explicatior fiet ſermo.¶ Huic ſubiicitur tertia ex eorum aſſertis propoſitio.Cum dicitur, ſola nos fide iuſtificari,id ſentiendum eſt,tam de ſecundo,quàm de tertio modo iuſtificationis.Ita vt tam acquiſitio,quàm augmētum

[Margin notes: Secundus ſenſus Lutheranorum. — Rom.3. Ephe.2. — Secunda ꝓpoſitio. — Tertia ꝓpoſitio.]

tum iuſtitiæ, ſoli tribuatur fidei. Quod ſi opera bona illius qui iam iuſtificatus eſt, dicuntur aliquo modo ipſum iuſtificare, id inquiunt, duntaxat eſt in prima vſurpatione iuſtificationis: ſcilicet, quod iuſtus per ſua opera pronunciatur à Deo iuſtus: quia opera ſua reputantur ab eo iuſta, & cõmendantur, tanquam fidei teſtimonia. Imo vero ex pertinacia illa, quod poſt baptiſmum concupiſcentia adhuc manet peccatum, conſequens faciunt, omnia opera, etiam iuſtificati, eſſe de ſe peccata, niſi quod per gratiam Chriſti non imputantur. Quæ quidem diſputationes ad.3. librum pertinent.

¶ Quarta iſtorum aſſertio eſt. Nomen fidei tripliciter accipitur. Primo modo de fide hiſtoriæ. Secundo de fide promiſſionis. Et tertio de fide miraculorum. Diſtinguunt enim tam vetus quàm nouum teſtamentum. Dicentes, quod alia ſunt in ſcriptura ſacra, quę ad hiſtoriam attinent: vt creatio mundi, inundatio diluuij, & reliquæ Patrum hiſtoriæ. Et in nouo teſtamento: natiuitas, vita, & mors Chriſti. Alia ſunt quæ pertinent ad promiſsiones. Vt, In ſemine tuo benedicentur omnes gẽtes, Non auferetur ſceptrum de tribu Iuda, donec veniat qui mittendus eſt, Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit, Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt, &c. De fide miraculorum paulo poſt. Diſtinctio fuit primo Lutheri in de libertate Chriſtiana, & art.1. ad Leo. quæ ſuis celebratiſsima eſt. *Quarta propoſitio.* *Fides tripliciter.*

¶ Supponunt & huic diſtinctioni quintam propoſitionem. Cum docemus, inquiunt, ſola nos fide iuſtificari, non intelligimus de fide hiſtoriæ, qua credimus, veram eſſe ſcripturam, ſed de fide: hoc eſt de fiducia, qua quiſque fidere debet promiſsionibus Dei de remiſsione peccatorum per Chriſtum efficienda. Hæc illi. Siniſtre ergo putant aliqui, fidem hiſtoricã appellari ab illis fidem humanitus acquiſitam, vt diſtinguitur contra diuinitus infuſam. Quinimo fides hiſtoriæ in ſchola Lutherana, eſt quoq; diuino afflatu inſpirata, ſed ex parte obiecti dignoſcitur à fide, quæ habenda à nobis eſt diuinarũ promiſsionũ. *Quinta propoſitio.* *Fiducia.* *Fides hiſtorica.*

¶ Sexta eorũdem propoſitio eſt, & quàm maxime adnotãda, ſane quæ baſis eſt ſuæ confictæ iuſtificationis. Fides (aiunt) qua iuſtificamur non eſt fiducia ſola in genere, qua confidi- *Sexta propoſitio.*

mus, Deum paratum eſſe reconciliare vniuerſos per Chriſtum, ſi ſua duritia, & culpa non obſtiterint. Sed eſt fides & fiducia qua quiſque in particulari, & abſque vlla conditione firmiter credit, certóque confidit, nunc in facto ſibi remitti peccata à Deo gratis per Chriſtum. Et quoniam aſſertũ hoc, omnium eſt inter nos controuerſiarum maxima, quin vero vniuerſarum fomentum, radicem huius & cauſam ſic accipito. Vbi aiunt, fide nos iuſtificari, non intelligunt, quod actus ille & aſſenſus fidei noſter ſit aliquo modo meritum aut cauſa iuſtificationis: imo neq; diſpoſitio aut pręparatio: ſed quod ſit quaſi manus vel vncinus quo apprehendimus miſericordiam Dei per hoc ſolum, quod eſt aſſenſus quo credimus Deum eſſe veracẽ & fidelẽ ſponſorem: vti iam iam apertius ediſſeram. ¶ Septima fuerit, poſtremáque iſtorum concluſio.

Septima propoſitio.

Tametſi fides hiſtoriæ reliquæ euangelij, quæ donum etiam Dei eſt, manere vtique poſsit abſque ſpe & charitate, fides tamen firma promiſsionis peccatorum eſſe neutiquam ſine illis poteſt: ſed ſunt, inquiunt, indiuidui comites, illa tamen hiſtorica abſque charitate non eſt proprie fides.

Status cõtrouerſię.

¶ Igitur quo ad punctum principis iuſtificationis reuertamur, qua ex iniuſtis iuſti conſtituimur, non te tedeat ſolertiſsime lector in ſumma etiamnum contueri, diſcernerḗque ſtatum & ſedem huius controuerſiæ. Eſt enim poſita (vt in fronte primi libri propoſuimus) in intellectu huius verbi, FIDES QVAE PER CHARITATEM OPERATVR. De quo verbo perquã diſcrepanter inter nos illóſq; conuenit. Ambæ enim partes cõfitemur, fide per charitatẽ operãte, iuſtitiam dei apprehẽdi: ſed tamẽ hoc, apprehẽdi, diuerſiſsime à nobis ipſi vſurpant. Apprehendere nanque ipſis idẽ eſt quod credere, aſſenſúmq; & fidẽ prębere fideli Deo promittenti ſalutem. Et illo ſolo actu aiunt recipere nos gratiã, miſericordiã, & iuſtitiã Dei: poſt gratiã vero cõtinuo ſequi infuſionẽ charitatis. Itaque nullum actum agnoſcunt pręiuũ gratię pręter illum fidei. Cuius rationẽ hanc adferunt, & Luther. in de liber. chri. & vbiq; ſui cõplices. Nempe quod vna ſola re opus eſt ad vitam, & iuſtitiã, puta verbo Dei. Iuxta illud, Nõ in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei.

Fide apprehendi iuſtitiam.

Dei. Et in pſal. 104. Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos. Atq; hoc verbum eſt, ait, promiſſio euãgelica. Cum autẽ verbum, inquit, & promiſſio ſola fide per intellectũ apprehẽdatur, ille ſolus aſſenſus apprehendit miſericordiã: quam poſtea conſequitur charitas, & opera. Et hac de cauſa in art. 1. ad Leonem contendit, quod ſacramentũ non confert gratiam: ſed ſola fides verbi Chriſti promittentis. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Et quorũ remiſeritis peccata, remiſſa erunt. Idem docent in cõfeſſione Auguſtana art. 5. In cuius apologia Melanthon, Non ſolum laudatur, inquit, fides, quaſi ſit principium iuſtificationis, vt aduerſarij dicunt, ſed nos ſic de fide ſentimus, quod proprie ac vere ipſa fide propter Chriſtũ iuſti reputemur. Et iterum. Sola, inquit, fide in Chriſtum nõ per dilectionem aut opera conſequimur remiſſionem peccatorum: etſi dilectio ſequitur fidem. Et infra, Sola fide apprehendimus miſericordiã: quia illa accipit promiſſionem qua Deus pollicitus eſt, quod propter Chriſtum velit propitius eſſe credentibus in eum. Et infra. Quia promiſſio nõ poteſt, inquit, accipi niſi fide. Vide quomodo ſemper accipit pro pręciſo actu intellectus & abſq; vllo prorſus ænigmate. Bucc. in ſua concordia controuerſiarum, exponens libellum imperatorium, ait fidem, vt fides eſt, vt aſſenſio eſt euangelij, fidem ipſam ſolam: hoc eſt, primo & per ſe eſſe ſolidam plenamq; cauſam receptiuam primum gratiæ atque adoptionis dei, & principis iuſtificationis: id eſt qua ex iniuſtis efficimur iuſti: deinde ſequitur charitas, ad operãdum iuſta. Nota ergo quã aperte reuera negent, fide nos iuſtificari per charitatem operante: ſiquidem ſola aſſenſione intellectus, aiunt, apprehendi gratiam: quam mox gratiam conſequitur charitas, atq; adeo opera. Atq; hac de cauſa, aſſerunt neceſſarium eſſe nexũ inter fidem & charitatem. Nempe quod fides ſola aſſequitur primum gratiam, quam gratiam protinusq; conſequitur charitas. Nos autem ſecundum euãgelicam veritatem, dicimus, quod apprehẽdere gratiam, & miſericordiam, non eſt idem quod aſſentire, & credere: niſi, apprehendere, accipiatur pro eo quod eſt cognoſcere: vnde potentiæ cognoſcitiuæ appellantur apprehenſiuæ. Sed defendimus, quod apprehendere

Melanch.

Veritas catholicorũ

eſt actu credendi,ſperãdi, & diligendi per deteſtationẽ peccatorum,præueniente afflatu & ope diuina,diſponi, parari, trahi,venire & conuerti ad ſuſcipiendum gratificantem gratiam. Ita vt fides non ſolum poſt gratiam, ſed in receptione ipſius gratiæ per actum dilectionis operetur. Quia de ipſa prima iuſtificatione loquebatur Paul. vbi ait,apud Deum neque circuncifionem,neque præputium quicq̃ valere: ſed fidem,quæ per charitatem operatur. Quæ tamen iſtis ſoboles ex hoc dogmate propagetur, in ſubſequentibus apparebit. Huc te ergo optime lector identidem poſt hac remittemus. Hãc ob oculos habebis pagellam, quam deinceps reſpectes.

Quo termini controuerſiæ exponuntur. *cap.6.*

IN capite ergo ſtatim diſputationis duas iſtas voces, iuſtificatio,&,fides,exponere eſt operæpretium. Iuſtificatio trifariam (vt in ſecunda ſua propoſitione

Iuſtificatio nomẽ multiplex.

cum Lutheranis conſentiamus)accipitur. Prima, genuinaq; notio huius nominis,eſt acquiſitio iuſtitię:nempe ex iniuſto iuſtum fieri. Sicuti calefactio ex frigido fieri calidum. Nomina enim huius figuræ mutationem inter duo contraria ſignificant. Secunda huic proxima notio eſt,vt ſignificet augmentationem iuſtitiæ. In his quippe formis quæ gradus habent, nomen verbale non ſolum primam mutationem, ſed progreſſionem quoque ſignificat. Dicitur enim etiam calefactio,intentio caloris. Quæ quidem duæ acceptiones celeberrimæ ſunt in ſacris eloquiis. De prima ait Paul. Ei autem,

Roma. 4.

qui non operatur,credenti in eum qui iuſtificat impium. Et

Iuſtificatiõis diffinitio.

capitu. 6. Qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Eſt enim iuſtificatio hoc primo modo, vt eſt in gloſ. ſuper illud Roma. 8. Quos vocauit, hos & iuſtificauit, peccatorum remiſſio per gratiam ſpiritusſancti. Videlicet,qua gratia formaliter iuſtificamur virtute,& merito Chriſti. Vnde ad Corint. Paul. Fornicarij, inquit, idolis ſeruientes, adulteri, & cætera,fuiſtis: ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis,ſed iuſtificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Quamobrem iuſtificatio in preſentiarum non dicitur à iuſtitia,ſpeciali virtute:ſed quemadmodum libro priori de iuſtitia originali dicebamus, vt importat rectitudinem

totius

totius hominis. Hoc namque ſignificatu vſurpat quoque nomen iuſtitiæ Ariſtote.5.Ethi. Inſtar corporeæ iuſtificationis: tunc enim res vna cum altera iuſtificatur, quando adæquantur ambæ. Et quàmuis inter nos & Deum, quippe vbi non eſt omnino æqualitas, integra eſſe nequeat ratio iuſtitiæ, iuſtificamur tamē, cum ſuæ voluntati ſubiecti, ad ſuam legem & regulam exigimur, & ſecundum fragilitatem noſtram referimur & coaptamur. Hæc enim iuſtitia eſt, quam commemorat Paul. in initio ſtatim epiſto. ad Roma. Vbi enim dicit euangelium eſſe virtutem Dei, confeſtim annectit, Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem. De ſecundo modo iuſtificationis legimus Apoca.22. Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Et Eccle.18. Non verearis vſque ad mortem iuſtificari. Et Iacobi.2. Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Quibus verbis contradixiſſet Paulo: vbi ait, Arbitramur hominem iuſtificari per fidem, & non ex operibus, niſi Paul. de priori iuſtificatione: Iaco. vero de altera loqueretur. Tametſi ſuo loco explicabimus, vt etiam opera noſtra concurrant in iuſtificatione. Niſi quod Paul. loquitur de præcedentibus. Tertio modo vſurpatur preterea nomen iuſtificationis pro eo quod eſt, reum abſolui in iudicio, & pronunciari ab illo. Neque vſurpatio hæc adeo eſt aliena à prima, quinimo omnino illi agnata. Quemadmodum enim in re apud Deum iuſtificari, eſt eum qui iniuſtus erat, iuſtum fieri: ita in foro exteriori coram hominibus, eſt, eum qui iniuſtus habetur, & reus fit, ſecundum allegata, & probata pronunciari iuſtum. Quo ſenſu Prouerb. 17. ait Sapiens, Qui iuſtificat impium, & qui condemnat iuſtum, abominabilis eſt vterque apud Deum. Et Deutero.25. Si fuerit cauſa inter aliquos, & interpellauerint iudices, quem iuſtum eſſe perſpexerint, illi iuſtitiæ palmam dabunt. Ad verbum græcum reddendum eſſet, Illum iuſtificabunt. Neque abhinc quidem longiſſime diſtat ſignificatio illa pſalmi. Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cū iudicaris: id eſt, vt cum homines de te iudicauerint, iuſtus inueniaris. Ad hūc prope modum, iuſtificare, ſignificat etiam commendare, ſeu iactare iuſtitiam. Secundum illud Lucæ.10. Ille autem volēs iuſtifi

2.modo.

3.modo.

Prou. 17

Deut.25.

Pſal 50.

iuſtificare ſeipſum. Et cap. 16. Vos eſtis, qui iuſtificatis vos coram hominibus: deus autem nouit corda veſtra. Hæc autem tertia ſignificatio nuſpiam eſt apud Paulum, neque in ſcriptura: vbi fit mentio de noſtra per Chriſtum iuſtificatione. In quo Lutherani (quæ ſua eſt tertia propoſitio) turpiter falſi, nequiter fallunt. Sed accipitur iuſtificatio primo modo pro vera acquiſitione nouæ iuſtitiæ. Et vbi accipitur ſecundo modo, deſignatur quoque vera augmentatio iuſtitiæ, quæ fit per opera noſtra, emanantia ex gratia dei, & non duntaxat reputatio ſeu commendatio iuſtitiæ, vt in ſubſequentibus fuſius demonſtrabitur. Vſus eſt ergo Paul. nomine iuſtificationis (ſi rem coniectari nobis licet) alludens forſan ad originalem iuſtitiam, in qua creati ſunt Protoparentes noſtri. Nam quoniam illam omnes ex culpa ſua perdidimus, liberationem: ab hoc noſtro originali contagio ſignificanter nuncupauit iuſtificationem: hoc eſt, reſtitutionem, & quadãtenus inſtaurationem, non quidem eiuſdem prorſus originalis iuſtitiæ, ſed tamen rectitudinis hominis ad deum, quæ illius erat forma & radix. Quocirca vt ſcite adnotauit S. Thom. 1.2.q.113. Quamuis iuſtificatio noſtra, & à fide inchoetur, & conſummetur per charitatem, à neutra tamen harum virtutum ſortitur nomen: ſed à generali iuſtitia. Eo quod fides peculiaris virtus eſt intellectus: veluti charitas, volũtatis: ſed iuſtitia totam deſignat hominis rectitudinem. Hinc fit, vt iuſtificatio, ſolum paſſiue accipiatur pro illo motu qui eſt in homine. Neque propria eſt diſtinctio qua aliqui effingunt, aliam eſſe in Chriſto iuſtificationem, quæ eſt cauſa noſtræ, & aliam in nobis, quæ eſt illius effectus. Nam ſicut apud philoſophos, motus non eſt in mouente, ſed in re mota, vt calefactio non eſt in igne: ſed cauſa calefaciendi, vnde procedit calefactio, quæ eſt in aqua. Nec concederet Ariſt. quod calefactio actio ſit in igne, ſed ab igne: ſunt enim ijdem motus, actio, & paſſio, licet reſpectus actionis ſit in igne. Eodem modo neque in deo neque in Chriſto eſt proprie iuſtificatio noſtra, niſi quia in eo eſt cauſa vnde procedit iuſtificatio noſtri. Vnde Auguſt. de ſpi. & lit. cap. xi. exponens illud Pauli. Iuſtitia Dei in eo reuelatur &c. ait ideo dici iuſtitiam Dei, quod nobis

[Margin: Alluſio ad iuſti. orig.]
[Margin: S. Thom.]
[Margin: Iuſtificatio ſolum paſſiue.]
[Margin: Auguſt.]

bis illam impartiẽdo,iuſtos nos facit. Et ſuper illud Pſal.30. In tua iuſtitia erue me. Iuſtitia,inquit,Dei noſtra fit,cum nobis donatur.Et hæc de primo verbo quæſtionis,ſcilicet iuſtificatio. ¶ Alterum vero, puta fides, non ſolum pars aduerſa, vt in quarta ipſorum propoſitione retulim⁹, ſed noſtri etiam in tot diſcindunt ac dilaniant ſignificatus, ferme quot ſunt in ſcripturis verba de fide. Adeo vt vix poſsimus mente retinere tam multiiugam nominis æquiuocationem. Etenim aduerſarij quo fidem quę eſt extra charitatem,fidem eſſe denegent,de qua tamen ait Paul.Si habuero fidem,ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum: confingunt, neſcio quam fidem miraculorum, diſtinctam à fide catholica.Et quo defendant ſola nos fide iuſtificari, diſcernunt aliam fidem hiſtoriæ euangelicæ(quam negare nequeunt haberi poſſe extra gratiam)à ſua fide iuſtificante, cõfinguntque neſcio quas alias fides: vt eſt potiſsimum videre apud Melanthon.in apolo. & latius in locis cõmunibus: & apud Bucerum in ſua modò reconciliatione controuerſiæ iuſtificationis. Quin Pighius etiam noſter docet fidem accipi pro fiducia: item pro conſcientia. Atque alios iam vſq; ad quindecim ſectiones fidei audiui multiplicantes:ſcilicet,pro authoritate,pro promiſsione, pro iureiurãdo, & neſcio quibus aliis modis.Quæ quidem varietas, & diuerſitas,præterquam quod abſque ratione & arte rei ſimplici tribuitur, omnes fimbrias,& neruos diſputatiõis fidei præſcidit. Cũ enim Chriſtus vnam fidem catholicã,quam baſim ſtructuræ chriſtianæ praiecerat, quàm plurimis priuilegiis donaſſet, vt illam in animos mortalium altius imprimeret, quiuis locus ſcripturæ, vbi tale aliquod priuilegium, & virtus fidei commendatur,facile iam eluſus repellitur.Sane cum quilibet fingit, hoc, vel alio modo vſurpari illic, quam ſemel lacerauit fidem. Haud quidem inficias ierim, quin ſint primum omnium homonymiæ,& amphibologiæ explicandæ,ne diſputatio hoc vitio laboret:ſunt tamen iudicio,& arte dignoſcendæ.Agam prius cum noſtris. Nam de notionibus,quib⁹ hoc nomine vtuntur Proteſtantes,paulo inferius futurus eſt ſermo. Igitur quantum meditari poſſum,duplex tantum ſigni-

Fides indigne diſſecatur.

Melan.

Buce.

Pighius.

Nocet tã multiplex diuiſio fidei.

Homonymia explicanda.

Q

Eides bifariam dicitur.

ficatus eſt in hoc nomine fides. Significat enim & virtutem moralē,quæ eſt in voluntate,& intellectualem quę eſt in intellectu. Quæ quidē explicatio ex ipſa ſtatim nominis etymologia perlucet. Etenim & Cicero prius,lib.1.de officiis, & poſtmodum epiſtol.19. ad Hiero. Auguſt. in duabus ſyllabis,quarum prima eſt à fio, ſecunda vero à dico, adnotarūt, fidem eo dici,quia fit,quod dicitur. Vnde fides primum omnium ſignificat conſtantiā,& veritatem, quæ in dictis quidpiam aſſerentis,aut promittentis,ineſſe debet:quæ nimirum moralis virtus, fidelitas etiam nuncupatur. Qua de cauſa ait illic Cicero, Fides eſt dictorum, & conuentorum conſtantia & veritas: quæ quidem eſt totius iuſtitiæ fundamentum. Ob idque in pactis, vbi eſt vtrinque mutua promiſsio, dixit ille. Accipe,daque fidem. Falluntur ergo, niſi ego fallor, qui dicunt vno modo accipi fidem pro promiſsione vel ſponſione. Nam promiſsio res eſt prior fide. Etenim cum quis quid pollicetur, dicitur promiſsione illa dare, aſtringere,& obligare ſuam fidem: quam poſtea liberat, cum implet promiſsionem, vel violat, ſi non implet. Non tamen dicitur, obligare,aut dare promisſsionem, ſicut nec dicitur,implere fidem, ſed promiſsionem. Eſt ergo fides non promiſſio,ſed veritas firma, quæ ſeruanda eſt ob promiſsionem, & quam promittentes quodammodo impignoramus. Et ideo qui iniuria ab aliquo circunuenitur vel defraudatur, implorat deorum hominúmque fidem: quod eſt, conſtantiam & veritatem. Neque opus eſt aliam fidei acceptionem fingere pro authoritate illius,cui credēdum eſt. Quippe cum in hāc recidat,quam modo diximus,conſtantiā,& veritatem. Inde enim quiſque dignus eſt, cui adhibeatur fides, quod conſtās & verus exiſtimatur,vt faciat quod dicit. Qua qui caret conſtantia,dicitur carere fide. Vt,Frōti nulla fides. Et hoc modo dicimur derogare fidem eius, cui facimus ne habeatur fides, & reconciliare fidem eius,cui facimus vt detur fides. Et bona dicitur fide quis, quid gerere,aut poſsidere, dum ſine dolo malo id facit. ¶ Secundo modo accipitur fides, vt eſt intellectualis virtus. Nempe aſſenſus quem præbemus enuncianti aut promittenti nobis aliquid. Quę quidem notio ex priori

Fides quia fit quod dicitur.

Fides diſtinguitur à promiſsione.

Fides intellectualis.

ri naſcitur. Cum enim ille, quem fidem primo modo habere ſcio (id eſt dictorum conſtantiam & veritatem) mihi aſſerit quicquam, aut promittit, perſuadet quidem mihi, quod dicit: & (quod idem pollet) facit mihi fidem: hoc eſt, generat in me aſſenſum quo illi credo. Qui quidem proinde aſſenſus dicitur fides. Tametſi idiomatum iſti moroſi obſeruatores aiunt, huiuſmodi aſſenſum non tam propriè nuncupari fidem. Dicitur nanque græce πίστις, à πέπεισμαι, quod πίστις
eſt perſuaſi, & fidem feci. Et ideo πίστις potius (aiunt) transferenda eſſet latine, perſuaſio, quàm fides. Imo grammaticiſsimi quidã dicũt, non poſſe reddi vna voce latina. Et de hoc complent longiſsimas paginas. At vero tametſi Quintilia. tranſtulerit perſuaſionem, nihilominus latini etiam celebratiſsimi appellant, fidem. Et quidem merito. Nam vt apud latinos fides, ita & apud græcos πίστις tam paſsiue accipitur, quàm actiue. Eſt enim apud illos πίστιν διδόναι, καὶ δέχεσθαι, quod nos vertimus fidem dare, & accipere. Et ideo illa perſuaſio, quæ mihi fit ab alio, optime dicitur fides, quam ipſe mihi facit, & ego illi habeo. Vnde habere, ſeu adhibere fidẽ, credere eſt. Vt apud Terentiũ, Si hęc fidem habeat ſe iri prępoſitum tibi. Et apud Poetam, Credo equidẽ, nec vna fides, Poetarũ
genus eſſe deorum. Et Cicero in Topic. Argumentum eſt teſtimo-
ratio rei dubię faciens fidem. Et idem in officiis, His, inquit, nia.
fidẽ habemus, quos plus intelligere, quàm nos arbitramur. Et q̃uis doctores ſancti primi fuiſſent, qui rem hoc nomine donaſſent, ſatis haberet notio hæc authoritatis. Eſt enĩ apud omnes eccleſiaſticos ſummo conſenſu recepta. Duos ergo ſi demus huic nomini fides, ſignificatus, ſatis eſt. Nẽpe vt ſit Duo ſi-
fides, quã mihi quiſpiam dat, dum quicquam aſſerit, aut pro- gnifica-
mittit, & quã ego viciſsim do illi, dũ credo. Has dũtaxat no- tus, fidei.
tiones edocet Aug. de ſpi. & li. ca. 31. His verbis, De hac enĩ Auguſt.
fide nũc loquimur, quam adhibemus cum aliquid credimus: non quam damus cũ aliquid pollicemur: nam & ipſa dicitur fides. Sed aliter dicimus. Non mihi habuit fidem: aliter autẽ, Non mihi ſeruauit fidem. Nam illud eſt, non credidit quod dixi: illud, non fecit, quod dixit. Secundũ hanc fidẽ, qua credimus, fideles ſumus Deo: ſecũdum illam vero, qua fit quod

promittitur, etiam Deus ipſe fidelis eſt nobis. Hoc enim dicit Apoſtolus, Fidelis Deus qui non vos permittit tentari ſupra id quod poteſtis. Tantum Aug. Animaduertamus ergo, duobus modis dici fidem. Primo, qua Deus eſt nobis fidelis, altero, qua nos ſumus Deo. Vno cap. 3. ad Roma. deſignat Paul. vtranque. Vbi enim ait, Quid, ſi quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas eorum fidem Dei euacuauit? Abſit, ibi fides accipitur primo modo pro fide qua Deus eſt fidelis in ſuis promiſsionibus: quæ porro non pendent ex operibus noſtris, vt Iudæi putabāt. Et ideo ait, quod quamuis quidam non crediderint promiſsionibus Dei, nec legem eius ſeruauerint, firma tamē veritas manet in ſuis dictis, vt faciat quod dixit. Vbi autem paulo inferius ait, Iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes qui credunt in eum, loquitur de fide ſecundo modo: nimirum qua nos credentes fideles ſumus Deo, quę quidem cauſa eſt, & fundamentum iuſtificationis noſtræ. Ex his primo colligitur, quod non eſt neceſſarium vt alio modo accipiatur fides pro fiducia: vt tam noſtri quidam, quàm aduerſarij omnes pro comperto habent. Nam fiducia, res eſt alia à fide & proles eius. Nec per ſe propriè eſt virtus, ſed virtutis modus. Eſt enim vt ſcienter ait S. Thomas. 2. 2. q. 129. roborata ſpes ex aliqua firma opinione: ſeu robur ſpei, pertinens ad magnanimitatem. Inde enim quod fidem habeo dictis aſſerentis, aut promittentis, ſpero & fido ita fore. Quinimo quamuis ex fide naſcitur, à charitate poſtmodum augetur & perficitur. Et ideo fiducia à fide nomen trahit, ſicuti effectus à cauſa. Quamobrem firma, certaque fides exprimitur nomine fiduciæ: veluti cauſa, nomine effectus. Id quod ex exemplis ipſis, quæ iſti multiplicatores ſignificationum fidei adferunt, palam conſtat. Aiunt enim hoc modo accipi fidē pro fiducia: vbi ait Iacob. cap. 1. quod is qui à Deo quicquam poſtulauerit, poſtulet in fide, nihil hæſitans, ita accipi quoties in euangelio exigebat fidem ab illis Chriſtus, qui ad ſe veniebant petitum ſanitatem: & vbi ait, Si habueritis fidē ſicut granum ſinapis, dicetis monti, tranſi hinc, &c. Et vbi ait Paul. Si habuero omnē fidem, ita vt montes transferam,

Marginalia: Rom. 3. — Fiducia. — Iaco. 1. — Matth. 17 — Cor. 13.

ram, &c. Cum tamen ſit manifeſtiſsimũ in his omnibus locis accipi fidem pro fide catholica: id eſt pro aſſenſu firmo, certo & cõſtantiſsimo, quem debemus, præbemúſque dictis Chriſti. Enimuero cum hæc fides, eſſet fundamentum qua nititur tota ſalus noſtra, vt crederem⁹ Chriſtũ eſſe Deũ, atq; adeo vera eſſe omnia quæcũq; nos euangelizãdo docuiſſet, in corroborationẽ huius fidei faciebat omnia miracula. Quę Patribus & theologis receptiſsima doctrina eſt. Atq; ex illo loco compertiſsima, vbi dimittens apoſtolos prædicatũ euãgelium ſic eos inſtituit. Signa autem eos qui crediderint, nẽpe qui fidem catholicam ſuſceperint, hæc ſequentur. In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquẽtur nouis, ſerpentes tollent, &c. Quare mirari ſatis nequeo, cum quod aduerſarij noſtri aliam fidem miraculorum excogitauerint, quàm catholicã, tum maximè quod noſtri doctores aliã agnoſcãt, vbi ait Chriſtus, Si habueritis fidem ſicut granũ ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc illuc, & trãſibit: cui concinit illud Pauli, Si habuero fidem, ita vt montes transferam: aut vbicunque in euangelio miraculum facturus, fidem exigebat. Illud enim de Centurione ſalutem puero ſuo deprecante, Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſrael, de qua rogo fide quàm de catholica intelligitur? Sicuti & illud ad cæcos Matth. 9. Creditis quia hoc poſſum facere vobis? Quibus reſpondẽtibus, vtique domine, ſubdit, ſecundum fidem veſtrã fiat. Sed hoc eſt, quod iſtos decipit, quod, vt paulo ante dicebamus, aliquando gradũ ipſum certiſsimę fidei explicat nomine fiduciæ, vt eodẽ capite, Confide fili. Non conſyderantes, quod fiducia ſolum cõmendatur tanq̃ ſignum firmiſsimæ fidei. Et ideo potius nomẽ fiduciæ accipitur pro fide, q̃ nomen fidei pro fiducia. Quocirca eadẽ eſt fides catholica, quam modicam reprehendit in Petro, quem erudiebat futurum caput eccleſiæ, & quam in Chananæa, magnam cõmendauit ad confuſionem populi Iſrael. Neq; alia quidem eſt, de qua ait, Omnia quæcunq; orantes petitis, credite quia accipietis. Credere enim non ſignificat, niſi aſſenſum quem præbemus promittendi: vnde ſi firmus eſt, progignitur fiducia. At vero, ſi quis arguat cõtra, non eſſe petendi neceſſariã

Mar. vl.

Matth. 17

Matth. 8.

Matth. 14 & 15.

Fides poſtulãtium

perſuaſionem, quod ſit impetraturus quicquid petit: quippe quæ eſſe poteſt falſa, & tamen eſt ſemper neceſſaria fiducia: ergo illic fides, accipitur pro fiducia. Hunc ego etiam redarguám. Nũquid minus abſurditatis habet, fiduciam, qua quis fidit ſe obtentum ire quicquid à Deo petierit (ſi modo id recte poſtulet) falſam eſſe poſſe, quàm fidem, qua idem credit? Profecto quàm certa & firma debet eſſe fiducia petẽtium, tã certa eſſe debet fides. Nam ſi fiducia ex fide naſcitur, quo pacto erit fiducia firmior fide? Attamen fidem hãc explicat Seruator noſter, Ioan. 16. vbi ait, Amen amen dico vobis, quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Amen amen, verbum iurantis eſt. Petere autem in nomine Chriſti, eſt petere ea, quę ad ſalutem animæ pertinent, quãdo & vbi oportet. Et in tali articulo tam fides, quàm fiducia certiſsima eſſe debet: in alio vero vtraque erit falſa. Vnde Iaco. vbi ait, Qui poſtulat à Deo, poſtulet, in fide nihil hæſitans: proculdubio de fide quam pollicenti Deo debemus, palam loquitur: & idcirco addit, nihil hęſitans. Quo enim quiſque gradu credit, eodem & cõfidit. Admonet ergo Iaco. vt nemo quicquam poſtulet, niſi quod certo credit ad ſalutem ſibi conferre, & tunc nihil hæſitet. Vel ſi non ſit ita certus, non habeat aliam, vel fidem, vel fiduciam impetrandi, niſi ſub conditione, ſi id quod petit, tale eſt. ¶ Quod demũ addit idem Alber. fidem etiam accipi pro cõſcientia: vbi ait Paul. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, eſſet qui negaret: quoniam for ſan ſenſus Pauli; non eſt niſi, omne quod eſt contra fidem Chriſti, peccatum eſſe. Sed tamen vt demus, accipi illic pro conſcientia, profecto non differt à fide, niſi vt particularis cognitio quæ applicatur ad opus, diſtat ab vniuerſali. facere enim contra conſcientiam, eſt facere contra, quàm fides doceat. De alia vero diuiſione fidei acquiſitę, & infuſæ ſatis hic fuerit prænotaſſe, quod hæc nomina non competunt actibus, ſed habitibus: quorum primus à Deo infunditur: alter vero humano vſu acquiritur. Horum cap. 9. mentio redibit. Obiectum autem actus & habitus promiſcue apud philoſophos eodem nomine fidei nominantur, eo quod actus circa obiectum verſetur, & habitus ſit propter actum. Hac enim notio-

[Margin: Ioan. 16.]

[Margin: Iacobi. 1. Fides diſtinguitur à fiducia.]

[Margin: Obiectũ & habitus fidei.]

notione vſurpamus fidem, dicentes omnia quæ ſunt in ſacra pagina, eſſe fidem catholicam: ſcilicet, quia ſunt obiectum fidei. De illis vero tribus membris, credere Deum, Deo, & in Deum, ratio locum dabit quo dicamus.

De fide ſine operibus quidnam conferat. Cap. 7.

HIs explanatis iuſtificationis fideiq; notionibus, Lutheranorũ machinam iſta propoſitionum ſerie demoliri inſtituimus. Prima ſtatuitur contra ſuũ fundamentum, quod in quinta, & ſexta propoſitionibus explicuimus. Fides catholica, chriſtianæ familiæ neceſſaria, vtpote qua chriſtiani cenſemur, non eſt ſpecialis illa qua indubitato credit quiſque, ac conſtituit ſibi remitti peccata propter Chriſtum, & eſſe in gratia Dei: ſed illa potius perſuaſio diuina, atq; aſſenſus, quem debemus, præſtamuſq; Deo, omnium in genere, quæ ab ipſo ſunt eccleſiæ reuelata per Chriſtum, perq; eius prophetas, euangeliſtas, & apoſtolos: inter quæ & promiſsiones ipſę diuinæ connumerantur. Duo hic enunciamus. Primum eſt, quod nullatenus duæ, ſed vna penitus fides eſt, qua credimus vniuerſa reuelata, ſiue hiſtoriç ſint, ſiue promiſsiones, ſiue præceptiones aut cõſilia. Eiuſdem eim habitus virtus eſt credere, quod Abraham genuit Iſaac, & quod in illo promiſſus eſt nobis redẽptor: quod Chriſtus carnem ſuſcepit, & quod credentibus & baptizatis promiſerit ſalutem. Atque eiuſdẽ fidei eſt actus credere promiſsiones illas, & quaſcunq; alias, quæ ſunt in ſacra pagina, factas eſſe à Deo, quod ad hiſtoriã pertinet: & certo credere veriſsimas eſſe, & firmiſsimas, quod propriè pertinet ad fidẽ promiſsionũ, vnde ſpes nobis erigitur. Secundum eſt, quod promiſsionum aſſenſus, ad fidem catholicam pertinẽs, non eſt ſpecialis ille quo quiſque de ſe credit, ſeu recipere modo, ſeu habere iam gratiã, ſed ille in genere quo firmiter credimus, Ieſum Chriſtum vniuerſalẽ eſſe redemptorẽ, vnũ mediatorem Dei & hominũ: & ideo niſi eius merito, nemini vllam cõdonari noxiam: ſed quicquid peccatorum à lapſu vſq; Adã remiſſum eſt, & remittetur, virtute ſanguinis ſui remitti. Atq; adeo nemini, niſi per ipſum, ad æternã hæreditatem acceſſum patere. Quod autẽ huic modo, illi ve beneficiũ hoc

Prima propoſitio catholica.

impertitur, quia poteſt quiuis diuinæ inſpirationi obſiſtere, coniectura humana eſt: quod capite de hac re proprio ediſſerendum reſtat. Concluſio hæc cũ primis ex definitione ipſa apoſtolica fidei demonſtratur. Eſt enim fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium. Id eſt, habitus, ſeu vis, virtúſq; mentis, qua licet obſcure, certo tamen & firmiter aſſentimur his, quæ ſperamus aperte videre. In qua diffinitione deſignatur primo firmitas aſſenſus: cuius cauſa dicitur ſubſtantia: id eſt inchoatio rerum ſperãdarum, quæ robur habet & firmamentum ex obedientia libertatis. Nam rerum, quæ nec videntur, nec ratiocinatione demonſtrantur, nunquam haberemus tam firmum aſſenſum, niſi in captiuitatem redigentes intellectum in obſequium Chriſti. Deſignatur præterea ſubiectum fidei eſſe intellectiuam potẽtiam, obiecti autem rationem ad omnia pat ere, vniuerſaq; ambire, quæcumque à Deo cęlitus ſunt reuelata: ſiue res geſtę ſint, ſiue mãdata, vel monita: ſiue ſua promiſſa. Hęc enim omnia in ſpem nos futurorum mittunt. Quocirca in eodem ſymbolo vtrique copulantur articuli: ſcilicet & qui hiſtoriales ſunt: vt quod Chriſtus natus eſt & crucifixus: & pręterea qui de ſanctorum communione, & remiſsione peccatorum conſtituuntur, tãquam ſub eodem obiecto fidei comprehenſi. Et cõfirmatur argumentum. Ratio chriſtianis credẽdi, eſt ſumma infallibiliſque Dei veritas: hæc autem eadem perlucet in reuelatis omnibus, ſiue ad hiſtoriam pertineãt, ſiue ad promiſsiones. Eadem ergo vniuerſorum fides eſt. Cuius vna eademque perexigua particula eſt de promiſsionibus: ſane quas credimus non ſolum vere eſſe factas, ſed eſſe firmiſsimas, quantum eſt ex parte Dei, niſi nos renitamur. Quod autem fides illa ſpecialis cõmentitia iſtorum in ſexta propoſitione aſſerta non pertineat ad fidem catholicam, hoc certe perſuaſu facillimum eſt. Fides enim catholica ex ſola diuina aſſertione, vel promiſsione pẽdet: quod autem quiſq; aptus ſit & idoneus promiſſo beneficio ſuſcipiẽdo, ex humano aſſenſu, & cooperatione etiam pẽdet. ergo huius fides non eſt catholica. Hoc autem quod dicimus tale eſt. Fides catholica quam qui non firmiter teneret, hæreticus eſſet, ea eſt prorſus quod

Prima ratio à diffinitione.

Confirmatio argumenti.

Contra ſpecialẽ fidem.

quod Deus præſentiſsimus nobis ſit, ac promptiſsimus, niſi per nos ſteterit, ſalutem in nobis operari: eademque vnicuique aſſentienti impendere. Porro autem, quod quiſque credat ſalutem ſe modo aſſequi, addit inſuper aſſenſum ſe præbuiſſe Deo, neque digito eius mouentis obicem oppoſuiſſe vllum. Quoniam vt ſuperiore lib. conſtitutum eſt, neminem Deus coactu, ſed libere trahit. Et ideo cum certitudo hæc humanum conatum exigat, non poteſt certitudinem catholicæ fidei adæquare. Connexi ergo errores ſunt, & inſeparabiles, quod iuſtificatio noſtra ex ſola diuina pollicitatione abſque operibus noſtris dependeat, & quod certus fieri quiſque poſsit per fidem, ſe eſſe in gratia. Atque adeo nemo poteſt ambo hæc ſimul ſuſtinere: nimirum, quod à libero noſtro arbitrio quoquo pacto depēdeat, & quod poſsit quis fieri certus, niſi Deo ſpecialiter reuelante. ¶ Accedit & huc argumentū, quod fides catholica vna eſt, quę vniuerſam Chriſti familiam obligat, ſi ergo fides eſſet catholica, me eſſe in gratia, omnes profecto aſtringerētur idem credere, vti ego. Ad hæc. Qui de fide catholica anceps eſt, & dubius, hæreticus cenſetur: qui vero ambigit qualis ſit apud Deum, non eſt cur habeatur hæreticus, ſane qui de promiſsionibus Dei nihil formidat, ſed cum iuſtiſsimo Iob veretur opera ſua, ſine quibus certi ſumus, minime nos eſſe capaces beneficiorum eius, quæ ad gratiam pertinent iuſtificationis. Legifer enim noſter Chriſtus neminem certiorem facit, aut credere iubet, iuſtum vel fieri, vel eſſe, ſed id tantum, quod qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Et id quidem niſi prauam obieceritvoluntatē: nam niſi pœnitentiam, ait alibi, egeritis, omnes ſimul peribitis. Neque prædicat, appropinquare tegnum cælorum, niſi pœnitentiam agentibus. Id quod ipſimet aduerſarij profitentur. Nuſpiam autem de ſe quenquam definire præcepit certitudine catholicæ fidei, vel legitime baptizatum eſſe, vel pœnitētiam egiſſe. Profecto non video quomodo agnoſcētes nemini conferri gratiam antequā pœniteat, retinere queāt, quod per fidē homo ſit certus de ſua ſalute. Aiūt, Quoniā pœnitētia non eſt cauſa, at eſt tamen requiſita: de qua an ſit legitima, haud quaquā habemus reuela-

Confirmatio argumenti.

Altera cōfirmatio.

Doctrina Chriſti.

tionem fidei. De hac autem certitudinis diſputatione integrum eſt inferius capitulum, lib. 3. Nunc autem id tantũ con
Nugatoria nominatio fidei hiſtoricæ. ſtituimus, quod nugatoria ſit illa diſtinctio fidei, in hiſtoricã, & iuſtificantem. Incongruens ergo eſt diffinitio Caluini,
Calui. quam lib. de inſtitu. relig. chriſt. tribuit fidei. Nempe quod ſit diuinæ erga nos beneuolentiæ firma, certáque cognitio, quę gratuitæ in Chriſto promiſsionis veritate reuelatur mentib⁹ noſtris, & cordibus obſignatur. Nam ſi ad promiſsiones in genere referatur, non eſt niſi puſilla portio catholicæ fidei: ſi vero ad illam ſuam ſpecialem certitudinem, quam de ſe quiſ-
Secunda propoſitio. que habet, extra limites eſt eiuſdem orthodoxæ fidei. ¶ Secũda propoſitio. Fides, ſpes, & charitas virtutes ſunt non ratione modo, ſed re, obiecto etiam & ſubiecto diſcretæ. Hanc cõtra ſeptimam ſuam propoſitionem obfirmamus. Nam animaduerte optime lector: ne quam ſemel diuulgare cœperunt, vocem desererent (nimirum quod ſola fide iuſtifica-
Technæ Lutheranorum. mur) quibus illam retinere commentis conati ſunt. Primum quia viderunt fidem catholicam non ſufficere ad iuſtitiam, cœperunt illam appellare fidem hiſtoriæ, effingentes fidem, quæ iuſtificat, non eſſe niſi illam, quam Deo habemus pollicenti remiſsionem peccatorum per Chriſtum. Et hactenus, licet ramum fidei à iuſta arbore detrũcantes, tamen intra fines fidei errabant. Verum quia neque illam ſatis eſſe intellexerunt, trãſgreſsi iam lineam veræ fidei, meditati ſunt illam ſpecialem, quam modo refutabamus. Sed quia hoc etiam loco depulſi ſunt: cõuicti ſcilicet, quod poteſt quis certo ſe credere eſſe in gratia, qua tamen vana credulitate decipiatur, adtexere cogitarunt rationi fidei, ſpem quoque & charitatẽ: quin vero & opera. Quaſi hæc omnia cenſeãtur nomine fi-
Calui. dei. Atq; huc pertinet, quod modo referebamus ex Caluino: ſcilicet, quod fides & mẽtibus, id eſt, intellectibus: & cordibus, id eſt, voluntatibus obſignatur. Sed audi Philippum in apologia confeſsionis Auguſtanę. Habentur enim in. 5. art. eiuſdem confeſsionis hæc verba, Omnes perterrefactę mentes, ſciant ſe debere credere, quod certo donetur ipſis remiſſio peccatorũ propter Chriſtum, non propter ipſorũ merita, aut dignitatẽ. Hi omnes certo cõſequuntur remiſsionẽ pecca-

catorum. Et cum hoc modo cõſolamur nos promiſsione ſeu euãgelio,& erigimus nos fide,ſimul datur nobis ſpiritus ſanctus. Eadem verba repetit, probatq; Philippus in Apologia. Sed proxime à tergo eiuſdẽ pagellæ ait, quod fides quæ iuſtificat nõ eſt tantũ notitia hiſtoriæ,ſed eſt aſſentiri promiſsioni Dei. Subiungit autem, Et ne quis ſuſpicetur,tantum notitiam eſſe,addemus amplius,eſt velle,& accipere oblatã promiſsionẽ remiſsionis peccatorũ,& iuſtificationis. Eadẽmq; innouat Bucc.verba in ſuis nuper concordãtiis. Expẽde manifeſtam cõtradictionẽ. Prius dicit fidem illam ſpecialẽ,qua certo credimus donari, &c. ſufficere ad ſalutẽ, & iuſtificare nos. Et cõfeſtim addit,velle, & accipere promiſsionem,concludi in oratione fidei. Tales ſunt iſtorũ apologiæ. Si fides ſufficit,quomodo requiritur volũtatis actus: qui alterius eſt potentiæ? Aliam ego tamen maiorem abſurditatem video in hac ſuffarcinata diffinitione fidei. Quæſtio erat,Per quid recipim⁹ beneficium iuſtificationis à Deo nobis promiſſum? Et reſpondent,Per ſolam fidem. Sed dum hanc fidem qualis ſit inſtamus inquirere:reſpondent, quod ſit non ſolum aſſentiri promiſsioni Dei promittentis nobis gratis remiſsionem peccatorũ,ſed & velle, & accipere oblatam promiſsionem. Ergo perinde eſt, acſi dicerent, quod recipimus beneficium iuſtificationis per hoc quod volumus ipſum, & tandem accipimus. Recipimus denique gratiam iuſtificantem,quia recipimus promiſſionẽ. Ecquis non cernat cæco nos verborum inuolucro ab iſtis cõplicari,& ceu vertigine circũuolui,dum idem nobis per idem definiunt? Nonne luculẽtius dixiſſent, illud nos beneficium accipere actu, quo per ſpeciale auxiliũ Dei credimus Deum eſſe ,& remuneratorẽ eſſe, vna cũ actu ſpei,quo nos per idem auxilium erigimus,atque actu charitatis,quo nos erratorũ pœnitet,adhibito ſacramento,vel baptiſmi,ſi ab infidelitate conuertimur,vel pœnitentiæ ſi relapſi reſipiſcimus? Sed reſpondẽt, Omnes iſtos actus cõplectimur nomine fidei. Cõtra hoc ergo reſponſum oppoſuimus ſecundam propoſitionem. Quis enim hanc ferat theologiã, vt in diffinitione fidei, actus ſpei, & charitatis conglutinentur? Etenim ſubſtantia fidei ſuam habet legitimam ratio-

Melan.

Lutheranorũ contradictio.

Petitio principij.

Primũ argumẽtũ.

nem in perſuaſione & aſſenſione intellectus, cuius propriũ obiectum eſt verum, quod à Deo reuelatum eſt. Reliqui vero habitus ad voluntatem attinent. Spei namq; & charitatis obiectum non eſt ratio veri, ſed boni, quod obiectum eſt volũtatis: ſicuti intellectus, eſt verũ. Erigimur enim formaliter non per fidem, vt iſti putãt, ſed per ſpem in bonum illud diuinũ, licet fides nos illuc dirigendo ducat. Erigimur inquam deſiderando, & appetendo: charitas autem amor eiuſdẽ boni eſt, beneuolentia & amicitia. Quare in patria fide per viſionem depulſa, ſpes ſimul ceſſabit: charitas vero perſpectu ipſo Dei adeo non abſcedet, vt ſit mirifice perficienda. Spectatio

Rom. 8. creaturę ait Paul. reuelationem filiorum Dei ſpectat: ſpes autem quę videtur non eſt ſpes: nam quod videt quis quid ſperat? Et alibi, Charitas nunquam excidit: ſiue prophetiæ euacuabuntur: ſiue linguæ ceſſabunt. Ex quibus colligit, fidem, ſpem, & charitatem non ſolum tres eſſe res, ſed illarum eſſe maximam ac pręſtantiſsimam, charitatẽ. Non modo quia fides & ſpes, temporarię ſunt, charitas vero perpetua, ſed quia aliarum omniũ eſt forma virtutũ: qua abſente, nulla æſtimatur virtutis pretio. Hac de cauſa, vbi de ratione præciſe fidei ſermo eſt Paulo: Accedẽtem, inquit, ad Deũ oportet credere quia eſt, & quia remunerator eſt. Ecce totã ſubſtãtiam fidei. Vbi autem de fide cũ ſua ſocietate quæ ad iuſtitiã vna requiritur: Neq; circunciſio, inquit, aliquid valet, neq; pręputium, ſed fides, quæ per charitatem operatur. Vnde ſuper pſal. 31.

1. Cor 13.

Auguſt. Auguſt. Quod credit quis, fidei eſt, ſed quod operatur, charitatis eſt. Porro, niſi tã hoſtiliter iſti ex ſuis gymnaſiis vniuerſam eliminaſſent philoſophiam, nũquam virtutum rationes ita cõfuſe permiſcerent, ſed cuique ſuam tribuerent. Sunt enim, vt iuſtitiæ, temperantiæ, & aliarum virtutũ eſſentiæ & finitiones variæ, ita & fidei, ſpei, & charitatis. At vero reſpicienti exemplar, quod cap. 5. præfiximus mentis iſtorum, facile erit perpẽdere hominũ inconſtantiam, & contradictionem. Vbi enim aiunt, ſola fide iuſtificari, rationem magiſtri ſui eam adferunt, quod ſolum verbum promiſsionis Chriſti eſt illud, quod noſtram operatur ſalutem: verbum autem ſola fide apprehenditur, ergo ſola illa iuſtificamur. Vbi manifeſte

Lutheranorũ incõſtãtia.

ſeſte vſurpant fidem pro ſola aſſentione intellectus,vt diſtin guitur contra omnem aliam virtutem, & opus. Quamobrē aiunt, illam fidem non ſolum fundamentum, ſed totam apprehenſionē ſalutis eſſe,& gratiæ,quam gratiam,aiunt,ſubſequitur charitas.Poſtea vero,vel ſuimet ipſorum obliti, vel certe conuicti, quod illa fides non ſufficit, conſuunt rationi fidei, ſpem & charitatem, & pœnitentiam. Quis non iſtorum vertigum deprehendat? Atqui per hæc detexitur alius ipſorum cauillus, qui in omne ſe latus vertunt, vt voci ſuæ, ſola fide,aliquid obtendant.Quia enim ſentiebant ſe iam de hoc loco deiectos, nempe quod ratio fidei cæteras virtutes cōplecteretur,aiunt ſaltem eſſe connexas. Hanc autem connexionē, ſi recolis bone lector,non ita intelligunt,quod illæ virtutes prçueniant gratiam,vt ſecundū euangelicam veritatē nos à Patribus docti ſumus,ſed quod ſola fides accipit gratiam iuſtificantem,trahentem ſecum charitatē. Verba enim ſunt Melāthonis ſupta citata,Sola fide,non per dilectionem Melan. conſequimur remiſsionē peccatorū: etſi dilectio ſequitur fidē.Niſi quod iam Bucer.in ſua reconciliatione velle videtur Bucer. perſuadere, quod etiam ſi requirerētur omnes ad cōſequendam gratiā,ſint nihilominus,fides,ſpes,& charitas,tres quidem virtutes,ſed tamen inter ſe cōnexæ: ita vt neq; charitas ſine fide,neq; fides inſit abſq; charitate.Neque alio vtitur teſte q̃ vno exemplo, quod à magiſtro ſuo ſuſcepit in de capti. Babylonica,& putat irrefragabile.Cogitemus,inquit,hominem ſanæ mentis & fame grauiter laborātem, & huic mortem metuēti aduenire,qui eum ad aliquod paratū, lautumq; conuiuium vocet, ſitq; ille cui miſer fidem indubitato accōmodet,poſsítne, inquit, huiuſmodi famelicus nōſtatim illa fide fiduciam deſiderati cibi concipere: ac quàm poſsit propere ad conuiuium illud accurrere, ſimulq; & cōuiuatorem illum toto corde amare, & colere, cupereque illi qua poſſet re gratificari. Humiliter proponas,inquit, animo alicui ex periculoſo morbo laborāti, & extrema expectāti adeſſe medicum,qui certiſsimam ſalutem promittat:Ita,inquit,qui fidem habet euangelio non poteſt non certo ſperare oblatam ſalutem,eiuſq; omnia mādata perficere,ac deniq; toto ſe pe-

ctore ad ipſum conuertere. Quis enim inquit, non in ſeipſo experitur, ſe non poſſe non amare, & colere eum, quem non dubitat ingentia ſibi bona polliceri, & certiſsime pręſtiturũ? eiuſq; etiam cõſilia atq; præcepta ſe cupide ſequi, quem non dubitet ſibi vera, & ſalutaria cõſulere, atq; pręcipere? Sed pri-

Anceps exẽplum. mum omniũ anceps eſt exẽplum hoc Buceri. Quinimo magis à nobis quàm ab ipſis pugnat. Nam vt donemus, connexas eſſe dictas virtutes propter exẽplum infirmi, qui ſi ita crederet, ilico omnia faceret, quæ iuberet medicus: inde nõ colligitur, quod ſola fides eſſet ſalutis cauſa, ſed quod fides pareret fiduciam, & fiducia obedientiam: quæ proxima eſſet cau-

Tertia propoſitio. ſa. ¶ Attamen neq; id certe largimur: ſed tertiam contra hoc exemplum ſtatuimus propoſitionem. Fides, ſpes, & charitas adeo non ratione modo, ſed re etiam ſeiunguntur, vt poſſit eſſe fides, imo etiã ſpes, abſq; charitate. Et quoniã hic eſt locus vnde nos acerrime & validiſsime oppugnare cenſent, paulo hic contra nos pluribus inſiſtemus. Nihil nunc diſputamus, an fides vel ſpes abſque charitate, veræ ſint virtutes. Quoniã vt lib.1.cap.21.dicebamus, nullũ officium in abſentia charitatis dignũ abſolute eſt appellatione virtutis. Et pręterea cum fides fundamentum ſit charitatis, non poteſt charitas infuſa eſſe abſq; fide. Sed quod fides ſolitaria eſſe poſsit

Primum argumentum. ſine charitate, probatur. Ratio & eſſentia fidei non ſolũ alia eſt à ratione charitatis, ſed natura ſua prior, neq; ab illa depẽdens: quia tota, vt dictum eſt, conſiſtit in intellectu, cuius operatio anteit operationem voluntatis: ergo nihil vetat quo minus & prior gigni poſsit, quàm charitas, & illa abeũte ſuperſtare. At quia rationes iſtiuſmodi non tanti æſtimãt, quo

Secundũ argumentum. argumentationem Buceri ſimul diluam, alia ratione arguitur. Fides, eſto, voluntatem excitet ad appetẽtiam boni quod oſtendit, nullam ei tamen vim infert, ſed ſemper voluntas, quæ ſua natura eſt, manet libera: ergo quantũcunque fidem adhibeamus Deo inuitanti nos ad cœleſte conuiuium, comminanti nobis æternas pœnas, & pollicenti requiem à laboribus noſtris, nihilo ſecius liberum eſt homini præſentia bona ſenſualia illis anteferre. Non quod natura fidei non ſit à terrenis nos ad æterna euocare, ſed quod inſtãtia hæc & ſen

ſibus

ſibus obuia vehementius nos ad ſe dimouent. Eo præſertim quod homines promittunt ſibi poſt lapſum reſipiſcentiam, & diuinum fauorem, quo poſſint in amicitiam Dei reſtitui. Quapropter nulla eſt repugnantia, quod quis habeat fidem certam & conſtantem, ita vt pro eius confeſsione ceruices gladio ſubiiceret, & nihilominus perſiſtat in aliquo peccato. Quin vero, neque in humanis contrarium eſt ſemper exemplum, quod Bucer. magnificat. Reperiri enim poteſt infirmus extrema patiens, cupidiſsimus etiam vitæ: cui tamen ſi medicus tali cõditione offerret ſalutem, vt permitteret ſerrari os cruris, aut incidi partem qua poſſet lapillus extrahi, aut aliquid huiuſmodi terribiliũ perpeteretur: reuera vitam prius repudiaret. Quemadmodũ de Mario legitur, qui obligato vno crure, iuſſus alterum extẽdere, Non eſt, inquit, tanto dolore digna ſalus. Neque in hiſce modo terrificis curationibus, ſed in affectionibus leuioribus comperimus homines, qui certiſsimi cum ſint, mortem ſibi ſuis voluptatibus conſciſcere, nihilo magis cohibentur. Ita plane de fide nos experientia docet: nimirum quod licet chriſtiani homines firmam fidem habeant bonitatis diuinæ, futurorúmque bonorũ, & malorũ: tamen, vel quia anguſta ſibi apparet pietatis, & religionis ianua, aſperáque & accliuis ſemita, vel quia laqueis ſeculi huius irretiti ſunt, & cupiditatib9 implexi, nõ ſe ita inde poſſunt extricare, vt ſequantur quod optimum iudicant. Vbi ſplendor ipſe diuinitatis felices illos cælicolas perfundit, videntes Deum ſicuti eſt, illic nulla eſſe poteſt diligendi cunctatio, aut mora. Nam cõſpectus ille fontis omnium bonorum non poteſt non beatos in amorem rapere, atq; ita deificatos ſpontanea quadam amicitiæ neceſſitate cum Deo prorſus deuincire: vbi nullus ſegnitiæ locus, ægritudo animi nulla: nihil deniq; quod perpetuã illam reuerentiam filialem remorari queat. Verũtamen cognitio hæc noſtra per ſpeculũ in ænigmate nõ adeo efficax eſt: & ideo neque ſemper bonorũ operũ ferax. Alias non ſolũ neminẽ decidere de gratia Dei ſineret, ſed & in optima ſemper ſũmáq; officia teneret intentos chriſtianos vniuerſos, Paulinóque colligatos nodo: quem neq; mors, neq; vita, neq; inſtantia,

Contra exemplũ Buce.

Stat9 gloriæ.

neq; futura poterant ſeparare à charitate Dei. At nō omnes
Ioan.6. rapti ſumus vſque ad tertium cælum. Mittunt nos ad locum illum euangelij, vbi rogati duodecim diſcipuli, an vellent & ipſi abire, reſponderunt, Domine, quo ibimus: quia verba vitę æternæ habes? Et inde nos intelligere iubent, quo pacto, qui credit, non poteſt non amare. At nihil nos inficiamur, quin ſępiſsime fides charitatem ingeneret: hæc eſt enim natura ſua: ſed id defendimus, quod nō ſemper, vbicunque eſt,
Matth.19 tantundem poteſt, obſiſtentibus affectionibus carnis. Remittamus nos eos viciſsim in alium locum, vbi iuuenis ille qui præcepta ſeruauerat à iuuētute ſua (alias non dixiſſet Euan. Mar. 10. Chriſtus reſpexit, & dilexit eum) & ideo cum fide viua acceſsit ſciſcitatum Chriſtū, quid faciendo vitam æternam poſsideret. Ille inquam abſque dubio credidit redēptori, quod ſi venditis, erogatíſque bonis ſequeretur ipſum, perfectus eſſet: & tamen ingens opum amor, in quibus animum habebat infixum, fidei præualuit. Vnde non plane tanta coniectura fit, quod fides ſua non fuiſſet magna, q̃ quod amor ille opulentiæ diffluentiæque bonorum eſſet illi maximus. Enimuero eadem fides vbi non offendiſſet tantam difficultatem, ilico potuiſſe iuuenem à ſeculo conuellere. Neque illum neceſſum eſt dicere gratiam Dei propter illum teporem fidei amiſiſſe. Quandoquidem non pręceptum, ſed con-
Diuerſæ qualitates fidei. ſilium erat: ſi vellet perfectus eſſe. Vt lib.3. dicetur. ¶ Igitur vt amplius hæc omnia luceſcant, variæ diuerſæq; ſunt qualitates gradus & habitus fidei qui ſibi, ſalua eius ſubſtātia, accidunt. Eſt nanque quandoq; ſana & firma, aliquando vero
Rom.14. infirma & imbecilla. Ait enim ad Roma. Paul. Infirmum in fide aſſumite. Et ad Titum, Increpa illos dure, vt ſani ſint in fide. Incuſat rurſus Chriſtus ſeruator noſter in Petro trepidante modicā fidem, laudatque in Cēturione & Chananæa fidem magnam. Appellat deniq; Iaco. fidē mortuam, eam, quæ deſerta eſt à charitate: & Paul. viuam, quæ per charitatem operatur. Nam ſicut motus corporis indicium eſt vitæ animalis, ita & vitæ ſpiritualis, teſtes ſunt officia, quæ fiunt ſecundum Deū. At vero vt non omnis remiſsio & lāguor fidei, lumen extinguit diuinę gratię, ita nec mors ipſa talis iudicanda

dicanda eſt,vt ſubſtantiam rationémque eiuſdem fidei abſumat,& expungat habitum. Quin poteſt mortua robuſtior eſſe quàm viua,licet tunc non ſit melior: imo neque ſit omnino virtus. Petrus quamuis non habuit gradum illum firmatę fidei,vt conſtanter graderetur ſuper aquas,non protinus arbitrãdus eſt mortaliter deliquiſſe. Id quod & de iuuene proxime commemorato pariter dicebamus. Quinimo ſunt homines tepidi,neque ita multum validi in fide: perdurantes tamen in gratia,eo quod non obiiciuntur magnis periculis cadendi. Sunt cõtra,multo valentiores,qui nihilominus, ingente occaſione de ſubito oblata, impetu paſsionis præcipitantur. Iuxta verbum illius Comici, Quamuis deſubito facile eſt facere nequiter. Ceu qui trucidatum chariſsimum filium cernens,aut violatum thorũ,in homicidam,vel in adulterum irrueret. In Dauide exemplum eſt, Nunquid dum ardentiſsimo amore ſuccenſus elegantis Berſabeæ adulterium cum ea patrauit,fidem perdidit? Minime gẽtium. Imo fidem habebat inſignem. Haud enim fuit dubius,quin deo peccaſſet,vt poſtea lachrymabiliter cõfeſſus eſt. Sed ingentem cõflictum carnis ſuſtinere nõ valuit: valuiſſet,inquam,per gratiam Dei,ſi ſtrenue pugnaſſet,ſed tamen victus eſt. Haud equidem diffitemur,ſi ſolum fidei ingenium ſpectes, quo fuerit ipſa maior, maiorem ingenerari charitatem. Nam vt in lib. de voca. gen. author eſt Ambro. fides genitrix bonæ voluntatis,& iuſtæ actionis dicitur. Et ſuper Ezech. Homi. 22. Grego. Tantum,inquit,in hac vita amamus, quantum credimus: & quantum amamus, tantum de ſpe præſumimus. Sed ſunt tamen carnalia,& ſecularia impedimẽta, quibus fides præpeditur: quibus ſuperandis aliæ ſunt neceſſariæ virtutes præter fidem. ¶ Confirmatur denique aſſertio noſtra irrefragabili teſtimonio Pauli, Nam ſi habuero,inquit,omnẽ fidem,ita vt mõtes transferam,charitatẽ autẽ non habuero, nihil ſum. Nõ ergo modo fides,ſed maxima eſſe poteſt abſq; charitate. Hic locus eſt,quẽ intuẽtes,manifeſtiſsime rem cõuincere,deludere ſummopere moliuntur,neſcio qua fide miraculorũ cõficta,præter fidẽ iuſtificantẽ. Quẽadmodũ enim cernentes aſſenſum ſcripturæ ſacræ haberi poſſe abſq; chari-

Mortua fides robuſtior.

Dauid.

1. Cor. 13.

tate,aiũt non eſſe illam qua iuſtificamur, ſed eſſe fidem hiſto riæ:ita audiẽtes ex Paulo,omnẽ fidẽ reperiri poſſe ſine cõſor tio charitatis,aliam fidẽ excogitãt miraculorũ.Profecto ſi ita liceret cauillari ſcripturas,& locis ſingulis de fide noua eam vſurpatione lacerare,& ludificare,omnis deperiret ratio explicandi naturã,& qualitates fidei. Primũ,quęnã nominatio

Primũ argumẽtũ. eſt fides miraculorũ.Si dixiſſet gratia miraculorũ, ceu gratia ſanitatũ,vel donũ miraculorũ, ſicut donũ linguarum, poſſet verbũ intelligi de aliqua tãtũ gratia gratis data. Cũ tamẽ ait Paul.nihil aliud q̃ omnẽ fidẽ,quę alia poteſt intelligi,niſi catholica,cui tãq̃ fundamẽto legis euãgelicę priuilegiũ hoc cõ gruit miraculorũ.Alias poſſet etiã appellari ſpes vel charitas

Explicatio Pauli. miraculorũ.Itẽ verbũ Pauli,alluſio eſt prorſus ad illud Redẽ ptoris,Si habueritis fidẽ ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic,trãſi hinc illuc,& tranſibit. Vbi manifeſtus eſt ſermo de fide catholica.Siquidẽ inter exprobrandũ incredulitatẽ apoſtolorũ,qui illa cauſa nõ eiecerãt dæmoniũ,adiecit illud verbum.Enimuero,vt paulo ante dicebamus,cõſtantiſsimũ eſt, & receptiſsimũ,virtutẽ miraculorũ, neq; Chriſtum vſurpaſſe,neq; diſcipulis impertiſſe,niſi ad confirmandam fidẽ,quæ rationibus naturalibus nequiuerat perſuaderi.Id quod ſuprà verbo Chriſti cõmonſtrauimus,delegantis apoſtolos ad diſ-

Mar.ul. ſeminandũ verbũ:vbi ait,Signa autẽ eos qui crediderint,hęc ſequentur,&c.Quinimo ab initio ſtatim olim reuelatæ fidei mos diuinus fuit illam confirmare portẽtis & miraculis.Ita enim Abrahę pollicitus eſt ex ſene, ſterilíque Sara genus illi ꝓpagare ſuper arenã maris . Et intemeratæ virgini,quo angelus fidẽ myſterij aſtrueret,alterius miraculi anus prægnãtis meminit.Igitur ipſi fidei cuius teſtificãdæ cauſa erãt edẽda miracula,eadẽ eſt collata vis & poteſtas: ſi tamen eo eſſet vſq; fœcũda ,vt certã fiduciam pareret impetrãdi.Et hoc eſt quod ait Apoſto. Omnẽ fidẽ,id eſt,fidẽ in eo ſummo gradu, qui transferẽdis montibus eſt neceſſarius : tametſi iam modo,vbi non eſt hæc neceſsitas aſſerendæ fidei miraculis, non ſe tam crebro exerat virtus hęc. Sed quid opus eſt aliunde te-

Explicatiſsimus Paulus. ſtes ciere?nónne Apoſtol.explicatiſsimus eſt de qua fide loquatur?Cum enim cõcludit in calce illius capitis,fidẽ,ſpem,

&

& charitatem tria eſſe, cæteríſque maiorem charitatẽ, an negare quis poterit ſermonem habere de tribus theologicis virtutibus: atq; adeo de fide catholica, quæ prima earum eſt? In toto ergo capite de eadem proloquitur, quam ita confert cũ charitate, vt quocunque gradu ſolitaria ſit, non ſufficiat ad amicitiam Dei. Sed operoſa charitas, quæ patiens eſt, & benigna, reliquis omnibus virtutibus ſubminiſtret eſſe diuinum. Et hac ratione illi tribuit, quod omnia credit, & omnia ſperat. Et præterea quia per charitatem, & fides excreſcit, & ſpes. Eodem pertinet illud Chriſti, Non omnis qui dicit mihi, Domine, domine, intrabit in regnum cælorum: ſed qui facit voluntatem patris mei. Multi enim dicent in illa die, Domine, domine, in nomine tuo prophetauimus: & cætera: qui tamen non intrabunt in regnum cælorum. Dicere nanque, Domine, domine, ad fidẽ catholicam pertinet, qua cognoſcimus, Deum eſſe verum Dominum. Neque ita cognoſcimus, vt dæmones: nam illi non dicunt Domine, quia non credunt ex obedientia. Dicere autem Domine, eſt propria fides chriſtiani: non acquiſita ſolum, ſed qua captiuãtes intellectum, aſſenſum præbemus diuinę maieſtati ſuam profeſsi legem. Quæ eſſe nihilominus poteſt abſque charitate. Et ideo ſubinfert redemptor noſter, Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſsimilabitur viro ſapiẽti: qui autem audit, & non facit, aſsimilabitur viro ſtulto. Vbi audire, idem eſt, quod credere & ſuſcipere fidem. Vnde apud Lucam ille ſeruus, qui cognouit voluntatem domini ſui, & non fecit ſecũdũ voluntatẽ eius, plagis vapulabit multis. Nam proculdubio cognoſcere voluntatem, eſt fidem habere. Huc etiam attinet parabola inuitatorum ad cœnam magnã: qui certe nihil de conuiuio dubitantes, excuſauerunt ſe ſe, negocia ſecularia prætendentes. Duo tamen hic ſunt vel tria iſtorum obiecta, ad quæ neceſſarium eſt reſpondere. Primum, cum fides ſit donum Dei, quemadmodum charitas, cur non pariter cum charitate mortali quolibet crimine expungitur? Reſponſio in promptu eſt. Quod charitas indiuiduus eſt gratiæ comes. Eſt enim gratia qua dilecti ſumus Deo, & charitas qua ipſum diligimus. Et vt habetur in euan

Matth. 8.

Cur fides non perditur cũ charitate.

gelio, Qui diligit me, diligetur à patre meo. Quare qua contrarietate peccatum mortale opponitur gratiæ, aduerſatur & charitati. Fides autem, & ſpes, & reliquæ virtutes morales ſuas habent proprias rationes diſtinctas, quæ de ſe non dicunt, neque amicitiam, neque gratiam Dei. Quare vt abſcedens charitas per peccatum furti, non ſecum auſert habitum caſtitatis, ita neque habitum ſpei, aut fidei: ſed manēt omnes informes, atque adeo indignę virtutum ſimpliciter nomine. Sed hæreſis vel apoſtaſia, quæ è regione obſtat fidei, excludit infuſum eius habitū. Hęreticus enim in vno articulo, quamuis aliorum habeat acquiſitam fidem, non tamen illos credit propter formalē rationem fidei catholicæ: nempe quatenus à Chriſto per ſanctam eccleſiam reuelati ſunt & propoſiti. Deficiente autem ratione fidei, aboletur & fides ipſa. ¶ Alterum dubium eſt maioris pōderis apud iſtos. nimirum, quod fides mortua non ſit fides. Hoc enim inſonat nomen mortuum, homo nanque mortuus non eſt homo. Et præterea arguunt quod eiuſmodi fides nihil differat à fide dæmonum. Vno enim cōtextu ait Iaco. quod fides ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa: & quod ille qui hoc modo credit, nihil egregius facit quàm dæmones, qui credunt & cōtremiſcunt. Hæc tamen ambo citra negotium diſſoluet, qui verba Iacobi æſtimate fuerit meditatus. Non enim refert fidem ad charitatem, ſicuti hominem ad animam: ſed ſicuti corpus ad animam. Non inquam ait, Sicut homo, ſed ſicut corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt. Viuit enim per animam, & homo, & corpus: ſed homo tanquā per formam, quę pars ſui eſt, corpus autē tanquam per eam quæ extrinſecus ſibi accidit. Et ideo quia Deus, qui eſt nobis ceu anima vitæ ſpiritualis, habitat in nobis per charitatem (Deus enim charitas eſt, & qui manet in charitate in deo manet, & Deus in eo) expuncta charitate, & homo manet ſpiritualiter mortuus, & fides ſua mortua. Attamen, vt corpus abſq; anima ſuam retinet integram eſſentiam corporis, ita & fides abſq; charitate ſuam habet rationē, ſubſtantiam, & proprietatem fidei, quæ eſt aſſentire dictis Dei. Neque cōtinuo conſequens eſt, fidem illam mortuam nihil ab illa dæmonū diſtare.

Fides mortua proprie eſt fides.

Iacobi. 2.

diſtare. Ratio enim fidei non ſolum conſiſtit in certitudine, quam forſan habere poſſunt dæmones maiorem, imo clariorem nobis, ſed in eo quod per obedieñtiam, & voluntatis obſequium (vt in ipſa eius definitione innuebamus) ſuſcipitur. Dæmones autem non vltro, ſed inuiti credunt: & inde fit, vt noſtra fides ſuapte natura illiciat nos ad amorem Dei, illa vero ſua, nihil aliud quàm timorem illis incutiat, & tremorem. Hæc autẽ iam ſingula articulatim definiuit S. Synodus Tridentina. Sane quæ poſtquam can.7. explicuit, vt eſſent tres illæ virtutes theologicæ, ſuis propriis rationibus diſtinctæ, atque adeo abinuicem ſemouibiles, can.12. ſub anathemate cenſuit, fidem non eſſe fiduciam illam ſpecialem: & can.28. fidem, quæ remanet ſine charitate, veram eſſe fidẽ, licet mortuam, quæ hominem ſufficit conſtituere chriſtianum. Synodus inquam Tridentina, quæ iam modo (quod Deus vtinam eccleſiæ ſuæ bene vertat, quódque felix illi fauſtúmque ſit) Bononiam tranſlata eſt.

Fides mortua differt à fide dæmonũ.

Synod. Triden. Bononiã translata

De cauſa effectúque fidei ſine operibus. Cap. 8.

CONfecimus ergo, vnicam eſſe fidem, illam ſcilicet orthodoxam à ſpe & charitate omnino diſtinctam: ſane quæ vt eſſe poteſt abſque gratia, ita & abſque charitate. Hanc ergo demonſtrare iam pergimus, eandem eſſe prorſus, quæ ad noſtram iuſtificationem eſt neceſſaria. Sed eius prius cauſam & originem, atque per ſe effectum abſque contubernio charitatis præmeditemur oportet, duabus propoſitionibus. Prima eſt. Fides, etiam dum eſt informis, donum eſt Dei ſupernaturale. Concluſio hæc quamuis theologis ſummo cõſenſu receptiſsima ſit propter authoritates ſcripturæ (qualis eſt ad Ephe. Gratia eſtis ſaluati per fidem: & hoc non ex vobis, dei enim donum eſt, & id genus multæ) nonnihil tamen de ſenſu eius diſcordant. Scot. enim in.3.d.23. ait, fide humana (quã ipſe appellat acquiſitam) hominem poſſe aſſentiri toti prędicationi chriſtianæ. Imo ita inquit, credimus authoritate eccleſiæ (quam ipſe putat humanam) & inſtitutione parẽtum, qui fidem ſuos erudiunt liberos. Sed infunditur, inquit, à deo fides, cum propter maiorẽ animæ perfectionẽ, tum propter

Concluſio.1.

Scot.

maiorem certitudinem & intenſionem in actu credēdi. Cui
Duran. ſententiæ adhuc explicatius ſubſcribit Duran.q.1. in.2.ſen.
d.28.dicens,fidem infuſam non eſſe neceſſariam, niſi vt facilius credamus. Non dicunt fidem iuſtificātem, quippe quæ conſors eſt gratiæ,poſsibilem nobis eſſe abſque dono Dei.
Fides infor. donū Dei. Neque vero negant habitum infuſum informem, eſſe donū Dei. De hoc enim omnes conſentiunt doctores: nēpe, quod non ſolum fides formata,verum informis ſit donum diuinū:
S. Thom. vt author eſt S Tho.2.2.q.6.& eſt gloſſa ſuper illud.1. Cor. 13. Si habuero fidem,charitatem autem non habeam, Quod donum requiritur vt homo ſit chriſtianus. Neque rurſus negant, quin neceſſaria ſit reuelatio myſteriorum Dei facta mundo,vt homines credant:etenim cum non cadant ſub naturali ſciētia,niſi Deus hoc lumine mundum irradiaſſet, impoſsibilis erat earum notitia. Sed hoc tantū affirmant, quod qui audiret Chriſtum,vel apoſtolos,vel alios prædicatores, non indigeret aliquo habitu vel afflatu ſupernaturali, vt aſſentiret toti prædicationi: ſicuti aſſentimur narrantibus alias
S. Thom. naturales hiſtorias. Attamen S.Thom. loco proxime citato longe aliter aſtruit huius concluſionis fidem. Quippe quod non ſolum ad maiorem perfectionem, ſeu promptiorem aſſenſum, ſed omnino ſit donum neceſſarium Dei: ſine quo non poſſumus omnia certo credere quæ ſunt reuelata. Vnde ad fidem,inquit,duo requiruntur: Vnum,vt homini credibilia proponantur, quod factum eſt miniſterio Prophetarum & Apoſtolorum,& aliorum prædicatorum. Et iſti habēt authoritatem Dei mittentis illos: iuxta illud Roma.10. Quo-
Authoritas eccleſiæ. modo prædicabunt niſi mittātur? Adde quod authoritas eccleſiæ vniuerſalis in determinandis his quæ ſunt fidei,eſt pari ratione authoritas ſpiritus ſancti. Alterum requiritur ex parte hominis: & hoc Pelagiani putabant eſſe liberum arbitrium. Sed hoc eſt falſum: quia cum homo credendo eleuetur ſuper naturám ſuam,oportet,quod hoc inſit ei ex ſupernaturali principio interius mouente. Hæc S.Thom. Et profecto non ſolum propter S. Thomam & propter Auguſtinum,cuius eadem eſt vbique indubitata ſententia,hunc ſenſum, legitimum fuerim arbitratus: verum ſalua illuſtrium

authorum

authorũ exiſtimatione,nõ plane video,quomodo ſit ſatis tutum aliter ſentire. Quare S.Tho.non hanc recitat,quaſi opinionẽ,ſed quod contrariũ exiſtimet Pelagianum. Sane quod ſenſus Pelagianorũ aſſerentiũ,initium fidei eſſe à nobis,non eſſet alius,quàm quod poſſet quis audiens prędicationem fidei tanta certitudine naturaliter aſſentire, quanta eſt in fide catholica: & quod gratia non præſtaret,niſi vt facilius id homo poſſet. Quod quinto canone damnatum eſt in Concilio Mileuitano.Sed Auguſtinum de hac re auſcultemus. Is Aug. enim quamuis alibi frequentiſsime,tamen in lib.de prædeſt. ſanc.ca.2.ſub hac forma proponit quæſtionem. Prius itaque fidẽ,qua chriſtiani ſumus, donum Dei eſſe, debemus oſtendere:ſi tamen diligentius id facere poſſumus,quàm in voluminibus tot,tantiſq; iam fecimus. Nota fidem qua chriſtiani ſumus.Sane quæ dubio procul abſq; gratia, & charitate eſſe poteſt. Quod ſi tibi prima fronte appareat,id tantum Auguſtinum ſibi velle,quod fides infuſa ſit à Deo, à qua chriſtiani ſumus,non tamen negare,quo minus actus credendi poſsit eſſe à natura,contemplare attentius mentem eius, & cernes vlterius progredi.Nemini enim dubiũ eſſe potuit, quin habitus infuſus,ſi talis eſſet,à ſolo deo infunderetur: ſed vult cõſtituere,quod ad credendũ actu illa omnia,quæ ad religionẽ chriſtianã pertinent,& ita firmiter vt chriſtianũ decet, neceſſariũ ſit ſpeciale auxiliũ Dei,ſiue per habitũ, ſiue per actum. Nã Aug.nihil vnquã ſollicitus eſt diſcriminari inter actũ & habitum.Atqui ſenſus hic lucidiſsimus erit cõſyderanti, quã Senſus Auguſt. cõtra Pelagium. illic cauſam tractet.Etenim poſtquam Pelagiani coacti ſunt hæreſim ſuam retractare:nempe gratiam Dei ſecũdum merita noſtra dari,id ſaltẽ retinere conabãtur, quod initiũ fidei eſſet à nobis.Quo errore laborauit & ipſe Augu. antequam eſſet epiſcopus,vt eodem lib.cap.3.& lib.1.retract.cap.23.cõfitetur.Poſtea vero factus epiſcopus(vt ibidem & lib.2.de bono perſe.cap.20.ait)illum depoſuit errorem. Atq; id ipſum eſt,quod illic ediſſerit:nimirum,quod nec initium fidei ſit à nobis. Nihil de habitu meditatus, ſed credere ipſum, quod eſt,inquit,cum aſſenſione cogitare ea quæ pertinent ad religionem,nemo poteſt niſi per auxilium Dei. Quia nõ ſumus 1.Cor.3.

idonei cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis. Neque aliud eſt, quod cōdemnat illic aduerſus Pelagium. Alias illa aſſenſio fidei eſſet alicuius meriti, cui aliquo pacto deberetur gratia. Et ideo de illo etiam aſſenſu citat illud Pauli. 1. ad Cor. 4. Quid habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid glo riaris, quaſi non acceperis? Innuens, quod nonnullā ſibi poſſet vſurpare gloriam, qui naturaliter diceret ſe aſſentiri euāgelio. Accumulat præterea alias complures authoritates. Vt

Ephe.2. illud ad Ephe. 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis: donum enim Dei eſt. Tametſi hic locus vt ipſe Augu. Hypog. lib. 3. exponit, de fide omnino iuſtificāte, quam gra-

Philip.1. tia ſubſequitur, intelligatur. Sed apertius eſt illud ad Philip. 1. Vobis donatum eſt pro Chriſto non ſolū vt credatis in eum,

1.Thim.1. verumetiam vt patiamini pro eo. Et. 1. ad Thimo. 1. Miſericordiam conſecutus ſum, vt fidelis eſſem. Non ait, Quia fi-

Ioan.6. delis eram. Adducit etiam illud Ioan. 6. Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum, quem miſit ille. Tametſi profecto non plene poſſum hunc ſenſum coniicere ex illo loco euangelij. Eſt enim reſponſio illius, quod diſcipuli interrogabāt, Quid faciemus, vt operemur opera Dei? Vbi non quærebant opus quod eſſet effectus Dei: ſed quod eſſet præceptum eius, & ſibi placitum. Et ideo reſpondit, Vt credatis in eum quem mi-

Luc.17. ſit ille. Ex illo præterea Lucæ. 17. eadem veritas corroboratur, Domine adauge nobis fidem. Quaſi eius ipſius eſſet vir-

Matth.16. tus, quod crederent. Atque ex illo maxime Matth. 16. quod Auguſt. hypog. lib. 3. in eandem ſententiam enarrat. Vbi cōfeſſo Petro, Tu es Chriſtus filius Dei viui, reſpondit Dominus, Beatus es Symon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui eſt in cælis. Vnde colligitur,

Gloſſa male tuta fidem donum eſſe Dei. Quocirca fateor me intelligere non poſſe, quomodo gloſſari poſſit, quod ſit donum non ſimpliciter neceſſarium, ſed ad maiorem, ſeu perfectionem, ſeu facilitatem. Nam hoc ipſum verbum, donum Dei, propalam ſignificat, nullatenus quēpiam id poſſe naturaliter. Etenim cum dicit Paul. Non ex vobis, ſed donum Dei eſt, quid aliud exprimere voluit, quàm quod, niſi ex dono Dei, fides & gratia haberi non poſſit? pari ergo modo, vbi ait, Vobis donatū

eſt pro Chriſto non ſolum vt credatis in eum, quid aliud eſt quàm dicere non alia via credere potuiſtis? Quare optime il lic adnotauit Auguſt. verbum Pauli ad Ephe. 6. Charitas cũ fide à deo patre & domino Ieſu Chriſto. Quaſi dixiſſet, non ſolum charitas, ſed etiam per ſe fides, puta aſſentiri euangelio à ſolo Deo eſſe poteſt. A ſolo inquam præueniente. Nam vt vtroq; loco citato, ait ſcilicet lib. 1. retrac. & lib. de prędeſt. fides opus Dei eſt & noſtrum. Noſtrum ſcilicet propter arbitrium voluntatis: quia niſi nobis aſſentientibus & cooperantibus, credere non poſſumus. Ob idque exigitur à nobis: atq; idcirco infidelitas peccatum eſt. Dei autem eſt opus, quia niſi ipſo peculiari nos afflatu adſpirante, & mouẽte, nihil poſſumus. Quomodo autẽ & gratia & virtutes opera Dei ſint, & noſtra, tum ſatis multa meditati ſumus libro priori, cap. 15 & tribus proximis, tum etiam paulo poſt repetendum nobis eſt. ¶ Eſt pręterea magnum argumentum aduerſus illos qui dicunt, fidem noſtram authoritate humana gigni, puta parentum, vel prædicatorum, qui nos erudiunt: & quod peius multo eſt, authoritatẽ eccleſiæ appellant, humanam. Etenim ſi propter ſolam authoritatem hominum ego aſſentirẽ euangelio, reuera propter eorundem authoritatem, ſi mihi contrarium dicerent, mutarem fidem. Contra admonitionem Pauli, Si ego vel angelus de cælo aliud euangelizauerit, anathema ſit. In ſumma credere prorſus euãgelio eſt diſpoſitio, & quidem maxima ad gratiam: ergo iuxta id quod diximus cap. 3. non poteſt eſſe niſi per auxilium ſpeciale Dei. Quare S. Synod. Trid. optime can. 6. ait, quòd excitati diuina gratia fidem ex auditu concipimus, & can. 3. qui ex conc. Arauſi. can. 25. deſumptus eſt, neminem ſancitur ſine ſpiritus ſancti inſpiratione, & adiutorio poſſe credere, ſperare, &c. ſicut oportet, vt ei iuſtificationis gratia conferatur. ¶ Reſpondendum eſt illis ergo, quòd quamuiſ quis incipiat credere propter parentes vel pædagogos, vel alios prædicatores, non tamen credit, propter eorum authoritatem, ſed credit illis tanquam miniſtris eccleſię. Neque habitus fidei aliam habet inclinationem, niſi ſub illa ratione. Authoritas vero eccleſiæ, non eſt humana: ſed diuina, quæ errare non poteſt. Facile er-

Ephe. 6.

Fides opus Dei & noſtrum.

Contra Scotũ & Durãdũ.

Galat. 1.

Synod. Triden.

Reſpondetur aduerſariis.

go eſt reliqua eorum argumenta diluere. Primũ eſt huiuſmodi. Audientes concionem euangelicam poſſent tantam habere fidem concionatori, vt propter eius authoritatẽ cuncta crederent. Sicuti poſsunt eandem fidem pręſtare Liuio, aut cuiuis hiſtorico ſola naturali facultate intellectus: atque illi potiſsimum, qui audientes Chriſtum, cernebant eius doctrinam teſtimoniis & miraculis confirmari: igitur non eſt ſimpliciter neceſsaria infuſa fides. Porro autem reſponſio huius eſt, quod audientes prædicationem modo, vel apoſtolorum olim, aut Chriſti, poterãt quidem naturali lumine aſsenſum aliquem opinionis aut fidei humanæ habere, qualem habemus Ioſepho vel Liuio: eam tamen fidei certitudinem, quæ chriſtianis eſt neceſſaria, minime, niſi numine aſpirati. Exigitur enim à chriſtiano, non ſolum aliqua, ſed omnia quæ in vtroq; ſunt teſtamẽto (ſaltem in genere) & quæcunq; eccleſia explicauerit, eſſe de fide, adeo firmiter & certo credere, vt ſcientiam ſi opus fuerit, quam philoſophi putarent demonſtratiuam, abneget. Qualis eſt collectio illa. Hæc eſſentia diuina eſt filius, eadémque eſt pater, ergo pater eſt filius. Ad quam ſane certitudinem tantorum ſupernaturalium myſteriorum vires ingenij naturales minime ſunt efficaces. Quãobrem ſi puer ante vſum rationis ab infidelitate raptus (quod eſt alterum eorum argumentum) inter chriſtianos educaretur, poſſet quidem humanam opinionem habere chriſtianæ doctrinæ: veruntamen qualem modo præfati ſumus certitudinem, minime: niſi vel baptizatus, vel aliter cælitus adiutus. Vnde ſi iam ætate progreſſus, bona fide crederet ſe eſſe baptizatum, licet non res ita eſſet, poſſet cum illa credulitate per auxilium Dei iuſtificari: & tunc cum gratia infunderetur ei & fides. De hæretico autem iam paulo ante diximus, quemadmodum fide acquiſita naturaliter poteſt credere aliquos articulos. Illa tamen non eſt legitime chriſtiana: quia non eſt integra. ¶ Hoc tamen eſt tertium argumentum contra neceſsitatem infuſæ fidei. Si ethnicus audiens prædicationem euangelicam, eam plene ſuſciperet: id eſt, omnia certa fide amplexus, peteret baptiſmum, cum obice tamen, quia non vult odia ponere, quæ cum ſuo exer-

Alia reſponſio.

Fides catholica.

Puer ante vſum rationis.

Hæretic⁹.

Tertiũ argumẽtũ.

cet inimico, videtur tunc habere fidem, tamen ſine dono ſupernaturali. Quoniam fides non infunditur, niſi ſimul cum gratia, cuius tamen ille nondum eſt compos. Reſpondetur, quod quamuis ſi eccleſię conſtaret, & obicem adferre ad baptiſmum, arcendus eſſet à ſacramento: quippe quod nemini debet miniſtrari, niſi cui creditur per illud conferri gratiam, quæ ſupremus eſt effectus ſacramenti: attamen ſi cum tali fictione baptizaretur, reciperet informẽ fidem. Vt author eſt S. Thom. 2. 2. q. 6. arti. 2. ad tertium argumentum: vbi ait, recipi poſſe à Deo donum fidei abſque charitate. Etenim qua ratione fieri poteſt, vt charitate reſtincta, ſit fides ſuperſtes: fieri etiam poteſt, vt fidem quis ſuſcipiat ante charitatem. Vnde cap. veniens, de presb. non bapt. generaliter habetur, quod per ſacramentum fidei (quale eſt baptiſmus) efficitur quis membrum Chriſti. Et poſtmodum recedente fictione, recipit ille gratiam: vt docet Augu. cap. tunc valere. de conſecra. d. 4. Sed quid ſi ethnicus ille ſic diſpoſitus eſſet in nemore, vbi non eſt copia aquæ: nunquid cumprimum totam legem probaret, per votum baptiſmi reciperet fidem? Nam ſi id neges, inde fit conſequens opinio quam reprobamus: quoniam tũc naturaliter tam firmiter credit, quàm poſt ſuſceptum baptiſmum. Reſpondetur, quod ante baptiſmum in re non eſt veriſimile per baptiſmum in voto, infundi habitum fidei, niſi infunderetur gratia: quia ille non eſt chriſtianus. Et talis habitus non infunditur, niſi vel ratione baptiſmi, vbi fit homo chriſtianus: vel ratione gratiæ, quæ ſecum adducit virtutes. Et ideo vel ille non credit tam firmiter tũc, quàm chriſtianus, vel ſuppeditatur ſibi deſuper auxiliũ ſpeciale ad actum credendi. Quod ſi quis adhuc opponat nobis hominem in puris naturalibus, vel ante aduentum Chriſti inter gentes, vel nunc in illo orbe, vbi nulla eſt eius notitia: is enim ſola cognitione naturali, quod Deus eſt & remunerator, poſſet auxilio ſpeciali tangente voluntatem reconciliari Deo. Quod videtur inſinuare Apoſtol. vbi exprobrat naturalibus philoſophis, quod cum Deum cognouiſſent, non ſicut Deum glorificauerũt. Et paulo poſt, Gẽtes quę legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt, faciunt. Loci iſti

Reſpõſio.

De presb. non bapt. ca. veniẽs

De conſecra. d. 4.

Dubitatio.

Fides quo modo infunditur.

Aliud argumentum.

Roma. 1.

Pauli ſtatim cap.11.preſsius ſunt tractãdi. Interim tamen reſpondetur, quod eſto, cognitio naturalis ſufficeret ad ſalutẽ, cum auxilio mouente voluntatem, illa non fuiſſet fides Chriſti expreſſa: quam modo conſtituimus eſſe donum dei. ¶Secunda propoſitio. Fides hæc abſque gratia & charitate ſufficit hominem conſtituere chriſtianum & membrum Chriſti: non ſolum fictè, vt Lutherani prædicant, ſed proprie, legitime & vere, vt cap. proximo dicebamus, determinatum eſſe à concil. Trid. can. 28. quantum ad veritatem ſubſtantiæ fidei: licet careat perfectione, & vita quæ fidei extrinſecus accidit à charitate. Prima huius ratio ex ſuperioribus fontibus deriuatur. Si enim fides abſque charitate proprie & quantum ad ſuam internam ſubſtãtiam vere eſt fides: & chriſtianus idem eſt quod fidelis, per illam eſt quicunque chriſtianus. Sed patentius eadẽ ratio formatur. Chriſtianus eſt, qui Chriſti eſt, nempe qui eius eſt membrum, qui in ſuam militiam nomen dedit, eiúſque ſe familiæ addixit, atq; legibus obſtrinxit: vnde non apoſtatauit: quicunq; autem baptiſmatis ſacramento initiatus eſt, membrum eius per fidem efficitur: iuxta illud Corint. 12. In vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus, neque quodlibet committat peccatũ, fidem denegat: ergo per fidem informem eſt homo chriſtianus. Sed aiunt, Nemo fit Chriſti membrũ, niſi per gratiam. Nam quicunq; (ait Paul.) baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Cõſepulti enim ſumus per baptiſmum in morte, vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Accedit ſimilitudo vitis, & palmitum, qui non ſunt membra vitis, niſi dum eius humore viuunt: ſicuti neque oculus mortui (ait Ariſto.) eſt oculus. Ac demum ad Epheſ. ait Paul. quod Chriſtus dilexit eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea: vt illã ſanctificaret: mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam. Hæc autem argumentatio, ſi ſatis illi modo facere conaremur, extra fines nos præſentis inſtituti educeret ad articulum de eccleſia: quã iſti, propter huiuſmodi teſtimonia, nullam, quæ vera ſit, admittunt, niſi internam.

[Margin notes: Secunda propoſitio. — Synod. Triden. — Prima ratio. — Secunda. — Rom. 6. — Ephe. 5. — Reſpõſio.]

Nempe

Nempe cœtum eorum penitus, qui cordis ſanctitate pollēt. Quantum tamen ad noſtram ſpectat aſſertionem, hoc ſi dicamus abundabit. Nimirum quod Chriſto bifariam inſerimur, vt membra. Vno modo per fidem, quam ſuæ abſcripti reipublicæ vltro illi pręſtamus, ſacramentóque aſtringimus. Quemadmodum, dum Paul. vbi Roma. 1. in ſermonem incidit de obedientia fidei in gentibus, ſubdit, In quibus eſtis & vos vocati Ieſu Chriſti: id eſt, chriſtiani, per hoc, quod eandē obtuliſtis fidei obedientiam: in captiuitatem (vt ait ipſe alio loco) redigentes intellectum in obſequium Chriſti. Sed aliter ſumus illi inſiti, & compacti per charitatem. Vnde Ro. 8. Si quis ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Et prima copulatio ordinatur ad ſecundam. Ad hoc enim configuramur Chriſto crucifixo in baptiſmo, vt opera carnis mortificemus. Vnde Galat. 5. Qui chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis. At vero inconſequens eſt, vt qui à fine & ſcopo fidei aberrat, fidem protinus amittat. Enimuero licet quolibet delicto fidem eatenus frangimus, quod non omnino facimus vt promiſimus, haud tamen vſquéquaque denegamus fidem, quo minus ſimus ſemper lege aſtricti: Inſtar reipublicæ ciuilis. Non enim qui vnū crimen committit, à republica protinus abciditur: ſed ſi eſt perfuga, vel prorſus rebellis. Vnde Matth. 18. Si eccleſiam (inquit) non audierit, ſit tibi tanquam ethnicus, & publicanus: ergo quandiu eccleſiam quis audierit, fidelis & catholicus chriſtianus eſt. Quocirca quemadmodum fides mortua, vt ſupra diximus, non ficta, ſed vera ſecundum ſubſtantiam eſt, ita & chriſtianus charitate vacuus, chriſtianus nihilo ſecius eſt. Neque ſimilitudinem omnino gerit oculi mortui. Nam oculus totum compoſitum dicit ex corpore & anima, qua proinde decedente, non eſt oculus. Secus de fide, quæ viuit per aliam virtutem. Neque palmes euangelicus cumprimum abſentia gratiæ areſcit, diſſecatur à vite: ſed manet inſitus per fidem: quæ fides eſt genitrix charitatis, vſque ad finem ſeculi: quando huiuſmodi ſteriles palmites abſcindentur, & in ignem mittentur. Vel quouſque authoritate eccleſiæ amputentur. Idem docemur in ſimilitudine areæ: vbi

Duplex membrū Chriſti.

Galat. 5.

Oculus mortui.

Similitudines euāgelicæ.

cum tritico commiſcentur paleæ, & ſagenæ miſſæ in mare ex omni genere piſcium congregātis, & eiuſmodi aliis: quas
2. Tim. 2. non eſt præſentis loci percenſere. Et Paul. 2. Timoth. 2. eccleſiam comparat magnæ domui, vbi non ſolum ſunt vaſa aurea & argentea, ſed & lignea, & fictilia: quædam in honorem, quædam in contumeliam. Illud autem vbi repræſentat eccleſiam ſine macula & ſine ruga, effectum iri intelligit per Chriſtum in extremo iudicio: quando reddet regnum patri. Interim tamen ratio chriſtianæ reipublicæ, fide
Ratio eccleſię militantis. militantis in hoc conſiſtit, quod ſacramenta, leges, magiſtratus, cerimoniæ, vniuerſa denique exercitia in hoc inſtituta ſunt, vt homines pietatem colant, virtutem ſectentur, & charitate (quæ finis eſt perfectionis) cor permūdent, quo poſsint purificati æterna illa viſione beari. Quocirca qui hanc fidem tenent, etſi nonnunquam à recta deflexerint, chriſtiani cenſentur: niſi à fide deficientes, ab eccleſia vel deceſſerint, vel eiiciantur. Eadem eſt ſententia tum patrum aliorum, tum etiam Auguſtini in de fide ad Petrum, & de vera religione:
De conſe. diſ. 4. can. eſt vnitas & ſæpe contra Donatiſtas: & in libro de baptiſmo: cuius verba de conſecra. d. 4. can. eſt vnitas, referuntur. Eſt vnitas eccleſiæ, quæ late patet, in ſacramentorum videlicet ſocietate & cōmunione, quæ cōplectitur cum granis etiā paleas: quādo eas corporaliter mixtas ita patitur, vt neque illas iuſti vitent, neq; ab illis iuſti vitentur. Sic ſunt in eccleſia homines mali, vt in corpore humano humores mali, qui īterdū exeūt
Præcipuū argumētū de corpore. ¶ At vero princeps omnium argumentum, quo veritas hæc conſtabilitur, eſt. Quod niſi fides informis chriſtianos efficeret, qui reuera eſſent membra Chriſti, fieret, vt cum primū prælati, & ſacerdotes in peccato eſſent mortali, abdicarentur ſacerdotio: ſaltem quantū ad eccleſiæ iuridicā gubernationē. Nam profecto cū caput (verbi gratia) quod dignißimum eſt membrorū, eſſe nemo poſsit, niſi qui vere eſt membrum: vbi non eſt vera ratio mēbri, nec vera ſubeſſe poteſt raio capitis. Quare neq; Papa ī peccato eſſet vere papa, neq; vero cæteri epiſcopi retinerent gradus ſuos. Porro hęreſiarcha ille famigeratiſsimus Ioānes Huſs. optime iudicauit
Ioan. Huſs. cōſequentiſsimū eſſe, quod ſi eccleſia ſolū eſt illa nobis ignota,

ta,quæ intus charitate nitet,nemo in peccato vere cōpos eſt eccleſiaſtici muneris.Ob idq; aſſerto priori,alterum ſubinde adiecit.Noſtri vero recentiores Huſsitæ (nam & hoc nomine gloriatur Marti.)id quod antecedit,lubētiſsime in odium eccleſiæ(vt aiunt)papiſticæ prædicāt:quod vero cōſequitur, palliant.Nam poſtquam in.7.ar.cōfeſ. Aug.cōfeſsi ſunt,eccleſiam eſſe congregationē membrorum Chriſti:hoc eſt,ſanctorum,qui vere credunt,& obediunt Chriſto, ſubſcripſerūt in articulo.8.quod mali, & hypocritæ qui ſocietatem habēt externorum ſignorum, poſſunt adminiſtrare ſacramēta,eadémque ab illis recipere nobis licet.Quoniā vt addit in apologia Melanthon,miniſtri funguntur vice Chriſti. Sed profecto vt ſint dialecticæ negligentiſsimi, tamen non poſſunt non cernere vim conſequentiæ. Si enim fides ſine charitate, vt nullibi non inculcant, non eſt vera fides, ſed ficta: atque adeo,vt verbis Melanthonis vtar,in quibus nihil agit Chriſtus(videlicet charitatis) non ſunt membra Chriſti, euidentiſsime colligitur,vt prælati extra gratiam, non ſint veri, ſed ficti.Od idque non eſt cur per illos Deus certius conferat effectus ſacramentorum, q̄ per alios, qui non gerūt formam miniſtrorū. Sed quid pluribus opus eſt, nónne Lutherus bene nouit conſequentiā?& ar.25.aſſertionum,vbi ait, Papam non eſſe Papam,ſi non amat Chriſtum. Et Lutherani nunquid per ironiam& ludibrium appellant miniſtros,eoſdem, quos,extra gratiam appellant hypocritas? Expēdantur verba Philippi.Recte,inquit,poſſumus ſacramentis vti quę per malos adminiſtrantur. Nam & Paul. prædixit futurum, vt Antechriſtus ſedeat in templo Dei:hoc eſt,in eccleſia dominetur & gerat officium.At de hoc in articulo de eccleſia.

Lutherani. Conuincuntur. Lutherus. Verba Melanthonis

De cauſis iuſtificationis. Cap. 9.

HAc de fide præſtituta veritate quod ſit exordiū chriſtianæ pietatis, ſufficiens nos Chriſtianiſmo adſcribere, ſubſequitur, vt ad cauſas iam iuſtificationis elucidendas deſcendamus. Primam ergo, ceu baſim,propoſitionem iaciamus.In opere hoc diuinæ miſericordiæ,qua filij Adæ Deo reconciliamur,veluti in effectis naturæ,genus omne cauſæ eſt conſyderare. Non modo inquam

Quatuor genera cauſarũ. quatuor primaria, ſed ſibi etiam ipſis cognata. Eſt enim cau ſa finalis, tam proxima, quàm ſuprema: mox efficiens, & inſtrumentalis, deinde materialis, & diſpoſitiua: adhæc exem-
Finis iuſtificationis. plaris & formalis. Finis proximus iuſtificationis noſtræ eſt noſtra ipſorum glorificatio. Nam quos vocauit (ait Paul.) illos & glorificauit: id eſt, ad hoc iuſtificauit, vt glorificaret. Supremus vero eſt deus ipſe: quippe qui (vt lib.1. cap.3. dicebamus) in hunc finem creauit tam hominem, quàm angelum, vt ſuam illis diuinam felicitatem impartiens, modo quodam dilataret, & propagaret. Id quod & cap.3. denuo repetendo explicuimus. Nimirum, quod Deus non propter creaturas primum, ſed propter ſe, tum hominem condidit, tum & fabrefecit mundum: videlicet vt gloria eſſet ſua patentior, & nomen celebratiſsimum. Vnde Apoſtol. 1. ad Cor. 13.
1. Cor. 13. de extrema die mentionem faciens, qua Chriſtus operis redemptionis poſtremum actum perficiet, Deinde, inquit, finis: cum tradiderit regnum Deo & patri. Et rurſus, Cũ ſubiecta fuerint omnia filio, tunc ipſe filius (ſcilicet inquantum homo & ſanctorum caput) ſubiectus erit ei (ſane cum beatis omnibus) qui ſubiecit ſibi omnia: vt ſit Deus omnia in omnibus. Hic ergo eſt ſupremus finis redemptionis mundi, & glorificationis, non ſolum hominum, ſed etiam angelorum. Atqui vt ipſe ſupremus eſt finis, prima etiam eſt cauſa effi-
Cauſa efficiens. Eſa. 50. ciens: vnde omnis pendet authoritas. Eſt enim teſte Ioanne, Alpha & O. Vnde Eſa. 50. Dominus Deus auxiliator meus, ideo non ſum confuſus. Iuxta eſt qui iuſtificat me: quis contradicet mihi? Ecce dominus Deus auxiliator meus, quis eſt
Rom. 8. qui condemnet me? Quibus ferme verbis Paul. Deus qui iuſtificat impium, quis eſt qui cõdemnet? Ille enim eſt, cui ſoli peccatur: vt confitetur Dauid: & idcirco idem eſt, qui cõuerſus viuificat nos. Quo nimirum alludebant Iudæi, dicentes.
Luc. 7. Quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit? Acſi dixiſſent, quod Dei eſt, ſibi vſurpans. Nam legerant in pſalmo, Gratiam & gloriam dabit dominus. Sunt enim quædam participatio diuinæ naturæ: & ideo facultatem creatę excedunt. Secundum
Chriſtus cauſa efficiens. autem Deum, Chriſtus etiam inquantum homo, eſt cauſa ſuo modo & ordine efficiens. Primum, quia cõmeruit nobis ſalutem:

ſalutem: per quod meritum tãquam mediator Dei & hominum fecit nobis ipſum propitiũ. Iuxta illud Ioan. Aduocatũ habemus apud patrem, Chriſtum noſtrum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tãtum, ſed pro totius mundi. Et Paul. Iuſtificati gratis per gratiã ipſius, Rom.3. quæ eſt in Chriſto Ieſu: quem propoſuit Deus propitiatorẽ in ſanguine ipſius. Nec ſine myſterio congeminauit, gratis, per gratiam ipſius. Poterat enim nobis Deus gratis condonare peccata abſque aliquo redemptionis pretio, vbi nulla eſſet ratio iuſtitiæ: attamen æquiſsimus ſimul, ac benigniſsimus, ita gratis id fecit, vt tamen per iuſtitiam mediatoris Chriſti 1.ad Timot.2. perficeret. Sane, quem gratis nobis dedit, & cuius nos rurſus gratis efficit mẽbra. Neq; vero tantũ eſt cauſa per modũ meriti, ſed quodãmodo cauſa efficiens, quaſi inſtrumentũ viuũ, & organum diuinitatis: vt perdocte adnotauit S. Thom. 1.2. q.112. artic.1. Quod ego ita interpretor, Chriſto domino noſtro, quatenus redemptori, non ſolum conueniebat mereri nobis gratiam, virtutes, & gloriam, ſed eadem de cauſa, ſic omnem poteſtatem in cælo, & in terra recipere, vt ipſi competeret omnia diſpẽſare, & diſtribuere: quæ pertinẽt ad noſtram ſalutem, tanquam iudici vniuerſali. Vnde Apoſt. Vnicuique noſtrum data eſt gratia, ſecũdum menſurã donationis Chriſti. Propter quod ſcriptum eſt, Aſcendens in altum Ephe.4. captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Itaque non ſolum gratiam nobis & reliqua dona elargitur, ſed homines etiam iuſtificat, inquantum homo. Non quidem propria virtute, ſed tanquam organum, & viuum inſtrumẽtum Dei. Et hoc eſt quod ait Apoſtol. Vnus Deus, vnus mediator Dei, & hominũ Chriſtus Ieſus. Quod ſi mihi moroſi, & Argumentum. importuni obuiã prodierint philoſophãtes, quod gratia gratum faciens à Deo creetur: ad quam idcirco productionem humanitas non poteſt attingere: quia authore ipſo eodem S. Thoma. 1. p. q. 45. art. 5. creatura neque inſtrumẽtum quidẽ eſſe poteſt creationis. Reſpõſum ſibi putent, quod quemadmodum naturale agẽs non pertingit creationem animæ, ſed infuſionem, vt totum compoſitum ſit homo: ita neque Chriſtus eſt cauſa gratiæ, ſed infuſionis eius, vt homo ſit gra

tus. Quia ipſi incumbit trutina ſua librare, & perpendere, quantum gratiæ vnicuique, iuxta diſpoſitionem, qua ſe auxilio Dei præparauit, debeatur. Sicuti ad ipſum ſpectat in iudicio extremo ſententiam proferre, & pœnas damnatis, atque præmia iuſtis decernere, & ſuo quenque ordine collocare. Sunt præterea, & ſacerdotes, eccleſiæ miniſtri cauſa gratiæ tanquam vice Chriſti fungentes. Quemadmodum enim à Deo in Chriſtum, ita & ab ipſo in ſacerdotes deriuata eſt hæc poteſtas: vt Chriſtus ipſe redemptor noſter palam affirmat. Data enim inquit, eſt mihi poteſtas in cælo, & in terra: ſicut miſit me viuens pater, & ego mitto vos. Accipite ſpiritum ſanctum. Quorum remiſeritis peccata, remiſſa erunt: & quorum retinueritis, retenta erunt. Haud ſane tamen tam amplam habent, támque liberam huiuſmodi poteſtatem, quàm fuit in Chriſto. Ille nanque nihil pẽdebat à ſacramentis: vtpote ſine quibus gratiã contulit Magdalenæ: & paralytico, & quàm plurimis. Hæc enim erat gratia capitis. Miniſtris autem modum præſcripſit, vt non niſi per ſacramenta iuſtificent. Quare & hæc ſunt quoque inſtrumenta gratiæ. Non vt miniſtri, ſed vt inanima organa, quibus paſſio applicatur nobis. Ait enim Paul. ad Titum. 3. Secundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis ſpiritus ſancti: præpoſitio autem illa, nota inſtrumenti eſt. Et ad Ephe. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: vbi & materia, & forma exprimitur ſacramenti. Et ſuper Ioannem Auguſt. Vnde tanta vis aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? Et in hoc differunt à ſacramentis veteris legis: quæ ideo appellat Paul. infirma, & egena elementa, quod nulla illis vis ineſſet iuſtificandi. Circunciſio enim non erat inſtrumentum, ſed ſignum fidei: cuius fidei virtute conferebatur gratia. Ita enim de Abraham loquitur Pau. Signum accepit circunciſionis, ſignaculum fidei. Sacramenta vero noſtra, quia ſigna iam ſunt paſsionis exhibitæ, quaſi quæ ex latere Chriſti dormientis fluxerunt (vt eſt in gloſſa ad Rom. 5.) nõ indicia modo, ſed efficacia ſunt gratiæ. Etenim cum Chriſtus morte ſua, vitam ſpiritualem noſtram fuerit operatus, ad ſimilitudinem vitæ animalis virtutẽ nobis

Sacerdotes cauſa gratiæ.

Gratia capitis.

Sacramẽta.

ad Tit. 3.

Sacramẽta vetera.

Rom. 4.

bis eiuſdem paſsionis diſpenſauit per ſacraměta. Baptiſmus enim eſt quædã ſpiritualis regeneratio:ita enim vt modo dicebamus,appellat eum Paul.lauacrum regenerationis.Confirmatio eſt augmẽtum quoddam,& robur gratiæ:ſicut adoleſcentia vitæ. Iuxta illud Lucæ vltimo: vbi admoniti ſunt diſcipuli,iam baptizati,ſedere in ciuitate,quoadu ſque induerentur virtute ex alto.At ſacroſanctum ſacramentum corporis & ſanguinis,eſt quædam iugis,quotidianáque alimonia. Niſi enim mãducaueritis,inquit,carnem filij hominis,& biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quæ quidem ſacramenta tria, niſi renatus homo aliquando relaberetur, ſatis erant quantũ ad perſonam cuiuſque propriam. Sed propter peccatũ quæ eſt quædam infirmatio, adhibitum eſt ſacramentũ pœnitentiæ, quo precioſus,ſaluificúſque ſanguis Chriſti applicatur per modum medicinæ: iuxta precationem Pſalmiſtę,Sana animam meam,quia peccaui tibi.Et tandem extrema vnctio,qua reliquiæ,ſi quæ ſunt peccatorũ, prorſus abſterguntur:ſecũdum illud Iacobi, Quod ſi in peccatis eſt,dimittentur ei. Sacramentum autem ordinis inſtitutum eſt in bonum cõmune.Nimirum vt gratia ſuppeditetur eccleſiæ miniſtris ad generãdum ſpirituale̅ prolem. Quemadmodum ſacramentum matrimonij,vt digne ad laude̅ Dei propagetur animalis vita. Cõferunt autem ſacramenta hæc gratiam, eo modo quo ſupra de Chriſto dictum eſt. Vtpote quæ non creationem gratiæ attingunt,ſed inſtrumenta ſunt quibus homo eſt deo gratus.Cuius exemplum in virtute ſeminis generatrice hominis præſto eſt, quæ non eſt animæ generandę cauſa,ſed hominis.Neque aliam virtutem in illis agnoſco,q̃ quod propterea homo,quia baptizatus eſt,vel ſacramentaliter abſolutus,reconciliatur Deo.Nam quid opus eſt dicere, huiuſmodi virtutem, qualitatem eſſe, re diſtinctã ab aqua & verbis? De hac ſacramentorum virtute nonnullus paulopoſt ineundus nobis ſupereſt cõflictus cum Luthero.Tertio loco eſt cauſa materialis. Non inq̃ anima vel potẽtiæ,quæ gratia & virtutibꝰ perfundũtur:illa enim ſubiecta potius ſunt quàm materia. Sed cauſam materialem appellamus,diſpoſitiones,& pręparationes ad gratiã:qui ſunt actus

Ratio ſacramẽtorum.

Luc.vlt.

Sacramẽta confe. grat.

Virtus ſacramentorum.

Cauſa materialis.

fidei,ſpei,& charitatis, ſeu pœnitentiæ. De eiuſmodi autem
Cauſa exemplaris. cauſis dicere hic non oportet explicatius:eo quod non eædẽ
prçrequiruntur in omni genere iuſtificationis,ſed per capita
ſunt ſingulç ex ordine diſcutiendç. Exemplaris autem iuſtificationis
noſtræ cauſa,eſt iuſtificatio ipſa Chriſti : inquantũ
homo eſt. Ipſe enim fuit primum exẽplar: ſane qui non per
modum meriti,ſed virtute vnionis gratiã Dei recepit, vt homo
eſſet naturalis filius Dei:cuius nos inſtar gratiam,& gloriam
recipimus,plus,minúſve: qua adoptamur in filios, hæ-
Rom.8. redes quidem Dei,vt ait Paul.cohçredes autem Chriſti.Si tamen
compatimur, vt conglorificemur. Itaque & ad exemplar
illius debemus pati, ſi volumus ſecundũ ſuam gloriam
glorificari.Vnde ſubdit,Prædeſtinauit nos Deus conformes
fieri imagini filij ſui. Imago enim exẽplarem cauſam ſignificat.
Et ideo in baptiſmo cõmorimur,& conſepelimur ad ſimilitudinem
mortis,& ſepulturç ſuæ,& pariter reſurgemus
ad ſimilitudinem reſurrectionis. Si enim,ait Paul.complantati
facti ſum⁹ ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis
Philip.3. nis erimus.Et ad Philip.3. Qui reformabit,inquit,corpus humilitatis
noſtræ configuratum cõrpori claritatis ſuç.Hæc o-
Synod. Trid. mnia rationem præ ſe ferunt exemplaris cauſæ. Atque adeo
gratia eius exemplar eſt noſtræ:& gloria,itidem gloriæ.Sancta
vero Synodus can.7. vbi has cauſas denarrauit, gloriam
Chriſti coniungit in cauſam finalem cum gloria Dei : vel
quia exemplaris quodammodo eſt finalis : vel forte propter
gloriam corporis, & nomen, quod eſt ſuper omne nomen,
quod illi acceſsit per modum præmij, merito redemptionis.
Poſtremum denique locum habet cauſa formalis : puta gra-
Cauſa. formalis. tia,& virtutes, quibus infuſi iuſtificamur. At vero neque de
cauſis formalibus poſſumus hic exacte dicere, quoaduſque
modos ſingulos iuſtificationis,cap. ſequẽtibus exponamus.
Eſt enim nobis de cauſa formali,& cum Lutheranis permagna,
& inter nos nonnulla diſcordia. Ordo hic cauſarum &
ſeries ex analogia ſumitur,tum naturalium,tum & artificialium.
Agens enim propoſito fine, per inſtrumenta diſponit
materiam, vt inſtar ideæ, & exemplaris propoſiti inducat
formam.

De iu-

De iuſtificatione infantis ante uſum rationis. Cap. 10.

VNiuerſa principia hæc præmeditati, ad punctũ deniq; & articulum iuſtificationis inſtructiores deſcẽdimus. Hæc autem non vno, ſed quatuor modis, ſi perſpicuitatem exoptas, celebratur: iuxta differẽtias hominum, quibus hoc reconciliationis beneficium impenditur. Eſt enim iniuſtorum quatuor genera cõtemplari. Primum, infantium ante vſum rationis, qui originali ſunt culpa maculati. Secũdum eſt eorum quibus vſus iam rationis emicat, cum ſola tamen eadẽ originis tabe: ſane qui nondum male vſi ſunt propria voluntate. In tertio ordine ſunt, qui originale peccatum indeletũ actualibus cumularunt. At demum in quarto ſunt Chriſtiani, qui à gratia baptiſmatis delabuntur. Atqui de primo genere priori lib. cap. 11. & 12. cum Lutheranis abunde diſputauimus, atque conſtituimus, in baptiſmo pleniſsime remitti originale: eo vſque, vt nulla prorſus reliqua fiat ratio culpæ. Hic autem vbi de diſpoſitionibus eſt ſermo, duos diuerſos errores ſubnotare reſtat. Primus eſt Lutheri, qui adeo tenax eſt, & propugnator ſuæ illius particulæ, Sola fide, vt in vtrunque extremũ abſurde peccauerit: dum & adultis, præter illam, nullum aliud opus propriũ neceſſarium exiſtimat ad iuſtificationem, & infantibus docuerit eſſe neceſſariam. Quin vero pariter vt adultos, ita illos exiſtimat non ſacramẽto, ſed ſola fide iuſtificari. Hic enim eſt articulus eius primus inter aſſertiones ad Leonem: cuius iam ſupra meminimus, Hęretica eſt, ſed vſitata ſententia, ſacramenta nouæ legis dare gratiam. Et paulo poſt, Neque enim baptiſmus ſaluat, ſed fides baptiſmi. Neque vero (vt fideliter illic explicat Roffe.) loquitur de habitu fidei cælitus infuſo, ſed ait etiamnum in infantibus ineſſe actum credendi viuaciſſimum. Id quod in ſuo Homiliario euangeliorum dominicalium aperte prędicat: & ſecundum ipſum alij etiam ſuæ ſcholæ in multis locis. Tametſi in confeſsione Auguſtana, & cæteris colloquiis id ſilenter prætermiſerint. Fuit enim figmentum illius hominis, quod gratiam non ſuſcipimus per ſacramentum: ſed per fidem quam damus verbo, non miniſtri, ſed Chriſti

4. modi iuſtificationis.

Error Lutheranorum.

ipſius:vbi inſtituit ſacramenta:puta, Qui crediderit,& baptí zatus fuerit. Niſi mãducaueritis carnem filij hominis. Quorum remiſeritis peccata, Qua ſcilicet fide aſſentientes, promiſsionem eſſe firmam, iuſtificamur. Ita ſe exponit in eodẽ articulo,& in ſuis Galathis:cuius ludicra,& quidem ridicula verba ſunt,inter exponendum illud.3.cap.ex operibus legis ſpiritũ accepiſtis, an ex auditu fidei. Ait enim vſq; adeo verum eſſe, & fidem omnibꝰ eſſe neceſſariam: puta viuaciſſimum actum,neque poſſe niſi ex auditu haberi,vt etiam infantes eam ex auditu conſequantur. Et obiiciens ſibi ipſe, quod nihil audiunt,reſpondet, verbo Dei nihil eſſe ſurdum: ſed ſimul dum aures pulſat, intus ſpiritum infundit. Neſcio profecto vbi potuit,nõ dico beneuolas,ſed patulas aures aucupari,in quas eiuſmodi exoneraret portentum. Quis enim, vt ante me alius dixit, tã eſt ab omni ſenſu alienus, cui metuendum ſit poſſe perſuaderi,quod paruulus, cui non modo nulla notitia Dei, vel boni, vel mali diſcretio, verum neque vllus rationis vſus, vlliúſve rei cogitatio ineſſe poteſt, auditu concipiat actum fidei per quem iuſtificetur? Adde quod hæreſis præterea illa,quòd ſacramenta nulla ſint cauſa iuſtificationis, ſed ſola fides verbi, manifeſte pugnat, non modo cum euãgelio,ſed ſecum ipſa. Enimuero ſi fides illa vera eſt, qua aſſentimur Chriſto dicenti, Quorum remiſeritis peccata, verum eſt enunciatum ſuum:puta quod miniſtri eccleſiæ remittunt peccata. Et ſi vera eſt fides,quam eidẽ præſtamus, dicenti, Niſi quis renatus fuerit,&, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, conſequens ſit, vt lauacrum ipſum regenerationis, & ſacrmentum corporis cauſa ſit iuſtificationis. Hoc enim eſt,quod ipſe affirmat. Admirabilis fuit audacia (vt ab alio verbo temperem) illius hominis. Ad probãdum, quòd non per ſacramentum, ſed per fidem illorum verborũ Chriſti iuſtificamur, citat teſtimonium illud Aug. Accedit verbũ ad elementum,& fit ſacramentũ. Acſi loquererur illic de verbo Chriſti, & non eſſet euidentiſsimum, quod loquebatur de verbo miniſtri, Ego te baptizo, &,Ego te abſoluo, quod tanquã forma ſacramẽti confert gratiã. ¶Igitur vt ſecundũ orthodoxorũ veritatem de primo iuſtificãdorum genere

[Margin: Portentũ Lutheri.]
[Margin: Hæreſis.]
[Margin: Vera ſententia de paruulis.]

nere cõcluſionẽ ſtatuamus. Paruuli non poſſunt propriè dici fide, aut quouis alio ſuo actu, aut peculiari diſpoſitione iuſtificari: ſed ſolo ſacramẽto fidei, tanq̃ inſtrumẽto paſsionis Chriſti: quo, nullũ adferẽtes obicem, in adoptionem filiorũ regenerantur. At vero dubium reſtat, quod nobis obiicit locus euangelij Mar. vlt. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Vbi tam neceſſaria profertur fides, q̃ baptiſmus. Quin vero in ſubtexta negatione ſola reſumitur abſq; mentione baptiſmi. Qui vero enim, inquit, nõ crediderit, cõdem nabitur. Vbi adnotauit Luther. ſolam fidẽ eſſe neceſſariam. Sed tamen vt ad hoc vltimum, primum reſpõdeamus, affirmatio, fida interpres eſt negationis: vt intelligatur pariter, Qui vero non crediderit, vel baptizatus fuerit. Sed quantum ad catholicos ſpectat, dubium reſtat, an pueri etiam comprehendãtur ſub illa vniuerſitate, Qui crediderit: cum, vt modo dicebamus, per ſe notiſsimum ſit, nullum, dum baptizantur, habere actum fidei. Aug. lib. 1. de pec. me. cap. 26. inter exponendum eundem locum Marci. Quis, inquit, neſciat, credere, eſſe infantibus, baptizari? Quod verbum quidã ex noſtris non plane probant: puta, quod credere, ſit baptizari: nam vnum eſt actio intellectus, alterum, ſola paſsio: quæ idcirco, tanquam duo, connumerãtur in euangelio. Explicuerat autem Aug. paulo ante in eodẽ libro, ſcilicet, cap. 19. eandẽ infantium credulitatem, hiſce verbis, Paruuli fidem per verba geſtantium quodammodo profitentur. Et idem ferme repetit ad Bonifacium: vbi ait, In eccleſia ſaluatoris paruuli per alios credunt, ſicut ex aliis, quæ in baptiſmo remittũtur peccata traxerunt. Sed neq; huiuſmodi interpretamẽtum apparet omnibus ſatis congruens. Nam, credere, cum ſit actus intellectus, quomodo quis poteſt per alium, niſi deformi abuſu verbi? ¶ Hanc ob rem, bipriti ſunt expoſitores illius loci euãgelij. Quidam enim aiunt, quod pueri credunt per fidem infuſam. Iſti tamen iudicio meo lõge abſunt à germano ſenſu euãgelij. Vbi enim ait Chriſtus, Qui crediderit, nullo modo deſignat habitũ infundẽdum à Deo: atq; illum minime, qui natura ſequitur infuſionem iuſtificantis gratiæ: ſed plane actum, qui ſicuti baptiſmus ipſe, à baptizando exigitur tan-

Dubium, Qui crediderit, &c.

Luthe.

Auguſt.

Prima expoſitio reprobatur.

quam neceſſaria præparatio ad gratiã. Eo vel maxime, quod illi habitus infuſi paruulis nõ ſunt tam ab antiquo tantaque certitudine in eccleſia cogniti, quàm eſt fides catholica. Quoniam neq; concilium Viennenſe illos probat, niſi tanquam opinionem probabiliſsimã. Licet iam nunc maiori fulciantur authoritate. ¶ Alij ſunt qui hac de cauſa exiſtimant verbum illud, Qui crediderit, de adultis dũtaxat qui ſunt rationis compotes enunciari. Neque omnino abſque probabilitate, ſi præcedentia verba reſpicias. Eſt enim contextus, Euntes prædicate euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, &c. Euangelium autem non prædicatur niſi auditum habentib⁹, & rationis iudicium. De illis ergo intelligitur, Qui crediderit. Paruulis autem ſatis eſt ſi baptizentur. Sed profecto vbi rem penſiculatius conſydero, interpretationẽ hanc probare non poſſum. Primo, quia verba ſunt vniuerſalia: perinde atque illa, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto. Neque eſt veriſimile, quod vbi Chriſtus tradebat Apoſtolis formam, & modum euulgandæ, & propagandæ fidei, ſi ſub illis verbis omnis ætas mortalium, & conditio non cõprehenderetur, quin ſimul explicaret, paruulis baptiſmum ſufficere. Et quod me maxime vrget, nunquam eccleſia ab Apoſtolis ipſis edocta, ſuſceptores puero decerneret, qui ſuo ipſius nomine interrogati an crederet, reſponderent, credo: niſi quod Apoſtoli ipſi verbum illud intelligentes ad vniuerſos pertinere, illa cerimonia puerum ſignificarent credere. Neque temere ſane Aug. ſed ſcientiſsime tanquam rem magni momenti, tantopere ſtuduit explicare, vt paruuli credãt. Cuius ſentẽtiam probatiſsimam habet S. Tho. 3. p. q. 68. eo articulo, quo de baptiſmo paruulorum differit. ¶ Igitur quãtum ex verbis Auguſtini coniicere poſſum, credere, vt eſt vniuerſis neceſſarium ad iuſtitiam, idem eſt, quod euangelium ſolenni profeſsione ſuſcipere. Niſi quod adulti ſuſcipiunt actu credentes, & confitentes fidem, atque obligantes ſe legibus Chriſti: pueri autem ſuſcipiunt eandem fidem per obligationem, qua verbis ſuſceptorum, quæ ſua propria cenſentur, aſtringuntur. Sicuti minor ætate obligatur verbis tutoris. Et ita intelligo Auguſtinum, dicentem ipſos credere, id eſt,

Secunda etiam reprobatur.

Primum argumentum.

Secũdum.

S. Thom.

Sententia authoris.

id eſt, ſuſcipere ſolenniter euangelium per verba geſtãtium. Quocirca quodammodo recipiunt euãgelium per auditum parentum; qui adhibẽtes ipſi fidem, ſe ſuóſque liberos, quos habent in legitima poteſtate, baptizant. Atque hinc palam colligitur, hæreſim eſſe manifeſtariam Anabaptiſtarum, qui autumant pueros, vbi primum illuxerit rationis vſus, conueniendos eſſe, & ſciſcitandos, habeántne ratum, quod parentes de ipſis fecerunt. Quinimo ſunt iam vere obligati, & idcirco compellendi ad fidem, legémque ſeruandam, quam ſuſceperũt. Vnde quando ait Aug. pueros credere idem eſſe quod baptizari, nõ intelligit aliud, niſi ꝙ idem valet illis baptizari, per quod ſacramẽtum legibus Dei obligantur, quod valet adultis credere. Etenim Hypog. lib. 5. palam ait, quod paruuli aſſumuntur in fide credentium, non obedientia voluntatis, ſed dilectione nimia: videlicet Dei, qui abſque aliquo eorum actu, in ſuam illos recipit amicitiam. Hæc Aug. Habem⁹ ergo quod paruuli ſine aliquo proprio actu vel diſpoſitione, quã ipſi adferãt, ſed ſolũ per alios obligati, ſacramẽto ſanctificãtur. Et quãuis ſine illa ſolẽnitate baptizẽtur: baptizator, tãquã eccleſię miniſter, ipſos obligauit. Sed altera in altero extremo eſt quorũdam opinio. Hi neſcio quo protecti pietatis obtentu dicere audent, pueros qui caſu aliquo abſque baptiſmo moriuntur, nihilo ſecius miſericordia Dei, quæ defectum ſupplet baptiſmi ab originali liberatos, ad regnum admitti cęleſte. Atque idem cẽſent tam de pueris iam in lucem editis, quàm de illis qui in maternis vteris ante lucis vſuram de vita decedunt. Et quoniam de hac re per ora vulgi circũfertur doctiſsimus Caietanus, illum nomino: quem ſemper tamẽ, nõ niſi honoris gratia nominare ſoleo. Is enim, alias profectò omni authoritate dignus, ſuper. q. 68. 3. p. (ſub correctione tamen, &, quæ ſua erat religio ac modeſtia nihil pertinaciter aſſerendo) vtrunque, ceu probabile profert. Ait enim artic. 2. quod in caſu neceſsitatis, nẽpe vbi non eſt aquæ copia ad ſalutem puerorum (& loquitur de illis qui iam nati ſunt) ſufficere videtur baptiſmus in voto parentum: præcipue cum aliquo exteriori ſigno. Et poſtmodum artic. 11. addit (ſub eadem cẽſura) paruulos in maternis

Anabaptiſtæ.

Auguſt.

An pueri ſine baptiſmo ſaluẽtur.

Caietanus.

vteris periclitantes, poſſe pari modo ſaluari per ſacramentum baptiſmi in voto parētum cum aliqua benedictione ſeu oblatione ipſius ad Deum, cum inuocatione Trinitatis. Sicut diximus, inquit, de pueris, qui non poſſunt baptizari. At vero, ſalua ſemper doctoris eximij authoritate, haud dubito vtrâque partem opinionis ſuæ falſam eſſe: neſcio vero prior ne ſit digna calculo, ſaltem in illis, qui, quod ipſe temperatiſsime inſinuauerat, iam modo incunctanter aſſeuerant. In quorum potius gratiam, quàm vt ipſis contradicam, preſsius rem hanc ediſſeram. Et primum omnium vtroque articulo

S. Thom. Caietanus apertiſsime contradicit diuo Thomæ: cuius agit interpretem. Nam priori loco, vbi ait, votum nonnunquam baptiſmi ſufficere ad ſalutē, ne cui relinqueret occaſionem ſuſpicandi, quod ſufficeret votum parētum, palam explicat, vbi nō eſt copia baptiſmi in re, neceſſarium eſſe votum ſuſcipiendi in ipſo baptizando. Ait enim, Sicut cum aliquis baptizari deſiderat. Quare pueris nullam reliquam facit ſalutis viam. Et ſecundo loco, pueris nondum natis, niſi quibus ex priuilegio donatum eſt in vtero gratiā recipere, nullum tribuit remedium ſalutis: eo quod non poſſunt baptizari: quod ſecundum euangelium neceſſarium eſt. Atque ne citra ſacram ſcripturam vel vniuerſalem conſenſum eccleſiæ, liberum eſſet dicere, quempiam in vtero ſanctificari, aut gratiam recipere, exprimit in ſolutione ad primum argumentum, reſtrictionem de ſanctificatis in vtero: nempe, qui

Auguſt. in eccleſia tales habentur. Porro autem Auguſt. vt gradatim aſcendamus, innumeri ſunt loci, quibus idem inculcatiſsime repetit. Primus eſt, vulgatiſsmus ille canon de fide ad Petrum relatus inter decreta d. 4. de conſecra. Vbi ait, Firmiſsime tene non ſolum homines ratione vtentes, verumetiam paruulos, qui ſiue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur: ſiue iam de matribus nati, ſine ſacramento baptiſmi, quod datur in nomine patris & filij, & ſpirituſſancti, de hoc ſeculo tranſeunt, ſempiterno igne puniendos. Quod ſi cauilletur quis, non eſſe ita certum opus illud Au-

Pelagius. guſtini, idem ferme meminit, vbicunq; in certamen deſcendit contra Pelagium. Ille enim (vt patet Hypog. lib. 5.) non nega-

negabat pueros baptizandos eſſe vt intrarent regnum cælorum: quia illud expreſſe habetur Ioan.3. ſed dicebat decedẽtes ante baptiſmum in aliquam tranſmigrare manſionem, vbi haberent felicitatem vitæ æternæ: eo quod nullum, ſecundum ipſum, contraxiſſent peccatum. Animaduertat ergo oculatiſsimus quiſque, adeo ſemper fuiſſe conſtitutiſsimum in eccleſia, nullum paruulum abſque baptiſmo in re (ſane quem non poteſt habere in voto) intrare regnum cælorum: vt neque ipſi Pelagiani, negantes peccatum originale, auſi fuerint contra id dicere. Quis ergo nunc auſerit catholicus, agnoſcens originale vulnus, illo mittere inbaptizatum, quo hæretici, ipſum negantes, nunq̃ cogitarunt? Hac de cauſa Aug. non adeo incumbebat perſuaſioni, quod paruulus decedẽs ante baptiſmum nullus reciperetur in regnũ: nam id tanquam euangelicam confeſsionem habebat: ſed quod extra regnum nulla eſſet vita felicitatis æternæ. Vnde in loco citato primum inſtruit diſputationem ab illa vniuerſali ſententia antiquæ legis. Infans, qui circunciſus non fuerit, diſperibit anima illa de populo ſuo. Cum ergo ſimilis ſit in euangelio, Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto, non intrabit in regnum cælorum, ſit, vt ſicut ex illa nullus excipiebatur, ita ex hac neminem ſit fas eximere. Erat enim illa huius figura. At quia fingebãt locũ alium, vbi paruuli ſine baptiſmo haberent vitam æternã, totos neruos intendit Aug. vt demõſtret, præter regnum & gehennam nullum eſſe penitus niſi purgatorium. Atque ideo illas manſiones, quas ait Chriſt⁹ in domo patris multas eſſe, omnes pertinere ad regnũ: quo abſq; baptiſmo nemini patet acceſſus. Et ſubdit elegãtiſsimum dilemma. Cum idem Seruator noſter vtrunque dixiſſet, & quod in domo patris ſui manſiones multę eſſent, & qui nõ renatus fuerit, non intrabit in regnũ cælorum: elige, inquit, hæretice, vtrum ex duobus defendas. Si enim dixeris extra regnum, quod eſt domus patris, aliquã eſſe manſionem, vbi ſit vita æterna, priori ſentẽtię contradicis. Si tamen in manſionem regni paruulum abſq; baptiſmo miſeris, ſecundę aduerſaris. Non verba prorſus, ſed ſententiã refero Auguſtini. Idem argumẽtum ex profeſſo locupletiſ-

Animaduerte.

Gen. 17.

Dilẽma Auguſt.

ſime perſequitur lib.1.de pec.me. à cap.20. vſq; ad finem libri. Cuius plura verba, ne ſatietatem lectori faciam, non referam, quàm quæ cap.27. concludit ſuper illud Ioan.5. Qui habet filium, habet vitam: &, qui non habet filium, non habet vitam. Non ſolum (inquit) igitur regnum cælorum, ſed nec vitam paruuli habebunt, ſi filium non habebunt, quem, niſi per baptiſmum eius, habere non poſſunt. At vero vt Auguſtinum, quiſpiam forte ſuæ propriæ ſententiæ poſthabere potuerit, tamen credere nequeo authores huius, quam reprobamus, opinionis æſtimate inſpexiſſe, vt fuerit condemnata aduerſus Pelagium. Hæc enim verba ſunt Innocentij papæ in epiſtola reſcripta concilio Carthaginenſi, & Mileuitano, quæ refert Auguſt. contra duas epiſtolas Pelagianorum lib.2.cap.4. illud vero, quod eos veſtra fraternitas aſſerit prædicare, paruulos æternæ vitæ præmiis etiam ſine baptiſmatis gratia poſſe donari, perſatuum eſt. Quibus ſubſcribit Auguſt. quod præuaricator eſſet eccleſię Romanę quicunque ab illa ſententia deuiaſſet. Et cõtra Iulianũ lib.3. ſtatim cap.1. ait, quod Pelagius timens ipſe damnari, damnauit eos, qui dicũt infantes, etiam ſi non baptizentur, habere vitam æternam. Et inferius cap.12. eandem repetens ſententiam. Vnde Pelagius, inquit, quod ſupra commemoraui, eos qui dicunt infantes, etiam ſi non baptizentur, habere vitam æternam, in eccleſiaſtico iudicio, niſi damnaſſet, damnatus exiſſet. Haud equidem neſcio, alia ratione fuiſſe damnatum Pelagium: nempe quia negabat originale peccatum. Attamen cum ſententia & forma ipſa damnationis ea ſit, puerũ ſcilicet non baptizatum poſſe habere vitam ęternam, videre non videor quomodo poſsit catholicus vllã inde exceptionem cogitare, niſi quam ſpirituſſanctus eccleſiæ reuelaſſet. Nam duo errores eodem verborum fulmine percelluntur, & quod non ſit peccatum originale, & quod abſq; baptiſmo poſsit remitti. Quocirca quemadmodũ ex prima parte non eſt liberũ quęquam excipere, niſi quatenus eccleſia vel definiret, vel permitteret, ita neque ex altera. Ex qua tamen neminem hactenus exemit. Mox poſt authoritates ſanctorũ, & eccleſię determinationẽ expendẽda ſunt verba ipſa euãgelij. Cum

Ioan.5. Condemnatio Pelagij. Auguſt. Verba euãgelij.

Cum enim vniuerſales ſint ſententiæ Saluatoris, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto: &, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: &, Oportet vos naſci denuo, nunquid pluſquam temerarius auſus eſt, ne dicam, contradictio ſcripturæ, quempiam inde ſubducere abſque expreſſa reuelatione Dei per eccleſiæ ſcitum? Profecto non dubito, quin ad iſtos vſque exceptores pertingat, quod ait Paul. Si ego vel angelus de cælo aliud euangelizauerit, quàm euangelizauimus, anathema ſit. Quapropter non poſſum non demirari, quàm facile, quâque audenter conſueuerint nonnulli, vniuerſales ſententias ſcripturæ gloſſare, quod intelligantur de lege. Quibus nihil, inquiunt, obſtat oppoſitum ſecus quandoque contingere, vel ex priuilegio, vel ex miſericordia Dei. Cum tamen ſynceritas ſcripturæ ea ſit, vt niſi exceptio ipſa eodem ſacro eloquio exprimatur, vel per eccleſiæ fiat authoritatem ſacrilega ſit, & præuaricatrix eiuſmodi gloſſa. Nunquã enim Aug. auſus eſſet ex vniuerſitate illa, Deum nemo vidit vnquam: &, Non videbit me homo, & viuet, ſubſtrahere probabiliter Moſen vel Paulum, qui vidiſſent Deum, niſi de primo legiſſet in eadem ſcriptura, puta Exodi. 33. quod videret poſteriora Dei: & de altero, quod raptus in tertium cælum, vidiſſet arcana Dei. ¶ Sed vt ad locũ euãgelij reuertamur. Si fas eſſet affirmare alicui remitti peccatum originale ſine baptiſmo in re vel in voto ſuſcipiendi, pari facilitate poſſet quis etiam dicere, quod aliquis impœnitens ex miſericordia Dei poſsit ab actuali liberari. Nam verba eadem ſunt, Niſi quis renatus fuerit: &, Niſi pœnitentiam egeritis. Deo autem nihilo plus repugnat remittere actuale ſine pœnitentia, quàm originale ſine baptiſmo. Et quamuis actualis ſit maior, etiam originalis eſt vera culpa. ¶ Hoc autem quod ſubiiciam eſt argumentum, quod, quando ſolũ exiſteret, ſatis rem poſſet mihi perſuadere: videlicet eccleſiæ conſuetudo. Nanque niſi baptiſmus ita eſſet neceſſarius, vt abſq; illo nemo quoquo pacto poſſet ſeruari, nunquam eccleſia inſtituiſſet paruulos baptizari: quæ tamen inſtitutio eſt apoſtolorum: dicente Dionyſio cap. vltimo eccleſiaſticæ hierarchiæ, Diuini noſtri duces, ſcilicet apoſtoli,

Quorũdã audacia.

Ioan. 1.

Exod. 33.

Argumentum præcipuum.

probauerunt infantes recipi ad baptiſmum. Et eſt argumentum huiuſmodi. Paruulis ante vſum rationis nulla erat religio baptizari, quinimo longe fuiſſet decentius expectare, vt ſua ſe ſponte, & arbitrio addicerent legi, quam erant obſeruaturi: ergo niſi iudicaſſent Apoſtoli periculum illis imminere damnationis, ſi illa ætate de vita ſubriperentur, aut ſufficere votum parentum in tempore baptizandi, nunquam ſacramentum illis decreuiſſet. Atque hanc rationem explicat Auguſt. in epiſtola ad Hieronymum, quæ eſt. 28. cuius idcirco verba in hunc locum reſeruaui. Quiſquis, inquit, dixerit, quòd in Chriſto viuificabuntur, etiam paruuli, qui ſine ſacramẽti eius participatione de hac vita exeunt, hic profecto, & contra apoſtolicam prædicationem venit, & totam condemnat eccleſiam. Vbi propterea cum baptizandis paruulis feſtinatur, & curritur, quia ſine dubio creditur, aliter eos in Chriſto viuificari non poſſe. Qui autem non viuificatur in Chriſto, reſtat, vt in eadem damnatione maneat. De qua dicit Apoſtol. Per vnius delictum in omnes homines ad cõdemnationem. Conſydera pie lector, vt opinio quam refellimus, & apoſtolicæ prædicationi, & eccleſiæ inſtitutioni contraueniat: quæ propterea feſtinat, & currit ad baptiſmũ paruulorum, quia ſine dubio credit, aliter non poſſe ſaluos eſſe. ¶Neque certe deeſt redargutio etiam ſcholaſtica aduer ſus iſtos. Nam vt de illo qui eſt in ventre matris, loquamur, demus, matrem quæ periculum fœtus perſentiſcit, ea benedictione vti erga ipſum, quam iſti volunt. Tunc iuxta ſuam ſententiam recipiet gratiam. Sit poſtea caſus, quòd non moriatur infans, ſed naſcatur incolumis. Profecto nihil tunc eſſet neceſſarius baptiſmus: ſiquidem naſcitur in gratia. Eodem modo arguam de illo, qui natus eſt, ſi vbi non eſt copia aquæ, per illam benedictionem recipiet gratiam. Non enim opus eſſet amplius baptiſmum adhibere: nam Patres non obligaſſet eccleſia baptizare puerum, niſi vt conferatur illi gratia. Secus eſt de adulto, qui non poteſt ſaluari, niſi voueat baptizari: & ideo tenetur poſtea implere præceptum. Illi veruntamen qui reſponderent, huiuſmodi pueros per ſolum aduentum mortis eodem momento, quo decedunt, iuſti-

Falſa reſponſio.

iuſtificari, ineptiores, vt bona venia dixerim, ſe proferrent, quàm cum quibus ſerio eſſet agendum. Nam ſi intelligerent, habituros gloriam, qui non diſceſſerunt in gratia, non eſſent audiendi. Si vero fingerent, quòd gratiam ſuſciperent in illo puncto, vti eſt gratia, quæ martyribus impenditur pleniſsimæ remiſsionis, temeraria eſſet aſſertio, quod paruulus, non occiſus pro Chriſto per fortuitam mortem abſque aliquo actu proprio, vel ſacramento extrinſecus adhibito, abſtergeretur originali macula.

Poſtremū argumentum.

Poſtremum denique argumentum eſt huiuſmodi. Cum nullum iam modo poſt aduentum Chriſti ſit aliud remedium vel ſacramētum conferendæ gratiæ regenerationis, præterquam baptiſmus, reuera, ſi ex miſericordia Dei poſſet quis abſque illo gratiam recipere, æqua eſſet omnium ſors, atque adeo nihil illis officeret negligentia parentum, ſed ſiue proponerent illos baptizare, ſiue non: ſiue iam illos ducerent ad baptiſmum, & morte in via præriperētur: ſiue aliquo alio caſu inſciis parentibus ſubito morerētur, nemo periret: quin vero nullum eſſet diſcerniculum, parentibúsne eſſet fidelibus natus, an infidelibus. Quia ipſi nulla lege tenentur aliquid agere: ob idq; niſi baptiſmus ipſe in re neceſſarius illis eſſet, nihil noceret incuria parentum: neque viceuerſa citra exhibitionē baptiſmi, aliquid prodeſſet eorum ſolertia, & pietas. Siquidem nulla eſt illic ratio meriti.

Votū ſuſcipiendi baptiſmū

Et quod ſufficiat votum in parentibus conferendi, eſt nouum inuentum: non ſolum nullibi apud patres repertum, verum & ipſis, & eccleſiaſtico inſtituto, & certe euangelio diſſonantiſsimum. Concludamus ergo vbicunque vel in conciliis, vti nunc in noſtro Triden. cap. 4. vel apud patres habetur, baptiſmum ſufficere in re, vel in voto, intelligendum eſſe præciſe de voto ſuſcipiendi, quod habet baptizandus ipſe.

Reſpōdetur aduerſariis.

¶ Argumentum in contrarium vnicum eſt, idemque quodam pietatis velamine obtectum. Haud enim condecēs iudicant diuinæ bonitati, vt ordini illi, & ſtatui puerorū, qui antequam ſint idonei baptiſmo, in vtero moriūtur, Deus nō proſpexerit, inſtituendo remedium aliquod ſalutis. Et idem ferme eſt de illis, qui iam in lucem excluſi, vel aquæ inopia, vel alia negligentia abſq;

baptiſmo immaturi obeunt. Sed miraculum eſt, quod genus hoc pietatis pientiſsimi patres eccleſiæ nunquam agnouerint. Tunc vel maxime quãdo Pelagiani hoc eodem Achille tam erant eccleſiæ infeſti: vt eſt videre in locis ſupra citatis

Auguſt. apud Auguſtinũ: videlicet cõtra duas epiſtolas Pelagianorũ lib. 2. cap. 7. Dicebãt enim gratiã Dei potius fatum eſſe, vel acceptionem perſonarũ, ſi ex duobus adultis abſq; vllo merito alteri opitulatur Deus, vt cõuertatur, alteri vero minime: & ex duobus paruulis abſq; vnius diligẽtia, alteriúſve negligentia, primus abluitur baptiſmo, & alter relinquitur. Quibus reſpondet Aug. nullam eſſe cauſam, niſi voluntatẽ Dei, qui nemini eſt debitor: & ideo, nemini facit iniuriã, ſi hunc eligat, illum vero deſerat. Et idem fuſius adhuc diſſerit lib. 1. de pecca. me cap. 21. vbi ait, Cur ad illum veniat, ad illum nõ veniat, occulta eſſe cauſa poteſt, iniuſta non poteſt. Huius enim profunditatis ſtupore perculſus Paul. aiebat, O altitudo

Teſtimonia ſcripturæ. diuitiarũ. Subdẽda ergo, inquit, ſunt colla authoritatib^9 ſcripturarum. Et reuera, ſi argumentum hoc tam eſſet vrgens, q̃ iſti arbitrantur, latiſsime pateret, etiã ad eos vſq; qui adulta ſunt ætate. Dum enim ex gẽtilibus, vel quibuſq; infidelibus alios lux fidei in viam iuſtitiæ perducat, caſu quodam mirabili, & ſecũdum iudicium noſtrum, fortuito, aliis in ſua caligine relictis: atq; inter chriſtianos, duorum eodem lecto pari culpa ſordentium, ſubitaneum fulmen alterum extinguat, alter vero ſoſpes, metu perculſus, fructus deinde agit pœnitẽtiæ: in quam rogo cauſam poſſumus referre, niſi quod Iacob dilexit, Eſau autẽ odio habuit? & quod ex eodẽ lecto, ex

Rom 9. eodẽ agro, ex omni deniq; ætate, ſorte & negotio mortaliũ vnus aſſumetur, & alter relinquetur? Et ſicut in adultis propriæ cuiuſq; culpę imputandum eſt, quod non aſſumatur, ita & in paruulis culpæ ab Adam contractæ. Sinit enim Deus naturam ſuis motibus agere. Nullam ipſe fecit legem, quod aliqui vitã finiant in vtero, vel ante baptiſmũ. Et ideo ſi aliquis naturaliter moriatur, nihil ſuæ detrahitur bonitati. Vl-

Caieta. timum pertrahit argumentum Caietan. à lege veteri. Tunc enim paruuli vita ante octauum diem defuncti, fide parentum, alio ritu applicata, quàm circuncisione mundabantur

ab

ab originali: ſimile ergo confitendum modo eſt, de mortuis ante baptiſmum. At vero argumentum nullum eſt, quinimo in ipſum authorem reuoluitur. Tūc enim propter læſionem lege erat interdicta circuncisio ante octauum diem. Et ideo author ipſe legis Deus non debuit deſtituere remedio paruulos præraptos morte. In lege vero euangelica, hoc potius quod nullus præfinitus eſt dies baptiſmo, ſed quamprimum editus fœtus baptizari permittitur: quinimo in neceſsitate iubetur. Teſtimoniū eſt, quod niſi per ipſum baptiſmum in re, nemini paruulorum ſalus pateat.

De adultorum iuſtificatione in genere. Cap. II.

Sermonem autem de adultorū iuſtificatione ineuntibus, ſupponendum id primū nobis eſt, quod lib. I. de libero arbitrio conſtituimus, ſeu potius à ſanctis Patribus dubio procul conſtitutum eſſe monſtrauimus, ſcilicet ad noſtram iuſtificationem, nō vi, aut, ſicuti res inanimes, quæ naturali inſtinctu mouentur, nos pertrahi, ſed ita libere, vt inſpirationem Dei, & abiicere poſsimus, & amplecti. Quæ non modo Tridentinæ Synodi aduerſus Lutheranos, ſed antiquiſsima eſt contra Pelagianos ſententia: vt illic ex Auguſtino in epiſtola ad Paulinum referebamus. Fuit enim nona condemnatio Pelagij, quòd dicebat non eſſe liberum arbitrium, ſi Dei indiget auxilio. Et erat ſermo de iuſtificatione. Atque etiam ſupponenda eſt altera pars liberi arbitrij, quam ibidē quoque cap. 18. tractauimus: ſcilicet, quòd neminem Deus vnquam ita deſerit, cui non ſit pręſto ſubuenire iugiter ad oſtium pulſans. ¶ Mox præfigenda eſt prima concluſio de omni genere iuſtificationis. Primū opus, quod ad noſtram iuſtificationem à nobis requiritur, eſt fides. Axioma eſt hoc apud Paulum celebratiſsimū, ac replicatiſsimū. Nam ſine fide, inquit, impoſsibile eſt placere Deo. &, Accedentem ad Deum oportet credere, quòd eſt, & quòd remunerator eſt. Quinvero in ipſa deſcriptione fidei, qua dixit eſſe ſubſtantiam ſperādarum rerum, id ipſum (vt ſuperiori capite præfati ſumus) deſignauit. Subſtantia enim nihil aliud eſt, quàm ſtabilimentum, quo ſtructura rerum ſperandarum nititur, & fundatur. Quocirca longa illa repetitio fidei Noe,

Synod. Triden. Lutherani. Hæreſis Pelag cōtra liber. arb. Conclu. I. Heb. II.

Abrahæ,& reliquorum Patrum,nihil aliud eſt quàm explicatio eius quod dixerat, Accedentem ad Deum oportet credere. Non enim fidei totam cauſam adſcribit iuſtitię,ſed initium. Nempe, quòd iuſti vniuerſi ex fide ducti iuſta operati ſunt. Et eodem pertinet,quod ait, Arbitramur hominem iuſtificari per fidem,& non ex operibus, & alia ſupra numerũ his ſimilia,de quibus interpretandis ſubiiciendum nobis eſt poſtea capitulum minime paruum. Sunt & quàm plurima veritatis huius teſtimonia in euãgelio: præſertim apud Ioãnem,qui de myſterio fidei præ cæteris diuiniſsime diſſeruit. Ab eo enim ſtatim ſermone incarnati verbi,cõtinuo ait, De-

Ioã.1.&.3. dit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Et iterum, Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Et interrogantibus, quid facerẽt, vt operarentur opera Dei,reſpondit Chriſtus, Hoc eſt opus Dei,vt credatis in eum,quem miſit ille. His enim & talibus admonebat mortales,oſtiũ regni cæleſtis non patere aliũde, quàm ſi fidem ſibi haberent. Neque id tantum in lege euangelica,ſed in omni æuo à lapſu primi hominis, vſque ad finẽ mundi. Adeo vt, ſicuti paulo ante dicebamus de infantibus, ſanxerit apoſtolica eccleſia,vt non niſi fidem proteſtantes ſolenniter baptizentur. ¶ At cauſas veritatis huius operæpretium eſt perpendere,quæ ex triplici capite deriuantur. Primum idémque maximum eſt, quòd cum Deus per Chriſtum ſit author noſtræ iuſtificationis, primum obſequium noſtrum eſſe debet, fidem illi habere reuelanti ſeſe nobis, pollicentíque gratiam ſuam, tanquam vero Deo &(vt ait Paul.) remuneratori noſtro. Per quam fidem in familiam eiuſdem redemptoris Ieſu Chriſti recipimur. Secunda cauſa eſt,quod cum (vt cap.3. prioris libri commonſtrauimus) finis,ad quem deſtinati homines ſumus, ita noſtram exuperet facultatem, vt neque ipſum cognoſcere naturaliter valeamus,& homo,niſi præmonſtrato ſcopo,nequeat actiones ſuas recta intendere: neceſſaria fuit nobis fides,quę index illius eſſet. Tertia demum huius cauſa, quàm maxime ad intelligentiam dicendorum conferens,eſt hæc. Cum ſpes prę-

Cur fides ſit fundamentum.

mij ſit,quæ potiſsimum animos adhibet ad patientiam laborum, & præmium illud æternæ felicitatis tam eſſet non ſolum à ſenſibus noſtris, verum & à cogitatione longe abſens(quis enim crederet, quòd tam eximia nos merces noſtrorum operum maneret?)omnino fuit neceſſarium,tum id nobis reuelari, tum nos etiam Chriſto ſuíſque apoſtolis de hoc fidem præbere, vt inde animaremur ad obſeruãtiam legis,qua illuc eramus perducendi.Neque enim decuit illa nobis prius ſempiterna bona coram manifeſta luce vel ſcientia repræſentari,tum quia viſio(vt ait Grego.)meritum adimeret,tum præſertim, quia cum viſio ipſa ſit meritorum præmium,nõ quidem anteire, ſed ſubſequi debet in fine decurſi ſtadij.Fidem ergo neceſſarium fuit pręmitti,quę & primum eſſet fundamentum noſtræ à Deo recipiẽdæ iuſtitiæ, & dux deinceps recte agendi.Docuit itaque nos Chriſtus ſupernaturalia ad modum naturæ.Nam vt eſt in Analyticis,oportet addiſcentem primum credere. Et ita magiſter Deus,Omnis, inquit,qui audit à patre,& didicit, venit ad me. Atque ideo fidem Paul.appellauit,ſubſtantiam rerum ſperandarum. Tu ergo circunſpecte lector,exhinc intellige, viam ſterni ad interpretandũ illud,Iuſtus ex fide viuit:& ſimilia. Senſus nanque(vt cap.poſtremo fuſius patebit)eſt fidem eſſe fundamentum vitæ: non autem totam vitam, vt Lutherani credunt. Cum enim fuerit ſemper Germana nobilitas libertatis plurimum, ac fidei cultrix: de vtroque inuidia Satanæ deiecti ſunt,vt & liberum arbitrium abnegarent, & fidei,de qua aliter depelli nequiuerant,iuſtam lineam tranſilirent:ſane quã cum iniuria aliarum, itidem diuinarum virtutum nimium extollerent. ¶ Eſt veruntamen pretium operæ de fide & remedio in iure naturæ adnotatiunculam præmittere. Fuit nanque in omni ſeculo ab Adam vſque præuaricante neceſſaria fides Dei, quæ ſignificationem quampiam vel vmbratilem haberet Chriſti, atque adeo trinitatis, nonnullam. Nam de fide Adæ ante peccatum,nihil ad præſens. Verbum quippe illud Pet. Non aliud nomen eſt ſub cælo datum hominibus,in quo oporteat nos ſaluos fieri, non ad hanc tantum ætatem euãgelicam refertur, ſed ad ſeculum omne poſt

Doctrina Chriſti.

Ioan.6.

Germanorum nobilitas.

De fide in genere naturæ.

Actu.4.

lapſum. Quoniam nemo vnquam reconciliationis gratiam, nisi per Christum, accepit. Vnde. 2. Timot. 1. Deus nos liberauit, & vocauit vocatione ſancta, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum, & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tẽpora ſecularia. Quapropter cum ante paſsionem exhibitam nulla poterat eſſe in re virtus Chriſti, præter eius fidem, conſequentiſsimum eſt, quod ſemper fuerit neceſſaria. Et huius emphaſim habet verbum illud Roma. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ, propter remiſsionem præcedentium delictorum. Et ideo detinebantur Patres in limbo expectantes ſolutionẽ pretij, cuius fide fuerant ſeruati. Eodem pertinet, vt author eſt Aug. Hypog. lib. 3. ditiſsima illa fidei ſoboles Heb. 11. quę per omnes mundi ætates effloruit. Ea enim ratione demonſtrat Apoſtol. fidem eſſe ſperandarum rerum ſubſtantiam, & robur: ſine qua impoſsibile eſt placere Deo, quod accedentẽ ad Deum oportet credere, quia eſt: & requirentibus ſe remunerator eſt: non ſolum hoc tempore, ſed fide, inquit, intelligimus aptata eſſe ſecula verbo Dei. Cuius locupletiſsimũ ſupponit exemplum ab Abel orſus & Enoch per Noe, Abrahã, & reliquos Patres diſcurrẽs vſque ad omnes prophetas: qui per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repromiſsiones. Et ad Heb. 13. Ieſus Chriſtus heri & hodie, & ipſe in ſecula. Hæc veruntamen fides (vt author eſt. 2. 2. q. 1. S. Thom.) tametſi quantum ad ſubſtantiam, eadem fuerit ſemper, tamen quo ad expreſſionem, neque cunctis ſeculis eadem fuit, neque in aliquo tempore eadem eſt in ſingulis minoribus perſonis neceſſaria, quæ in quibuſpiam primoribus. Eadem inquam ſemper eſt fidei ſubſtãtia: quia vbi vnus Deus eſt (vt ait Paul.) non poteſt niſi vna eſſe fides. Actus vero huius fidei, ille omni æuo fuit neceſſarius, qui eſt credere, quod eſſet Deus, idémque remunerator: in quorum primo membro omnia reconduntur myſteria diuinitatis, & in altero, omnia incarnati verbi. Hæc autem progreſſu temporis explicata ſunt: atque eo clarius, quo propius ad ortum ipſius

ſolis

2. Ti. 1.

Roma. 3.

Heb. 11.

S. Thom. 22. q. 1.

Fides neceſſaria in omni tempore.

ſolis Ieſu Chriſti domini noſtri accedebatur. vbi ſunt patentius reſerata. Vnde Hebræ. 11. Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti non acceptis repromiſsionibus: ſed à longe eas reſpicientes. Viceuerſa quanto nunc ſumus ab eodē Chriſti ſplendore elongatiores, tanto in nobis magis elangueſcit fides.

¶ Igitur in ea quis forte fuerit opinione, quam nos in ſcholis nōnunquam defenſauimus, & in prima huius operis impreſsione Veneta probatiorē arbitrati ſumus: videlicet, quòd non eſſet in iure naturæ ſingulis de plebe alius radius lucis neceſſarius, quàm naturalis: propterea quòd illis gentibus, vbi non erat deprauata natura, vitiorúmque caligine obducta, hic radius videtur efficax ad cognoſcendum de deo quòd eſt, & quod remunerator eſt: vbi cognitio confuſe implicatur Chriſti. Et, quod magnum præterea eſt argumentum, eſt quòd tunc nulla erat reuelatio particularior eorum quæ neceſſaria erant ad ſalutem facta publicitus, quàm illa quæ fiebat per lumen naturæ: ergo nihil aliud Deus exigebat cognitionis, neque videtur aliud fuiſſe neceſſarium. Etenim in lege ſcripta & nunc explicatius in euangelica reuelata nobis eſt per legem fides trinitatis, quam naturaliter habere non poſſumus: ob idque taliter iubemur credere, qualiter nobis paratus Deus eſt ſuccurrere vt credamus. Opinari ergo quis forte poſſet, quod cum tunc nec tale fuiſſet præceptum, neq; talis per legem reuelatio, non fuiſſet alia neceſſaria cognitio fidei quàm naturalis. Tametſi ſemper fuiſſet neceſſariū ſingulare auxilium ſupernaturale Dei mouentis affectum: quia iuſtificatio ſemper fuit opus ſupra naturam. Quam opinionem videtur tenuiſſe. S. Thom. ſuper Paulum cap. 2. ſuper illo verbo, Naturaliter quę legis ſunt faciunt. At vero re meditatius perpenſa, abiiciendam exiſtimo opinionem hanc & alteram amplectendam: videlicet, quòd neque in lege naturæ ſatis fuerit naturale lumen ad illam cognitionē fidei, quæ neceſſaria eſt ad ſalutem: quæ opinio fuit pòſt. S. Thomæ. 1. 2. q. 113. art. 4. Enimuero præterquam quòd periculoſum eſſet tantum cognitioni naturali arrogare, patres hoc ſupernaturale myſterium iuſtificationis non tam rationibus quàm ſacris elogiis adſtruebant, captiuantes nimirum intellectum

Locus hic emēdatus eſt ab ipſo authore ſecūdū ſuum ipſius ſcholium.

Rom. 1.

S. Thom.

in obſequium fidei. Et aduerſus Pelagium non ſolum ſancitum eſt, iuſtificari hominem abſque operibus, verum quòd neque initium fidei à nobis eſt: conteſtante Apoſtolo, minime nos ſufficere cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis. Et Eph. ſecũdo, Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis: vbi fides aſſeritur gratiæ donum. Et Auguſt. Hypognoſt. libro tertio, Fide, inquit, non alia niſi quæ nunc eſt, ſalui facti ſunt omnes ſancti, qui ab exordio vſque ad finem mundi ſalui facti faciendíque ſunt: cum ergo hæc ſit ſupernaturalis, fit vt ſemper talis fuerit: quæ licet publice non eſſet per legem diuinitus promulgata, infundebatur tamen latenter ſeruantibus ius naturæ. ¶ Sed nunquid aliquis erat in illo ſtatu vel odor originalis peccati, cuius remedium aliquod infantibus adhiberent? Nam hæc res erat ſupernaturalis. Negari non poteſt, quin ab Adam generationum ſucceſsione, aliqua notitia originalis maculæ perduraſſet vſque ad Noe, qui multa etiam ſupra naturam edoctus à Deo fuit. A quo vſque ad Abraham, eadem, licet ſub vmbra, deriuata eſt cognitio. Is enim peculiare recepit ſacramentum circuncîſionis contra originale peccatum. Poſtmodum verò humano iam genere fuſius in orbem propagato, & diſperſo, præterquam in populo Iſrael, non eſt adeò veriſimile, quod fuerit expreſſa eius cognitio: maxime vbi vitia cœperunt creſceſcere, & rationis lumen obtenebrare. Tametſi apud aliquos perſtiterit: vt libro priori oſtendimus de Iob maledicente diei in qua natus eſſet, & aſſerente, non eſſe ſuper terram, neque puerum vnius diei abſque peccato. Neque adeò in aliis nationibus fuit eadem notitia obliterata, quin aliquandiu permaneret veſtigiũ aliquod, & genus forte quoddam oblationis, & quodammodo ſacramenti, quo bene inſtitutæ reipublicę paruulos ſuos Deo dicarent. Quinimo ius naturæ, quanuis nulla eſſet talis notitia vitiatæ originis, vt ita fieret, admonebat. Sicut enim legitur de ſacerdotio Melchiſedech offerentis panem & vinum, ita coniiciendum eſt de ſacrificio pro originali reatu. Vnde Gregorius, vt refertur de conſecratione, diſtinctione quarta. Quod apud nos valet aqua baptiſmi, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis ſola

Dubitatio de originali.

De cõſec. diſt. 4. ca. quod aũt.

la fides (nempe applicata per aliquod genus religionis) vel pro maioribus virtus ſacrificij: vel pro his, qui ex Abrahæ ſtirpe prodierunt, myſterium circuncißionis. Haud tamen cum illis conſenſerim, qui opinantur in ſtatu naturæ vnum fuiſſe ſacramentum, abluendo originali peccato inſtitutum à deo. Quandoquidem nulla eſt talis hiſtoria. Neque eſt veriſimile, quòd nationes diuerſæ tali communi ſacrificio vterentur omnes. Niſi forte prope tempus Adæ vel Noe ante diſperſum genus humanum. Sed vnaquæque gens, naturali iure edocta, ſuum inſtituebat ritum. Quoniam cum illud gratiã non conferebat, ſed ſignum erat illius obumbratæ fidei Chriſti, cuius virtute emundatio fiebat peccati, nihil obſtabat, quo minus non à Deo immediate, ſed ab humana republica inſtitueretur. Hæc de illo ſtatu naturæ cogitaſſe ſatis ſit. De quibus cum nulla extet hiſtoria, quaſi per tranſennam iudicamus. In lege verò ſcripta lumen fidei explicatius emicuit, ſed in euangelio explicatiſsime, quàm per ænigmaticam potuit cognitionem. At verò quemadmodum de ſtatu naturæ diximus, ita & in lege ſcripta, & in noſtra, plura tenẽtur explicite maiores credere, quàm ſinguli de plebe. Vt omni ſeculo verum habeat analogia illa Iob, Boues arabant, & aſini paſcebantur iuxta illos: id eſt, ex ſapientum meditatione rude vulgus pabula ſumit. Iob. 1.

De iuſtificatione adulti à ſolo originali. Cap. 12.

HIſce præmeditatis, vnde exiuimus reuertamur. Porro vt tres varias iuſtificationis diſpoſitiones, quas, cauſas vocamus materiales, in adultis expẽdamus. Primus eſt eorum ordo, qui vbi ad rationis vſque participium adoleſcunt antequam propria contrahant actualia delicta, in gratiam Dei recipiuntur. Statuamus ergo hominem legitima ætate cum ſolo originali, quem Deus ad ſe trahat. Nihil modo anxij, teneatur ne, vbi primum quis venit ad vſum rationis, conuerti, vt vult S. Thom. an verò (quod alij magis probant) poſsit aliquo tempore ſola originis labe ſordere. In hoc peccatore primum omnium neceſſaria eſt fides: vt ca. iam proximo ſatis monſtratum eſt. In iute quidem

Primus ordo adultorum.

1. cõclusio

naturæ confuſa: nūc vero in lege euāgelica expreſsior Chriſti. Et hæc fuerit hic prima concluſio. Qua de cauſa ſecundū
Cathecumeni. eccleſiæ ſaluberrimum inſtitutum, cathecumeni, etiam ſi voluntatem religioni præſtiterint, remorandi ſunt à ſuſceptione baptiſmi, dum cathechizantur. Haud tamen huic de quo
Pœnitentia. loquimur homini vlla eſt pœnitentia neceſſaria. Nanq; tantum abeſt, obligari quempiam ad originalis culpæ pœnitentiam, vt neq; poſsit. Eorum enim quæ à natura accidunt, triſtitia nos quidem poteſt, & dolor, & verecūdia premere: pœnitentia vero, cū ſit dimotio animi inde, vbi erat infixus, eſſe
2. Concluſio. nequit, niſi earum rerum, quas noſtra ſponte fecimus. ¶ Sed tamen, vt ſecundam ſubiiciamus cōcluſionem, neq; ſolus fidei motus ſufficit eidē homini, qui à ſolo originali mundandus eſt: imo exigitur ab eo actus ſpei, & item dilectionis: qui vti cap. 7. dicebamus, non ſunt neceſſario cōnexi, ſed ſua ſin
Lutherāi. guli libertate fiunt. Exhinc enim deuiare à vero incipiūt Lutherani. Sane vbi docent, fidem ſolam eſſe, qua miſericordiā Dei apprehendimus, ſpem autem & charitatem ſubinde naturaliter conſequi. Nos vero contra agnoſcimus fidei motū, primum eſſe neceſſarium, at quoniā poſsibile eſt, vt qui cre-
Primū argumētū. dit, non diligat (quemadmodum illic ediſſerebamus) adiicimus neceſſarios eſſe cū illo, qui eſt fidei, actus præterea ſpei, & charitatis. Quod autem tres ſaltem hæ motiones ſint neceſſariæ in eo qui rationis compos conuertitur, probatur primo manifeſta ratione. Fidem ex eo à nobis exigit Deus, vt tum ſpe eorum, quæ nobis pollicetur, tum maxime ob ſuam ipſius infinitam, quam nobis retegit bonitatem, ipſum deamemus: primum quia omnis cognitio boni honeſti ad eius amorē ordinatur, prꝙterea quia ratio ipſa propria fidei, quatenus eſt rerum ſperandarum cognitio, id ipſum præ ſe fert, quod ſit ſuapte natura propter ſpem, atq; amorē Dei: ſit ergo, niſi ſequantur ſpes & charitas, vt fides non ſufficiat ad ſa
Confirmatio. lutem. Et cōfirmatur explicatius hæc ratio, vt iam ſupra inſinuabamus. Auerſio à Deo affectu potiſsimum voluntatis fit, per hoc quod ad creaturas animo peruertimur: quemadmodum ille qui vultum auertit à ſole: ergo conuerſio quæ motum contrariū dicit voluntatis noſtræ in Deum ipſo tra-

hente,nobíſq; libere venientibus,contrarius debet eſſe motus voluntatis in Deum:ſiue ab originali ſolo, ſiue ab actualibus reconciliemur. Nam & originale per auerſionem Adę contrahimus. At quia amare ſine prę uia cognitione non poſſumus,& ad eum diligendum quem offenſum habemus antea nos oportet ſpe aliqua ſuæ benignitatis erigi, fit,vt prius fidei,mox ſpei,ac deniq; charitatis motus in noſtra conuerſione concurrant. Per quos quidem Deus, nobis cooperantibus,ad ſe conuertit,vt gratiam infundat. Igitur abſque vlla probabilitatis ſpecie commentatus eſt Luthe. ſola fide apprehendi à nobis gratiam,& iuſtitiam,ſpem vero & charitatem ſubſequi:non animaduertens, quod conuerſio deſignet motum,quo animũ dimouemus à terrenis, & admouemus Deo. Per hoc autem,quod quis Deo credat, niſi ſpe & amore feratur in eum, non conuertit in ipſum totum animum: qui tamen antequam conuertatur,non poteſt gratia perfundi. Diſpoſitionem enim ad gratiam optimo exemplo ſapienter explicant theologi:vt author S.Tho.1.2.q. 109.art.6. Eſt enim gratia velut lumen ſolis, quod nullus vultu excipit, niſi qui ſe in ipſum verterit. Sed quia id nemo per ſe facere poteſt,Deus ipſe nós,conſentiẽtes tamen, ad ſe conuertit,vt gratiam infundat. Qui quidem motus conuerſionis diſpoſitio eſt,& præparatio ad gratiam. Quamobrem non ſolum fidei,ſed & ſpei,& charitatis actus debet ſaltem natura ipſam antecedere. Hac de cauſa in ſcriptura iuſtificatio noſtra nũc fidei,nunc ſpei,nunc verò charitati adſcribitur. Arbitramur enim(inquit Paulus) hominem iuſtificari per fidem, & non ex operibus.&,Gratia eſtis ſaluati per fidem, & non ex vobis. Dei enim donum eſt. Atque alia hoc genus quàm plurima,quæ.c.vl.commemorabimus. At verò ad Ro.8.Spe,ait, ſalui facti ſumus. Et.1. Ioan. 3. Omnis qui habet hanc ſpem in eo(ſcilicet,quoniam videbimus Deum ſicuti eſt) ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt. Sed & de charitate ait Paul. ꝙ plenitudo legis eſt dilectio, & quòd finis præcepti eſt charitas. Et expreſſe Ioan. Tranſlati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.&,Qui nõ diligit,manet in morte. Et Chriſtus ipſe ſeruator noſter, Qui diligit me, dilige-

Luthe.

Diſpoſitio ad gratiam.

S. Thom.

Roma. 4.

tur à patre meo: & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Hæc autem & his ſimilia teſtimonia de actibus fidei, ſpei, & charitatis enunciantur: qua ratione nos ad gratiam præparant, ſuo quiſque ordine, & gradu. Mouemur enim fide in Deum aſſenſionem illi præbentes de iis quæ nobis tum futura reuelauit, tum ſperanda promiſit: ſpe verò, dum ita credentes animos illuc ſurſum attollimus: charitate denique, dum ei, quem in ſe bonum, in nóſque propitium ac beneficum credimus, voluntatem noſtram affigimus. His enim tribus ſalus noſtra fundata eſt, ſarta, & tecta. Vnde fides non tota machina, ſed exordium eſt pietatis, & fundamẽtum Chriſtiani ædificij: vt ait lib. de prædeſtin. ſanct. Auguſt. At charitas (vt ait Paulus) eſt vinculum perfectionis, atque adeo proxima diſpoſitio ad gratiam: veluti nexus ipſe, & nodus, quo cum Deo compingimur. Adeò, vt ſapienter adnotauerit in epiſtola ad Paulinum Augu. quòd cum fidem donum Dei appellauerit Paulus, charitatem tamen Deum ipſum nuncupauit Chriſtus. Deus enim, inquit, charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Eſt enim Deus in nobis ſicuti anima in corpore, cui dat eſſe, & viuere: nos vero in ipſo velut corpus in anima, vnde ſalus noſtra pendet: cuius coniunctionis copula eſt charitas. Quis ergo hæc conſyderatè meditatus dicat, ſola nos fide gratiam Dei apprehendere? Atque in eo maximè ſenſu, quo aduerſarij id aſtruunt: ſcilicet, ſola mentis aſſenſione, qua verba promiſsionum Dei credimus eſſe vera. Loca verò ſcripturæ, vnde aduerſarij noſtri falſi ſunt capit. 18. expoſituri ſumus. Nunc interim ſatis ſit commonſtraſſe, fidem non ſolam iuſtificare: id eſt, non ſolam exigi à nobis vt iuſtificemur, verum & ſpem etiam, & charitatem. Hoc enim Galathas commonefaciebat Paulus, vbi aiebat, quòd in Chriſto Ieſu, neque circuncíſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides, quæ per charitatem operatur. Acſi dixiſſet, quanuis fides abſque charitate, fides quidem ſit ſecundum ſubſtantiam & proprietatem, nunquam tamen iuſtificat: niſi per charitatem operetur. ¶ Sed erit forte, qui nobis hic obuiam occurrat. Actus illi præparatorij fidei, & ſpei, & charitatis, quatenus

Marginalia: Fides, exordium. — Deus charitas. — Sola fides — Fides, quę per chari. operatur.

quatenus ſunt gratiæ præuij,informes quidem ſunt,nullámque proinde habentes rationem meriti: fides autem quæ per charitatem operatur,eſt illa meritorũ ferax, quæ natura ſubſequitur gratiam: fides ergo quæ diſponendo iuſtificat, non eſt illa, quæ per charitatem operatur: vel ſaltem,vt aliqui ſibi perſuadent, prius natura iuſtificat, quàm per charitatem operetur. At non eſt argumentum, propter quod debeamus Reſpõſio. negare, quin fides iuſtificans ſit eadem, quæ per charitatem operatur. Enimuero cum ex ſententia Pauli, præter hanc frugiferam fidem,actiones reliquæ nullius ſint valoris:actus verò diſpoſitorij permagni ſint momenti,& ſuo ordine cauſæ (ſcilicet, diſpoſitiuæ) iuſtificationis, conſequens ſit, vt Animaduertendũ. fides iuſtificans ſit illa quæ per charitatem operatur. Eſt ergo animaduertendum,eundem prorſus ordinem inter ſe habere fidei, ſpei, & charitatis actus in eodem articulo temporis, ſecundum quod natura præcedunt gratiam, quo ordine infunduntur, operantúrque habitus ipſi natura ſequentes eandem. Et ideo ſicut fides habitu gratiæ formata meritoriè operatur per charitatem, ita & actus fidei gratuito auxilio Dei elicitus prius natura per charitatis actum diſponit ad gratiam. Velut per actum pœnitentiæ. Vnde ſanctus S.Thom. Thomas.3.p.quæſt.ſexageſimaoctaua,articulo ſecundo, pro confeſſo habet,ꝙ ille qui per votum baptiſmi in gratiam dei recipitur,iuſtificatur per fidem, quæ per dilectionem operatur. Quin verò Paul & Patres nihil diſcernunt de hac priori tate naturæ. Sed quia iidem ipſi actus diſponentes,quatenus ſtatim informantur gratia, meritorij ſunt gloriæ: fides ipſa dum iuſtificat, per charitatem operatur. Ex hac ergo fallacia procedebat argumẽtum, qua quis deceptus putaret aliquod eſſe inſtans,in quo actus fidei,qui proxima eſt gratiæ præparatio, inueniatur abſque gratia: quod tamen denegandum eſt. Quoniam prioritas naturæ (vt Phyſicorum verbis vtamur) nihil aliud eſt, quàm ſi dicas, quia homo actibus fidei, ſpei,& charitatis conuertitur in Deum,recipit gratiam, qua iidem actus informantur, vt capit. adhuc. 14. peramplius explicatur. Vnd Aug. tum alias vbicunque de fide iuſtificante loquitur,tum ex profeſſo de ſpir.& lit.cap.32. eidem fidei Auguſt.

per dilectionem operanti, cui adſcribit laudes omnes, quæ de fide extant apud Paul. adſcribit etiam iuſtificationis munus. Hæc eſt enim, inquit, fides, qua ſalui fiunt, quibus dicitur, Gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis. Ipſius enim ſumus figmentum creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis. Poſtremo hæc fides eſt, quæ per dilectionem operatur. Et Hypog. libr. 3. vbi enarrat catalogum eorum, quos Pau. fide ſaluos commemorat, ait, non ſolum fide, ſed gratia: quia nec ſine fide gratia, nec ſine gratia fides: dicente Apoſt. ad Tim. Superabundauit autem gratia cum fide & dilectione, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Et expreſſe de fide, & ope. ca. 14. ait, quòd vbicunque Paul. dicit, per fidem nos iuſtificari, ſalubrem illam, & euangelicam diffinit, cuius opera ex dilectione procedunt: & fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Quin verò nullo opus habet expoſitore Paul. Cum enim fide antiqui per circuncisionem applicata iuſtificarētur, docet idem in nobis efficere fidem quæ per charitatem operatur. Vnde ait, Quoniam ſi circuncidimini Chriſtus vobis nihil proderit. Et paulo inferius, Nam in Chriſto Ieſu, neq; circuncisio aliquid valet, neq; præputium: ſed fides quæ per charitatem operatur. De illa ergo fide iuſtificāte loquebatur, vbi ait, non iuſtificare, niſi dum per charitatē operatur. Qua de cauſa Aug. cap. 13. Huius, inquit, fidei per charitatem operantis, omnes Chriſtiani filij ſumus, ſeu ab illa progeniti. Igitur adeò ſancta eſſe debet catholicis confeſsio hæc, quod noſtra iuſtitia eſt, FIDES QVAE PER CHARITATEM OPERATVR, vt de verbis iſtis inter nos & Lutheranos nulla ſit diſcordia, ſed de re ipſa & ſenſu. Atq; hoc eſt thema, quod hoc libro denarrandum propoſuimus, hícq; præſens locus, vbi explicatur punctū diſcordiæ. Illi enī aiūt, ſola fide, vt eſt aſſenſio, & perſuaſio mētis, credentium verbū promiſsionis Chriſti eſſe verum, percipi miſericordiā & gratiam, quam gratiā ſequitur charitas operans. Quare licet verbo dicant, iuſtificari hominem fide quæ per charitatem operatur, re nihilominus dicunt, fide prius natura quàm actus ſpei & charitatis accedant, iuſtitiā haberi. Nos autem ſentētiam Paul. confitentes, & venerantes, profitemur actibus fidei,

Auguſt. omnes filij fidei.

Diſcordia inter nos & Luthe.

dei,ſpei,& charitatis libere à Deo trahi,ad ipſúmque cõuerti à quo gratiã iuſtificationis recipiamus. ¶ At vero,quo ad noſtrum hominem regrediamur, qui ſola infectus originis tabe reconciliari cupit,cum plures ſint actus charitatis,hic illi proprie neceſſarius eſt,vt Deo ſe ſoli colendo addicat: cuius mandata, vniuerſis poſthabitis mundi rebus, obſeruare proponat. Quæ quidem diſpoſitio ſufficiens erat in lege naturæ,per quam Deus hominem ab originali mundatum in gratiam ſuam reciperet. Attamen in lege iam nunc euangelica,neceſſarium inſuper eſt votum baptiſmi:quin & baptiſmus ipſe,vbi adſit facultas. Etenim vt inter enarrandum cauſas iuſtificationis ſupra dicebamus, ſacramenta ſunt inſtrumentales cauſæ,per quas prouidentiſsime Chriſtus inſtituit applicari nobis ſui ſanguinis pretium,ad diuerſos vſus ſpiritualis vitæ. Sane vt nunquã nobis memoria excideret, inde ab ipſo deriuari ad nos omnem iuſtitiam. Vnde ſacroſanctũ myſteriũ inſtituens euchariſtiæ, Hæc,inquit,facite in meam commemorationem. Inter effectus autem ſpiritualis vitæ primus eſt regeneratio,qua efficimur mẽbra Chriſti,& proteſtatio chriſtianæ fidei: quorum vterque eſt à ſacramento baptiſmi. Nam niſi quis,inquit,renatus fuerit ex aqua,& ſpiritu ſancto,non intrabit in regnum cælorum. Et, Qui crediderit,& baptizatus fuerit(ſcilicet in proteſtationem eiuſdẽ fidei)ſaluus erit. Quare,vt loco citato dicebamus, peſtilens eſt error Lutheri,dicentis,non ſacramento,ſed fide quam habemus dictis Chriſti,iuſtificari. ¶ An vero baptiſmus in voto ſufficiat olim fuit in eccleſia dubitatũ. Quam Magiſter ſen. quæſtionem diſputans in. 4.d. 4. affirmatiuam partem indubitato tenet. Sunt nihiloſecius, quos iam nunc in cõcilio ſic ſubmurmurare de hac re audiuimus. In euangelio nihil de voto ſcriptum eſt:ſed de re baptiſmi, Niſi quis renatus fuerit:non eſt ergo res certa,vllum eſſe propoſitum & voluntatem,quæ abſque baptiſmo ſufficiat ad ſalutem. Hi veruntamen vel ex vſu eccleſiæ rem ſatis debuiſſent habere perſuaſam. Si enim votum abſque re baptiſmi non ſufficit, non deberet, quinimo non poſſet eccleſia arcere cathecumenos à ſacramento:ſed cumprimũ quis poſtularet,iure diuino abſq;

Sacramenti votum.

mora conferendum eſſet: quia eccleſia non poteſt effectum diuinæ miſericordiæ remorari. Cum autem ſaluberrime differt petẽti, certiſsima eſt, quod apud Deum voluntas pro facto reputatur. Etenim vt habetur. 1. Regum. 16. nõ vt homo ea tantum videt, quæ apparent, ſed cor penitiſsime intuetur, atque adeo recipit. Et Ezechiel. 18. & 33. Cũ auerterit ſe impius ab impietate ſua, quam operatus eſt, & fecerit iudiciũ, & iuſtitiam, ipſe animam ſuam viuificabit. Et ſenſus eſt, in quocunque momento. Imo ſecũdum quod Aug. ſæpe citat, In quacunque hora ingemuerit peccator, iniquitatum eius non recordabor. Et Dauid, Dixi, cõfitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Quinetiam ſi ſcriptura id nõ atteſtaretur, lumen ipſum naturale id nos dẽ Deo patefaceret, quod vbi non adeſt rerũ poſsibilitas, ex nulla re mundi, prҿter ipſum & nos ipſos, voluerit gratiam ſuam dependere. Vnde Paul. 2. Cor. 8. Si voluntas, inquit, prompta eſt, ſecundum id quod habet, accepta eſt, non ſecundum id, quod non habet. Et ad rem noſtrã proxime ad Roma. 2. Non, inquit, qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quæ in manifeſto in carne eſt circunciſio, ſed qui in abſcondito Iudҿus eſt, & circunciſio cordis in ſpiritu, non litera: cuius laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt. Ergo quãuis in euangelio nihil exprimatur de voto baptiſmi, manifeſtum per ſe eſt, quod vbi res ipſa nõ eſt poſsibilis, vel iure differtur, voluntas habet effectum reſpectu gratiæ iuſtificantis. Quocirca Ambroſ. de Valentiniano, Quem regeneraturus, inquit, eram, amiſi. Veruntamen ipſe gratiã, quam popoſcit, non amiſit. Et Auguſti. ſuper Leuiticum. 84. Inuiſibilis, inquit, ſanctificatio nonnullis adfuit, & profuit ſine viſibilibus ſacramentis. Et ſubdit exemplum in Cornelio. De quo ait, quod ipſe, & qui cum eo erant, cum iam inuiſibiliter infuſo ſancto ſpiritu ſanctificati apparerent, baptizati ſunt tamen. Et in expoſitione inchoata ſuper epiſtola ad Roma. expreſſe idem affirmat, quod Cornelius ſpiritum ſanctum antequam baptizaretur, accepit: vt ex textu etiam Actuum. 10. colligitur. Porro & Paulus, & Eunuchus Candacis reginæ, & eorum multi, qui baptizantur adulti, veriſimile eſt tales venire

Scripturæ teſtimonia.

Ratio naturalis.

2. Cor. 8.

Rom. 2.

Ambroſ.

Auguſt.

ad

ad baptiſmum, vt iam gratiam receperint. Quamuis & ſæpe baptiſmus ipſe primam gratiam conferat. Et idem determinauit ſancta Synod.ſeſ.6. cap.4.vbi ait, ſufficere votum baptiſmi: & cap.6. vbi ait, ſufficere propoſitum ſuſcipiendi baptiſmum. Ad illud autem, quod habetur de eccleſi. dogma.cap.74.ſcilicet, nullum cathecumenum quamuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere: excepto martyrio, vbi tota baptiſmi ſacramenta complentur, reſpondent theologi (vt cernere eſt apud S. Thomam.3.p.q.68.art. 2.) quod intelligitur de his qui ſuper originale actualia etiã peccata cumularunt. Neque ſimpliciter negatur, illos conſequi vitam æternam, ſed quod ſtatim illuc euolent, vti martyres, aut illi qui in re ſuſceperunt baptiſmum. Quoniam ſacramentũ, niſi re ipſa ſuſceptum, non remittit omnem pœnam: illi autem quia fide iuſtificãtur per charitatem operante, ſaluabuntur quidem: ſed per purgatorium ignem. Niſi & peccata mortalia non fuiſſent adeo grauia, vel contritio tanta, vt pœnas etiam omnes lueret. De paruulis autem alia eſt ratio quia ipſi non poſſunt baptiſmum ſuſcipere in voto: vt cap. proximo diſſerebamus. Et eſt ſentẽtia Magiſtri loco citato. ¶ Poſtremum vtique reliquum eſt dubiũ de illo qui hoc iam tempore euangelico in vltimis inſulis, vbi lex euãgelica ignoratur, iure vſus optime naturali cõuerteretur in Deum, Vtrúmne ille abſque vllo voto baptiſmi ſaluus fieret?

Synod. Triden.

Reſpõſio de cathecu.

De ignorantibus euãgeliũ.

¶ Atqui interrogatio hæc ab illa pendet, an eſſe modo poſsit in eiuſmodi abditiſsimis mundi angulis inuincibilis ignoratio fidei Chriſti, legiſque euangelicæ. Supponamus ergo ex capite proxime ſuperiori, neminem abſque ſupernaturali fide, ſaltem confuſa in gratiam nunc cum Deo reponi, ſicut neque id vllus poterat ante aduentum Chriſti: ſed loquimur de fide expreſſa Chriſti. Atqui probabilitas affirmatiuæ partis, ſcilicet quod talis ignorantia inuincibilis habeatur, eſt, quòd forte prædicatio euangelica ad illas vſque partes, quæ modo ab Hiſpanis repertæ ſunt, & ad antipodas nondũ penetrarunt. Et Paulus ait, Quomodo credent ſine prædicãte? & redemptor noſter, Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatũm non haberent. Atque hoc maxime ſecundum

Et hic quoq; locus lucidius emẽdatus eſt ab ipſo authore.

Auguſtinum,qui illud Pſalmi, In omnem terram exiuit ſonus eorum,cenſuit non eſſe omnino complendum vſque ad finem mundi:iuxta illud Matthæi.24.Prędicabitur hoc euãgelium regni in vniuerſo orbe,in teſtimoniũ omnibus gentibus,& tunc erit conſummatio Et quamuis ſequamur opinionem Chryſ.qui tenet iam eſſe prophetiam impletam,nihilominus extat argumentum : quoniam nationes illas quæ à trecentis vel quingentis annis nihil huius ſanctæ prædicationis audiuerunt,quamuis in principio ignorantia non excuſaret,iam nihiloſecius excuſare videtur, perinde acſi nulla illuc aduentaſſet prædicatio. Item qui in illis modo locis legitime ſeruaſſet ius naturæ, ſtatim per auxilium Dei, qui non differt brachium ſuum porrigere aſſentiẽti, reciperetur in eius gratiam:& tamen non eſt facile creditu, quòd ita de repente illuminaret eum,vt fidem chriſtianorũ ſub hoc expreſſo titulo & nomine agnoſceret, ſine aliquo doctore: vt de Cornelio ad quẽ miſſus eſt Petrus,legimus. Ob huiuſmodi argumenta ſunt qui opinentur, comprimum quis à chriſtianis ſemotiſsimus faceret per auxilium Dei quod in ſe eſt, potiretur reconciliationis gratia,ſicuti in lege naturæ: haud tamen ſineretura à Deo ab hac luce demigrare, antequã vel per hominem,vel per angelum illum imbueret euangelica fide Chriſti:quia vt habetur Actuum.4.Non eſt aliud nomẽ ſub cęlo,in quo oporteat nos ſaluos fieri.At vero quòd abſq; tali fide expreſſa quis reciperet gratiam,ſine qua tamen non poteſt recipere gloriã,non eſt facile perſuaſu:nam hoc quod modo ex Actibus Apoſtolorũ citatum eſt, non videtur tantum intelligi de adeptione gloriæ, ſed de conſecutione gratiæ,quæ vere eſt ſalus noſtra. Eſt enim ſenſus, quòd nullus poteſt gratiam inire cum Deo, niſi in ſolo nomine Chriſti: & præterea vel ignorãtia huiuſmodi eſt vincibilis, & culpa: & tunc,non ſolum gloriam,verum neque gratiam obtinere quis poteſt abſq; hac expreſſa fide:vel eſt inuincibilis & excuſans, & tunc non modo gratiam verum & gloriam adipiſci poteſt abſque illa.Reſpondendum igitur eſt ab illo qui tenet ignorantiam eſſe inuincibilem, quòd verbum Petri in Actis vel intelligitur ſic,quod ſine aliqua fide Chriſti cõfuſa,

quæ

quę ſemper ab orbe condito fuit neceſſaria, nemo poteſt ſaluari: in quo ſenſu legit hanc authoritatem S. Thom. 3. q. 68. art. 1. Vel ſi de fide expreſſa intelligatur, gloſſandum eſt de illis qui illam audierint, vel ſua culpa audire renuerint. Aut certe amplectenda eſt altera pars, quæ conſonantior alicui videri poteſt Paulo ad Roma. 10. Nempe quod nulla ſit modo ignorantia inuincibilis huius expreſſæ fidei. Nam ſi inſulares nihil de illa audierunt, ſua fuit culpa, non quidem proxime ad prædicationem relata: quia nullum viderunt prædicatorem quem renuerent audire, ſed culpa contra ius naturæ: quam ſi legitime ſeruaſſent, Deus illos irradiaſſet lumine fidei. Sed tunc dicēdum, quod antea fuiſſent illuſtrati tali lumine, q̃ reciperent gratiam: quandoquidem carere hac fide peccatum eſſet. Iſtud autem loco citato Rom. 10. preſſius diſputabamus: ſuper qua re mallem aliorum audire ſententiam q̃ meam præcipitare.

De adultorum iuſtificatione ab actualibus. Cap. 13.

IN tertio ordine ſunt adulti, qui ab originali vna cū actuali veniunt ad fidē Chriſti. Sane in quibus eædē ſunt prorſus diſpoſitiones neceſſariæ, quæ in homine nunc proxime deſcripto requiruntur: vtpote, actus fidei, ſpei, & charitatis. Niſi quod iſta charitatis motio alia ab iſtis delictoribus exigitur, quàm ab illo qui nullum contraxerat actuale delictum. Eſt enim illis neceſſaria pœnitentia, quæ actus eſt etiam dilectionis Dei: contra quem fuerat commiſſum peccatum. Non inquam præter actum charitatis alter pœnitentiæ requiritur: vt cum in ſuperiori iuſtificatione requiſiti fuerint actus tres, hic adiiciamus quartum. Quia in nulla reconciliatione neceſſarius eſt, niſi vnicus actus charitatis: ſed tamen ille in diuerſis, diuerſus. Ratio prima concluſionis huius, illa plane eſt, quam cap. 1. ex rerum natura deducebam. Eſt enim naturale ius gētibus vniuerſis per ſe notiſsimū, vt nemo in amicitiam eius redeat cui offenſionem intulit, niſi eum facti pœnituerit. Cum ergo Deus perfector ſit naturæ, in quacunque lege voluit idem erga ſe eſſe obſeruatiſsimū. Iuxta illud Eccleſiaſtici. 12. Altiſsimus odio habet peccatores, & miſertus eſt pœnitētibus. Et cap. 17. Pœniten

[Margin notes: Pœnitentia neceſſaria. — Ratio prima. — Eccle. 12.]

tibus dedit viam iuſtitiæ. Neque alia extitit Deo cauſa illius
Gen.6. tremendi cogitatus, Pœnitet me feciſſe hominē, quàm quod
flagitioſiſsimum illud genus hominum impœnitens eſſet. Si
enim per pœnitentiam crimina ſua deleta curaſſent, nunquam
ipſos Deus deleuiſset à facie terræ. Atqui vtraque ſa-
Hiere.18. cra pagina huius teſtimoniis diſperſa eſt Hieremiæ. 18. Si
pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum
Eze.18. &.33. aduerſus illam, agam & ipſe pœnitētiam. Et Ezechielis. 18.
&. 33. Si impius egerit pœnitentiā ab omnibus peccatis ſuis,
quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit
iudicium, & iuſtitiam, vita viuet, & non morietur: omnium
iniquitatum eius quas operatus eſt, non recordabor.
Plura ſunt, vulgatioráque teſtimonia veteris legis (vt in ſtrato
Dauid, lachrymis pœnitentiæ die ac nocte rigato, in ſac-
Matth.3. co & cinere Niniuitarum: & aliis id genus pœnitentiæ inſignibus)
quàm vt opus huc ſit cuncta coaceruare. Sed & Ioannes,
quem Deus angelum in mundum præmiſerat præparatum
vias Chriſti, inde præconium veritatis orſus eſt,
vt pœnitentiam agerent, quos in figuram euangelici baptiſmi
aquis Iordanis tingebat. Idémque prothema ſuæ
prædicationis accepit Chriſtus ipſe dominus noſter. Nempe,
Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum.
Apertiſsime nimirum docens, virtutem ſanguinis
eius (quod nomine regni cælorum deſignabat) neque
per ſacramentum quodpiam, neque vlla quauis alia via in
quenquam mortalium, qui propria voluntate deliquiſſet,
diffuſum iri, niſi deleto per pœnitentiam peccato, quod
eſt diuinæ gratiæ inimicum. Idque deinceps fuit apoſtolorum
inſtitutum. Vnde Actuum. 2. ſciſcitantibus Iudæis
Actu.2. corde compunctis, Quid faciemus viri fratres? reſpondit
Petrus, Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque
veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſsionem peccatorum
veſtrorum: & accipietis donum ſpiritusſancti. Ex prædicatione
ergo Baptiſtæ, & ex his verbis Petri clare liquet
pœnitentiam eſſe neceſſariam, non ſolum peccatorum, quæ
poſt baptiſmum patrata, confeſsionis ſacramento ſunt remittenda,
verum eorum quæ ſine confeſsione abſtergenda
ſunt

ſunt in baptiſmo. ¶ Cuius cauſas ſubſcribit S. Tho. 3. p. quæſtione. 68. articulo. 4. Primum ex vulgato illo Auguſtini, Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te: Vbi aliqua deſignatur neceſſaria cooperatio, qua ſe peccator diſponat per pœnitentiam. Deinde, quod per baptiſmum efficitur homo membrum Chriſti: ſecundum illud ad Gal. 3. Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: talis autem regenerationis omnis iniquitas eſt impedimentum: nam quæ participatio iuſtitiæ (vt ait Apoſtol.) cum iniquitate? Vnde Auguſt. in lib. de pœnitentia, cap. 2. de eiſdem ipſis, qui ad baptiſmum accedunt, enunciat, quod nullus voluntatis ſuæ arbiter conſtitutus, cum accedit ad ſacramentum fidelium (ſcilicet baptiſmum) poteſt vitam nouam inchoare, niſi eum veteris vitæ pœniteat. Præterea ſacramentum baptiſmi inſtitutum eſt ad abſtergendum peccatum: qui autem aduertit ſe in peccatis eſſe, neque vero animo illa reſpuit, is, ſi non in forma, ſaltem in virtute retinet: & ideo obicem opponit effectui ſacramenti: quod proinde eccleſia non debet illi conferre, ne ſit in eo falſitas. Conſepelimur enim, vt ait Paul. per baptiſmum cum Chriſto, vbi moriendum idcirco nobis eſt peccatis, quæ tamen ſola diſplicentia perimuntur: ſicuti complacentia perpetrantur. Vnde art. 6. eiuſdem. q. repetit S. Thom. quod ante baptiſmum licet, non ſacerdoti, ſaltem Deo tenetur homo ſua peccata recogitando cum dolore confiteri. ¶ At vero, vt de ambobus ſimul commodius, luculentiúſque diſputemus. Quartus denique ac poſtremus gradus iuſtificandorum, eſt illorum, qui à gratia baptiſmatis relapſi, miſericordia Dei, niſi in finem deſipuerint, reſipiſcũt. In quibus eædem ferme ipſæ diſpoſitiones quæ in illis de quibus modo dicebamus, præire debent gratiæ iuſtificanti, vel proportione ſimiles. Primũ enim requiritur actus fidei, & ſpei. Licet, cũ chriſtianus in peccatis habitus huiuſmodi habeat informes, forſan non neceſſe habet ſemper nouo auxilio ad eliciendos actus: eo tunc dum conuertitur: vti ſumus quãprimum dicturi. Eſt tamẽ ſemper neceſſarius charitatis actus ex auxilio Dei qui proxima eſt diſpoſitio. Actus tamen iſte charitatis reſpectũ

S. Thom.

Auguſt.

2. argumẽtum.

Quartus ordo iuſtificandorum.

debet habere ad peccatũ,vt ſit etiam actus pœnitentiæ: pœnitere enim diuinæ offenſæ actus eſt charitatis. De qua re præter illa quæ adducta ſunt, eſt etiam ſententia Chriſti Lucæ. 13. Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimul peribitis. Et cap. vlt. Oportebat Chriſtũ pati, & reſurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remiſsionem peccatorum in omnes gentes. Vnde & Pet. non ſolum baptizandis, ſed Mago etiam Simoni baptizato, Pœnitẽtiam, inquit, age ab hac nequitia tua, & roga Deum, ſi forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Tãdem, vt tribus præcedentibus generibus peccatorũ neceſſarium diximus eſſe baptiſmum, ita huic neceſſarium eſt pœnitentiæ ſacramentum. Etenim vt baptiſmus integra nauis eſt ad ſeruandum inter fluctus huius ſeculi innocentiam, ita & pœnitentia ſecunda eſt tabula poſt naufragium, vt Tertulianus primùm lib. de pœniten. & ſuper Danielem poſtea Hierony. authores ſunt.

Lucæ. 13.

2. tabula poſt naufragium.

¶ De hac autem pœnitentiæ diſpoſitione paulo eſt limatius differendum. Et quidem contra Lutheranos abunde iam ſupra diximus. Tria enim præter alia illis ſunt lubrica loca, ex quibus in hunc proruunt errorem, vt huiuſmodi diſpoſitiones repellant. Primus, quod omnia opera per naturæ facultatem, & generalem Dei influẽtiam à nobis exhibita, ceu peccata condemnant. Quod & in calce ſuperioris libri, & ſequenter in capite ſecũdi huius pro noſtro ingenio expugnauimus. Secunda erroris ſui cauſa eſt, quod vel non conſyderant, vel non recipiũt, diſpoſitiones ad gratiam non eſſe ſolius noſtri arbitrij opera, ſed Dei nobis peculiari fauore opitulantis. In qua fallacia circũuoluitur Luthe. artic. 6. ſuarum aſſertionum. Nempe, quod vti Pelagiani, ita nos nobis arrogemus diſpoſitionem, quæ ſit meritum gratiæ. Vtrũque nos tamen paulo ante commonſtrauimus. Sane, & quod diſpoſitiones non noſtra præciſe, ſed Dei ſint opera nobis ſingulariter ſuccurrentis: & quod nulla ratione, qua gratiam præcedunt, ſunt meritoria. Quod ſi aliqui dicunt, illa eſſe nonnulla merita, impropriiſsime id tamen. Tertia deluſio iſtorũ eſt, ſaltem Lutheri, art. 7. Quod nullus eſt neceſſarius actus charitatis in conuerſione, qui feratur in peccata, & ſit deteſtatio

Tria Lutheranis errandi principia

retro-

retroactæ vitæ. Sed optima, inquit, pœnitentia, noua vita. Atque ex his demum conficiunt ſola nos fide iuſtificari. Docentes, quod quicũque fidem adhibuerit dictis Chriſti, pollicentis nobis remiſsionem peccatorum, atque ita crediderit, vt certo fidat ſibi nunc peccata cõdonari, miſericordiam Dei, & gratiam tali eum fide extemplo recipere. Non quod eadem fides aliquo modo ſit vel diſpoſitio vel meritum, ſed quod per eam applicetur nobis miſericordia, & paſsio Chriſti modo cap. 5. &. 11. expoſito. Quod quidem figmentum adeo eſt multiiugum, vt neceſſarium illud nobis fuerit per diuerſa capitula membratim diſcerpere. His ergo, quæ diſperſim hactenus contra hanc ſolam fidem coniectati ſumus, colophonem tandem adhibeamus. Primum, quod aiunt, nulla opus eſſe erratorum pœnitentia, id iam apertiſsimis ſcripturę teſtimoniis, & rationibus naturalibus ſupra reprobatum eſt. ¶Sed pondera ſuorum argumentorum libremus. Ait Luthe. nouam vitam optimam eſſe pœnitentiam. Nam metanœa, inquit, quam nos reſipiſcentiam appellamus, hoc tantum ſignificat, quod eſt tranſmentatio: id eſt, mentis mutatio: quæ vox ſolum præ ſe fert, vt qui propoſitum hactenus malum habuit, in futurum habeat bonum: nulla habita ratione pręteritorum pœnitudinis. Secundum illud Pauli ad Galat. 6. In Chriſto Ieſu, neque circuncifio, neq; præputium aliquid valent, ſed noua creatura. At vero, vt totum hoc illi donemus, quod ait de voce metanœa, & denouitate vitæ, hoc pro nobis apertius, quàm cõtra facit. Nam nouum hominem nemo prius induit, quàm præteritum exuerit: ſecundum illud Pauli, Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua cõſperſio. Et ad Roma. Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Et ad Epheſ. Veritas eſt in Ieſu, deponere vos ſecundum priſtinam conuerſationem veterem hominem: qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris. Et ſubnectit, Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia: exuere autem veterem hominem, & deponere veterem conuerſationem, non fit niſi per deteſtationem prioris vitæ: renouari ergo in nouam vitam vtrũque

Luthe.

Metanœa.

Refutatio.

1. Cor. 5.

terminum dicit: ſcilicet, & à quo(vt philoſophi loquuntur) & ad quem. Et ideo niſi animum quis à peccatis dimouerit per contrariam voluntatis motionem, quàm fuerant commiſſa, non renouat vitam: neque iuxa verbum Pauli,fit noua creatura. At vero prouerbium illud, quòd vera pœnitantia eſt noua vita,aduerſus illos profertur, qui cum crebro bonum concipiunt propoſitum, pœnitentiámque inceptent, idemtidem relabuntur. Admonemur enim illo dicto, tunc noſtrum propoſitum firmas ieciſſe radices, quando fructus fecerit nouæ vitæ. Neque verbum metanœa aliud equidem deſignat. Nam tranſmentatio reſpectum quoque inſinuat præteriti. Nimirum quod ex abomitatione anteacti mali, mẽtem vertamus in bonum. Vnde & Metanœa poetis ipſis dea erat pœnitentiæ præteritorũ. Vt in Auſoniano illo carmine eſt videre. Sum dea cui nomen nec Cicero ipſe dedit. Sum dea quę facti,non factíq; exigo pœnas: Nempe vt pœniteat,ſic Metanœa vocor. ¶Contra illud autem,quod ſola fide, miſericordiam dei apprehendamus, neque tamen per modum, vel diſpoſitionis vel meriti, primum argumentum eſt, quod non eſt vel explicatu, vel intellectu poſsibile, quo pacto fide, vel quauis actione noſtra,præſertim, quã à nobis Deus requirit gratia nobis infundatur, & miſericordia applicetur, niſi vel pér modũ diſpoſitionis (quod nos dicimus reſpectu primæ gratiæ)vel per modũ meriti, quod fit in eius augmẽto. Tertius profecto modus,neque excogitabilis eſt. Etenim niſi actio noſtra diſpoſitio eſſet, vt quid deus vteretur ea ad effundendũ in nos benignitatẽ ſuam? Eſt enim iam nobis locis cõpluribus conſtitutũ, actum illum fidei libere à nobis produci præueniente ſpeciali auxilio dei. Quod ſi ita eſt,monere,mouereq; illud Dei, vt in ipſum credam⁹, & ita credentes ſecum reconciliemur, quid aliud eſt quàm nos ad gratiam diſponere? videlicet ad ſe conuertere (quod iampridem exponebam)vt gratia ſuffundamur? Vel explicent nobis, quid aliud eſt,fide nobis miſericordiam applicari. Hinc protinus gradus facilime fit, vt demõſtretur, ſolam fidẽ non eſſe totã diſpoſitionẽ. Nanque ſecundũ ſuam ſubſtãtiam ſolum dicit aſſenſionem intellectus, qua firmiſsime credimus,

tam

tam ea quæ nobis Deus reuelauit, veriſsima eſſe, q̃ etiam & illa certiſsima, quæ nobis pollicitatur. At inter ea quæ nobis reuelauit, illud firmiſsimũ eſt, vt quotquot pœnitẽtiam non habuerint pereãt, Præter alia huiuſmodi teſtimonia ſcripturæ q̃ plurima. Neq; tamen ſimpliciter nobis ſpopõdit remiſſionẽ peccatorũ, ſed illa conditione, ſi pœnitentiã egerimus. Etenim ſi pœnitẽtiam, inquit, Propheta, egerit gens illa, agã & ipſe pœnitentiã. Et Chriſtus dominus, Pœnitẽtiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Ergo nõ ſatis eſt fidem adhibere Chriſto, niſi illa faciamus, quę fides ipſa nobis oſtẽdit. Neque aliter fidere illi certo poſſumus, promittenti nobis veniã, q̃ ſi nos præparauerimus per pœnitẽtiam: ſeu vt tutius loquamur aſſenſum ei prebuerimus, operãti cooperãtes: ſiquidem imparatis nihil eſt pollicitus. Fit ergo manifeſte, vt non ſola fide, ſed & ſpe, & charitate, atq; adeo, vbi adſunt actualia peccata, actione pœnitentiæ diſponamur, moueamúrque in Deum. Vt hic etiamnum, præter alios, legitimus ſit ſenſus illius euangelij, Cum venerit ille, arguet mundum de peccato: nẽpe, quod alias non pateat diuino flamini via, qua ſe ad pectora noſtra inſinuet, quàm redarguẽdo noſtra delicta. Eius enim afflatu aſſenſuq; noſtro, iuxta Baptiſtæ admonitionẽ, peccatorum tumores demolimur, atq; rectas, planaſq; vias aduentanti Deo ſternimus. ¶ Sed aiunt ex fide eodem cõtinuo momento naturaliter conſequi ſpem, & charitatẽ. Hoc tamen ſuum verborum obtẽdiculum iam ſupra reuelauimus. Non enim ita aiunt, ſpem, & charitatẽ comitari fidẽ vt omnes requirãtur ad recipiẽdam gratiam, ſed quod fidẽ ſequitur gratia, & gratiam ſpes & charitas. Quocirca ſemper retinẽt, quòd ſola fide iuſtificemur. Nos autem qui eas catholice confitemur, requiſitas eſſe prius natura, q̃ gratia infundatur, iam ſupra ſatis commonſtrauimus, non eſſe neceſſario conſequentem charitatem ex fide. Sed neque ſi id gratis largiamur, vlla profecto probabilitate conficient, ſolam eſſe fidem, qua iuſtificamur. Enimuero officium ipſius non requiritur, niſi ratione actus charitatis: quia non poſſumus ignotum amare. Vt enim in ſuum nos Deus amorem alliceret, reuelauit nobis ſperanda. Quare licet actus

Non ſola fide.

Cauillus Luthe.

fidei ſit primus,tamen præparatio ad gratiam non perficitur niſi per actum charitatis. Si ergo fides nunquam ante iuſtificat, quam per charitatem operetur, vt iampridem dicebamus, cur illi ſoli, etiam ſi naturali conſecutione comitaretur charitas, tribuitur iuſtificatio, & non etiam, imo potius charitati? ¶ Ad hæc(quod poſtremum hic argumentum eſt) fiducia illa,quam iſti appellant fidem,quamuis partim naſcatur ex fide,quam Deo ſponſori damus:maxime tamen augetur,& conſtabilitur ex charitate,& bonis operibus. Et ideo ſi bene perſpicerent, ſua illa firmiſsima fiducia non eſt, qua iuſtificamur,ſed præſupponit potius,iam nos fide per charitatem operãte iuſtificatos. Hoc enim deſignat Paul.vbi poſt illud verbum, iuſtificati ergo ex fide (ſcilicet per charitatem operante)pacem habeamus, ſtatim ſubdit, Habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam,in qua ſtamus,& gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. Quaſi firmiſsima ſpes ex charitate procedat. Imo propterea de charitate enunciat ad Cor. quod omnia credit,& omnia ſperat, quod cæterarum virtutũ habitus ipſa nutrit,& corroborat. Et hoc eſt,quod Augu. in enchiridio, cap.8.ſignificat, vbi ait, quod ſicut amor non eſt ſine ſpe,ita nec ſine amore ſpes:nempe illa,qua ex operibus per gratiam Dei factis ſperamus vitam æternam. Et ſuper pſal. 31. Ipſa, inquit, charitas bene operantis, dat nobis ſpem bonæ conſcientiæ. ¶ Attamen vt Lutherum iam miſſum aliquando faciamus,eius poſtea diſcipuli demirãdi ſunt, qui non videant, vt iam de hac re conuicti idem prorſus nobiſcum ſentiant, & tamen ſolo diuerſo nomine antiquum palliantes errorem, perſuadere ſuis populis pertendunt, ſe perſeueranter euangelicos,nos vero Pelagianos eſſe pertinaces. Enimuero in cõfeſsione Auguſtana, art. 4.expreſsis,replicatíſque verbis fatentur requiri pœnitentiam ad iuſtificationem,licet gratiam dicant gratis donari:hoc eſt,non pendere ex conditione dignitatis noſtræ, nec dari propter vlla præcedentia opera, aut dignitatem ſequentium. Et in Apologia Melanthon. Fides, inquit,de qua loquimur,exiſtit in pœnitentia:hoc eſt,concipitur in terroribus cõſcientiæ,quæ ſentit irã Dei aduerſus noſtra peccata. Propterea enim aiũt prædi-

[Margin notes: Poſtremũ argumentum. — Rom 5. — Auguſt. — Confeſsio Auguſt.]

prædicationem euangelij inchoari à pœnitentia, vt perterrefactæ mentes confugiant ad fidem. Admittunt ergo pœnitentiam omnino requiri ab illo qui fide eſt iuſtificandus, atque adeo impœnitētem nunquam fide iuſtificari poſſe. Quo ergo differunt à nobis confitentibus diſpoſitionem ad gratiam? Forſan quia terrores omnes illos cenſent ante gratiam eſſe peccata: quod nos tamen crebro ante cōfutauimus: non ſolum quia etiam ſine auxilio ſpeciali timere malum, bonum morale eſt, ſed quod actio illa, quæ proprie & proxima eſt diſpoſitio, per auxilium ſpeciale fit: & ideo peccatū non eſt. Et quāquam forte ante iſti auxiliū ſpeciale non agnouerint, iam tamen compulſi ſunt palam fateri, vt cernere eſt in libello imperatorio Ratiſponenſi art. 5. Cuius verba ſunt, Perſpicuum eſt, quod adulti non cōſequuntur hæc beneficia Chriſti, niſi præueniente motu ſpiritusſancti, quo eorum mens, & voluntas mouetur ad deteſtationem peccati. Et ſubiiciūt authoritatem euāgelij, & Auguſtini. In quorum verborum enarratione Bucer. Adulti, inquit, hęc Chriſti beneficia non conſequuntur, niſi præueniente motu ſpiritusſancti, quo eorum mens, & voluntas moueatur ad deteſtationem peccati. Nam omnino ſalutaris peccatorum pœnitentia, quam neceſſe eſt, ſi non tempore, natura tamen iuſtificationi in nobis perfecte præire, excitari in nobis niſi per ſpiritum ſanctū non poteſt. Nūquid verba hæc ſunt, quibus S. Thom. & doctores noſtri vtuntur? Igitur in re nullum eſt interuallum, niſi quod nos illos præuios motus, licet non merita, diſpoſitiones tamen ſignificanter appellamus: illi vero verbo tenus negant. Sed locum hunc prouidens lector memoriæ commēdato. Nam ex hac pœnitētia, quam iam neceſſariam confitentur, validiſsimum conficiendum nobis eſt argumētum lib. 3. cap. 10. contra ſuam certitudinem gratiæ. Nunc autem ſatis eſt conſtituiſſe locum hunc diſpoſitionum non ſolum ex ipſis veritatis principiis, ſed ex aduerſariorum etiam datis, & aſſertis. ¶ Id denique in calce ex iſta diſputatione colligendum eſt, quod iuſſus de hac re dicere in S. Synodo præfatus ſum. Nempe, quod non ſatis Lutheranis cōtradicitur, ſi pronuncietur, ſpem, & charitatem coire cum fide in arti-

Admittūt pœnit.

Libellus Ratiſ. de auxilio ſpeciali.

Bucer.

S. Thom.

Synod. Triden.

culo iuſtificationis. Nam id plus æquo ipſi largiũtur: tantum abeſt, vt negent. Aiunt enim vt ſępiſsime adnotauimus, gratiam, quæ ſola fide apprehenditur, ſubſequi protinus ſpem, & charitatem. Et ideo Melanthon in apologia vtrunque dicit. Primum quòd fides non ſolum eſt principium, & exordium, vt nos dicimus, ſed quod proprie ac vere ipſa ſola fide propter Chriſtum iuſti reputamur. Et paulo poſt, Impoſsibile eſt dilectionem Dei diuellere à fide. Punctum vero contradictionis, hoc eſt, quod quemadmodum actus fidei informis, ſaltem natura, antecedit gratiam, ita neceſſe eſt antecedant actus ſpei, & charitatis. Itaque fides non eſt totus, ſed primus actus, quo conuertimur. Id quod perſpicienter in ſua confeſsione ſeſ. 6. confeſſa eſt S. modo Synodus Tridentina, cap. 6. vbi de illis, qui ab originali ſimul & actualibus reconciliantur ſic habet, Diſponuntur ad ipſam iuſtitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, libere mouentur in Deum, credentes vera eſſe quę diuinitus reuelata, & promiſſa ſunt: atque illud imprimis, à Deo iuſtificari impium per gratiam eius, & redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu: & dum peccatores ſe eſſe intelligentes à diuinæ iuſtitiæ timore (quo vtiliter concutiuntur) ad conſyderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo in ſpem eriguntur: fidẽtes, Deum ſibi per Chriſtum propitium fore, illúmque tanquam omnis iuſtitiæ fontem diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduerſus peccata per odium aliquod & deteſtationem: hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante baptiſmum agi oportet. Denique dum proponunt ſuſcipere baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. Et de illo qui à lapſu poſt baptiſmum in gratiam redit, cap. 14. Qui vero ab accepta iuſtificationis gratia per peccatum exciderunt, rurſus iuſtificari poterunt, cum excitante Deo per pœnitentiæ ſacramentũ, merito Chriſti, amiſſam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iuſtificationis modus eſt lapſi reparatio, quam ſecundam poſt naufragium deperditæ gratiæ tabulam ſancti Patres apte nuncupauerũt. Et can. 9. Si quis dixerit, ſola fide impium iuſtificari, ita vt intelligat nihil aliud requiri, quod ad iuſtificationis gratiam conſe-

Punctum contradictionis Lutheranorum.

Synod. Triden.

conſequendam cooperetur, & nulla ex parte neceſſe eſſe, cum ſuæ voluntatis motu præparari, atque diſponi, anathema ſit.

De differentia inter attritionem, & contritionem. Cap. 14.

STrinximus, quantum noſtrum fuit puſillum ingenium, Lutheranos de huiuſmodi diſpoſitionibus ad gratiam: ſupereſt nonnulla diſſoluere dubia, quæ inter catholicos reſtant. Diximus enim actualium delictorum neceſſarium eſſe ad ſalutem actum pœnitentiæ, tam in illo qui ſacramento baptiſmi regenerãdus eſt, quàm in illo qui iam chriſtianus per ſacramentum pœnitentiæ in viam redit. Dubitatio ergo eſt prima, vtrum actus contritionis requiſitus ſit ab vtroque, an vero attritio ſatis ſit & præterea vtrum pari omnino deteſtatione ſit vterque præparandus, antequam ſalutem recipiat. Cui diſputationi prçmittendum breuiſsimum verbum arbitror de illo, quod inter attritionem, contritionémq; eſt interſtitium. Scotus & qui ei adhçreſcunt, nihil videntur inter attritionem, & contritionem diſcriminari, quàm quod attritio ſit deteſtatio peccatorum per naturalem facultatem generali auxilio ſuffultam, quam ipſi vocant meritum de congruo: contritio vero, eſt idem ipſe actus informat⁹ gratia. Verba Scoti ſunt in. 4. d. 14. q. 2. Peccator poteſt ex naturalibus cum cõmuni influentia conſyderare peccatum commiſſum, vt offenſiuum Dei, & vt contra legem diuinam, & vt auerſiuum à Deo, & vt impeditiuum præmij, & vt inductiuum ſupplicij: & ſub multis talibus rationibus. Et poteſt volũtas ipſum ſub aliqua illarum rationum, vel ſub multis, illud peccatum ſic conſyderatum deteſtari: & ille motus poteſt cõtinuari, & intẽdi ante infuſionem gratiæ. Et paulo inferius, Et ſi manet idem motus, qui prius fuit attritio, in illo inſtanti fit contritio: quia in illo inſtanti fit concomitans gratiæ. Itaque ex parte obiecti nihil diſtinguit inter attritionem, & contritionem. Quandoquidẽ attritionẽ hanc, dolorem aſtruit eſſe peccati: ſiue quia offenſiuum Dei, ſiue quia impeditiuũ præmij: ſiue quia inductiuum ſupplicij. Niſi quod quatenus à natura proficiſcitur, eſt attritio: & quatenus gratia informatur, contritio.

Quæſtio.

Sco. de cõtri. & attri.

Tria non probantur. ¶ Tria hic ſunt, quæ aliis non probãtur, neque profecto mihi quidem. Primum, quod ait, actum à natura, ſine peculiari ope Dei profectum, meritum quoquo pacto eſſe iuſtificationis: de quo ſatis ſupra cap. 4. diximus. Secundum, quod ait, continuationem actus per aliquod tempus, atque adeo intenſionem neceſſariam eſſe in eo qui ad gratiam diſponitur. Hoc enim profecto, ſalua doctoris authoritate, vt ipſe fuit primus, qui excogitauit, ita nulla ratione probat (neque ſane apparenti vlla potuit) ſed mere gratis affirmat. Ex ſacra vero ſcriptura, non modo nullus illi ſuffragatur locus, verum refragantur plerique multi. Si enim authoritates ſuperiori capite inductas reſpexeris, id facile cernas. Illud nãque Hieremiæ, Si egerit gens illa pœnitẽtiam, agam & ego: & illud Ezechielis. 18. & .33. Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis, quæ operatus eſt, omnium iniquitatum eius non recordabor, nihil de continuatione, aut intenſione inſinuant, ſed de numero peccatorum. Nempe, quod in quacunque hora, & eadem ratione, in quocunque momento iniquum pœnituerit offendiſſe Deum, obtinebit ve-

Pſal. 31. niam. Et in pſal. Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei, Quę verba ſubitaneam actionem præ ſe ferunt. Et Actu. 2. Factus eſt de cælo repente ſonus, tanquam aduenientis ſpiritus ſancti. Vbi ait gloſſa, quod neſcit molimina ſpiritus ſancti gra-

S. Thom. tia. Et ideo S. Thom. Patrum veſtigia ſequutus, qui de huiuſmodi gradualibus intenſionibus nihil nos docuerunt. 1. 2. q. 113. art. 7. ait, iuſtificationem in inſtanti fieri poſſe. Atqui de infuſione quidẽ gratiæ, neq; Scot. ipſe ambigit, quin temporis momento fiat. Sed & de diſpoſitione ait S. Tho. quod licet Deus nos quandoq; ſucceſsiue diſponat, nempe dũ non ſtatim nos ad actũ charitatis, qui proxima eſt diſpoſitio gratiæ numen adſpirat, ſed ad alias virtutum actiones, per quas tanquam per gradus, perducit ad gratiam, ſubito nos tamen ſæpenumero diſponit. Et ratio eſt, quia actui mentis, ſeu intellectus, ſeu volũtatis, cum ſit ſpiritualis, non repugnat fieri in inſtanti. Maxime cum eiuſmodi diſpoſitio à Deo pręci-

Exemplũ ſolis. pue fiat, cuius potentia eſt infinita. Cui poſſumus exemplũ

ſolis

ſolis ſimillimum accommodare. Eſt enim Deus vt ſol, cuius lumen eſt gratia. Et ideo quemadmodum vbi primum quis ſolem conſpexerit, irradiatur lumine: ita cum quis primum aſſenſerit cooperando motioni diuinæ, abſque vllo prorſus tēporis interuallo perfunditur gratiæ fulgore. Cuius equidem veritatis, vel hoc maximum eſt argumentū, quod alias ſi tempus eſt aliquod, quo neceſſario debeat continuari contritio, vnum debet eſſe omnibus præfixum. Si ergo eſſet decima (verbi gratia) pars horæ, tunc ſi quiſpiam repentina inuaſus morte inciperet pœnitere, obirétq; ante illum certum limitem, non eſſet illi poſsibile remedium per cōtritionem, quod eſſet aſſertu impium. Neq; vero ſatis reſpōdetur, quod poſset per intenſionem actus, extenſio recompenſari. Quia huius nullū eſt fundamentū. Eſſet enim mirabile dictu, quod ſi duo inciperēt pœnitere eadem intenſione, quæ certo tempore continuata ſufficiens eſſet, ille qui ante illum terminū moreretur, ob ſolum defectum temporis, abſque venia periret, alter vero eodem actu obtineret gratiam. Intenſio ergo vel duratio non eſt neceſſaria ad remiſsionē culpæ dummodo ex obiecto ſit verus actus contritionis. Facit tamen permultum vtraque ad quantitatem gratiæ, vt docet S. Thom. 1.2.q.89.art.2. ¶ Tertium, quod in opinione Scoti adnotabamus, eſt, quod attritionem & cōtritionem non ita dignoſcit, vt ratione obiecti diſparentur: ſed ſolum ex cauſa efficiente. Vtpote quod attritio naturaliter fiat: contritio vero, ab habituali gratia informante. Nam auxilium ſpeciale, quo diſponamur ad gratiam (vt cap.3.&c.4. dicebamus) nuſpiam apud ipſum legitur. Igitur vt punctum rei attingamus, bifariam inter attritionem & contritionem differt. Primum intrinſece ex parte obiecti. Sane quod contritio ſit dolor peccatorum propter Deum, vel (quod tantūdem, & quidem ſignificantius pollet) quatenus ſunt offenſa Dei: attritio vero eſt dolor peccatorū, non qua ratione ſunt offenſa Dei, ſed quatenus nobis nocua. Nimirum, quia cauſa ſunt pœnæ, aut in hoc, aut in futuro ſeculo. Diſtinctio hæc inde conſtat, quod nomine contritionis, vniuerſis, tum Patribus, tum theologis ſcholaſticis, venit actus pœnitentiæ perfectus, quo peccata

Argumē-tum.

Inter attri. & contri.

remittuntur. vt enim hactenus commonſtratum eſt, pœnitentiæ ſacra pagina tribuit remiſsionem peccatorũ, tãquam proximę ex parte noſtra diſpoſitioni: proxima autem diſpoſitio, vbi habemus etiam huc uſque conſtitutum, actus debet eſſe charitatis: porro autem actus charitatis non eſt ex genere ſuo attritio: nam qui peccata abominatur, ea tantum ratione, quia nocẽt, non tam Deum diligit, quàm pœnas odit: ergo cõtritio ſolum eſt deteſtatio peccatorum, quatenus offenſa ſunt Dei: ſane quę amor quidam eius eſt: vterque enim eſt actus amicitię: ſcilicet, & lætari de bonis amici, & de ſuis
S.Thom. quoque iniuriis dolere. Ob idque S. Tho. 3. p. q. 85. ait, pœnitentiam eſſe ſpeciem quandam iuſtitiæ: qualis iuſtitia (ſecundum Philoſophum. 5. Ethi.) inter nos & Deum eſſe poteſt. Quippe cuius officium eſt, emendare vitam, reſarciendo iniuriam Deo illatam. Sed imperatur nihilominus actus eius à charitate, eo quod eſt diſplicentia iniuriæ illatæ amico. Et explicatius art. 5. inter enumerandum diſpoſitiones ad gratiam, Quintus, inquit, actus, eſt motus charitatis, quo alicui peccatum diſplicet ſecundum ſeipſum, & non iam propter ſupplicia. Inſinuans pœnitentiam illam quæ à timore pœne progignitur, non eſſe actum charitatis: quia non contritio
S.Thom. ſed attritio eſt. Atque inde patet nominum etymologia. Eſt
Etymolo. Attri. & contri. enim attritio in corporibus, dum mola (verbi gratia) frumentum terræ in fruſtula terit: contritio vero, vbi iam eſt in pulueres commolitum. Vnde tracta analogia, aiunt theologi contritionem eſſe odium & deteſtationem peccati ſupra omne quod odibile eſt: attritionem vero eſſe odium eius non ſupra omne odibile. Quod non eſt referendum ad intenſionem & feruorem actus. Nam poteſt quis mœrore lõge maiori afflictus eſſe ex metu inferni, quàm alius, ex eo quod in Deum deliquerit. Sed eſt iuxta ea quæ diximus intelligendum: ſcilicet, quod per contritionem abominamur delictũ, ſumma, iuſtiſsimáque ratione qua eſt abominandum: id eſt, qua diuinæ volũtati aduerſatur. Quamobrem includit propoſitum, nunquam amplius vllum admittendi, pro quacunque re mundi, quod aiunt, appretiatiue odiſſe ſuper omnia. Attritio vero, non tanta eſt execratio. Qui enim non dolet

niſi

niſi propter pœnas, quantum eſt ex natura rei, vbi non eſſet pœna, non vitaret delictum. Tametſi dum attritus non habet in affectu, quod alias, niſi ſupplicium incurreret, propter Deum nõ ceſſaret malefacere, attritio bona eſt, tãquàm initium pœnitentiæ: ſi vero adiecta eſſet illa exceptio in affectu, mala eſſet prorſus & iniqua. ¶ Neque vero ſilentio duxerim prætereundum, quod ex Nominalibus quidam ad dubitãt, num in ratione contritionis neceſſarium ſit propoſitum cauendi à vitiis in futurum. Atque id negant, ex eo quod in bibliis ſacris nihil comperiãt de huiuſmodi propoſito. De quo profecto, ſi exile meum iudicium vllius eſſet momenti, condemnandi eſſent: non ſolum quia error eſt, ſed quia pernicioſus. Eſt enim ignoratio nominis pœnitentiæ. Porro quæ, vt ſupra dicebamus, idem ſit quod mentis mutatio: atque adeo vtriuſque temporis reſpectum complectens. Vnde veluti ſupra Lutherum vrgebamus, quod non poteſt eſſe reſipiſcentia & propoſitum bonæ vitæ in futurum, niſi vbi animus per pœnitentiam diuellatur ab erratis præteritis, ita viceuerſa & aduerſus iſtos aſtruimus, quod nequit eſſe pœnitentia præteritorum ſine propoſito cauendi in futurum. Quomodo enim quenquam pœnitere poteſt, Deum offendiſſe, cui non fuerit intentio mutandi vitam? aut qualis illi poteſt eſſe intentio mutandi vitam, cui non eſt propoſitum declinandi à malo, vt regrediatur in viam? Et quamuis nomen per ſeipſum pœnitentiæ aperte præ ſe fert huiuſmodi propoſitum, haud tamen illud ſubticuit Propheta, vbi ait, Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, Ecce reſpectum præteriti: & cuſtodierit omnia præcepta mea, En propoſitum in futurum: & fecerit iudicium, & iuſtitiam, Ecce propoſitum ſatiſfaciendi: Ille, inquit, vita viuet. Et Chriſtus ipſe pœnitentiæ magiſter, mulieri de adulterio ad ſe delatæ, Vade, inquit, & amplius noli peccare. Propoſitum ergo huiuſmodi exigitur à pœnitente. Nam pœnitere eſt peccata reſpuere & execrari: reſpuere autem malum, nõ ſolum ad præteritum, ſed ad futurum potius refertur. Vnde S. Tho. loco proxime citato. 3. p. q. 85. ex eo probat pœnitentiam

Nominales.

S. Thom.

eſſe actum iuſtitiæ,quod munus eius eſt recompenſationem facere iniuriæ illatæ. At optima compenſatio eſt emendatio vitæ:quatenus penitus,inquit,aſſumit moderatum dolorem de peccatis præteritis, cum intentione remouendi ea. Verba eius ſunt art.1. Differunt ergo natura ſua, contritio & attritio ex eius obiecto diuerſo. Sed tamen eſt præterea adnotandum,quod vtraque elici ab homine poteſt,vel ex viribus naturalibus cum auxilio naturali Dei, vel ex ſingulari eius ſuccurſu. Enimuero non ſolum naturaliter poteſt quiſpiam mœſtitia affici,quod ſupplicia fuerit peccando commeritus, ſed poteſt etiam naturaliter pœnitere, quod Deum offenderit. Etenim cum poſsit quicunque naturaliter pœnitentia duci, quod amicum læſerit, cur etiam non poterit ſimilem deteſtationem habere peccati, eo quod fuerit contra diuinam voluntatem commiſſum? Quandoquidem immenſa illa bonitas,non modo lumine fidei,ſed etiam naturæ nobis innoteſcit. Neque opus hic exiſtimo,veritatē hanc pluribus perſuadere. Quippe cum libro priori cap.20.& duobus ſequentibus, pro virili mea id confecerim,quod quemcunque actū poteſt habere ille qui eſt in gratia, poteſt etiam quantum ad ſubſtantiam operis, elicere peccator ex puris naturalibus. Huiuſmodi autem pœnitentiæ actus naturalis, quamuis ratione obiecti ſit contritio,non tamen eſt ſufficiens diſpoſitio ad gratiam, ſed poteſt eſſe in eo, qui eſt in peccato. Saltem vbi adeſt ignorantia aliqua vincibilis. Poteſt enim quis dolere, quod Deum offenderit, quinetiam proponere, quantum in ſua eſt cognitione, offendicula omnia vitiorum vitare, qui tamen non facit quicquid debet,vt viam veritatis agnoſcat. Vti vſu venit infidelibus, & hæreticis, atque in vniuerſum iis, qui ignorantia craſſa laborant. Econuerſo attritionem etiam habere quis poteſt ex timore inferni, per auxiliū ſpeciale à Deo incuſſo, quæ tamen non erit proxima diſpoſitio,& ſufficiens. Per ſe ſaltem abſque ſacramento. Nam de diſpoſitione ad ſacramentum ſtatim dicemus. Ex his oritur ſecunda diſtinctio inter hos actus extrinſeca ratione gratiæ. Vt omnis dolor peccatorum, ſiue attritio, ſiue contritio, ex parte obiecti, qui eſt abſq; gratia, dicatur hoc modo attritio:

Secunda diſtīctio

&

& omnis dolor, ille etiam qui eſt attritio ex parte obiecti, vbi informatur gratia, dicatur hoc modo contritio.

De differentia inter baptiſmum & ſacramentum pœnitentiæ. Cap. 15.

POſt hæc, quæ præſenti erant negotio neceſſaria, dubitatio incidit, vtrum eadem omnino peccatorum deteſtatio requiratur in præparatione baptiſmi, quę requiſita eſt ad ſacramentum pœnitentiæ. Prima concluſio, Cōcluſio qua de baptiſmo inter theologos omnes conuenit, eſt, quòd de bapt. dolor qualiſcunque neceſſarius ſit ſuſcipienti. Nam eſt ſententia Petri Actu. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum: Auguſtino interprete, quòd nullus voluntatis ſuæ arbiter poſsit, neque per baptiſmum, vitam inchoare nouam, niſi quem veteris pœnituerit. Et quanuis ſint, qui Scoto hanc opinionem inurant, quod ſatis ſit nullum adferri Scotus. obicem: puta complacentiam peccati, quanuis nulla adſit deteſtatio: videlicet ſi baptizandus abſq; vllo actu accedat reſpectu peccati, profecto hoc nuſquam elicitur ex ipſo. Quin verò. 4. ſenten. d. 4. q. 5. expreſſe ait, ꝙ qui accedit ad baptiſmum cum obice infidelitatis, vel aliquod habens peccatum, quod tunc actu committit, vel quod prius commiſit, & nullo modo ſibi diſplicet, nullo modo recipit gratiam: iuxta verba Auguſt. in de pœnit. Nullus ad ſacramentum fidelium accedens poteſt nouam vitam inchoare, &c. Atqui. d. 14. eiuſdē libri. q. 4. quanuis dicat, quòd ad ſuſcipiendum gratiam per baptiſmum, ſufficit accedere ſine fictione, cum intentione ſuſcipiendi ſacramentum eccleſiæ: ſubdens, quòd ſolum requiretur opus exterius cum amotione interioris impedimenti, ipſe ſe paulò inferius declarat. Dicens, quòd non requiritur tanta attritio, quanta eſt illa, quæ, ſecundum ſuam opinionē, ſufficeret ſine ſacramento: ſed licet ſit parum attritus, etiam attritione quæ non habet rationem meriti de congruo, volens tamen recipere ſacramētum, per ipſum recipiet gratiā. Caietanus. 3. p. q. 86. ſuper art. 2. videri quibuſdam poſſet di- Caietan⁹. cere, quòd ſufficiat receptio ipſa baptiſmi in remiſsionē peccatorum loco pœnitentiæ. Attamen reuera non intendit negare, quin requiratur aliqua attritio ad tollendum obicem: ſed ait, quòd perfecta ratio pœnitentiæ, quæ complectitur

propoſitum nouæ vitæ, completur per hoc, ꝙ quis recipit ſacramentum baptiſmi in remiſsionem peccatorum. Itaq; propoſitum baptiſmi valeat pro eo quod eſt, nouæ vitę. Quod ſi quis contenderet, abſq; vllo actu diſplicentiæ, dignè adiri baptiſmum, manifeſti conuinceretur erroris, ex teſtimoniis & argumentis, quæ præcedentibus capi. contra congeminauimus. Opponet autem hic forſan nobis textum illum capituli, maiores de bapt. & eius effectu. Tunc characterem ſacramentalis imprimit operatio, cum obicem contrariæ voluntatis non inuenerit obſiſtentem. Reſponſio tamen eſt, quod ad characterem baptiſmi, ſufficiens eſt voluntas ſuſcipiendi baptiſmũ. Et ideo ſi quis abſq; vi illata, dum baptizatur, tacet, ſilentium illud & permiſsio reputatur conſenſus abiiciens talem obicem. Tollere autem obicem peccati (quod requiritur ad ſuſcipiẽdam gratiam) non ſolum dicit meram negationẽ complacentiæ peccati, ſed deteſtatricem actionẽ. Qualis verò deteſtatio exigatur, hoc eſt dubium. Porrò Scot. apertè aſſerit, non ſolum ſufficere attritionem, verum neque tantam exigi, quanta eſt diſpoſitio ad gratiam. Et S. Tho. 3. p. q. 68. ar. 4. ad. 2. arg. loquẽs de baptiſmo, ait, ꝙ Chriſtus dupliciter operatur ad gratiã: vno modo per ſeipſum (ſcilicet ſine ſacramento) & ſic præparat voluntatem hominis, vt bonum velit & malum odiat. Quod planè intelligit de perfecta cõtritione. Alio modo operatur per miniſtros exterius adhibẽdo ſacramenta: & ſic operatur perficiendo exterius id quod eſt interius inchoatum. Et ideo non eſt exhibendum ſacramẽtum baptiſmi, niſi ei in quo interioris conuerſionis aliquod ſignum apparet. Dicendo, inchoatum, &c, aliquod ſignum, ad differentiam interioris perfectæ conuerſionis, ſentit, quod ſufficit attritio. Itaque non ſit tanta diſpoſitio neceſſaria ad ſacramentum, quanta illa eſt quę per ſe ſufficit. Conſonat ſibi in articul. 6. vbi ait, quod ſufficit baptizando, vt ſua peccata recogitans, de eis doleat: iuxta verbum Auguſtini, de inchoante nouam vitam. Eſt ergo ſecunda concluſio, quòd ad baptiſmum non eſt neceſſaria contritio. Cuius ratio eſt, quã ipſe idem explicat in. 4. ſenten. d. 4. quæſtione. 2. artic. 1. Videlicet, quòd cum baptiſmus de ſe ſit inſtitutum ad regenerandum

De bap. c. maiores.

Scotus.

S. Thom.

2. cõcluſio

Ratio.

randum hominem, & remouendum peccatum, non expoſtulat deteſtationem, tanquam per ſe cauſam, vel vt ſit ſimul cum ipſo cauſa, ſed vt obicem tollat: nempe complacentiam peccati, quòd baptiſmus ipſe auferat. Et ideo, diſtinctione. 6. quæſtione. 1. artic. 3. ad quintum argumentum repetit, quod ad baptiſmum nec charitas, nec contritio requiritur: ſed ſufficit attritio. Quod ſi nos quiſpiam contradictionis redarguat: ex eo quod præfati ſumus, cuicunque reconciliando neceſſarios eſſe motus fidei, ſpei, & charitatis: Reſpõdetur, quòd abſque ſacramento requiritur actus charitatis, qui ſit vera contritio: petenti autem baptiſmum ſatis eſt inchoatio charitatis per attritionem, quæ perficitur ablutione ipſa: qua velut inſtrumẽto paſsionis Chriſti infunditur cum gratia charitas. ¶ Hoc tamen poſſet reſtare dubiolum, an ſufficeret attritio, quam accedens conſcius eſt, eſſe attritionem, & non contritionem. Porro quia ſcit ſe non dolere propter Deum, ſed propter timorem inferni, & ita palam patefacit, & cõfitetur eccleſiæ: videtur ſanè iſte non talis accedere, cui ſit miniſtrandum ſacramentum. Nam, vt ſupra diximus, & Auguſtinus ſæpe commonefacit, & theologi in. 4. diſtinctione. 4. & S. Thom. 3. p. d. 68. admonent, peccatores non ſunt baptizandi. ille autem quem conſtat non pœnitere propter Deum, indubitatus eſt peccator. Et inde augetur dubitatio, quod profecto qui taliter affectus accederet ad ſacramentum pœnitentiæ, neutiquam abſoluendus eſſet, poſtquã non vero corde ſe accuſat offendiſſe Deum. Crediderim nihilominus, ſub peritiorum cenſura, baptizãdum eſſe eiuſmodi notum attritum, propter cauſam prędictam. Nempe quod de ſe baptiſmus ſit regenerationis ſacramentum ordinatum ad remiſsionem cuiuſuis peccati, vbi non reperit complacẽtiæ obicem. Complacentia verò ſatis tollitur per quemcunque dolorem. Accedit authoritas ſancti Thomæ citata. 3. p. diſt. 68. vbi ait, quòd ſufficit in baptizando apparere aliquod ſignum interioris conuerſionis. Loquitur ergo de innoteſcente attritione. Et quæſt. 79. art. 3. ad ſecundum, conſtituẽs differẽtiam inter euchariſtiam & baptiſmum, ait, quòd cum baptiſmus ſit ſpiritualis regeneratio, ordinatus, vt faciat ex

Argumenti reſponſio.

Dubium.

Reſpõſio.

S. Thom.

peccatore iuſtum, non conuenienter eodem accedit qui habet conſcientiam peccati mortalis. Secus de ſacramento euchariſtiæ, in quo porrigitur Chriſtus tanquam cibus & alimentum iam viuentis per præcedentem gratiam. Vnde S.
Syn. Trid. Synodus Tridentina ſeſ.6.cap.6. ante baptiſmum ſolum requirit motum aduerſus peccata. Per odium, inquit, aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante
Argumentũ de pœnitentia. baptiſmum agi oportet. ¶ Sed arguis. Igitur idem affirmare licet de illo, qui accedit ad pœnitentiam, quandoquidem &
Diſcrimẽ inter ſacramenta illud inſtitutum eſt ex genere ſuo, ad remouendum peccatũ. De hoc aliorum fortè diuerſum erit iudicium, meum autem eſt, ni fallor, quod ſit inter tria ſacramẽta, ſcilicet euchariſtię, baptiſmi & pœnitentiæ ita hoc loco diſcernendum, quod ad baptiſmum ſufficit attritio: etiam ſi ſit cognita, vt dictum eſt. Ad euchariſtiam verò nemo licitè aduenit cum conſcientia peccati mortalis, atque adeò neq; eſt ſufficiẽs attritio, ſed requiritur quòd bona fide exiſtimet ſe in gratia exiſtere. Ita enim ait S. Th. loco iam modo citato, &.q. deinceps proxima 80.ar. 4. de quo inter Patres & theologos ſummus eſt con-
1.Cor.11. ſenſus: iuxta illud Pauli.1. ad Cor. 11. Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat. Vbi ait gloſſa, indignè manducare, qui vel in crimine, vel irreuerenter accedit. Atqui ratio diuerſa vſus horum ſacramẽtorum ſumẽda eſt ex fine diuerſo, ad quem ſint diuinitus inſtituta. Nanq; cum baptiſmus ſit inſtitutus ad regenerãdum infidelem, ſpiritualiter mortuum, nõ requirit de ſe, quod qui petit, ſit in gratia, ſed quòd non opponat obicem. Euchariſtia vero, cum ſit illis cibandis conſtitutum, qui, per gratiam iam, vel baptiſmi vel pœnitentiæ, vita funguntur, depoſtulat, vt à nemine ſumatur, niſi qui ſe exiſtimat per gratiam viuere. Pœnitentia verò medio quodam modo ſe habet. Nam licet ſit ſacramentũ remiſsionis peccatorum, ſicut baptiſmus, ille tamẽ eſt ſicut gñatio, vbi nõ cõcurrũt actus recipiẽtis, vt pars ſacramẽti: hoc aũt eſt quaſi medicina cõcurrẽtibus actibus pœnitẽtis, vt materia. Et ideo vſus nõ eſt vtriuſq; idẽ. Quoniã ad baptiſmum nulla eſt, vel accuſatio, vel confeſsio neceſſaria: qualis

lis tamen in ſacramento pœnitentiæ depoſcitur. Qui autem ſciret ſe non deteſtari peccata propter deum, eius profectò non eſſet vera accuſatio in confeſsione: ſiquidem accuſatio non eſt niſi de offenſa Dei, & quatenus eſt offenſa. Quare qui non ita in pectore gereret, ſed ſolum propter pœnas doleret, falſo diceret, ſe accuſare peccaſſe in Deum. Atque adeo ſi ita mihi certo conſtaret, grauiſsime formidarem, ſic affectum abſoluere. Tametſi niſi manifeſtiſsima eſſent indicia, ſemper in re dubia credendum eſt, legitimam eſſe contritionem: quoniam difficilimum eſt diiudicare rationem doloris, ſitne propter Deum, an propter alias cauſas. ¶ Confirmatur nunc maximè hæc ſententia authoritate concilij Triden. Sane, quod cum capit. 6. cenſuiſſet, ad baptiſmum ſatis eſſe adferri odium aliquod, cap. tamē. 14. ait, pœnitentiam poſt lapſum multo aliam eſſe à baptiſmali, & continere cor contritum. Quod ergo S. Thom. & ferme doctores conſentienter aiunt, per ſacramentum pœnitentiæ nonnunquam ex attrito fieri contritum, intelligendum exiſtimo, quando aliquis accedit attritus, putans ſe eſſe contritum. Tunc enim licet attritio interna non ſufficit, tamen quia ille bona fide accedit, recipiet gratiam per ſacramentum. Id quod & ſacramento etiam euchariſtiæ congruit: vt loco citato. q. 79. art. 3. author eſt. S. Tho. vbi ait, quod euchariſtia confert primam gratiam ei, qui licet ſit in peccato mortali, tamen facta diligentia, nullius recordatur. Vel quanuis non ſit ſufficienter contritus, reuerenter tamen accedit. Intellige, quia non certo diiudicat dolorem ſuum non eſſe veram contritionem. Vnde quando S. Patres conſtituunt, non eſſe conferendum ſacramentum illi, qui eſt in peccato, ſic interpretandum eſt. In baptiſmo quidem, de illo, qui habet propoſitum peccandi. In euchariſtia verò & pœnitentia, de illis qui petunt cum conſcientia peccati. Sed tamen inter euchariſtiam & pœnitenriam hoc eſt interſtitium, quod ante euchatiſtiam requiſita eſt probatio, per omne remedium quod eſt contra peccatum: ſcilicet, per pœnitentiam, tam virtutem quàm ſacramentum. Haud quidem ſum extra metum, quod mihi quis forſan obiiciat S. Thomam. 3. p. q. 80. art. 4. ad. 2. ar. vbi ſacramento eucha-

Syn. trid.

Ex attrito contritus.

S. Thom.

riſtiæ vtrunque ſimul è regione opponit: ſcilicet, & baptiſmum, & ſacramentum pœnitentiæ: commonefaciens, quòd euchariſtia non debet dari niſi liberatis à peccato: alia verò duo concedi poſſe febricitantibus febre peccati. Quia iſtæ duæ, inquit, ſunt medicinæ purgatiuæ: illa verò confortatiua. Ex quo apparet conſequens, attrito, etiam conſcio, conferendum eſſe ſacramentum pœnitentiæ, ſicut baptiſmi. Negauerim tamen conſequentiam. Nihil enim aliud ſibi vult, niſi ꝙ ſacramentum pœnitentiæ conferendum eſt illi, qui ſe vt peccati reum pœnitens accuſat, ſicuti baptiſmus largiendus eſt peccatori. Euchariſtia verò non niſi illi, qui per pœnitentiam abſolutus gerit iam, ſecundum ſuam conſcientiã, formam hominis iuſtificati. Neque verò ignoro Nominaliũ quorundam opinionem, docentium quod quicunque exiſtimat ſe eſſe contritum, reuera obtinuiſſe iam veniam, atque adeo ꝙ nullus cogitans contritionem ſe adferre ad ſacramẽtum, per ipſum recipit primam gratiam: quin verò iam recepit per ſuam illam bonam cogitantiam. Quorũ cauſam nullam aliam ſubiiciunt, quàm ꝙ alias eſſet homo ille extra remediũ: maximè vbi non eſſet poſsibile ſacramentum. Quoniam ſi quis arbitratur ſe eſſe contritum, non reſtat illi iam aliquid faciendum, imo nec poteſt, aiunt, aliud facere, quippe qui credit iam totum feciſſe. Horum ideo memini, quoniã in capitulo de certitudine gratiæ faceſſeret nobis aliquid negotij hæc opinio, ſi vera eſſet. Sed profectò demiror quàm ſint iſti tenui ratione perſuaſi. Etenim neſcio quomodo non patenter videant, poſſe latere in tali credulitate fallaciam, ſicut in aliis cogitationibus. Atque eam duplicem. Primum in diſquiſitione peccatorum, an fuerit legitima. Verbi gratia, quando perditiſsimus homo recogitat ſua peccata, quæ commiſit, tum plurima, tum grauiſsima, facile ac temere credit ſe feciſſe legitimam diligentiam, quam tamen non fecit pro quantitate criminum, & diuturnitate temporis, quo ceſſauerat confiteri. Et præterea etiam ſi diligens fuerit exquiſitio, forſan dolet non propter Deum, ſed propter infernum, aut propter alia damna quæ accepit, qui dolor non ſufficit ad remiſsionem culpæ, ſed leuiter iudicat contritionem eſſe. Profectò

Noïales.

fecto iſti tales antequam ſacramentum ſuſcipiant, non erunt in gratia. Deridiculum enim eſt, quod ſola ignorantia ſufficiat ad remittenda præterita peccata : cum tamen contritio non ſit actus intellectus, ſed voluntatis. Sit, exempli gratia, qui reuera habet ſolam attritionem peccatorum, & ita de ſe ipſe credit. Is ſecundum iſtos non eſt in gratia. Fac ergo interroget ignarum doctorem, an ille ſuus dolor ſit contritio ſufficiens, à quo falſo perſuadeatur, eſſe ſufficientem, nunquid propterea, quod iſte attritus mutauit credulitatem, idem actus voluntatis immutatus, qui antea erat attritio, efficietur ſufficiens contritio? Minimè gentium. Sed tamen iſte bona fide accedens ad ſacramentum pœnitentiæ, recipiet primam gratiam, per quam fiet ex attrito contritus. Eſt igitur conſequentia fallaciſsima (quod repetendum nobis eſt in de certitudine gratiæ) Iſte putat habere contritionem, ergo eſt cõtritus. Quod ſi interroges, Quid ergo aliud debet facere? Certè conteri, vel ſuſcipere ſacramentum, alias peribit propter peccatum, quod ante cõmiſerat. Quinimo hæc eſt vna cauſa, quare Auguſtinus dubitauit de ſero pœnitentibus. Frequentes enim ſunt in articulo mortis, quibus animo repræſentatur, ſe dolere ſuorum criminum, qua ratione fuit deus offenſus, & tamen nõ dolent, niſi quòd incurrerint in gehennam. Atque eadem eſt cauſa, quare tanti tunc habentur ſacramenta, per quæ ſæpe fiunt ex attritis cõtriti. Imo verò addiderim, tam craſſam poſſe eſſe ignorantiã illius, qui putat ſe eſſe contritum, vt ſit nouum peccatum accedere ad ſacramentum: & tunc neq; per ſacramentum recipit gratiam: perinde enim eſſet acſi accederet, ſciẽs non eſſe cõtritus. Sed quando ignorãtia excuſat à nouo peccato: porro quia probabilitas eſt feciſſe quod debuit, tunc licet dolor per ſe non ſufficeret remittere præterita peccata, cum nõ ſit contritio, tamen quia ignorantia eſt inuincibilis, bona fide acceditur: atq; adeò per ſacramẽtum recipitur prima gratia. *Ignorãtia craſſa.*

¶ Aliud ſuperioris germanum dubium eſt, quomodo attritio fiat cõtritio. Videlicet, vtrũ actus ipſe qui erat dolor propter pœnam, adueniente gratia, mutet obiectum, vt ſit propter Deum. Ita quidem nonnulli, etiam ſcholæ S. Thomæ ima- *Q̃uo ex attrito fit contritus*

modo non adſit propoſitum mali vllum, aut complacentia, aut vincibilis ignorantia (vti eſt in hæretico) benignisſimè condonari omnia, etiam pœnas: vt ſupra ex libro de eccleſiaſticis dogmatibus citatum eſt. Et de Cypriano ait Auguſt. ꝗ ſi quid illi erat purgãdum, paſsionis falce ablatum eſt. Vnde de celebra. miſſa: c. cum Marthæ, Iniuriam facit martyri, qui orat pro eo. Porro priuilegium hoc indultum eſt præclariſſimo illi actui fortitudinis propter excellentiam charitatis, qua nemo habet maiorem, quàm vt animã ſuam ponat quis pro amicis, atque adeo pro amicorum ſummo Chriſto. Cum enim erratorum pœnitentia actus ſit charitatis, conſentaneum rationi iudicarunt eccleſiæ Patres, vt qui in agone poſitus paſsionis pro confeſsione Chriſtianæ fidei (quod heroicum eſt charitatis officium) non eſſet aſtrictus ad cogitationem peccatorum. Sed ſicut aqua baptiſmi tinctos ait Paulus cõmori Chriſto, & cum illo vna ſepeliri, ita martyr ſuo ſanguine rubricatus vna æſtimetur crucifixus cum Chriſto, atque adeò eundem aſſequi vberrimum fructum gratię remittentis peccata plenisſimè. Hæc enim eſt ratio quam S. Tho. 4. ſenten. d. 4. q. 3. & illic theologi aſsignant huius comparationis martyrij cum baptiſmo. Nempe, quod quam Chriſti paſsionem baptiſmus ſacramentaliter repræſentat, eandem refert & martyrium realiter. Et ideo character quidem qui ad ſacramentalia pertinet, non imprimitur martyri: qui idcirco ſi Chriſtianus non fuerat, & reſurgeret, baptizandus eſt. Copia verò gratiæ, non modo par martyri, verum longè cumulatior, quàm baptizato impenditur. ¶ At dubium aliud eſt præcipuum, an citra martyrium quiuis actus charitatis, quantocunque ſit excellentiſsimus, abſque formali deteſtatione peccati ſufficiat peccatori ad ſalutem. Apparet nanque id affirmare Scot. in. 2. d. 28. vbi inter loquendum de præcepto charitatis, ait, quod quandocunque voluntas actum huius præcepti exequitur, licet informis, diſponit ſe de cõgruo ad gratiam gratificantem: cui oblatæ, vel reſiſtit, & peccat mortaliter: vel conſentit, & iuſtificatur. Et quanuis ipſe nihil explicet, an ille qui ſe diſponit ſit in peccato, neque de actu charitatis, an debeat eſſe pœnitentia, ſunt tamen qui ita opi-

Auguſt. de Cypria. De celeb. miſſ. c. cũ Marthæ.

Theologorũ ratio.

An citra martyriũ Scot.

nantur,vt actus charitatis abſque pœnitentia formali ſufficiens diſpoſitio ſit ad gratiam. Tametſi alij hoc non cuicunq; actui tribuant, ſed cuidam egregio. Cauſam nullam pro ſe adferre poſſunt aliam,quàm ſi ita ratiocinentur. Pœnitentia ex eo poſtulatur ab eo qui eſt auerſus à Deo, quia eſt actus charitatis contrarius inimicitiæ:ſed quicunque actus charitatis pariter eſt eidem oppoſitus: ergo quicunq; erit,ſi non formalis,ſaltem virtualis pœnitentia. Et præterea, quicquid ſit de omni actu charitatis,tamen videtur rationi conſentaneũ, quòd poſsit quiſpiam eſſe tam excellentis dilectionis,vt ſecũ nullum admittat peccatum, ſed omne depellat. Illum ergo actum ſaltem qui habuerit, nulla opus habebit alia actione pœnitentię. Huc accedit prouerbium Sapientis cap.10. Vniuerſa delicta operit charitas. Quod & Pet.apoſtolus reſumit. Et verbum Redemptoris, Qui diligit me, diligetur à patre meo. Et de peccatrice. Dimiſſa ſunt ei peccata multa:quoniã dilexit multum. Et Pauli conuerſioni nulla videtur præfuiſſe pœnitentia. ¶ Sunt veruntamen teſtimonia ſcripturæ, quæ longe vehemẽtius vrgent aliam partem, quinimo(ni fallor) perſuadent. Et ideo diſcernendum eſt. Nanque vbi præhabita diligenti indagatione, nullum memoriæ occurrit lethale peccatum,clara res eſt,ſufficere actum charitatis ad remiſsionem eorum,quæ memória exciderint. Neque forſan in alio quàm in iſto caſu ſenſerit Scot.ſufficere actum charitatis. At verò vbi vlla eſt peccatorum memoria, vel per legitimam diligẽtiam haberi poteſt, nullatenus auderem affirmare, quod abſq; formali actu pœnitẽtiæ ſufficiat,citra martyriũ, quicũq; alius actus,vel charitatis,vel cuiuſuis alius virtutis. Neq; vllus,crediderim, timoratæ conſcientiæ poterit eam vnquã, ſi conſcius eſt peccati,aliter pacare. Neque profecto tantum me mouet, vel ſanctus Thomas, vel alius eiuſdem ordinis, quàm teſtimonia ſcripturæ cum rationibus,quæ ſupra capit. decimotertio in confirmationem pœnitentiæ accerſiuimus ex vtroque teſtamento. Etenim præter Hieremiam, & Ezechielem,& in Actibus apoſtolorum Petrum,nullatenus impio, niſi per pœnitentiam pollicitantes remiſsionem, reuera, dicente Chriſto, Si pœnitentiam non habueritis,omnes

Teſtimonia ſcripturæ.

Reprobatio.

ſimul

ſimul peribitis,neſcio quis poſsit abſque pœnitentia ſalutem promittere. Præterquam, quod Ioannes, & pòſt Redemptor idem noſter, nullum indicabant ingreſſum peccatoribus ad regnum cælorum,niſi per vnam pœnitentiam. Vnde ſanctus Thomas.3.p. quæſtione.86. articulo.2. incontanter affirmat,impoſsibile eſſe peccatum actuale mortale, ſine virtute pœnitentiæ remitti. Cuius dilucidam ſubnectit rationem ex differentia inter gratiam Dei, & gratiam quæ eſt inter homines. Gratia enim hominis non efficit in eo, quem ſecum reconciliat, bonitatem aliquam, ſed præſupponit veram vel apparentem. Ob idque homo nonnunquam inimicum ſibi in gratiam reſtituit, qui nihil eſt internæ mutatus, Deus autem non præſupponit bonitatem, ſed faciendo hominem bonum,reddit ſibi amicum. Cum autem offenſa dei ex diametro aduerſetur gratiç, neminem Deus in ſuam gratiam recipit,niſi mutando eius voluntatem:puta, dimouendo eam à bono commutabili, cui inhærebat, & vertendo ad ſe. Dimouetur autem nemo, niſi per deteſtationem peccati,contrariam voluntati,per quam fuit commiſſum:ergo pœnitentia eſt neceſſaria. Quæ idcirco dicitur conuerſio: iuxta illud Pſalmi,Deus tu conuertens (ſecundum aliam literam) viuificabis nos. Et.1.2.q.113.art.5.idem prorſus conſtituit.Sanè quod non poteſt eſſe conuerſio ſine motu liberi arbitrij in peccatum: qui eſt terminus à quo conuerſionis. Nam actus charitatis in deum, ſolum habet reſpectum ad terminum ad quē. Et arguens quod ſolus actus charitatis ſine formali pœnitentia ſufficiat,ex illo,Charitas operit multitudinē peccatorum,reſpondet,propterea operire,quia ad ipſam pertinet, non ſolum perſequi vnum oppoſitorum,puta, Deum,ſed fugere ab alio,ſcilicet,à peccato,per actum pœnitentiæ qui imperatur à charitate. ¶ Et eadem reſponſione diſſoluitur primum argumentum ſupra factum. Concedimus enim charitatem contrariam eſſe inimicitiæ dei.Sed tamen hoc idcirco verum eſt,quia vbi non eſt peccatum, reſiſtit, ne admittatur quoaduſq; ipſa ſuperetur: & vbi eſt,expellit illud per actum pœnitentiæ. Et pariter reſpondetur ad aliud argumētum de actu egregio charitatis.Nam primum nemini concedam, ꝙ

S.Thom.

Reſpōſio argumentorum.

poſsit eſſe aliquis actus tam inſignis charitatis, quin ſibi ſecundum ſubſtantiam poſsit eſſe in hæretico, & in quocunq; peccatore: ſaltem qui ob aliquam craſſam ignorantiam inquinatus eſt peccato: vt libro primo, cap. 22. fuſius diſſertum eſt. Sed eſto, fautoribus illius opinionis largiremur, eſſe talem quempiam actum, qui vbi ineſſet, omni reſiſteret tentationi, nec culpam admitteret, hoc tamen reſtat illis probandum, quod nunquam conficient. Nempe, eum qui in peccato iacet mortali, poſſe venire ad talem actum charitatis, niſi per actum formalem pœnitentiæ. Et pari modo ad aliud, Qui diligit me, diligetur à patre meo, reſpondetur, quòd quanuis quicunque Dei dilector ipſi ſit viciſsim dilectus, tamen nemo dum eſt in mortali delicto, niſi à pœnitentia exordiatur, ad dile-

Replica. ctionem Dei conſcendere poteſt. Quod ſi me percontantur, vnde hoc habemus tam compertum, reſpondeo, quòd qui neceſsitatem pœnitentiæ defendimus, cauſam (vt aiunt) agimus obſignatis tabellis. Nõ ſolum, quia ius naturale, & ideo diuinum id expoſcit, vt qui iniuriam intulit, non niſi pœnitendo in amicitiam poſsit reſtitui, verum etiam quia expreſſe ait Chriſtus, Si pœnitentiam non habueritis, omnes ſimul peribitis. Neque aliis, quàm pœnitentiam agentibus, promittit regnum cælorum: præter alia ſupra citata teſtimonia. Et

Falſa reſponſio. (vt cap. 10. dicebam) temeritas eſt ex eiuſmodi vniuerſalibus vllam facere exceptionem citra eccleſiæ authoritatem. Sed aiunt, actum charitatis eſſe virtualiter pœnitentiam. Idẽ poſſet quicunque dicere de oratione, vel de quouis alio egregio actu virtutis. Cum tamen S. Patres hoc priuilegium in vno tantum martyrio agnouerint, propter ſolam illam cauſam, quod re ipſa repræſentat paſsionem Chriſti: ſicut ſacramentaliter repræſentatur per baptiſmum. Id quod nulli actui virtutis, qui non ſit perpeſſa morte conſecratus, conuenit. Vnde

S. Thom. oculatè profecto S. Tho. in. 4. d. 4. interrogans, cur cum alij poſsint eſſe actus excellentiſsimæ charitatis: vt virginitatis votum, aut ſtrictiſsimæ religionis, aut peregrinandi ad prædicandum euangelium, huiuſmodi tamen actibus & officiis non tribuatur, vt poſsit ſine pœnitentia remittere peccata, ſicuti martyrio: reſpondet, quia per hæc non commorimur

Chriſto,

Chriſto, vti per martyrium. Certè, quo magis cogito, minus probabilitatis video in hac opinione, quod actus charitatis ſine pœnitentia ſufficiat. Quin etiam Chriſtus, qui excellenti poteſtate vtebatur in condonandis criminibus abſque ſacramento pœnitentiæ: vt in adultera pateſcit, & in peccatrice, nunquam creditur remiſiſſe, niſi mutando interne animũ per pœnitentiæ virtutem. Ait enim Gregor. in homilia de Magdalena, quod per gratiam traxit intus, quam per miſericordiam ſuſcepit foris. Et vocat gratiam, pœnitentiam, quã lachrymarum profluuium indicabat. Atqui de conuerſione repentina, ſtupendáque Pauli, quam Luther. obiicit ar. 7. aſſerit. vbi nulla, inquit, interfuit pœnitentia, eo quòd ſubita luce circũfulſus, charitate indutus eſt: dicens, Domine, quid me vis facere? De illa inquam conuerſione ait Augu. ad Bonifacium de correp. Donatiſtarum, quod timor illic præceſſit amorem. Cuius verba ſunt. Quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras mittit timorem. Id quod hiſtoria ipſa teſtatur. Siquidem in terram proſtratus ſtupens, ac tremens prius dixit, Quis es tu domine, quàm, Quid me vis facere? Quorum primum verbum timoris eſt, & pœnitentiæ, alterum verò amoris. ¶ Addiderim demum, quod niſi mea me inſcitia cæcat, non video, quomodo opinio hæc differat ab errore illo Lutheri, arti. 7. ſuarum aſſertionum, quem cap. 12. reprobatum curabamus: ſcilicet, Optima pœnitentia noua vita. Nam per hæc verba ipſe non negabat actum charitatis neceſſarium: imo affirmabat propoſitum in futurum parendi Deo, & cuſtodiendi legem. Sed de hoc nihilominus reprehenſus, & damnatus, quod negabat neceſſariã eſſe pœnitentiã retroactæ vitæ. Si autem tu dicas, actum charitati in Deum, pœnitentiam eſſe virtualem, idem ipſe conceſsiſſet. Vbi ergo damnatur non requiri pœnitentiam, expreſſe pronunciatur, quod non ſufficit aliquis actus charitatis, quem quis poſſet fingere eſſe virtualem pœnitentiam, ſed quòd formalis ſit neceſſaria contritio. Ait enim Auguſt. lib. 1. de nup. & concup. cap. 26. ſuper illud Eccleſiaſtici 21. quòd ſi à peccando deſiſtere, hoc eſt, non habere peccatũ, ſufficeret tantum hoc nos moneret ſcriptura, Fili, peccaſti,

Chriſtus non remiſit ſine pœnitentia.

Cõuerſio Pauli.

Auguſt.

non adiicias iterum. Non autē ſufficit,ſed addidit,& de priſtinis deprecare,vt tibi remittantur. Exigitur ergo pœnitentia præteritorum. In ſumma,cum ſacramentum pœnitentiæ poſitum ſit in remiſsionem peccatorum nemini patet ſalus, niſi per ipſum ſaltem in voto,quod tamen votum ſuapte natura, niſi præeunte deteſtatione peccati, non eſt legitimum.

Syn. Trid. Quare ſancta modò Synodus Trid.ſeſ.6.cap.6.neceſſariam aſtruit pœnitentiam ante baptiſmum,&cap.14.expreſſe ait, quòd nō ſufficit ceſſare à peccatis, ſed quòd ſit deteſtatio requiſita.

Dubium præcipuū. ¶ Suboritur autē ex hac altera dubitatio. Vtrum præter actum pœnitentiæ requiratur alius charitatis, propterea, quod dictum eſt ſemper diſpoſitiones ad gratiam eſſe actus fidei,ſpei,& charitatis. Secūdum autem Ioannem, Qui non diligit me, manet in morte. Et ſecundum Paul. Si tradidero, corpus meum,ita vt ardeā,charitatē autem non habuero,nihil mihi prodeſt. Vnde colligit Auguſtinus, de vera & falſa pœnitentia.cap.17.abſque charitate infructuoſam eſſe pœnitentiam. Reſpondetur nihilominus,quòd quanuis frequentiſsimè præter contritionem peccatorum alius charitatis actus Deum præciſe habens obiectum interueniat, veruntamen ſolus ille contritionis eſt ſimpliciter neceſſarius: quoniam idem ipſe,actus eſt charitatis. Id quod & Auguſtinus eodem loco exponit: dicens,quòd ille vertitur à peccato,qui quacunque de cauſa vult dimittere peccatum: ille autem cōuertitur, qui iam totus & omnino vertitur: ſcilicet, qui iam non tantum pœnas non timet, ſed ad bonū domini contendere feſtinat: id eſt,qui peccata propter Deum, & cum propoſito parendi execratur. Hunc enim reputat actum charitatis.

S.Thom. Et S.Tho.1.2.q.113.non ponit niſi duos motus liberi arbitrij in iuſtificatione: primum in Deum per fidem & deſiderium iuſtitiæ,quod pertinet ad ſpem: & alterum deteſtationis peccati. Ita enim habet articulo.4.&.5. Et in.6.ait, quatuor enumerari in iuſtificatione: ſcilicet,infuſionem gratiæ, motum fidei,& motum in peccatum,& remiſsionem. Et ſtatim arti.7.ad.2.explicat, quomodo ſimul poteſt eſſe vnus actus, quo peccatum quis odit propter Deum, ſicut vnum corpus eodem motu recedit ab vno termino,& accedit ad alium. Et

dialectici

dialectici eodem aſſenſu aiunt aſſentiri concluſioni propter præmiſſas. Idem ait.3.p.q. 85. nempe, quod actus pœnitentiæ ſimul eſt,& charitatis, quatenus eſt diſplicentia offenſæ Dei, & ſpecies iuſtitiæ, quatenus eſt recompenſatio iniuriæ. Et articulo quinto explicatiſsimè ait,quod primum principium actionum,quibus ad gratiam diſponimur, eſt diuina operatio. Secundus motus fidei: tertius timoris: quartus ſpei: & quintus eſt motus charitatis, quo alicui peccatum diſplicet ſecundum ſeipſum, & non iam propter ſupplicia. Vide quomodo actum charitatis appellet ipſam contritionem. Sexto loco ponit timorem filialem & reuerentialem Dei. Sed tamen non eſt ſemper neceſſarius ante iuſtificationem. Nam contritio ipſa,vt habet eadem.3.p.q.89.artic.1.eſt vltima diſpoſitio ad gratiam:quam alij,inquit,actus præſtantioris charitatis ſubſequuntur. Et ita neceſſariò dicendum eſt. Nam vt crebrò iam diximus,Pœnitentia eſt cui tribuitur remiſsio peccatorum. Pœnitentiæ(inquam) ſacramento principalius virtute clauium:virtuti autem pœnitentiæ ſecundario, tanquam proximæ diſpoſitioni ex parte noſtra, vt perquam ſcienter concludit idem Doct. ſanctus, eadem. 3. p.q. 86.art.6. Vnde verbum illud Synodi cap.6. Diligere incipiunt,ac propterea mouentur aduerſus peccata, non eſt ſic intelligendum,quòd ſemper ſint neceſſarij duo actus. Quoniã pœnitere eſt inceptio dilectionis. ¶ Igitur,vt quæ de diſpoſitionibus fuſe diſperſimus,in pauca referam,quaſdam appellauimus remotiſsimas. Nempe, omnia opera moraliter bona,quæ naturali facultate fiunt. Illa autem,quia non dimanant ab influxu ſpeciali ſpiritus ſancti, non cẽſentur propriè inter diſpoſitiones. Sed illa duntaxat opera, hoc nomine ſecundum proprietatem veniunt, quæ peculiariter attingente nos digito Dei exhibemus. Inter quas tamen aliæ ſunt remotæ & imperfectæ,neque ſemper neceſſariæ: aliæ verò proximæ,efficaces, & omnino requiſitæ. Harum diſcrimen inde ſumitur,ꝙ vt.1.2.q.112.ar.2.&.q.113.ar.7.author eſt S.Tho. quandoq; Deus Paulatim, & per gradus ſucceſſu temporis, diſponit hominem, non quidem ſtatim mouendo ad fidem per charitatem operantem, ſed ad fidem forte informem, vt

Syn. Trid.

Epilogus diſpoſitionum.

S.Thom.

Auguſt. ad Simplicianum.q.2.ait,de cathecumenis Aug.in initio ſuę conuerſionis,vel ad alia opera miſericordiæ,ſeu aliarum virtutum,quibus, cor durum molleſcat. Aliquando verò de repente mouet ad actũ eiuſmodi fidei,& charitatis,vti in Paulo. Diſpoſitiones ergo illæ inſufficientes virtutum ſunt actiones. Inter quas regulariter concurrit ſeruilis metus:item,humilitas,ſecundum illud Iacobi, Deus ſuperbis reſiſtit,humilibus autem dat gratiam:& crebrò actus miſericordiæ, iuxta illud Prouerbiorum.15. Per miſericordiam & fidem purgantur peccata. Quinimo, & actus nonnunquam charitatis informis,vnde non pullulat contritio. Diſpoſitiones autem neceſſarię & proximę,ſunt actus fidei,ſpei,& charitatis. Enimuerò neque ſine iſtis eſſe poteſt ſalus, & iſtis præſentibus, ſi fiant Deo ſpecialiter mouẽte, etiam ſi nullus præceſſerit ſeruilis metus inferni, neque alia prorſus liberi arbitrij motio, eodem inſtanti temporis ex neceſsitate ſubſequitur gratia: non quidem neceſsitate coactionis,ſed infallibilitatis: vt au-

S.Thom. thor eſt S. Tho.1.2.q.112.art.3.& theologi. Quare miraculo

Caietan. mihi eſt doctiſsimus, & aliàs conſyderatiſsimus Caietanus in.1.q.de contritione,vbi ait,poſita ſufficientiſsima præparatione ex parte hominis,& cum auxilio ſpeciali Dei,non eſſe omnino certum eodem momento infundi gratiam, ſed quandoque Deum pro ſuo beneplacito iuſtificationem per aliquam moram temporis differre. Vniuerſa nanque elogia ſupra citata de pœnitentia conſonantiſsimè diſſonant huic aſſertioni. In quocunque enim momento ingemuerit peccator,& aſſenſum præbuerit euocanti Deo,certiſsima lege iuſtificatur. Qui enim infallibilem legẽ cauſis naturalibus poſuit, vt poſitis ſufficientibus diſpoſitionibus, eodem inſtanti induceretur forma, firmiorem poſuit in operibus gratiæ. Et reuera,cauſa,vnde in hanc ſententiam permotus fuit,minoris eſt probabilitatis, quàm concluſio. Ait enim quod alias ſi certitudinem haberemus eodem inſtanti, quo parati ſumus, gratiam quoque recipere,eandem haberemus certitudinem quòd ſumus in gratia. Nititur enim falſiſsimo fundamento, quòd poſsimus legitimæ noſtræ præparationis habere certitudinem. Sed tam de concluſione, quàm de ratione latius in

fine

fine tertij libri, cap. de certitudine gratię. Cum autem ſtatuimus hòs motus neceſſarios, non intelligimus formaliter ſemper in eodẽ inſtanti, ſed ſatis eſt virtualiter fieri. Etenim fieri poteſt, vt chriſtianus habens fidem, & ſpem informes, qui diu fuit, quaſi parturiens, imperfectè pœnitens, repentino flagrore charitatis prorumpat in ſubitam pœnitẽtiam in virtute præeuntium motuum fidei, & ſpei: licet formaliter tunc non eliceat illos actus, credo & ſpero in Deum: ſed ſatis eſt, quod eius meminerit miſericordiæ.

De cauſis formalibus, quomodo gratia & uirtutes diſtinguantur. Cap. 17.

SAtis denique, neſcio an ſuper de diſpoſitionibus, quæ ad cauſam materialem reducuntur iuſtificationis, diſſertũ nobis eſt. Nam etſi non fuerit animus, exactiſsime ſcholarum more diſcuſsionem ſingulorum facere, pretium tamen operæ exiſtimaui, paulo rem preſsius vrgere, quàm qui ſtylo ferme oratorio præciſis teſtimoniis Patrum, hoc ætatis rem theologicam tractãt. Hac enim ratione non modo cõtrouerſiæ apertius elucidabuntur, verum etiam, illis definitis, commoditas erit, materiam hanc habere ſuis numeris abſolutam. Quare eãdem phraſim in ſubſequẽtibus perſequemur. Sequitur ergo de cauſis formalibus, quæ cum eiuſmodi diſpoſitionibus continuo connectuntur: quales ſunt gratia, & virtutes. De quibus primũ cum noſtris colloquendum nobis eſt, ac deinceps cum alieniorib9. Igitur de gratia, & virtutibus nõ ſemper olim res certa fuit, eſſéntne habitus infuſi. Imo vſque ad ætatem illam Magiſtri ſenten. res erat dubia. Niſi quod pars affirmatiua plauſibilior erat, & plurimum probata. Vnde in cap. maiores, de bap. & eius effectu, vtraque ſimpliciter pars ſub quadam probabilitate denarratur: niſi quod pontifex illam poſtremo loco tanquàm vero magis conſentaneam ponit. Et primum de gratia quamuis omnibus fides catholica ſit gratia nos ſaluari per fidem: vt ait Paul. An vero qualitas ſit animæ, re ipſa ab anima diſtincta: veluti ſunt habitus ſciẽtiæ, non adeo res eſt ſcripturarum elogiis conſtitutiſsima.

De habitibus virtutum.

Cap. maiores, de bap. & eius effec.

Nam quod frequentiſsimum eſt gratia nos Dei vocari,ſaluari,& glorificari,idem eſt quod gratis,ſine noſtris meritis.Ita enim promiſcue ait Paul. Iuſtificati gratis per gratiã ipſius. Neq; antiqui Patres ita multum clare loquuti ſunt de gratia, tanquã de vno quodã habitu,& qualitate. Atqui ſi res ex humana gratia coniectãda eſſet, cõtraria pars potius eſſet probabilior.Cum enim quis in gratiam principis,aut vllius amici recipitur,nulla ſibi noua qualitas accreſcit: ſed per hoc ſolũ gratus ſum ego amico meo,quia obiectũ ſum amoris erga me ſui: & ipſe viciſsim mihi gratus,non per amorem ſuum, aut aliam formã quæ ſibi inſit,ſed quia ego per amorẽ qui in me eſt diligo ipſum. ¶ Iam vero de charitate Magiſter ſent. lib.1.d.18. ita ſentit, vt audenter refutet eſſe habitũ infuſum: ſed charitas, inquit, eſt ipſe ſpirituſſanctus, qui nobis illabitur. Non quod adeo deſipiat, vt actus noſtros charitatis, qui accidentia ſunt, ipſam eſſe cogitet ſubſtãtiam ſpirituſſancti: ſed id tantum arbitratus eſt, quod ſpirituſſanctus nõ excitet nos & moueat ad amorem Dei, & reliqua charitatis officia, per aliquẽ in nobis immanentem habitũ,ſed per ſe ipſe proxime:vt de auxilio ſpeciali loquũtur theologi. Hanc opinionem ſibi in animum induxit propter verba Auguſtini. 8. de trini.cap.8.vbi inter exponendum illud Ioannis,Deus charitas eſt,ait,quod qui proximũ diligit, conſequens eſt, vt dilectionem ipſam diligat:nam dilectio Deus ipſe eſt. Et inferius, Qui cognoſcit fratrem,quem diligit,cognoſcit,& charitatem ipſam:quæ Deus eſt. Idem repetit lib.15.cap.17.vbi ait, Ita Deus dicitur charitas noſtra, ſicut Deus eſt ſpiritus. Atque adeo manifeſtum eſt (inquit Magiſter) nõ eſſe aliam in nobis charitatem, præter perſonam ipſam ſpirituſſancti. Tametſi de reliquis virtutibus: puta, de fide, & de ſpe, expreſſe in.3.ſenten. docet eſſe habitus infuſos: ſed hoc ſolum negat de charitate,& forte de gratia,propter ſuam excellentiam. ¶ At vero hoc idiomate Auguſtini, non modo tunc Magiſter,ſed & nunc plerique decipiuntur:vt capite.20.circa iuſtitiam imputatam iterato admonebimus. Fuit enim Auguſt.ab ineunte adoleſcentia Platonis philoſophia intinctus,qui ideas ſeparatas cenſebat eſſe indiuiduorum formas: quas

Humana cõiectura

Magiſter.

Auguſt.

Auguſt.

Plato.

quas ideas idẽ Auguſt. agnouit eſſe diuinã ipſam eſſentiam, vt theologi profitentur. Et idcirco cũ quicquid in nobis inſit perfectionis, vt ſapientia, iuſtitia, charitas, & id genus reliqua, participatio quædam ſit eiuſmodi perfectionum quæ ſunt in Deo, crebro vtitur illo modo loquendi Platonico, quòd nos ſimus boni bonitate, quæ eſt Deus, & ſapientes, ſapientia, quæ eſt Deus. Atque eadem phraſi ait charitatem noſtram: videlicet, qua Deum diligimus, eſſe Deum ipſum: vt fidus eius interpres diuus Thom. 2.2.q.23. cognouit. Haud tamen reſpuit, neque vero denegandum eſt, quin in nobis ſit habitus charitatis infuſus, vt ilico apparebit. Quamobrem iure, & merito repulſus eſt in hac parte Magiſter ab omnibus theologis. Sane, qui de gratia, & virtutibus tribus ſaltem theologicis (quicquid ſit de aliis moralibus) vna mente confitentur, eſſe habitus infuſos. Id quod cùm optima ratione, tum etiam ſacrorum elogiis confirmant. Sed vt à rationibus gratiæ, & charitatis exordiamur, videre eſt primum, quo diſcrimine diſcernantur. Duran. 2. ſentent. d.26. non punctim dignoſcit inter gratiam, & charitatem. Quin praue de illis diiudicat: exiſtimans, quòd ſicuti gratia ſumus grati Deo formaliter, ita per charitatem, quæ in nobis eſt ſumus illi chari. Quod ſi verum eſſet, non ſolum re, verum neque ratione differrent, ſed ſolo nomine, vt ipſe fatetur: imo altera redundaret. Nam eſſe quempiam Deo gratum, idem eſt, quod eſſe illi charum, Eſt nihilominus per ſe manifeſtum interuallum inter gratiam & charitatem, quod gratia eſt forma, qua dilecti ſumus Deo. Et ideo peculiariter dicitur gratia non ſolum quia gratis (vt reliqua omnia chariſmata) donetur nobis ſed quia nos formaliter Deo gratos reddit. Veluti (vt ſic loquamur) qui obiecta ſumus dilectionis diuinæ, per quam (quæ ſua ſubſtantia eſt) nos diligit. Charitas vero eſt habitus ſuffectus nobis ad diligendum Deum. Ita vt per gratiam ſimus nos chari Deo: non quod per illam nos formaliter diligat (hoc enim facit per ſuum amorẽ) ſed quod illa nos amando perfundit, qua dicamur dilecti, & grati ſibi. Per charitatem autẽ nos eum viciſsim redamamus, & ipſe ſit nobis charus.

S.Thom.

Theologorũ ſententia.

Durandus de gratia & cha.

Refutatio Durãdi de gratia & charitate.

Eſt enim charitas (vt.3. lib. de doct.chriſt. cap. 10. definitor eſt Auguſt.) motus animi ad fruendum Deo propter ipſum, & ſe atq; proximo propter Deum. Vnde grecæ diuerſæ ſunt voces χάρις & ἀγάπη. Hæc gratiæ, & charitatis differentia, Scot. cùm probe, & ſcite perſpecta fuerit Scoto in.2.d. 27. profecto demiror, cur in eandem opinionem deflexerit, quod charitas & gratia ſint iidem prorſus habitus, ſola ratione diſtantes. Nam de Durãdo, & aliis, quibus hoc diſcrimen non fuit perſpectum, potius mirandum eſt, cum ſolo nomine apud illos differant, cur poſuerint vlla ratione duas. Expendamus ergo tantiſper cauſas vtriuſque opinionis de hoc interſtitio S. Thom. de gratia & charitate. gratiæ, & charitatis. S. Thom. exiſtimat duos eſſe habitus, non ratione modo, ſed re etiam diſtinctos: vt gratia ſit forma, quę dat nobis eſſe ſpirituale, & diuinum: vtpote, quo ſumus formaliter accepti, & grati, eo, quod ſumus ab ipſo dilecti. Charitas vero eſt virtus, quæ nos facile dilectores, amantéſque ſui. Prius enim (authore Ioanne apoſtolo) diligimur, quam diligamus. Vnde. 1. 2. q.110. prius probat, quod gratia ſit aliquid in nobis, deinde quod ſit diſtincta à charitate. Ratio prioris membri ſumitur ex diſcrepantia, quam inter gratiam diuinam, & gratiam humanã paulo ante cõmemorauimus. Sane, quod homo non diligit amicum propter probitatem, quã in eo effecit, ſed propter eam quam in ipſo apparentem videt, vel propter quamuis aliam cogitatam cauſam. Et ideo poteſt quis quempiam habere gratũ, & acceptum, ſine àliqua bona qualitate, quæ in eo ſit. Deus autem neminem diligit niſi propter bonitatem, quam ipſe diligẽdo ingenerat. Quinimo idipſum quod nos diligit, eſt, dignos nos facere, & iuſtos, atque adeo potentes iuſta, iuſtéque operãdi. Et ideo licet gratia qua ſum amico gratus, nihil in me qualitatis addat, ea vero qua ſum Deo gratus, qualitas eſt mihi ab eo infuſa. Non cõcludit ratio neceſsitatem: neq; vero vllus ambigit, quin abſque vlla infuſa qualitate poſſet nos Deus habere gratos: ſed ſuppoſitis teſtimoniis ſcripturę, quibus infuſio gratiæ inſinuatur, vt cap. proximo videbitur, eſt optima ratio. Quomodo autem inter gratiam, & charitatem interſit, ex analogia naturalium idem S. Doctor coniectatur

ctatur. Deus enim non minori prouidentia diſponit res gratiæ, quàm naturæ, quinimo multo maiori: in rerum autem ordine naturalium, hoc perſpectum nobis eſt, vt prius res habeant eſſe per formas, deinde non ſolum ipſas generali influxu iuuet, & moueat ad agendum, verum etiam virtutes ſingulis indiderit ad huiuſmodi opera, vt ſint ipſis naturalia. Hic enim genuinus ſenſus eſt illius verbi Sapientis, quod Deus attingit à fine vſq; ad finem, & diſponit omnia ſuauiter. Nempe, quod cum nihil in vniuerſo, neque folium arboris, niſi ipſo concurrente moueatur, tamen ſingulis impreſsit formas, & virtutes, atque adeo pōdera, quibus vnamquanq; rem in ſuum finem ſuauiter inclinaret. Pari ergo modo, eo tunc temporis, quo nos iuſtificat, per ſuum in nos amorem, gratia nos informat, qua eſſe nobis diuinum cōmunicat, & vt ait Pet. apoſtolus, per tale precioſum donum ſuæ nos conſortes diuinæ naturæ efficiat: atq; adeo charitatē, & reliquos operatiuos habitus adhibet, quibus perfectè operemur iuxta conditionem eiuſdem diuinę naturæ. Et confirmatur adhuc ratio contra Magiſtrū ſentent. Nam quāuis nos ſpiritus ſanctus moueat ad virtutum opera, facit hoc tamen (vt eſt apud Sapientē) ſuauiſsima diſpoſitione. In officijs tamen, & operibus virtutum naturaliū, vt philoſophi omnes, & experientia docet, non eſt perfectum opus, quoadusque procedat ex acquiſito habitu, qui eſt ſicut altera natura. Per habitus enim fiunt nobis opera connaturalia, atque adeo facilia, quæ ante comparatum habitum erant difficilia. Vnde Ariſt. 7. phyſicorum, Virtus, inquit, eſt diſpoſitio perfecti ſecundum naturam ad optimum actum eidem naturæ conuenientem. Multo ergo magis rationi conſonat, vt in operibus gratiæ ſimiles nobis habitus ſpirituſſanctus infundat. Quandoquidem nullo nos coactu impellit, ſed quę noſtra natura eſt, libere allicit, & appellit ad bonum, atque adeo ad opera gratiæ, ac ſi naturæ congruerent, ita dulciter promouet. Hinc ſapienter colligit S. Thom. gratiam eſſe in eſſentia animæ: virtutes autem in potentiis, vt fidem in intellectu: ſpem autem & charitatem in voluntate. Quoniam gratia tantum dat eſſe ſupernaturale, per quam prius natura ſumus accepti, & grati tan-

[Margin notes: 2. Pet. 1. — Confirmatio. — Ariſto. — Gratia in eſſentia animæ.]

quam dilecti à Deo. Et deinde ſequuntur habitus in potentiis ad operandum digne, vti decet filios Dei. Neque parum lucis adfert analogia, qua S. Tho. 1. 2. q. 110. patefacit, vt charitas, & gratia diſtinguãtur realiter. Sane, quod gratia ſit, velut in naturalibus lumen intellectus. Vnde ſicuti habitus naturales ſunt virtutes illæ acquiſitæ ad operandum ſecũdum perfectionem luminis naturalis, ita charitas, & reliqui habitus virtutũ diuinitus infunduntur ſimul cùm gratia ad operandum proportione debita ad illud eſſe gratiæ ſupernaturale.

Rationes. Scot. ¶ Rationes ergo reſtat vt expendamus. quibus Sco. & qui ei ſubſcribunt perſuaſum habent, vnum eſſe habitum, qui & gratia ſit & charitas. Sunt enim tres numero. Prima, quod quicquid excellentiæ tribuitur gratiæ, tribuitur & charitati, & econuerſo. Vtraq; enim diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Secunda, quod vtraq; eſt forma aliarũ virtutum: quare neutra poteſt eſſe informis. Tertia, quod vtraq; cõiungit nos vltimo fini ſumma coniunctione, quæ poteſt eſſe in via. Sed profecto haud eſt difficile arietes hos authori ſuo obuertere. Ratio enim rerũ, vbi non poſſunt ſeparari, ſumenda eſt inde, vbi ſeparantur. Inter homines autẽ gratia, & charitas ita differũt, vt vna poſsit reperiri ſine alia. Vſu enim ſæpenumero venit, vt quis ſit alteri gratus, quem tamen non viciſsim diligit, & ſolet quis alterũ diligere, cui non eſt gratus: ergo quanquam inter nos & Deum ſemper maritentur, ſintque adeo indiuiſæ ſodales: quoniam, Qui diligit me, inquit, diligetur à patre meo: ratio nihilominus ipſarum diuerſiſsima præ ſe fert diſtinctionem realem. Nam etſi vtriq; tribuatur diuidere inter filios regni & perditionis, diuerſiſsime tamẽ, & prius natura hoc facit gratia, quàm charitas. Ex eo enim quod dilecti atq; adeo grati ſumus Deo, largitur nobis habitũ charitatis, per quem ipſum redamemus: iuxta verbum Ioan. Non quia nos prius dilexerimus, ſed quoniã ipſe prior dilexit nos. Item quamuis vtraq; ſit forma aliarum virtutum, & idcirco neutra poſsit eſſe informis, tamen in hoc vaſtiſsima etiam intercapedine diſtãt. Nam gratia eſt forma aliarum virtutũ ratione ſubiecti: charitas vero ratione finis. Quod eſt dicere. Gratia quia facit hominẽ gratum, tanquam obiectũ dilectionis diuinæ, facit ſequenter vt opera eius ſint

grata,& accepta Deo: iuxta illud, Reſpexit Deus ad Abel, & ad munera eius: id eſt, & ideo ad munera eius. Charitas vero, quia habet Deũ immediate pro obiecto, habet & opera aliarum virtutum, veluti omnium regina, referre in honorem & gloriam Dei. Ac denique, quamuis vtraque nos coniungat vltimo fini, & in hoc quoque plurimum diſparantur. Nam gratia eſt per quam nos Deus ſibi amore copulat, gratóſque & ſibi acceptos reddit: charitas vero, per quam nos ipſum amore proſequimur: iuxta illud Aug. in lib. de mori. eccl. Charitas eſt perfecta virtus animi, quæ coniungit nos Deo, qua ipſum diligimus. Falciſsimum ergo eſt, quod vel per gratiam amemus formaliter, vel per charitatẽ ſimus formaliter grati. Quãuis per opera charitatis, tãquam per merita augeatur gratia. Sed & ex huiuſmodi augmento ſumitur aliud argumentũ, quòd charitas & gratia diſtinguantur, quoniam non eadem proportione augentur. Quocunque enim remiſsiſsimo actu charitatis ſtatim creſcit gratia. Quoniam cuicunque merito correſpondet certus gradus gloriæ ad quam ſtatim acceptatur homo: & cum per gratiam acceptemur ad gloriam, fit, vt ſtatim augeatur gratia. Charitas vero per actus remiſsiores ipſa non confeſtim augetur: vt S. Tho. 2.2.q.24. & theologorum plurimi confitentur. Quoniam habitus operatiui potius dum remiſſe operantur, remittuntur. Quare quantitas gratiæ non ſequitur in via quantitatem habitus, ſed actuum charitatis. Sed de hoc non ſtatuimus hic diſputare. Accedit in teſtimonium diſtinctionis gratiæ, & charitatis, quòd gratia nuſquàm vocatur virtus, ſicut charitas, ſed ſub diuerſis nominibus vbique exprimuntur, vt capite iam proximo patebit, vbi & euidentius commonſtrabitur, habitus eſſe diſtinctos.

Argumentum ex augmento diuerſo.

De eiſdem cauſis formalibus, quomodo iuſtificent. Cap. 18.

Poſtquam viſum eſt, vt gratia, & virtutes diſtinguãtur, quod neceſſarium erat ad intelligendum modum diuerſum, quo ad iuſtificationem concurrunt, duo ſuperſunt de ipſis conſtituenda. Primum de infuſione, & alterum de ratione formali, qua iuſtificant. Et ꝙ ſint habitus infuſi, quamuis non antea forte ita conſtanter,

tamen à tempore concilij Viennẽſis pro comperto habetur inter Patres, & theologos, vti illic decretũ eſt. Quod quàm plurimis eſt ſacris teſtimonijs conſonantiſsimum. Primũ eſt
Tit.3. ad Titum.3. Secundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis ſpiritusſan cti, quem effudit in nos abunde per Ieſum Chriſtum ſaluato
Rom.5. rem noſtrum. Cuius ſimile & illud eſt, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt no bis. Vox enim infuſio, donum aliquod, præter motum Dei, deſignat, quod in nobis permaneat. Niſi quod primus locus ad gratiam propius ſpectat gratum facientem. Per miſericor diam enim ſuam ſaluos nos facere, idem eſt, quod per charitatẽ, qua ipſe nos diligit. Secundus vero expreſſe loquitur de charitate, qua nos ipſum diligim⁹. Ita enim ait de ſpir. & lit.
Auguſt. cap.32. Aug. Charitas Dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, nõ qua nos ipſe diligit: ſed qua nos facit dilectores ſuos.
1.Ioan.3. Tertius locus eſt in prima Canonica Ioãnis, Omnis qui natus eſt ex Deo peccatum non facit: quoniam ſemen ipſius in eo manet. Verbum, manet, inhærentis habitus ſignificationem gerit. Et quãuis virtutes etiamnum ſemina bonorum operum, ſane quorum ſunt principia, dici poſsint, ſignifican tius tamen ac proprius nomini ſeminis ſubiicitur gratia, per quam ex Deo Chriſto naſcimur: ſicuti naturali ſemine ex priori Adã. Et præterea, quia gratia eſt ſeminatio fructuum,
Ioan.14. ſane vnde opera noſtra ſint merita gloriæ. Accedit & illud Ioan.14. Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ad eum veniemus, & mãſionem apud eum faciemus. Quod ipſe idẽ exponens Euãgeliſta in ſua Canonica, ait, In hoc cognoſcimus, quod in eo manemus, & ipſe in nobis, quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis. Cum ergo Deus præter generalẽ illum modum, quo vbique eſt per eſſentiam (vt aiunt) præſentiam, & potentiã, ſingulariter in nobis dicatur perſiſtere per ſuũ ſpiritum, & charitatem, inexplicabilis eſt modus alius, q̃ per habitus gratiæ & virtutum, quibus nos diuinitus informat. Adeo, vt S. Patres non vereantur dicere, quod ſicut anima eſt vita corporis, ita & ipſe ſit vita animæ. Nempe, vt qui manet in charitate, in Deo maneat quadamtenus: vt materia

ria in virtute formę,& Deus in ipſo,vt virtus formæ in materia.Eodem pertinet,quod ait Petr.Maxima & precioſa vobis promiſſa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ conſortes naturæ. Et illud Pauli, Quicunque in Chriſto baptizati eſtis,Chriſtum induiſtis.Induι enim Chriſtum,compingi ei eſt,veluti membrum,vt qui in eo renaſcitur,ſuam ipſius imaginem moribus exhibeat per gratiam & virtutes tali genitura ſuſceptas. Et.2. ad Cor.1. Deus ſignauit nos, & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. Id quod repetit ad Ephe.1. vbi ait, Signati eſtis ſpiritu promiſsionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ.Referta eſt huiuſmodi elogiis ſacra pagina.Nam præter hæc de gratia,& charitate,ſupra cap.8. de fide plurima adſciuimus:& idem eſt de ſpe iudiciũ.Quare de gratia & tribus theologicis virtutibus ſumma conſenſio eſt inter theologos,habitus eſſe infuſos. ¶Atqui maximum argumentum in hanc ſententiam ſumitur ex infantibus baptizatis: ſane, quos cum vere ſanguine Chriſti geniti ſint filij Dei, huiuſmodi ſubſidia in vitam ſpiritualem, certum eſt, participare: & cum maturi non ſint, vt per modum actuum ſuſcipiant, pluſquam coniectura eſt, eadem illis impartiri per modum habitus. Vnde cum eſſent quondam,qui contrarium opinarentur,dicentes paruulos ex eo,quod non ſunt habiles,& idonei ad vſum eiuſmodi habituũm,nequaquam illis infundι,ſed tantum recipere remiſsionem peccatorum, atque peruenientes ad vſum rationis,tunc temporis virtute characteris eoſdem habitus recipere, Conciliũ Vienẽſe, ſub titulo De ſumma tri. & fi.catho.cõſtitutioni Innocentij in.c.maiores, nouum, magnúmque authoritatis pondus adhibuit, his verbis, Nos autem attendentes efficaciam mortis Chriſti, quæ per baptiſma applicatur pariter omnib⁹ baptizatis, opinionem ſecundam, quæ dicit, tam paruulis, quàm adultis conferri in baptiſmo informãtem gratiam, & virtutes (diſtinguit inter gratiam,& virtutes)tanquam probabiliorem,& dictis ſanctorum, ac doctorum modernorum theologiæ magis conſonam & concordem, ſacro approbante Cõcilio duximus eligẽdam. Conſentienter S.modo Synodus cap.7.ſeſſ.6.ait,merito ſanctiſsimæ paſsionis Chriſti

2.Pet.1. Galat.3. 2.Cor.1. Ephe.1. Arg. de pueris. Concil. Viẽnẽſe. Synod. Triden.

in ipſa iuſtificatione infundi iuſtitiam: hoc eſt fidẽ, ſpem, & charitatẽ, quæ eſt ſicut prima ſtola euangelica, quam pro illa per Adæ inobedientiam perdita, renati iubẽtur, cãdidam, & immaculatã ſeruare, vt eam perferentes ante tribunal Chriſti, recipiant vitam æternã. Et can. 11. ſub anathemate explicatius cenſet, gratiam, & charitatem in renatorum cordibus diffundi. Tametſi cõſulto de habituum nomine nihil meminerit. Et quamuis de ſolis virtutibus in genere pronunciauerit Synodus, idẽ etiam ſentiẽdum eſt de donis ſpirituſſancti, quæ prænũciauit Propheta ſub ſeptenario numero, requietura in flore radicis Ieſſe, ac ſubinde ſuo cuiuſq; modulo, & gradu in ſingulis eius mẽbris. Hęc enim diuus Greg. in principio ſuper Iob agnouit in ſeptem filiis ſuis diſtincta à tribus virtutib' theologicis per tres eiuſdẽ filias deſignatas. Quinimo quãuis de hoc non ſit tam vna omnium ſententia, tamen ſi fides habẽda eſt S. Thomæ, quatuor præterea cardinales virtutes infunduntur cum gratia Chriſti: qui ſapientia illa diuina eſt, de qua ſcribitur, quod ſobrietatẽ, & ſapientiam docet, & iuſtitiam, & virtutẽ. ¶ His præhabitis de infuſione, quod primum huius capitis membrum erat, conſyderate in cauſis formalibus iuſtificationis conſpiciendus eſt numerus, ordo, & modus: ac demũ, qua ſint ratione cum materialibus diſpoſitionibus cõtextæ. Etenim quemadmodum quatuor ſtatuebamus in ſermone cauſarum materialium. Primum videlicet, ex parte Dei mouentis, ſpeciale auxilium, ac deinde tres motiones liberi noſtri arbitrij: ſcilicẽt, fidei, ſpei, & charitatis, ita in eodem inſtanti tẽporis protinus ſubſequuntur alia quatuor, quæ cauſæ ſunt formales diuinitus infuſæ: ſcilicet, gratia remittens peccatum per diuinam erga nos dilectionẽ, & tres habitus earundem virtutum, Deum habentes pro obiecto: vtpote, quibus in eum digne, & meritorie credimus, ſperamus, & amorem referimus noſtrum. Atqui quo naturę ordine motiones illæ antecedũt gratiam, eodem prorſus infunduntur, & habitus in eodem inſtanti: puta, fides, ſpes, & charitas. Quocirca S. Thom. quem ordinẽ poſuit. 3. p. q. 85. artc. 5. inter diſpoſitiones noſtras ad gratiam cum auxilio ſpeciali, eundem. 1. 2. q. 113. artic. 8. diſponit in infuſione gratiæ

[Margin notes: Eſa 11. — S. Thom. 1. 2. q. 63. — Quatuor de cauſis formalib' conſyderantur. — Ordo. — S. Thom.]

tiæ,& virtutũm. ¶Sed quantum ad modum iuſtificandi,pru Modus. denter internoſcendum eſt ac diſpiciendum, quod quamuis gratia & virtutes cauſę ſint formales iuſtificationis,haud tamen eodem modo,ſed longe diuerſo.Bifariam enim vſurpare poſſumus hoc quod eſt nos iuſtificari: vel potius eiuſdem iuſtificationis duplex eſt effectus,& ratio.Dicimur enim iuſtificari, quia nobis condonantur peccata, atque adeo grati, & accepti Deo reddimur. Et dicimur iuſtificari, quia ſimul facultatem accipimus ad faciendum iuſta. Primũ gratiæ per ſe formaliter attribuitur:alterũ vero charitati, & reliquis virtutibus. Quamobrem,quicquid ſentire libuerit de gratia, & charitate, ſint ne vna,an plures res,non eſt vel ſentiendum, vel affirmandum iuſtificari nos in primo ſenſu: id eſt,à peccatis liberari per charitatem nobis infuſam,niſi forte vt effectus eſt,& miniſter gratiæ: vt ſtatim dicturi ſumus. Nam illa (quatenus charitas eſt) non eſt, qua à Deo diligimur: ſed qua ipſum diligimus. Et tamen non ignoſcit nobis Deus delicta per hoc, quod ipſum diligimus, ſed quia teſte apoſtolo Ioanne, prior ipſe diligit nos, infundendo gratiam, qua dicimur dilecti: tanquam obiecta (vt ſic dicamus) dilectionis erga nos ſuæ. Porro idem docet Paul. ad Epheſ. vbi ait, quod Deus prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum, ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ (non ergo noſtræ) in laudem gloriæ gratiæ ſuæ: in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo. Quem ſermonem exponens Auguſt.de prædeſt.ſanct.cap.18. æſtimatè conſyderat illud verbum, Secundum placitum voluntatis ſuæ. Ne in tanto(inquit) beneficio gratiæ Dei placito gloriemur voluntatis noſtrę.Et pręterea cõtemplatur,quomodo in voluntate ſua gratificauit nos. Dictum eſt enim(inquit)gratificauit,à gratia. Hæc Aug. Colligamus ergo, quod ſicut in prima iuſtificatione, qua cõſtituimur ex iniuſtis iuſti,non iuſtificamur per noſtrã iuſtitiam, ita neq; merito amoris noſtræ voluntatis:etiam ſi à Deo ſit infuſus, ſed per gratiam voluntatis ſuæ. Iuſtificamur autem per habitus primum cooperando noſtræ iuſtificationi:deinde vt iuſte,id eſt,digne & meritorie credamus,ſperemus, & amemus,ac deniq; operemur:

Charitas & gratia oppo. peccato. quod quiuerat nemo ante gratiam. ¶ At vero ad pleniorem rei huius intellectum, notandum eſt: primum, quod alia ratione charitas, quam gratia opponitur peccato. Charitas enim aduerſatur illi, ſicut amicitia inimicitiæ in eodem ſubiecto. Qui enim diligit Deum, non offendit ipſum. Gratia vero & peccatũ intrinſeca ratione formali contraria ſunt, tanquam diuerſa obiecta reſpectu Dei. Exiſtere enim hominem in peccato, eſt ingratum eſſe, inuiſúmque, & offenſum Deo: eſſe autem in gratia, eſt eſſe gratum Deo, & acceptum.

Ratio peccati. Quoniam intrinſeca ratio peccati non conſiſtit, vt nonnulli cogitant, in hoc, quod ſit acceptum ad pœnam: ille enim eſt eius effectus. Sed quamuis nullum in peccatorem decretum eſſet ſupplicium, qui feciſſet contra eius voluntatem, ingratus illi eſſet. Quo fit vt gratia gratum faciens ex diametro opponatur peccato, atque adeo formaliter per modum

S. Thom. contrarietatis expellat ipſum, vt author eſt S. Tho. 1. 2. q. 113. artic. 2. Neq; aliter profecto expelli poteſt. Non dico ita neceſſariã eſſe gratiam, vt ſit qualitas, nam ſine illa potuit nos Deus facere gratos, ſed loquẽdo (vt aiunt) formaliter de gratia, nihil aliud eſt Deum nobis peccata remittere quàm in

Scotus. ſuam nos gratiam recipere. Scio Scotũ in. 4. d. 1. q. 6. & d. 14. &c. 16. contrarium opinari de potentia ſaltem Dei abſoluta. Quia ſicut potuit, inquit, creare hominem in meris naturalibus ſine gratia & peccato, ita poteſt & peccatum taliter remittere, vt reſtituatur ſine gratia ad pura naturalia. Sed profecto contrariũ eſt multo probabilius. Nempe, quod quamuis poſsit homo condi in naturalibus, tam culpa, quàm gratia vacans (quod eſt medium inter iſta contraria) in quo homine, vt primum peccatum nullam expelleret gratiam, ita neq; ſi primum reciperet gratiam, illa depelleret peccatum, tamẽ poſtquã quis illud cõmiſit certe male eſt intelligibile, quod poſsit remitti, niſi per dilectionem, qua Deus eum diligat, qui ſibi erat offenſus, atq; adeo per hoc, quòd recipiat eum in gratiam. Eſt veruntamen de potentia Dei abſoluta

Gratia prius natura. vanum diſputare. ¶ Vt ad rem igitur redeamus. Secundo notandum eſt, quemadmodum gratia prius natura infundatur, quàm virtutes. Nam per hoc, quod nos Deus diligit, confert

cõfert nobis omnia bona. Quod eſt validiſsimum argumentum,gratiã à charitate diſtingui. Si enim gratia prius infunditur, quàm fides, & fides quàm charitas, quomodo gratia poteſt eſſe idẽ, quod charitas? Profectò facilius adduci poſſem,vt crederem,gratiam, nullam eſſe qualitatem diſtinctã, quàm vt opinarer, eandem eſſe,quæ charitas. Pari iam facilitate Melanthon,& reliqui aiunt,gratiam non eſſe charitatem, ſed fidem. Quod plane, etiam ſi opinio ſua vera eſſet, quod ſola fide iuſtificamur, falſum nihilominus eſſet. Quoniam ſi fides eſt, per quam apprehendimus miſericordiam, eadem eſt per quam apprehendimus gratiam, atque adeo fides non eſt gratia ipſa. ¶ Tertio hic tandem, quo de cauſis iuſtificationis ſummum addamus verbum: conſyderate cernẽdum eſt, quo ſe habeant modo, naturales diſpoſitiones ad cauſas formales. Et primo,vtrum idem ſit motus diſpoſitionis ad gratiam, & quo nos Deus iuſtificat. Atqui ſecũdum Scotum, & illos qui introducunt meritum congrui, nulla eſt difficultas:quoniam motus diſpoſitionis eſt à facultate ipſa,& vigore naturæ per ſolum concurſum generalem Dei:poſt quem Deus per ſe ſolus infundit gratiam iuſtificantem. At vero ſi verum eſt,quod ſupra cap.3.conſtituere nitebamur: ſcilicet, quod diſpoſitio ipſa eſt motus Dei peculiariter nos trahentis, dubium eſt, vtrum Deus infundendo gratiam moueat nos ſimul ad recipiendum eam, vel prius nos moueat,quàm infundat.Et ratio dubitandi ex vna parte eſt,quod diſpoſitio debet præcedere formam, Et ita S. Tho. 1.2.q.109.art.6.dicit,quòd præparatio ad gratiam fit per auxilium ſpeciale,quaſi ſit alius motus præuius. At vero ex altera parte difficile eſt explicatu, poſtquàm diſpoſitio, & ipſa iuſtificatio eodẽ momento fieri poſſunt per infinitam virtutem Dei (vt author eſt idẽ S.Thom.eadem.1.2.q.113.art.7.) quomodo eodem puncto temporis poſsibile ſit, vt prius ordine naturæ ſit motus diſpoſitionis,quàm infuſio gratiæ. Et augetur dubium ex dictis eiuſdem in eadem.q. proxime citata,art.6.vbi ait,quod iuſtificatio eſt quidam motus,quo anima mouetur à Deo ad remiſsionem peccati.Ad quam proinde quatuor requiruntur:ſcilicet,gratię infuſio,quæ accipitur

Fides eſt gratia.

Ordo cauſarum mate.ad for.

ex parte motionis diuinæ: ſecundo motus liberi arbitrij per fidem in Deum: tertiò motus eiuſdē liberi arbitrij in peccatū: & quarto tanquam effectus eſt remiſsio peccatorū. Et idē expreſsius adhuc repetit art.8.dicēs, quod Dei mouētis motio eſt gratiæ infuſio præcedēs motus noſtros. Ex quibus verbis conſequens apparet, diſpoſitiones illas liberi noſtri arbitrij nullatenus præcedere infuſionē gratiæ. Et præterea colligitur, quod non eſt aliud auxilium ſpeciale, quàm ipſa infuſio gratiæ. Ecce, quod Proteſtantes initio execrari cœperunt in doctrina ſcholaſtica: ſcilicet, quod per eam theologia iuſtificationis in iſtos anfractus philoſophiæ coniiceretur, vbi non poteſt plane intelligi: cum tamen res eſt, quæ plebibus plana, ac peruia deberet eſſe. ¶ Ad hoc tamen, quia punctum hic delitеſcit huius controuerſiæ, per diſpoſitas propoſitiones, ex ordine reſpōdebimus. Primum, non ſunt omnia myſteria populis prædicanda, & euulganda, quæ in ſcholis vtiliter diſcutiūtur. At ſunt nihilominus nonnulla creditu neceſſaria in materia iuſtificationis, quæ nequeunt, niſi per philoſophiam explicari. Prædicandum inquam, plebi eſt, quod vt nemo rationis compos valet, niſi per gratiam Chriſti iuſtificari, ita nullum Deus vi cogit, ſed iuxta ſuam naturā libere ad ſe trahit. Et præterea, quod cum ſit virtutis infinitæ, ſubito poteſt honeſtare pauperem, hoc eſt, ſimul & cor hominis emollire, & à peccato diuellere, atq; ſibi per gratiā reconciliare. Et hoc ſatis eſt, populus auſcultet & credat. Maiores autem, qui expoſiti ſunt, vt rationē reddant eius, quæ in nobis eſt fidei, nihil aliud quàm operæpretiū faciunt, ſi per philoſophiam, licet non vulgo, ſapiētibus tamen explicare ſtudent, quemadmodū in vno inſtanti hæc cohæreant, vt à Deo moueamur, & ſimul eius recipiamus gratiam. Sicuti iam ipſe Bucer. fatetur pœnitentiam ordine naturæ præire gratię per inſtinctum ſpiritusſancti. Sit ergo ſecunda propoſitio. Auxilium ſpeciale, per quod diſponimur ad gratiam, nonnunquā poteſt tempore ipſam præcedere. Diximus enim paulo ante præparari nos quandoque à Deo gradatim antequam perueniamus ad veram contritionem, quæ eſt dolor peccatorū propter Deum. Eodem enim inſtanti, quo per motum ſpecialem

[Margin: Solutio quæſtionis. 1. Propoſitio. — 2. Propoſitio.]

cialem Dei hæc ſit, infunditur gratia. De aliis ergo diſpoſitionibus tempore præcedētibus liquidùm eſt, vt ſint diuerſi motus per auxilium ſpeciale ab infuſione gratiæ, ſed de vera cōtritione, quæ ſimul fit cum infuſione ipſa, qualis (exempli gratia) fuerit conuerſio Pauli, ſubmittam tertiam propoſitionē, quam fuiſſe arbitror, & mentem S. Thomę, & omnino rei veritatem. Nempe, quod Deus infundendo gratiam ſimul mouet, ac præparat liberum arbitrium ad acceptandū. Verba ſunt S. Thomæ. q. iam nūc citata, art. 3. Atqui parum refert, ſint ne duo motus, an vnus, quo nobis, & gratiam infundit, & auxiliatur, vt moueamur in ipſum, eundem acceptātes, & recipiētes. Quamobrem motus liberi arbitrij non præcedit gratiam ſimpliciter ordine naturæ, ſed cum limitatione: id eſt, in genere cauſæ materialis. In genere enim cauſæ efficiētis, gratia præcedit. Appoſitiſsimum arbitror exemplum de vento, qui dum impetu ingruit in feneſtram clauſam, intrando aperit, & aperiēdo intrat. Nihilominus in genere cauſæ efficientis, non quia aperit intrat, ſed motu quo intrat, aperit. In genere autem cauſæ materialis, prius natura eſt apertio: quoniam niſi aperiretur feneſtra, aula non reciperet ventum. Ita ergo in propoſito non eſt intelligendum, quod prius natura ſimpliciter, in genere cauſæ efficiētis moueamur à Deo, quàm gratia infundatur, ſed infundendo mouet nos, vt recipiamus. Et hic eſt ſenſus verborum S. Thomæ eodem artic. 8. ad. 2. argumentum, vbi ait, quod diſpoſitio reſpectu ſubiecti præcedit receptionem formæ: & hoc modo diſpoſitiones præcedunt gratiam: ſi tamen conſyderemus ex parte agentis, prius natura eſt infuſio gratiæ, per quam mouet ſubiectum, vt recipiat. Atque idem eſt, quod aiunt philoſophi, formam ſubſtantialem ſecum adferre ſuas diſpoſitiones: vt forma ignis ſubſtantialis ſecum adfert calorem, qui manet in igne genito. Nam quæ præceſſerunt in aqua, ipſa corrupta, corrumpuntur: ſi accidentia ſint in toto compoſita. ¶ Per hæc ſoluitur inſigne dubium, de quo non parua fuit diſputatio inter theologos Concilij, an fides, ſpes, & charitas, quæ infunduntur in iuſtificatione, ſint cenſendæ cauſæ formales iuſtificationis.

Simul gratia & pręparatio.

Simile à vento.

An fides ſit cauſa formalis.

Atque adeo, vbi ait Paul. Arbitramur iuſtificari per fidem, vtrum fidei nomen deſignet cauſam formalem, an vero ſolam diſpoſitionem. Ad hoc inquam dubium egomet mihi ita reſpondeo. Imprimis gratia ipſa, vt monſtratum eſt, propriiſsime eſt cauſa formalis iuſtificationis, qua ſcilicet remittuntur peccata, & ex iniuſtis efficimur iuſti, atque adeo denominamur, & ſumus accepti Deo ad vitam æternam: tanquam filij, ad hæreditatem. Habitus autem virtutum: puta, fidei, ſpei, & charitatis, nullatenus iſto modo ſunt cauſa formalis, non ſolum quod poſterius ordine naturæ infundãtur, quàm gratia, ſed quia per ſe ipſi, nec remittunt culpam, nec faciũt hominem gratum, ſed ſolum facilem, quinimo potentem ad credendum, ſperandum, & amandum digne, & meritorie. Qua ratione propriiſsime dicuntur inhærens iuſtitia. Eſt enim iuſtitia authore. 5. ethi. Ariſt. virtus, qua quis aptus eſt, & propenſus ad ea facienda omnia, quæ iuſta ſunt. At vero de actibus earũdem virtutum dubitatio eſt, an cauſę cenſeri poſsint formales remiſsionis peccatorum. Poteſt enim cuipiã forte probatior apparere pars negatiua: eo, quòd eiuſmodi actus præcedant gratiam in genere cauſe materialis. At vero cuiuſcunque ſcholæ ſequamur viam, citra cõtrouerſiam conſentiendum eſt, actus virtutum eſſe modo quodam cauſas formales remiſsionis. Non principales, & per ſe, ſed tanquam miniſtri ſeu inſtrumẽta gratiæ. Nemo enim theologorum negare poteſt, quin contritio: puta dolor, quatenus gratia informatus, ſit cauſa remiſsionis peccatorum. Neque id Scotus negaſſet, quoniam pœnitentia eſt virtus remittẽdi peccata. Attamẽ in via S. Thomæ res eſt dilucidior. Nam actus ipſe contritionis: puta dolor propter Deum in genere cauſæ efficiẽtis ſequitur gratiam. Vnde eadem. q. 113. art. 3. vbi ait, iuſtificationem impij fieri, Deo mouente hominem ad iuſtitiam, clare docet, motionem liberi arbitrij eſſe cauſam formalem remiſsionis. Et art. 6. dicit præire infuſionem gratiæ: deinde ſequi naturę ordine motus liberi arbitrij in Deum per fidem: tertio in peccatum: & tandem quarto eſt conſummatio ſeu peruentio ad terminum motus, qui eſt remiſsio peccatorum. Et in. 3. argumento expreſſe ait, quod remiſ-

[Margin notes: Ariſt. de iuſtitia — Actus vir. cauſæ for. — Scotus. — S. Thom.]

remiſsio peccatorum conſequitur motum liberi arbitrij in Deum, & in peccatum, tanquam effectus ad cauſam. Idémque repetit ar.8. Eſt ergo actus fidei, & eadem ratione, ſpei, & charitatis, ſcilicet pœnitentiæ, cauſa formalis: per quas virtutes gratia operatur ad remittendum peccata. Atqui ſi quis hæſitauerit, vtrum ſit prius gratiæ infuſio & virtutum, an remiſsio peccati. Videtur enim ex vna parte infuſio præcedere, quia eſt cauſa remiſsionis: ex altera remiſsionem fieri prius, quia peccatum contrariatur gratiæ. S. Tho. ibidem optimè reſpondet, quòd quemadmodum in naturalibus, dum ſol illuminat aerem, ex parte quidem ſubiecti aeris, prius natura eſt purgari à tenebris, quàm lumen recipere: ſed ex parte agentis econuerſo, prius natura eſt illuminare. Nam per lumen expelluntur tenebræ. Quinimo quoad ſubſtantiam vnus ſunt motus. ¶ Per hęc compertiſsimum, & conſtitutiſsimum ſit principale propoſitum huius noſtri inſtituti, quod cap.12. cœpimus explicare: ſcilicet, quomodo id quod nos iuſtificat, eſt FIDES QVAE PER CHARITATEM OPERATVR. Nam cum iuſtificatio ſit motio ad iuſtitiam, motio illa incipit ſimpliciter à Deo per infuſionem gratiæ, ſed primus in nobis virtutis motus, quo à Deo eidem gratiæ recipiendæ admouemur, eſt fidei ingenerantis mox ſpem, deinde charitatem deteſtantem peccata, quę vltima eſt diſpoſitio & virtus eiuſdem gratiæ ad remouendum peccata. Secũdò conſtat, vt actus ipſi per quos mouente Deo iuſtificamur, ſunt meritorij de condigno, non quidem gratiæ, ordine naturæ præcedentis, ſed tamen gloriæ, ad quam per eandem gratiam acceptamur: vt author eſt ſanctus Thomas. 1.2.q.12.artic.2.ad.1.arg.&.q.113.ad tertium. Itaq; gratia non eſt merces operum, vt ait Paul. ſed tamen gloria eſt merces. Licet dicatur etiam gratia, quia Deus dat nobis, velle, & operari. Gratia enim eodem inſtanti, quo infunditur, operatur, vt ait ibidem S. Tho. Tertio pateſcit, quomodo attritio proprie nunquam ſit contritio, vt ipſe ait in.4. diſt.14. quæſt.2.artic.1. quia ille dolor propter Deum, ſi ſit per auxilium ſpeciale, nunquam fuit attritio: ſi autem non fuit propter Deum, nunquã ſit contritio ex obiecto: quia idem actus

[Margin notes: Vtrũ prius gratia, an remi. — Fides quæ per charitatem operatur. — Diſpoſitiones meritoriæ. — S. Thom. — Attritio non ſit cõtritio.]

numero non mutat obiectũ, niſi dicatur extrinſecè cõtritio, aduenięte gratia. ¶ Elucet ex his tandẽ intellectus confeſsio

Syn. trid. nis S.Syn.Trid.c.7.vbi fidem,ſpem,& charitatem poſuit in cauſis formalibꝰ.Si enim referatur ad habitus, veriſsimũ eſt, quia per illos efficimur formaliter potẽtes meritoriè faciẽdi iuſta,& ſi ad actus,per illos etiam modo expoſito formaliter iuſtificamur:ſed de Synodo adhuc paulo pòſt explicatius.

De cauſis formalibus iuſtificationis aduerſus Lutheranos. *Cap.* 19.

CAuſis itaq; iuſtificationis ex catholicorum theologia, vt antiqua, ita probatiſsima, conſtitutis, de quarum ratione haud grande inter ipſos diſſidium eſt, agenda iam res eſt cum aduerſariis.

Tria Lutheranorũ dogmata.

Animaduertenda enim tria dogmata ſunt, & expendenda, quæ de cauſis formalibus prædicant. Primum dicere pertendunt, quòd non ita remittuntur in iuſtificatione peccata,vt tollantur:ſed ſolum quòd à Deo non imputentur. Secundum, quod nulla in nobis ineſt iuſtitia formaliter,per quam ſimus iuſti:id eſt, accepti Deo, & digni vita æterna.Et tertium,quod omnes quotquot fuerunt,erúntque iuſti poſt peccatum Adæ, tales ſunt formaliter per iuſtitiam Chriſti,quæ omnibus imputatur,vt ſingulorum propria.Primum quidem pũctum,quatenus ad peccatum originale ſpectat,patentiſsimum eſt apud ipſos,vt libro priori,capit.11.& 12.viſum eſt.Puta,non ita remitti in baptiſmo,vt prorſus tollatur.Sed de actualibus variè, & lubricè loquuntur.In colloquio Vuormatienſi diſsimilem ſtatuebant rationem,inter originale, & actuale. Nempe, quod actualis culpæ cum actu tranſeat, non manet niſi reatus:quo ſoluto, nihil reſtat peccati.Imo neque reatus vllus pœnę.Nam aiunt,per fidem ſimpliciter peccata condonari. Sed de peccato originali, diluto per baptiſmum reatu, manet actu inſultus ille concupiſcentiæ,quem dicunt eſſe Deo odibile peccatum.. Attamen in aliis locis,idem videntur de actuali,ꝙ de originali ſentire.Iugiter enim gloſſant remiſsionem peccatorum,& iuſtificationem, per hoc, quod fide iuſti reputamur propter Chriſtum. Verba ſunt in apologia Auguſtana,artic.6.de iuſtificatione. Placet obedientia (videlicet iuſtificatorum) erga legem, &

Colloquium Vuor.

reputatur

reputatur quædam iuſtitia. Et Melanthon in apologia idem- Melanth. tidem replicat, quod quanquam in iuſtificato ſit renouatio inchoata, tamen hærent adhuc in natura reliquiæ peccati. Et rurſum, Hæc inchoata legis impletio placet Deo, quia propter fidem in Chriſtum nõ imputatur nobis hoc quod deeſt impletioni legis. Et in libello imperatorio, vbi limatius videntur loqui, adhuc inculcant verbum reputari. Aiũt enim, Et ſic fide in Chriſtum iuſtificamur, ſeu reputamur iuſti. Idẽ in concordantiis Bucer. & ſuper Paul. Ro. cap. 2. Et Luther. articulo. 2. generaliter dicit, quòd non eſt idem, peccata remitti, & peccata tolli. Atqui cum dicant in omni opere bono iuſtum peccare (de quo libro. 3. differendum nobis reſtat) manifeſtè ex ipſis colligitur, nullum ſimpliciter eſſe iuſtum apud Deum: ſed id tantum venire nomine iuſti, quod Deus propter ſuam miſericordiam non imputat nobis peccata noſtra. Si enim officia, quæ in gratia facimus, peccata (vt aiunt) de ſe omnia ſunt, conſequens ſit, vt neque peccata verè remittantur, ſed tantum non imputantur. Et hac de cau- Iuſtificari id eſt, non imputari. ſa tanti iſti faciunt acceptionem illam tertiam iuſtificationis, quam nos ſupra explicuimus. Nempe, quod dicatur quis iuſtificari, dum iuſtus pronunciatur. Quo nimirum verbo creberrimè vtuntur, vt ſub quo venenum abſcondant. Videlicet, quod vti iudices humani iuſtos ſæpe legitimè eos pronunciant, qui verè non ſunt tales, ita ſit apud Deum. Atque adeo in hoc ſenſu legunt illud, Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum. Et, Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam: & his ſimilia. Atque ideo nobis imponunt, ac improperant, quod cenſeamus non indigere miſericordia, & gratia Dei, niſi in primo puncto iuſtificationis. Quia docemus opera iuſtificati nulla opus habere remiſsione. Hoc autẽ punctũ non eſt, cur nos hic diu remoretur: ſanè, quod ſatis diſcuſſum, excuſſumq; à nobis eſt loco citato. Vbi teſtimoniis ſatis multis, & planeſirmis ſcripturę, ſanctorũq; atteſtationibus, & rationibus manifeſtis demonſtrauimus, quàm fiat per baptiſmum pleniſſima remiſsio, nõ ſolum originalis, ſed & actualis peccati. Nec minus pleniter fit per pœnitentiam. Niſi quod non ſemper pœnæ omnes, &

ſupplicia, quæ debentur temporaria, condonantur. Enimuero, dicere Deum peccata remittere, non tamen prorſus tollere, hominis eſt, vocem remiſsionis, ignorantis. Non enim remittere, in Deo eſt imminuere, ſed penitus condonare, atque ita ignoſcere, vt non magis deinceps agnoſcat, quàm ſi nunquam fuiſſent commiſſa: iuxta illud, Omnium iniquitatum eius nõ recordabor. Cum enim offenſa in Deum ſolum committatur, ſi ipſe parcit, nihil reſtat vnde aliqua poſsit extare ratio culpæ. Et quod loco citato dicebamus, identidémque aduerſus iſtos inculcandum eſt, dum ab hac verborum repugnantia non deſiſtunt, contradictoria dicit, qui ait, manere peccatum, & non imputari à Deo. Nulla etenim excogitari poteſt ratio culpæ, quam ſumma illa bonitas non odio habeat: eo quòd culpa id ſonat, quod erratum contra eius voluntatem. Si autem odio habet, quomodo eſſe poteſt, vt non ab ipſo reputetur malũ? Imo idipſum eſt, odio habere, quod imputare. Inuertamus ergo argumentum. Deus ita remittit peccatum, vt odium penitus deponat, quod habebat in iniquum, & ſuam iniquitatem: ergo ita remittit, vt rationem etiam culpæ prorſus abſtergat, & tollat. Et confirmatur. Deum non imputare peccatum (vt. 1. 2. quæſt. 113. articulo ſecundo ait ſanctus Thomas.) ex diuina dilectione procedit, quod autem Deus eum diligat, in quo vlla ſupereſt ratio mortalis culpæ, contradictio eſt: tali ergo implicatur, qui dicit peccata manere, ſed non imputari. Non legerunt iſti forſan in libró de perfectione iuſtitiæ Auguſtinum. Cuius verba ſunt. Certe iuſtus eſt Deus: negari non poteſt. imputat autem deus homini omne peccatum: quia neq; peccatum eſt, quicquid non imputabitur in peccatum. Collige ergo, qualiter quod Deus non imputat, id facit, vt peccatum non ſit. Vnde prauè in præſentia vtuntur illo tertio ſignificatu iuſtificationis, pro eo quod eſt, tantum pronunciari iuſtum. Mortalium quippe iudices, quibus abdita cordium iudicare non incumbit, ſed ſecundum humana teſtimonia, cauſarum merita cognoſcere, dicuntur iuſtificare reum, quando ipſum abſoluũt: etiam ſi maneat corã deo in culpa. Et ita vſurpatum eſt verbum in illo Prouerbiorũ, Qui iuſtificat impium, & qui condemnat

Idem remittere, quod peccata tollere.

Contradictio.

S.Thom.

Auguſ. de perfect. iuſtitiæ.

Praua vſurpatio hui⁹ quod eſt iuſtificari.

demnat iuſtum, abominabilis eſt vterque. Sed tamen apud Deum, qui penitiſsimè intuetur pectora noſtra, nulla eſt iuſtificatio, vbi non ſit omnino deletio culpæ: alias fictio eſſet, & non veritas, quam tamen aſſeruit Chriſtus, vbi ait, Pater, ſanctifica eos in veritate, ſermo tuus veritas eſt. Et, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Ex quibus veritatis verbis infert Apoſtolus, quòd nihil nunc dãnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant. Neq; verum tunc eſſet, quod ait Ioan. Scitis, quia ille apparuit, vt peccata tolleret. Et, Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Atque adeò illud, Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei non nominemur modo, verumetiam verè ſimus. ¶ Iam verò de peccatis actualibus validiora quædam argumenta ſunt, quàm de originali. Primum, quòd cum trãſeant actu, & maneant ſolo reatu, illo remiſſo, nihil ſit reliquũ peccati. Mox, quod remittitur ſpeciali ope Dei conuertentis nos. Admirandi enim ſunt homines iſti defenſores gratiæ Dei, vt non videant, quam ei ipſi iniuriam imprudentes irrogant. Cum enim Deus ſpeciali fauore, & adnixu nos conuertat (quia, Nemo, inquit, poteſt venire ad me, niſi pater meus traxerit eum) quomodo non erit tam potens reuellere animum noſtrum ab illo bono commutabili, & ad ſe conuertere (quod eſt culpam tollere) quàm fuit liberum noſtrum arbitrium ad auertendum ſe ab eo? Quòd ſi actualem culpã (quod negare non poſſunt) cõcedant omnino tolli, dum remittitur, idem conuincuntur, & de originali fateri. Nam & remiſsio illa à Deo quoque eſt per Ieſum Chriſtum. Igitur verba illa, Beati, quorum tecta ſunt peccata, & quibus non imputauit dominus peccatum: adeò non inſinuant vllum ſupereſſe in homine peccatum, quod Deus cęlet, aut quod imputari poſſet, vt intelligentibus naturam infinitæ ſuæ bonitatis & veritatis, euidentiſsimè demonſtrent, idem pollere tecta eſſe, & non imputata, quod funditus eſſe abolita. Nam ſi vel minima ineſſet ratio culpæ, nunquam illam aut ſuprema bonitas contegeret, aut ſumma veritas non imputaret. Etenim miſericordia (inquit Proppheta) & veritas obuiauerunt ſibi: id eſt, Miſericordia, & iuſtitia inſeparabiliter ſunt com-

Teſtimonia ſcripturæ.

Alia argumenta.

plexæ. Et ideo licet miſericordia eius pręueniat nos: ita tamē vt voluntatem noſtram excitet ad faciendum iuſtitiam, & iudicium. Videlicet, vt per pœnitentiam, quod opus eſt, & ſuū operantis, & noſtrum cooperantium, culpa expungatur, ac deniq; pœnitentiæ fructibus debitorum reliquiæ perſoluantur. Optimè ergo confeſſum modo eſt à S. Syn. ſeſ. 6. ca. 7. ꝙ cum iuſtificamur, non modo reputamur, ſed verè iuſti nominamur & ſumus. ¶ De ſecundo etiam articulo, nimirum de iuſtitia inhærente, variè etiam ſunt Lutherani locuti. Neque vnus ſenſus eſt negantium inhærentem iuſtitiam: ſed certè duplex. Id quod attentione conſyderandum eſt. Nam voce iuſtitiæ inhærentis, non tantum infuſos à Deo habitus, verū & actus ipſos, quibus nutu & motione ſpirituſſancti probè operamur, poſſumus concipere. De habitibus apud iſtos nullus habetur ſermo. Quin fidem, qua iuſtificamur non agnoſcunt eſſe habitum quieſcentem: ſed actum, & apprehenſionem miſericordiæ Dei, quanuis actum ipſum ait ar. 1. Luthe. à ſolo Deo infundi. Neq; nomine gratiæ aliud intelligunt, q̃ per aduerbium gratis. Licet iam incipiant dicere, ꝙ eadem fides ſit gratia. Neq; de charitate aliud explicant, quàm quod ait Paul. diffundi in cordibus noſtris. Quin frequentius vtuntur modo loquēdi Magiſtri: ſcilicet, ꝙ ſpirituſſanctus datur. Et licet in libello imperatorio fateātur, infundi charitatem, nihil tamen neque libellus, neq; Bucer. in apologia meminerūt de habitu. Et Melanthon in apologia iuſtificationis, hoc noſtrum irridet habituum figmentum. Porrò autem hac ratione negare iuſtitiam inhęrentem, vt ſupra dicebamus, non eſſet quidem apertiſsima inficiatio ſcripturæ ſacrę, Quare S. modo Syn. verbum habitus, ſubticuit. Eſſet nihilominus temeritatis inſignis, non ſolum S. Patrum, atque omnium theologorum ſententiæ (vt habetur in concilio Vienneſi) abſq; vlla ratione & cauſa obuiare, verum Synodo ipſi idem cenſenti, tanquam magis & ſcripturæ conſonum, & probatum Patribus. Attamen non ſolum huiuſmodi habitualem iuſtitiam, verū neq; illam, quæ eſt in actionibus ipſis adamuſsim confitentur. Aiunt quidem (vti ſupra retulimus) actum pœnitentiæ eſſe ex motione ſpirituſſancti, & charitatem infundi noſtræ

Syn. trid. (margin)

De iuſtitia inhærente. (margin)

Syn. trid. (margin)

noſtræ ſanandæ voluntati, vt poſsit inchoare iuſtitiam operum. Sed per hæc tamen verba hoc penitus largiuntur, quòd inſit iuſtificatis quædam iuſtitia imperfecta, & inchoata: videlicet, opera, quibus non prorſus ſatisfacimus iuſtitiæ, & præceptionibus Dei. Quia in hac vita, dicunt, non poſſumus ad iuſtum, implere præceptum illud dilectionis Dei ſuper omnia. Et idcirco quocunque opere peccamus, tanquam omiſſione aliqua illius præcepti: Et hac de cauſa dicitur iuſtitia imperfecta. At quia paulatim creſcit, quoaduſque perficiatur in patria, appellatur iuſtitia inchoata. Sed huic controuerſiæ de imperfectione, inchoationéque iuſtitiæ libro. 3. dicatus eſt locus. Hic autem de inhærente iuſtitia hanc ſaltem concluſionem ſtatuimus, quin & monumentis Patrum, & Eccleſię ſanctionibus ſecundum teſtimonia ſacræ ſcripturæ fixum ſemper, confeſſumque orthodoxis monſtrare adornamus. Nempe iuſtitiam Dei, id eſt, quæ effectus eius eſt, nobis inhęrere. In hoc ſenſu, quod præter generalem eius influentiam, qua vniuerſum gubernat, ſpeciali nos fauore, & numine adiuuat, ad ſua ipſius iuſſa dignè faciendum. Itaque ſiue hoc fuerit per habitus infuſos, ſiue per actualem ſuccurſum, hic tamen fidei articulus eſt, quòd operum iuſtitia, quæ nos facimus ſua ipſius eſt, peculiari nos ſubſidio permouentis. Eſt enim cumprimis condemnatio Mileuitani concilij ſub anathemate can. 3. gratiam, qua iuſtificamur per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum ad ſolam remiſſionem peccatorum valere, quæ iam commiſſa ſunt, non etiam in adiutorium, ne committantur. Et can. 4. &. 5. explicatius quoque ſubſcribitur, gratiam Dei non ſolum eſſe neceſſariam ad intelligentiam mandatorum, ſed etiam vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus, atque valeamus: neque ſolum vt facilius poſsimus, ſed ſimpliciter, vt legē poſsimus implere, gratiam cælitus debeamus poſtulare. Eſt ergo confeſsio catholica, gratiam Dei (vtcunque id fuerit) nobis ineſſe, ſeu in habitu, ſeu in actu. Et ita ſemper intellexit eccleſia. Sine me nihil poteſtis facere. Et non ſumus ſufficientes cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis: ſcilicet, de ſpeciali auxilio. Et, Deus eſt qui operatur in vobis velle & perficere pro

Cōcluſio.

Cōcilium Mileuit.

Teſtimonia ſcripturæ.

bona voluntate. Et, Gratia Dei ſum id quod ſum: gratia autem eius in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboraui, non ego ſolus, ſed gratia Dei mecum. At gratiam iuſtificantem, per quam ſumus, id quod ſumus, manere in nobis ad opera, quæ non ſunt ipſius tãtum, ſed ipſius cum libero arbitr. conſtitutiſsimũ, & S. Patrib. ſactiſsimũ eſt. De
Auguſt. quo lib. de gra. & lib. arb. cap. 4. Auguſt. Homo ergo gratia iuuatur, ne ſine cauſa voluntati eius iubeatur. Vnde Pſalmiſta, Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Quod optimè obſeruans illic, cap. 6. ſubdit neceſſarium eſſe homini, vt gratia dei non ſolum iuſtificetur impius: id eſt, ex impio fiat iuſtus, ſed etiam ne derelinquatur: vt iuſtificatus ambulet cum illa gratia, & incumbat ſuper ipſam ne cadat: iuxta illud Canticorum. 8. Quæ eſt iſta quæ aſcendit dealbata, incumbens ſuper fratruelem? Hanc inhærentem iuſtitiam bipartito explanauimus: conſultiſsimam determinationem ſanctæ præſen-
Syn. Trid. tis Synodi Tridentinæ exponentes cap. 7. Vbi anathema eũ cenſet, qui inhærentem iuſtitiam non confiteatur. Nempe auxilia quę virtute baptiſmi & iuſtificantis gratiæ Deus impendit iuſtificatis ad operandum. Et ideo quicquid ſit de habitibus, hæreticus exhinc habendus eſt, qui iuſtitiam inhærentem negauerit. At quanuis nomen habitus ſubticuerit (quia non duxit illos ſub anathemate ſancire) tamen vtendo nomine infuſionis fidei, ſpei, & charitatis, & appellando inhærentem iuſtitiam, ſtolam primam reſtitutam pro illa, quam Adam perdiderat, probatiſsimum habet, auxilia huiuſmodi nobis ferri per infuſos habitus, quibus Chriſtum induimus: adeò vt ingentiſsima iam ſit temeritas habitus negare.

De iuſtitia Chriſti imputata nobis. Cap. 20.

HAc denique bipartita ratione inhęrentis iuſtitię informati, paratiores in litem deſcendimus, quam nobis inferũt Lutherani de imputatione iuſtitiæ Chriſti, déque imperfectione & inchoatione noſtræ. ¶ Tertium enim punctum, quo à nobis de formali iuſtitia diſsident, eſt, quòd iuſtitia per quam ſumus formaliter iuſti, non ſit iuſtitia, quæ nobis ineſt: ſed illa, quæ formaliter ineſt Chriſto:

quæ

quæ quidem nobis imputatur, acſi eandem nos ipſam feciſſemus. Quod verbum populariſsimum eſt, & quod in cortice auditum, non poteſt non eſſe plauſibile. Nihil enim aliud primo ſonitu præ ſe fert, quàm quod opera noſtra non ſunt cauſa & merita noſtræ ipſorũ iuſtificationis, quod nihil magis dici poteſt orthodoxum & ſanctum. Sed tamen perquàm neceſſariũ eſt perſpicere quam iſti religionẽ abdunt ſub nomine imputatæ iuſtitiæ Chriſti. Quod verbum, mihi ſemper ſuſpectum, in ſuſpitionem detuli coram ſancta Synodo: prodens, quanta qualiáque iſti conficiant ex hac ſua imputata iuſtitia. Quæ poſtea alij, me peritiores, diligentiore diſputatione perpenderunt. Vt autem quàm plurima iſtorum verba, quibus locum hunc vbique muniunt, tranſmittamus, in libello imperatorio Ratiſbonæ exhibito, articulo. 5. ita ſuam inhęrentem iuſtitiam, quaſi vltimam voluntatem, proferunt. Etſi autem (inquiunt) is qui iuſtificatur, iuſtitiam accipit & habet per Chriſtum, etiam inhærentem, tamen anima fidelis huic non innititur, ſed ſoli iuſtitiæ Chriſti nobis donatæ, ſine quo omnino nulla eſt, nec eſſe poteſt iuſtitia. Et ſic fide in Chriſtum iuſtificamur, ſeu reputamur iuſti: id eſt, accepti per ipſius merita: non propter noſtram dignitatem aut opera. At propter inhærentem iuſtitiam eo iuſti dicimur, quia quæ iuſta ſunt operamur. Quin ex noſtris etiam Pighius, vbi de cauſa formali loquitur, ait, nos nec fide nec charitate noſtra iuſtificari coram Deo, ſi formaliter & propriè loquamur: ſed vna dei in Chriſto iuſtitia: vna Chriſti in nobis communicata iuſtitia. Hanc Pighij confeſsionem quanto Bucerus excipit applauſu, quámque exultabundus probat & oſculatur. Inquiens, quòd vtinam cætera ad eundem modum dixiſſet. Et ſubdit, quod iuſtificari in oculis & iudicio Dei, nihil aliud eſt, q̃ iuſtitia Chriſti iuſtos ab ipſo iudicari, qua Chriſti iuſtitia, noſtra peccata & imperfectio quoque noſtræ innouationis contegitur: eo quòd nec fides nec charitas, hoc eſt, tota noſtri renouatio, & inhærens iuſtitia, in hac quidem vita, eo progrediatur & perficiatur, vt hac freti, ferre iudicium Dei valeamus. Hæc Bucerus. Accuratè hic ergo meditandum eſt oculato lectori, vt diuerſe à nobis de inhærente iuſtitia (quam

Libel. imperato.

Pighius.

Bucerus.

initium renouationis vocant)ſentiant. Non enim in hoc illam fatentur,vt per ipſam ſimus deo formaliter accepti (hoc enim vni iuſtitiæ Chriſti adſcribunt)ſed vt per ipſam inchoemus deum colere & diligere , ea quæ iuſta ſunt operando. Non quòd in hac vita ſatisfaciamus legi:ſed in futura: vt lib. 3.parebit. Atque adeo in ſuo vulgato didagmate nō docent iuſtificationem aliam ſeu formalem iuſtitiā, quàm eam quæ eſt non imputatio peccatorum per iuſtitiam,quę ineſt Chriſto. Sed & reuerendi , ac orthodoxi Canonici Colonienſes, quos, ceu clypeum & murum fidei, honoris gratia nomino, in ſuo antididagmate , quo ſapienter & catholicè præfato didagmati obuiam prodiere,vel qui eorum nomine librum illum euulgauit,bono quidem ſenſu(nam quę alia de catholicis viris ſubeſſe poteſt cogitatio?)at magis fortè ſecuri ab aduerſariis,quàm tuti,illo imputationis verbo vſi ſint. Vbi primum caput iuſtificationis aiunt eſſe remiſsionem & ablutionem peccatorum per imputationem iuſtitiæ Chriſti. Et paulò inferius,Iuſtificamur,aiunt,à Deo iuſtitia duplici,tāquam per cauſas formales & eſſentiales. Quarum vna & prior eſt conſummata Chriſti iuſtitia: non quidem quomodo extra nos in ipſo eſt,ſed ſicut & quando eadem nobis(dum tamen fide apprehenditur)ad iuſtitiam imputatur. Aliter verò iuſtificamur formaliter per iuſtitiam inhærentem,quæ remiſsione peccatorum ſimul cum renouatione ſpiritusſancti,& diffuſione charitatis in corda noſtra ſecundum menſuram fidei vniuſcuiuſq; nobis donatur,infunditur & fit propria. Et ſubditur,Cui tamen inhærenti iuſtitiæ (quòd ſit imperfecta)nō innitimur principaliter,ſed ea tanquam interiori quodam experimento certificamur, nobis (qui talem renouationem ſpiritus noſtri in nobis ſentimus & experimur)remiſsionem peccatorum factam, & Chriſti conſummatam iuſtitiam nobis imputari, atque ita Chriſtum per fidem in nobis habitare. Profectò non poteſt in his verbis non deſiderari aliquid, quo aduerſariorum falſo ſenſui explicatius contradiceretur.

Antididagma.

Primum argumentum cōtra iuſtitiam imputatā.

¶ Et primò vt à minori incipiam: puta à ratione & proprietate cauſæ formalis,hæc quidem ratio,illi iuſtitiæ, quæ eſt in deo aut in Chriſto, quatenus eſt homo:minimè congruit reſpectu

ſpectu noſtri. Formalis enim cauſa, vt inter philoſophos & theologos probatiſsimum eſt & receptiſsimum, eſt res illa, vel qualitas, quę ineſt ſubiecto: ſicuti anima eſt forma hominis: lumen, forma aeris: calor, calidi, & albedo, albi. Dicitur enim forma relatione ad materiam, cui inhærendo dat eſſe: iuſtitia verò qua Chriſtus formaliter eſt iuſtus, ſicuti iuſtitia Dei (quę ſui ipſius eſt eſſentia) nobis non ineſt: quomodo ergo formalis eſſe poteſt cauſa noſtræ iuſtificationis? Quis ita philoſophetur, vt dicat formalem cauſam illuminati aeris eſſe lucem, quæ ineſt ſoli, aut formam calefactæ aquæ eſſe calorem inexiſtentem igni? Pari ergo modo, vti aer non eſt clarus per lucem formaliter, quæ eſt in ſole, ſed per lumen à ſole in ſe receptum, conſtantiſsimum eſt, neque nos eſſe formaliter iuſtos, acceptos, & gratos per iuſtitiam, quę eſt in Chriſto: ſed per illam quam in nos ipſe induxit. Sunt enim diſtinctæ præpoſitionis notæ, quibus inter cauſam efficientem & formalem diſcernimus. Sumus quidem iuſti à iuſtitia Chriſti, tanquam à cauſa efficiente: non tamen per ipſam, tanquam per formalem. Plato fuit, qui cauſas formales ponebat ſeparatas ab indiuiduis, qua phraſi ſæpe vſus Auguſti. vt paulò antè dicebamus, ait, nos eſſe bonos bonitate, quę eſt in Deo, & ſapientes, &c. Sed hoc tamen intelligendum eſt ex eo, quòd bonitas, & ſapientia noſtra, participatio eſt quædã illius, quæ eſt in ipſo. Et ita dicitur charitas noſtra, & iuſtitia noſtra, quia gratia, & virtutes noſtræ ſunt participationes benignitatis ſuæ. Exẽplum eſt in vita animali. Manifeſtũ enim eſt, nos viuere vita Dei, in ipſo enim viuimus, mouemur, & ſumus. Si autem ſic intelligas Dei: quaſi vita, quæ formaliter eſt in Deo, ſit illa per quam nos formaliter viuimus, quid abſurdius? Intelligitur ergo vita Dei effectiuè, id eſt, vita animæ, quam ipſe in nobis produxit. Quæ quanuis ex parte ſui, quæ indiuiſibilis eſt, nullam recipiat differentiam, tamen ex diuerſa diſpoſitione materiæ, alij aliis indole prę̨ſtant, vel ingenio: & alij vtiq; ſunt melius, quàm alij nati. Atq; ita eſt de gratia ſentiendum. Poteſt & iuſtitia Chriſti (inquantum eſt homo) ſignificanter dici cauſa exemplaris, vt capit. 9. dicebamus: quia prædeſtinauit nos Deus, conformes fieri ima-

Plato.

gini filij eius. Præterquam, quod eſt cauſa meritoria, & ſuo gradu efficiens: vt ibidem explicatum eſt: formalis autem nõ

2. argumẽtum.

item. ¶ At verò non adeò de modo loquendi litigarem, ſi in re nihil abditum eſſet periculi. Prædicantes enim ſola nos iuſtificati iuſtitia Chriſti, quæ dum fide apprehenditur, noſtra reputatur, omnem reſpectum, & rationem iuſtitiæ, quæ in

Cõſequentia ex imputata iuſtitia.

nobis eſt, excludunt. Vnde, quæ putas conficiunt dogmata? Conficiũt (inquam) primum ita omnino per iuſtitiam illam remitti noſtra delicta, vt nulla ſit amplius neceſſaria noſtra per ſuam gratiam ſatisfactio. Quoniam, & noxiæ & pariter omnis noxa condonatur cuicunque fide apprehendenti iuſtitiam illam. Itaque quàm fuit in ipſo ſufficiens, tam volunt in nobis ſine reſpectu noſtræ diſpoſitionis eſſe efficacem. Quo effoſſo cuniculo ad arcem confeſsionis ſubruendam prorepſere. Atque adeò ſecundo inferunt, primam iuſtificationem in omnibus eſſe æqualem gratiam. Nam omnes (vt

Blaſphemia Lutheri.

aiunt) fiunt iuſti vna eademque iuſtitia. Audi hominis blaſphemiam, Lutheri inquam, in ſermone de natiuitate Mariæ: Si tamen Chriſtiani aures tantam ferre poſſunt. Omnes, inquit, Chriſtiani æquè magni ſumus ſicut mater Dei, & æquè ſancti, ſicut ipſa. Et tua oratio mihi tam chara, quàm illius, ſi credis Chriſtum habitare in te, æquè ſicut in illa. Quia per ſanguinem Chriſti pariter mundati omnes ſumus à peccatis. Et præterea inde inferunt ſuam certitudinem gratiæ. Quoniam ſi per iuſtitiam Chriſti, neque dependenter ab illa, quę nobis ineſt, ſumus iuſti, tota certitudo pendet ex promiſsione Chriſti. Et ideo quicquid cogitemus de operibus noſtris, impius eſt, aiunt, qui ſe dubitat recipere gratiam: nam dubitat de fide Chriſti promittentis nobis ſalutem, non per iuſtitiam noſtram. Penſitet conſyderatiſsimus quiſque quam iſti machinam extruant ex ſua imputata iuſtitia, perpendátque, quemadmodum, quicquid ore dicant, re tamen pernegent, nos iuſtificari fide, quæ per charitatem operatur, vt in pręcedentibus identidem adnotauimus. Quod ex hoc ſuo modo imputatæ iuſtitiæ maximè deprehenditur. Nam dicunt non iuſtificari nos formaliter, per hoc, ꝙ à Deo moueamur motu liberi arbitrij in ſe, ſed per illam formaliter iuſtitiam, quæ eſt

in

in Chriſto ſola fide apprehēſa:id eſt,credita.¶Hæc igitur ne nos admittamus abſurda, contrariam ſtabilimus hanc conclusionē, Nimirum,quòd quanuis non iuſtificemur per charitatem (vt ſupra fati ſumus) qua nos Deum prædiligimus, ſed qua nos prior ipſe diligit,non tamen per charitatem,quę ipſe eſt,aut quæ eſt in Chriſto, quatenus eſt homo, formaliter ſumus iuſti, ſed per gratiam quam ſua in nos dilectione communicat, impartitúrque nobis ſecundum menſuram fidei,ſed eius fidei quæ per charitatem operatur,per quæ ſcilicet nos opera diſponit,trahit,& conuertit. Hac enim de cauſa à nobis exigit fidem,ſpem,charitatem,& pœnitentiam in noſtra iuſtificatione,vt ſecundum modulum,&quantitatem huiuſmodi præparationis largiatur, & gradum gratiæ per quam ſumus formaliter iuſti, atque ad tantum gradum glorię accepti,quantus eſt ille gratię.Et quanuis hoc optimè intelligitur ab iis,qui agnoſcunt, gratiā habitum eſſe infuſum, tamen vt quiſque pertinaciſsimè abnegauerit habitus, nihiloſecius,niſi velit errare,fateri debet pro modulo ſuæ cuiuſque cooperationis,& diſpoſitionis,diſparem gratiam formaliter iuſtificationis peccatores à Deo recipere: id eſt, amore inæquali diligi,reconciliaríque à Deo. In domo enim patris manſiones multæ ſunt:ſicuti in patria,ita & in via. Et eſt alluſio pulcherrima Pauli,de ſtellis,quarum altera differt ab altera in claritate. Quemadmodum enim aſtra omnia ab vno ſole ſplendorem excipiunt, quodlibet tamen ſecūdum ſuam qualitatem:prout magis minúſue vnumquodlibet diaphanū eſt,& ſolidum,ita & ab vna effectiuè iuſtitia Chriſti,quæ ſol in ſe eſt abſque menſura patētiſsimus,modulos diuerſos gratiæ eo tunc,dum iuſtificamur, recipimus. Quam gratiam cū cæteris donis emetitur nobis Chriſtus, quantum ſinus cordis noſtri ipſo nos præueniente,expandimus. Nam aperi,inquit,os tuum,& implebo illud. Quocirca non ſolum recipiet vnuſquiſque in patria, prout geſsit in corpore, ſecundum opera ſua, quibus poſt infuſam gratiam operam dat augmento ipſius,ſed etiam ſecūdum illa quibus ſe diutina ope diſpoſuit ad eius primam infuſionem. Tametſi ratione ſacramenti in re exhibiti certus conferatur gradus. Hæc demum ex il-

Catholica concluſio

Simile ab aſtris.

lo verbo Euangelij confirmantur, Qui diligit me, diligetur à patre meo: inde enim colligitur quòd quãtum quis diligit, diligetur: id eſt, quantum inſinuanti ſe nobis per ſuum amorem Deo, liberè nos moueri permittamur, tantus erit amicitiæ gradus: ſecundum ſententiam Aug. de gra. & lib. arbi. c.

Auguſt. 9. ſuper illud, De plenitudine eius nos omnes accepimus. Cuius verba ſubtexam. Ex eius itaq; plenitudine accepimus pro modulo noſtro tanquam particulas noſtras: ſicut Deus partitus eſt menſuram fidei.

Solutio contrariorum.

¶ Supereſt ergo vt verba, quibus nos perſtringere arbitrantur, examinemus. Aiunt iuſtitiam noſtram imperfectam eſſe, & ideo inniti iuſtitiæ Chriſti, per quam nobis imputatam, ſumus deo accepti. At verò ſi id intelligãt de præparatoriis operibus noſtris, qua ratione gratiam antecedunt, neq; nos talem perfectionem illis tribuimus, vt gratiæ ſint merita, quod iam in ſuperioribus ſæpiſsimè confeſsi ſumus. Nihilominus quãdo ſunt opera Dei mouentis nos, illam perfectionem habent, vt per ipſa nos ad ſe conuertat & præparet recipiendæ ſuæ gratiæ, iuxta noſtræ cooperationis feruorem.

Gratia quomodo eſt perfecta.

Si tamẽ id intelligatur de operibus hominis, gratia iam perfuſi, indubitato negamus eſſe imperfectam eo ſenſu quo ipſi cogitant. Quinimo quicunq; minimus gradus gratię dei iuſtam habet perfectionem, ad conſtituendum nos in ſua amicitia, ita vt omnem prorſus deleat inimicitię rationem. Fatemur itaq;, gratiam noſtram imperfectam eſſe comparatione ad illam quę eſt in Chriſto, primo in intenſione: ſicut lumen aeris imperfectum eſt reſpectu lucis ſolis.

Diuerſi gradus gratiæ.

Quinimo hoc modo & gratia vnius iuſti differt à gratia alterius. Et præterea intereſt, quod gratia Chriſti eſt gratia capitis, qua fuit gratus tanquam redemptor mundi & cauſa noſtræ ſalutis, noſtra verò eſt gratia membrorum, ex illa nobis impartita, quæ vnicuiq; eſt peculiaris. Eſt nihilominus homo per quemcunque minimum gradum gratiæ ita amicus Dei, vt nullum ſit aliud neceſſarium ſupplementum. Quia ipſa eadem gratia eſt Chriſti effectus, qua propriè denominamur, & verè ſumus dilecti filij Dei, atque adeò hæredes regni. Quocirca haud imus inficias, iuſtitiam Chriſti imputari nobis. Sed hoc tamen nihil aliud eſt prorſus, quàm infundi

infundi nobis gratiam, & dona, quibus efficimur illius participes. Et quanuis gratia non eſſet diſtincta in nobis qualitas, non ideo eſſemus formaliter grati, & iuſti per eam quæ eſt in Chriſto, ſed effectiuè & meritoriè per illam, formaliter autem per hoc, quòd eſſemus dilecti ſecundum diuerſos gradus amicitiæ. ¶ Quod ſi quis obiiciat, Deus acceptauit paſſionem Chriſti pro redemptione, & liberatione totius mundi ab vniuerſis peccatis: ergo illa eſt, qua formaliter iuſtificamur. Negatur conſequentia hæc, ſed eſt potius animaduertendum, quòd deus acceptauit illam iuſtitiam Chriſti, eo tunc temporis, quo ipſe obtulit, veluti ſufficientiſsimam pro redemptione totius mundi. Attamen tunc eſt in vnoquolibet efficax, cum ſit Chriſti membrum: atque efficacia ipſius eſt, gratiam effundere in membra. At ſicut in corpore humano eandem vitam omnia membra participant, diuerſo tamē ordine, & modo (nam aliter cor, aliter oculi, vel aures: alitérque manus, aut pedes) eodem modo ſumus (ſecundum Paulum) multi vnum corpus in Chriſto, ſed certè aliud membrū eſt ſacratiſsima eius mater, alia apoſtoli, aliíq; proceres regni cælorum, atque aliud vnuſquilibet noſtrum. Quo etiam alludit ſimilitudo Chriſti palmitum in vite. Non enim palmites omnes eundem fructum recipiunt ab eadem vite. Hinc fit calumniam eſſe manifeſtariam, vbi aiunt Lutherani, iuſtitiā nos noſtram ſtatuere, illam, quæ Chriſti eſt, ignorantes. Imo ita appellamus noſtram, id eſt, nobis inhærentem, vt tamen Deo authori, & redemptori Chriſto referamus acceptam. Nam ipſe eſt, qui & per diſpoſitoria opera noſtri liberi arbitrij nos ad ſe trahit, & gratiam ſuam nobis communicat. Neque enim nos cogitare aliquid poſſumus, ſed ipſe eſt qui dat nobis velle, operari, & perficere. Vnde ex eo vita æterna, authore Auguſt. in de gra. & libe. arbit. cap. 7. eſt gratia Dei, qua & ipſa bona opera nobis ex Deo ſunt, à quo nobis & fides eſt, & dilectio: quibus gloriam promeremur. Haud ergo negamus, quin iuſtitia noſtra innitatur iuſtitiæ dei per illam quæ eſt in Chriſto. Nempe, quam in cruce operatus eſt. Sed tamē noſtra nititur illi, non quaſi ambæ ſint formales, & illa ſit ſupplementum noſtræ: vt aduerſarij comminiſcuntur. Ita

Simile à corpore humano.

Lutheranorum calumnia.

Auguſt.

enim iſti ſpeculantur de iuſtitia noſtra, & iuſtitia Chriſti, ac ſi eſſent duo apud principem, vnus inferiori loco, quàm alter, & ideo inferior, quanuis aliquid valeret apud ipſum, nō tamē tantum, quin indigeret ſuperioris aduocatione, & merito ſupplentis, quod ipſe non poteſt. At verò res longè aliter habet inter nos, & Chriſtum mediatorem. Tota enim iuſtitia noſtra adnititur ſuæ, non quòd ſuppleat ipſe defectum illius, quæ nobis ab ipſo ineſt, ſed quod in genere cauſæ efficientis tota noſtra dependet à ſua in fieri, & cōſeruari. Quēadmodum lumen aeris à luce ſolis: qua ſublata, lumen aeris nullum eſſet. Ita enim prorſus, niſi nos deus per gratiā Chriſti iuſtificaſſet, in tenebris iaceremus peccatorum, & ſi nos desereret, ſtatim relaberemur. Et ideo orabat Dauid. Adiutor meus eſto domine, ne derelinquas me. Nihilominus collata nobis gratia, quam conſeruat, nullo alio opus habet ſupplemento, ſicut ſol non ſupplet lumen aeris, niſi ſua ipſum præſentia conſeruando. Deum autem ſupplere defectus noſtros, ſic intelligendum eſt. Porrò, ſi defectus appellatione peccata intelligamus, id ipſum eſt, quòd remittere, & ignoſcere. Si verò puſillitatem, tenuitatémque, imo impoſsibilitatem noſtram ad conciliandam eius amicitiam, idem eſt ſupplere, quòd opitulari nobis, & opem ferre ad comparandum, retinendúmque eius gratiam. At verò ſi defectum dicas exiguitatem gratiæ, quam ex vecordia, & ignauia noſtra (citra culpam tamen) non ita colimus, vt cumulatior ſit, & conſummatior, hunc reuera defectum nunquam Deus ſupplebit: ſed vbi ceciderit lignum, illic erit: vt iuxta menſuram gratiæ, ſit præmium gloriæ, & qui non adeò fructibus pœnitentiæ debita pro peccatis in hac vita perſoluerit, ſaluetur quidem: ſed per ignem. Qua verò ratione iſti fingunt, ridiculum eſt dicere, quod iuſtitia quæ eſt in Chriſto, ſuppleat defectum illius, quam ipſe in nobis effecit: eſſet enim ſupplere defectum ſuæ ipſius gratiæ. Supplebit autem ſi eius nos fauore, & ſubſidio ſeduli vtamur, vt gratia, quæ in nobis eſt, vacua non ſit, ſed per culturam aſsiduè noſtram, meritorum fructibus augeſcat. ¶ Eſt ergo concluſio, quòd non ſolum iuſtitia illa nobis inhærente, quam Deus nobis impartit,

[Margin notes: Simile. — Pſalm. — Deū ſupplere defectus. — Cōcluſio.]

tit, formaliter, ſumus iuſti: ſed quòd nulla præterea opus eſt imputatione iuſtitiæ Chriſti ad ſupplendum eius imperfe-ctionem. Ratio autem (vt ſummatim dicamus) quare iuſtitia formalis ſit in nobis, eſt hæc, Iuſtitia Chriſti à qua efficimur iuſti, vna eſt, neque variatur: quod autem omnes æqualiter ſemper efficiamur iuſti, dictu eſt abſurdiſsimum: inæquales ergo in nobis ſunt formales iuſtitiæ, per quas ad varios gradus gloriç acceptamur in virtute illius efficiētis iuſtitiç Chriſti. Et ideo vbi taxat, ſuggillátque eos Paul. qui iuſtitiam ſuam ſtatuunt, illam quæ Chriſti eſt, ignorantes, & vbicunque nos ſcriptura commonefacit, non iuſtitia noſtra, ſed Chriſti, nos iuſtificari, id dūtaxat commonemur, quod opera noſtra, ſuam præcedentia gratiam, non ſunt iuſtitia apud Deum, ſed quæ ex ſua ipſius gratia facimus. Talia enim opera ſunt iuſti-tia Chriſti, tanquam efficientis cauſæ, noſtra verò, tanquam recipientium, & cooperantium. Vt expreſſe in epiſtola ad Paulinum ait Auguſt. his verbis, Ignorans Dei iuſtitiam: id eſt, eam quæ datur ex Deo, & ſuam volens conſtituere, quæ eſt ex lege. Argumenta in contrarium. ¶ Sed ecce argumenta, quæ non ſolum ab aduerſariis, ſed à noſtris etiamnum inter diſputandum ex Pighio & aliis catholicis obiiciebantur. Quis audeat ante tribunal Chriſti iuſtitiam ſuam propriam reprçſentare, & non potius ſolam illam Chriſti? Sumus enim omnes filij Adæ in iniqui-tatibus concepti, natíque filij iræ: quorum proinde omnia opera (vt ait Propheta) ſunt ſicut pannus menſtruatæ. Eſa. 64. Ipſe autem eſt, vt ait Ioan. propitiatio pro peccatis noſtris: delēs (vt inquit Paul.) quod aduerſus nos erat chirographum decreti, & affigens illud cruci. Ergo niſi ſua iuſtitia, nobis imputetur, non eſt noſtra ſufficiens. Ait enim Apoſtolus, paſſiones Rom. 8. huius temporis non eſſe condignas ad futuram gloriam quç reuelabitur in nobis. Quod intelligit de ipſis etiam officiis, quç in gratia fiunt. Nam cum eis loquitur, quibus ſpiritus te-ſtimonium reddit, eſſe filios Dei. Et Dauid, Non intres in iu-dicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu Pſal. 42. tuo omnis viuens. Vnde Aug. Væ, inquit, hominū vitæ quā-tumcunque laudabili, ſi remota miſericordia iudicetur. Auguſt. Et Iob, Verè ſcio quòd ita ſit, quòd non iuſtificetur homo com-

poſitus Deo. Et infra, Si habuero quidpiā iuſtum, non reſpō-
debo: ſed meum iudicem deprecabor: ergo noſtra quantacū-
que ſit iuſtitia, non eſt ſufficiens, niſi ab illa Chriſti nobis im
putata, ſupplementum accipiat. Sicut ait Apoſtolus, Eum
qui non nouerat peccatum, pro nobis deus peccatum fecit,
vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo. Ex his conficit Pi-
Pighius. ghius, quod iuſtitia nobis inhęrens, ſi ſtricte exigatur ad regu
lam diuinam, non eſt perfecta, ſed illa potius Chriſti, nobis
Simile à Iacob. imputata, iuſtificamur. Et ſubdit exemplum, quod quemad-
modum Iacob ſub diſsimulato habitu fratris veri primoge-
niti occultatus accepit benedictionem patris, ita nos acce-
pturi ſumus gloriam ſub aliena perſona Chriſti. Hæc tamen
omnia ex vna æquiuocatione detorquentur in ſiniſtrum ſen
Reſponſio. ſum. Quiſnam vllo pacto hæſitet, quin filij Adæ, qui ex no-
ſtra natura & facultate nihil dignitatis adferre poſſumus in
cōſpectum Dei, ſolam poſsimus iuſtitiam Chriſti culpis no-
ſtris prætendere: cuius iure ſumus & filij & hæredes regni?
At cum dicimus, Chriſti, genitiuus hic non deſignat ſubie-
ctum: vt ſit ſenſus, Iuſtitia quæ eſt in Chriſto (vt iſti allucſ-
nātur) ſed eſt nota efficiētis cauſæ: vt ſit ſenſus, iuſtitia quam
illa Chriſti, Deo accepta, in nos influit. Quod eſt dicere,
Omnes ſumus grati & accepti tanquam membra Chriſti:
iuxta verbum citatum Pauli, Vt efficiamur iuſtitia Dei in
ipſo. Cui intellectui commodum eſt exemplum Iacob ſub
effigie Eſau. Verūtamen illam iuſtitiam inæqualiter & non
totam ſecundum quantitatem quam habet in Chriſto, parti-
cipamus, ſed vnuſquiſq; (vt ait Paulus) ſecundum opera ſua
& prout geſsit in corpore. Alias neq; eſſent manſiones mul-
tæ in domo patris, neque ſtella differret à ſtella in claritate.
Auctoritates autem in contrarium inductæ libro.3. inter diſ-
putandum de ſatisfactione & meritis operum ſunt affatim
expoſitæ. Quas vbi inſpexeris expoſitiones, liquido cernes,
quàm his quæ diximus, nihil refragentur. Quod ſi opponāt
nobis imputatores iſti, quod diuus Aug. & alij forſan, non-
nunquam vtantur hac voce imputationis iuſtitiæ Chriſti,
reſpōſum ſibi putent ab eodem Auguſtino de prædeſt. ſanct.
cap.14. quod vſurpabant, pro eo quod eſt communicari, hoc
eſt,

eſt,participari & impartiri nobis: quia nulli erant tunc qui ſenſum huius verbi deprauarent. Hoc autem ætatis,vbi malum inde ſenſum iſti hauriunt,vel exponendum eſt ſane imputationis verbum,vel prorſus de medio tollendum. Quod autem Auguſt.vbique acceperit in ſenſu S.Thomæ, & aliorum ſcholaſticorum,pro eo quod eſt participari,id eſt, communicari ſecundum inæquales portiones,patet de ſpi.& lit. cap.9.vbi exponens illud Pauli,Iuſtitia Dei manifeſtata eſt, ait,Non dixit,iuſtitia hominis,ſed Dei:non qua Deus iuſtus eſt,ſed qua induit hominē cum iuſtificat impium. Et cap.11. exponens illud,Iuſtus autem ex fide viuit,ſubdit,Hęc eſt iuſtitia Dei quæ in teſtamēto veteri velata, in nouo reuelatur: quæ ideo iuſtitia Dei dicitur, quod impartiendo eam iuſtos facit:ſicuti domini eſt ſalus,qua ſaluos facit.Et cap.32.id repetit explicatius.Et in enarratione Pſalmi.30.ſuper illud,In tua iuſtitia erue me, Iuſtitia enim Dei,inquit,eſt,quæ noſtra fit,cum donatur nobis. Et ſuper eodē verbo pſal.70. In tua, inquit, iuſtitia, non in mea: nam cum ero iuſtus,tua iuſtitia erit:quia iuſtitia mihi abs te data iuſtus ero:& ſic erit mea vt tua ſit: id eſt, abs te mihi data. Bene ergo & catholice, præſens Synodus Tridentina Seſſione.6.cap.7. determinauit, vnicam eſſe cauſam formalem noſtrę iuſtificationis:ſcilicet, iuſtitiam Dei: nō quidem illam qua ipſe iuſtus eſt (illa enim meritoria eſt & efficiēs noſtræ)ſed qua nos iuſtos facit: quia videlicet ab eo donati renouamur ſpiritu mentis noſtræ.: & non modo reputamur, ſed vere iuſti nominamur & ſumus. Iuſtitiam in nobis recipientes vnuſquiſque ſuam, ſecundum menſuram, quam ſpirituſſanctus impartitur ſingulis prout vult, & ſecundum propriam cuiuſque diſpoſitionem & cooperationem. Et can. 10. eos condemnat, qui aiunt, per iuſtitiam Chriſti formaliter nos iuſtificari:& can. 11.eos explicatius, qui aiunt hominem iuſtificari ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, excluſa gratia & charitate, quæ in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum diffunduntur,nobiſq; inhærent. ¶ Neque vero poſſum hic non meminiſſe, quàm ſuis iſti furiis exagitentur aduerſus eccleſiam,vt omnia con temerent, quæ ſibi aduerſantur. Initio ſtatim, cum mate-

Synod. Triden.

ria iuſtificationis in diſputationem & conſultationem miſſa eſt,nonnulli vmbras quaſdam decretorum in commentariis proferebant, vt ex ſingulis,quod ad rem faceret, carperetur. Vnam tribus ante menſibus q̃ Seſſio haberetur ſurripuerũt: & perinde acſi fuiſſet diffinitio Concilij,ita ex illa nacti ſunt occaſionem debacchandi in Synodum. Mitto q̃ impudẽter, at q̃ calũnioſe & ignorãter,ex hoc vno loco coniicito. Aiũt, quod negamus, ſanguinem Chriſti ſufficere ad integrã æter námq; hominis iuſtificationẽ: & ideo quod in merito Chriſti diminutũ eſt, affirmamus eſſe operibus humanis, tanq̃ re pretioſiore præſtandum. Quis vnquam vel Pelagianorum hæc dixiſſet? ſane, quæ neque dæmoniorum auderet vllum cogitare.Sed nihili faciũt, qualiter nobis imponãt,dum opprobrio nos & improperio exponant credulæ plebis. Cum ab hac nos tam lõge diſtemus blaſphemia, vt dicamus, opera præcedentia gratiam nullius eſſe valoris, quo minus gratis iuſtificemur: opera vero ſequentia, ſuum totum habere pretium ex gratia Chriſti. Sed quod præſentem locum ſpectat,demirãtur,quomodo pugnãtia loquamur, ſcilicet quod nemo conſequi valeat ſalutem,niſi in merito paſſionis Chriſti: & tamen aliam in nobis requiramus inhærentem iuſtitiam. Cum tamen nos ſimus qui demiramur,vt non videãt, quemadmodum aer non niſi à ſole illuminatur: ſed tamen non niſi per lumen quod ab ipſo recipit. Non enim iuſtitia noſtra defectũ eius ſupplet, quæ eſt Chriſti,at effectus ipſius eſt.Neque negamus efficaciam iuſtitiç eius:ſed quod ſit cauſa formalis. At quid ad nephandas inuectiuas & tragœdias reſpondere pergimus?Locus nobis potius quo eccleſia iacet deplorãdus eſt, atque orandus Deus: vt vel propter gloriam ſuam aliquando nos reſpiciat.

Impudentia & calumnia ſcholiorũ ſuper decreta in certo authore.

De interpretatione diuinæ paginæ,quibus locis ſola fides enunciari uidetur iuſtificationis cauſa. Cap. 21.

HAud quidem difficile iam modo eſt,ex his,quæ hactenus controuerſa ſunt, & pro modulo captúque noſtro conſtituta, aduerſariis de ſua ſola fide reſpondere. Argumenta omnia ex authoritatibus quàm plurimis diuinæ paginæ conficiunt. De quarum proinde

inde intellectu tota inter nos lis eſt. Sunt autem loci plures, quàm quos ſigillatim perſequi, ſit adeo neceſſarium. Eo pręſertim, quod idem ferme eſt omnium interpretamentum, atque adeo iudicium. Sunt autem plerique apud Paulum, in duabúſque potiſsimũ epiſtolis, quæ ſunt ad Rom. & ad Gal. Aſſumpſerat enim in vtraq; negotium defendendi cauſam fidei Ieſu Chriſti, aduerſus eos qui ex iudaiſmo cõuerſi proprijs meritis ſeruatæ à ſe legis arrogabant iuſtificationis beneficium. Iactãtes, quod Chriſtus fuerat illis promiſsus, tanquam merces cuſtodiendæ legis: cuius proinde obedientia & operibus, cum olim iuſtificabantur, cum etiam promeruerant myſterium redemptionis: vt in capite commentariorum ſuper ipſum Paulum latius à nobis explicatum eſt. Contra quem errorem opponit Apoſt. obfirmátq; diuinam veritatem. Scilicet neque aduẽtum Chriſti, neque perinde vllius vnquam iuſtificationem operibus cuiuſpiam legis, meritíſve alicuiꝰ hominis adſcribi poſſe. Sed aſtruit, quod vti Deus tum gratis promiſit redemptorem, tum ceu fidelis promiſſor gratis miſit, ita nemo vnquam ex operibus vllis, ſed ex vna fide Chriſti, vel explicita, vel implicita iuſtus habitus eſt, haberíve poteſt apud Deum. Vnde vbi primum ſermonem iniit de euãgelio Rom. 1. virtus, inquit, Dei eſt in ſalutem omni credenti, Iudæo primum & Græco: id eſt, vniuerſis mortalibus, ſiue in lege ſcripta, ſiue in lege naturæ degentibus. Et citat illud Abacuch, Iuſtus ex fide viuit. At ne confuſa citatio & abſq; ordine indigeſtus authoritatum aceruus ſatietatem faciat, in tres digeſsimus formas locos arguendi iſtorum. Primum autem cõfeſſionem vtrique partium communem præfigamus. Nempe quod fides ſit ad ſalutẽ neceſſaria, vt ſuprà iam ſtabilitum eſt: dicente Paulo, quod ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Quoniam accedẽtem ad ipſum neceſſum eſt credere, quod ſit, & quod remunerator ſit. Sed an illa ſola ſufficiat, de hoc diſcrepamus. Et à parte affirmatiua, primum argumentum Lutheranorum ſumitur ex notamine vniuerſalitatis. Porro quod in ſacra pagina in vniuerſum omni credenti promittitur ſalus. Enimuero vbi Paul. virtutem Euãgelij, infirmitati legis, ſiue ſcriptæ ſiue natura-

Argumentum epiſtolarum ad Rom. & ad Gal.

Diuina veritas.

Triformis locus argumentorum.

Fides neceſſaria.

lis contraponit, nullius noſtri officij meminit, præter vnam fidem. nam virtus, inquit, Dei eſt in ſalutem omni credenti:
Rom.1. ergo ſola fides ſufficit. Etenim ſi aliud quicquam requiſitum eſſet, non dixiſſet vniuerſaliter, omni credenti, ſed modo adhibito: puta credenti, & ſimul amanti, vel operanti: vel quid ſimile. Eiuſdem formæ ſunt, & ponderis authoritates, in
Rom.3. quibus ſimilis nota eſt vniuerſalis: vt ſtatim cap. 3. Iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes, qui
Ioan 3. credunt in eum. Et Ioan. 3. Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Et, Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitū daret: vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitā æter-
Ioan.6. nam. Et cap. 6. Hæc eſt voluntas patris mei, qui miſit me: vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æter-
Actu.13. nam. Et Actuum. 13. Per hunc (ſcilicet Ieſum Chriſtum) vobis remiſſio peccatorum annunciatur ab omnibus, quibus non potuiſtis in lege Moſi iuſtificari. In hoc enim omnis qui
Galat.3. credit, iuſtificatur. Eodem pertinet illud Galat. 3. Concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio Chriſti daretur credentibus: nam tantundem eſt, acſi dixiſſet, Vniuerſis cre-
Ioan.11. dentibus. Sicuti & Ioan. 11. Ego ſum reſurrectio & vita: qui credit in me, non morietur in æternū. Acſi dixiſſet, quicunq;
A conuertibilibus. credit in me. Eſt ergo locus, & ſedes argumēti à cōuertibilibus, Si enim ad naturā hominis requiſitum eſt, vt ſit rationalis, & quicquid eſt rationale, eſt homo, reuera rationalitas ſufficit ad conſtituendam ſpeciem hominis: & ſecum adfert omnes eius qualitates. Pari demonſtratione, Si ad ſalutem requiritur fides, & cuicunque credenti oblata eſt ſalus, fides ſola ſufficit. Id quod facto ipſo, & prædicatione Chriſti confirmatur. Nam quoſcunque à variis languoribus ſeruabat, ab iis vnam exigebat fidem. Vnde ſæpenumero repetit, Fides tua te ſaluam fecit: Et, Sicut credidiſtis fiat vobis. Quaſi tota vis, & poteſtas ſalutis in vna ineſſet fide. Cui maxime con-
Ioan.1. cinens, & illud Ioannis eſt, Dedit eis poteſtatem filios Dei
Secundus locus. fieri his qui credūt in nomine eius. ¶ Secundus locus eſt à ſigno excluſiuo, quod Apoſtolo eſt frequētiſſimum. Ait enim
Roma.

Roma.3. Arbitramur hominem iuſtificari per fidem, & non ex operibus legis. Similiter ad Galat.2. Non iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti. Et Ephe.2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donũ eſt, non ex operib⁹, vt ne quis glorietur. Ex his extruitur argumentum. Excluſiua enunciatio (qualis eſt, Sola nos fide iuſtificari) per duas expoſitorias propoſitiones, affirmatiuam, & negatiuam (vt dialectici loquũtur) cõprobatur, ambæ liquidæ ſunt apud Paulũ: ergo ſola fide iuſtificamur. Subſumpta propoſitio inde patet, quod cum fidem opponat operibus, operũ appellatione quãcunq; actionem noſtram excludit à cauſis iuſtificationis. Acſi dixiſſet, fide iuſtificamur, & nullã præterea re. Hanc quærelã deplorat Melanthon in ſuis locis communibus, atque in nos exprobrando iacit. Si diſplicet, inquit, excluſiua, ſola, tollant etiam ex Paulo illas excluſiuas gratis, non ex operibus &c. Nam hæ quoque ſunt excluſiuæ. Ad robur & confirmationem huius accedunt & alia præterea multa eiuſdem energiæ: veluti eſt illud quod ſtatim in teſtimonium eiuſdem veritatis, cap.4. adtexit ex hiſtoria Geneſis.15. Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Quo intendit demonſtrare, ante datam legem iam Abraham fuiſſe iuſtum per fidem: atque adeo nemini obuenire iuſtitiam, quaſi debitam mercedem operanti: ſed credenti in eum qui iuſtificat impium, fidem reputari ad iuſtitiam. Vbi videtur eandem facere excluſionem, vt nos inſtruat, ſola fide gratiam Dei obtineri. Vnde Ioan.6. vbi Chriſtus admonuerat turbas, vt operarentur cibum permanentẽ in vitam æternam, interrogantibus illis, quid facerent, vt operarentur opera Dei: id eſt, quæ placita eſſent Deo, & accepta ad vitam æternam, nihil aliud reſpondit, niſi vt credatis in eum quem miſit ille: acſi ſolum illud ſufficiens eſſet. ¶ Tertius argumentandi locus exiſtit ex natura ipſa euangelicæ promiſſionis: quæ ſola fide: id eſt, mẽtis aſſenſſione apprehenditur. Et hic eſt vnde profertur punctũ totius diſſenſionis inter nos & ipſos: vt cap.5. dilucidum fecimus. Quam argumentationem malis auibus auſpicatus eſt Luther. in de liber. chri. &.1.art.ad

Rom.3. Excluſiua. Melanthon. Rom.4. Gene.15. Ioan.6. Tertius locus. Luther.

Leonem. Syllogiſmus eſt talis, Vnum ſolum verbum Chriſti, pollicentis nobis remiſſionem peccatorum, neceſſarium eſt ad ſalutem: veritas autem verbi ſola fide, hoc eſt, mentis aſſenſione ſuſcipitur, & apprehenditur: ergo eadem fide apprehenditur diuina miſericordia, per quam gratis iuſtificamur. Ita illic intelligit illud Luther. quod non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei: Et, Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos: ſcilicet, quod verbo fide apprehenſo iuſtificamur: Et, Corde creditur ad iuſtitiam: Et, Iuſtificati ergo ex fide, pacem habeamus. Et eodem videri illi poterat alludere Paul. vbi euangelium vocat virtutem ad ſalutem reuelatam omni credenti. Porro inde colligit art. I. ad Leonem, quod ſacramenta non conferunt gratiam; ſed fides illarum promiſſionum, Qui crediderit, & baptizatus fuerit: Et, Quorum remiſeritis peccata, &c. Hanc eandem viam quibuſpiam aliis haud diſſimilibus locis ſcripturæ com-

Galat. 3. munire pergunt, vti eſt ad Galat. 3. Concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſsio Ieſu Chriſti daretur credentibus. Ecce quomodo promiſſio, aiunt, ſalutis credendo recipitur. At quo nos Achille conuictos arbitrantur, illud eſt ver-

Actu. 11. bum Petri Actu. 11. Huic (ſcilicet Chriſto) teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius, qui credunt in eum. Nã nomen, inquit Philippus, (quod cauſam iuſtificationis ſignificat) ſola fide apprehenditur.

Reſponſio. ¶ Ad hanc tamen tam inſtructam argumẽtorum phalangem, qui ſyncere, & abſque præiudicio, ea quæ explanata ſunt, prælegerint, non ita multum expauebunt: nam facile iudicabunt, quàm non ſit ſolidus ſenſus, quem ex huiuſmodi elogiis ſibi videntur exprimere, attamen vt ex ordine ad ſingula reſpondeatur, nonnulla ſunt iacienda fundamẽta.

Primum fundamẽtum. Primum. Quicquid ſit de ſenſu, vox ipſa, Sola fide iuſtificari, male audit apud apoſtolos Petrum, & Iacobum, teſte Auguſtino, de fide & operi. cap. 14. tanquam ex verbis deprauatis Pauli violenter extorta. Nam propter hanc extortam hæreſim ait, reliquos apoſtolos ſuas edidiſſe epiſtolas: cuius authores Petr.

Petrus & Iaco. deprauatores appellat epiſtolarum Pauli. Et Iaco. (inquit Auguſt.) vehementer infeſtus eſt eis, qui ſapiunt fidem ſine ope-

operibus valere ad ſalutem, vt illos etiam dæmonibus comparet: dicens, quod etiam dæmones credunt, & contremiſcunt. Secundo ſupponitur, epiſtolam Pauli ad Romanos obſcuram eſſe admodum, intelle&úque difficillimam. Id quod non ſolū Orig. Aug. & quotquot eam exponunt, agnoſcunt: ſed Petrus ipſe apoſtol. huius nos rei curauit admonitos, dicens, eſſe in Paulo quædam difficilia intellectu. Quo fit, vt quodcunque de hac re extiterit dubium in Paulo, interpretandum ſit per alios apoſtolos, qui hac de cauſa, Auguſtino aſſertore, veluti eius interpretes, ſcripſere. Imo vero tertio ſuppone̅dum eſt, quod quamuis neque Petr. neque vllus vnquam Patrum huius nos admonuiſſet, per ſe eſt euidentiſſimum, omnia loca ſcripturæ, quibus ſola fides profertur cauſa iuſtificationis, neceſſe habere, vt adhibito temperamento interpretentur, alias nequiret ſcriptura ſacra, à contradictione vindicari. Hoc fundame̅tum obiecerim clamoribus iſtorum, qui nobis exprobrant, quod cū ſint teſtimonia expreſſa ſcipturæ, ſola nos fide iuſtificari, alia nos opera requirimus. Non enim ſumus nos qui cōfingimus, ſed eadem diuina pagina, quæ tam aperte exigit alia, tum ſacramenta, tum opera noſtra, præter fidem, non ſolum ad augendam, ſed ad comparandam iuſtitiam. Vt, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto. Et, Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Et, Pœnitentiam agite. Et, Niſi pœnite̅tiam egeritis. Et, Spe ſalui facti ſumus. Et, Qui diligit me, diligetur à patre meo. Et, Qui non diligit, manet in morte. Quæ quidem ſente̅tiæ, & quas huius generis plures antea commemorauimus, manifeſte contradicere̅t illis, quod fide ſine operibus iuſtificamur: niſi per catholicā intelligentiam conciliarentur. Igitur cū excluſiua hæc, Sola fide iuſtificamur, duabus propoſitionibus (vt præfati ſumus) exponatur: ſcilicet fide iuſtificamur, & nulla alia actione noſtra, prius examinanda eſt affirmatiua. Nimirum cur ſi fides aliis vtitur ſodalibus, ipſa, ſi non ſemper, ſaltem frequentius ennuncietur in ſcriptura cauſa iuſtificationis, vt ex prima argumentatione apparet? Mox quantum ad negatiuam reſpondendum, quæ ſunt illa opera, quæ excluduntur. Vt de priori dicamus, vniuerſales illæ authori-

Secundū fundame̅tum.

2. Pet. 3.

Tertium fundame̅tum.

Teſtimonia ſcripturę contra ſola fide.

Duę expone̅tes excluſiuæ.

tates primi ordinis,quibus omni credenti promittitur ſalus, duas videntur de fide aſſerere qualitates: ſcilicet, neceſſitatem & ſufficientiam ad ſalutem: conſtat veruntamen, non eundem ſenſum exhibere de vtraque: ſed enunciant, fidem eſſe ſimpliciter neceſſariam:quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo: ſufficientem tamen, ſi per charitatem operetur. Nempe ſi credens pœnitentia & aliis ſimul operibus, præueniēte diuino auxilio, diſponatur, quæ opera fides ipſa nos commonet ad ſalutem eſſe neceſſaria. De neceſſitate fidei pa-

Senſus verus. tentiſſimus eſt ſenſus Pauli. Sane cuius mens eſt, fidem ita cõferre cũ veteri lege, vt lex nõ fuerit neceſſaria, niſi puſillo illi peculiariter, & exiguo populo: fides autē vniuerſis mortalibus. Et hoc eſt, quod ait de euangelio, Virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti, Iudæo primum & Græco: id eſt, non ſolum Iudæis, quibus primum promiſſum eſt, ſed vniuerſo mundo. Sed ad demonſtrandum amplitudinem fidei, quod non ſolũ cœpit in euangelio eſſe neceſſaria omnibus, verum quod eadem erat, per quam ſeruabãtur antiqui, ſubiũgit, iuſtitiam Dei in eo reuelari ex fide in fidem: id eſt, ex fide antiquorum Patrum in fidem noſtram. Quę licet eadem ſit ex parte obiecti, illi autem ex teſtimoniis prophetarum, in quibus olim loquebatur Deus, credebãt venturum, quem nos ex ore Chriſti & eius apoſtolorum credimus adueniſſe. Attamen quo pacto fides ſufficiat, relinquit tãquam per ſe notiſsimum. Primum, ex aliis locis ſcripturæ, exigentibus pariter & ſacramēta, & alia opera. Vt, Qui crediderit, & baptizatus fuerit: vbi inuito Luthero, ſacramentum copulatur fidei in cauſa iuſtificationis. Secundo id præſupponebat Paul. ex iure naturæ. Etenim (quod iugiter repetendum eſt) fides naturam non damnat, ſed tantum culpam, Neque eius abrogat iura: ſed perficit potius: ibidē auxilia ſufficiens, vbi natura deficit. Quare naturæ opifex Deus in reuelatione fidei lumē preſupponebat naturale, quo intelligeremus, ita nos fide iuſtificandos, ſi obicem non opponeremus eius gratiæ. Eſt enim naturale ius (quod cap. 1. præfari ſumus) vt qui inimicus eſt alteri, non aliter quàm per facti pœnitentiam mutata mēte poſſit in gratiam illius reſtitui. Quin vero

Reuelatio fidei lumen præſupponit naturæ.

ro vbi rationes iſtæ ceſſaſſent, quamuis ſcriptura proclamaret, ſola nos fide recõciliandos, ex notione, & ingenio ipſius fidei erudiremur eatenus intelligendum eſſe, quod fides ſola oſtenderet nobis ſalutis oſtium, & ſemitam. Enimuero fides, vt ſecundum ſuam ſubſtantiam ab aliis ſecernitur virtutibus, nihil aliud eſt, quàm ſydus, & lumen, oſtendens nobis viam, non ſolum per quam debent iuſti progredi, ſed per quam gratia ipſa iuſtificationis ineũda nobis eſt: ad ſalutem vero non ſatis eſt viam noſſe, niſi greſsibus volũtatis intres: non ergo ſufficit ſola fides. Porro hoc ſignificat diffinitio Pauli: ſcilicet, Subſtantia ſperandarum rerum argumentum non apparentium. Nempe, quod munus eius ſit, futura nobis illa bona præmonſtrare, vt ſpes inde noſtra erigatur, & excitetur amor Dei, atque adeo pœnitudo commiſſorũ noſtrorum: quibus paſsibus ad ipſum veniamus, ac deinceps promouendo perueniamus. Id quod elogium illud ab Apoſtolo citatum ex Abacuch, euidentiſsime in fauorem noſtrũ proclamat: tantum abeſt, vt aduerſariis faueat. Vbi enim dicit Propheta, Iuſtus ex fide viuit: ſeu (quod alia litera habet) ex fide ſua, ſiue Dei intelligas, ſiue ipſius iuſti, non ſentit, fidem eſſe vitam iuſti, & formam totam, qua eſt iuſtus: ſed plane quod fides alliciat iuſtum ad obeunda iuſſa opera legis, ſuſtineátque ipſum in laborum patiẽtia propter ſpem. Quaſi dicat, iuſtus non prius recipit præmium ꝙ̃ operetur: ſed in futurũ ſperans operatur. Qui ſenſus perſpicue patet in verbis Prophetæ: vt ſcienter ante nos alij adnotarunt. Animat enim illic dominus, ore ipſius, homines ſegnes, & vecordes, qui non niſi præſentibus mouentur. Quibus ait, Viſus procul & apparebit in finem, & non mentietur: ſi moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus eſt, nõ erit recta anima eius in ſemetipſo: iuſtus autẽ in fide ſua viuet: id eſt, ſpe per fidẽ reuelata durabit in opere. Et Apoſtolus ipſe ad Heb. 10. eundẽ prorſus depromit ſenſum: vbi ait, Nolite itaq; amittere cõfidentiam veſtrã, quæ magnã habet remuneratione̅: patientia enim vobis neceſſaria eſt, vt voluntate̅ Dei faciẽtes, reportetis promiſsione̅. Adhuc enim modicũ, aliquãtulumq; qui vẽturus eſt ve-

Fidei ingenium.

Iuſtus ex fide viuit

niet,& non tardabit:iuſtus autem meus ex fide viuit:quod ſi ſubtraxerit ſe,non placebit animæ meæ.Perpendat hic oculatiſſimus quiſque,quem nobis ſenſum & Propheta,& Apoſtolus exhibeant illorum verborũ,Iuſtus ex fide viuit: verum exprimi inde poſſit,in ſola fide conſiſtere vitam, an potius, quod tantum ſpem noſtram fides erigat,vt per opera charitatis,præeunte fauore Dei, tum ad ſuam cõciliandam gratiam adparemur, tum deinceps operam impendamus augendæ.

Fidei primus motus.

Ergo vbicunque omni credenti elogia diuina ſalutem pollicentur, & vbiuis per fidem atteſtantur hominem iuſtificari, id tãtum ſignificatur, quod fides ſit primus motus in nobis, vnde nos incipit Deus ad ſe conuertere:ſane per quam oportet credere, quod ipſe ſolus ſine vllis noſtris præcedentibus meritis iuſtificat impium:ſine quo motu,neque ſperare poſſumus, neque diligere. Atque adeo in iuſtificatione fides eſt dux, & reliqua opera aſſeclæ. Vnde Aug. ſuper pſal.31. Vbi fides non eſt, bonum opus non eſt:videlicet, ſimpliciter bonum. Bonum enim opus intentio facit:intentionem autem fides dirigit. Eſtque eadem ratione fides initium,exordium, & fundamentum chriſtianæ pietatis: vt ait in de prædeſt. ſanct. Quin vero.1.ad Cor.Paul.Fundamentũ,inquit,aliud, nemo põteſt ponere,quàm quod poſitum eſt: quod eſt Chriſtus Ieſus.Idem vtique pollet Chriſtus & ſui fides.Atque ille eſt germanus ſenſus illius,Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri,his qui credunt in nomine eius. Quoniam extra fidem nominis Chriſti nulla extat poteſtas ad ſalutẽ. Et quoniam principium & cauſa prima(vt eſt apud philoſophos)virtute continet effectus, iure ſuo & merito fides prædicatur cauſa iuſtificationis. Nam niſi noſtra obſtaret libertas, fides ſuo ingenio ferax eſt omnium bonorum: ſpei quippe genitrix, & charitatis parens. Sed tamen quia diſtinctæ ſunt virtutes, & nos liberi ad ſingulas ſumus (vt cap. 7. diſſerebamus) reuera non ſola ſufficit ad iuſtitiam. Quamobrem licet Chriſtus in Euangelio fidei ſemper tribuebat miracula,quæ in ſanandis languoribus vtriuſque hominis faciebat, tanquam fundamento religionis, tamen de eadem Magdalena, cui dixit, Fides tua te ſaluam fecit,prædixerat, Remittun-

Dedit eis poteſtatem.

tuntur ei peccata multa,quoniàm dilexit multum.Edocens, quod illa ratione fides ſaluam fecerat, qua charitatem accen derat,vt cor ſaluificis pœnitentię lachrymis emolliret,diſpo neretque diuinæ ſuffundendę gratiæ.¶ Vt autem ad enarrationem authoritatũ ſecũdi ordinis, quæ excluſiuæ ſunt,procedamus,non defuerunt, quòd vbicunque Apoſtol. fide ait, hominem iuſtificari, & non ex operibus legis, illas præciſe excluſas cerimonias interpretarentur, ſacramentáq; & vmbratilia ſacrificia, quæ nihilo plus proderant, quàm vt delineata figura eſſent euãgelicæ veritatis,atque adeo veluti infirma,& egena elementa(quod ait alibi) populũ illum quaſi ſub pœdagogo agentem,de venturo Deo erudirent,eiúſque expectatione ſuſtẽtarent. Etenim cum Hebræi conuerſi tam ſe de illis cerimoniis iactarent, intentio fuit Pauli,aiunt iſti, perſuadere,non cerimoniis illis, ſed fide ſub eis velata comparaſſe iuſtitiam,quotquot in illa lege fuerunt iuſti. At vero penitus ſpeculanti verba Pauli,perſpectiſſimũ eſt,quod non ſolum cerimonias ſed totam legem,imo non tantum ſcriptã legem,ſed & legem naturæ,& quæcunque opera viribus naturalibus facta, excludit. Et hæc eſt ſententia Auguſtini de ſpi.& lit.cap.13. & ſequentibus. Et Hiero. ad Cteſi.& ferme Patrum præcipuæ notæ.Quin Paul.omnibus id luculentius ediſſerit. Comparando enim fidem ad legem, quæ non iuſtificat,ſed tantum oſtendit rationẽ peccati,ait ca.7.Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces. Quod præceptum, cum ſit in decalogo, palam monſtratur (vt ſcite adnotat Aug.)propoſitum Pauli fuiſſe,quod neque opera decalogi iuſtificarent. Sed non neceſſe habemus mendicare verba Pauli.Nam ab ipſo ſtatim initio epiſtolæ exerit mentem ſuam, conferẽs Iudæos cum Græcis, concludẽnſq; omnes ſub peccato, neque ſua quęuis opera virtutẽ habuiſſe iuſtificãdi:ſed omnes egere gloria dei. Vnde cõtinuo ſubdit, Arbitramur iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis. In operibus ergo legis ſcriptæ depingebat omnia opera cuiuſcunque legis, vt quæ non eſſent ſolida ad ſalutem ſine fide. Veruntamen quia gentes non ſibi vſurpabãt merita iuſtitiæ,vti Iudæi, ideo peculiariter excludit opera Iudaicæ le-

Ad authoritates.2. ordinis.

Auguſt.

Hiero.

Compara tio fidei ad legẽ.

gis. Quocirca comparatio fidei ad opera legis non eſt prorſus eadem, quæ euãgelij ad legem veterem: ſed eſt comparatio fidei Ieſu Chriſti ſub quacunque lege vtcunque cogniti, ad opera eiuſdẽ legis. Et hoc eſt, quod ait, excluſam eſſe gloriationem humanã per legem, nõ factorum, ſed fidei. Nẽpe, quod nemo qui ab initio mũdi adeptus eſt iuſtitiam, gloriari poteſt ex operibus ſuæ legis: ſed ex fide Ieſu Chriſti. Officiũ quippe legis tantum eſt iubere, & iubendo docere rationem peccati. Sed fides ſola eſt, quæ docet, vnde debeamus petere auxilium ad implendam legem. Vnde Aug. loco citato, Sic intereſt, inquit, inter legem & fidem, vt quod operũ lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Non quod fide ſola impetretur ſalus, ſed quod per fidem petamus auxiliũ: ſubdit nanq;, Lege operum dicit Deus, fac quod iubeo: lege fidei dicitur Deo, da quod iubes. Legem ergo fidei non ſolum vocat euangelium ſed agnitionem fidei: nam & antiqui etiam in lege naturæ, per eandem fidem implorabant ſubſidia. Tametſi per antonomaſiam, euangelium dicatur lex fidei, quia in ipſo per aduentum Chriſti patefacta ſunt myſteria, quę ſub lege veteri latitabant: iuxta illud Pauli, Prius autem quàm veniret fides ſub lege cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem quæ reuelanda erat. Præfati hæc ſumus de comparatione fidei ad opera legis, vt per eam planus fiat, & conſpicuus intellectus Pauli. Porro, quod in iuſtificatione ſolum abdicat, repellítq; opera præcedentia fidem, vt vbicunq; ait, Arbitramur hominem iuſtificari per fidem, & non ex operibus, nihil aliud ſibi velit, quàm quod nulla opera præcedentia fidem, ſint vllo modo cauſa, aut merita iuſtificationis: ſed fides ſit initium, vnde præueniente Deo incipit motus conuerſionis noſtræ, & bonorũ operum, quæ deinde ſubſequuntur. Sic Aug. in prologo enarrationis pſal. 31. exponit illud, Ei qui non operatur, credenti autẽ in eum, qui iuſtificat impium, fides reputatur ad iuſtitiam. Non quod abſque noſtra cooperatione, ſola fides iuſtificet, ſed non operanti, inquit, id eſt impio iacẽti in peccato, atque ideo non bene operãti: hoc eſt, nihil meriti adferenti ad ſuam iuſtificationem: credentĩ tamen per auxilium Dei, fides reputatur illi ad iuſtitiam.

Galat 3.

Sed

Sed quę fides? illa ſcilicet, quę per charitatem operatur. Vnde ſtatim ſubdit Apoſto. teſtimoniũ Pſalmiſtæ, Sicut Dauid dicit, beatitudinem hominis cui Deo acceptam fert iuſtitiam ſine operib⁹: quod eſt, ſine præuiis meritis. Nã quod non excludantur opera, quæ diuina ope concurrunt vna cum fide, Pſalmus ipſe explicat: ſubiungens, Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Hãc ob rem Lutherus in de liber. & ſui ſequaces, more ſibi obſeruatiſsimo, dimidiatã illam, & detruncatam allegant veritatẽ, Corde creditur ad iuſtitiam. Nanq; ſi alterum membrum adhiberent, quod eſt, Cõfeſsio autem fit ad ſalutem, perſpicerent, quod fidei vbiq; debet eſſe confeſſio comes. Porro ad ineũdam gratiam Dei, illa confeſſio, quæ eſt deteſtatio criminũ propter ipſum: ad colẽdam vero, illa quę fit, corde, ore, & opere in eius gloriã. Fides ergo ſine operibus, non excludit motus ſpei, & charitatis, quorũ initium eſt fides. Sed idem ſignificat, ſine operibus, quod gratis nullis præcedẽtibus meritis. Quare idẽ Aug. de fide & oper. cap. 14. Cum dicit, inquit, Apoſto. arbitrari ſe hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis, non hoc agit, vt pręcepta, ac profeſſa fidei opera iuſtitię contemnantur, ſed vt ſciat ſe quiſq; per fidem poſſe iuſtificari, etiam ſi legis opera non præceſſerint: ſequuntur enim iuſtificatum, nõ pręcedunt iuſtificandum. Dicit, ſequuntur: non quod in puncto iuſtificationis non ſit neceſſarius aſſenſus, & cooperatio noſtra, ſed quod prius natura infunditur gratia iuſtificans, q̃ opera ſint meritoria: præcedunt tamen cum actu fidei in genere cauſæ materialis, vt ſupra explicatum eſt. Et ideo ſubdit, quod vbi ait Paul. fide nos iuſtificari, nũquam qualemlibet fidem, qua in Deum creditur, ſed eam ſalubrem planeq; euangelicam definiuit, quæ per dilectionẽ operatur. Ecce quomodo fides dum iuſtificat, operatur per dilectionem: vt non ſolum actu fidei (licet ſit primus) ſed etiam ſpei & charitatis diſponamur ad gratiam, per quam iidem actus efficiantur merita gloriæ. Et non ſicut aiunt aduerſarij, quod ſola fide ſine alio præuio actu, recipimus gratiam: quam gratiam ſubſequitur charitas. Nam quamuis de infuſa charitate id verum ſit, ta-

Auguſt.

Lutherani.

men præit actus etiam ſpei, charitatis, & pœnitentiæ: ſicuti ipſi fatentur, præire actum fidei. Et de gra. & lib. arb. cap. 8. Audi, inquit, & intellige, Non ex operibus dictum, tanquam tuis ex teipſo tibi exiſtentibus, ſed tanquam his, in quibus te Deus finxit: id eſt, formauit, & creauit. Sicut ait Paul. Ipſius ſumus figmentum creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis. Hic attende lector, quod ſolum excludit Paul. opera noſtra propria: non tamen illa, quibus Deus ſpeciali ope nos coopei rantes conuertit. Hæc enim noſtra cooperatio nihil obſtat, quo minus gratis conuertamur: ſicuti neque obſtat ſecundū aduerſarios actus ipſe fidei, quo, licet ſit noſter, apprehendimus (vt aiunt) iuſtitiam. Et de prędeſt. ſanct. cap. 7. (vbi comparat fidem, & opera, quæ inde naſcuntur, Iſraeli, & Iudæ, qui ex Iſraele genitus eſt) ex fide, inquit, ideo dicit Paul. iuſtificari hominem, non ex operibus, quia ipſa prima datur, ex qua impetrantur cætera quę propriè opera nuncupantur, in quibus iuſte viuitur. Ait per fidem impetrari cætera: quia docet à quo debeamus petere auxilium ad faciendum vera opera, hoc eſt, pertinētia ad ſalutem. Ad hunc modum, licet non adeo fuſe, & explicate loquuntur omnes ſancti. Atque

Ambro. Melanthon.

eundem prorſus ſenſum faciūt verba Ambroſij, quæ Melanthon in ſua apologia aperte ait ſibi contra nos patrocinari. Sunt enim verba Ambroſij, Nemo glorietur in operib⁹, quia nemo factis ſuis iuſtificatur. Sed qui iuſtus eſt, donatum habet, quia poſt lauacrum iuſtificatus eſt. Fides ergo eſt, quæ liberat per ſanguinem Chriſti, quia beatus ille cui peccatum remittitur, & venia donatur. In his autem verbis, quid rogo contra nos profert Ambro. Ait neminem factis ſuis iuſtificari: id eſt, factis propriis: ſed fide per ſanguinē Chriſti. Quod nos fatemur: ſed tamen fide per charitatem operante, vt explicatum eſt. At nil opus eſt in ſententiis Patrum recēſendis longius progredi: determinatio eſt eccleſiæ catholicæ ante annos plures, quàm mille, quid nos Paul. docuerit, vbi ait, Non ex operibus. Nanque illud omnino edocet, quod ſancitum eſt aduerſus Pelagium: ſcilicet, ex operibus noſtris: id eſt, viribus noſtri liberi arbitrij neminem iuſtificari. Et ideo Paul. ad Ephe. 2. pro eodē accipit, Non ex operibus, &, Non

ex

ex vobis. Quod verbũ, ſi iſti cõſyderatè æſtimarẽt, cognoſcerẽt nõ excludi opera oĩa noſtra: puta q̃ à nobis cooperãtibus fiũt, præueniẽte deo: ſed illa q̃ omnino ſunt à nobis. ¶ Sed & de fide Abrahę vnũ verbũ ſubiũgã. Cõfirmãt p̃cipuè Lutherani ſola nos fide iuſtificari, teſtimonio, qđ Paul. ex. Gen. 15. in hãc ſentẽtiã accerſit, Credidit Abrahã deo, & reputatũ eſt illi ad iuſtitiã. Ad cuius primũ omniũ dextrã intelligẽtiã id prę mittẽdũ eſt, ꝙ demiror, neq; ab ipſis, neq; à noſtris fuiſſe adnotatum. Illũ inquã locũ nõ allegat Pau. tali ſenſu vt aſtruat, tũc primũ fuiſſe Abrahã iuſtificatũ .i. ex iniuſto effectũ iuſtũ. Illud nãq; affirmatur de illa fide quã adhibuit deo ꝓmittenti ſibi ſemẽ, iuxta ſtellarũ numerũ: & id quidẽ ex ſterili, & demortua Sara. Quod verò Abrahã iam pridẽ fuiſſet iuſtus, extra dubitationẽ eſt: ſiquidẽ iam iuſſu dei peregrinatus fuerat in terrã Chanaã, peragrauerátq; Aegyptũ, & auſtralẽ plagã, quatuórq; debellauerat reges in virtute dei. Quin verò neq; in dubiũ dandũ eſt, quin anteq̃ ei deus primũ loqueretur in Haran, fuiſſet eius amicus. Sicuti Noe, & multi ex ſuis progenitoribus, & Sara, & Loth. Per illã ſcilicet fidẽ, quæ erat ſuffiiciẽs in lege naturę. Quin optimũ crediderim fuiſſe tũc Abrahã omniũ mortaliũ, cũ quo deus de altiſsimis myſteriis Chriſti, accepta, datáq; fide paciſceretur. Parauerat enim animũ, cui ſua arcana commiſſurus erat. Igitur Paul. illo teſtimonio duo intẽdit ſtabilire. Primũ, ꝙ ante circũciſionẽ, atq; adeò ante legẽ ſcriptã fuiſſent iam homines iuſti. Cõtra tumorẽ Iudæorũ, qui ſoli illi ſacramẽto tribuebãt cauſam iuſtificationis ab originali culpa. Secũdũ, ꝙ nullũ vnquã fuit opus iuſtũ, niſi ꝙ procederet ex fide: atq; adeò fidẽ eſſe fundamẽtũ, & exordiũ ſalutis. Vnde verbũ illud, Reputatũ eſt illi ad iuſtitiã, nihil aliud ſignificat, q̃ ꝙ aſſenſus ille fidei fuit act⁹ iuſtitię meritoriúſq;, & deo acceptus: ſicut opus iuſti. Quale profectò & illud eſt euãgelij de Publicano, Deſcẽdit hic iuſtificat⁹ in domũ ſuã ab illo. Nõ enim eſt ſenſus, ꝙ tũc primũ ex iniuſto factus eſt iuſtus, vt. c. 4. dicebamus: ſed ꝙ illa cõfeſsio peccatorũ, & oratio nõ confidẽtis in ſuis operibus vt Phariſæus, fuit opus iuſtitiæ. Atq; eodẽ intellectu audiẽda eſt ſeries illa iuſtorũ, in quibus oſtẽdit Apoſt. ad Hebr. 11. neceſsitatẽ fidei. Non

Fides Abrahæ.

Fides Publicani.

enim duntaxat loquitur de prima iuſtificatione,ſed in genere,quod nullum vnquam opus fuit iuſtum, niſi ex fide proce
Heb.11. deret. Et ideo ait,Fide plurimã hoſtiam Abel,q̃ Chain obtulit.Fide Noe aptauit archam. Fide Abraham vocatus obediuit.Scilicet, ꝙ fide oſtẽdente vnum Deum remuneratorem, atq; adeò ſpe præmij opera illa ex dilectione eiuſdem dei faciebãt iuſta. Ex iſtis ergo locis non ſolum nõ elicitur, ſolam fidem ſufficere, verũ id palam colligitur, quod vt nullum opus fieri poteſt iuſtè coram deo, niſi ex fide proficiſcatur, ita neq; fides eſt per ſe ſufficiẽs,nõ ſolũ ad colẽdam, & multiplicandã amicitiam Dei,verũ neq; ad ineũdam ſine aliis operibus auxilio dei factis,quæ ipſa fides oſtẽdit eſſe neceſſaria. Et eodem refertur mẽs Iacobi interpretãtis Paulũ, & fidẽ Abra
Iacobi.2. hę. Qui profectò non id tantũ intẽdit,quod fides cooperatur operibus ad augmẽtum iuſtitiæ,vt aliqui interpretantur,ſed etiã quòd neq; prima iuſtitia acquiratur ſola fide ſine operibus dimanãtibus ex ipſa fide per auxilium dei. Nam in genere loquitur,ita proponẽs, Quid proderit,fratres mei,ſi fidem quis dicat ſe habere,opera autẽ non habeat?nũquid poterit fides ſaluare eũ?Et ſubdit, Fides ſi nõ habet opera, mortua eſt in ſemetipſa. Quod certè non ſolũ intelligitur de Chriſtiano relapſo, ſed quòd ſi infidelis certiſsimam fidẽ haberet Euãgelio,non tamẽ faceret,quę illa docet ad aſſequendã iuſtitiam, fides otioſa eſſet. Et ideo ſubdit, quòd Abrahã pater noſter ex operibus iuſtificatus eſt,offerẽs filiũ ſuum Iſaac:id eſt,nũquã illa fides quã præſtitit deo, fuiſſet opus iuſtitiæ,niſi proponeret facere iuxta præceptum Dei. Et ita fides cooperata eſt operibus,ipſiſq; eſt deinceps adulta,& cõſummata. Idẽq; mõſtrat in fide Raab meretricis:quippe quę nõ eſt ex fide tãtum iuſtificata:ſed quia credẽs exploratoribus pollicẽtibus ſe eam ſeruatũ ire,qui dei iuſſu veniebãt,ſpe, & amore dei abſcõdit eos. Intẽtio ergo Iacobi eſt,quod ab ipſa ſtatim aſſecutione iuſtitiæ inchoat fides per opera charitatis operari. Vn-
Auguſt. de Aug.lib.83.quæſtionũ.q.76.vbi hanc materiã ex profeſſo dilucidat,cõcilians Paulũ dicẽtem,fide hominẽ ſine operibus iuſtificari, cũ Iacobo, dicẽte fidẽ cooperari operibus,ait, primũ loqui de operibus præcedẽtibus fidẽ: alterum verò de ſubſe-

ſubſequentibus. Veruntamen non ſolum intelligēdum eſt de ſubſequētibus gratiā iuſtificātem, ſed ſuo etiā modo de ſubſequentibus natura fidem, ac diſponētibus ad infuſionem gratiæ. ¶ Subſequitur tandē, vt ad tertium reſpondeamus argumentum, quo puncto axis vertitur huius cōtrouerſiæ. Ait de libert. Chriſt. Luthe. omnia reiicienda opera, non modo extera, verum etiam ſpeculationes, meditationes, & quicquid per animi ſtudia geri poteſt: quoniā nihil horum quicquam prodeſt. Sed vna re, eáque ſola opus eſt advitam, iuſtitiam, & libertatem Chriſtianam. Ea eſt ſacroſanctum verbum Dei, euangelium Chriſti, ſicut ait veritas ipſa, Ego ſum reſurrectio & vita, qui credit in me, non morietur in æternum. Verbum autem ſola fide, vt aſſenſus eſt mentis, apprehenditur, ſola ergo ſufficit. Imprimis, quòd ſolum verbum ſit tota noſtra ſalus, recens, inauditúmque idioma eſt. Chriſtus enim in parabola ſeminantis, non docet verbum eſſe totam frugem: ſed ſemen, inquit, eſt verbum Dei. Et ſecundum cooperationem terræ in qua ſeminatur, ait ferre fructum. Quòd ſi cadat ſecus viam, neq; herbeſcere permittitur à volucribus cæli. Et alibi, Qui audit verba mea hæc, & facit ea, ſimilabitur viro ſapienti, domum ſuam ędificanti ſupra petram. Si verò audierit, & non fecerit, ſimilis erit viro ſtulto ędificanti ſuper harenam. Verbum ergo euangelicum eſt quidem cauſa ſalutis noſtræ: eſt enim virtus in ſalutem omni credenti, ſed tamen virtus tanquam ſemen & fundamentum. Igitur non ſatis eſt ad ſalutem, vt ſola fide apprehēdatur verbum: id eſt, aſſenſu mentis credatur promiſsioni, niſi vna credentes cooperemur Deo per charitatem ad conuerſionem, & iuſtitiam noſtram. Agnoſcimus ergo, credētes accipere remiſsionem peccatorum per nomen Chriſti, vt docet Pet. non ita tamen vt ſola fide aſſentientes apprehendamus, ſed fide per charitatem operante. Non enim auſcultamus Philippum recētem euangelicū in locis cōmunibus commentātem, ꝙ ſolo aſſenſu fidei, quo apprehēditur verbum, apprehēditur iuſtitia, ſed Philippum olim euangelij miniſtrum in Actibus apoſtolorū rogantem Eunuchum, antequam baptizaret, an crederet ex toto corde. Ex toto quippe corde credere, idem eſt, quòd

Ad tertiū ordinē authoritatē

Lucæ. 8.

Philip. Melan.

Actu. 8.

ait Chriſtus, diligere ex toto corde. Vbi cōmonemur neminem recipi in gratiā dei, niſi actu charitatis,& pœnitētiæ feratur in peccata,quæ impedimento ſunt diligēdi eum ex toto corde. Sed hic iam audio noſtros homines clamorib⁹ nos obruētes,& querimoniis,cur ita illis iniquè imponim⁹: quia nos,inquiūt,non negamus pœnitētiam neceſſariā,neq; verò opera:quin etiam ita fidei tribuimus per charitatē operari,vt vbiq; inclamemus comites eſſe indiuiduos. Nemo ſanè eſt inter nos,qui vobis imponat.Nā ſatis ſupra demōſtrauimus, oretenus,vos prædicare,quod iuſtificamur fide per charitatē operātē:re tamē negatis.Nā etſi admittatis neceſsitatem pœnitētiæ, nullā tamē diſpoſitionē eſſe vultis ad gratiā.Et quāuis dicatis charitatē infundi pòſt natura, q̄ gratiā, nullū eius tamē motū agnoſcitis, quo in Deū ipſo præueniēte moueamur ad obtinendā gratiam: ſed fide ſola vultis,vt recipiatur. Quin duo ſecum pugnantia dicitis.Nēpe,ꝙ fides iuſtificans includit charitatem,& tamen iuſtificat prius natura q̄ adueniat actus charitatis.At fide ſola iuſtificari,ait in locis cōmunibus Philip.nihil aliud pollet,q̄ gratis iuſtificari. Hoc tamē nunquam extorquebit à nobis.Non enim idem eſt gratis,& per fidē:ambo quippe tanquā duo enunciat Paul.puta gratis per fidem:gratis,quia nullis præcedentibus meritis. Per fidē autem,non ꝙ ipſa ſit ſola,quę iuſtificat,ſed præueniente ſpiritu ſancto FIDES QVAE PER CHARITA-
Syn. trid. TEM OPERATVR.Ita S.Synod.eodem ſancto ſpiritu edocta exponit Paulum Seſ.6.c.8. ſcilicet,ꝙ vbicunq; Apoſt. dicit iuſtificari hominem per fidem, & gratis, ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt,quem perpetuus eccleſię catholicæ conſenſus tenuit, & expreſsit: vt ſcilicet per fidem ideo iuſtificari dicamur,quia fides eſt humanę ſalutis initium,fundamentum & radix omnis iuſtificationis, ſine qua impoſsibile eſt placere Deo,& ad filiorum eius conſortium peruenire.Gratis autem iuſtificari, ideò dicamur, quia nihil eorum, quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides, ſiue opera ipſam iuſtificationis gratiam promereatur.

Finis ſecundi libri.

FRA-

FRATRIS DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS, ORDINIS PRAEDICATORVM, DE NATVRA ET GRATIA, LIBER *Tertius.*

De obligatione iuſti ad obſeruantiam legis. *Cap.* I.

QVæ pars in diſtributione operis huic demum tertio libro relinquebatur,ea erat de poteſtate iuſtificati hominis. In ſingulis enim quatuor ſtatuum, quos efformandos inſtituimus, eum ſecuti ordinem ſumus,vt primum in tali ſtatu & habitu conſtitueremus hominem, ac deinde quæ eſſet ipſius facultas ad virtutis opera expenderemus. Ad hunc quippe modum de homine diſſertum nobis eſt:primum in puris naturalibus, mox in flore naturæ integræ:ac denique in caſu naturę corruptę. At quia de homine in gratiam reſtituto,amplior habendus fuit ſermo, proximum librum explicando reconciliationis rationem & modum,totum inſumpſimus: huius verò priorem partem de facultate iuſti: poſteriorẽ verò de gratiæ certitudine occupabit diſputatio. Porrò autem trina facultas ſemper agnita fuit & confeſſa à S.Patribus,& theologis,hominis per gratiam Dei iuſti,eiúſque fauore,& auxilio nixi.Sanè ad complendum opera legis,& ad ſatiſfaciendum pœnitentiæ fructibus,pro remiſsis peccatis: ac demũ ad merendum vitam æternam. Quam prorſus triplicem poteſtatem Lutherani abnegare abiuraréque pertendunt. At quo ad primum membrum deſcendamus, præuidere eſt opus,an forte de homine iuſto contradictoria proferant circa diuina præcepta.Luther. in eo libello, cui titulũ fecit de liber.Chri. ita hominem huiuſmodi libertate per ſolam fidem donatum extulit, vt penitus à tota lege liberauerit. Et ſimul nihilominus eadem pagella docet,præcepta legis impoſsibilia eſſe omnia,quæ à nobis impleantur. Quin verò ex eo quòd ſunt nobis impoſsibilia, fit, inquit, vt vnico actu fide impleamus omnia. Intuere, quo euaſerit veſania illa,quam idcirco

Diuiſio libri.

Trina facultas.

Lutheranorum cõtradictio.

Lutheri veſania. tam multis reprobauimus lib. I. ſcilicet quòd concupiſcentia poſt remiſsionem in baptiſmo ſemper maneat peccatum, ea démque prohibeatur illo mandato, Non concupiſces. Exinde enim colligit, quòd ſit omnino concupiſcentia carnis, ineuitabilis tranſgreſsio. Quin verò cum inclinet hominem cõtra omnia præcepta, omnium ſit virtute (etiam citra conſenſum voluntatis) tranſgreſsiones, quas euitare non poſſumus. Sed tamen qui fide, ait, certò credit, omnia condonari per Chriſtum, illa ſola fide non ſolum obtinet, vt non ſibi imputentur peccata illa, ſed totam legẽ implet. Atq; adeò qui credit, inquit, lege iam liberatus eſt. Ex quo continuò conficit, nullam eſſe virtutem, niſi fidem, neq; aliquod eſſe peccatum præter incredulitatem: iuxta illud ad Ro. II. Concluſit deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur. Hæc verborum tamen portenta ſui ſeipſa enarratione produnt, q̃ ſint abſurda. Nam primum, ſi ſola fide credentes implent omnia præcepta, quomodo ſunt completu impoſsibilia? Reſpondet Marti. quia ipſe Deus, qui præcipit, implet. Hoc certè falſiſſimum eſt. Nanque (vt maiorem explicationem in ſequentia capitula reſeruemus) non ipſe eſt qui credit ſibi: ſed nos ſumus qui illi credimus. Fides enim licet fiat ab ipſo, in nobis tamen eſt, non in ipſo. Vnde Augu. lib. I. retract. Licet Deus operatur, inquit, omnia in omnibus, non tamẽ credit omnia in omnibus. Si ergo per fidem implẽtur pręcepta, nos ſumus qui auxilio Dei implemus, atque adeo non ſunt nobis ſeruatu impoſsibilia. Sed de hoc paulò pòſt. Nunc enim hoc tantũ euincere damus operam, quòd iuſtus non protinus eximatur ab obligatione legis. Ita enim ait Luther. quòd iuſtus nõ operatur ex obligatione, ſed ex amore ſolum: iuxta illud Pauli, Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis. Vnde illam ſtatuit antitheſin. Chriſtianus homo omnium dominus eſt liberrimus, nulli ſubiectus, ſed tamen omnium officioſiſsimus: & ideo omnibus ſubiectus. Nos autem contrariam confitemur concluſionem. Chriſtianus quantacunque polleat ſanctitate, nullus à legis obligatione liberatur. Et primum omnium Luther. ſordidiſsimè permiſcet, ac confundit libertates diuerſas. Aliud enim longéq; diuerſum eſt, virum omni

Nulla virtus pręter fidem.

Contra Luthe.

Auguſt.

Lutheri antitheſis

Cõcluſio catholic.

Primũ argumentũ

omni officio,& ſanctitate progreſſum liberum eſſe à reniten tia, & moleſtia ſenſualitatis, aliud verò liberum eſſe à legis vinculo. Demus enim hominē,non ſolum vtcunque in gratia dei,ſed adeò prouectū,vt audeat cum Paulo dicere, Quis me ſeparabit à charitate Chriſti? Is profecto ex charitate,& filiali timore,omni procul poſito metu,operabitur: ſed tamen non propterea eſt liberatus à nexu legis. Obligatio quippe legis in hoc conſiſtit, quod qui contrafecerit,reus eius ſit, atque adeo indignationem & iram dei incurrat: quicunque autem, quantumcunq; iuſtiſsimus contra legem faceret,haberetur reus apud Deū: ergo vt ſumma quiſq; libertate faciat iuſſa legis,non tamen exēptus eſt à lege:ſed id tantum eſt aſſecutus,vt ſint ſibi leuiſsima,ac ſuauiſsima eius pręcepta. Quin verò etiam apoſtoli in gratia confirmati tenebātur lege. Aliàs,quid Paul. corpus tam acerbè caſtigabat,& in ſeruitutem redigebat,ne, cum aliis prędicabat,ipſe reprobus efficeretur, & ſeruari petebat à colaphizante ſe angelo Satanæ?Sed & ſanctiſsima virgo,quæ non ſolum fuit confirmata vt nec venialiter peccaret,ſed neq; vllum experta eſt tumultum carnis,aut tētationem ad malum,obligabatur lege, quā ſi tranſgrederetur, rea fuiſſet, & in culpa coram deo. Et tamen Lutherus, qui non ſolum agnoſcit luctam carnis cum ratione, ſed illam ait eſſe ineuitabile peccatum, non modò perfectiſsimos homines, ſed quemcunque iuſtum, in quo præter naturalem concupiſcentiam,extant corrupti habitus, & vis prauæ conſuetudinis,vult liberum eſſe à lege: & quòd ex amore omnia faciat. Nunquid non iſtud peſtilentiſsimum dogma, amoris fuco delinitum, in perniciem eſt omnium virtutum? Quot inuenias inter iuſtos etiam homines, qui,ſi lege eſſent ſoluti, opera ex amore vniuerſæ legis præſtarent? Vnus fuit Chriſtus, qui nulla legis obligatione opus habebat,eo,quòd cum homo Deus eſſet, repugnabat,vt opus aliquod etiam humanum, niſi iuxta diuinam regulam, agēret. ¶ Accipe contradictionem alteram abſoni huius dogmatis. Sacramentum fidei nihil aliud eſt, quàm profeſſio ſeruandæ legis: iuxta illud,Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, & docentes eos ſeruare omnia quæcunque

Duę libertates.

Obligatio legis.

Altera cōtradictio.

mandaui vobis:quid ergo eſt,quod contra obſtrepit Luther. per fidem liberari hominem à lege? An verò aliis quàm profeſſoribus legis dicebat Chriſtus, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata? Non homicidium facies: non adulterabis, &c. Eſt enim decalogus adeò iure naturæ mentibus hominum inſcriptus, vt neminem vnquam mortalium non obligauerit:quomodo ergo Chriſtus naturæ perfector, non illum edixiſſet profeſſoribus fidei? Vnde Pau. Rom. 3. Legem ergo, inquit, deſtruimus per fidem? Abſit, ſed legem ſtatuimus. Et ad Theſſ. 4. Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis vos à fornicatione, &c. Et ſubdit, Non ſicut gẽtes quæ ignorant Deum. Acſi dixiſſet, quos nos fides altius in notitiam Dei promouet, eo maiori nexu obſtringit ad ſanctitatis cuſtodiam. Nam, vt ait veritatis ipſe magiſter, Ille ſeruus, qui cognouit voluntatem domini ſui, & non ſe præparauit, & non fecit ſecundũ voluntatẽ eius, vapulabit multis: qui autẽ non cognouit & fecit digna, plagis vapulabit paucis. Vide quantum abeſt, fidem liberare à lege, vt potius ex cognitione fidei acceſsio fiat culpæ, tranſgreſſori. Et præterea confirmatur concluſio. Lex decalogi nihil aliud eſt, quàm, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum ſicut teipſum. In primo enim continentur pręcepta primæ tabulę, & in altero, pręcepta ſecundę: fides autem hoc nos ſuapte natura docet, & huc animos noſtros appellit, vt Deum & proximum diligamus: ergo ad hoc etiam nos lex euangelica aſtringit: atque adeò nullus Chriſtianus per fidem religatur à lege, ſed potius ad ſanctiſsimam eius cuſtodiam obligatur. ¶Poſtremum itaque atque euidentiſsimum argumentum ad prodendum hunc errorem, eſt, quòd ſi iuſtus liber eſſet à lege, non poſſet amplius iuſtitiam amittere: ſanè, quæ niſi per legis tranſgreſsionem, amitti nequaquam poteſt. Ad hoc argumentum duobus modis cogitare poſſumus, vt reſpondeant. Primo, quòd qui ſemel eſt in gratia accepto regenerationis lauacro, non poſsit amplius peccare. Hæc autem fuit hæreſis Iouiniani, vt refert Aug. lib. de hæreſ. ca. 82. quã etiam nunc S. Synodus Trident. can. 23. condemnat. Neque opus eſt in errore adeò manifeſto deuincendo tempus inſumere.

[Margin notes: Matth. 19. — Rom 3. — Theſ. 4. — Confir. — Poſtremũ argumentum. — Hæreſis Iouiniani. — Syn. Trid.]

mere. Non enim ſolum principes duos amicos Dei, Dauid inquam,ex veteri teſtamento,& ex nouo Petrum lapſos nouimus,verum & Adam in tanto gradu & felicitatis culmine conditum, atque ipſum etiam primum angelum, tanquam Luciferum exortum: vtpote & diuina cognitione ſplendidum,& diuino amore flagrantem,legimus cecidiſſe. Quocirca intelligere non poſſum,quid ſibi Bucerus obtendiculo illo velit, quo in concordantia huius controuerſiæ protegere nititur magiſtrum ſuum. Dicens,quòd fides iuſtificans ex eo liberet iuſtum à lege,quod qui fide viua credit,nihil aliud poteſt,quàm gloriam dei quærere, & hac metitur neceſſario omnia. Etenim falſiſsimum imprimis eſt,peccata venialia referri poſſe in gloriam Dei, à quibus tamen nemo iuſtorum incolumis eſt. Et præterea licet dum iuſtus perſeuerat in iuſtitia,committere nequeat peccata, quæ ſimul ſint cum gratia,eſt nihiloſecius ſemper in periculo peccandi. Nanque fides iuſtificans non liberat hominem à poſsibilitate peccandi: & ideo non eſt,cur liberet à lege prohibēte peccata. Quapropter,quod vehementius iſtos in ſuſpitionem criminis Iouiniani pertrahit,eſt,quod citant in teſtimonium ſuæ ſententiæ illud.1.Ioan.3. Omnis qui natus eſt ex deo,peccatum nō facit,quoniam ſemen ipſius in eo manet: & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natum eſt. Inde enim illi arguebant, iuſtum peccare non poſſe. Ad quod tamen Auguſt.& ſecundum eum S. Thom.2.2. q.24.ar.11. reſpondet, quod triplex eſt charitatis conſyderatio. Prima, quatenus eſt motus ſpiritus ſancti. Et ex hac parte charitas nullum poteſt admittere peccatum. Atque ad hoc pertinet perſeuerantia: quæ eſt donum ipſius ſpiritus ſancti,manutenentis nos. Secunda conſyderatio charitatis eſt ſecundum ipſius propriam rationem. Ex qua etiam parte repugnat illi peccatum, ſicut calori infrigidare. Et vtroque modo intelligitur verbum Ioānis, quod, qui natus eſt ex deo,peccare non poteſt,ſi ſolum conſyderetur ratio ſeminis,quod eſt in illo. Sed tertia cōſyderatio charitatis eſt ex parte ſubiecti: puta hominis in hac vita. Et hac de cauſa amitti poteſt charitas: quia cum fides,obſcura ſit cognitio, non oſtēdens nobis eſſentiam ipſam diuinam, nō ita

Bucerus. 1.Ioan.3. Triplex conſyderatio cha.

configit voluntatem noſtram deo, vt ſemper ſit in ipſum intenta: atque adeò nec tanti vigoris eſt, vt ſuperare omni ex parte valeat pugnas huius noſtræ militiæ: & ideo iuſti ſemper freno opus habent legis. Facialis autem illa viſio eſt, quæ beatos, moleſtia iam carnis exutos, ita in diuinum transformat amorem, vt nulla opus habeant cogente lege. Noſtri verò Proteſtantes, quod proprium eſt illius beantis viſionis, fidei volunt iuſtificanti tribuere. ¶ Altera verò reſponſio Lutheranorum eſt ad argumentum propoſitum, quã à ſuo ſunt magiſtro docti: videlicet ꝙ quãuis iuſtus gratiam poſsit, iuſtitiãq; perdere, id tamẽ non poteſt, niſi vno peccato incredulitatis: ſicuti iuſtitia non acquiritur niſi vna virtute fidei.

Secunda reſponſio

Lutherus. Ita enim lib. 1. c. 5. referebamus ex Luthero aduerſus Carolſtadium. Nullũ eſt peccatum niſi incredulitas, nulla iuſtitia niſi fides. Et de capt. Babyl. Nulla peccata poſſunt hominem dãnare, etſi velit, niſi ſola incredulitas. Neque habenti fidem dubitãdũ eſt de ſua ſalute, quia promiſsio ibi facta nullis peccatis eſt mutabilis, niſi ſola incredulitate. Et in deuotis monaſticis. Nulla opera credenti in Chriſtũ tam mala ſunt, quę poſsint eum damnare, & accuſare. Cernenda ergo hic eſt intentio iſtorum, perpendẽdumq; pũctum cõtradictionis inter nos, & ipſos. Intẽdunt, ꝙ cum deus ſimpliciter, & ſine depẽdentia ab operibus noſtris promiſerit nobis ſalutem, ſolum tenemur adhibere fidẽ illi promiſsioni nudè & abſolutè, ſine reſpectu impletionis aliorũ præceptorũ. Et ideo dixit Luthe. ſuper epiſto. ad Gal. ꝙ ſola fides neceſſaria eſt, cætera omnia opera liberrima, neq; præcepta, neq; prohibita. Cõfeſsio aũt catholica eſt, ꝙ promiſsio euãgelica non eſt nuda & abſoluta, ſed tali peccatoribus cõditione promittitur ſalus, ſi prçteritæ vitę pœnitẽtes proponant ſeruare mandata. Quãobtem vt ſola fides non ſufficit ad iuſtificationẽ, ita neq; abſoluit iuſtum ab præceptorum vinculo. Et ideo Synodus modò mentem iſtorum, plenè intellectã, condẽnauit. Nam can. 19. anathema eos pronunciat, qui nullum præceptum eſſe aiunt in euangelio, præter fidem, cętera verò indifferẽtia eſſe. Et can. 20. eos qui aiunt hominem iuſtificatũ, & quantumlibet perfectum non teneri ad obſeruantiam mandatorum Dei & eccleſiæ,

Punctum contradictionis.

Syn. trid.

cleſiæ,ſed tantum ad credēdum,quaſi euāgelium ſit nuda & abſoluta promiſsio vitę æternæ,ſine cōditione obſeruationis mandatorum. In his poſtremis verbis pun&im attingitur ra dix Lutherani huius erroris. Non enim præceptum fidei eſt tota lex euangelica. Haud quidem theologos præterit dubitatio illa,an infidelitas eſſet cauſa omnium peccatorum. Neque diffitētur, multa peccata ex debilitate & languore fidei promanare. Nam cum ex fide & ſpes noſtra ortum habeat, &officioſa charitas vegetetur,quo firmior eſt fides,robuſtior ſpes eſt,& ardētior charitas. Vnde Paul. poſtquā viderat arcana dei,nihil in reb⁹ metuebat, per quod poſſet ab eius charitate diuelli. ¶ At verò iis nihil obſtantibus tripertita ſtatuitur hic cōcluſio. Sanè, ꝙ neq; omnia peccata infidelitas ſunt vel incredulitas, vt iſti autumant, neq; infidelitas eſt omniū cauſa,neq; per quodcūq; peccatum expungitur fides. Primū membrum manifeſtum eſt. Nam licet omni peccato hæc ſit communis ratio:puta, quod ſit dictum vel factum,vel concupitum contra legem Dei,atq; adeo auerſio ab eius bonitate, differunt tamen ſpecie vitia,ratione conuerſionis ad obiecta diuerſa,quæ ab illo ſunt intenta, qui peccat. Nemo enim reſpiciens ad malum operatur,ſed ductus ſpecie boni. Quemadmodum virtutes ipſæ inter ſe diſtant ratione obiectorum, quæ ſingulis ſunt propoſita. Quocirca,vt virtutes, ſic etiā & vitia obiectis primum omnium diſcernuntur. Atq; omnium prima differētia eſt,ꝙ vitia illa,quæ ſunt proximè contra deum ſpecie ab illis differunt,quæ ſunt contra proximum. Sicuti virtutes tres theologicę,à moralibus. Quinimo propter diuerſas ratiōes quibus in deo differūt tria illa obiecta,ſcilicet, veritas,q̄ obiectū eſt fidei: & beatitudo noſtra,quo tēdit ſpes, & ſua in ſe bonitas,quæ obiectum eſt charitatis, diuerſæ virtutes ſunt,fides,ſpes, & charitas, diuerſáq; etiam impietatis crimina,infidelitas, deſperatio & odium dei. Porrò aūt neq; vniuerſa peccata circa temporariā bona eiuſdē ſunt gn̄is. Nā omne quod eſt in mūdo,aut cōcupiſcētia carnis eſt,aut cōcupiſcētia oculorū,aut ſuperbia vitæ. Quib⁹ verbis Apoſ. iuxta bonū, philoſophis tripartitū, ſpecies vitiorum diſcreuit. Eſt enim alia concupiſcētia naturalis,quæ ad tactū pertinet, vel

Theologi

Cōcluſio.

Ratio peccati.

Differentia peccatorum.

I. Ioan. 2.

ciborum &aliarum rerum,quibus indiuiduum conſeruatur, vel venereorum, quibus propagatur ſpecies. Alia verò animalis: quippe eorum,quæ ſola apprehenſione & poſſeſsione vel potius vſu delectant: vt pecuniæ, & id genus vtilium bonorum. Quarum primam vocauit Apoſt. concupiſcentiam carnis,& ſecundam,concupiſcentiam oculorum. Sed tertius appetitus eſt ſublimium bonorum, magiſque ſpiritualium: quales ſunt honores: atq; hunc nuncupauit ſuperbiā vitę. Sed

Grego. & ſub his tribus generibus agnouit Grego.31.moralium, ſeptem capitalium vitiorum ſpecies, theologis, imo Chriſtianis vniuerſis receptiſsimas,quas ad Ro.1.& ad Gala.5.commemorauit Paul. Quorſum hæc? Certè vt oſtendamus,non omnia crimina, eſſe peccata infidelitatis, ſed obiecta habere diuerſiſsima. Ex quo facillimè colligitur ſecundum mem-

Membrū ſecundū concluſionis. brum aſſertæ concluſionis: ſcilicet, non omnia enaſci peccata ex infidelitate, ſed vt ſuis ſunt obiectis diuerſa, ita ex diuerſis affectionibus, & animi ægritudinibus perpetrantur. Reuera qui vel ira percitus occidit, vel turpi amore captus labitur, vel auaritia ſordet, non peccat contra fidem: nam certus

Memb.3. eſt malè agere. Vnde conſequens tertium membrum fit concluſionis: ſcilicet, quod non per quodcunque peccatum extinguitur fides. Sicut enim in aliis virtutibus non quicunque peccat ex ira, amittit temperantiam circa delectabilia tactus, nec qui peccat contra temperantiam, amittit liberalitatem: ita neque quocunque peccato mortali amittitur habitus fidei, quo vere credimus, omnia nobis diuinitus reuelata, atq; adeò promiſsionem ipſam remiſsionis peccatorum, ſi volue rimus corda à noſtris iniquitatibus per gratiam dei reuellere.

Diuerſa præcepta. Quòd ſi diuerſæ ſint materiæ virtutum, & vitiorum, circa quas diuerſi noſtri affectus verſantur, diuerſiſsima etiam ſunt alia præcepta à præcepto fidei, atque diuerſæ obligationes, quales in ipſo diſtinctiſsimo decalogo ſeparatim exprimuntur. Atque adeò quod intentum eſt huius capitis, fides haud quaquam iuſtum eximit à lege, ſed legi potius ſubdit.

Argumenta Luthe. ¶ Vnus aut alter locus eſt ſcripturæ, quem poſſunt aduerſarij huic catholicæ veritati obmoliri, quippe verbum illud Pauli 1.ad Tim.1. Lex iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis, & non ſubditis,

ditis,impiis,& peccatoribus,&c.Et illud Gal.5.Si ſpiritu dei ducimini, non eſtis ſub lege: omnes autem iuſti ſpiritu Dei ducuntur:iuxta illud ad Rom.8. Qui ſpiritu dei aguntur,hi ſunt filij dei.Quibus accedit & illud.2.Corinth.3. Vbi ſpiritus domini,ibi libertas. Ad hæc autem facillima eſt, veriſsima,& planiſsima theologorum omnium reſponſio,niſi vniuerſos iſti reſpuiſſent.Sunt enim in lege virtutes duę.Prima, quod eſt regula noſtrarum actionum,cuius tranſgreſsio, peccatum eſt, & à qua legis virtute nemo excipitur. Nam omnis anima (inquit Paulus) poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, neque poteſt quiſquam Deo aut ſuis poteſtatibus eſſe ſubditus,niſi ſit ſubiectus legib⁹. Sed alia virtus eſt legis coerciua, quæ cogit incontinentem contra ſuas agere appetitiones, & hoc modo iuſtus, ille ſcilicet, qui ſedatas iam habet, & pacatas turbulentas paſsiones, non ſubditur legi, quoniam nutui ſpiritusſancti omni procul metu legis obſequitur. Reſpõſio.

De explicatione legis. Cap. 2.

Hoc itaque primum conſtituto, quod iuſtus non illico liberatur à legis vinculo ad iudicandum,an poſſit plenè ſatisfacere legi,quæ principalis eſt intentio in prima parte huius libri,breuis præmittendus eſt ſermo de explicatione legis:ſanè de qua,neque omnino aduerſarij nobiſcum conſentiunt.Atque in capite primum hæc ſancta cõfeſsio Chriſtianis ſupponenda eſt,quòd Chriſtus non ſolum à deo datus hominibus eſt,ceu redemptor, cui ſit fidendum, verum vt legiſlator cui eſt obediendum,vt Synodus Triden. can.21.ſanxit contra impios quoſdam,negantes fuiſſe legiſlatorem. Et quidem, quatenus res ad decẽ pręcepta ſpectat, quanuis vniuerſa ſint de iure naturę,& in lege veteri fuerint explicata,tamen in lege euangelica obligationem habent iuris diuini, eo quòd à Chriſto ſunt præcepta. Lex enim vetus ſimpliciter quantũ ad illius legis obligationem attinet, prorſus abolita eſt, & extincta in ipſo paſsionis momento, quo Chriſtus protulit, conſummatum eſt. Nam tranſlato ſacerdotio,inquit Paul.neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat. Vbi abſq; vlla exceptione totam legem expiraſſe docet, quoad vim Chriſtus, legiſlator Heb.7.

obligandi. Illud autem theologorum axioma, quod ex præceptis antiquis, cerimonialia antiquata ſunt & abolita: legalia verò non omnia, ſed moralia omnia permanſerunt, ſic intelligendum eſt, quòd prima, quia erant figura venturi Chriſti, non licet amplius præcipere in noua lege: ne ſint falſa ſigna. Secunda verò licitè integrari poſſunt, ſed tertia, quia erant iuris naturæ, neceſſarium fuit, vt iterato inſtaurarentur. Itaque decalogus præter obligationem naturalem, nullam prorſus habuiſſet in euangelio obligationem diuinam, propter vinculum antiquæ legis (quæ perinde tota ceſſauit, acſi nunquam fuiſſet) niſi denuo pręceptus fuiſſet à Chriſto tanquam à vero legiſlatore, & explicatore iuris naturalis. Vnde tanquam verus legiſlator multa exponendo mandauit, & cõmendauit ad idem ius pertinentia, quæ mundus tunc ignorabat. Vt, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnũ cælorum, Beati mites, & beati qui lugent, Siue conſilia ſint, ſiue aliquando pręcepta, nihil modò diſputamus. Neque verò ſolum vt ſcribæ & phariſæi legis enarratores, ſed tãquam poteſtatem habens, leges ponebat, Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non occides, ego autem dico vobis, Quicunque dixerit fratri ſuo racha, &c. Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis, ego autem dico vobis, Quicunque viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo. Atqui præter hæc naturalia adiecit, & præcepta ſacramentorum: Vt, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non intrabit in regnum cælorum: &, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis: & Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimul peribitis. Neque id tantum verum, vtcunque aduerſarij reſultent, facultatem fecit eccleſiæ leges condendi, quæ eſſent velut ſuarum antemurale, quibus vineam ſuam ſepierat, Non ꝙ ipſi deeſſet prudentia perfectiſsimè inſtituendi totum eccleſiæ ius: ſed quia ſciebat temporum, locorúmque varietatem, diuerſóſque hominum caſus nouis nonnunquam legibus indigere. At non eſt hic locus hęc preſsius tractandi: ſed hæc meminimus ad enarrandum canonem Concilij, qui hoc tempore fuit propter quoſdam

Tria genera præceptorum

Sacramẽtorũ præcepta.

Facultas eccleſiæ ad cõdendas leges.

dam neceſſarius. ¶Hac autem conſyderatione pręmiſſa, duo ſunt puncta, de quibus Lutherani à nobis diſſentiunt, intellectu neceſſaria ante diſputationem de ſatisfactione legis. Primum de explicatione præceptorũ: & alterum, an præter pręcepta ſint aliqua conſilia. De primo ergo puncto aiunt (vt eſt videre apud Melanthonem in loco communi de bonis operibus, & apud Bucerum in lib. de concord. controuer.) quod nos doctrinam operum præclarè tradimus de externa hypocriſi, aut de humanis cerimoniis: opera verò primę tabulę, & fontem bonorum operũ ignoramus, & obruimus. Et vocant externam hypocriſim, ſeptẽ præcepta ſecundę tabulæ. Siquidem hypocriſim diſcernunt à præceptis primę tabulæ, quam vocant internam iuſtitiam. Interna autem iuſtitia eſt, inquiunt, credere verbo Dei, timere Deum, confidere Deo, firmare ſemper fiduciam, ne vincat dubitatio quod ſumus in gratia Dei. Quę quidem dubitatio, aut contemnit Deum, aut fugit iratum, aut non verè inuocat. Ecce myſteria in quibus iſti collocant totam vitam Chriſtianam, ſuadentes hæc omnia exteriora, aut nihil, aut perparum referre: ſed totum negotium Chriſtiani intus conſiſtere in corde. Neque enim ſatis eluere eum poſſunt colorem, quo ſunt à magiſtro ſuo tincti, in de liber. Chriſt. vbi ait, nihil prodeſſe externa opera: ſcilicet, verſari in locis, & officiis ſacris, ieiunare, neq; voce orare, imo neq; interiores ſpeculationes, aut meditationes, pręter vnam fidem & fiduciam. Imprimis, quàm infra dignitatem loquantur de pręceptis ſecundę tabulę, quin verò quàm indignè de illis ſentiant, quis eſt, qui non videat? Putant enim in hoc tantum eſſe nobis iuſſa, quòd Deus nos voluit illis exercere, quibus tanquam teſtimoniis fidei ipſum glorificaremus. At verò ratione longè diuerſa diſcernit eccleſia catholica inter primam ac ſecundam tabulam præceptorum. Non enim diſtinguuntur vti externa opera ab internis: nam tam in prima, quàm in ſecunda præcipiuntur, & intima, & extera opera. Diſcrimen autem eſt, quòd cum Deus, & in ſe optimus ſit, ac propter ſe colendus, & naturæ quoque author, rerúmque genitor, cui noſtri cura eſt, & prouidentia, in duobus ſummam poſuit omnium mandatorum: ſcilicet,

Duo puncta diſcordiæ.

Melanth.

Bucerus.

Hæreſis.

Luthe.

Indignè Lutherani de ſecũda tabula loquũtur.

Diſtinctio primæ & ſecundæ tabularũ.

Diliges dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, &c.& proximum tuum ſicut teipſum. Ex quibus mandatis ait, vniuerſam legem pendere & prophetas. Primum autem quod ad ſuum ipſius pertinet cultũ, in prima tabula iuſsit tribus præceptionibus explicari: ſecundum autem, in altera, ſeptem aliis. Neque verò præceptiones primæ tabulæ, mentis ſunt

Primum præceptũ.

duntaxat meditationes, ſed in opera ſe etiam exerunt. Primum enim pręceptum non eſt formaliter dilectionis, ſed ipſius explicatio: ſcilicet, vnicum, trinúmque credere Deum, idola, vti deos falſos execrari, in quibus nihil eſt numinis: illum eſſe vnum, cui ſoli, cordis, oris, & operis laus, & cultus debetur. Secundum etiam pręceptum de ſanctificatione ſabbati non intus tantum in mente, ſed in cultu etiam exteriori poſitum eſt, atque adeò tertium de ſuo ſancto nomine non vanis iuramentis vſurpando. Quocirca nouum inuentum eſt, hoc penitus prima tabula præcipi, credere verbo Dei, cõfidere, & firmare ſemper fiduciam, ne vincat dubitatio, an aſſecuti fuerimus promiſsiones Dei. De quo latius lib. 3. in de certitudine gratiæ. Atqui vt in prima tabula opera etiam iubentur exteriora, ita & in ſecunda, opera quoque interiora. Non enim ſolum iubemur charos venerari parentes, externis pietatis officiis, ſed intimo etiam affectu. Neque tantum iubemur abſtinere à re vel thoro alieno, ſed non cõcupiſcere vxorem, aut rem proximi. Igitur (quod in principio proponebamus) & falſo, & indignè opera ſecũdæ tabulæ vocãt hy-

Hypocriſis.

pocriſim. Eſt enim hypocriſis, quando aliud extra in opere effertur, quàm intus fertur in corde: opera autem & officia charitatis in proximos ex fide & amore dei procedũt. Quinimo ſecundum ſcripturam, indicia ſunt veri amoris dei. Vn-

Rom. 13.

de Paul. Reddite, inquit, omnibus debita, Cui tributum, tributum, &c. Nam qui diligit proximum, legem impleuit, Nõ adulterabis, Non occides, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teip-

1. Ioan. 4.

ſum Et Ioan. quem dominus de ſuo pectore, charitatis præceptionibus lactauerat, ita, quę inde exugerat, denarrat. Chariſsimi ſi ſic Deus dilexit nos, & nos debemus alterutrum diligere. Deum nemo vidit vnquã. Si diligamus inuicem, deus in

in nobis manet, & charitas in nobis perfecta eſt: Et, Qui nõ diligit fratrẽ ſuum quem videt, Deum quem non videt quomodo poteſt diligere? Et, Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. Hæc eſt expoſitio Ioannis ſuper illud nouum mandatum Chriſti, quo nihil diſcipulis cõmendatius eſſe voluit, & ſanctius, quàm vt ſe inuicem diligerẽt, ſicut dilecti fuerunt ab eo. Vnde colligit, nullum eſſe exploratius indicium diuinæ dilectionis, quàm dilectionem proximi. Quare Paul. non ſatis habuit explicare vnitatem humani generis ex naturali vinculo carnis, quo compacti ſumus in vnum corpus. Sed vno, inquit, ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus. Et alibi, Membra ſumus corporis eius (puta Chriſti) de carne eius, & de oſsibus eius. In ſumma, tanti fecit Deus opera hæc externa, quibus charitatem colimus inter fratres, vt cum omnium bonorum in ſe ipſe diues, noſtrorum non indigeret, ita propriè cuiuſq; perſonam induit, vt non ſatis habuerit dicere, Quod vni ex iſtis feciſtis, pro me feciſtis, ſed mihi feciſtis. Et in poſtrema die totam præmonuerit iudicationem futuram, ſi cum fuiſſet nudus, veſtitus à nobis fuerit, ſi paſtus denique in fratribus fuerit, & ex charitate tractatus. Qua ergo fronte opera ſecundæ tabulæ hypocriſim Proteſtantes appellant? Dicentes totum negotium chriſtianum in corde cum ſolo Deo gerendum. Agnoſcimus enim verbum Chriſti liberatoris noſtri, Regnum Dei intra vos eſt, quoniam vt ait Paul. Lex noſtra lex ſpiritus eſt, ſed tamẽ eo modo eſt ſpiritualis, quo alibi explicat nõ eſſe regnum Dei eſcam, & potum: ſed iuſtitiam, & pacem, & gaudium in ſpiritu ſancto: iuſtitia autem, pax, & gaudium ſpirituale non cõſeruatur, niſi per exteriores actus. Luc. 17. Rom. 14.

¶ Secundum iſtorum à nobis diſsidium de lege Chriſti eſt, quod nullum in euangelio agnoſcunt conſilium, quod non ſit præceptum: ſi non particulare, ſaltem incluſum in præcepto de dilectione Dei ſuper omnia. Ex quo vt cap. ſequenti videbimus, eliciunt vnum argumentum ad confirmandum, quod non poſſumus huic præcepto ſatisfacere in hac vita. Nam quicquid homo facit, adhuc plus debet. Ob idque irrident nos, vt capitulo de ſatisfactione vide- Secunda controuerſia de conſiliis.

Libel.imper. bimus,quod cogitemus,nõ ſolum poſſe ſatisfacere legi, verum aliquid vltra ſupererogare. Quocirca cum in libello imperatorio,inſtãte Echio, ſcriptum eſſet, opera quidem à nobis fieri bona, quæ à Deo ſunt mãdata, & commendata,poſtea Bucer.circa finem libri ſui de concordan.controuer. reclamauit,ſatis fuiſſe poſitum mãdata. Quia nihil eſt,inquit, in euangelio,quod non procedat de mãdato dilectionis: reliqua vero opera, quæ ex humanis inſtitutis fiunt, prorſum cõdemnant,vt patet in ſuo didagmate,de quo articulo optime obuiatum illis eſt à Colonięſibus in antididagmate. De hoc autem articulo cõſiliorum dicam, quod ad præſens propoſitũ de ſatisfactione legis attinet,eo præſertim,quod nonnullos inter catholicos audiuimus de hoc dubitantes: quinimo contendentes, nullum eſſe opus ſupererogationis vel conſilij,ſed omnia eſſe præcepta. Etiam illud Matthæi.19.Si vis perfectus eſſe,vade & vende omnia quæ habes,&c. Cuius contraria idcirco concluſio conſtituẽda nobis eſt. Ratio qua maximè teſtimonia ſacra huius veritatis elucidantur,eſt hæc. Deus in operibus erga proximos illa tantum edixit nobis ſub præcepto, quæ pertinebant ad cuſtodiam charitatis: nam finis præcepti charitas: cætera vero officia, non erat, cur nobis iniũgeret ex neceſsitate: in his autem quæ ad cultum ſuum pertinent non eſt obligationem noſtram metitus ex magnitudine beneficiorum,quæ in nobis cõtulerat,creationis, & redemptionis, ſed omnia iuxta naturam noſtram ſuauiter diſpoſuit: illa tãtum præcipiens, quæ ſuam amicitiã ſeruarent,& quæ poſsibilia eſſent,neque adeo difficilia,non modo his aut illis hominum conditionibus,ſiue hoc aut illo loco vel tempore,ſed quæ omnibus quocunque tempore,& loco eſſent poſsibilia: reliqua vero in optione cuiuſque poſuit. Quare conſilia non ſunt per ſe perfectiora, quàm opera pręceptorum,ſed cum finis omnium mandatorum ſit perfectio charitatis,conſilia ordinantur ad maiorem eorum cuſtodiam. Quare licet non ſint neceſſaria, hac tamẽ ratione pertinent ad perfectionem. Vnde ſtatim Chriſtus in ſolenni illa legis promulgatiõe ante neceſſaria præcepta propoſuit perfectorum cõſilia, Beati pauperes ſpiritu. Nam pauperies non eſt

Bucer.

Concluſio catho.

Matth.5.

eſt neceſſaria, ſed legitimus bonorum vſus. Beati qui lugẽt: & his ſimilia. Et ideo ſubdit, Vos eſtis lux mundi: quaſi quibus cõpetit non ſolum iuſtitiam vulgariter colere, ſed egregie vſum etiam rerum licitum abiicere. Atque exhinc forte legitimus eruitur intellectus illorum verborum, Qui ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, minimus vocabitur in regno cælorum: qui autem fecerit, & docuerit, magnus vocabitur. Facit enim dubium, quomodo præcepta vocauerit minima, eum autem qui ſeruauerit, appellauerit magnum. Loquebatur ergo forte de operibus illis conſilij, quæ ex eo dicuntur minima, quia non ſunt neceſſaria, ſed tamen qui legitime ſeruauerint: ſcilicet, ad maiorem, & conſummatiorem præceptorũ cuſtodiã, futuri ſunt in regno cælorum, non qualeſcũque ciues, ſed magnates. Accedit & verbum Chriſti Matthæi. 19. Sunt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cęlorum, qui poteſt capere capiat. Cuius expoſitorem agit Paul. vbi ait, Bonum eſt homini mulierem non tangere, &, Volo omnes homines eſſe ſicut ego ſum. &, Dico non nuptis, & viduis, bonum eſt illis ſi ſic permanſerint, ſicut & ego: ſubdit autem, De virginibus præceptum domini non habeo, conſilium autem do, &c. Hæc autem communia ſunt. Sed rem paulo exactius vrgebo ex illo Matthæi. 19. Marci. 10. & Lucæ. 18. vbi dominus adoleſcentulo illi interroganti, quid faciẽdo vitam æternã poſſideret, legitur reſpõdiſſe, Serua mandata: mox dicenti, ſeruaſſe à iuuentute ſua, adieciſſe, Vade, & vende omnia quę habes, &c. Ille enim locus eſt, vbi perſpicaciſsime diſcernitur inter cõmunem ordinem præceptorũ, & ſingularem cõſiliorum acceſsionẽ. Bifariam autem interpretari vel deprauarẽ moliuntur hunc locũ aduerſarij. Primũ enim aiunt, adoleſcẽtem illũ fuiſſe Pharisæum, qui mentitus eſt ſeruaſſe præcepta, & ideo iuſſum eſſe relinquere diuitias, quę ſibi erãt impedimẽto. Quo videntur Hiero. & Orig. inclinare: ſed profecto nulla poteſt ratiõe negari, quo minus legẽ ſeruaſſet, quoad ſatis erat ad amicitiam Dei. Nã habetur Mar. 10. quod Chriſtus intuitꝰ eũ, dilexit eũ. Item quoniã ſi fuiſſet mẽtitus, nõ reſpõdiſset Chriſtus, Si vis perfectus eſſe, ſeu vt habetur in Marco, Vnum tibi deeſt: hæc

[Margin notes: Matth. 19. — 1. Cor. 7. — Matth. 19 — Mar. 10. — Interpretatio Praua. — Hiero. & Orige.]

enim verba ſupponũt, iam feciſſe iuuenem, quod ei dixerat Chriſtus neceſſarium eſſe ad vitam æternam. Hoc forte verum eſt, quod non ſeruabat præceptũ dilectionis modo perfectiſsimo, erogãdo bona ſua in pauperes, vt eſſet inter perfectos. Et illa forte fuit mens Hieronymi & Orig. vt author

S.Thom. eſt S. Thom. 2.2.q. 189. art.1. Repugnat enim perfectioni maxime chriſtianæ, vt tã diues eſſet, quàm ille creditur fuiſſe, vbi erant pauperũ greges, quibus potuiſſet bona ſua diſtribuere. Sed mentitus fuerit necne, nihil moror. Nam vt vtrauis pars vera ſit, manifeſtè colligitur ex litera, diſcrimen

Secunda interpretatio. conſiliorum à præceptis. Aliorum ergo eſt reſponſio, quod non ſolum ſeruare alia mãdata: ſed relinquere omnia, ſit neceſſarium ad ſalutem. Quare vbi ait Chriſtus, Si vis perfectus eſſe, non loquebatur de perfectione ſupererogationis, quæ nulla eſt, ſed de illa quæ eſt neceſſaria ad ſalutem. Propterea, quod vt refertur apud Marcum & Lucam, dixit, Vnũ tibi deeſt, vade, quæcũque habes vende, &c. Hæc autem interpretatio exinde deprehenditur falſa, quod ſi de tali neceſſaria perfectione intellexiſſet, in initio ilico interrogationis illam reſpõdiſſet eſſe neceſſariam, vbi iuuenis interrogauit, quid faciẽdo vitam æternam poſsideret. Cum ergo diſcrete, ait, Si vis ad vitã ingredi, ſerua mandata. Sed ſi vis eſſe perfectus, vende &c. manifeſte diſtinxit inter opera neceſſaria, & opera cõſilij. Vnde quod addit, Vnũ tibi deeſt, intelligitur, tum ad perfectionem, tum ad ſecuritatẽ perſeuerantiæ. Nam difficile eſt diuitibus perſeueranter agere ad vitam æternã, vt ſtatim ſubiecit Chriſtus. In ſumma, dicere, quod opera cõſilij, & maxime renunciare diuitiis, & illuſtribus ſtatibus ſeculi, ſit de neceſsitate ſalutis, eſt hæreſis condemnata aduer-

Hæreſis. ſus Pelagianos, vt refert Aug. in epiſtola ad Paulinum, vbi inter decem errores illum connumerat quintum: puta, diuites baptizatos niſi omnibus abrenuncient, ſi quid boni viſi fuerint facere, non reputari illis, neque eos habere poſſe regnum Dei. Neque profecto opus alia fuiſſet condemnatione, quàm quod aliàs condemnaretur tota religio chriſtiana,

1.Tim.6. quæ diuites permittit. Vnde Paul. quamuis admonitos nos fecerit, quod qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationẽ,

&c in

& in laqueum diaboli, nihil tamen amplius ſubiūgit, quàm Diuitibus huius ſeculi præcipe, non ſublime ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo, bene agere, facilè tribuere, &c.

De impletione legis in genere. Cap. 3.

HIs itaq; neceſſariis fundamētis ſubiectis, quęſtio eſt prima huius libri, vtrū iuſtus qui per fidē iuſtificantem non abſoluitur à lege, poſsit per gratiā adiuuātem, legi ſatisfacere. Lutherani enim in vtrūq; peccant extremū: dum aiūt, & quęcunq; iuſtū nexu legis per fidem abſolui, & neq; iuſtiſsimū legi poſſe ſatisfacere. At verò ne nobis imponere perſeuerēt, quod poſsibilitatē adimplendæ legis nobis adſcribamus, hęc ante omnia ſanctiſsima cōfeſsio, quæ nobis eſt cum illis cōmunis, ſupponēda eſt, quam lib.1. cap.22. & fermè per totū librū ſecundū contra Pelagianos ſancitā ab eccleſia eſſe monſtrauimus. Nēpe, quod abſq; diuino nutu, ſpecialiq; auxilio nequim⁹ implere diuina præcepta: ſcilicet, neq; omnia quātum ad ſubſtātiam actus, neq; minimū, quātum ad intentionē præcipiētis. Ita enim in Cōcilio Mileuitano & Africano cōfeſſum eſt, atq; etiā in Arauſicano. Cuius in canone.25. verba ſunt, Hoc prædicare debemus, & credere, quod per peccatū primi hominis ita inclinatū, & attenuatū fuerit liberū arbitriū, vt nullus poſtea aut diligere Deum ſicut oportuit, aut credere in Deū, aut operari propter Deū, quod bonū eſt, poſsit, niſi gratia eum & miſericordia diuina præuenerit. Et talia ferme verba protulit præſens Synodus Tridētina in primis canonibus tribus. Quam etiamnum fundamētalem concluſionem paulo poſt peramplius explicabimus: an ſcilicet præter gratiam habitualem, neceſſarium ſit quoque nouum auxiliū ad digne operādum & perſeuerandū. Nulla ergo de hoc eſt cōtrouerſia: ſed vtrū cum ſpeciali Dei auxilio homo valeat ſatisfacere legi. Hoc enim eſt, quod Proteſtātes apertiſsime, & pertinaciſsime inficiari pertendunt: vbiq; inculcantes, quod in hac vita, neque diuino fauore poſſumus ſatisfacere legi, ſed tantū inchoare. Quinimo ipſam inchoationem, opus omnino volunt eſſe Dei, & nullatenus noſtrū. Eſt autē error iſte, germen peſtife-

Luthe.

Confeſsio cōmunis.

Conciliū Mileui. & Arau.

Tridentinum.

Lutheranorū dogma.

Radix erroris. ræ illius radicis,quā lib.1.cap.11. &.12.reuellere nitebamur, ceu complurium errorum feracem. Videlicet,cōcupiſcentiā carnis reluctātem rationi,eſſe peccatum, prohibitū illo præcepto,Non cōcupiſces:quod omnino tolli non poteſt in hac vita. Inde enim confecit Luther. in de liber. chriſt. & art.2. aſſertionū ſuarum,& rurſus art. 31. & latiſsime in lib. de decē præceptis, quod nullatenus in hac vita, quoquo pacto diuinitus adiuti poſſumus plenè implere mandatum illud maximum, Diliges dominum deum tuum ex toto corde, & ex tota mente,&c. propter rixam & pugnam carnis,impedientis ne toto corde diligam':ſed hic inchoari, & in patria perfici. At quoniam verba hæc dextrū poſſunt recipere ſenſum, in quo nobis poſſunt eſſe cōmunia, perpende quomodo inter nos differat. Non id tantum aduerſarij ſentiunt,quod in hac vita non diligimus ea perfectione qua Deus diligitur in patria:de hoc enim nulla eſt diſceptatio. Agnoſcimus enim dilectionem viæ nō eſſe firmam,& fixam, vti illic erit. Item planè confitēmur, quod nequimus ita Deum diligere ex toto corde, quin multa ſint venialia peccata permixta iuſtitiæ noſtræ. Nam ſi aliud haberemus de nobis iudiciū, nos ipſos (vt ait Ioan.) ſeduceremus. Sed tamen addunt, in quocunque opere hominis quantumcunque iuſti, neceſſario ineſſe omiſsionem præcepti illius dilectionis. Nanque tenemur ſecundum illos, ſingula præcepta implere ex dilectione: ita enim intelligunt illud, Omnia in gloriam Dei facite. Et, Finis præcepti charitas. Et putant, nullum eſſe opus tam perfectum, quin propter iugem reluctantiam carnis commaculetur,ne fiat ex toto corde: vt eſt in præcepto *dilectionis*. Atque inde dicit Luthe. art.31. in omni opere bono iuſtum peccare,quia eſt omiſsio illius præcepti. Et art.32.opus bonū optimè factum veniale eſſe peccatum, ſecundum miſericordiam Dei, ſed mortale, ſecundum iudicium Dei. Ob idque nullo noſtro opere ſecundum iſtos, ſatisfacimus legi, ſed ſola fide recipimus miſericordiam Dei non imputantis peccata noſtra. Hanc doctrinam hactenus perſeuerāt defendere Lutherani. Vnde in confeſ. Auguſtana,art.*6*. Cum fide inquiunt reconciliamur, neceſſario ſequi debet iuſtitia bo-

Confeſsio Auguſta.

norū

norum operum. Sed quia tanta eſt infirmitas humanæ naturæ, vt nemo legi ſatisfacere poſsit, neceſſe eſt docere homines, quod hæc obedientia non placet Deo, quia legi ſatisfacit: ſed quia perſona eſt in Chriſto reconciliata à fide, & credit ſibi reliquias peccati condonari. Quare non cenſent eſſe ſimpliciter iuſtitiam, ſed reputari quãdam iuſtitiam: ſubiicientes illud, Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens: & alia id genus, ad quæ nos infra reſpõdebimus. Id quam plurimis verbis explicatiſsime perſequitur Melanthon in apologia, ſub tit. de dilect. & imple. legis, commentatus illud euangelij, Si vis ad vitã ingredi, ſerua mãdata, in eo ſenſu, quod tantũmodo oporteat à nobis in hac vita legem inchoari: id eſt imperfectè impleri. Et paulo inferius nobis improperat, quod prędicemus nos legem implere, cum in hac vita non poſsimus legi ſatisfacere. Et inferius. Legis impletio quæ ſequitur innouationẽ, eſt exigua & immũda, & inchoata, tamen hærẽt adhuc in natura reliquiæ peccati, quæ ſemper accuſant nos, & ideo non eſt accepta propter ſeipſam, ſed propter fidem: quia iuſti ſeu accepti reputamur propter Chriſtum. Et rurſus. Propter fidem in Chriſtũ non imputatur nobis hoc quod deeſt impletioni legis. Vide quanta explicatione vtatur, vt doceat imperfectionem operum noſtrorum non eſſe, eo ſolum quod remiſsior eſt, quàm in patria, ſed cuilibet operi veram ineſſe culpam. Vnde paulo inferius (quæ verba quoque ſunt Lutheri, art. 13.) exprobrat nobis, quod fingamus Chriſtum tantũ eſſe nobis cõmeritum primam gratiã, nos poſtea tamen noſtra legis impletione placere, & mereri vitam æternam. Cum tamen mediator Chriſtus omnẽ nobis fuerit gratiam meritus. Idem latius etiam perſequitur in locis cõmunib⁹ ſub tit. de imple. legis. Idẽ Buce. adhuc multo (quod ſuũ eſt ingeniũ) cumulatiori ſermone inter enarrãdũ articulũ. 5. libelli imperatorij: Cuius paulo poſt expẽdemus verba. Subiiciamus ergo propoſitiones, quibus eſt ad hãc quęſtionẽ reſpõdẽdũ. Prima. Poſsibile eſt nobis cũ diuino fauore, & adiutorio, ſic in hac vita totã legẽ, atq; adeo dilectionis præceptũ implere, vt nõ modo ſingula, verũ oĩa peccata mortalia poſ-

Melanth.

Bucerus.

Prima cõclusio.

ſimus vitare. Ratio prima huius cōcluſionis ex ſubuerſione fundamenti, quo aduerſarij conniuntur, ſumitur. Abunde enim demonſtratū à nobis eſt loco citato lib.1. ita per baptiſma remitti, cōdonari, deleri, abſtergi, ſepeliri, atque adeo penitus tolli originale peccatū, & vniuerſa, ſi quę ſint actualia, vt nulla fiat reliqua ratio culpæ, niſi vbi voluntate libere homo conſentit in peccatum, neq; illo præcepto, Non concupiſces, certamen carnis prohiberi, ſed victoriam. Et quamuis liberum arbitrium vulneratum fuerit, debilitatúmq; præuaricatione primi parētis, non tamen adeò extinctū eſt, quo minus poſsit diuino auxilio reſiſtere. Quo fit, vt à concupiſcentia non ſingula opera cōmaculentur noſtra, atque ea minus, quæ in gratia Dei per eius facimus auxilium. Accedit & huc præterea, quod eodē lib.1. cap.22. explanabamus. Nimirum, quod modus charitatis non eſt de eſſentia aliorum pręceptorum. Et ideo quamuis gratis largiremur, nō poſſe nos in hac vita implere præceptū dilectionis, non inde ſequeretur vniuerſa aliorum præceptorum opera peccata eſſe, habereque annexam priuationē eiuſdem præcepti. Hæc autem omnia

Præceptū dilectiōis iampridem à nobis cōſtitutiſsima ſunt. ¶ Inde hic ergo exordiendum eſt, vtrum præceptum dilectionis impleri in hac vita poſsit à nobis per auxiliū Dei. Et cauſa dubitandi præ-

Auguſt. cipuè ſumitur ex Auguſtino in lib. de perfect. iuſtitię: vbi ait, quod in illa plenitudine charitatis patriæ præceptum illud implebitur, Diliges dominū deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Nam cum eſt adhuc (inquit) aliquid carnis concupiſcentiæ, quod continendo frænetur, non omnimodo ex tota anima diligitur *Deus.* Et quod rem perſtringit, eſt, quia videtur docere, illam perfectionem dilectionis, quæ non hic, ſed in patria eſſe poteſt, cadere ſub præcepto. Ait enim, Cur enim non præciperetur homini iſta perfectio, quāuis eam in hac vita nemo habeat? Non enim rectè curritur, ſi quo currendum eſt, neſciatur. Quomodo autem ſciretur, ſi nullis præceptis oſtenderetur?

S.Thom. Hūc autē locum Auguſtini interpretatur 1.2.q.44. S. Tho. hoc modo, Præceptum aliquod bifariam intelligitur impleri: vno modo perfecte, quando peruenitur ad finem præcipien

pientis, alio modo imperfecte,quando,etſi non perueniatur ad finem,non tamen receditur ab ordine,& regula dirigente in finem. Intentio Dei,dilectionem ſui præcipientis,fuit, vt plenè illi,omninóque vniremur amādo,ita vt non ſolum nihil eſſet in nobis contrarium,ſed neque aliquid,quod eius amorem remorari,remittereve poſſet, aut tepefacere: cuius felicitatis nequimus niſi in patria potiri, quādo liberi à corpore mortis huius videbimus eum ſicuti eſt. In hac vero vita impletur imperfecte. Et tanto quiſque perfectius, quanto propius ad illam perfectionem accedit. Non eſt ergo mens Auguſtini, quod dilectio patriæ ſit hic præcepta tanquā implenda in hac vita ſub pœna peccati, ſed tanquā finis & ſcopus,quo dirigenda eſt intentio noſtra. Nec eſt cur Buce.contra gloſſam hanc reclamet. Sanè,quæ ex verbis ipſis Auguſtini liquet: nam poſtquam dicit, illam nobis perfectionē eſſe præceptā,ſubdit cauſam,vt per præceptum ſciretur,quo nobis eſſet currēdum. Vnde ſicut miles(ait S.Thom.)licet non potiatur victoria,non tamen peccat,ſi non facit contra diſciplinam militarem, ita quamuis hic nemo fruatur dilectione illa patrię,non tamen peccat,niſi qui deflectit à lege,& pręceptionibus charitatis, aut aliquod veniale admittit contra eius feruorē. Itaque ſi lubet explicatius dicere,aliud eſt perfecte implere pręceptum,& aliud,non violare. Poſſumus in hac vita non violare,licet nō poſsimus perfecte implere. Cauenda eſt ergo æquiuocatio implendi. Accipitur enim vno modo,vt opponitur trāſgreſsioni,ſeu omiſsioni,& iſto modo impletur in hac vita. Et alio modo,vt tantum valet,quantum plenè ad menſurā,cacumē,& finem pertingere: & iſto modo impletur in patria. Et quod iſte ſit ſenſus Auguſtini, in propatulo eſt. Intendit enim in illo libro diſputare contra Celeſtiū, qui dicebat, poſſe hominē in hac vita viuere abſq; vllo peccato actuali: ſcilicet,tā veniali,q̄ mortali,ex eo quod præceptum ſit homini,vt abſq; peccato ſit. Quem Aug. redarguit ex illo Ioannis, Si dixerimus,quia peccatum non habemus,&c. Et ideo nunquam venit in mentem Auguſtino, quod ſingula noſtra opera ſint omiſsiones illius maximi pręcepti,velut peccata, ſed quod vita quamuis iuſtiſsimi homi-

Bucer.

S.Thom.

Implere & violare

id non facere, non eſt voluntarium: eſt ergo non ſolum impietas, ſed manifeſtaria cõtradictio, quod aliquid nobis Deus pręcipiat impoſsibile. Iam vero quomodo verum eſſet, quod regnum cælorum vim patitur, ſi impoſsibilia eſſent mandata, quę ſeruatu ſunt nobis neceſſaria, ſi volumus ad vitam ingredi? Sanctiſsime ergo Hiero. in expoſit. ſymboli ad Damaſum, Execramur, inquit, eorum blaſphemiam, qui dicũt, impoſsibile aliquid homini à Deo præceptum eſſe, & mandata Dei non à ſingulis, ſed ab omnibus in communi poſſe ſeruari. Et infra, Liberum ſic confitemur arbitrium, vt dicamus nos ſemper Dei indigere auxilio: & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt, hominem peccatum vitare non poſſe, quàm illos, qui cum Iouiniano aſſerunt, hominem non poſſe peccare. At negant iſti, illud opuſculũ fuiſſe Hieronymi: hoc enim ſibi aſylum muniuere, quo ſe recipiant, quoties non habent quid aliud reſpondeãt. Sed tamen identidem in dialogo contra Pelagianos lib. 1. & 3. repetit, mandata Dei poſsibilia eſſe, neque Deum præcepiſſe impoſsibilia. Ita enim ſuus Atticus confitetur, nulli dubium eſſe. Et Aug. ſer. 61. de tempore, Deus neq; impoſsibile aliquid potuit imperare, quia iuſtus eſt: nec damnaturus eſt hominem pro eo quod non potuit vitare, quia pius eſt. Non ſolum ait, non imperauit, ſed quia non potuit imperare impoſsibile, quia iuſtus eſt: ſicut neq; punire, quod vitare non poſſumus, quia pius eſt. Acſi dicat, ſi Deus imperaſſet impoſsibile, non eſſet nobis iniuſtitiæ deputandum, quod non paruiſſemus, ſed ſibi qui impoſsibile præcepit: & ſi nos puniret de re quã vitare nequimus, non eſſet impietas noſtra, non vitaſſe, ſed ſua punire. Et de laudibus Pauli Chryſoſt. Homil. 7. Poſsibile eſt, inquit, Dei iuſſa perficere, ſi modo velimus omnem naturæ trepidationem alacriter virtute ſuperare, nihilque impoſsibile eſt eorum, quæ à Chriſto hominibus imperantur. Si enim quantum eſt in nobis velimus virium exprimere, maximum etiam nobis Deus adiungit auxilium. Et in concilio Arauſicano can. 25. Hoc etiam ſecũdum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptiſmum gratia, omnes baptizati (Chriſto auxiliante, & cooperante) quæ ad

Hierony. Auguſt. Chryſoſt. Conciliũ Arauſ.

ſalutem pertinent, poſsint, & debeant (ſi fideliter laborare voluerint)adimplere. De noſtro autē Tridētino,ſtatim.¶ At vero audiamus noſtros homines, quibus iſta commētis ſubterfugere cogitarūt. Ait Buce.in conciliatione articuli de iuſtificatione,quod aliud eſt,Deum præcipere id quod in ſe eſt impoſsibile(quod & ipſi blaſphemiā eſſe teſtātur)aliud vero id quod Deus præcipit eſſe homini impoſsibile,quod ita pie dicitur,vt cōtrarium blaſphemia ſit:nam præcepit,quod ſibi eſt poſsibile. Acſi nos vel tranſuerſum vnguem ab hac confeſsione diſcedamus, & non certiſsimo profiteamur, vt in priori cōcluſione prēmiſimus,& in ſecūda repetimus:quinimo vt Patribus, & eccleſiæ ſanctiſsimum eſſe mōſtrauimus, non noſtris naturalibus viribus,ſed diuino fauore & adiutorio eſſe nobis poſsibilia mandata.Nihil de hoc controuerſamur Bucere,ſec hoc vobiſcum poſtulamus,vtrum nobis per gratiam,& auxiliū Dei ſit poſsibile implere legem. Eſt quidem ais poſsibile Deo,in hoc tamen ſeculo, ex parte:in futuro ex toto.Ecquid autem quando dicitis ex parte,intelligatis, ita exponitis, quod impoſsibile eſt in hac vita ſatisfacere præcepto dilectionis, atque adeo legi, & ita impoſsibile, vt quodlibet opus ſit de ſe peccatū.Hoc ipſum eſt, quod manifeſti erroris redarguit argumentū noſtrū. Impoſsibile eſt vt Deus dederit hominibus legem, cui per eius auxilium non poſsint iuxta ſuam voluntatē ſatisfacere. Alias ad quid præciperet?¶ Reſpondetis,quod licet non poſsimus ſatisfacere, præcepit nihilominus,vt omnia ipſe concluderet ſub peccato,& nos proinde ad ſuā recurreremus miſericordiā.Profecto ſecū ipſa pugnat reſpōſio veſtra. Nam ecce omnes concluſi ſub peccato ad miſericordiam eius cōfugimus, qui nos adiuuet implere quod iubet,manum nobis porrigit,gratiam infundit,ope ſua, & opera nos iuuat. Nūquid neque gratia, neque auxiliū ſuum vllū ſufficiens eſt,vt legi ſatisfaciamus? Vt quid nos ergo fides ducit ad miſericordiam Dei: niſi vt per eius ſuppetias impleamus, quod per nos ipſi non valemus?Quomodo qui teſte Dauid,mandauit mandata ſua cuſtodiri nimis,non auxiliabitur,vt ad iuſtum cuſtodiātur? An forte ſeuerior eſt in præcipiendo, quàm in ſubueniendo potens,

tens, & benignus. Videte ne cum patrocinium gratiæ contra liberum arbitrium ſuſcipitis, gratiæ potius iniuriam irrogetis,peius enim quàm Manichæi ſentitis.Nam illi voluntatem quæ à malo principio condita erat, aiebant, non poſſe vitare peccatum, vos etiam hoc noſtræ volũtati impingitis, quam à vero Deo creatam agnoſcitis.Neque id ſolum dicitis, ſed quod neque per gratiam & auxilium Dei poteſt homo ſatisfacere legi,vt peccatum vitet: non ergo ſolum liberum arbitrium,verùm,auxilium Dei reputatis infirmũ.Longe plane aliter quàm vos vbiq; Patres excipiunt verbum illud ad Gal. Concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſsio Ieſu Chriſti daretur credentibus.Nempe,vt quod lex iubet,per fidem impleamus.Per fidem ſcilicet,quæ per charitatem operatur.Vnde Aug.de ſpir.& lit.cap.13. Quod operum lex minando imperat,hoc fidei lex credendo impetrat. Et infra. Lege operum dixit Deus, Fac quod iubeo : lege fidei dicitur deo,da quod iubes.Et cap.20.Lex data eſt,vt gratia qrærerctur. Gratia data eſt, vt lex impleretur. Et contra duas epiſt. Pelag. lib.3. Lege fit, vt Deus quid fieri velit audiatur : gratia vero fit,vt legi obediatur. Lex ergo auditores iuſtitiæ facit:gratia,factores.Et quomodo id fiat adhuc explicatius exponit in epiſtola quinque epiſcoporũ ad Innocentium,quæ eſt.95.Ait enim legem diſtingui à gratia,quia lex iubere nouit,gratia iuuare.Lex enim dicit, Nolite fieri ſicut equus & mulus,quibus non eſt intellectus:fides autẽ reſpondet,Da mihi intellectum,vt diſcam mandata tua. Lex dicit, vt abſtineamus à fornicatione & carnalibus deſideriis: fides dicit,quod nemo poteſt eſſe continens niſi Deus dederit. In ſumma,lex dicit,Declina à malo & fac bonum: & Paul. per fidem ait Coloſs. quod non ceſſat orare pro illis,vt ambulẽt digni Deo in omni opere,& ſermone bono. Quæ omnia teſtimonia ſunt manifeſta, vt per auxilium fidei vere impleamus legem. Atq; adeo falciſsimũ ſit quod noſtri aiunt Proteſtantes, ſcilicet per auxilium fidei id tantum nobis obuenire, vt exerceamur in lege, non autem vt ſatisfaciamus legi. Si enim fides impetrat & implet quod lex iubet, profecto ſumma eſt, vel ignorantia verbi, vel ſenſus corruptio,negare,

Galat.3.

Auguſt.

Proteſtã-tes.

re, quod per auxilium gratiæ ſatisfaciamus legi. Nam quid aliud eſt implere quàm ſatisfacere? Imo quid eſt legem facere, quod ait Paul. Factores legis iuſtificabuntur: & legem ſeruare, quod ait Chriſtus, Qui diligit me, ſermones meos ſeruabit, quàm legi ſatisfacere? Imo quid eſt quod ait ipſe Legiſlator noſter, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos: iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue: niſi quod multo ſit facilius per gratiã Dei legem, quæ ignauis, ſocordibus, ac prauis hominibus grauis oneroſáque videtur, ſeruare, & implere, quàm per vias difficiles, abruptáque, & lubrica vitiorum oberrare? Vnde Ioan. in ſua Canonica cap. 5. Hæc eſt charitas Dei, vt mãdata eius cuſtodiamus, & mandata eius grauia non ſunt. Quoniam, omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum. Et hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra. Eſt ergo mandatorum ſumma, vt mundum vincamus, à quo per fidem reportamus victoriam. Ex his vtique talibúſque teſtibus, & meritis cauſæ noſtræ ſententiam confecit S. Syno. Triden. quam æquiſsimam cap. 11. pronunciauit, his verbis, Nemo temeraria illa, & à Patribus ſub anathemate prohibita voce vtatur, Dei præcepta homini iuſtificato ad obſeruandum eſſe impoſsibilia. Nam dominus impoſsibilia non præcipit, ſed iubendo monet, & facere quod poſsis, & petere quod non poſsis: & adiuuat vt poſsis. Cuius mandata grauia non ſunt: cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue. Qui enim ſunt filij Dei, Chriſtum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipſemet teſtatur, ſeruant ſermones eius, quod vtique cum diuino auxilio præſtare poſſunt, eos autem qui contradixerint, anathemata eſſe iubet, can. 18. ¶ Sed attingimus tãdem punctum controuerſiæ, vnde pus huius hulceris prodatur. Hæc omnia aiunt, non probant, quod nos implemus legem, ſed quod Deus ipſe implet: hoc eſt enim, quod ait Bucer. vbi eũ iam proximè citauimus, quod Deus non præcipit, id quod eſt ſimpliciter impoſsibile, ſed illud quod eſt nobis impoſsibile: & ipſi poſsibile. Sed apprehende mentem hominis. Non enim vult, id quod nobis eſt impoſsibile, fieri nobis per auxilium Dei poſsibile, vt nos ipſi impleamus legem: nam tunc

Ioan.

Synod. Triden.

Punctum controuerſiæ.

Bucer.

tunc nulla eſſet inter nos cōtrouerſia: hęc enim ipſa eſt confeſsio noſtra. Sed intelligit, quod legem quę nobis eſt impoſſibilis, Deus ipſe per filium ſuum in credentibus implet, in præſenti ex parte, & in futuro ex toto. Ita enim doctus eſt à magiſtro ſuo Luthero in de liber. chriſt. Cuius verba ſunt, Ipſe qui ſolus præcipt, ſolus quoque implet. Vide ergo duos abſurdiſsimos errores. Non nos, ſed Deus in nobis facit opera legis, & tamen non perfectè implet, vt ſatisfaciat legi. Et de hac re proferuntur, diſpergūtúrq; tragœdię ſermone vulgari in ludibrium liberi arbitrij, quod non ſolum per ſe nihil poſsit in operibus gratiæ, ſed neque cū auxilio Dei quicquā libertas noſtra cooperetur. Et quod vſq; ad lachrymas indolendū eſſet, cum res ſit, quę nulla omnino probabilitate poſſit ab homine ſanæ mentis percipi, quo illam vulgo perſuadeant, fingunt à prælatis eccleſiæ confictum eſſe regnum liberi arbitrij, cū tamen ipſum nihil cooperetur, neq; ad aſſequendam iuſtitiam, neque ad augendam. Neſcio qua poſsit alia emphaſi explicari, quàm noſtri mores denigrauerint, proſtrauerintq; eccleſiā, quantáque ſit adhibēda cura vt inſtauretur, quàm quod aduerſarij noſtri, quod nulla ratione ſuadere poſſunt, dicentes tamen contra eccleſiam eſſe Romanam perſuadeant vulgo. Res eſt certiſsima, quod ſi mores componeremus noſtros, nullis nobis opus eſſet rationibus. Sed quo ad rem redeamus, non ſolum Lutherani ſunt in iſto errore, ſed nōnulli etiam catholici: ſcilicet, quod non ſumus nos qui implemus legem, ſed Deus. Propterea, quod ait Paul. Deus eſt qui operatur omnia in omnib9. Et, qui operatur, velle, & operari pro bona voluntate. Et, non eſt volentis, neq; merentis, ſed Dei miſerentis: Et, Non poſſumus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis. Et, Gratia Dei vita æterna. Vnde Aug. in de gra. & lib. arb. cap. 7. Nō Deus, inquit, coronat merita tua, tanq̄ merita tua: ſed tanq̄ dona ſua. Ex quibus non defuit, qui talem ſenſum eliceret illius verbi Pauli, Viuo ego, iam non ego, ſed viuit in me Chriſtus, vt ad ſingula noſtra opera referret: hoc eſt, oro ego, iā nō ego, ſed orat in me Chriſtus: abſtineo ego, iā non ego, ſed abſtinet in me Chriſtus. ¶ In cōtrariū aūt ſtatuitur ſecūda cōcluſio, qua pri-

Luther.

1. Cor. 12.

Philip. 2.

Concluſio. 2.

prima elucidetur. Tametſi Deus nobis facultatē, vigorémq; impēdat, ineptiſsime tamē, quin falciſsime dicitur ipſum implere legē. Nos enim ſumus qui implemus, atq; adeo qui de ipſo bene m eremur. Exordiamur ab illo loco Matthæi. 19. vnde iſti ſuā extorquent opinionē: vbi quærentibus diſcipulis, Quis poterit ſaluus eſſe, reſpōdit Redēptor, apud homines hoc impoſsibile eſt: apud Deū autē omnia ſunt poſsibilia. Neq; vero diſputemus, quomodo illic accipitur impoſsibile. Nā certe idē eſt, quod difficile: erat enim peculiaris ſermo de diuitib', qui ægerrime, & difficillime poſſunt opes dimittere. Sed largiamur vſurpari illic abſolute, vt eſt homini impoſsibile viribus propriis legē implere. Hoc nihilominus cōceſſo, is tantū intellectus inde colligitur, quod homini per vigorē naturæ eſt impoſsibile, fit ei per auxiliū Dei poſsibile. Qui quidem intellectus planiſsime exponitur ex verbis ſubiunctis Petri, Ecce nos reliquimus omnia & ſequuti ſumus te, quid ergo erit nobis? Quaſi dixiſſet, Ecce nos adiuti fauore tuo reliquimus omnia. Non dicit, tu reliquiſti, ſed nos reliquimus: & ideo ait, quod præmium erit noſtri operis, qui tibi vocanti reſpōdimus? Præterea quis ita deſipiat, vt dicat, quod Chriſtus in me ieiunat, vel ab illicitis voluptatibus abſtinet? Nā abſtinere à cibis, non eſt mera negatio: lapis enim non abſtinet, ſed eſt priuare ſe hominem concupitis. Deus autem non cupit in nobis cibos, aut alias turpes voluptates, vt ipſe dicatur abſtinere: ſed nos per auxiliū ſuum. Et (quod

August. lib. 1. retrac. cap. 23. adnotauit Aug.) quamuis Deus dicatur operari omnia in omnibus, tamen non credit omnia in omnibus. Non enim ipſe ſibi, ſed nos illi credimus, neque ſe per charitatem, quæ in nobis eſt, amat ipſe, ſed nos ipſum. Neq; ſibi ipſe loquitur dum oramus, ſed nos ſecum. Ecquis dicat, quod ipſe eſt qui in nobis meretur apud ſe? Vt enim meritū ad mercedē refertur, ita & qui meretur alius ab illo eſt apud quem meretur. Vnde aliud eſt, quod merita noſtra ſint dona Dei, aliud vero quod ipſe mereatur. Nos enim ſumus, qui per liberum arbitrium legi obſequimur. Neque Paul. dicit, quod Deus vult per voluntatem noſtram, ſed quod dat nobis velle, & operari, & perficere. Vnde Aug. eodem libro de

gra.

gra. & lib.arb.cap.6. Si merita,inquit,ita intelligãtur eſſe noſtra,vt etiam dona eſſe Dei cognoſcantur,non eſt reprobanda iſta ſententia. Et capitulo decimoſexto. Non iuberet Deus, quod ſciret non poſſe ab homine fieri. Et infra, Certum eſt nos facere cum facimus,ſed ille facit,vt faciamus,præbẽdo vires efficaciſsimas voluntati:qui dixit (ſcilicet Ezechielis trigeſimoſexto) Faciam vt in iuſtificationibus mediis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis & faciatis. Et de ſpiritu & litera cap.9. exponens illud iuſtificati gratis per gratiam ipſius, ſubdit, non quod ſine voluntate noſtra fiat, ſed voluntas noſtra oſtenditur infirma per legem, vt ſanet gratia voluntatem, & ſanata voluntas impleat legem: & capitulo ſequenti, Non quia legem impleuimus,gratia data eſt,ſed datur gratia, vt legem implere poſsimus. Et Paulus non ait, quòd gratia faciat totum,ſed plus,inquit, ego omnibus laboraui, non ego ſolus,ſed gratia Dei mecum. Atq; vt demum concludamus,hic error eſt, qui nonus condemnatus eſt contra Pelagium, vt refert ad Paulinum Auguſtinus, ſcilicet, quòd non eſt liberum arbitrium, ſi Dei indiget auxilio. Erat enim ſermo de operibus gratiæ, vt libro ſecundo iam adnotauimus,quæ opera determinauit eccleſia, ita fieri per auxilium gratiæ,vt concurrat etiam liberum arbitrium.Sed quãdo nullum eſſet teſtimonium,aut eccleſiæ aut ſcripturæ,quo modo poſſet mens capere humana, quòd liberum arbitrium non cooperetur Deo? Ad quid nobis opera illa præcipiebat potius, quàm pecoribus, quæ non aliter in noſtra eſſent poteſtate,quàm in poteſtate illorum?Iam verò quęnam eſſe poteſt oculatior experientia, quàm ea libertate præſtare hominem opera gratiæ, qua opera naturæ? Tametſi fides nos doceat auxilio alio & fauore nos indigere in operibus gratiæ. Videor tamen mihi iam moleſtus, qui Solem illuſtrare contendo.

Hęreſis damnata.

De impletione legis in particulari. Cap. 4.

AT non ſatis fuerit in genere conſtituiſſe, poſsibilem nobis eſſe legem per auxilium Dei, niſi & de maximo illo præcepto dilectionis, & de leuioribus peculiarius dicamus. Aiunt enim, vt cernitur eodem loco apud Bucerum, mandata Dei non à ſingulis, ſed ab omnibus in commune poſſe ſeruari. Qua de cauſa expoſitionem illam ſymboli, vbi habetur, mandata omnia à ſingulis poſſe ſeruari, aiunt non eſſe Hieronymi. Quoniam Hieronymus, inquiunt, libr. 1. decalogi aduerſus Pelagianos contra docet, quod quando mortale hoc indutum fuerit immortalitate, tunc Deus erit omnia in omnibus, vt non ſit tantum in Salomone ſapientia, in Dauid manſuetudo in Finees zelus, in Abraham fides, in Petro charitas: ſed virtutes omnes in omnibus. At quandiu habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, & carne fragili circundamur, nullus eſt, inquit, qui omnes habeat virtutes. Attende, prudens lector, quo ſenſu excipiunt hæc Hieronymi verba: ſic etenim quòd nemo ſit, qui poſsit implere totam legem: ſed vnus implet vnum præceptum, & alius aliud, & ita ab omnibus cōplexim tota. Et ideo præmiſerat, inquiunt, paulò antè Hieronym. quod tunc iuſti ſumus, quando nos peccatores fatetemur. Et in epiſtola ad Ctheſiphontem ait quòd hæc hominibus ſit ſola perfectio, ſi imperfectos ſe nouerint. Ad explicationem ergo concluſionis generalis ſuperioris capitis adteximus hic alias particulares. Prima, Singuli per gratiam & auxilium Dei ſingula poſſunt & omnia ſeruare mandata, ita vt ſint verè iuſti. Hæc ex ſuperiori capite continuò ſequitur, Nam ſi Deus nihil nobis imperauit impoſsibile, nulla eſt in lege ſua præceptio, q̃ nō ſinguli fauore ſuo poſsint implere. Alias vt implere, non eſſet liberum, ita neque non implere, eſſet peccatum. Et par ratio eſt de illo maximo, dilectionis Dei ſuper omnia. Siquidem per verbum imperandi proponitur ſicuti & cæterę. Imo perpende oculate lector, verba, quę Moſes proloquitur Deuteron. ſexto, Hæc ſunt, inquit, præcepta, quæ mandauit dominus Deus veſter, vt faciatis ea. Et rurſus, Vt cuſtodias omnia mandata & præcepta eius. Et

Mandata non ab omnibus ſeruari.

Hierony.

1. cōclūſio

Deuter. 6

Et tertio, Audi Iſrael, & obſerua, vt facias, dominus Deus ve ſter vnus eſt, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Horum videtur ora illic Deus per Prophetam obtrudere, ne dicere auderent, non eſſe nobis poſitum illud ma gnum præceptum, vt illi ſatisfaceremus. Sanè qui proximè, quàm illud prçciperet, tanta replicatione præmiſit, vt facias, vt cuſtodias, vt obſerues: quod perinde eſt, acſi dixiſſet, vt ſatisfacias. Et confirmatur concluſio. Hoc prçceptum diligendi Deum ex toto corde, & tota mente, ita eſt rationi conforme, atque adeò homini à natura penitiſsimè inſitum (quod libro primo demonſtratum eſt) vt nihil poſsit eſſe magis: ergo quanuis à carnis infeſtatione, & incurſu difficile nobis fiat, cur non erit tam potens auxilium gratiæ diuinæ, vt aliquando poſsimus ſic facere ſuam voluntatem, vt neque in corde ſit illi quicquam contrarium, neque perinde in dilectione vlla ratio culpæ. Etenim diligere ex toto corde, & ex tota mente, dupliciter fieri poteſt. Primo modo, vt non ſolum nihil repugnans charitati, verum nihil remittens vel impertinens, ſit in corde, ſed totum ſit in Deum ſemper actu inten tum. Et hoc erit in patria. Sed altero modo intelligitur, toto corde, vt ſatisfaciamus præcepto: ſcilicet, vt nihil, neque ope re, neq; verbo, neq; ipſa cogitatione quicquam admittamus contra eius volũtatem. Et iſto modo diligimus in via: quare ſæpiſsimè ait Dauid, Confitebor tibi domine in toto corde meo, Et, In toto corde meo exquiſiui te, &, In toto corde meo ſcrutabor legem tuam. ¶ Et ꝙ hoc ſit poſsibile, patentiſsimè præterea admonemur ipſo ore Dei, eod. lib. Deute. c. 30. Vbi ſic legimus, Mandatum hoc quod ego prçcipio tibi hodie (& loquitur de illo maximo) non ſupra te eſt (id eſt, nõ eſt ſupra tuas vires, adiutorio meo, ſubnixas) nam quod per amicos poſſumus, per noſipſos modo quodã poſſumus. Et ſequitur, Neq; procul poſitum, neq; in cçlo ſitũ, vt poſsis dicere, Quis noſtrum valet ad cælum aſcendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atq; opere cõpleamus. Ecquid eſt, vt cõpleamus, quàm vt ſatisfaciamus? Et ſubſequitur, Neque trans mare eſt poſitum, vt cauſeris, & dicas, Quis è nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vſq; deferre, vt poſsimus audire & fa

Diligere ex toto corde.

Deut. 30.

cere quod præceptum eſt. Sed iuxta te eſt ſermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illud. Acſi dixiſſet, adeò tibi eſt in promptu facere, vt nihil excuſationis obtendere tibi poſſis, ſi iuxta voluntatem meam illud non comples. Et Chriſtus dominus noſter in euangelio, Hoc eſt, inquit, maximum & primum mandatum in lege, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Et quomodo ſit maximum explicat, quia inde adiuncto altero de dilectione proximi, vniuerſa lex pendet, & Prophetæ: ex eo ſcilicet, quòd omnis lex & prophetę, vt ſunt explicationes huius, ita in hoc veluti in ſcopum referuntur: quia finis præcepti charitas. Quod ſi maximum eſt, reuera maximè eſt obſeruandum: nam tu mandaſti, inquit Propheta, mandata tua cuſtodiri nimis. Si autem obſeruatur, ſatisfit voluntati præcipientis: aliàs fruſtra dixiſſet Chriſtus, Qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum: & inuanum quotidie peteremus, Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra. Non ergo ſolum in regno cælorum, ſed ante ingreſſum regni cælorum ſit in terra voluntas Dei: quod eſt ſingulis præceptis ſatisfacere. ¶ Neq; Hieronymus loco citato contrarium docuit. Quod Bucerus in proxima linea potuiſſet inſpicere. Niſi quod eſt illis ſanctiſsimum, detruncata verba citare. Nam vbi in dicto dialogo, Atticus reſpondet, quòd nullus in hac vita habet omnes virtutes, eueſtigio explicat ſeſe ſubiuncta cauſa, Quia neceſſe eſt, inquit, vt ſinguli excellant in quibuſdam. Solum ergo ſibi voluit Hieronymus, quòd nemo habet omnes virtutes conſummatas, ſicuti erit in cælo. Nihil ergo ſibi contradicit, vbi ad Damaſum ait, omnia mandata à ſingulis impleri poſſe. ¶ Sed emergit ex hac concluſione dubium, Vtrum iuſtus præter habitualem gratiam gratum facientem, indigeat quoque auxilio ſpeciali Dei mouentis ad ſingula opera præceptorum. Ita enim videtur affirmare ſanctus Thomas. 1.2. quæſt.109. articulo 9. De hoc ſit ſecunda concluſio, Quanuis opinio ſit, quòd iuſtus non ad ſingula opera meritoria egeat, præter gratiam gratum facientem, nouo ſpeciali auxilio, nihilominus ſimpliciter verum eſt, quod indiget nouo auxilio

Marginalia: Hierony. expõitur. — Quæſtio. — S.Thom. — Cõcluſio.

auxilio ad operandum & implendum legem, ad non peccandum, & ad perſeuerandum. Primum membrum opinantur, qui probatam habent doctrinam illam, quæ communis eſt theologorum, & libro ſuperiori, capitulo vigeſimo, aſſerta à nobis eſt. Videlicet, quòd poteſt homo vigore naturali, cum ſolo generali auxilio præſtare quandoque bonum opus morale, etiam extra gratiam, atque adeò implere aliquando præcepta aliqua, quantum ad ſubſtantiam operum. Inde enim formatur argumentum iudicio meo ſatis ſolidum. Omne opus genere ſuo bonum abſque vllā mala circunſtantia, quod extra gratiam factum eſt moraliter bonum, ſi fiat ab illo qui eſt in gratia, eſt meritorium vitæ æternæ: quoniam vt opus ſit acceptum ad vitam æternam, nihil aliud videtur requiri, quàm quod ſit genere ſuo & circunſtantiis bonum, & fiat ab amico Dei. Reſpexit enim Deus, inquit ſcriptura, ad Abel, & ad munera eius: id eſt, quia perſona erat in gratia ſua, opus fuit ſibi acceptum. Poteſt autem homo qui eſt in gratia, implere aliquando præcepta, & facere alia bona opera, cum ſolo concurſu generali Dei, multo melius quàm poterat extra gratiam: ergo talia opera erunt meritoria vitæ æternæ. Nec alia relatio videtur requiri in Deum tanquam in finem ſupernaturalem, quàm quod procedat ex gratia. Nam opus ex obiecto bonum natura ſua refertur in Deum: & quando quis in ipſum conuertitur, virtualiter in eum refert omnia opera. Quocirca id quod nonnulli comminiſcuntur: ſcilicet, quòd poteſt opus procedere ab illo qui eſt in gratia, non tamen ex gratia, approbare ſatis non poſſum, niſi de peccatis venialibus. Nam ſi opus ſit bonum, & fit ab illo qui eſt in gratia, virtualiter (quod aiunt) proficiſcitur ex gratia. Grego. autem & Capreol. quia allucinantur S. Thomam fuiſſe in illa opinione, quod ad ſingula opera moraliter bona requiritur extra gratiam auxilium ſpeciale, bene inde coniiciunt, quod ſecundum ipſum, exiſtenti etiam in gratia ad ſingula opera meritoria idem ſit etiam requiſitum auxilium. Nos tamen qui ſupra contrarium pateſecimus de opere moraliter bono, contrarium etiam opinamur de operibus meritoriis: ſcilicet, quod præter gratiam non eſt requiſitum aliud auxilium ſpe-

Opus in gratia & ex gratia.

Grego.

ciale ad ſingula. Quæ quidem opinio, ſentẽtia probatiſsima
Caieta. fuit ante nos Caietano loco citato ſuper ſanctum Thomam.
Secundum autem membrum præfixæ concluſionis: ſcilicet, quòd ſimpliciter ad operandum & implendum legem neceſſarium ſit præter gratiam, auxilium ſpeciale, probat illic ſanctus Thomas, quia dupliciter indiget homo naturæ lapſæ auxilio Dei. Primo ad ſanandam naturam, & hoc abundè fit per gratiam gratificantem nos Deo: per hoc enim rectificatur natura, quòd reſtituitur in ordinem diuinæ regulæ & voluntatis. Sed præterea requiritur auxilium quo moueatur ad agendum. Primo propter generalem rationem, quia nulla creatura in quemcunq; actum prodire poteſt, niſi virtute motionis diuinæ: & ſecundò propter peculiarem conditionem, naturæ lapſæ, quæ licet per gratiam, quantum ad mentem, reducatur in ordinem, remanet tamen corrupta, & infecta ſecundum carnem. Et in hac ſecunda ratione oſtendit, ſe non loqui de ſingulis operibus, quia vt dixerat. 2. arti. eiuſdem. q. non eſt tanta corruptio ſenſualitatis, quin poſſet homo aliquando per auxilium generale Dei operari ſecundum rationem. Sed ſimpliciter requiritur tale auxilium ſpeciale, quia neque omnia, neque diu poſſumus bene agere ad cuſtodiam gratiæ ſine illo. Et eadem ratione ſequitur, quod ad non peccandum requiritur etiam præter gratiam, auxilium ſpeciale, atque ideo ad perſeuerandum. Si tamen perſeuerantia dicat continuationem boni vſque ad finem vitæ. Nam ſi dicat bonum propoſitum, & ſingularem habitum mentis, totum illud infunditur homini cum gratia. In confirmationem hu-
Auguſt. ius concluſionis citat S. Thomas Auguſtinum de natura & gratia, vbi ait, Sicut oculus corporis pleniſsimè ſanus niſi cãdore lucis adiutus, non poteſt cernere, ſic & homo perfectiſſimè etiam iuſtificatus, niſi æterna luce iuſtitiæ diuinitus adiuuetur, rectè non poteſt viuere. Et in libro de perſeuerantia ex verbis Cypriani aſſerit, quod illo verbo dominicæ orationis, Sanctificetur nomen tuum, petunt ſancti perſeuerantiam in ſanctitate, quæ pendet ex ſuo iugiter auxilio. Facit & illud de gra. & libero arbitrio, capite ſexto: vbi ait neceſſariam eſſe gratiam Dei, non ſolum vt iuſtificetur impius:

id eſt

id eſt,ex impio fiat iuſtus,ſed etiam vt cum fuerit iuſtificatus ex fide,ambulet cum illo gratia,& incumbat ſuper illam, ne cadat: iuxta illud Canticorum. 8. Quæ eſt illa quæ aſcendit dealbata,incumbens ſuper patruelem ſuum? Atque hanc indigentiam confeſſus Dauid petebat, Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Eſt denique analogia quædam & proportio inter naturalia, ac ſupernaturalia, quod ſicut Deus non ſolum dat naturales formas agendi,ſed generali influxu concurrit cum illis,ita quos ſibi facit gratos, iuuat ſpeciali auxilio ad opera ſupernaturalia: vt vtroque modo verum ſit, Pater meus vſque modo(id eſt aſsiduè, & continenter) operatur,& ego operor. Ex quo verbo colligit Hierony. ad Cteſiphontem in hanc ſententiam verba hæc, Semper largitor, ſempérque donator eſt. Non mihi ſufficit, quòd ſemel donauit, niſi ſemper donauerit. Igitur quanuis in conciliis non ita expreſſe determinetur,præter habitualem gratiam requiri nouum auxilium,nihilominus ita eſt intelligendum. Nam in Synodo nunc ſancta Tridentina can. 22. habetur, ſi quis dixerit iuſtificatum ſine ſpeciali auxilio Dei in accepta iuſtitia perſeuerare poſſe, anathema ſit. Et in concilio Mileuitano can. 3. Gratia non ſolum determinatur valere ad remiſſionem peccatorum, quæ commiſſa ſunt, ſed etiam in adiutorium,vt non committantur. Et in Arauſicano,can.25. Fidem & amorem nobis Deus inſpirat ſuiipſius,vt poſt baptiſmum(cum ipſius adiutorio) ea quæ ſibi ſint placita, implere poſsimus. Nota adiutorium,& auxilium. ¶ Tertia concluſio huius capitis ſit. Quanuis ſingula poſsimus vitare peccata venialia,non tamen omnia. Concluſio eſt non ſolum S. Thomæ eadem.q.109.1.2.ar.8.verum & theologorum omnium in.2.ſent.d. 28. Quinimo non à theologis ſcholaſticis,ſed à ſacra pagina, ſecundum ſanctorum Patrum interpretationem radicès ducit. Ratio deriuatur ex diſtantia inter mortale & veniale. Primum enim conſiſtit in peruerſitate rationis, quæ cum per gratiam reformetur (habet enim iuſtus propoſitum fixum in Deum) poteſt eiuſmodi homo, & ſingula, & omnia vitare per auxilium Dei. Veniale autem committitur ex ſubreptione propter carnis tyrannidem,quæ ſem

Analogia

Conciliũ Tri. Mile. Arauſ.

3. concluſio.

Veniale & mortale.

per extat in iuſtificato. Nam in perſona hominis reparati di-
Rom.7. cebat Paul. Ipſe ego mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati. Et ideo licet ſingula poſsimus vitare (aliàs non eſſent peccata) non tamen poſſumus omnia. Adeo enim pertinax eſt & continua inſultatio illa carnis in varia vitiorum genera, vt dum vnum vitamus, incurramus in aliud. Quoniam ratio non poteſt in aſsidua ſpecula & vigilia durare ad reprimendum eiuſmodi incurſiones. At ratio hæc ait Duran. ſolum militat de venialibus ex ſubreptione: puta, quę accidunt propter defectum plenæ deliberationis. Quapropter (neque omnino improbabiliter) tenet, huius generis venialia eſſe, quæ non poſſumus vitare omnia. Nam cætera, inquit, quæ ſunt venialia ex obiecto: vt mendacium ex ioco: verbũ ocioſum, & ſimilia cuncta poſſumus, vti mortalia, vitare. Nihilominus veriſimilius eſt, ꝙ neque ab iſtis omnibus poſsimus plenè cauere: tum quia etiam iſtorum occurrunt occaſiones crebriores, quàm vt poſsimus vniuerſas repellere: tum quia cum ſint leuia peccata, quæ non deiiciunt nos à gratia Dei, ſegniores reddimur, & remiſsiores ad illas ſuperandas. Verum eſt tamen, quod poſſunt multò facilius vinci. Imo ſunt prouectæ virtutis homines, ita ſe vigilanter ab illis tuentes, vt ſeruentur nonnullo tempore incolumes. Hæc autem conclusio, vt proximè dicebam, non eſt audienda tanquam ſcholaſticorum opinio, ſed tanquam Patrum collectio ex diuino

Durand. (margin)

Pelagiani eloquio. Fuit enim iam olim vox illa Celeſtij Pelagiani, poſſe hominem ſine peccato viuere, ſi velit, per virtutem liberi arbitrij. De qua re contra ipſum ſcripſit ad Cteſiphontẽ Hie
Auguſt. ro. & dialogum præterea contra Pelagianos, atq; Aug. librũ de perfectione iuſtitiæ, & librum poſt de ſpir. & lit. Quã hæ-
Hierony. reſim, ait Hiero. exordium traxiſſe à Pithagoricis, & Stoicis, dicentibus non cadere in ſapientem paſsiones. Contra quẽ errorem non erant illi Patres adeò anxij depugnare rationibus, ſed ſcripturæ teſtimoniis: vt eſt illud Ioan. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus. Et Eccleſ. 7. Non eſt iuſtus in terra qui faciat bonum, & non peccabit.
3.Reg.8. Et Salomon. 3. Reg. 8. Non eſt homo qui non peccet. Et Iob, ſecundum. 70. ca. 15. Nemo mundus à ſorde. Et Dauid, Omnes

nes declinauerunt,ſimul inutiles facti ſunt. Non eſt qui faciat bonum,non eſt vſque ad vnum. Et, Non intres in iudiciũ cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.Vnde quotidie orant ſncti,Dimitte nobis debita noſtra.Propter duellum illud,quod ſpiritus ſuſtinet aduerſus carnem,de quo ait Paul. Sentio aliam legẽ in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. At notandum eſt apud Auguſtinum in vtroque loco,quod non negat, poſsibile eſſe per auxilium Dei,immunem eſſe prorſus hominem à peccato, ſed ait, præter vnum Ieſum Chriſtum,nullum eſſe exemptũm. Et ideo vocat impoſsibile illud,quod nunquam fuit factum. Et idem ait Hiero.lib.1.dialogi,citans illud Eccleſiaſt.Omne quod futurum eſt,iam factum eſt in priori ſeculo: quod autem homo fuerit liber omnino à culpa actuali,nunquam fuit,ait Hier.in priori ſeculo:ergo neque erit. Tametſi poſtea Aug. idem tractãs argumentum de natu.& grat.c.36.ſacratiſsimam Dei matrẽ meritiſsimo excipit.Vbi mirãdi ſane ſunt, qui illic Aug.meminiſſe putãt de peccato originali. Tractat enim ĩ illa parte illius libri idẽ argumẽtũ,quod & in libris citatis de perfectione iuſtitiæ de ſpir.& lit.ſcilicet,quod non poſsit homo viuere ſine peccato:contra Celeſtium dicentem,Poteſt homo nõ peccare ſi vult.Originale autem non eſt in noſtra voluntate. In cuius exemplum proferebat ille hæreticus longum catalogum veteris teſtamenti: puta, Abel, Enoch, Abraham, & reliquos iuſtos, quos aiebat nullum feciſſe peccatum. Inter quos referebat & beatam virginem.Vbi ſi intelligeret de originali,non poſuiſſet illos particulariter. Nam ſecundum Pelagianos,nullus mortalium illud contrahit.Ex quibus Aug. recenſitis iuſtis ſolam beatiſsimam virginem excipit. Neque tamen affirmans, ſed nolens facere de illa mentionem propter honorem domini.Scimus enim,inquit,quòd plus ei gratiæ collatũ fuerit ad vincendum ex omni parte peccatũ,quæ concipere,ac parere meruit Deum,quem conſtat,nullum habuiſſe peccatum.In eo quod dicit,vincẽdum,manifeſtiſsimè loquitur de actuali: quoniam originale non vincitur.Et ideo

Rom.7.

Nota quõ nõ eſt poſſibile.

Aug. non meminit de orig.

notáter & diſcretè de illa dixit, vincere: de Chriſto vero, nullum habuiſſe. Et ſubdit, Hac ergo virgine excepta, reliqui omnes ſancti, & ſanctę interrogati, vtrum eſſent ſine peccato, reſponderent, ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus. Quo etiam verbo liquet, ſolum de actuali habuiſſe ſermonem. Nam de originali quanuis Chriſtianus affirmet ipſum non habere, non cõtradicit Ioanni. Atqui propter hoc verbum Auguſtini, Patres deinceps omnes, & theologi vniuerſi vnanimes iure optimo prædicant, glorioſam virginem,, peccatum nullum feciſſe actuale: quicquid ſenſerit Chryſoſt. Auguſtino antiquior. Hinc S. præſens Synodus Triden. determinat can. 23. ſub anathematis cenſura, ne quis poſthac dicat, aliquem in hac vita peccata omnia venialia vitare poſſe, niſi ſpeciali Dei priuilegio. Quemadmodũ, inquit, de beata virgine eccleſia tenet. Cœtum enim patrum, ac theologorum, eccleſiæ nomine cenſuit: quoniam inter eccleſiæ decreta, non id hactenus fuerat relatum.

Chryſoſt. Syn. Trid.

Quo ergo ad explicationem huius concluſionis redeamus, hoc primum notandum eſt, ꝙ illud ſancti vocarunt impoſsibile, non quòd Deus non poſſet facere, ſed quòd nõdum fecit. Et ſecundo, vt cum noſtris Proteſtantibus colloquamur, animaduertendum, nunquam ſanctos intellexiſſe, ꝙ nullo tempore poſsit homo eſſe abſque omni peccato. Nã Hier. 3. lib. eiuſdẽ dialogi, vrgenti Critobolo, an egreſſus homo aquas baptiſmatis, ſine peccato ſit, ingenuè reſpondet Atticus, Ego impoſsibile eſſe in homine reſpondeo ſine peccato eſſe ſi velit: non quia ſtatim de baptiſmate homo egreſſus, peccato non careat, ſed illud tempus quando ſine peccato eſt, nequaquam poſsibilitati humanæ, ſed Dei gratiæ deputatur. Et inferius explicans illud, Inuenit Dauid filium Ieſſe virum ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. Non dubium eſt, inquit, Dauid fuiſſe ſanctum, & in hoc electum, vt faceret omnes voluntates Dei: ſed tamen illas non fecit in perpetuum. Et ideo ſubdit, Hoc & nos dicimus, poſſe hominem non peccare ſi velit, pro tempore: pro loco: pro imbecillitate corporea, quandiu intentus eſt animus: quandiu chorda nullo vitio laxatur in cythara. Quod ſi paululum

Cõtra Proteſtantes. Hierony. Exẽplum de cythara.

paululum remiſerit, quomodo qui aduerſus flumen lembum trahit, ſi remiſerit manus, ſtatim retrolabitur, & fluentibus aquis quo non vult ducitur, ſic humana cõditio, ſi paululum ſe remiſerit, diſcit fragilitatẽ ſuam, & multa ſe non poſſe cognoſcit. Ecce quo pacto ſancti intellexerunt, hominem non poſſe ſine peccato viuere, non quidem quod omne opus noſtrum peccatum ſit, ita vt per nullum opus ſatisfaciamus legi, vt aduerſarij peruerſe philoſophantur: ſed quod vita non poteſt tranſigi, quin ſæpe homo cadat, ſaltem in leuiora plus minúſue pro cuiuſque vel cura, & diligẽtia, vel negligentia, & incuria. Quinimo poteſt homo durare in diem, quando non ſit memor, neq; leuiſsimæ culpæ, vt poſsit in particulari confiteri. ¶ Subiungamus ergo quartam concluſionem. Propter venialia peccata, homo nec rem perdit, nec nomen iuſti, nec propriè dicitur tranſgreſſor legis. Hoc palam liquet in verbis Auguſtini loco modo citato de nat. & gra. vbi poſt cõmemorationem tot iuſtorum antiquæ legis Abel, Enoch, Abraham, Dauid, & reliquorũ, quos ſcriptura vocat iuſtos, ſubdit, Non ſolum iuſti, ſed ſi omnes, inquit, ſancti, & ſanctæ cui viuerent, interrogarentur, reſpõderent, non eſſe ſine peccato. Et paulò antè, cap. 14. de ſe inquit, & de aliis ex deo natis loquebatur Ioannes, vbi ait, Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, noſmetipſos seducimus. Et Iacobus, In multis offendimus omnes. Et in Enchiridio cap. 64. Neque peccatum eſt omne crimen, neque crimen eſt omne peccatum. Itaque ſanctorum omnium vitam quandiu in hac morte viuitur, inueniri poſſe dicimus ſine crimine: peccatum autem ſi dixerimus, quia non habemus, noſmetipſos ſeducimus. Vnde in concilio Mileuitano, can. 6. 7. & 8. & in concilio Africano can. 81. & duobus ſequentibus anathematis execratione reprobantur, qui aiunt, voces illas ſanctorum, Si dixerimus, quia peccatum non habemus: &, Dimitte nobis debita noſtra, non pro ſeipſis, ſed pro alienis, aut propter humilitatem, & non propter veritatem efferri. Quare inter eccleſiaſtica dogmata, cap. 86. Auguſt. Nullus ſanctus & iuſtus caret peccato, nec tamen ex hoc deſinit eſſe iuſtus vel ſanctus: cum affectu teneat ſanctitatem. Et ideo veraciter ſe

[Margin notes: 4. Concluſio. — Auguſt. — Non omne pecc. crimẽ eſt. — Conciliũ Mileuit. — Eccleſiaſtica dog.]

omnes ſancti pronunciant peccatores. Idem reſpondet Atticus Hieronymi in. 1. libr. dialogi Critobolo obiicienti ex ſacro canone, multos illos qui dicuntur ſancti, & iuſti: vt Zacharias, & Elizabeth. De quibus habetur apud Lucam, quod erant ambo iuſti ante deum, incedentes in omnibus mandatis, & iuſtificationibus domini ſine querela. Et Iob, de quo legitur, quod erat in terra Hus, ſimplex, & rectus, ac timens deum, quibus potes omnes ſubiicere ab Abel iuſto vſque ad Ioannem, quo Chriſtus confitetur non eſſe maiorem natum inter mulieres. Omnes, inquit, fuerunt iuſti, ſed nihilominus potuerunt concidere. Nam delicta (inquit Dauid) quis intelligit, & ab occultis munda me domine. Vnde tunc inquit, iuſti ſumus, quando nos peccatores fatemur. Nam iuſtus accuſator ſui eſt in principio ſermonis. Idémque nunc ſancta Synodus Tridentina confitetur, capite vndecimo, quod licet in hac mortali vita, quantumuis ſancti, & iuſti in leuia ſaltem & quotidiana (quæ etiam venialia dicuntur peccata) quandoque cadant, non propterea tamen deſinunt eſſe iuſti. Nam iuſtorum illa vox eſt, & humilis, & verax, Dimitte nobis debita noſtra. ¶ Adde quòd non ſolum venialia peccata non adimunt iuſtitiam, & gratiam Dei, verum neque obſtãt quo minus iuſti perfecti etiam dicãtur: quare illud quod capite antecedenti dicebamus: ſcilicet, iuſtitiam, & charitatem in hac vita non eſſe perfectam, comparatione duntaxat ad illam patriæ reputandum eſt. Sanè, quòd hæc noſtra non ſit, perinde, atque illa, fixa & firma. Cæterum & in hac vita verè & ſunt, & in ſacris eloquiis pronunciantur viri perfecti. Auguſtinus enim loco citato de ſpir. & lit. vbi negat præceptum dilectionis in via impleri perfectè, non tamen negat, quin charitas ſit hic perfecta, quinimo palam fatetur ex illo, Maiorem enim charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Accedit & illud. 1. Ioannis. 2. Qui ſeruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt. Et Deuteronom. 18. Tu autem perfectus eris coram domino Deo tuo. Et Chriſtus in euangelio, Eſtote perfecti, ſicut pater veſter qui in cælis eſt, perfectus eſt. Et. 2. ad Corin. 13. De cætero fratres gaudete, perfecti eſtote. Quod ſi totum

Marginalia: Hierony. — Prou. 8. — Syn. trid. — Venialia peccata cum perfectione. — Auguſt.

tum librum de perfectione iuſtitiæ, noſtri Proteſtantes penſiculatius animaduertiſſent, illic exprimit aliquod verbum Auguſt. in quo perfectionem iuſtitiæ huius ſeculi perſpexiſſent. Hæc enim, inquit, eſt noſtra in ipſa peregrinatione iuſtitia, vt ad illam perfectionem, plenitudinémque iuſtitiæ, vbi in ſpecie decoris eius iam plena, & perfecta charitas erit, nunc ipſius curſu rectitudine, & perfectione tendamus. Hęc Auguſtinus. Ecce ergo perfectionem iuſtitiæ in via quæ plenè ſatisfacit legi: nempe recta ire in via domini, nihil inde declinare. Nam perfectio patriæ non eſt ambulare, ſed ſtare: illa non eſt meritum, ſed præmium: non ſtadium, ſed brauiū. Lex idem eſt quod regula, qua ad brauium tendimus: perfecta ergo legis obſeruantia eſt intrare per anguſtam portam, & rectam perſequi ſemitam. Nam, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Et Paulus, Bonum, inquit, certamen certaui, fidem ſeruaui, curſum conſummaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. Non eſt ergo præceptum, coronam accipere, ſed ita certamen conſummare, vt coronam accipias. In ſumma, iuſtitia noſtra hic eſt fide ambulare, & ſitire iuſtitiam (nam, Beati, inquit, qui eſuriunt, & ſitiūt iuſtitiam) vt ſatiemur, quando apparente gloria ſua, viderimus eum ſicuti eſt. Sed æſtimemus verba Pauli ad Philippenſes. 3. vtrum ad hoc perfectionum diſcerniculum ſpectauerit. Ait enim, Non quòd iam acceperim aut iam perfectus ſim. En perfectionem triumphantium in regno. Sequor autem ſi quomodo comprehendam. Hæc eſt militiæ profeſsio, de cuius perfectione ſubiungit, Quicunque ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus, &c. Perfectio ergo viæ eſt perfectè currere & ſequi. Quòd ſi minutiora quædam dum remittitur chorda in cythara, admiſerimus, non propterea declinamus à via, nec terga vertimus Deo: ſed remoramur quaſi luctantes contra fluctus ſeculi huius. Audiamus denique noſtrum Auguſtinum eodem loco de ſpir. & lit. cap. 36. Ad illam, inquit, regni perfectionem ſpectat, Non concupiſces (id eſt, corpus exutos mortis huius luctamine carnis liberari) ad hanc, poſt concupiſcētias tuas non eas, & illius perfectionem pro mercede ſperare. Igitur quintam, poſtremámq; propoſitio-

Perfectio viæ.

Perfectio patriæ.

2. Tim. 4.

Philip. 3.

Auguſt.

5. cōcluſio

nem concludamus contra Lutherum, artic.31.Non in omni opere peccat iuſtus.Septies in die cadere iuſtum, eſt quidem inter prouerbia Sapiētis, cui dominus reuelauit ſapientiam:
Prou 24. quòd tamen in omni opere peccet iuſtus, non potuit Luthe-
Luther. ro, niſi ſuus reuelare genius, vt homines exanimaret,ne bene agerent,& Deo ſe minus debere crederent, quod iam ſibi dediſſet naturam, quam neque infirmam poſſet ipſe ſanare,neque ſanam ſatis iuuare,vt bene ageret,& tamen præcepiſſet,vt iuſtè quæ iuſta ſunt faceremus. Adde,quod Sapiens de leuiſsimis loquitur culpis,neque peccata vocat,bona opera:ſed noſter recens Propheta,mirabili nos vult antitheſi dementare.Ait enim,non ſolum in omni opere,ſed in omni opere bono peccare iuſtum: & quod omne opus bonum optimè factū, peccatū mortale:mortale eſt in iudicio Dei:niſi ꝙ per eius miſericordiam non imputatur. Huiuſmodi coloribus vbique floret vnum opus, & bonum,& peccatum: optimè factum, & peccatum mortale in iudicio Dei, & tamen per miſericordiam non imputatum. Patere adhuc lector audire explicationem hominis, quam apud ipſum authorem
Rom.7. legiſti ſæpe.Vbi ait Paul.Mente ſeruio legi dei,carne autem legi peccati,clariſsimum habet ſenſum. Nempe quòd mens deprecatur ad optima, caro autem ad infima: in quo homo conſtitutus conflictu,nunc victor ſeruit legi dei, nunc victus
Veſania ſuccumbit legi peccati. Quod autem Paul. de vna perſona
Lutheri. propter diuerſorum operum viciſsitudinem enūciat Luthe. ad eandem perſonam pro eodem tempore, quinetiam ſecundum vnum idémque opus pertrahere molitus eſt. Adeo vt eliciat ex hoc loco,quod non ſolum eadem perſona ſit ſimul iuſta & peccatrix, ſed quod idē prorſus opus iuſti, ſit partim bonum,quatenus procedit à gratia Dei: partímque malum, qua ratione proficiſcitur à libero arbitrio. Vide quouſque procreat aſſertus ille ab iſtis error, quod concupiſcentia, etiam in baptizatis ſit peccatum. Illam enim vbique clamant eſſe arborem malam, quæ non poteſt bonum fructum facere. Quin vide precor quo cum genere mortalium à triginta iam annis litigamus.Peiores nos faciunt beluis. Illæ quippe ſi non ſunt in bonum liberæ, certè neque in malum. Nobis

verò

verò iſti ſic libertatem concedunt in malū,vt in bonum funditus ſublatam velint. Quin verò, quòd Deus optimus ad peccandū nos cogat,nihil verentur docere:quod tamen maximus ipſe iuuare nos ſatis poſsit ad opus quod verè ſit bonum,neutiquam induci poſſunt,vt credant. Primum omnium,nunquid hæc cōtradictio eſt manifeſtaria , vt idem opus ſit ſimul bonum,& malum in conſpectu Dei? In naturalibus nihil prohibet,eundem cibum,qui ad vnum eſt morbum ſalubris,reſpectu alius, eſſe peſtilentem, ſed quod vnum opus ſimul fiat ſecundum regulam,legem,& voluntatem Dei,atque idem ſimul contra eandem legem,regulam,& voluntatem(hoc eſt enim eſſe bonum,& mortale malum)quomodo ex quibuſcunque cauſis fiat, eſt intellectu poſsibile. Adde, quòd ſi peccatum eſt ſecundum iudicium Dei,quomodo per miſericordiam non imputatur? Nunquid non tam iuſtus eſt deus,quàm miſericors?quo ergo pacto id in quo iudicat perdurare rationem peccati, & in ſeipſum offenſæ, poterit per miſericordiam non imputari? Hoc autem duobus me locis: nempe & libro primo,& item ſecundo memini reprobaſſe. Dimiſsis ergo contradictionibus iſtorum,ratio concluſionis eſt hæc. Poteſt quis per gratiam Dei opus iuxta ſuam legem perficere,vt nullum admiſceat malum finem, aut circunſtantiam,ſed fiat iuxta eius voluntatem, aliàs ne quicquam quotidie peteremus, Fiat voluntas tua in terra,ſicut in cælo: ergo tale opus expers erit prorſus culpæ.Id quod vno teſtimonio Cypriani conſtantiſsimè confirmatur, quod tamen Luther.art.2.pro ſe adfert ex epiſtola quadā de mortalitate. Ait enim diuus ille martyr,Obſeſſa mens hominis & vndiq; Zabuli infeſtatione vallata, vix occurrit ſingulis, vix reſiſtit. Si auaritia proſtrata eſt,exurgit libido:ſi libido cōpreſſa eſt,ſuccedit ambitio:ſi ambitio contempta eſt, ira exaſperat,ſuperbia inflat,vinolentia inuitat,inuidia concordiā rumpit, amicitiam zelus abſcindit:&c. Ex iſto loco quemadmodum Luthere exprimere valeas, omnia opera eſſe peccata,nemo niſi diſcipuli tui videt. Imprimis non dicit, quod vno vitio victo aliud nos vincat, ſed quòd alia pugna carnis inſurgit. At vt illud interim præſtemus tibi, cur intercalas autho-

Ratio cōcluſionis.

Cypria.

ritatem,& non legis continuam:ait enim,Si auaritia proſtrata eſt,exurgit libido.Proſternere ergo auaritiam,nō eſt peccatum:ſed virtus.Et ſi libido compreſſa eſt,ſuccedit ambitio. Igitur comprimere poſſumus libidinem,ita vt nullam habeat rationem peccati. Cyprianus itaque adeo negat,omne opus eſſe peccatum, vt affirmet eaſdem affectiones, quæ nos quandoque deuincunt,à nobis etiam viciſsim ſuperari. Deſinite ergo cæci eſſe.Ceſſate,peccata dicere,opera,quæ per auxilium Dei à nobis fiunt, & maxima ipſius ſunt beneficia.

Aliud argumentũ Vtrum quando Paul.non ipſe,ſed in eo viuebat Chriſtus, & quando nihil ſub ſole metuebat,quod ſe à charitate Dei ſeparet, tunc etiam omne opus eius peccatum dicere audetis? Impietatis cōuincuntur. An prædicatio Ioannis præcurſoris Chriſti,& omnes etiam martyrum confeſsiones,quando pro Chriſto cędebantur,occidebantur,& dilaniabantur, peccata etiamnum erant, quia procedebant à libero arbitrio? Cum tamen opera, quæ non fiant per liberum arbitrium, digna eſſe non poſſunt aliquo præmio,eo quòd vt peccatum, ita neque virtutis opus eſt,niſi liberè fiat. Profecto qui ita eſt in ſanctos blaſphemus, neq; Sanctiſsima virgo ſanctiſsimæ Dei genitrici parcet. Dicite ergo officia intemeratæ virginis,dum Chriſtum lactabat,geſtabat,& nutriebat, peccata fuiſſe. Atque adeo verbum illud,Ecce ancilla domini, ex quo beata dici meruit ab omnibus generationibus, vt ſit veſtra cōſummata blaſphemia.Nos enī Paul. auſcultam⁹, 1.Cor.7. qui ad Cor.euigilare iuſtos iubet,ne peccent.Et rurſus,ſi nupſerit,inquit,virgo,nō peccat.Et Petrus,egregias nobis virtutes proponens,ſubdit,Hæc enim facientes non peccabitis aliquando:& Iaco.non ait, In omnibus offendimus omnes: ſed in multis. Sanè quòd alia ſunt in quibus non peccemus: & Ioan.Omnis qui in eo manet,non peccat. Quin ſatis nobis eſt, Chriſtum audire magiſtrum, qui ait, Ecce ſanus factus es, iam noli peccare. Ex his nanque & huiuſmodi aliis Syn.Trid. confecit Synodus ſancta pręſens,confeſsionem illam in calce cap.11.aduerſari:ſcilicet, orthodoxæ religionis doctrinæ, qui dicunt, iuſtum in omni bono opere peccare, & can.25. vbi talium auſum anathematis ferit cenſura.

Ad reſpondendum aduerſariis. Cap. 5.

POtuiſſem ego equidem ſilenter prætermittere reſponſa argumentorum aduerſæ partis: adeò ab iis qui prius nobis ſcripſere, cuncta ſunt optimè diluta: ſed ne inſtituti filum & ſeriem abrumpam, curabo citra tędium illa percurrere. Eo præſertim, quòd cap. 19. primi libri, vbi conſtituimus, non omnia opera peccatoris peccata eſſe: &. 2. cap. lib. 2. vbi agebamus de diſpoſitionibus ad gratiam, huiuſmodi reſponſiones in hunc remiſimus locum. Rationē iſti nullam adferre poſſunt, quia neceſsitatem hanc ſuam peccandi à contagione originalis culpę diducunt: quæ res eſt extra lineam naturalem. Inde enim ſtatim confingunt cōmentum quoddam ſuper illud verbum Chriſti, Non poteſt arbor mala bonos fructus facere. Eſt enim, inquiunt, concupiſcentia ineuitabile malum, neque vllum opus fieri poteſt à nobis, quòd non aliquo modo naſcatur ex illa: omne ergo eſt tali ratione malum. Pari modo perſuadebant ſuam hęreſim Manichæi, vt adnotat Auguſt. 2. lib. de verbis domini, dicentes, vnam eſſe naturam bonam, quæ non poterat facere malum: aliam verò malam, quæ non poterat facere bonum. Et ideo ait illic Auguſt. & poſtea in Enchiridio, quòd nomine arboris non intelligitur natura, ſed voluntas, & vocat voluntatē intentionem more philoſophorum. Hoc enim modo neque ex mala arbore naſcitur bonum opus, neq; ex bona malum. Nam ſi arbor acciperetur pro natura, cum omnis natura bona ſit, nulla poſſet facere malum: neque ipſa potentia voluntatis. Quam intentionem alibi vocat Chriſtus oculum, vbi ait, Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidū erit: ſi autem nequam, totum erit tenebroſum. Et quod nomine arboris non natura intelligatur, ſed voluntatis intentio, patet ex aliis verbis, Aut facite arborem bonam & fructū eius bonum: aut arborem malam, & fructū eius malum. Naturam enim non facimus, ſed volūtatem, atq; opera quæ inde germinantur. Igitur neq; omnia opera naſcuntur ex concupiſcentia carnis, neq; illa dicitur arbor, vnde inficiantur omnia opera: ſed omnia ſunt bona, vel mala à voluntate. A qua, potiſsimum ſi diuinitus adiuuetur, multa eſſe poſſunt

Nō poteſt arbor mala, &c.

Manichęi

Auguſt.

Matth. 6.

Ioan.3. opera bona. Simili modo detorquent, & illud Ioan.3. Quod natum eſt ex carne, caro eſt, & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Elicientes inde, quòd omnia opera, etiam illa quæ ex gratia procedunt, quanuis illa ratione ſint ſpiritualia, nihilominus qua parte dimanant ex concupiſcentia carnis, ſunt carnalia & peccata. At verbum illud ſolũ adduxit Chriſtus, ſimilitudinis gratia. Nimirum, quòd quemadmodum ex generatione animali naſcitur homo animalis, ita ex regeneratione baptiſmatis naſcatur ſpiritualis. Quòd ſi quis velit ad opera referre, id tãtum poterit euincere, quòd illa opera quæ naſcuntur ex inclinatione & intentione carnis, prǽter rationem ſint vitioſa. Porro autem contra humanum ſenſum eſt, quòd omnia opera noſtra hoc modo ortũ habeant ex carne.

¶ Alia verò loca quibus de capite ſuo contortis enitũtur, plurima ſunt in veteri pagina, Atque inde primum initium ſu-
Gene 6. munt, vbi Gene.6. ait Moſes, Videns dominus, quòd multa malitia hominum eſſet in terra, & cũcta cogitatio cordis intenta eſſet ad malum omni tempore, pœnituit eum, quòd hominem feciſſet ſuper terram, &c. Ex illo verbo, Cuncta cogitatio cordis intenta eſt ad malum omni tempore, colligit Luthe.ar.36. nullam ineſſe nobis arbitrij libertatem ad bonum: ſed omnia opera noſtra eſſe mala, & de ſe mortalia peccata. At plura profectò peccata ſunt in ſua iſta collectione. Nam primum circũiacentia verba liquidò demonſtrant, illud verbum non eſſe dictum de omni ſemper genere noſtro propter originale: ſed de hominibus illius ætatis propter ſua nefanda ſcelera. Ita enim incipit cap. Cum homines incepiſſent multiplicari ſuper terram, videntes filij dei filias hominum, quòd eſſent pulchræ, &c. vbi depingitur corruptio illius gentis. Et idcirco ſubditur, Videns dominus, quòd multa malitia hominũ eſſet in terra, & cuncta cogitatio, &c. Nunquid verbum, Videns, malitiam præſentem deſignat? Et quod ſubditur, Pœnituit eum, quòd hominem feciſſet? Et quod ſubnectitur, Et præcauens in futurum, Delebo hominẽ? deletio quippe illa in pœnam corrupti tunc generis humani facta eſt. Vnde quod ait, omni tempore, ſolum eſt verbum indignantis: quòd ſcilicet nihil de emendandis moribus cogitabant, ſed in dies,

in dies flagitia flagitiis, & ſceleribus ſcelera cumulabant.
¶ Et idem forſan eſt ſenſus ſimilis replicati verbi, capi. 8. qui eſt ſecundus locus apud Luther. Nequaquam vltra maledicam terræ propter homines. Senſus enim & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua. Sed eſto, hoc referatur ad ſenſum & cogitationem in vniuerſum cordis humani, vt hic ſecundus locus præ ſe ferre videtur, quonam pacto exhinc ſit conſequens, vt nullum prorſus bonum poſsit à libero arbitrio prodire? Vt ſcilicet non ſolum otioſæ cogitationes (vt verbis vtamur Lutheri) ſed etiam ingenioſę, & quas homo de induſtria cogitat, omnes ſint malæ. Nam illic non dicitur, quod omnis cogitatio cordis humani ſit peccatum, ſed quòd ſit intenta & prona ad malum: id eſt, quod inclinatio carnis, & ſenſualitatis (hanc enim vocat cor humanum) de ſe allicit, & trahit rationem, & voluntatem in malum, non tamen inde ſequitur, alia opera eſſe mala, quàm illa in quæ homo deuicta ratione, liberè conſentit carni. Ait enim Iacobus, quod vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua, deinde concupiſcentia cum conceperit (nimirum per cõſenſum) parit peccatum. At vide quàm hoc ſit perſpicuum, cap. 8. Pollicetur enim deus ideo ſe non tanta acerbitate vltum deinceps ire ſcelera humani generis, eo quòd cogitatio humani cordis prona ſit ad malum: haud tamen adduxiſſet in cauſam illius clementiæ, quòd omnia opera hominũ ſunt peccata: nam hoc potius deberet Deo mouere iram: ergo cogitatio illic accipitur ꝓ luctamine carnis. Vt ſit ſenſus, quòd eo ſint homines venia digni, quòd peccent propter continuam ſenſualitatis rixã & pugnã: quam ægrè & difficulter poſſunt ſemper vincere. Vnde ca. 6. poſtquam dixerat, quòd cũcta cogitatio eſſet intenta ad malum, extẽplo ſubdit propheta, Noe verò inuenit gratiam coram domino. Et cap. ſequenti, Te vidi iuſtum coram me in generatione hac. ¶ Complicat Luthe. & aliud tertium verbum eiuſdem ca. 6. Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum: quia caro eſt. Ex quo vno loco geminam cõficit argutiam. Primam, quòd ſi homo caro eſt, nihil boni agere poteſt. Alterã, quod ita deus ademerit hominibus ſpiritum ſuum bonum, vt ceu ſpi-

Gen. 8.

Iacobus.

Non permanebit ſpũs. &c.

ſitualiter mortui nequeant niſi mortis opera agere. Hic autē locus bifariam à Patribus exponitur, ex quarum neutra expoſitione quoquo pacto valet Luther. ſuum commētum extorquere. Primum teſte Hieronymo, vox Hebraica ſignificantius Latinè redditur, non iudicabit, quàm non permanebit. Secundùm quem ſpiritus domini illic accipitur pro ira ſua, & indignatione, & caro pro fragilitate. Vt ſit ſenſus, non exigam in futurū tam graues ab hominibus pœnas, quia fragiles ſunt, ſed permittam eos viuere centum viginti annos. Quam ætatem ait Ioſephus, indultam fuiſſe hominibus poſt diluuium. At iuxta Latinam lectionem, non permanebit ſpiritus accipitur pro vita animali: vt ſit alluſio ad illud, Inſpirauit deus in hominem ſpiraculum vitæ: caro autem accipitur pro carnalibus hominibus, in quibus eſt ratio ſepulta. Vt ſit ſenſus, non viuet iſta generatio perpetuò, quia carnalis eſt. Quare quod ſequitur de centum viginti annis, non refertur ad ætatem, qua eſſent victuri homines: vt. 15. de ciui. dei, cap. 24. author eſt Auguſt. ſed ad induciarum tempus, quo Deus expectaturus erat emēdationem hominum. Intelligēdum enim eſt illud deum dixiſſe, viginti annis antequam Noe inciperet arcam, cuius fabrica durauit centum. Quapropter illico ſequitur in textu, Delebo hominem quem creaui à facie terræ. Sed vt hoc etiam velimus elargiri Luthero, quòd accipiatur ſpiritus pro bono ſpiritu Dei, parum illi dialecticæ opus erat, vt intelligeret ſenſum illius vniuerſalis. Non enim dixit, quòd in æternum nunquam permaneret, ſed quòd non permaneret in æternū: id eſt, ꝙ non ſemper & perpetuò permāſurus eſſet in homine. Cui ſenſui nihil repugnat, quin aliquando eſſe poſsit vt maneat. Neq; ipſe Lutherus inficias ire poteſt, quin ſpiritus domini ſit in homine per fidē & gratiā: cur ergo non erit ad operandum bonum? Quartus locus eſt iſtis vbique replicatiſsimus Eſaiæ. 64. Facti ſumus immundi omnes nos: & quaſi pannus menſtruatæ, vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Qui tamen locus abſque vllo prorſus dubio intelligitur præciſe de populo illo. Abſque dubio inquam. Primum propter authoritatem expoſitoris Hieronymi, qui ait, illud dictum eſſe, quando nec dum ſaluator aduenerat: ſed

Hierony. | Ioſephus. | Auguſt. | Eſaiæ. 64. | Hierony.

populus

populus imaginem terreni hominis portabat. Et præterea inquit, quòd illic depingitur iuſtitia legis, quæ comparatione ad euangelicam puritatem immũditiæ reputatur: id quod multis confirmat teſtimoniis. At textus ipſe luce clarius aperit ſenſum Prophetæ. Sanè qui ingenti animi ardore, & anxietate optabat aduentum Meſsiæ. Vtinam enim, inquit, dirumperes cælos, & deſcenderes. Atque tali affectu exaggerabat populi neceſsitatem, deplorabátque eius ruinam, lamentans quemadmodum omnes legis iam obliti pererrarent, eſſentque eorum vniuerſæ iuſtitiæ, ſicut pannus menſtruatæ. Erant enim tunc ſub captiuitate: vbi à templo abſentes non poterant offerre ſacrificia, ad expianda peccata, neque vti purificationibus legis. Et ideo alluſit ad illotum pannum menſtruatæ. Cuius periphraſim & explicationem illico ſubnectit. Quia cecidimus, inquit, quaſi folium vniuerſi, & iniquitates noſtrę quaſi ventus abſtulerũt nos. Atque plurimis huius figuræ congeminatis concludit, Neque iraſcaris domine ſatis, & ne vltra memineris iniquitatis: ecce reſpice, populus tuus omnes nos. Profectò iſta verba non poſſunt coaptari vniuerſo nunc generi humano. Quinimo manifeſtiſsima eſt contradictio in Luthero. Si enim de omnibus etiam nobis intelligitur, quomodo ipſe dicit, quòd peccatores horrore peccatorum ſuorum nomen Chriſti inuocantes, & ad ſuam miſericordiam confugientes, fide iuſtificantur? Nam & habetur etiam illic, Non eſt qui inuocet nomen tuum, qui conſurgat & teneat te. Iam verò quanuis confeſsio illa intelligentiam habere aliquam poſſet generalem, nequit tamen intelligi de ſingulis operibus, ſed quòd tota vita iuſti hominis non poteſt non crebris maculis eſſe conſperſa. Nam & pannus menſtruatæ non eſt neceſſe, vt totus ſit defœdatus: ſed poteſt eſſe maculoſus. Neque tamen macula omnis eſt mortalis. Quadruplicem enim maculam notat illic S. Tho. puta abſentiam gratiæ excluſæ per peccatum mortale, & ſola hæc propriè eſt macula. Mox intentio minus recta, aut tertio venticulus ſuperbiæ de bono opere, quæ poſſunt eſſe venialia peccata. Quarto, aliqualis præterea neglig̃etia, quæ poteſt aliquo modo ſignificari nomine maculæ, etiã ſi ſit citra peccatum. Qua- Macula.

ratione,vt ſupra diximus, etiam iuſtiſsimi poſſunt confiteri, vniuerſas iuſtitias ſuas eſſe ſicut pannus menſtruatæ. Quo ſenſu ait Concionator, Non eſt homo iuſtus in terra,qui faciat bonum,& non peccet,Et maximè ſi componantur cum ſplendore illo iuſtitiæ Dei lucem inhabitantis inacceſsibilem.Prçterquam ꝙ vt ait ad Auguſtinum Anglorum Greg. Bonarum mentium eſt ibi culpam agnoſcere,vbi culpa non eſt.¶Quintum teſtimonium Proteſtantibus noſtris familiariſsimum eſt illud Pſalmi, Non intres in iudicium cum ſeruo tuo domine,quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.Ex hoc enim loco colligit arti.31.Luther.id quod aſſeclæ ſui aſſeuerare pertendunt, nullum eſſe bonum opus in nobis in oculis Dei, iſto ſyllogiſmo, Deus quia iuſtus eſt, bonum opus damnare non poteſt:cum ergo dicat,nullum viuentem,neque ſeruum Dei,iuſtificari in conſpectu eius, palam fit,nullum opus bonum poſſe iuſtum iudicium Dei ſuſtinere:quare neque bonum eſt. At Roffen.prudenter quidem, & argutè notauit verborum reluctantiam.Si enim Deus bonum opus damnare non poteſt, quomodo ait Luther. opus bonum non ſuſtinere iudicium Dei?neceſſe eſt ergo vt dicat bonum opus,quod ſecundum ipſum etiam eſt malum, damnari, & non damnari. Locus ergo ille in eodem ſenſu ſatis exponitur,qui iam explicatus eſt. Non enim habetur illic,ꝙ nullum opus erit iuſtum in conſpectu Dei: ſed quòd nulla perſona iuſta ita iuſtificabitur in conſpectu diuinæ maieſtatis,in qua ipſe quem nullum latet ſecretum,non videat multa opera mala,quæ nobis ſunt abſcōdita. Nam præter ipſum delicta quis intelliget? Sed eſt fortè & ſenſus alius *Auguſtini* in enarratione eiuſdem pſalmi.Nempe quòd non poteſt homo iuſtificari in conſpectu Dei, ſicuti cum altero homine. Nam inter homines poteſt quis per ſe prius mereri mercedem, vt proprio eam iure repoſcat,ſed reſpectu Dei non ita: quia nullus prior dedit ei.Et ideo neq; iuſtitias ipſas noſtras, in quibus nulla ineſſet ratio nec venialis culpæ,poſſumus in conſpectu Dei proferre, tanquam propriis noſtris viribus factas,de quibus petamus præmia. Reſpōderet quippe, Quid habes quod à me non acceperis: qui dedi tibi & cogitare,& velle,

Non intres in iudiciū.&c.

Roffen.

velle, & operari? Itaq; nihil aliud vult hic Pſalmiſta, q̃ eos reprehendere, quos etiam taxat Paul. ſanè qui ignorantes iuſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Citant præterea & ſanctos Patres in teſtes. Vt Aug. lib. 10. confeſsionum. c. 13. vbi inter lamenta, quæ pro matre fundebat ad Deum, ait, Væ etiam laudabili vitæ hominum ſi remota miſericordia diſcutias eam. Perſeuerant enim in ſua dialectica, vt à tota vita ad ſingula opera argumententur: cũ Aug. nihil aliud ſignificet, q̃ quòd nulla poteſt eſſe tam laudabilis vita, cui nõ fuerint permixta peccata leuia. Præmittit enim de matre ſua, Ita poſt baptiſmũ vixerat, vt laudem nomen tuum, in fide & moribus eius. Non tamen, inquit, audeo dicere, nullum verbum exiſſe ab ore eius contra præceptum tuum. Et ideo ſubiungit, Væ etiam laudabili vitę, &c. Et paulò inferius, Ego itaque laus mea, & vita mea, Deus cordis mei, ſepoſitis pauliſper bonis eius actibus, pro quib⁹ tibi gaudens gratias ago, nunc pro peccatis matris meæ deprecor te. Diſcernit ergo expreſſe Aug. bonos actus matris à malis. Citat præterea Luther. & Gregorium libro nono dialogorum. Vbi ait, quòd ſanctus vir Iob omne virtutis noſtræ meritum eſſe vitium conſpexit, ſi ab interno arbitrio diſtrictè iudicetur. Conſulto tamen quæ ſua prudentia fuit, citauit gloſſam ſine textu. Cernebat enim per textum facilè ſibi reſponſum iri. Textus enim eſt ille cap. 9. Verè ſcio quòd ita ſit, & quòd non iuſtificabitur homo compoſitus Deo. Vbi nihil ſibi aliud voluit ſanctus ille, quàm quòd iuſtitiæ noſtræ, etiam ſi abſolutè per gratiam Dei ſint verè iuſtitiæ, comparatione tamen ad infinitam illam rectitudinem, bonitatémque diuinam non reputantur iuſtitiæ: ſicuti papyrus in media niue non exiſtimabitur alba. Quod reuera non ſolum de iuſtitia huius ſeculi, ſed & de iuſtitia angelorum in cælo potuit affirmare. Præſertim, quòd neque illic loquitur de ſingulis operibus, ſed quòd homo non apparebit iuſtus collatus cum Deo. Et ideo ſubdit, quòd ſi voluerit homo contendere cum Deo, non poteſt ei vnum reſpondere pro mille: id eſt, pro mille beneficiis, quæ à Deo recepit, non poterit adferre vnum quod ipſe prius dederit Deo. Nam neq; initium,

Auguſt.

Grego.

ait illic Greg. eſt à nobis,ſed hoc,quòd iuſtitiæ noſtræ, dum illi comparantur diuinæ, non appareant iuſtitiæ, cap.7. explicandum eſt amplius. Interim vt ad Gregorium redeamus, Nũquam ipſe in talem incidit errorem,vt cogitaret, nullam eſſe actionem humanam culpa vacantem. Sanè qui ad Auguſtinum Anglorum ſcribẽs, ait, bonarum eſſe mentium ibi culpam agnoſcere,vbi culpa non eſt. Et eodem opere moralium ſæpe confirmat, non ſolum opus aliquod poſſe carere culpa,verum & hominem etiam. Potiſsimum lib.2. ſuper illis verbis primi capitis, In omnibus his non peccauit Iob labiis ſuis, neque ſtultum aliquid contra Deum loquutus eſt. Vbi ait Grego. quòd beato Iob, & oris teſtimonium perhibetur & cordis, quia & culpam à lingua compeſcuit, & à corde reſtrinxit. Et quanuis Gregor. id non dixiſſet, textus ipſe, In omnibus his non peccauit Iob, abundans nobis eſſet ad conterendam audaciam dicentium nullum eſſe opus bonum, ꝙ non ſit vna peccatum. In ſumma, quinq; de cauſis orant ſancti, ne Deus intret cum illis in iudicium, ſed omnia opera in ſuam miſericordiam reiiciunt. Prima & potiſsima, eſt dubiũ de propoſita ſalute, de qua nemo eſt adeo certus, quin ſit ſemper in metu. Secunda, quia vix eſt, qui non fecerit aliqua peccata mortalia, de quibus neſcit, an veram fecerit pœnitentiã. Tertia propter pericula venialia à quibus nemo cauere poteſt. Quarta propter negligentias, quæ in omni etiam opere bono plurimum admiſcentur. Ac denique quinta propterea, quia neque ipſa opera bona à nobis habent radicem, ſed à miſericordia Dei, & ideo nõ poſſumus cum eo iure proprio noſtro agere.

De ſatisfactione. Cap. 6.

Quinque de cauſis. SEcundum quod operibus noſtris per gratiam Dei competit, eſt, vt per illa ſatisfaciamus pro peccatis. Non quidem pro culpa, antequam remittantur, ſed pro debitis pœnis, quæ culpa remiſſa, reliquæ fiunt,

Syn. Trid. vt in cõfeſsione S. Tridentinæ Synodi, cap.14. habetur. Hæc

Diuiſio. autem diſputatio duo habet membra. Primum de ea re, quã præſupponit, & alterum de ea quã inueſtigat. Supponimus enim, non in vniuerſum cuicunque indulgetur culpa, condonari

donari totam pœnam:ſciſcitamur autem,an id quod reliquũ eſt pœnæ, perſoluere homo valeat in hoc ſeculo per bona opera. De primo non ita hic multum ſermonem habebimus, illud quippe ad tractatum ſacramentorum peculiarius ſpectat. Sed tamen neque poſſumus non aliquam mentionem facere, non ſolum ad explicationem diſputationis,verum & quia de hoc pronunciauit S.Synodus.Articulus fuit quintus aſſertionum Lutheri, quo ſolennem illam partitionem pœnitentiæ in tres partes reſpuit.Addit tamen non negare contritionem & confeſsionem,ſed ſatisfactionem. Hinc enim, vt li.2.c.5.enarrauimus, cœpit eccleſiæ Romanæ oblatrare, ex odio ſcilicet indulgentiarum. Sed vide, quàm ſit annexa ſatisfactio confeſsioni. Initio ſolum repulerant ſatisfactionem,inde tamen facile expugnata illis eſt confeſsio. Nanq; in hoc potiſsimum eſt à Deo inſtituta confeſsio,vt ſecũdum menſuram delicti,arbitrio ſacerdotum ſtatueretur plagarum modus,atque adeò oleo,& vino curaretur infirmus. Vbi autem ſemel hunc errorem deuorarunt, quod per fidem condonantur pleniſsimè omnia peccata,quoad culpam & pœnam, inde illis conſequentiſsimum fuit, non eſſe neceſſariam confeſsionem ſingulorum peccatorum: ſed in genere ad proteſtandũ fidem. Quo fit,vt mera fuerit inſcitia Lutheri,quinimo pernicioſiſsimus auſus,negare ſatisfactionem:illa ratione, quòd hoc verbum non eſt expreſſum in ſacra ſcriptura. Nullum enim adfert argumentum, niſi quia non poſſumus oſtẽdere,vbi ſit in ſcriptura nomen ſatisfacere, aut quòd pro peccato mortali,debeat quis ſatisfacere ſeptem annis. Nam illud inquit,Quodcunque ligaueris ſuper terram,erit ligatũ & in cælis,& quodcunq; ſolueris,erit ſolutum.Et,Quorum remiſeritis peccata,remiſſa erunt,& quorum retinueritis,retenta,ad remiſsionem inquit,culpæ,pertinet,non ad ſatisfactionẽ. Alias dicere debuit, Quorum remiſeritis ſatisfactiones.At verò, præterquam, quod iure optimo multa recipit eccleſia ex monumentis Patrum,ſcripturæ ſacræ interpretũ, licet in ea non ſint formaliter, rem nihilominus ſatisfactionis euidentiſsimè colligimus, tum ex aliis locis ſacræ paginæ, tum clariſsimè ex his modo commemoratis. Enimuero

Luther.

Confeſsio ni annexa ſatisfact.

Auſus Luthe.

Vnde colligitur ſatisfact. remiſsio, & abſolutio peccatorum (quod iſti nō conſyderát) non ad culpam tantum refertur, verum & ad pœnam. Vtroq; enim modo ligatur peccator: ſcilicet, vt inimicus ſit Deo, & præterea dignus pœna. Et ideo ab vtroque abſoluitur per gratiam Chriſti. At quia miſericordia dei nunquam eſt ſine iuſtitia, quanuis in cruce ſufficienter, & meritus fuerit, & ſatisfecerit pro om nibus peccatis totius mundi, efficaciter tamē noluit ſingulis applicare, aut meritum, aut ſatisfactionē, niſi quatenus vnuſquiſque liberè aſſenſerit, & cooperatus fuerit adiutorio ipſius. Qua de cauſa, vt non omnes ad eundem gradum amicitiæ recipit, dum conuertuntur, ita neque eius iuſtitiæ fuit congruens, remiſſa culpa, & æterna pœna, vnicuique remitti de temporali, niſi iuxta proportionem conatus, quo ſe quiſque conuertit. De baptiſmo verò quo ſepelimur cum Chriſto, & renaſcimur in nouam vitam, diuerſa eſt ratio: vt paulò pòſt explicabimus. Et quoniā neq; ille actus eſt in omnibus æqualis, neque ſcelera paria, prouidentiſſimè hoc commiſit iudicio eccleſiæ, & miniſtrorum eius. Et

Quorum remiſer. hic eſt ſenſus legitimus illorum verborum, Quodcunque ligaueritis, & quodcunque ſolueritis. Et, Quorum remiſeritis & retinueritis. Videlicet, vos inſtituo iudices, quorum iudicio, claue non errante, ego ſtabo: vt quodcunque, & quomodocunque remiſeritis, aut retinueritis, ſit remiſſum & retentum. Hoc eſt, quam pœnam eſſe, vel remittendam, vel retinendam, imponendámque pœnitenti, claue non errante, iudicaueritis, coram meo itidem tribunali erit remiſſa, & retēta. Ex quo ideo vno loco, ambas pœnitentiæ partes elicuerūt Patres: ſcilicet, confeſsionem, & ſatisfactionem. Nam cum res ſit in euangelio patens, nulla eſt iniuria, ſi nomine congruentiſsimo ſignificetur. Neq; verò nomen eſt nouum, vti Luther. antequam antiquitatem habuiſſet exploratam, arbi-

Leo. tratus fuit. Etenim Leo primus, cui in Concilio Calcedonēſi à ſexcētis triginta patribus, referēte Theodoro Foroliuiēſi, ter ſanctus, acclamatum fuit, Mediator, inquit, Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus hanc præpoſitis eccleſiæ tradidit poteſtatem, vt & confitentibus actionem pœnitentiæ darēt, & ſalubri ſatisfactione purgatos ad cōmunionem ſacramen

torum

torum per ianuam reconciliationis admitterent. Et infra, Oportet vnumquenque Chriſtianum conſcientiæ ſuę habere iudicium, ne cõuerti ad dominum de die in diem differat, ne ſatisfactionis ſibi tempus in fine vitæ ſuæ conſtituat. Neque antiquiſsimum Tertullianum pręteriit nominatio ſatiſfactionis, eccleſiæ iam tunc receptiſsimæ. Satisfactio enim, inquit, confeſsione diſponitur: confeſsione pœnitentia naſcitur: pœnitentia Deus mitigatur. Et infra, Commemoratis quàm multis ſatisfactionis operibus, ſubdit, illa eſſe neceſſaria, vt in peccatorem pœnitentia ipſa pronuncians, pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna ſupplicia, non dicam fruſtretur, ſed expungat. Hæc ille in libro de pœniten. Et Hiero. vt refertur de pœniten. diſt. 1. Menſuram, inquit, temporis in agenda pœnitentia, idcirco non ſatis apertè pręfigũt canones pro vnoquoq; crimine, vt de ſingulis dicant, qualiter vnũquodq; emendandum ſit, ſed magis in arbitrio ſacerdotis intelligentis relinquendum ſtatuunt: quia apud deum non tam valet menſura temporis, quàm doloris: nec abſtinentia tantum ciborum, quàm mortificatio vitiorum. Propter quod tempora pœnitentiæ, fide & conuerſatione pœnitentium, abbreuianda præcipiunt, & negligentia protelanda exiſtimant. Audi Luthere, quemadmodum ſecundum Hieronymum & Leonem antiquiſsimos iuxta, ac ſapientiſsimos, & ſecundum Tertul. in his verbis, Quodcunque ligaueritis, & quorum remiſeritis, iudiciaria tradita eſt poteſtas miniſtris eccleſię ad ſatisfactionem remittendam & retinendam. Id quod adhuc copioſius tractat Chryſoſt. tum alibi diffuſiſsimè & frequentiſsimè, tum in lib. 3. de ſacerdotio. c. 5. Cuius cæterorúmq; Patrum, quæ abſq; numero ſunt, teſtimonia prætermimus: quia non eſt hic locus recitãdi. Miraculum enim eſt, & non ferendum portentum. Quod ob peccatũ Adæ quod aliena volũtate cõtrahimus, concupiſcẽtiam carnis ita in nobis peccatum eſſe velint, vt nulla ſatisfactione, neq; ipſius Chriſti, poſsit in hac vita cõpenſari, quin ſemper ſit peccatũ, cõtra quod propriis operibus debeamus pugnare, & tamẽ pro actualibus delictis, flagitiis, & ſceleribus, quæ nos ipſi propria voluntate cõmiſimus, ſic vno actu fidei ap-

Tertull.

Hiero.

Chryſoſt.

Lutheri portentũ.

plicatam nobis contendant ſatisfactionem Chriſti,vt nullus fiat reliquus reatus pœnæ, quàm per auxilium Dei noſtris
Deut.25. exoluamus piaculis. Cum tamen ſcriptum ſit in Deuteronomio, quòd pro menſura delicti erit plagarum modus. Et in
Apoca. 18 Apocalypſi, Quantum glorificauit ſe,& in deliciis fuit, tan-
Rom.8. tum date ei tormentum & luctum. Et Paul. Romanos iam iuſtificatos exhortetur,vt ſicut exhibuerunt membra ſua ſeruire immunditiæ,& iniquitati ad iniquitatem,ita exhibeant mēbra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Id profecto aper-
Matth.3. tiſsimè explicans,quod angelus Dei Ioannes,præmiſſus ante faciem Chriſti,prędicabat in deſerto,clamans,vt facerent homines,non ſolum pœnitentiam, verum fructus pœniten-
Lutheri ſtropha. tiæ. At ſtropham Lutheri & ſuorum audiamus,hoc teſtimonium ludificantium. Aiunt,vt modò dicebamus,admonitionem Ioannis eam eſſe, vt per fructus pœnitentiæ procuremus extenuare concupiſcentiam carnis, quæ eſt peccatum originale. Sed nunquid Ioannes progeniem viperarum tanta acerbitate & amarulentia de ſolo peccato originali obiurgabat? Nunquid non de pudenda peruicacia eſt,quotquot ſu per hunc locum ab eccleſiæ primordiis ſcripſerunt, Patribus
Chryſoſt. contradicere? Sic enim habet expoſitio illic Chryſoſtomi, Facite,inquit, fructus dignos pœnitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus, ſi vtique peccatis aduerſa faciamus? Aliena rapuiſti,incipe donare iam propria: longo es tempore fornicatus,à legitimo quoque vſu ſuſpendere coniugij. Et ita deinceps progreditur, ſuum cuique actuali peccato oppo
Auguſt. nens fructum pœnitentiæ. Pariter ibi Auguſt. Sunt,inquit,digni fructus virtutum, fructus qui non ſufficiunt pœnitentibus. Pœnitentia enim grauiores poſtulat. & Homil.1. de pœnitentia, niſi iſti lapidei eſſent,& plumbei, nullum relinquit ambigendum locum. Diſtinguit enim tres actiones pœnitētiæ: primam ante baptiſmum: ſecundam de leuioribus,ac tertiam, quæ pro illis, inquit, peccatis ſubeunda eſt, quæ legis decalogus continet: vbi maiorem ait,quiſque in ſe ſeueritatem debet exercere, vt à ſeipſo iudicatus (quod ait Apoſtol.) non iudicetur à deo. Ecquid verò rogo iudicij nomine ſignificatur, niſi ſatisfactio & recompēſatio, qua iuſta talione delicta

liĉta vlciſcimur noſtra?Idem docet Greg.Cypria.& vniuerſi. Neque verò deſpicienda ratio eſt, qua theologi rem hanc dilucidant.Equidem,quod in peccato,& auerſionem eſt cõſyderare à Deo,& conuerſionem ad obieĉtum peccati:ſecundæ reſpondet pœna ſenſus: & ratione primæ illa pœna efficitur æterna.Ob ídque remiſſa culpa per conuerſionem(iuxta illud Pſal. Dixi confitebor,& tu remiſiſti)reſtat pœna temporalis, cuius.2. Reg.12.teſtimoniũ extat de Dauid, qui cũprimum dixit,Peccaui domino,audiuit à Nathan,Dominus quoq; tranſtulit peccatum tuum. Veruntamen filius,qui natus eſt tibi, morte morietur. Remiſſa ergo culpa, nonnulla temporalis ſupereſt luenda pœna. Sed de hoc primo punĉto ſatis,vt rationem redderemus confeſsionis ſanĉtæ, Concilij Tridentini,cap.14.vbi habetur, quod non tota ſemper temporalis pœna, vti in baptiſmo, reliquis deinceps remittitur, qui gratiæ baptiſmali ingrati,ſpiritum ſanĉtum contriſtauerunt,& templum dei violare non ſunt veriti.Hac ergo præſtituta veritate,quæſtio eſt,Vtrum in hac vita ſatisfacere homo Deo poſsit pro debitis illis pœnis,tam remiſſorum mortalium,quàm venialium. Cuius reſponſio affirmatiua eſt,de qua nunquam fuit anceps eccleſia. Eſt hic tamen primũ omnium de ſatisfaĉtione diſtinguẽdum. Altera enim eſt perfeĉta,& altera imperfeĉta. Nam ſatisfaĉtio cum deſignet aĉtũ iuſtitiæ, genere ſuo diſparatur à gratia, vt quantum in opere inſit gratię,tãto minor ſit ratio ſatisfaĉtionis. Quocirca perfeĉta ſatisfaĉtio eſt illa, cuius valor & pretium totum emanat à debitore, nulla vel præueniente vel interueniente gratia creditoris. Taliter vt ſit redditio æquiualentis,alias indebiti voluntaria.Nam qui ob crimen ſuſpenditur, potius ſatis patitur.Sicuti & exiſtẽs in purgatorio.Ex quo fit conſequẽs, quòd pro peccatis in Deum commiſsis ſolus Chriſtus, eo ꝙ Deus erat,potuit perfeĉtè ſatisfacere, nulla tamen creatura, niſi imperfeĉtè, id eſt, ſuppoſita gratia ipſius. Cuius duplex eſt cauſa:vt.3.p.q.1.author eſt S. Tho.Prima,quia tota natura infeĉta erat peccato,& inimica Deo. Altera,quia peccatũ ea ratione, qua eſt contra Deum, habet infinitatem quandã, quam creatura, etiam ſi eſſet in meris naturalibus, neutiquã

Ratio theologorũ.

Syn. trid.

Quæſtio.

1.cõcluſio

Duplex ſatisfaĉtio.

Diffinitio ſatisfaĉt.

Sol Chriſtus perfeĉtè ſatiſfecit.

Anſelmus poſſet compenſare & adęquare. Rationes ſunt Anſelmi.1.& 2.lib. Cur deus homo: quibus addit & tertiam, quod creatu-
Durãdus. ra quicquid habet, Deo iam debet. Scio Durãdum.3. ſenten. diſtinct.20.& in.4.diſt.15. neque Chriſto ipſi concedere, vt poſsit inquantum homo, ſatisfacere ad æqualitatem iuſtitię, niſi præſuppoſita creata gratia, qua ſecundum humanitatem eſſet quoque gratus. Propterea inquit, quòd Chriſtus etiam ipſe quicquid ſecundum humanitatem habebat, receperat à Deo: & ideo nihil de ſe poterat præſtare aut facere in ſatisfactionem, quod non eſſet aliàs debitum. Et præterea, quia illud Ariſtotelis.8. Ethicorũ, quod diis & parentibus non poſſumus reddere æquale, in Chriſto quoque ipſo, quatenus ho-
Reſpõſio. mine, verum habet. Huiuſmodi tamen argumenta hominis ſunt haud ſatis æſtimate cogitantis, actiones eſſe, non naturæ, ſed ſuppoſitorum. Quantũcunq; enim exiſtimetur Chriſtus, inquantum homo, non tamen erat natura humana, quæ in illo operabatur, ſed filius Dei per illam. Filius autem Dei, erat æqualis patri. Quam ob cauſam, etſi nullam gratiam recepiſſet creatam in humanitate, ratione vnionis, de ſe homo ille erat infinitè gratus, & amicus Dei, & quicquid feciſſet erat de ſe ſufficiens ſatisfactio ad æqualitatem iuſtitię. Quinimo quodcunque opus eius erat infiniti pretij apud Deum.
Scotus. Quare nihil euincit ratio Scoti.in.4.ſent.diſtinct.15. quæſt. 1. arguentis, quòd ſi peccatum haberet aliquam infinitatem, ſequeretur vt neq; Chriſtus per paſsionem potuiſſet abundè ſatisfacere: quippe cum opus illud, quia res erat creata, non eſſet infinitum. Argumentum inquam nõ eſt ſolidum. Nam licet opus illud res eſſet creata, nihilominus quia erat opus diuini ſuppoſiti, infinitè erat gratum Deo, contraria ratione,
Reſpõdetur Durã. quàm peccatum eſt infinitum. Reſpondetur ergo Durando, quòd quicquid Deus homo Chriſtus à Deo receperat, debebatur illi ratione vnionis, & vnio ipſa opus erat tam filij, quàm patris. Ob ídque tanquam de ſuo, & (vt ita dicamus) aliàs indebito poterat ſatisfacere. Nam quanuis inter homines filius non poſſet reddere æquale patri, ſecus res habet de filio Dei, qui eo quòd æqualis eſt patri, potuit illi tantum honoris reſtituere, factus obediens vſque ad mortem crucis,
quantum

quantum Adam detraxerat. Qua ratione Paul. confert obedientiam Chriſti cum inobedientia Adam. ¶ Sed & contra ſecundum membrum diſtinctionis, intentat item argumenta eodem loco Scot. quibus ſuadet, puram creaturam poſſe ſatisfacere de potentia Dei abſoluta. Nam vt. 13. de Trinit. author eſt Auguſt. Fuit quidem, inquit, & alius modus noſtræ redemptionis deo poſsibilis, quàm per incarnationem. Modus autem, ait, fuiſſet, ſi deus per attritionem & meritum de congruo contuliſſet hominibus gratiam, vt per ſe quiſque ſatisfaceret. Sed tamen de potentia ordinata non potuit niſi per Chriſtum. At verò vt cum honore loquar, debito grauiſſimo doctori, cuius multi in hac parte ſentẽtiam ſequuntur, non poſſum non iniquo animo audire, quàm iſti ſentiãt indignè de aduentu redemptoris noſtri. Videntur enim cogitare altiſsimum illud, & inæſtimabile myſterium, quòd Deus factus eſt homo, quaſi gratis & ſine cauſa vſquequaque neceſſaria, fuiſſe hominibus impenſum. Nam dicunt, tantũdem potuiſſe facere hominem per gratiam Dei, ſed ſolum id eſſe factum propter legem ordinatam. Redarguerem ego, ſi mihi liceret, ſic iſtos, Quidnam fuit in cauſa, vt admiranda illa lege ordinaret deus vnigenitum dare mundo, ſi iuſtitiam alia via ſeruare potuiſſet? Non ergo ſatis eſt ad legem ordinatam recurrere, niſi rationes & commoditates illius legis adferamus, vt facit eodem loco Auguſt. Auſim ego dicere (nam euangelicam me certus ſum veritatem efferre) quòd fieri non potuit, neque de potentia Dei abſoluta, vt perfecta eſſet ſatisfactio, niſi Deus eſſet ille homo qui ſatisfaceret. Nam ſi deus merè gratis amicam ſibi faceret creaturam, quæ poſſet ſatisfacere, iam ſatisfactio non eſſet perfecta, quia præſupponeret gratiam, vt ſi debitor à creditore ſuſciperet, vnde ſibi perſolueret. Hoc ex ipſa liquet natura ſatisfactionis. Cum ergo inter creaturam infinitum à Deo diſtantem, & Deum ipſum nulla ſit ratio iuſtitiæ, niſi præſuppoſita eius gratuita acceptatione, nulla potuiſſet perfectè ſatisfacere. Filius autem Dei æqualis patri de ſe id potuit perfectè. Et hoc eſt immenſum, & ineffabile beneficium, quod illi debemus. Porrò quòd cum genus humanum non poſſet ad

Scotus.

Cõtra Scotum.

Cõcluſio Doctoris.

Beneficiũ redempt.

æqualitatem iuſtitiæ rependere deo quod debebat, indutus ipſe naturam noſtram, taliter ſatisfecit, vt eius nos facti mẽbra, ſuam poſſemus coram Deo offerre iuſtitiam, quaſi noſtram, ſecundum illos impares gradus, quibus pro cuiuſque aſſenſione & cooperatione ſingulis noſtrum participatur.

Auguſt. Vnde Auguſt. falſo citatur aſſeruiſſe, alia potuiſſe via redemptionem vel ſatisfactionem perfectam fieri, iuſtitiámue in integrum reformari: ſed id duntaxat aſtruit, quòd non defuit Deo modus alius, quo liberaret homines à miſeria. Potuit enim gratis condonare peccata ſine aliqua ſatisfactione, quia nulli quicquam præterquam ſibi debitum erat, contra quem vnum peccatum fuerat, neque Chriſtus ſatisfecit dæmoni, vt aliqui blaſphemant, ſed patri. Et ideo ſi ipſe voluiſſet omnino gratis nobis ignoſcere, liberi eſſemus. Vt autem miſericordia ſua nihil ſuę iuſtitię detraheret, gratis miſit filium, qui ſumma iuſtitia ſatisfaceret, vt qui gratis eius ſubinde efficerentur membra, ſuam ipſius participarent iuſtitiam. Et hæc, præter alias cõmoditates, fuit diuinæ incarnationis potiſsima cauſa.

Cauſa aduentus Chriſti.

2. cõcluſio prĩcipalis

¶ Ad explicationem ergo prę̨cedentis concluſionis, vnde tantiſper digreſsi ſumus adhibetur ſecunda. Nemo poteſt pro pœna peccati ſatisfacere, antequam remittatur culpa, quin verò vniuerſalius rectè dixerim, neminẽ qui in peccato verſatur, pro aliqua pœna peccati, quanuis remiſſi, poſſe ſatisfacere coram Deo. Primum membrum. Communis eſt conſenſus S. omnium Patrum, ac theologorum.

Lutheranorum calumnia.

Quod duntaxat adnotamus ad eluendam calumniam, qua nos vbique vexant Lutherani: hoc nobis falſum crimen intendentes, quòd doceamus, per noſtra nos opera ſatisfacere Deo de noſtris delictis. Nemo enim vnquam hoc cogitauit de operibus naturalibus peccatoris. Quinimo vt negamus opera quomodolibet antecedentia gratiam, eiuſdem eſſe gratiæ merita, ita palam diffitemur, eſſe ſatisfactoria peccati nondum remiſsi. Neque Scot. ipſe fautor meriti congrui, attribuit illi, vt ſit hoc modo ſatisfactorium. Eſt tamen diſsidium de peccato remiſſo, vtrum recidiuus poſsit agens in peccato ſatisfacere pro reſidua pœna. Scoto affirmãte, propterea, quòd pœna eſt temporalis, ſed S. Thoma negante,

Diſsidiũ theologorum.

Scotus.

gante propterea, quòd inter nos & Deum nulla eſt æqualitas iuſtitiæ, niſi ſolum ex acceptatione diuina: peccator verò nullum facit opus dignum diuina acceptatione. Opus enim genere ſuo maximè omnium ſatisfactorium, eſt eleemoſyna: iuxta verbum Redemptoris, Date eleemoſynam: & ecce omnia munda ſunt vobis, & deinde maceratio corporis: & tamen ait Paul. Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatē autem non habuero, nihil ſum: ſcilicet, apud Deū: ergo neque talia opera ſunt ſatisfactoria. Tametſi poſſet peccator ſatisfacere præcepto ſacerdotis iniungentis pœnitentiam. His autem non eſt nunc locus. ¶ Tertia concluſio eſt, Poteſt homo exiſtens in gratia ſatisfacere de condigno, pro pœnis temporariis, quæ reſiduæ ſunt ex peccato remiſſo. De cōdigno inquam, non perfectè, ſicut Chriſtus. Propter duo. Primum, quia noſtra ſatisfactio præſupponit gratiam Chriſti, cuius corpori gratis inſiti ſumus. Et præterea quia nō reddimus æquale ſicut ipſe, ſed tantummodo ſecundum proportionem, qualis poteſt eſſe iuſtitia inter nos & Deum. Nempe, quia ſicut ſe habet quod ipſe nobis largitur ad ſuam potentiam, & bonitatem, ita & quod nos reddimus ad noſtram poſsibilitatem. Nihilominus factis iam membris, ſatisfactio noſtra eſt condigna, tanquam opera filiorum Dei. Cui conſonat vox illa, Fructus dignos pœnitentiæ. Prima ſtatim ratio ex iis, quæ ſupra explanata ſunt, emergit. Tria enim referebamus impedimēta, cur non poſſet homo ſatisfacere Deo: ſcilicet, quia inimicus eſt illius: quia peccatum infinitatem habet quandam, & quia quicquid habet, aliàs obligatum eſt Deo: homines autem in Chriſto per gratiam renati, amici, quin etiam filij Dei nominamur, & ſumus. Atque ideo eo pacto quo peccatum eſt infinitum, obſequium etiam Deo poſſumus præſtare infinitum. Eſt enim peccatum non aliter infinitum, quàm quod eſt auerſio ab infinito bono, qua ratione, illa auerſio imaginem quādam induit infinitæ diſtantiæ: eandem ergo infinitatis figuram gerit etiam conuerſio: & ideo opus ex gratia Dei procedens, recompenſa eſſe poteſt iniuriæ, cuius culpa gratis condonata eſt. Atqui licet bo-

1.Cor.13.

Tertia cō cluſio prīcipalis.

Prima ratio.

Peccatū infinitū.

na omnia, imo noſipſos à Deo recepimus, non tamen Deus (cuius iugũ ſuaue eſt, & onus leue) ad omne illud nos obligauit, quod totis intentis viribus poſſumus, vt cap. 2. dicebamus: & ideo multos poſsumus facere fructus dignos pœnitentiæ, qui non erant innocentibus neceſſarij, vt quotquot fuerunt diuinorũ interpretes in illo verbo euãgelico, agno-

S. Thom. uerunt. Neque hanc ſolum, ſed aliam adiungit S. Thom. rationem in. 4. ſen. d. 15. Nẽpe quod etiam per illa opera, quæ aliàs debita ſunt, ſatisfacere poſſumus, eo quòd per liberum arbitrium ſumus domini actionum noſtrarum: qua de re liberam ipſam noſtram obediẽtiam acceptat Deus in ſatisfactionem, tanquam opus iuſtitiæ. Quinimo & hoc pacto non ſolum pro peccato, ſatisfacimus, ſed pro noſtra fragilitate, pro beneficiis etiam acceptis obſequia præſtamus Deo, ſanè quæ de manu ſua accepimus, ſibi reddentes. Secunda ra-

Secunda ratio. tio eſt. Pœnitẽtia conditione ſua & ingenio hoc habet, quod ſit opus per quod præueniente Deo, peccata remittantur, ac prorſus tollantur, quo ad culpam & pœnam. Hæc enim eſt ligitima ſignificatio illius Chriſti vocis, quod thema fuit ſuæ prædicationis. Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cælorum. Quaſi dicat, hac patet aditus ad regnum cælorum.

Matth. 11. Cui ſimile eſt, A tempore Ioannis baptiſtæ, regnum cælorũ vim patitur, & violenti rapiunt illud. Eſt nanque pulcherrima pœnitentiæ periphraſis. Cum enim peccator hoſtis Dei ſit, per illam ſubito mutata mente, videtur expugnare regnũ, quod ſpecimen nonnullum eorum gerit, qui vi intra mœnia recipiunt ſeſe: ergo qui legitime expleuerit numeros omnes pœnitentiæ, liber erit prorſus tam à pœna peccati, quàm à culpa. Hæc autem ad iuſtum pœnitentia fit celerius, moroſiúſve, ſecundum menſuram doloris & mortificationis, vt ex Hieronymo paulo ante referebam. Ergo ſicut quis poſſet in puncto iuſtificationis operante miſericordia Dei, talem adferre ſenſum peccatorum, ardorémque pœnitẽtiæ, vt penitus pœna omnis cum culpa deleretur, vt creditur de Magdalena, ita quòd tunc quis ſegnius atque remiſsius fecit, poteſt poſtea multiplicatis operibus pœnitentiæ compenſare, atque adeò ſatisfacere pro pœna peccati remiſsi.

¶Ter-

❡ Tertia denique ratio eſt. Quòd ſi ſupplicia, quorum homo debitor eſt, in purgatorio ſoluuntur per ſatiſpaſsionem, multo æquius poſſunt hic ſolui per liberã ſatisfactionẽ, non ſolum quia libertas plurimum adfert momenti operibus in conſpectu Dei, verum quòd opera hic fiant per ſpeciale auxiliũ ſuæ miſericordiæ, in purgatorio autẽ ſolum infligũtur rigore iuſtitiæ. Neq; illi libere offerũt, & aſſumunt illa ſupplicia, ſed tantũ patienter tolerãt. Atq; hucuſq; etiam extenditur ſenſus Pauli admonẽtis, quòd ſi noſipſos iudicaremus, non vtique à Deo iudicaremur. Vnde Chryſo. Homil. 41. de pœniten. Pœnitentiã, inquit, exhibuit beatus Dauid, ita dicens, Lauabo per ſingulas noctes lectũ meum, & lachrymæ meæ ſtratũ meum rigabũt. Et olim patratũ peccatũ poſt tot generationes, quaſi nuper accidiſſet, lugebat. Hæc Chryſo. Imò vero Magdalena poſt pleniſsimã indulgẽtiam, tanq̃ exẽplar (vt de illa canit eccleſia) pœnitẽtiæ. xxx. annis non ceſſauit lamẽtari remiſſa crimina. Et Chriſtus Lucę. 11. non dixiſſet, Date eleemoſynam, & ecce oĩa munda ſunt vobis, ſi remiſſa culpa cõſummata eſſet mundatio. Vnde Orige. Homil. 8. ſuper Leuit. in lotionibus illis veteris legis, & purgationib[9] ſepties repetitis, expiationes noſtras meditatur: quas nobis eſt iterare neceſſarium, propter cicatricem quæ remanet vulneris. Atqui verbum Danielis, Peccata tua eleemoſynis redime, quid ſignificat, ſi non ſatisfactionem pro peccatis ſignificat? Nam redimere, quidnã alud, q̃ ſatisfactio eſt? Nõ ergo repugnat, quod de redẽptore Chriſto dixerat alius Propheta, Abſque argento redimemini: id eſt, gratis, quippe cum abſque noſtris meritis, & paſſus eſt pro nobis, & culpas nobis cõdonat. Sed quia per gratiam ſuam valorem recipiũt opera ſubſequentia noſtra, quibus eadem poſsimus expiare delicta, redimere ea nos quoq; cẽſemur. Vnde Ambro. in ſermone quodam dominicali de Abraham, qui refertur de pœni. d. 1. Habemus inquit, plura ſubſidia, quib[9] peccata noſtra redimimus. Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis. Quare eccleſia meritiſsimo canit in quadrageſima, aduenisse nobis dies pœnitentiæ ad redimenda peccatã, & ſaluãdas animas. Si enĩ vnico actu fidei efficaciter applicaretur

Tertia ratio. Chryſoſt. Magdalena. Lucæ. 11. Orige. Daniel. Eſa. 52. Ambro.

ſemper nobis ſatisfactio Chriſti, quo ad culpam, & omnem
Ioel. pœnam, nunquam per Ioelem nos admonuiſſet, vt conuerteremur ad ipſum in toto corde, ieiunio & fletu, & planctu ſcindentes corda noſtra. Ecce rationes & elogia quibus in-
Syn. Trid. nixa S. Triden. Syno. confeſsione ſupra citata ſanctiſsimam habet ſatisfactionem per ieiunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia, non quidē pro pœna æterna, quæ vel ſacramento, vel ſacramenti voto vna cum culpa remittitur, ſed pro pœna temporali, quæ, vt ſacræ literæ docent, non tota ſemper vt in baptiſmo remittitur poſtea pœ-
Apoc. 2. nitentibus. De qua pœnitētia ſcriptum eſt, Memor eſto vnde excideris, & age pœnitētiam. Et iterum, Quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Et iterum, Facite fructus dignos pœnitentia. Pœnas autem poſt hoc ſeculum reſiduas explicat can. 30. exoluendas eſſe in futuro ſeculo in purgatorio. Quem quidem purgatorium locum, qui in iſto ſeculo non crediderint, ſecuros facere poſſumus, neque ſe illum viſuros in futuro: ſi modo alius
Luthe. eſt locus, quàm ille demnatorum. Caueant ergo Lutherani, negantes, per fructus pœnitentiæ ſatisfacere nos pro peccatis, lachrymas pœnitentium cohibeant, & macerationem, afflictionémque carnis reſtinguant quæ in hunc vſum ſemper fuit Patribus ſanctiſsima. Atque adeò in eorum numero
Cypria. habeantur, quos Cypria. ſermone. 5. de lapſis hac ſubnotauit cenſura. Agite pœnitentiam plenam dolentis, ac lamentantis animi: probate mœſtitiam: nec vos quorundam moueat, aut error improuidus, aut ſtupor vanus, qui cum teneantur in tam grandi crimine, percuſsi ſunt animi cæcitate, vt nec intelligant delicta, nec plangant. Et infra, Pacem ſibi vltro nemine dante, ſumpſerunt, falſa pollicitatione ſeducti, & apoſtatis, ac perfidis iuncti, errorem pro veritate ſumpſerūt.
Quarta ratio. ¶ Quarta denique ratio eſt, qua orthodoxorum explicemus mentem, ne amplius nos Lutherani, velut Pelagianos infament. Aiunt enim, vt ſupra cap. 2. referebamus, quòd tantum primę gratię meritum tribuimus Chriſto, cæterum poſt illam noſtris operibus adſcribimus ſatisfactionem pro peccatis. Quæ vtiq; notoria calumnia eſt. Non enim prima tantum

tum

tum gratia,ſed quodcunque eius augmentum meritis Chriſti nititur,ſine quibus nullius eſſent opera noſtra æſtimationis. Quare nihil detrahimus gloriæ Chriſti, ſed eum potius glorificamus, qui dat nobis cogitare, velle, & perficere. Sed hoc tãtum dicimus,quod ſatisfactio Chriſti,quæ teſte Ioanne ſufficiens fuit pro peccatis totius mundi, applicatur nobis per opera noſtra,nihil nunc loquimur de baptiſmo. Atq; id quidem iure optimo, diuino, & naturali, ſanè vt qui plus iuſto nobis indulſimus,noſtram volũtatem contra diuinam, inſtinctu dæmonis, explentes,ipſi per gratiam Chriſti diuinæ iuſtitiæ ſatisfaciamus.Sicuti membra eius,& palmites in vite compacti,vnde virtus ad noſtra permanat opera. Quapropter hoc etiam habent dignitatis,& quodammodo iuſtitiæ opera noſtra,ſupra quàm haberent, ſi ex gratia procederent, quæ alia nobis via à Deo collata eſſet, q̃ per meritum Chriſti, quòd modo iuſtitia ipſius communicatur nobis, vt poſsimus illam adferre in iudicium Dei, veluti noſtram. Nota.

¶ Quarta denique concluſio ſit. Non tantum pro ſuis quiſq; culpis,ſed pro alienis ſatisfacere poteſt,dum ſint modo ambo amici Dei.Satisfacere inquam de cõdigno,licet hoc modo nemo præter Chriſtum poſſit pro alio mereri gratiam. Diſcrimen eſt,quod ſatisfactio ſolum dicit ſolutionem: poſſunt autem ciues regni cælorũ his quoq; mutuis officiis alter alterius onera portare,vt vnus Deo ſoluat,quod alter debet,ac multo melius, quàm in ciuili republica, vbi tempore neceſsitatis omnia debẽt eſſe cõmunia. Neque eſt,cur Deus non acceptet opera, quæ ex gratia procedunt, ſi pro amico offeruntur,acſi pro ſe ille obtuliſſet.Extra charitatem autem nemo dignus eſt, vt vel ſua opera, vel quæ pro ipſo alius offert,ſint Deo accepta.Mereri autem vnum alteri gratiã non eſt ſoluere, ſed deprecari à Deo bonũ motum alterius, quod non cadit ſub merito de condigno,vt capite proximo dicturi ſumus. In hunc ſatisfactionis ſenſum complures Patrum exponunt illud Pauli ad Colloſſen. Gaudeo in paſsionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ deſunt paſsionum Chriſti in carne mea pro corpore eius,quod eſt eccleſia. Nõ quòd paſſioni Chriſti in ſe aliquid defuiſſet, quæ porro ſufficientiſsi- Colloſ.

ma fuit pro peccatis totius mundi, ſed quia labores omnes & officia, quæ mẽbra Chriſti faciunt, ipſius capitis reputantur, & in bonum eccleſiæ redundant. Vnde relaxationes, & indulgentiæ peccatorum, quorum fuerit culpa remiſſa dimanarunt in eccleſia. Hoc autem eſt quod nobis iſti hoc loco per diridiculum exprobrãt: ſcilicet, quòd opera aliqua comminiſcamur ſuperexcreſcentia in ſatisfactionem pro alio. Acſi non omnia ac multo plura quàm exhibere poſſumus pro noſtris propriis ſceleribus, non ſint neceſſaria. Reſpondemus autem. Primum, quod cum pœna, remiſſa culpa, temporalis ſit, poteſt quis per gratiam Chriſti ad iuſtum ſatisfacere per gratiam & auxilium Chriſti, maximè viri ſanctitate prouecti, ita vt poſsint etiam ſua opera cõmunicare cum aliis. Et præterea poteſt quis etiam ſi ipſe pro ſe debeat, amici tamen debitum prius quàm proprium ſoluere. Sed horum diſputatio alium locum poſtulat minus anguſtum. ¶ Argumẽtum profecto nullum contra extruere poſſunt, quod iam non ſit ſolutum. Specimen enim omnium hoc eſt. Vim virtutémque impendio maiorem tribuit Paul. gratiæ Chriſti in bonum, quàm peccato Adæ, in malum. Non enim inquit, ſicut delictũ, ita & donum: ſi enim vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donũ per gratiam vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit. Et ſubdit, Nam iudicium ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem. Ex hoc loco arguitur. Ex vno peccato Adę omnes incurrimus, non ſolum in culpam, ſed in pœnas quantas genus patitur humanum: ergo quicũque per gratiã Chriſti liberatur à culpa, pleniſsimè etiam liberatur à debito omnis pœnæ. Eo præſertim, quòd ſublata cauſa, auſertur effectus, & culpa eſt cauſa pœnæ. Hoc tamen ſolum huic argumentationi concedimus, quod hactenus conceſsimus ſæpe: ſcilicet, quòd paſsio Chriſti in vniuerſum poteſt omnia remittere: pleniſsimum autem eũdem effectum, vt ſimul cum culpa remittatur omnis pœna, non habet niſi in duobus caſibus. Primus, quãdo per ſe operatur, & non per opera noſtri liberi arbitrij. Quod cõtingit in baptiſmo, vbi neque in adultis requiritur diſpoſitio, niſi catenus

Relaxationes.

Argumenta aduerſariorum.

Duo caſus plenæ remiſsionis.

nus vt tollatur obex: id eſt, complacentia peccati, modo ſuperiori libro explicato. Quare cum iuſtificatio fiat per inſtrumentum paſsionis, totaliter illic morimur peccato, & naſcimur in nouam vitam. In ſacramento autem, & in virtute pœnitentiæ ita Deus remittit peccatum per gratiam ſuam, vt vtatur operibus noſtris, ob idq́; remiſsio culpæ attribuitur gratiæ operanti: id eſt, mutanti mentem noſtram: ſatisfactio vero gratiæ cooperanti. Et ideo fit iuxta menſuram gratiæ ſuæ, & noſtræ cooperationis. Quamobrem ſecundus caſus, quòd vna cum culpa condonatur omnis pœna, eſt, quando nos cooperamur ſummo charitatis actu: vt in martyrio, vel quando ſpeciali priuilegio ita Deus aliquem mouet, vt Magdalenam, Cæterum in ſceleroſis, perditiſq; hominibus priuilegium reputaretur ampliſsimum, quòd tantus eſſet vnus actus interior pœnitentiæ, quo omnia expiarentur peccata, delerentúrque ſimul, quo ad culpam, & pœnam.

Remi. gratiæ operan. ſatis. gratiæ coope.

De operum merito, quæ ex gratia procedunt. Cap. 7.

SVbſequitur, vt de tertio noſtrorum operum priuilegio dicamus, quæ ex fonte illo dimanant aquæ viuæ ſalientis in vitam æternam, diſcutientes, ſintne in cóſpectu Dei condigna merita, cùm augmenti gratiæ, tum demum ſuæ illius inæſtimabilis fœlicitatis. Illius ergo diuiſionis, quam lib. 2. cap. 4. fecimus meriti, in meritum congrui & condigni, primum membrum ſeponamus. Etenim vel nullum in nobis operibus ineſt meritum congrui ante iuſtificationem, quod illic ſatis arbitror commonſtraſſe, vel nihil nunc ad præſentem attinet diſputationem, vbi loquimur de operibus quæ per gratiam fiunt, & appulſum Dei, quæ merita ſunt condigna. Sed hanc nihilo ſecius Lutherani perhorreſcunt vocem: hanc nobis vbique dant improperio, & tanquam Pelagianam notam inurunt. Duæ enim cum ſint fundamentales meriti conditiones: vtputa bonitas & libertas, duas extruxit Luthe. machinas ad labefactandam rationem meriti. Prima fuit, quòd concupiſcentia ſit, etiam in renatis, ineuitabile peccatum. Inde enim deduxit, omnia opera noſtra, non modo quæ gratiam antecedunt, ſed quæ iuſtus facit, peccata

Lutherani errores duo.

eſſe: & ideo neq; eſſe talia, vt per ipſa ſatisfaciamus legi: vnde fit illico cõſequentiſsimum, neque eſſe merita. Nam meritum vitæ æternæ eſſe non poteſt apud Deum, niſi impletio legis: iuxta illud Chriſti, Si vis advitam ingredi, ſerua mãdata. Et illud Pauli, Non auditores tantum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Alter celeberrimus Lutheri error fuit, negare liberum arbitrium noſtrum apud Deum, quo ſublato, nulla poteſt conſiſtere ratio meriti: vt iam modo liquidum faciemus. Igitur eo vſque aiunt, nos ſola fide iuſtificari, quod non ſolum ad primam gratiam nulla noſtra opera concurrunt, vt diſpoſitiones, verum neque virtute illorũ poſtea augeatur, nec mereamur gloriam, ſed tantum propter promiſſionem, quæ ſola fide apprehenditur, & peccatores reconciliantur, & reconciliatis gratiæ obueniunt incremẽta, & tandem exhibetur gloria. Neq; vero meritũ tãtum adimũt operibus iuſti, verũ, vt patet in de liber. chriſt. & locis aliis quæ cap. 5. commemorauimus, omnia exiſtimãt futilia, & vana, præter vnam fidẽ, qua miſericordia Dei apprehenditur. Idq; poſtea in ſuo didagmate obtenſæ reformationis identidẽ repetunt, nullã mercedem deberi operibus iuſtis, ſaltem vitam æternam, ſed illam tãtum deberi promiſsioni Dei, & ea præciſa ratione nobis à Deo collatũ iri, vt ſit ipſe fidelis. Atq; ea eſt ſua confeſsio Aug. In cuius apologia Melanthon, vbi de operibus reſpõdet ad argumẽta aduerſariorũ, poſtq̃ dixerat, ꝙ iuſtificatio iuſti nihil aliud eſt q̃ reputari iuſtũ, neq; reputari iuſtũ propter iuſtitiam operis, ſed per miſericordiã Dei fide apprehẽſam. Ex his, inquit, omnibus etiã intelligi poteſt, quid dicendũ ſit de merito cõdigni, de quo fingunt aduerſarij iuſtos eſſe coram Deo, propter dilectionẽ ac legis impletionẽ: vbi nullam faciunt mẽtionem iuſtitiæ fidei. Hæc nullo modo ferẽda ſunt, &c. Hęc phreneſis eſt quæ iſtos hoc loco dementauit: ſcilicet, quòd aſſerẽtes meritũ condigni, negemus iuſtitiam fidei, & auxiliũ Dei poſt primam iuſtificationẽ. Quæ manifeſtiſsima eſt calũnia. Subdit itaq; iterũ atq; iterum, quod noſtra opera, etiam in gratia, non ſunt talia, vt pro eis debeatur vita æterna, licet ſint meritoria aliorũ præmiorum: de quibꝰ paulo poſt dicemus. ¶ Hęc primũ materia expli-

Didagma.

Confeſſio aug. Melan.

explicanda eſt,atq; dubia examinãda,de quibus inter catholicos nonnihil diſſet: mox aduerſus Lutheranos aſſerenda. Quo ergo à nomine ipſo & diffinitione meriti exordiamur, vnde ſunt potiſsimũ argumẽta petẽda, appellatio meriti tritiſsima eſt inter latinos: vt bene aut male mereri de republica,vel de amico,quod nomẽ à mercede deducitur. Eſt enim meritum opus cui debetur merces,& mereri quempiam eſt ius ſibi facere ad præmium. Qua de cauſa lib.2.meritum de congruo reiectum dedimus à ratione meriti. Quoniam meritum opus eſt iuſtitię. Ad rationem autem meriti,naturámque inueſtigandam, ex illo aptiſsime initium ſumitur, quod 1.2.q.21.art.3. adnotauit S. Thom. Tria enim in actione humana eſt conſyderare. Primum libertatem,vnde habet quod ſit vituperabilis, aut laudabilis. Nam propter ea quæ inſunt nobis à natura,neq; laudamur,neque vituperamur. Mox ordinem ad finem,vnde ratioñe habet virtutis aut vitij. Deinde reſpectum ad alium: puta ad rempublicã, vel ſingularem perſonam,cui vel vtilitatem adfert,vel nocumentum:& inde rationem habet meriti, aut demeriti. Ita enim ſcholaſtici appellant, malum meritum. Atque tres iſtos ordines ita intelligas, vt quemadmodum ſecundus, primum, ita tertius, vtrunque in ſua ratione comprehẽdat. Exhinc ergo pateſcũt tres conditiones meriti. Prima,quòd ſit opus liberum. Nam abſque libertate quemadmodum opus, nec virtus eſt, nec vitium,ita neque eſt,vel meritum,vel demeritum. Quapropter theologi,qui cogitant,in naturalibus meritũ eſſe poſſe, naturam eius ignorant. Niſi forſan per metaphoram naturalis congruentia,dignitas appelletur: vti ille dixit, Species primum, digna eſt imperio. Si enim princeps beneficiũ aliquod cõferret homini, vel propter pulchritudinem,vel propter genus, vel ob quamuis aliam naturæ dotem, nulla illic ratio ineſſet, vel meriti,vel præmij. Neque ſi Deus(quod de potẽtia eius abſoluta fingunt) propter bonum naturale cuipiam conferret gloriam, ſubeſſet illic ratio, aut meriti, aut præmij. Vt ſi filios Zebedæi, ob id tantum quòd ſibi erant cõſobrini, eo eſſet Chriſtus in regno cælorum dignatus honore, vt ſibi aſsiderẽt à dextris, & à ſiniſtris. Cuius ratio na-

Meriti nomen & dif.

1.2.q.21. art.3.

Tria in actione humana.

Tres conditiones.

Libertas de ratione meri.

Ratio naturalis. turalis eſt, quòd mereri eſt aliquid dare alteri, & conferre in bonum ipſius: nemo vero dat, niſi illud cuius eſt dominus:
Confirmatio. ſumus autem domini noſtrarum actionum per liberum arbitrium: ergo vbi nulla eſt libertas, nullum eſt meritum. Iam vero meritum idem eſt quod obſequium: obſequitur autem nemo niſi per liberum arbitrium. Quocirca ſol non propriè nobis obtemperat, quia agitur, atq; adeo nihil de nobis meretur, neq; arbores, neque irrationabilia animalia. Tametſi mortalium humanitas ſit illis quandoque indulgere. Veluti
Athenienſes. de Athenienſibus in hiſtoriis eſt, quod mulos, qui cum exædificaretur Hecatompedon, egregiè laborauerant, vinculis ſolutos, libere paſtum ire dimiſerunt. Quinimo neque ius
Dominiũ. propriè aut dominium habent vitæ. Cuius contrarium ineptiſsime profectò nonnulli doctores cogitarunt. Licet habeant appetitum viuendi, & ab eadem natura ſortita ſint inſtinctum tuendi vitam. Vbi enim nō eſt libertas, non eſt ius, ſed totum irrationalium ius eſt poſſeſſorum hominum, & illis irrogat iniuriam, qui immeritò pecora occidit, aut lædit. Et eadẽ ratione, quia videlicet nullius ſunt participes actionis, quæ ſit præmio digna, infert. 1. Ethicorũ Ariſtoteles, nec bouem, nec equum fœlicẽ, nec aliud animal vllum beatum
Equus Alexandri. dici. Niſi etiam per metaphoram: vt equus Alexandri. Hac
Fœlicitas eadẽ de cauſa idem inibi Ariſtoteles fœlicitatem moralem in nullis collocauit, aut naturalibus, aut fortunæ bonis, ſed in operatione libera ſecundũ virtutem. In Olympicis enim, inquit, ludis, non formoſiſsimus quiſque aut robuſtiſsimus corona donatur, ſed qui in certamen deſcendunt, atque horum illi qui vincunt. Quo pertinet verbum Apoſtoli, Non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Et. 1. ad Cor. 9. Si
1. Cor. 9. volens ago, mercedem habeo. Sed lib. 1. in tract. de lib. arb. ſatis ſupérque demonſtratum eſt, nullam eſſe rationem, aut peccati, aut meriti, niſi vbi ſit libertas. Ita enim ait contra Fortunatũ Aug. dico peccatum non eſſe, niſi voluntate peccetur: & hinc eſſe pręmium, quia propria voluntate recta facimus. Et ad Marcionem. Tertul. lib. 2. Nec boni, inquit, nec mali merces iure penſaretur ei, qui aut bonus, aut malus neceſsitate fuiſſet inuentus, & non voluntate. At vero arguat

quis

quis, opera eſſe nonnulla in quibus non eſt vſquequaque libertas, quæ nihilo ſecius ſunt meritoria. Patet de operibus apoſtolorum,& ſacratiſsimæ virginis,qui cum eſſent in gratia confirmati nullum poterant præceptum, vel tranſgredi, vel prætermittere: & tamen obſeruantia ipſa præceptorum erat illis meritũ. Abſurdum enim eſſet dicere,quòd per obedientiam mandatorum non proficerent coram Deo. Quin vero Chriſtus ipſe meruit nobis, atq; adeò maximè per paſſionem, quam tamen non potuit non ſubire,ſiue quòd præceptum erat ſibi, ſiue quòd talis erat voluntas patris, cui licet nullum eſſet adiunctum præceptum, non poterat contraire. Et inde maximè augetur dubium, quòd dilectio Dei naturaliter conſequebatur in Chriſto viſionem beatificam: & tamen videtur fuiſſe meritoria, quandoquidem ſimul erat,& beatus, & viator. Hoc argumentum hac diluitur diſtinctione. Carentia libertatis triplex eſt:alia ex natura ſubiecti: quæ potius eſt negatio, quàm priuatio: qualis eſt in brutis. Et opera huiuſmodi libertatis expertia, nec bona ſunt, nec mala, atque adeò nec laude nec vituperio digna, vt dictum eſt. Secunda eſt carentia libertatis ad malum, & hæc duplex. Quædam quodammodo naturalis,qualis eſt in beatis. Ex illo enim ineffabili intuitu Dei naturali conſequentia ſequitur amor, qui natura ſua excludit omnem poſſibilitatem prauè agẽdi. Quamuis in hoc ſenſu libere amãt, quòd ex voluntate Deo infixa id faciunt. Et ideò opera illorum,licet optima ſint,& non ſolum laude,ſed honore etiam digna, nullo tamen pacto ſunt merita accumulandæ mercedis, ſed potius ipſa habent rationem præmij. Atque idem paríque ratione cenſendum eſt de dilectione beatifica Chriſti.Haud enim vnquam crediderim,illam fuiſſe meritoriam in Chriſto, ſed merebatur per dilectionem, quam habebãt tanquam viator, & per opera exinde procedentia. Tertia ergo carentia libertatis eſt, non omnimoda, ſed ad malum, & ea quidem non ex natura, ſed ex priuilegio: quia in ſenſu compoſito non ſtat, aliquid eſſe præceptum, & non fieri: & hæc non tollit rationem meriti. Apoſtoli enim, licet non poterant tranſgredi mortaliter, poterant nihilominus diffi-

Argumẽtum de cõfirmatis.

Chriſtus meruit.

Triplex carentia libertatis

Beatorũ libertas.

Voluntas beatifica Chriſti.

cultatem & laborem pati in cuſtodia legis: & præterea quia ex obedientia,iuſta faciebant,merebantur. Aliàs ex priuilegio confirmationis hoc illi damnum acciperent, quòd non eſſent illis eadē opera meritoria, quæ ſunt aliis. Et præterea de aliis multis operibus ad quæ non obligabantur, nullum eſt dubium, quo minus eſſent meritoria. Idemque ac multo dignius ſentiēdum eſt de operibus Chriſti:oblatus eſt enim, quia ipſe voluit,& ideo ſpontanea illa obediētia,perpeſsioq; acerrimę mortis,immenſum fuit apud patrem meritum noſtræ ſalutis, atque vt ſibi ipſi daretur nomen, quod eſt ſuper omne nomen. ¶Secunda meriti conditio eſt, quòd ſit opus bonum,id eſt, opus virtutis:quo fit,vt meritum,non ſit opus iuſtitiæ comitatiuæ(vt.2.ſent.d.28.Duran.opinatur)ſed diſtributiuæ. Nam etſi nomen meritum, ſeruitiis primum,ac mercenariis operibus, quibus debetur ſtipendium, impoſitum fuerit: quemadmodum dicitur quis mereri equo, aut calamo, & domum habere meritoriam, tamen proprietas inde deducta eſt ad munera amicitiæ. Veluti dicimur bene mereri de amico, aut male. Quocirca diſcrimen eſt, quòd in comitatiua iuſtitia æqualitas præciſe penſatur rei ad rem, ſiue opus ex amicitia procedat, ſiue ex inimicitia: ſeu ex virtute, ſeu ex vitio. Qui enim operas ſuas locat, ſiue ob inimicitiam faciat,ſiue quacunque alia turpi intentione,ius acquirit æqualis mercedis, ſecus autem in merito iuſtitiæ diſtributiuæ, quod neceſſe eſt ex amicitia illus procedere, de quo bene meremur, atque adeo opus eſſe virtutis. Niſi quòd inter homines qui opera tantum vident extera, exiſtimatur ſæpe hypocriſis, vt virtus. Nam vt.9. Ethicorum author eſt Ariſto. amicitia, vel virtus eſt, vel cum virtute coniuncta. Hanc ob cauſam in diſtributione præmiorum ſecundū merita, non attenditur æqualitas rei ad rem, ſed proportionalitas, ſeu proportionum æqualitas præmiorum ad dignitates perſonarum: iuxta explicationem Ariſtot.5. Ethicorum. Vt qualis perſonæ ad perſonam, talis ſit etiam proportio præmij ad præmium. Quòd ſi ſpectetur etiam opus (vt, quia eſuriui, & dediſtis mihi manducare) id tantum fit, quatenus inde æſtimatur dignitas perſonæ.

Secunda conditio meriti.

Duran.

Ariſto.

¶Per

¶Per hæc tertia liquet conditio meriti. Sanè quo pacto opus meritorium debeat cedere in bonum publicum, vel particularis amici. Reſpectu enim boni cõmunis ſatis eſt, ſi ſit opus virtutis: inde enim ciuibus honores publici iure debentur à principe, qui cuſtos eſt iuſti, vt ibidem ait Ariſto. Quippe cũ iuſtum ipſum, & iuſtitia hac ratione in republica cuſtoditur, ſi bonis præmia, & malis ſint conſtituta ſupplicia. ¶ Ratio ergo hæc explanati meriti noſtris eſt operibus accõmodanda, atque examinandum, an quæ Deo per gratiam ſuam exhibemus obſequia, apud ſuam maieſtatem ſint merita. Eſt enim quæſtio in duabus dubitationibus poſita. Prima. Meritum idem eſt quod ius, ideo dicit æqualitatem, nihil autem nos poſſumus Deo præſtare æquale vitæ æternæ, non ſolum quia vt ait. 8. Ethico. Ariſt. diis, & parentibus non poſſumus reddere æquale (ſanè à quibus recepimus eſſe, & viuere, cui nullum eſt aliud bonũ cõparabile) verum propterea quia & Deus à nobis infinitum diſtat, & vita æterna nullis eſt noſtris obſequiis æſtimabilis: ergo nulla eſt iuſtitia, aut meritũ noſtrũ apud ipſum. Altera eſt dubitatio. Merces & præmiũ dicit quid debitũ: Deus autem, qui bonorum noſtrorũ non indiget, nihil poteſt debere nobis. Quis enim prior dedit ei (vt ait Paul.) & retribuetur ei? ergo vita æterna non eſt merces noſtrorũ operum. Sunt inter theologos (vt Duran. in. 2. ſen. d. 28.) qui negent opera, quantũcunque præcedente gratia, eſſe ſimpliciter & propriè merita de cõdigno, ſed tãtum largo modo dictum meritum. Vbi videtur taxare S. Thomam. 1. 2. q. 114. qui contrarium apparet ſentire. Ratio Durandi eſt, quòd meritum propriè de condigno eſt, cui ſimpliciter debetur æquale virtute operis: nullum autem opus noſtrũ æquale poteſt eſſe vitæ æternæ, neque illam largitur nobis Deus ex iuſtitia, ſed ex quadã liberalitate & ordinatione ſua. Sanè qui gratis acceptat noſtra opera. At profectò qui fuerit penitus meditatus, quid nam ſit per gratiam fieri filiũ Dei, aliud de operibus iuſti habebit iudicium. Meritum ergo de cõdigno cum ſit opus iuſtitię, diſtinguẽdum eſt, quemadmodũ ſupra de ſatisfactione dicebamus. Aliud eſt enim perfectum, quod nullam prorſus ſupponit rationem gratiæ. Et

Vtrum meritum ſit.

Primum arg. contra.

Secundũ arg.

Duran.

S. Thom.

Contra Dur.

Meritum duplex.

hoc modo ſolus Chriſtus potuit mereri apud Deũ: nam opera ſua erant veri Dei, quæ idcirco ex natura ſua erant meritoria. Sed aliud eſt meritum, quod licet non habeat perfectã rationem iuſtitiæ, eſt nihilominus propriè iuſtum. Et tale eſt opus iuſti apud Deum. Nam iuſtũ, vt author eſt S. Thom. q. citata, aliud eſt ſimpliciter, in quo eſt ſimpliciter æqualitas: quale eſt in commutationibus, & obſequiis inter ciues: aliud verò quòd quamuis non ſit ſimpliciter æquale & iuſtum, habet tamen modum iuſtitiæ: ſicuti dicitur ius paternum & dominantium: puta, filij ad patrem, & ſerui ad dominum. Quæ quidem eſt vera & propria ratio iuſtitiæ. Etenim filius probus obſequens patris, licet non tantũ reddat, quantum ſuſcepit ab illo, nihilominus verum propriúmq; ius habet, vt alatur & educetur à patre: & ita ſeruus reſpectu domini. Qua ratione cum per gratiam homo efficiatur verè & propriè filius Dei adoptiuus, quãuis illam adoptionem gratuito ſuſceperit, nihilo ſecius obſequia ſua ſunt propriè & verè merita

Rom. 8. iuſtitię apud patrem. Vnde Paul. Accepiſtis, inquit, ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater: ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſimus filij Dei, & hæredes: hæredes autẽ Dei, cohæredes autẽ Chriſti: ſi tamen compatimur, vt conglorificemur. In his equidem verbis perſpicere oculatiſsimus quiſque poteſt, quòd quãuis iuſtitia noſtra fundetur in gratia, & ideo nõ habeat tam perfectam iuſtitiæ rationem, nihilominus gratia ſuppoſita, eſt propriè iuſtitia. Non quidem ſimpliciter æqualitatis ex parte obiecti. Nam hoc eſt, quod ſubdit, Non ſunt cõdigne paſſiones huius temporis, ſed tamen eſt verè & propriè ius filiorum. Ait enim, Si filij, ergo hæredes, quod ſufficit ad propriam rationem meriti. Non ergo negamus, quin illud meritum fundetur in diuina ordinatione: quia nihil poſſumus mereri apud ipſum, niſi ſecundum virtutem, quam ipſe nobis confert: nihilominus per illã nos iuſte meremur. Quemadmodum enim res naturales per virtutes ab ipſo receptas operantur, nihilo ſecius ſunt cauſæ ſuorum effectuum, ita in ſupernaturalibus, licet nos per eius virtutem promoueamur, agimus nihilominus verè iuſta merita in cõſpectu ſuo.

Fundantur in diuina ordinatione.

Sed

Sed ais, licet ſint merita, non tamen vitæ æternæ. Quinimo, hoc enim deſignat, Ergo hæredes. Et, Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum: quoniam hæc eſt vita æterna, vt videamus ipſum. Aduotat illic autem S. Thom. art. 3. & omnes theologi in. 1. d. 17. & 2. d. 28. quòd opus iuſti dupliciter poteſt cōſyderari. Vno modo quatenus procedit ex libero arbitrio, & alio modo quatenus procedit ex gratia ſpiritusſancti. Primo modo non eſt in illo cōdignitas ad vitam æternam propter maximam excellentiam, ſed nihilominus eſt cōgruitas proportionis, quòd homini operanti ſecundū ſuam virtutem, Deus recompenſet ſecundū excellentiam ſuæ virtutis. Nota quòd hanc congruitatem non ponit S. Thom. in operibus ante gratiam, ſed in operibus iuſti. Si verò conſyderentur opera, quatenus ex gratia ſpiritusſancti procedunt, ſic ſunt inquit, meritoria vitæ æternę de condigno. Nam valor meriti attenditur ſecundum virtutem ſpiritusſancti: iuxta illud, Fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Et præterea quia pretium operis attenditur ſecundum dignitatem gratiæ, per quam homo efficitur conſors diuinæ naturæ, adoptatúrq; in filium, cui debetur hęreditas. Et in ſolutione ad. 3. Gratia inquit, ſpiritusſancti, quā in pręſenti habemus, etſi nō ſit æqualis gloriæ in actu, eſt tamen æqualis in virtute: ſicut ſemen arborum in quo eſt virtus ad totam germinādam arborem, & quia per ipſam inhabitat hominem ſpiritusſanctus, appellatur ab Apoſtolo pignus hęreditatis noſtræ. Intelligit ergo, quòd ſit meritū propriæ veræque iuſtitiæ, propter hanc menſuram, & modū gratiæ, relatione ad gloriam. Nam quamuis nomen ſeminis metaphoricū ſit, ineſt tamen in gratia vera virtus ad gloriā, atq; adeò æqualitas iuſtitiæ ſimillima ſemini. Vnum enim granum non eſt æquale ſpicę, ſed tamen tantundem virtute valet, ſiquidem fert ſuo tempore ſpicam. Illa tamen diſtinctio liberi arbitrij, atq; gratiæ nonnullos fallit. Quippe qui ex hinc colligunt, merita non eſſe propriè noſtra, ſed ſolius Dei: cum res tamen aliter ſit. Virtus enim ſpiritusſancti, & liberum arbitrium duo ſunt coeuntia in rationem vnius integri principij. Nam vt opus liberi arbitrij non

Duplex conſyderatio operis iuſti.

Gratia eſt ſemē.

Deceptio quorūdā.

eſſet meritum ſine virtute Dei,ita neque opus Dei eſſet meritum,niſi fieret per liberum arbitrium humanæ,vel angelicæ naturæ. Non enim Deus per ſua ſolius opera(vt dũ creauit mundum)meretur.Neque facere poteſt,vt opera plantæ, vel animalis bruti ſint meritoria.Meritum ergo opus eſt Dei & noſtrum. Ipſius ſcilicet, vt mouentis, & noſtrum libere cooperantium: vt ſupra ſatis demonſtratum eſt. ¶ Ex his facile ſoluitur alterum argumentum: Deus nihil propriè debet nobis, tum quia nullus prior dedit ei, ſed ipſe dat nobis ipſa opera,per quę meremur,& ideò totum ius noſtrum fundatur in gratia ſua:tum quia hæc quę nos illi damus,non cedunt in ſuam,ſed in noſtram potius vtilitatem. Quare licet nullum nobis amplius præmium daret, quàm bene operari, nullam nobis faceret iniuriam. Quinimo quamuis beatos illos cælicolas regno depelleret, non faceret illis iniuriam. Ergo nullum eſt in nobis meritum,cui aliquid Deus debeat. Reſpondetur, quòd Deus debet præmium, ex ordinatione ſua, iuſtitiæ quæ ab ipſo eſt in operibus noſtris: quod eſt debere ſuæ propriæ & bonitati, & firmiſsimæ veritati. Vt colligitur ex parabola patrisfamilias conuenientis cum operariis ex denario diurno.Exẽplum eſt in naturalibus.Ipſe fecit naturas rerum,& ideò ſecundum ſuam ordinationem dedit ſoli lucem, homini intellectum, &c. Quare ſicut repugnat, ſolem eſſe & non eſſe natura ſua lucidum, propter debitum naturæ,quod eſt iuſtitia ipſius Dei,ita ſuæ repugnat bonitati, & iuſtitiæ,quòd pro operibus eorum, quos ſemel ſibi per gratiam adoptauit,non retribuat vitam æternam.Et hæc eſt non impropria ratio debiti. Quocirca ſi merenti negaret præmium, licet nẽmini faceret iniuriam (vt ait Ber.ſer.1.de annuncia.) ſuam tamen legem, ac ſeipſum negaret, qui tamen fidelis eſt,& negare ſe ipſe non poteſt. ¶ Per hęc reſpondetur ad aliam, quæ hic ſit poſtrema dubitatio, Vtrum præter gratiam gratum faciẽtem, neceſſaria ſit noua acceptatio Dei, vt opus ſit de cõdigno meritoriũ.Scot. enim in.1.d 17. quæſtione.1.exiſtimat,non ſatis eſſe,opus elici à gratia,vt ſit meritorium vitæ æternæ: ſed vltra hoc requiritur, quòd ſit acceptum à Deo,& ordinatum ad talem finem. Primo quia

Solutio alterius dubij. — *Quæſtio.* — *Scot.*

aliàs

aliàs inquit, ſi opus eſſet de condigno meritorium, qua ratione procedit à gratia, quæ iam eſt principium & forma exiſtens in homine, ſequeretur, quòd quatenus procedit ab homine, Deus non poſſet non retribuere beatitudinem, quin eſſet iniuſtus, eo quòd ante eius acceptationē, iam opus erat dignum. Et præterea præmium vitæ æternæ ſemper eſt maius quàm meritum: maius autem non rependitur pro minori ex rigore iuſtitiæ, ſed tantum ex liberalitate & acceptatione cōferentis. Sequitur Scotum ferè Nominalium ſchola. Nihilominus nullum profectò eſt argumentum, quod id valeat cōuincere. Quin verò ratio eſt in contrarium multo probabilior. Primò vt Scotus ipſe & omnes fatentur in. 2. diſtinct. 27. & in. 3. 18. gratia nihil aliud eſt, quàm acceptatio ad gloriā: ſi ergo per gratiam homo iam eſt acceptus ad gloriam, quid opus eſt noua acceptatione operis? Nam ſi filij, ergo hęredes. Quinimo eſt repugnantia manifeſta, perſonam eſſe acceptam, cuius opus non ſit Deo gratum. Nanque propterea opus eſt gratum, quia perſona eſt grata. Reſpexit enim Deus ad Abel & ad munera eius. Vnde ad primum argumentum Scoti negatur, quòd ſi opus, quia procedit à gratia, eſſet meritorium, propterea Deus eſſet iniuſtus, ſi non redderet præmium: quoniam illud meritum dependet ex gratia gratificante perſonam. Idipſum itaque, quod ipſe dicit de ſecunda acceptatione: ſcilicet, quòd eo quòd prius Deus acceptat opus, quàm ſit meritorium, non ſit nobis propriè debitor, nos dicimus de gratia gratificante perſonam. Nempe, quòd ideo non ſit nobis propriè debitor: quia prius reddit gratum hominem vnde procedit meritum, Niſi quod ipſe non cernit omnino rationem meriti, ea ratione qua eſt opus filij Dei.

Noīales.

Contra.

Et tamen rei veritas eſt, quòd ratione gratiæ adoptionis & acceptationis perſonæ, opus eſt meritorium. Et quia opus eſt meritorium, acceptatur. Dicere enim, quòd quia acceptatur, opus eſt meritorium, videtur repugnantia in adiecto. Nam gratis acceptari opus non ponit in ipſo iuſtitiam, & dignitatem: ſed meram gratiam. Ad ſecundum argumentum reſpondetur, quòd quanuis Deus præmiet vltra condignum, nihilominus opus eſt meritorium, quia procedit

à gratia perſonæ, quæ eſt ſeminarium gloriæ.

De merito aduerſus Lutheranos. *Cap.* 8.

Cõcluſio. HIs ergo inter catholicos conſtitutis, reſtat, veritatem huius concluſionis aduerſus Lutheranos conſtabilire, quòd iuſtorum opera ſint digna merita vitæ æternæ. Porrò nomen meriti noſtri apud Deum, cumprimis celebratiſsimum eſt Patribus in eccleſia ab eius vſq; in-

Nomen meriti. cunabulis. Cuius non opus eſt teſtibus, ſiquidem neque aduerſarij negant, ſed tamen abnegant extare in ſacris literis

Eccli. 16. meritum vitæ æternæ. Nam illud Eccleſiaſtici. 16. Omnis miſericordia faciet locum vnicuique ſecundum meritum operum ſuorum, non ita facilè recipiunt, tanquam canonicum: eo quòd teſte Hieronymo in prologo Galeato, liber ille non

Euſeb. & Auguſt. ſit inter Hebræos. Nihilominus à vetuſtiſsimis, vt Egeſippo, Irenæo, & reliquis tempori apoſtolorum proximis citatur tanquam propheticus: vt authores ſunt Euſeb. libro. 4. & Auguſt. 17. de ciuita. Dei. cap. 20. Atque Damaſ. libr. 4. cap. 18. annumerat ipſum canonicis, quem & eccleſia à Concilio Carthaginenſi tertio, vbi quinque libri Salomonis recipiuntur vſque ad præſens Tridentinum, ſemper recepit in canonem. Iam verò & apud Paulum manifeſta eſt appellatio meriti ad Hebræos. 5. vbi ait. Beneficẽtiæ & cõmunionis nolite obliuiſci: talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Et ad Coloſſenſes, Dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum: & Sapientiæ. 3. Tentauit eos deus, & inuenit eos dignos ſe. Et Chriſtus in euangelio, Dignus eſt operàrius mercede ſua, Vbi licet de victu loquebatur, meritum quoque apud Deum inſinuabat. Superuacanea veruntamen eſt de nomine concertatio, vbi res ipſa eſt patentiſsima. Igitur prima de hac re ſtatui-

I. cõcluſio tur concluſio. Opera iuſti quæ genere ſuo ac circunſtantiis bona ſunt, omnia ſunt condigna merita, tum cumulatoris gratiæ, tum etiam æternæ vitæ. Dixerim, & iuſti, & cumulatioris gratiæ. Quoniam libro ſecundo diffuſe planéque mõſtratum eſt, peccatoris opera nequaquam eſſe merita primæ

Prima ratio. gratiæ. Primam ſtatim huic concluſioni rationem ſupponamus, qua crebrò vtimur contra iſtos: illam ſcilicet, quæ ex natura rerum ducitur. Fides naturam non ſubuertit, ſed inſtaurauit

rauit & perfecit: virtuti autem iure ſuo & merito debetur honoris merces: vt primo Ethicorum author eſt Ariſtoteles, cadémque ab ipſo legiſlatore, qui cuſtos eſt iuſti: hanc ergo naturæ legem Deus per gratiam Chriſti non abrogauit, ſed ſeruauit potius. Seruauit autem hoc pacto, quòd cum homo naturali vigore nullum virtutis opus præſtare poſſet, quòd vllius eſſet meriti in conſpectu ſuo, miſit filium ſuum, qui & nos à peccato liberaret, & poteſtatem ſubinde nobis faceret, filios Dei fieri, ſi eius aſſentiremur vocationi. Igitur vbi iam per gratiam ſuam filij ſumus opera noſtra, ſua ipſius ope ſuffulta, digna ſunt apud ipſum gratiæ ſuæ & gloriæ, quæ propriè eſt prẹmium filiorum dei. Et quo rationes meriti ſupra inductæ explicatiores fiant, confirmatur argumentum. Confirmatur.

Opus iuſti eſt opus liberum obedientiæ, quo Deo iuxta eius voluntatem obſequimur, eſtque proinde opus bonum, neque ſolum ex amicitia illius, verum & iuſſu etiam, vel ſuaſu, atque adeo auxilio ipſius exhibitum: igitur dignum eſt præmio, quòd ipſe amicis ſuis, ſuíque obſequentibus propoſuit: hoc autem eſt vita æterna, iuxta illud, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: illius ergo beatæ vitæ eſt meritum.

Deſcendamus autem ad lucem ſcripturæ ſacræ, cuius radiis hæc omnia clareſcunt. Meritum (vt dictum eſt) & merces ad ſe inuicem referuntur, ſacra pagina identidem meminit mercedis, quæ nos manet pro noſtris operibus apud Deum: ergo ſunt opera noſtra ipſius merita. Quæ ſubſumitur propoſitio, plana eſt. Ab ipſo enim exordio, quo Deus tractare cum mortalibus cœpit de ſalute noſtra, primus, quem cum Abraham iniuit ſermonem, hic fuit, Noli timere Abraham, ego protector tuus ſum, & merces tua magna nimis. Et quanuis ad literam forſan intelligatur de latiſsima ſeminis eius propagatione; tamen in myſterio profecto ſignificabat æternam retributionem, quæ propriè eſt merces fidei, quam ab illo tunc exigebat. Vnde quia merces illa propoſita nobis erat per Chriſtum, idcirco Eſaias vbi aduentum eius prænunciat, Ecce, inquit, Deus veſter: Ecce dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur: ecce merces eius cum eo; & opus illius corã illo. Cui cõ-

[Margin notes: Meritum & merces; Gen. 15.; Eſa. 40.]

cinit Ioann. in Apocalypſi, Ecce venio cito, & merces mea
Matth 5. mecum eſt, reddere vnicuique iuxta opera ſua. Atque adeò Chriſtus ipſe liberator noſter, quo primum cœpit loco prædicare legem, ſtatim obedientibus propoſuit mercedem. Gaudete, inquiens, & exultate cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis. Et quo explicaret opera noſtra reſpectu illius mercedis rationem habere iuſtitiæ, eadem opera appellauit iuſtitiam, commonefaciens nos, ne aliam vanam intenderemus mercedem. Attendite enim, inquit, ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Et ſubdit, Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua, vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito: & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi.
Coloſſ. 3. Cui conſonat Paul. Quodcunque facitis, ex animo operamini, ſicut domino, & non hominibus: ſcientes quòd à domino accipietis retributionem hæreditatis. Tribus ergo nominibus: ſcilicet, mercedis, iuſtitiæ, & redditionis, nihil profecto aliud, quàm ius, meritúmque operum deſignauit. ¶ Sed
Melanth. intepretamentum Melanthonis audiamus in ſua apologia Auguſtana. Duobus enim modis, & ipſe, & ſui conſortes reſpondent ad iſta. Primò, quòd vita æterna dicatur merces, non quia debetur operibus noſtris, ſed promiſsioni Dei. Dicitur autem inquiunt, merces, quia eſt quædam recompenſatio bonorum operum, non quatenus noſtra ſunt, ſed quatenus ſolius ipſius Dei, tanquam fructus fidei: iuxta verbum Auguſtini in de gra. & liber. arbitr. Dona ſua coronat Deus. Quod verbum ita intelligunt, acſi nullo pacto debeant dici merita noſtra. At verò quis non videat, quàm non poſſunt hoc elabi diuerticulo? Nam quis beneficio illi quod quiſpiã ſolum propter gratuitam promiſsionem nullo intercedente iure aut merito recipientis vllam tribuat rationem mercedis? Siquidem inter beneficium gratuitum & mercedem tantũ diſtet, quãtũ inter opus liberalitatis & opus iuſtitiæ. Quòd ſi vita æterna eo merces dicitur, ꝙ eſt recompenſatio, hæc ipſa eſt confeſsio meriti. Recõpenſatio enim opus iuſtitiæ eſt

propter

propter debitum. Id quod Paul. nos docet, vbi propterea negat iuſtificationem noſtram, qua ex iniuſtis efficimur iuſti, fieri ex operibus, quia ei qui operatur, merces nõ imputatur ſecundum gratiam ſed ſecundum debitum. Hinc enim colligitur à contrario ſenſu, quòd ſi operibus noſtris redditur merces, eiſdem tanquam meritis debeatur. Quod autem Auguſt. ait, Deum coronare dona ſua, ita ſe ipſe explicat, non ꝙ non ſint merita noſtra per liberum noſtrum arbitrium, ſed quia ſuoipſius in nobis auxilio fiunt. ¶ Secunda ſolutio eſt, ꝙ opera noſtra verè ſunt merita, non tamen digna vitæ æternæ, at aliorum præmiorum corporalium, & ſpiritualium, quæ redduntur, tum in hac vita, tum poſt in patria. Ecce cauſam, cur in libello imperatorio colloquij Ratiſponenſis, confitentes mercedem deberi operibus noſtris, tam corporalem quàm ſpiritualem, in hac vita, & in futura, nunquam ſunt cõfeſſi, quòd ſint merita vitę æternæ, ſed bonorum, prout diuinæ prouidentiæ viſum fuerit. Vita enim, inquiunt, æterna ſolum debetur renatis propter ſolam promiſsionem fide acceptam. In hac autem cauillatione non vna, ſed multiplex eſt, tum falſitas, tum pertinacia. Primum, ſi concedunt iam operibus iuſti aliquam dignitatem præmij, etiam cæleſtis, non ergo talia opera ſunt peccata, vt cœpit dicere Luther. Quòd ſi ſint bona, & procedant ex gratia, quid cunctantur confiteri præmia vitæ æternæ? Mox vel illa opera ſunt meritoria, ſolum quatenus à libero arbitrio procedunt, vel quatenus procedunt ex auxilio & gratia Dei per liberum arbitrium. Primum ipſi nobiſcum negant: ergo ſunt meritoria, quatenus procedunt ex gratia, vnde manifeſtum fit, quòd ſint meritoria vitæ ipſius æternæ, cuius ſeminariũ eſt gratia. Dicam explicatius, Gratia eſt acceptatio ad vitam ęternam, diſtinguẽs inter filios Dei, & filios regni: ergo ſi opera, quæ ante gratiã nullius ſunt prætij apud deum, ex gratia recipiunt, vt ſint merita, cuiusnam præmij recipiunt, vt ſint merita, niſi vitæ æternæ? Ad hæc. Omne præmium accidentale regni cæleſtis: vt aureolæ & aſpectus humanitatis Chriſti, conſortiúmque ſanctorum, atque hoc genus reliqua, ex eſſentiali beatitudine diluunt: ergo ſi operibus noſtris ius acquirimus ad acci-

Argumentum à cõtrario ſenſu.

Expõitur Auguſt.

Secunda euaſio.

Libellus impera.

Impugnatio.

Aliud argumẽtũ.

dentalia præmia, ex eo eſt, quia acquirimus ius ad vitam ipſam. Iam vero hoc contra iſtos neceſſariũ videor formare argumentum. Iuueni illi quærenti quid faceret vt haberet vitam æternam, reſpondet Chriſtus, quòd ſeruaret mandata: quódque ſi relinqueret, venderétque bona ſua, perfectus fieri poſſet. Extẽplo Petrus rogat, quæ ergo ſeipſos maneret merces, qui omnia propter ipſum reliquerant. Cui Chriſtus, Vos qui ſequuti eſtis me in regeneratione ſedebitis ſuper ſedes duodecim iudicantes, &c. Omnis enim qui reliquerit domũ aut fratres vel ſorores, &c. centuplum accipiet, & vitam ęternam poſsidebit. Ecce diſtinguuntur prҿmia accidentalia: ſcilicet, ſedere vt iudices, & centuplum recipere, quòd ſancti exponunt, vel in hac vita, quantum ad quietem & lætitiam animæ, qui eſt fructus bonorum temporalium, vel etiam in futura vita, vbi eſt plenitudò omnium bonorum: & præter hæc præmium eſſentiale vitæ æternæ. Hinc ergo ſumitur argumentum. Illorum accidentalium præmiorum verè ſunt opera iuſtorum merita (vt aduerſarij ipſi fatentur) ergo ipſius etiam vitæ æternæ: quandoquidem ſub eodem tenore vtrunque proponitur tanquam merces. Quinimo aduerſarij ipſi compelluntur reſpondere pro nobis. Præmia enim omnia, etiam accidentalia, quæ quoquo pacto, vel in hac vita, vel in futura pertinent ad beatitudinem: ſcilicet, vel hic nos promouẽtia, vel illic quouis modo beantia, pertinent ad promiſsionem Dei per Chriſtum: igitur ſi non obſtante quòd redduntur nobis propter promiſsionem, illa accidentalia nihilominus verè ſunt præmia quæ redduntur meritis noſtris, cur non idem fatentur de vita æterna? Hic quippe latet, & ſuus error & reſponſio noſtra. Non enim negamus, vitam ęternam dari nobis propter promiſsionem Dei. Sed tamen quia promiſſa eſt cooperantibus gratiæ & adiutorio ipſius, nihil vetat, quo minus detur tanquam merces noſtrorum operum. Ita enim inquit Timotheo Pau. Pietas ad omnia vtilis eſt, promiſsionẽ habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ. Vbi tam eſſentiale præmium, quàm accidentale ſimul ait promiſſum eſſe operibus pietatis. Neque in hoc vllo pacto derogatur gratiæ Chriſti, ſed arrogatur potius, eo ꝙ talẽ in ſua membra

Matth. 19

Argumentũ ad hominem.

Hic latet error.

bra influat merendi virtutem. Legitimus ergo ſenſus verborũ Chriſti, vbi mercedẽ nominat, inde aucupandus eſt, quod vſu ac more eorum qui reſpublicas ciuiles inſtituerant, ſuas ipſe ponens diuinas leges, brauium & palmam legitimè agentibus proponit, cuius digna eſſet eorum obedientia. Vnde Paul. ſimilitudine illorum qui in ſtadio præmium intuentes currebant, vſus, Omnes, inquit, currunt, ſed vnus accipit brauium. Extat præterea plurimum in ſacro canone mercedis mentio: vt Ruth. 2. ait Patriarcha ille, Reddat tibi dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipies à domino Deo Iſrael. Et Sapientiæ quinto, Iuſti autem in perpetuum viuent, & apud dominum eſt merces eorum. Et Eccleſiaſtici decimooctauo, Non verearis vſque ad mortem iuſtificari, quoniam merces Dei manet in æternum. Et Hieremiæ. 31. Eſt merces operi tuo. Et Chriſtus in euangelio, Qui recipit prophetã (& alludebat ad ſeſe) mercedem prophetæ accipiet. Et Ioan. quarto, Leuate oculos veſtros, & videte regiones, quæ albæ ſunt iam ad meſſem, vt qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam. Et Paul. Vnuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecũdum ſuum laborem. Quid eſt ſecundum laborem, niſi iuxta meritum laboris? Et rurſum, Id quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtræ, ſupramodum in ſublimitate, æternum gloriç pondus operatur in nobis. Ecquid aliud eſſe poteſt, operatur, quàm meretur? Et Ioan. in. 2. canonica, ca. 1. Videte voſmetipſos, ne perdatis, quæ operati eſtis, ſed mercedem plenam accipiatis. Plenam, id eſt, iuſtam. Sicuti ait Chriſtus ipſe præmiorum largitor. In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. Et apud Lucam, Diligite inimicos veſtros, benefacite, mutuum date, nihil inde ſperantes, Date, & dabitur vobis. Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſuperfluentẽ dabunt in ſinum veſtrũ. Quibus potuit apertius verbis explicari ratio meriti? ¶ Accedit demum illud Pauli ad Rom. 2. vbi retributionem meriti tam boni, quàm mali explicat, Tribulatio enim, inquit, & anguſtia in omnem animam hominis operãtis malum. Gloria autem, honor, & pax omni operanri bonum. Sed vide hic,

1. Cor. 9.

Teſtimonia ſcripturæ.

Ioan. 4.

2. Cor. 4.

Rom. 2.

candide lector, aliam cauillationem, qua iſti putant excutere
Melanth. talia teſtimonia. Ait Melanthon in locis communibus, quòd Paul. non ait, Homini ſimulanti bonum, ſed operanti ex fide, ita vt nomine operum, intelligatur fides cum ſuis fructibus. Et ideo merces non redditur, inquit, niſi propter promiſſionem. Hæc eſt iſtorum dementia (vt in principio huius libri cœpimus notare) omnia opera externa appellare ſimulationem, & hypocriſim. Ecquis noſtrum vnquam dixit, opera digna eſſe merita, niſi ea tantum, quæ ex fide procedunt? inde tamen nulla probabilitate colligitur, quòd præmium reddatur ſolum ob promiſsionem. Nam tunc non haberet rationem præmij: ſicuti nec promiſsio habet rationem meriti: merces ergo debetur operibus, quatenus liberè à nobis ex fi-
Iuſtitię appellatio. de fiunt ex gratia vtique & auxilio Dei. ¶ Venit ſecundo loco in confirmationem eiuſdem concluſionis, præter mercedis nomen, appellatio quoque iuſtitiæ, quæ aſsidua eſt in ſa-
Pſalm. 17. cra ſcriptura. Ait enim Dauid, Obſeruabo me ab iniquitate mea, & reddet mihi dominus ſecundum iuſtitiam meam. Vbi palam loquitur propheta de iuſtitia ſua apud Deum, & non de iuſtitia aduerſus ſuos perſecutores, vt cauillatur Me-
Melanth. lanthon in apologia, exponens illud, Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam. Nam præmiſerat, Cuſtodiui vias domini, nec impiè geſsi à Deo meo, & iuſtitias eius non repuli à me, & ero immaculatus cum eo. Et tandem ſubdit, Et retribuit mihi dominus, &c. Quaſi dixiſſet, quoniam ego iuſtitias eius cuſtodiui, cuſtodiet ipſe iuſtitiam ſuam mecum, retribuens mihi iuſtã mercedem pro iuſto merito: iuxta verbum Sapientis, Seminanti iuſtitiam merces fidelis. Neque ſolum Propheta certus erat, mercedem eſſe apud deum bonorum operum, verum & intuitu illius licitũ eſſe vt homo exci taret ſeſe ad opus. Vnde inclinaui, inquit, cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternũ propter retributionem. Sicuti & de Moſe ait Paul. quòd aſpiciebat in remuneratio-
2. Tim. 4. nem. At vna pro omnibus ſatis eſt authoritas Pauli de iuſtitia operum. 2. Timo. 4. Bonum certamen certaui, curſum cõſummaui, fidem ſeruaui, in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex.

Si

Si tantum hic meminiſſet fidei,& miſericordiæ, id Lutherani poſſetis veſtræ prætexere opinioni,atque fingere,quòd vita æterna nulla alia nobis ratione donatur,niſi quia Deus illam nobis promiſit abſque vllo reſpectu noſtrorum operum. Sed tamen ait,Bonum certamen,non Deus certauit:ſed ego certaui, & curſum conſummaui. Nec ſolum ait,Fide accepi miſericordiam,ſed fidem ſeruaui:id eſt, legem,quam ſum fide profeſſus,opere compleui:& ideo Deus iuſtus iudex tanquam atlotheta certaminis mei coronabit me corona iuſtitiæ. At reſpondere perſiſtitis,quòd hæc eſt iuſtitia fidei. Hāc equidem nos quoque vocem agnoſcimus,ſed veſtrum intellectum refutamus. Concedimus,inquam;opera noſtra eo eſſe iuſtitiam fidei,quòd niſi ex fide & gratia Chriſti promanarent, nullius eſſent meriti, nihiloſecius opera noſtra, id eſt, quæ ex fide per liberum arbitrium facimus,merita ſunt ſempiternæ gloriæ.Secundum ſignificantiſsimum verbum Pauli ad Hebræos, Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei:aſperſi corda à conſcientia mala, & abluti corpus aqua munda teneamus ſpei noſtrę confeſsionem indeclinabilem: fidelis enim eſt qui repromiſit, Non ſolum ait, qui promiſit, ſed qui repromiſit,ſi ſeruemus indeclinabilem fidem. Et eodem pertinet quod dixerat cap. 5. Non eſt iniuſtus Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri, & laboris ex charitate ſuſcepti. Et Ioan.in prima canonica,Filioli,nemo vos ſeducat,qui enim facit iuſtitiam,iuſtus eſt,ſicut & ille iuſtus eſt:ſcilicet in retribuendo, ſicut nos in operando. Et ad Heb.10.Paul. Nolite, inquit,amittere confidentiam veſtram : quæ magnam habet remunerationem. Et ca.11. Non ait tantum, quòd ſancti per fidem vicerunt regna, ſed quòd ex eadem fide operati iuſtitiam adepti ſunt repromiſſiones.Remuneratio autem & repromiſsio quid niſi mercedem auribus exhibet?Tertio denique & principaliter confirmatur concluſio ex retributione, quæ promiſſa eſt facientibus iuſſa Dei. Regnum enim cælorum comparauit Chriſtus patrifamilias,qui conuentione facta ex denario diurno miſit operarios in vineam ſuam. Et in alia parabola ex talentis diſtributio inter ſeruos vſuras depoſcit, cuius meritò promittit fideles ſeruos conſtituere ſuper

Heb.10. 1.Ioan.3. Retributio.

familiam ſuam. Et amicos nos admonet, vt faciamus à quibus recipiamur in æterna tabernacula. Et alibi, ne inuitemus ad prandium fratres, & cognatos, qui poſſunt retribuere nobis, ſed pauperes, debiles, & claudos, vt retribuatur nobis in reſurrectione iuſtorum. Et Paul. Deus, inquit, in die iuſti iudicij reddet vnicuique ſecundum opera eius: iis quidem qui ſecundum patientiam boni operis, gloriam & honorem, & incorruptionem quęrunt, vitam æternam: iis autem qui ſunt ex contentione, &c. iram & indignationem. Et. 2. ad Corin. 5. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſsit, ſiue bonum, ſiue malum. Profectò quando nullum eſſet aliud teſtimonium, hoc eſſet ſufficientiſsimum. Nam ſi opera bona nõ eſſent vera cauſa, & merita retributionis iuſtorum, ſicut mala ſunt etiam merita ſupplicij, quid opus erat ſtare ante tribunal Chriſti, & iudicari, cuius quiſque eſſet dignus retributionis? Omnia hęc denique confirmat verbum ipſius iudicis noſtri Chriſti. Tunc enim, inquit, dicet iis qui à dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei, poſsidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere, &c. Vbi particula enim, ſignificationem habet cauſæ in bonis meritis æquè vt in malis. Vnde ſicuti immiſericordes, eo quòd non paſti ſunt Chriſtum, mittentur in ignem æternum, ita & iuſti propter meritum miſericordię recipientur in regnum. Atq; hoc eſt quod concludit, Ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam ęternam. Falſa ergo eſt & ſacro elogio aduerſa
Bucer. gloſſa Buceri ſuper Paulum ad Rom. 2. Qui reddit vnicuiq; ſecundum opera ſua. Ait enim quòd iuxta opera, nullam dicit cauſam: aut meritum noſtrorum operum, ſed tantum cõpenſationem. Multo tamen alius diuerſúſq; eſt ſenſus Pauli, iſq; conſyderantibus patentiſsimus. Ita enim dignoſcit vbiq; inter gratiam & gloriam, quòd vbicunque meminit gratiæ iuſtificantis, qua ſcilicet iniuſtus fit iuſtus, opera vniuerſa excludit à ratione meriti. Et pari modo, vbi meminit de aduentu Chriſti. Nam ſicut ipſe gratis nobis datus eſt, nullis hominum præcedentibus meritis, ita & mẽbra eius efficimur merè

rè gratis. Vbi tamen loquitur de præmio vitæ æternæ, tunc mentionem facit operum, ſanè quæ iam per gratiam Chriſti merita ſunt illius. Ex quo Aug. deſumpſit celebrem illam diſtinctionem gratiæ in operantem, reſpectu iuſtificationis, & cooperantem, reſpectu meritorum. ¶ Poſtremum denique aſilum, quo ſe iſti recipiunt, ne fateri cogantur operum merita, eſt, quòd ſi iuſtorum operibus propoſita eſt in euangelio vita æterna, non eſt, quia ſint merita noſtra, ſed ſolum quia ſunt fructus fidei, atque merita Dei: & ideo non redditur aiũt, prçmium operibus, ſed ſoli fidei apprehendenti promiſsionẽ illius præmij. Sed iam imprimis non negabunt, quin fides ſit cauſa illius prçmij atque adeò meritum. Nam hoc quod eſt fide accipere, id eſt, credere promiſsionem, haberet rationem meriti. At quicquid ad hoc reſpondeant, aliter arguitur, vt hac poſtrema ratione punctum rei attingamus. Hoc enim ipſum, quòd opera noſtra ſint fruct⁹ fidei, nihil nos inficiamur, quin confitemur vltro. Sed tamen exinde ſumimus argumẽtum, quòd nos per eiuſmodi fructus meremur. Fides enim non eſt, quæ per ſe ipſa poſsit fructificare, ſed per liberum noſtrum arbitrium. Et hoc eſt quod iſti deberent meditatius cogitare. Si enim fides ita in nobis exiſteret, vt nobis non eſſet liberum illi obſequi, nullum in nobis fructum ferret, magis quàm in brutis animalibus. Quare non eſt ipſa quæ operatur, ſed nos per ipſam. Quomodo autem id fiat, Apoſtolus, vbi rationem ipſius fidei explicat, nobis exponit. Neceſſe enim eſt, inquit, credere quòd deus eſt, & quòd remunerator eſt. Ecce radicem meritorum, credere quòd remunerator eſt. Et ideo eſt argumentum rerum ſperandarum, quia mittit nos in ſpem, dirigens intentionem noſtrorum operum. Et inde habet quòd ſit exordium & initium vitæ iuſtorum. Quocirca idem Apoſtolus ad Coloſſenſes primo, Propter ſpem, inquit, quæ repoſita eſt vobis in cælis, dilectionem habetis erga ſanctos. Erigens ergo fides ſpem noſtram, charitatem ſuſcitat erga Deum, per quam operamur. Quare Paulus non dixit, quòd fides per ſe operatur, ſed per charitatem: ſcilicet, qua Deum diligimus, licet tandem ab ipſo receperimus. Neque ad Gala. appellat opera noſtra, fructus fidei,

Lutheranorum perfugiũ.

Impugnatio.

Fructus fidei.

Col. 1.

Gala. 5.

ſed fructus ſpiritus contra opera carnis. Et quęlibet virtus habet ſuos proprios fructus. Facite enim (inquit Ioan.) fructus pœnitentiæ, Quinimo & beatitudo ipſa dicitur fructus operum noſtrorum. Bonorum enim laborum (inquit Sapiens) glorioſus eſt fructus. Et ad Philip. Paul. Sitis ſynceri & ſine offenſa in die Chriſti repleti fructu iuſtitiæ. Non dixit tãtum fidei, ſed generalis iuſtitiæ. Et infra, Mihi viuere, Chriſtus eſt, & mori lucrum. Quòd ſi viuere in carne hic mihi fructus operis eſt, &c. Mori ergo vocat lucrum propter meritum, & viuere, fructus operis, propter pręmium ęternum. Vnde Dauid, Beati, inquit, manducabunt labores manuum ſuarum. Et ipſe ad Gal. Paul. Quæ ſeminauerit homo, hæc & metet.

Exẽplum. Eſt ergo turpiſsima ignorantia, propterea, quòd opera ſint quodammodo fructus fidei, negare, quòd ſint propriè merita noſtra: id eſt, noſtri liberi arbitrij diuinitus adiuti. Exemplum eſt in naturalibus, pirus quidem per virtutem Dei eiúſque generalem influentiam fructificat: hoc tamen non obſtante verè & propriè ſunt fructus ipſius arboris, pariter ergo cenſendum eſt de fructibus iuſti per gratiam & auxilium ſpeciale. Vnde, facite, inquit, ait Chriſtus arborem bonam, & fructus bonos: id eſt, voluntatem bonam, & bona opera. Et Paul. Gratia Dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem, ſed gratia Dei mecum. Mecum, ait, quaſi adiuuans. Vnde Auguſt. in epiſtola ad Hilarium, quæ eſt. 89. c. 3. Valet, inquit, liberum arbitrium ad opera bona, ſi diuinitus adiuuetur. Et infra, Neque enim liberum arbitrium ideo tollitur, quia iuuatur, ſed ideo iuuatur, quia non tollitur. Et Hypog. lib. 3. Quomodo vnicuique, inquit, ſecundum ſua opera redderetur in die iudicij, niſi liberum eſſet arbitrium, vt operante Deo, cooperaretur homo? Et infra, Quomodo potuit Paul. bonũ certamen certare, & curſum conſummare? Quia neque ſolus, neque gratia ſola, ſed gratia Dei mecum. Quæ, inquit, gratia eſt in libero arbitrio, ſicut in equo ſeſſor qui ipſum regit. Ex quibus tandem concludit. Neque gratia ſine libero arbitrio facit hominem habere vitam ęternam, neque liberum arbitrium ſine gratia, niſi in paruulis, in quibus gratia

Auguſt.

tia operatur ſine libero arbitrio. Hactenus Auguſt. At verò quanuis merita noſtra opera ſint Dei præuenientis, nihilominus non ſolum improprius eſt, & ineptiſsimus, verumetiam falſiſsimus ſermo, quòd Deus mereatur per nos. Nam mereri reſpectum dicit inter duos: ſcilicet, inter obſequẽtem & præmiantem: ſed nos meremur per auxilium ipſius. Iuxta illud Ezechielis. 36. quod libro. 3. Hypog. in hanc ſentẽtiam citat Auguſt. Spiritum meum ponam in medio veſtri: & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & operemini: ipſe ergo non meretur, ſed facit vt nos mereamur. Quare Auguſt. nunquam dicit, quòd Deus coronat merita ſua, ſed coronat, inquit, merita tua, tanquam dona ſua. Itaque vt ab ipſo fiunt, non merita ſua, ſed dona ſua dicuntur, qua verò ratione ſunt à nobis, dicuntur merita. Et ideo ſi merita, inquit, noſtra ſic intelligerentur, vt etiam ipſa dona eſſe Dei cognoſcerentur, non eſſet improbanda ſententia. Hæc ille de libero arbit. cap. 6. & .7. Sed noſtri Proteſtantes, quia totam ſcholaſticam rationem repudiarunt, arbitrati, quòd iis qui bene Vergilio, Homeróque imbuerentur, peruia illico eſſet, cum S. Patrum, tum etiam ſacræ paginæ intelligentia, nihil mirum, ſi propter incogitantiam vel (vt abſit inuidia verbo) forte propter rerum inſcitiam tantum nobis negotij faceſſerint. Contra quos, hoc tantum ſi ſubiecerim verbum, finem faciam. Nempe quòd fruſtra eſſet noſtrum liberum arbitrium, ſi ratio meriti officiis iuſti adimeretur. Aiunt iſti, liberum arbitrium ſolum habere locum in naturalibus, non autem in operibus gratiæ apud Deum. Qui verò rẽ prudentius æſtimauerit, longè aliter cenſebit. Porrò quòd cũ hæc omnia naturalia propter hominem, homo autem in obſequium Dei, ſit conditus per quod poſsit æterna fœlicitate potiri, in hoc potiſsimum à Deo naturæ opifice factus eſt liber, vt eius obedientia ipſe glorificaretur, cuius gratia & ope ita vteretur homo, vt dignus efficeretur vita æterna. Nam ſi gloria illa ita gratis donaret nos Deus, vt nulla noſtra intercederent merita, haberet quidem eſſentialem rationem beatitudinis, qualis eſt Chriſtianis infantibus ante vſum rationis vita defunctis, careret tamen illa laude, & honore, quæ

Deus non meretur, ſed nos.

ſecundum omnes ſapientes debetur virtuti. Eſt enim præſtantius in rebus humanis, meruiſſe, quod non habes, q̄ habere quod non meruiſti. Vnde non poteſt non eſſe præclariſsimum accidens gloriæ in ſanctis per ſua merita ad illum perueniſſe triumphum. Quapropter cum hoc per ſuam naturā homo non poſſet, ſumma fuit Dei miſericordia, talem nobis per filium ſuum elargiri virtutem, & poteſtatem. Sanè vt ante diuinum tribunal alij talenta ſibi credita cum vſuris referrent: alij ex ſeminibus quæ flentes miſerant, manipulos reportarent: alij qui lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni, palmas geſtarēt in manibus ſuis: omnes itaq; qui fortes facti in bello per fidem vicerunt regna, & operati ſunt iuſtitiam, ſuas adipiſcerentur repromiſsiones. Quorum omnium gloria refundetur in Deum per Chriſtum Dominū noſtrū. Meritiſsimo ergo nunc eccleſia, quæ ſanctorū meritis inclyta quotidie pāgit gaudia, contra eos qui de huiuſmodi meritis obloquuntur, pronunciauit in Syn. Trid. Seſ. 6. In cuius. 10. confeſsionis. c. habetur, ꝙ iuſtificati, & amici Dei de virtute euntes in virtutem per obſeruantiam mandatorum Dei, & eccleſiæ, adiuuante Chriſti gratia & fide, in eadē iuſtitia creſcunt, petētes quotidie fidei, ſpei, & charitatis augmentum. Et. c. 11. Conſtat eos orthodoxæ religionis doctrinę aduerſari, qui negant licere iuſtis mercedem intueri, dum in ſtadio currunt, ſicut Dauid inclinabat cor ſuum ad faciēdas iuſtitias propter retributiones. Et can. 24. ſub anathemate eum damnat, qui dixerit, iuſtitiam acceptam non conſeruari & augeri coram Deo per bona opera, quæ cauſa ſunt ipſius augendæ. Et can. 26. pariter cōdemnat eum, qui dixerit iuſtos non debere pro bonis operibus ſperare æternam retributionem. Eſt ergo cōcluſio probatiſsima, ꝙ licet homo peccator nec ſibi primam, nec alteri vllam gratiam mereri valeat, homo tamen iuſtus, per gratiam & auxilium dei, & ſibi de condigno mereri poteſt, cum augmentum gratię, tum etiam gloriam, alteri verò de cōgruo. Sicuti Stephanus meruit Paulo, & Moſes ſæpe merebatur populo: & Chriſtus in euāgelio videns fidē illorū qui offerebāt paralyticum, dixit ei, Confide fili. Remittuntur tibi peccata tua. Vbi ait gloſſ. Penſate frates quantum valet

[Margin: Syn. Trid.]

[Margin: Poteſt quis alteri mereri primam gratiam.]

valet apud deum fides propria, cum tantũ valuit fides aleina. Sicuti & cæli ciues impetrare etiã ſolẽt nobis bona. Nã quæ dementia eſt, eos qui ſunt in gratia & amicitia dei, negare, quominus poſsint nonnunquam apud diuinam maieſtatem pro illis intercedere, quos in deo ipſo diligunt. Hoc autẽ genus meriti dicitur de congruo, ex eo ꝙ nulla eſt ſtatuta lex, vt quicquid iuſtus deum in fauorem alterius precatur, fiat. Ait enim per Hieremiam, Si ſteterit enim Moſes & Samuel Hiere. 31.
coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum. Quare ſolus Chriſtus potuit aliis mereri de condigno: homo autem meretur alteri gratiam, non cui cõferatur ſine proprio actu, alias non quilibet reportaret ſecundum propria: prout geſsit in corpore, vt ait Paulus, ſed poteſt amicus amico mereri bonum motum, & conuerſionem in deum. Quapropter nullatenus conſentirem cum illis, qui. 4. ſen. diſt. 4. exiſtimant, parentes aut baptizantes poſſe mereri paruulo portionem aliquam gratiæ; nam gratia baptiſmi omnibus confertur æqualis, niſi propter maiorem ſuſcipientis diſpoſitionem. Quæ tamen in paruulo eſſe non poteſt. Sed huic diſputationi non patet hic locus.

Quo reſpondetur ad aduerſariorum argumenta. Cap. 9.

PRimum argumentum, quod contra operum meritum Lutherani nobis obiiciunt, conficiunt ex illo Pauli ad Romanos, vbi docet, quòd eo ipſo, quòd ſumus filij, ſumus etiam & hæredes. Filij autem ſumus per primam gratiam abſque noſtris meritis, vt nos ipſi confitemur: ergo & per ipſam habemus ius regni. Vnde repugnat, inquiunt, quòd non mereamur primam gratiam, mereamur autem vitam æternam. Id quod vel ex eo maximè confirmatur, quod dixerat cap. 6. Stipendium peccati mors, gratia autem dei vita æterna. Si enim vita eſt merces bonorum operum, ſicut ſupplicium eſt ſtipendium malefactorum, vti dixit, Stipendium peccati mors, dixiſſet, Stipendium virtutis vita æterna. Ad hoc tamen in promptu prima eſt reſponſio, quòd eſto, per primam gratiam efficiamur filij & hæredes, nihil tamen obſtat, quominus poſsimus incrementa mereri, & gratiæ, & gloriæ, tanquam membra Chriſti in quæ e-

Primum argumentũ Lutheranorum.

Reſpõſio.

ius deriuatur virtus,cui cooperatur liberum noſtrum arbitrium.Iuxta illud Auguſtini ad Paulinum, Ipſa gratia meretur augeri,vt aucta mereatur & perfici:comitante,non ducente: pediſſequa, non præuia voluntate. Quo & multiplicatio alludit euangelica talentorum. Qua reſponſione ſatis rei feciſſe putabunt,illi qui non penitius inſpexerint concurſum noſtrarum diſpoſitionum ad gratiam . Nam de ſententia ſancti Thomæ,& aliorum qui oculatius hoc perſcrutantur, ſecunda adhibetur reſponſio.Scilicet,quòd quanuis per primã gratiam efficiamur hęredes regni,nihilominus diſpoſitiones:puta actus fidei,ſpei,& pœnitentiæ(qui eſt charitatis)licet non ſint ipſius primæ gratiæ merita, tamen per eandem gratiam, eodem modo informatæ ſunt merita gloriæ. Vnde per gratiam quam non meremur , acceptamur ad gloriam quã per eãdem gratiam meremur . Etenim quia gratiam recipimus, opera ſunt meritoria, & inde acquirimus ius regni. Eodem enim temporis puncto,quo gratia infunditur operatur.Non eſt hic ſermo de gradu gratię,qui eſt effectus ſacramenti. Atque hoc pacto exponit Aug.gratiam Dei eſſe vitam æternã. Primo in epiſtola ad Sixtum.2.quæ eſt.105.tractans eundem locumPauli,Stipendium peccati mors,&c.Pręmiſerat enim prius,quòd qui liberatur à peccato,non poteſt ſua meritaiactare propter quæ fuit liberatus.Vnde ſubiuncta hac interrogatione.Nulla ne igitur ſunt merita iuſtorum?reſpondet,Sũt planè,quia iuſti ſunt.Sed vt iuſti fierent,merita non fuerunt. Ecce negans merita ante gratiam,concedit in gratia. Atque inde paulò pòſt colligit hæc verba. Vnde & ipſa vita æterna, quæ vtique in fine ſine fine habebitur,& ideo meritis præcedẽtibus redditur: tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata ſunt per noſtram ſufficientiam,ſed in nobis facta per gratiam, etiam ipſa (ſcilicet vita æterna) gratia nuncupatur:nõ ob aliud,niſi quia gratis datur:nec ideo quia meritis non datur, ſed quia data ſunt & ipſa merita, quibus datur. Et ideo ait Paul. Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita æterna: non quòd vita æterna non ſit etiam ſtipendium iuſtitiæ procedentis ex fide , quia ſicut merito peccati tanquam ſtipendium redditur mors, ita merito iuſtitiæ tanquam

Auguſt.

tāquam ſtipendium, vita æterna. Vnde etiam & merces appellatur plurimis ſanctarum ſcripturarum locis. Hæc Aug. Et ſubdit, quòd ne homo glorietur de ſuis meritis, acſi nō accepiſſet, dixit beatus Apoſto. Gratia Dei vita æterna. Eandem repetit ſententiam de gra. & libe. arb. cap. 7. Non ergo negādum eſt, opera iuſtorum verè eſſe merita, quorum merces, ſtipendiúmque eſt vita æterna, ſed id confitendum, quòd non eſſent merita, niſi quia ſunt obſequia libera illius qui per gratiam Dei iuſtus eſt antequam haberet merita. Et ita intelligendum eſt, quòd aduerſarij nobis obiiciunt ex libro contra epiſtol. Pelagia. & aliis locis, quòd omnes iuſtitiæ omnium ſanctorum Chriſto debentur, quare non ſunt in ſe laudādi, ſed in domino. Iuxta vocem Dauid, In domino laudabitur anima mea: &, Gratia Dei ſum id quod ſum. ¶ Aliud tamen poſſent argumētum ducere, primo aſpectu validius, ex illo Dauid, de Deo loquentis cum anima ſua, Qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus. Vbi coronā ipſam iuſtitiæ, quam ait Paul. ſibi eſſe repoſitā, appellat Dauid miſericordiam, & miſerationem: & Iacob. Iudiciū inquit, ſine miſericordia illi qui non fecit miſericordiam. Vbi oſtendit, quòd corona iuſtorum eſt iudicium ex miſericordia. Ex quo videtur conſequens, illam non eſſe debitam meritis ex iuſtitia. At vero reſponſio, interpretatióque Auguſtini de correptione & gra. cap. 23. ſatis ſupérque eſt ad rem hanc explicandam, obſtruendáque ora contrà loquentium. Ait enim, miſericordiam Dei ſemper adhærere iuſtis, ſiue cum conuertuntur, ſiue cum prçliantur, ſiue cum coronantur. Nam quia merita ipſa ex gratia Dei procedūt, corona iuſtitiæ quæ redditur meritis, miſericordia nuncupatur. Et hçc pariter interpretatio coaptatur verbo Apoſtoli ad Titum, Non ex operibus quæ fecimus nos, ſed ſecūdum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit: vt ſaluos fieri, non ſolum referatur ad primam gratiam qua iuſti efficimur, ſed ad gloriam. Ea enim per iuſtitiam redditur meritis, quç per gratiam Dei fecimus: vt hic etiam in vnum coeāt miſericordia, & iuſtitia. Atque exhinc relucet gloſſa alia eiuſdem Auguſtini in enarratione illius Pſalmi, Non intres in iudicium cum ſeruo tuo domine, quia

Secundū argumentum.

Iaco. 2.

Reſponſio Aug.

non iuſtificabitur in cōſpectu tuo omnis viuens. Hunc enim locū opponunt etiam nobis, ad quem licet iam cap. 5. reſponſum à nobis ſit, quòd non poſſumus cum Deo ſicuti mercenarius cum patrono ſuo intrare in iudicium, perinde petentes præmium, acſi nos prius dediſſemus ei: ſcilicet acſi ipſa opera noſtra, noſtris nos viribus exhiberemus, & non potius ipſe præueniens dediſſet nobis, velle, & operari, quare exprobrare nobis poſſet, quid ad iudicium meum adfers, quod non accepiſti, & ſi accepiſti, quid gloriaris, acſi non acceperis? Hóc tamen non obſtante, debetur merces meritis noſtris tanquam membrorum Chriſti. Deberent ergo Lutherani ab illa calumnia ceſſare, vbi aiunt, tantum miſericordiam, & gratiam Chriſti nos confiteri in primo puncto iuſtificationis. Deinde vero noſtris operibus abſq; eius miſericordia cōfidere. Sane cum explicatiſsimè fateamur (vt ait Auguſt.) à prima inſpiratione, qua bene incipimus cogitare vſque ad ſupremam retributionē miſericordiam Dei nobis inhærere. Sed tamen diſcernimus (quod ipſi deberent) miſericordiam præuenientem, adiuuātem, & præmiantem, ſeu gratiam, operantem, cooperantem, & coronantem.

Rom. 8. Sed ſubſequitur confeſtim verbum aliud Pauli, ad quod nobis reſpondēdum reſtat. Ait enim, Nōn ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Vbi manifeſte loquitur de his quæ patiūtur illi qui iam ſunt filij & hæredes regni, de quibus dixerat, Compatimur vt conglorificemur: & ideo videtur, quòd neque quatenus procedunt ex gratia, habeant rationem iuſtitiæ. Aliqui gloſſant, non eſſe condignas ea ratione, qua procedunt à libero arbitrio. Sed hoc profectò non ſatis exprimit intellectū Pauli: nam illa ratione manifeſtū erat, non eſſe alicuius meriti. Et Paul. non diſcernebat liberum arbitrium à gratia: ſed illa opera filiorum Dei, eſto fiant per liberum arbitrium motum à Deo, negabat eſſe digna futuræ gloriæ. S. Tho. reſpondet, quod intelligit, ſi conſyderentur ſecūdum ſuam ſubſtantiam. Et profectò ita ſenſus habet. Opera enim, etiam qua ratione procedunt ex gratia, ſi conſyderentur ex parte obiecti (hoc eſt enim ſecūdum ſubſtātiam) vt pati famem ſitim: elargiri

S. Thom.

giri ſtipem pauperi, dare itaque potum aquæ frigidæ, etiam ſi adiungas quoſcunque interiores cultus, quos homo poteſt, non ſunt æquabilia opera aceruo illi æternorum bonorum, qui nos manet in patria, vti optimè ait Ber.1.ſer.de annunci. Attamen ex lege ſtatuta Dei conuenientis cum cultoribus vineæ ſuæ ex denario diurno, dignitatem induunt, & iuſtitiam ad æternum præmium. Vnde alibi, Id inquit, quod in præſenti eſt momẽtaneum, & leue tribulationis noſtræ, ſupramodum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. ¶ Aliud quod inuincibile (vt aiunt) adferũt teſtimonium, eſt illud Lucæ.17. Cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite; ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Sed profectò quicquid ipſi reclamẽt, multò id ſignificantius poſſumus nos regerere in ſuam quam tuentur ſolam fidem. Scilicet, cum credideritis quæcunque dicta ſunt vobis, dicite, ſerui inutiles ſumus. Nam ita ait Paul. Si habuero omnem fidem, ita vt mõtes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. Quam ipſi ſententiam eludere aliter nequeunt, quàm fingendo nouam quãdam eluſoriam fidem, quam ſatis ſupra labefactauimus. Senſus ergo legitimus S. Thomæ, & aliorum theologorum: ſanè qui eruitur ex notione ipſa, vtile, eſt huiuſmodi. Ille ſeruus eſt domino vtilis, cuius opera accreſcit domino lucrum: qui tamen ſibi lucratur inutilis eſt domino. Deo autem qui noſtrorum bonorum non indiget, nihil agitur vtilitatis ex operibus noſtris, ſed gloria tantum & honor. Et ideo opera ipſa iuſtitiæ, licet ſint à nobis ex lege debita, tamen quia per liberam obedientiam illa propter honorem & gloriam eius exhibemus, merita ſunt apud ſuam maieſtatem, qui in hoc illa nobis pręcepit, vt gloriam dilataret ſuam. Atque hæc eſt vſura quam in parabola euangelica exigit Deus de multiplicatis talentis: nam vtilitas ſeruis ipſis accreſcit. Igitur ne homines glorientur aliquid contuliſſe in Deum, cuius ipſe indigebat, admonemur, vt agnoſcamus nos ſeruos inutiles: nam facientes præcepta Dei, nihil aliud agimus quàm quod debemus: id eſt, quod ex re noſtra eſt. Et præterea virtutem, & poteſtatem rectè agendi, Deo etiam ipſi acce-

Cum feceritis & Lucæ.17.

Retorſio argumenti.

Vera gloſſa.

Melan. ptam referre debemus. Poſtrema autem Melanthonis verba in apologia huius articuli, lepidum erit audire. Nec nos inquit, aliquam ocioſam ſubtilitatem hic, affectamus (ſcilicet negantes meritum condigni). Sunt enim clariſsimæ cauſæ propter quas hęc diſputamus. Etenim ſi largiamur aduerſariis, quòd opera mereantur vitam æternam, mox adtexent illa abſurda, quòd opera legi Dei ſatisfaciant, quòd non habeant opus miſericordia, quòd ſimus iuſti propter opera noſtra, & non propter Chriſtum, &c. Igitur, bene cernitis operum merita, niſi quòd tanquā incorrupti cenſores fidei, opinātes nos in vnum extremum impingere, vultis ipſi in contrarium deflectere: haud conſyderantes regulam illam Ariſtotelis, quòd peccanti in vnam partem, inclinandum eſt in alteram, ita eſſe intelligendam, vt inclinatio non excedat lineam veritatis & virtutis. Præterq̄ quòd neque rectè opinamini abſurda illa quæ vos fingitis, quoquo pacto ſubſequi ex

Epilogus. noſtra aſſertione. Sed vos eſtis, qui de operibus obloquimini, ſanè qui contenditis ante iuſtificationem omnia eſſe praua, in iuſtificatione, nulla eſſe neceſſaria: poſt iuſtificationē, neque legi ſatisfacere, neque ad luendas, quæ pro peccatis debentur pœnas, quicq̄ valere, neque vllo eſſe pacto merita vitæ æternæ. Qua quidem ratione impoſsibile aliud eſt, q̄ quòd populos veſtros prætextu efferendæ fidei indormientes reddatis, atque operum negligentiſsimos.

De certitudine fidei aduerſus Lutheranos. Cap. 10.

QVanta, qualiſq; ſit in iuſtificato per gratiam, diuinámque opem facultas ſeruandi legem, ſatisfaciendi pro pœnis remiſſorum delictorum, promerendi deniq; vitam æternam, quę prima erat pars libri huius, quoad ſatis pro modulo noſtro viſum eſt, pertractauim*. Subſequitur ergo iuxta præfatam in fronte diuiſionem, vt in hac ſecūda parte de certitudine gratiæ dicere proſequamur.

Cum Luthe. & cū catho. De quo quidē articulo non ſolum cum Lutheranis, ſed cum nonnullis catholicis certamen nobis exiſtit. Sanè à quibus magnum nobis fuit negotium exiſtitū, contendentibus, poſſe, deberíque ſuſtineri, quòd in aliquot caſibus poteſt homo certitudinē, etiam fidei, habere ſuæ cum Deo gratiæ, & amicitiæ.

citiæ. Quapropter bipartita erit diſputatio. In hoc enim capite Lutheranorum mentem aperiemus prius, mox impugnabimus. In ſequentibus idem faciemus contra catholicos. Diſtributio.

¶ Quæſtio ergo eſt, vtrum valeat homo citra ſpeciale reuelationis priuilegium de communi lege habere tantam certitudinem, ſe eſſe in gratia Dei, quanta eſt fides catholica. Excluſimus priuilegium, quia nemo eſt adeo mentis inops, qui ambigat Deum hoc poſſe, cui placitum ſibi fuerit reuelare. Quinimo non id tantum de ſacratiſsima virgine parēte ipſius gratię largitoris, & de apoſtolis item credēdum eſt, verū in authēticis Sanctorū hiſtoriis, vt Frāciſci, & aliorum quorundam idem legitur. Sed quæſtio eſt de lege cōmuni. Atqui interrogatio ſolum fit de certitudine, quanta eſt fidei catholicæ: quoniam certitudinem ſcientiæ, quæ annexam habet claritatem, nemo eſt, qui ſuſpicetur, poſsibilem eſſe homini in hac vita de ſtatu ſuo: quādoquidem, neq; alia myſteria fidei tali ſunt nobis ratione cognita. Neq; vero per cōtrarium extremum dubitatio eſt vlla, quo minus haberi de hac re valeat fides, quam citra catholicam aſſequi coniecturis maximis poſſumus, vt poſt fuſius patefiet. Sola ergo conſtituitur quæſtio de certitudine fidei catholicæ, illiúſve ſimili. Et quia controuerſia hæc ex intellectu huius omnino pendet, Fides catholica, vt eſt inter omnes chriſtianos conſtituſsimum, eſt aſſenſus certus, & firmus, obſcurus quidem, tamen cui non poteſt ſubeſſe falſum. Itaq; eſſe nequeat cōpoſitio hæc poſsibilis, vt quiſpiam aſſenſu fidei ſibi habeat perſuaſum aliquid, quod ſit deceptoriū. Quinimo in hac certitudine ſcientiā ipſam ſuperat, q̄uis ſecundū claritatē ſit inferior. De iſto ſuppoſito nulla eſt diſputatio. Quoniā cum fides perſuaſio ſit Dei, ſi per illam quis falli poſſet, ipſe nos deciperet: quod ſuæ cōtrarium eſt naturę. Sed quo res fiat adhuc perſpicacior, Certitudo ex duobus æſtimari poteſt, vel ex obiecto, vel ex ſubiecto, Certitudo ex parte obiecti eſt hæc modo dicta: ſcilicet, cui dum quis aſſentitur nequit decipi: ſeu cuius aſſenſus non poteſt eſſe falſus, Certitudo autem ex parte ſubiecti, eſt firmitas aſſenſus illius rei, quam quis ſibi perſuadet, omni depulſa dubietate propter ſibi apparentem veritatē. Quæſtio au-

Quæſtionis titulus.

Fides catholica.

Certitudo duplex.

tem præſens non litigatur de certitudine ex parte ſubiecti: quo tamen puerili errore nonnullos laborare vidimus inter diſputandũ. Nemo enim dubitat, quin poſsit quis ex leuitate tam firmum habere aſſenſum, & iudicio ſuo tam certũ de re falſa, quàm chriſtianus habet de fide catholica. Quinimo hæ-

Hæretici. retici omnes ſuorũ errorum, quos catholicas exiſtimant veritates, tantam habẽt certitudinem, quàm nos articulorũ fidei. Sed dubitatio eſt de certitudine ex parte obiecti, vtrum eam quis poſsit habere, ſe eſſe in gratia, vt talis aſſenſus eſſe nequeat falſus, magis quàm ſi eſſet catholicę fidei. Sum equidem certiſsmus, quod cui hęc perſpecta fuerit explicatio, parũ ſit quæſtio hæc difficultatis allatura. At vero quæſtio poteſt habere præterea duos ſenſus: primũ ſecundũ præſentem

Duplex ſenſus. ſtatum: an nunc ſcilicet ſit quis in gratia: alterum, an poſsit habere certitudinem perſeuerantiæ vſque ad finẽ vitæ, & aſſecutionẽ gloriæ. De hoc ſecũdo dicemus poſt: nunc autẽ de

Concluſio reſponſoria. primo ſtatuitur indubitata negatiua cõcluſio. Nemo poteſt adeò eſſe certus ſuæ propriæ iuſtificationis, q̃ eſt chriſtianus de articulis fidei. Huius ratio eſt talis, vt q̃ ſum⁹ diffuſius explicaturi, breuiloquio perſtringamus. Certitudo huiuſmodi, ꝙ quiſque ſit in gratia Dei, ex duobus pendet: vtpote ex firmitate diuinæ promiſsionis, quæ eſt fides catholica, & ex noſtra diſpoſitione: nempe ſi fecerimus illa, quę à nobis ipſe requirit: huius autẽ ſecundi mẽbri fidem habere non poſſumus, quanta eſt fides catholica: ergo neque tantã vllus de cõ-

Bipartitus error. muni lege habere poteſt, ꝙ ſit in gratia. Sunt autem bipartiti, qui repellentes hanc rationẽ, partem ſuſtinent affirmatiuam. Lutherani enim negant primam aſſumptionem: ſcilicet, ꝙ certitudo huiuſmodi dependeat vllo modo ex noſtris operibus: quippe quam ſolũ aiunt dependere ex fide, & promiſsione Dei. Catholici autem negabant ſecundam propoſitionẽ. Contẽdebãt enim (vtinã nemo iam perſiſtat) ꝙ quãuis dependeat ex operibus noſtris, habere nihilominus quis poteſt tantam quãdoque certitudinem, vel ſuæ diſpoſitionis vel ſuſcepti ſacramenti, quanta eſt orthodoxæ fidei. ¶ Vt er-

Lutherani. go à Lutheranis exordiamur, certitudo ipſis gratiæ filia eſt ſuæ illius commentitiæ fidei, qua ſola ſe fingunt iuſtificari.

Inde

Inde enim quod ſibi perſuaſerũt,ſola fide: id eſt,mentis aſſenſione qua vera eſſe creditur promiſsio euangelica,ita & miſericordiã & gratiam apprehendi, vt ex nullo prorſus opere noſtro inſtificatio quoquo pacto depēdeat, cõſequens iudicarunt,vna eadémq; certitudine fidei debere nos aſſentiri, veram eſſe firmámq; promiſsionē per Chriſtũ, qui mẽtiri non poteſt,& aſſentiri illam gratiã aſſequimur. Quare vt ſine vlla conditione credere tenemur, Deum eſſe fidelē,ita & obligamur credere factũ ipſum:puta de ſe vnuſquiſq;, ꝙ obtinet promiſſum beneficiũ,nullo reſpectu, rationéve habita ſuorũ operũ: aliàs qui id de ſeipſo dubitaret; in eodem aiunt,eſſet crimine hęreſis, acſi dubius eſſet de firmitate diuinę promiſſionis. Quin vero vt lib.2.viſum eſt,illam vocãt catholicam fidem, qua vnuſquiſq; peculiariter certo credit ſe conſequi remiſsionem peccatorũ per Chriſtum. Vnde inter articulos ſuæ fidei in cõfeſsione Auguſtana ſeueritate illa cenſendi S. conciliorũ eccleſiæ aiunt in articulo quinto.Damnantur illi qui iubent conſcientias dubitare, an cõſequantur remiſsionē,& addunt,hanc dubitationē non eſſe peccatũ. Et art.20. acriter nos increpant, ꝙ dicentes iuſtificationē pendere aliquo modo ex noſtra diſpoſitione, corrumpimus doctrinam de fide,quoniã non poſsumus conſcientiis firmam conſolationem proponere: & ideo iubemur dubitare de remiſsione peccatorum. Et infra, Si enim promiſsio penderet ex dignitate noſtrorũ operum, fieret incerta. Et in apologia Melanthon ſua qua ſolet grauitate, Aduerſarij inquit, infœliciter cõſulunt hominibus,dum iubēt dubitare,vtrũ conſequantur remiſsionem peccatorum, quomodo in morte ſuſtinebũt ſe iſti dubitantes?Multáq; id genus in hanc ſententiam congeminat quòd nullã fiduciã collocare in operibus noſtris debeamus, ſed tot am in ſola promiſsione Dei. Idémque docent in ſuo Didagmate,folio.43. Idque multo latius tractat Cali.in ſuo libro de inſti. chriſt. & Bucer. ſophiſtas nos appellat,& hoſtes eccleſiaſticæ reformationis, quia deprauate corrũpimꝰ illud Eccleſiaſtes.9.Nemo ſcit an odio vel amore dignus ſit:acſi nõ ſimus certi de noſtra ſalute. At vero quãtuncunq; vel habeant,vel habere ſe ſingant,articulum hunc conſtitu-

Confeſſio Auguſtana.

Melanth.

Caluinus. Bucer.

tiſsimum,certo ego tamē certius habeo,quòd quicūque mē-
tem eorum,& ſenſa perceperit,incredibilem iudicabit ſuam
hanc ſacroſanctam certitudinē. Adeo ſe ſtatim oculis offert
Sophiſtæ non ſunt Lutherani. fons,& origo erroris.Neq; eſt cur hoc loco metuāt ſophiſtas
à nobis (quod nobis impingūt) appellatum iri.Nam ſi vſpiā
aliàs hic vel maximè (ſi hanc mihi modo veniam dederint)
nihilo maiorem ſcientiam exerunt, quàm intus gerant. Et
quia plena huius erroris intelligentia,efficacißima eiuſdem
Propoſitū diſputationis. erit redargutio,in explicatione potißimum inſiſtam. ¶Pro-
poſitum ergo hic eſt demōſtrare,quòd certitudo quam quiſ-
que habet ſui erga Deum habitus,& ſtatus, non ſolum pen-
Primum argumentum. det ex diuina promißione per ſe abſolute cogitata, ſed ex
ſua etiam ipſius operum qualitate. Porrò autem hoc lib.2.
cap.7.propemodum cōfecimus, vbi diſſerebamus, promiſ-
ſionem nullam eſſe factam in ſacra ſcriptura in particulari
& abſolute,huius illiúſve reconciliandi hominis, ſed in ge-
nere,ſi crediderint, ſi ſperauerint,ſi dilexerint, ſi deniq; pœ-
nitētiam egerint:hoc eſt, ſi Deo nobis ſua numina ſpirante,
aſſenſum cooperantes præſtiterimus. Ex quo palam conſe-
quens ſit, certitudinem peculiarem, quod hic (exempli gra-
tia)aſſecutus fuerit donum Dei iuſtificantis,non ſolum pen
dere ex diuina fide,ſed quodāmodo ex noſtris operibus:non
quidem tanquam ex meritis, ſed tanquam ex diſpoſitioni-
bus ac promotionibus,quas Deus in nobis per noſtrum libe
rum arbitrium operatur.Neque particularis hęc,eſt fides ca-
tholica,ſed generalis illa,quam vnam in vniuerſum eādém-
que tenētur habere omnes, & per quā ſunt chriſtiani, quaq;
adeo qui carent,infideles habētur. De hac autem peculiari,
hęreticus ipſe potius eſt,qui hæreſim reputat,dubitare quēq̄
Secūdum argumentum. quo ſit loco in conſpectu Dei. ¶Secundum autem argumen
tum, quod illic abciſum & trūcum vſque ad hunc locum re-
poſuimus, ex ſua ipſorū inſtituitur confeßione. Fatentur e-
nim iam,vt illic retulimus,nemini beneficiū recōciliationis
impendi,niſi præuia pœnitentia.Nihil ergo de hoc diſpute-
mus,quia neq; modo noſtra intereſt,illa ne pœnitētia, diſpo
ſitio ſit,aut quoquo pacto cauſa, necne. Satis enim nobis eſt
cōfeßio ſua.Nimirum,quod ſit neceſſaria. Inde quippe hoc
pacto

pacto exiſtit argumentũ. Nemo abſq; vera pœnitẽtia iuſtificatur, quòd autẽ pœnitentia vera, ſynceráq; ſit offenſæ Dei, neq; eſt articulus fidei, neq; tam certa cognitio: ergo neq; haberi huiuſmodi certitudo poteſt ſingularis cuiuſq; hominis recõciliationis. Quin expendamus verba libelli per eos exhibiti Ratiſponẽſis, & perſcrutemur, an idem ipſi à veritate cõuicti nobiſcũ ſentiãt. Aiunt enim art. 5. Cũ renouatio ſit imperfecta, & hæreat in renouatis infirmitas, tamen docẽdum eſt, vt qui vere pœnitent, ſemper fide certiſsima ſtatuãt, propter mediatorem Chriſtum, Deo placere. Et in eiuſdem loci expoſitione, Bucc. ait, quòd articulus ille ſolũ pœnitentibus, & verè pœnitentibus, & habentibus fidem viuam, præcipit, ſtatuere fide certiſsima, ſe aſſequi gratiam. Hic precor attenti ſint legentes omnes, quemadmodum iſti, qui ex principio tam à nobis diuerſo, cõtrouerſiam hanc ſubmouerunt, q̃ iam ſolis differentes verbis nos deludant. Quis dubitat, quin verè pœnitentes, habentéſq; fidem viuã, ſalutem per Chriſtum obtineãt? Quiſnã autem ſit verè pœnitẽs, habeátq; fidem viuam, hoc eſt, quod nos dicimus, nõ poſſe certitudine fidei catholicæ deprehendi, vide amphibologiam. Aiunt, certũ eſſe per ſolum mediatorem Chriſtum omnes iuſtificari. Si intelligant, quotquot iuſtificantur, per ipſum iuſtificari, id omnes fatemur, tanq̃ fidem catholicã. Si vero ita intelligãt, vt ſit certum hos vel illos modo iuſtificatos eſſe, de hoc terque, quaterq; pernegamus certitudinem haberi fidei. Nam quamuis iuſtificatio opus ſit Dei abſque noſtris operibus: id eſt, abſq; merito noſtrorũ operum, non tamẽ eſt abſque illis omnino. Quandoquidem, vt ipſi fatentur, niſi verè pœnitentes, diuinum hoc beneficium neutiq̃ conſequãtur. Exemplum eſt in expoſitione Auguſtini, Deus vult omnes homines ſaluos fieri. Ait enim diſtributionem eſſe accommodam: ſcilicet, vt quotquot ſaluantur, ſaluentur per Chriſtum: non autẽ quòd ſimpliciter omnes ſaluentur. Et ſecundũ aliam expoſitionẽ, quam lib. 1. veriſsimam etiam arbitrâti ſumus, cõmodius forte eſt exẽplum. Ita enim Deus omnib⁹ promiſit, optat, & intendit ſalutem, vt per ipſum non ſtet: quo minus conſequantur omnes. Nihil tamen repugnat, quo minus multi non ſal-

Libel. Ratiſpo.

Bucc.

Amphibologia.

Auguſt.

Tertium argumentum. uentur. ¶Tertium argumentum, erroris huius expoſitoriũ eſt. Quamuis nulla opera noſtra bona, neceſſaria eſſent ad noſtram iuſtificationem, tanquam cauſa vel diſpoſitio, nec diuinæ motiones, ſaltem ea quæ praua ſunt, obſtaculo eſſent gratiæ Dei, an vero in aliquo iniquo opere, aut ſaltem cogitatione perſeueremus, habere nemo poteſt certitudinem fidei catholicæ: ergo neque certus eſſe quiſpiam poteſt diuinę in ſe exiſtentis gratiæ. Hoc argumentum eſt, quo maximè depromitur error hic cum prole ſua, ſi bene optimè lector

Luthe. animaduerteris. Lutherus enim, vt eſt videre art. 14. ſuarum aſſertionum, acute proſpexit, non poſſe ſuſtinere certitudinem gratiæ, niſi conſequenter docendo, quòd qualiacunque ſint opera noſtra, per ſolam nihilominus fidem certi ſumus, non imputari nobis peccata: & ideo ait, Nemo debet reſpondere ſacerdoti, ſe eſſe contritum, neque ſacerdos requirere. Quoniam Paul. aiebat, nihil ſibi conſcium eſſe: neq; in hoc iuſtificatum eſſe: & Dauid, Delicta quis intelligit? ergo etiã ſi opera noſtra peccata ſint, nihil hoc debemus perſcrutari, quia per fidem illa nõ imputabuntur peccata. Non enim qui ſeipſum commendat ille probatus eſt, ſed quem Deus commẽdat. Hæc ille. Obſerua ergo candide lector, quòd aſſertores certitudinis gratiæ non ſolum negant iuſtificationẽ dependere ex operibus, tanquã ex diſpoſitionibus, ſed etiam impediri poſſe per peccatũ. Aliàs cum certi haud quaquam ſimus, ſaltem certitudine fidei, qualia ſunt noſtra opera, maximè vbi aliqua ignorantia vincibili laboramus, non poſſe-

Bucer. mus eſſe certi ſtatus noſtri. Tecum ergo Bucere inire hunc cupio ſermonem. Hæc tua de nobis querela eſt in hac concordantia certitudinis gratiæ, quòd vt ſophiſtæ & reformationis hoſtes imponamus vobis, quòd doceatis homines, quamuis impure, ſceleratéq; viuant, tamen debere ſtatuere, ſe per Chriſtum Deo gratos. Sed nunquid non ita res habet? Nonne quod modo faciebamus argumẽtum ita conuincit? Num & Luthe. loco citato, & in de liber chriſt. & aliis locis, vt lib. 2. cap. 5. citauimus, ita affirmat, quòd qualiacunq; ſint opera noſtra, dum modo fixa, firmáq; ſit fides, certi ſumus ſalutis noſtræ? Sed & tu ipſe in commentariis ſuper. 2. cap. ad

Roma.

Roma. nónne ita expreſſe doces, quòd cum noſtra opera, omnia incerta ſint, immo ex ſe nihil ſint, nulla eorum habenda eſt ratio? Aliàs quomodo ſuſtinebitis certitudinem gratiæ? Quin vero in eadem concordantia explicando tuam certitudinem, ais, quòd cum nemo in hoc ſeculo omnem ſemper dubitationem de ſalute ſua, & paterna cura ſui quam Deus gerit, excludere poſsit, & hæc dubitatio vitiũ, & peccatum ſit, enitendum certe vnicuique chriſtiano eſt, cum fideli promiſsionum Dei conſyderatione, tum iugi pro fidei incremento precatione confirmare ſuam fiduciam. Audi temetipſe. Non ſolum ais, quòd etiam præſente peccato certi ſumus gratiæ per fidem, verum quòd cum nemo poſsit carere peccato dubietatis, certus eſt tamẽ homo illud peccatum contegi per fidem. Et idem ait in apologia Auguſtana, ſodalis tuus Melanthon. Quomodo ergo hæc cohæreãt, tu videris, vt homo ſine dubitatione, an ſit in peccato, eſſe non poſſit: imo ſine manifeſto peccato: ſiquidem dubitatio ipſa peccatum eſt. & tamen certus ſit, per fidem non imputari ſibi peccatum. Cum tamẽ fides ipſa doceàt, quòd Deus odio habeat peccatum, & quòd non parcat delinquenti: id eſt, duranti in peccato. ¶ Sed ad maiorem huius cõtradictionis explanationem, quartum informemus argumentum. Statuamus hic hominem, qui diu hæſerit in aliquo vitio: puta, qui odia exercuit, vel concubinam habuit, cuius prauitatis cogitatus identidem in memoriam recurrunt, vel hominem quem ambitio, vel quiuis alius reprobus affectus deuexat, adeò vt dubium illi iniiciat, vtrum cupiditates illas, quæ altiſsime eſſe ſolẽt viſceribus infixæ, ſtirpitus auulſerit ex corde, atq; adeo ea ratione qua offenſa ſunt Dei, ꝙ ad verã pœnitentiam requiritur, an nequaquam propter deum, ſed ſolum propter temporarios reſpectus ſe abſtineat. Huiuſmodi pauidas (vt vos vocatis) gerentes conſcientias, quin uero (vt ego exiſtimo) meritiſsimo dubias, id duntaxat admonetis, vt ſatagant in fide ſe contra hos pauores obfirmare, & aſſerere: cum apoſtolis deprecantes, adauge nobis fidem, & confidentes, per illa vniuerſa cõtegi peccata, nullo habito reſpectu operũ. Ita enim in libello imperatorio art. 5. docetis. Sed

Quartum argumentum.

quid hæc eſt, ſi contradictio non eſt, & apertiſsima verborũ repugnãria? Quomodo enim poteſt fides certum hominem facere, ſe eſſe in gratia, niſi omnino tollendo d bitationem, quæ ex diametro pugnat cum certitudine? Quod ſi ita eſt, non ſolum ex fide promiſsionis pendet certitudo, ſed etiam ex operibus & affectionibus noſtris. Quapropter pugnãtia ſunt, quòd dum exiſtit dubitatio, fides nos faciat certos. Eo vel maximè quòd aliam hic vos falſitatem adiungitis: ſcilicet, dubitationem ipſam, peccatum eſſe. Profecto S. Patres aliter nos commonefaciunt turbulẽtas conſcientias ſedare: puta non quaſi pugnando cum laruis, & corde repetendo, credo, & confido: ſed certè vt occaſionibus malorum ante omnia præciſis, precibus inſiſtamus apud Deum, qui nobis opem ferat, nóſque ipſi nihilominus ſtudioſis exercitiis operam demus: quibus extenuato metu, certitudo in nobis adoleſcat, confidentibus, per Deum non ſtare, quo minus ab omni malo liberemur. Fides enim illa quam augeri in ſe petebant apoſtoli, nequaquam pertinet ad fiduciam conſcientię: ſæd ad reuelationem illorum myſteriorum, quæ Chriſtus illis annũciabat. De qua ſtatim ſubdit ipſe Redemptor noſter, Si habueritis fidem ſicut granum ſynapis, diceris huic arbori moro eradicare, & tranſplantare in mari, & obediet vobis.

Adauge nobis fidem.

Quin vero hic lectorem iudicem appello, quàm iſti eaſdem ſcripturas in contraria ſenſa diſtrahant. Vbi ait Paul. *Si habuero fidem ita vt montes transferam, charitatẽ autem non habuero, &c.* ne fateri compellantur, fidem exiſtere poſſe ſine charitate, dicunt fidem miraculorum non eſſe quæ iuſtificat: vbi autem poſt contendunt, fidem iuſtificantem reddere hominem certum amicitiæ Dei, citant, Adauge nobis fidem: quo tamẽ loco manifeſtus eſt ſermo de fide eadem miraculorum, quæ reuera eſt fides catholica. Vide quomodo eandem fidem quam in vno loco negant eſſe veram, in alio concedunt non ſolum iuſtificare, ſed huiuſmodi facere certitudinem.

In contraria ſenſ. diſtrahunt ſcrip.

¶ Hic proximè ſubſequitur quintum argumentum aduerſus iſtorum aſſertionem: ſcilicet, quòd non ſolum poteſt homo, verũ omnino tenetur quiſque credere ſe eſſe in gratia. Ad ea quæ naturalia ſunt, nemo obligatur. Sed

Quintum argumentum.

quòd

quòd dubitatio in homine inſurgat, & metus, quo ſtatu ſit apud Deum, eſt res naturalis, in his maximè, qui vel perdite aliquando vixerunt, aut vehemẽtes patiuntur incurſus dæmonis, mundi, vel carnis: ergo huiuſmodi dubitatio non eſt peccatum. Quin vero nonnunquam illa exurgit ex naturali hominis complexione. Sunt enim quibus parum eſt ſanguinis, qui ideo, ſicuti in rebus aliis, ita & in hac parte ſint meticuloſi. Adde quod ſæpenumero expertum habemus, homines probatæ vitæ, quo maiorem adhibent curam expurgandæ conſcientiæ, maiori ſunt, vel in metu, vel in ſcrupulo, vt expreſſe ait Ber. in ſer. de quatuor modis orandi: iuxta verbum Gregorij, ibi verentes culpam ineſſe, vbi culpa non eſt: quomodo ergo talis dubitatio peccatum eſſe poteſt? ¶Veruntamen ſextum argumentum eſt, quod in vltimis comitiis Ratiſponenſibus magnum Bucero negotium exhibuit. Arguebat enim collocutor Maluẽda Hiſpanus, doctus quidem, ac diſertus, quòd ſi fides iuſtificans reddit hominem certum ſuæ adeptę iuſtificationis, fit, vt quouis peccato mortali amittatur fides, atque ita amittatur, vt quocunque peccati genere fiat homo hæreticus, denegãs totam fidem. Nam ſi fides maneret cum peccato, deciperet, certificans peccatorem eſſe in gratia. Hic autem iudicatus Bucc. eſt liberalior, ac munificentior iuſto: ſanè qui conceſsit conſequentiam, & conſequens, ad quod non cogebatur. Enimuero licet quæuis mortalis culpa excluderet fidem, quam ipſi cẽſent fiduciam non tamen deleret omnes aſſenſus fidei, quos homo habet ſcripturæ ſacræ, quorum negatione, aut dubitatione fit hæreticus. At vero hoc profecto ſaltem euincit argumentum, quòd quicunque peccat mortaliter, amittit totã veram fidẽ. Nam illa fides hiſtoriæ (vt iſti vocant) non eſt illis vera fides, eo quòd admittere ſecum poteſt peccatum. Si autem omne peccatum mortale excludit veram fidem, profecto vehementer ſtringit argumentum, quocunq; peccato mortali fieri hominem hæreticum. Nam quis rogo alius hæreticus eſt, quàm qui non habet veram fidem? Et ideo compelluntur dicere, exiſtẽtem in peccato non credere articulis fidei vera fide infuſa, ſed acquiſita, vt nos dicimus de hæretico in aliquib⁹ ar-

Argumẽtũ ſextũ.

dens,vel tam certum,quàm eſt fides catholica: vt infra inter diluendum obiecta fuſius dicetur. ¶Octauum vtique argumentum,contra illud facit,quòd aiunt,certitudinem gratiæ ſolum corroborari ex fide,neque vllo modo augeri ex operibus.Pugnat quippe hoc dogma cum communi ſenſu. Quis enim adeò ſit delirus,vt negare poſsit, eum qui totam vitam innocenter tranſegit, maiorem habere conſciētiæ tranquillitatem,& ſecuritatem,atque adeo certitudinē gratiæ,quàm illum qui poſtquam perditiſsime vixit,per motum fidei credit,& fidit,omnia ſibi condonari ſcelera,& flagitia? Atq; ex duobus qui ex inquinata,ſceleſtáque vita reſipiſcunt, ecquis ſanæ mentis dubitet, quin ille qui pluribus pœnitentiæ fructibus ſcelera ſua expiãda curauerit, certior illa ratione fiat ſuæ ſalutis, quàm ille qui tantum à peccatis ceſſauerit? Inſimulant nos illi,criminantúrq; huius iniquitatis, quòd iubemus pauidas conſcientias dubitare. Sunt tamen ipſi qui vaniſsima ſecuritate lactant peccatores, ſanè quibus, licet ſceleratiſsimis ſint moribus,nihil aliud conſultũ, q̃ cauere deinceps à peccatis. Quia Chriſtus nihil aliud dixit,quàm,vade, & amplius noli peccare. Nos autem,eccleſia inquam,vt ſumus certiſsimi, quòd vbi quis primum ab iniquitate animũ dimouerit,gratiam Dei obtinet.Tamen quia nemini eſt certum certitudine fidei, an vere cor prauum reliquerit,conſulimus, ita fidendum eſſe miſericordiæ diuinæ, vt tamen homo per exercitium bonorum operũ certam faciat,vt ait Pet. vocationē ſuam,atq; adeo certior in dies fiat ſuæ ſalutis. Nã Chriſtus non niſi ſeruantibus mandata promiſit vitam: &, Qui diligit me inquit,ſermonem meum ſeruabit. Et exhibere nos iubet Paul. membra noſtra ſeruire iuſtitiæ,ſicut exhibuimus,vt arma iniquitatis,ſeruire immundiriç.Neq;in Eccleſiaſtico ſolum habetur, Fili peccaſti, non adiicias adhuc, verũ additur,ſed & de priſtinis deprecare,vt tibi dimittãtur. Non ergo ſufficit à peccatis ceſſare ad conſtabiliendam certitudinem noſtræ ſalutis, ſed ex operibus confirmanda eſt certitudo. Vnde ad Corin.Paul. Gloria noſtra,hæc eſt,teſtimoniũ conſcientiæ noſtræ: ergo niſi quieta conſcientia certitudinem habere non poſſumus. Ob idque neſcio qua fron-

Argumentum octauum.

Teſtimonia ſcripturæ.

te aiunt iſti, quòd vbi conſcientia pungit, nihil aliud debemus illi opponere, quàm fidem Chriſti. Non enim hoc eſt, quod ſentit ad Cor. Paul. vbi ait, voſmetipſos tentate fratres ſi eſtis in fide: ſcilicet, in fide viua: nam de mortua habere poſſumus certitudinem. Et quo ſemel finiamus, videntur mihi iſti, qui ſola fide aucupantur certitudinem gratiæ, illi,
1.Ioan.3. quibus ait Ioan. Filioli non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere, & veritate. Nam quid eſt diligere verbo, niſi perſeueranter dicere, credo, & confido? Et ſubdit, In hoc enim (ſcilicet, quia opere diligimus) cognoſcimus, quòd ex veritate ſumus, & in conſpectu eius (ſcilicet Dei) ſuadebimus corda noſtra. Et ſequitur, Quoniam ſi reprehẽderit nos cor
Bucer. noſtrum, maior eſt Deus corde noſtro. Ita Buce. & reliqui callide detruncant hanc authoritatem, vt in ſiniſtrum detorqueant ſenſum: puta, quòd vbi conſciẽtia accuſat, nihil aliud debemus illi obiicere, quàm fidẽ Chriſti, qui maior eſt corde noſtro. At vero quamuis meticuloſis hominibus, aliàs probis, & timoratæ conſcientiæ, quinimo vniuerſis ſaluberrima ſit meditatio miſericordiæ Dei, hoc tamẽ loco diuerſiſſimus eſt ſenſus Ioannis, vt patet ex ſubiunctis verbis, Si reprehenderit nos cor noſtrum, maior eſt Deus corde noſtro, & nouit omnia: id eſt, vbi reprehẽderit cor, timendũ eſt, quòd Deus, qui melius quàm cor ipſum noſtrum, nouit omnia, æquius nos reprehendat. Vnde illico ſequitur, Chariſſimi, ſi cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciã habemus ad Deũ, &c. Cum ergo dixerit prius, ſi cor reprehenderit, deinde, ſi non reprehenderit, magnum ſumitur argumẽtum, quòd certitudo noſtra magnopere cõfirmetur ex noſtra conſcientia, quæ
Chryſoſt. dubio procul ex operib⁹ quàm maximè pẽdet. Vnde Chryſoſt. in. 1. cap. Matthæi, Homilia. 5. ita inquit, vnuſquiſq; noſtrum nulla in alia re ſpem ſuam, niſi poſt Dei miſericordiã, in morum ſanctitate conſtituat: & idem ait Ber. in ſermone de. 4. modis orandi, tractans miraculum de ſanato paralytico, qui iuſſus eſt tollere grabatum ſuum, & ambulare: inde enim inquit, augetur noſtra fiducia, ꝙ ſani ſumus, ſi deſiderio ſupernorum ſurgentes, à terrenis eleuantes corpus voluptatibus, demus operam, vt anima regat corpus, & nõ regatur

gatur ab illo,& ita operando viderimus nos proficere. At nõ opus eſt in re tam vniuerſis recepta, & voce ipſius naturæ notiſsima,plura verba prodigere.Sicut enim quiſque de alie nis moribus iudicat ſanctitatem, & meritum apud deum,ita & de ſeipſo non poteſt certiorem habere fiduciam in Deo, quàm quæ ex operum conſcientia gignitur. Hoc tamen hic adnotauerim, quòd non eſt ita proprius, exactúſque ſermo Chriſtianus,diſtinguere fiducias duas: priorem remiſsionis peccatorum, quæ innititur prorſus ſoli & vnico domino Ieſu Chriſto,& eius meritis,& alteram bonæ conſcientiæ, niſi ſano,dextróque modo exponatur.Vna enim propriè eſt ſo la fiducia,quæ principaliter innititur Chriſti meritis,& dein de operibus propriis. Ad hunc ſenſum,quòd credamus firmi ter, gratis à Deo remitti nobis peccata, ſine meritis noſtris: ſed quia iuſtitia adultis non confertur,niſi nobis cooperanti bus,neque augetur, niſi per merita in nobis ex eodem merito Chriſti pullulantia, hac ratione ex operibus augetur eadẽ fiducia.Sed tamen totam tandem reiicere debemus in gratiã Chriſti. ¶ Nonum tandem argumentũm, quod ego contra iſtos,& contra quoſcunque etiam catholicos,aſſerentes tantam certitudinem gratiæ in perſona particulari, quanta eſt fi dei,meditari ſoleo,ſumitur ab experientia. Nunquam enim hactenus mihi potui perſuadere, vt credam quenquam neq; inter ipſos Proteſtantes, inuentores huius opinionis, niſi ſit vel rudiſsimus,qui non intelligat, quanta debeat eſſe certitu do fidei,vel ſuæ opinionis obſtinatione, & peruicacia excæcatus,qui tam certus ſit ſe eſſe in gratia, quàm quòd deus eſt trinus,& vnus,vel Chriſtus Deus & homo. Adeò eſt diſcrimen manifeſtiſsimum: nimirum hos eſſe articulos fidei, de quibus nullatenus licet dubitare, ſed mortem eſſe in eorum teſtimonium oppetendam:illud autem, quòd ego vel ille ſit in gratia,non in hoc gradu certitudinis. Vide quàm ingenium meum ab ingenio aduerſariorum de hac certitudine gratiæ reſilit.Cẽſeo enim ego pro mea exiguitate ingenij, quòd quando nullum aliud eſſet argumentum, non ſola nos fide iuſtificari,quàm quòd exinde conſequeretur,aliquã eſſe certum,ſe eſſe in gratia,ob hoc ſolum negandum eſſet, ſola fide

Non ſunt duæ fiduciæ.

Nonum argumentum.

Nota.

iuſtificari:tanta eſt euidentia,quòd fides neminem facit certum ſuę ſalutis. Et tamen aduerſarij peruerſa argumentatione,inde potiſsimum ratiocinantur,ſola nos fide iuſtificari,ꝙ aliàs nemo eſſet certus ſuæ iuſtificationis, adeò habent pro

Secundus ſenſus. euidenti, ꝙ quilibet debet eſſe certus de ſua ſalute. ¶ Sed vt de ſecundo ſenſu huiuſmodi certitudinis in initio capitis adnotato, poſtremum adhibeamus verbum, non ſolum affirmant, quòd poſsit quiſque, imo quòd debeat certus eſſe ſuæ ſalutis, ſecundum præſentem ſtatum, ſed etiam quòd poſsit & debeat eſſe certus ſuæ perſeuerantiæ vſque ad conſequu-

Bucer. tionem gloriæ. Vnde Bucer.in concordantia huius articuli, referens illud verbum Auguſtini.11. de ciuit.Dei.cap.12.vbi ait,quòd iuſti de ſuæ perſeuerantiæ præmio certi ſunt,de ipſa tamen perſeuerantia ſua reperiuntur incerti,interpretatur quòd loquatur de incertitudine, & ignoratione, quæ opponitur ſcientiæ. Quid amplius diſputandum eſt contra talem

Refutatio interpretem?Rogo te Bucere,quando in primo membro dicit Aug. quòd iuſti ſunt certi de præmio ſuæ perſeuerantiæ, de qua rogo certitudine loquebatur?an de certitudine ſcientiæ?Non poteris hoc affirmare, quia non habemus de illo æterno præmio ſcientiæ euidentiam, ſed fidem: ergo vbi ſubiungit negationem, quòd ſcilicet de ipſa perſeuerantia ſumus incerti,de incertitudine cõtraria fidei loquebatur: quoniam de ſcientia nulla erat quæſtio. Sed quid opus eſt teſtimonio Auguſtini? Vultíſne dicere, quòd per fidem homo ſit certiſsimus ſuæ prædeſtinationis? Vbinam quæſo vnquam fides reuelauit alicui ſuam prædeſtinationem? niſi forſam alicui ex priuilegio.Paul.vbi de illis vterinis fratribus,quorum

Rom.9. alterum Deus dilexit,alterũ odio habuit,ſermocinatur,adeò reputat inacceſſum myſterium prædeſtinationis, vt inde altitudinem diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei admiretur: & tamen noſtri homines volunt,quòd cuicunque eſſe poſsit,&

Inuincibile argumentum. eſſe debeat certa ſua perſeuerantia.Sed eſt inuincibile hoc argumentum in contrarium,Ille cui Deus reuelaret ſuam prędeſtinationem(demus verbi gratia,ſacratiſsimam virginem, de qua non eſt dubitandum,quin talem reuelationem habuerit)ille inquam nullum poteſt habere metum nec minimum,

imo

imo credo, ille talis nihili prorſus faceret vniuerſum mundum,ſed multo eſſet lætior ac firmior,quàm Paul. quando dicebat, Viuo ego,iam non ego:aut quando dicebat,Quis me ſeparabit de charitate Chriſti? Quod ſi ita eſt, reſpondeant quæſo iſti,quot fuerint experti homines in tanta animi tranquillitate & ſecuritate conſciētiæ. Qua ergo diſputatio hoc ſecundum membrum ſpectat, optimè ſcriptus eſt in Synodo canon ille. *16. Seſ. 6. Si quis magnum illud vſque in finem perſeuerantiæ donum ſe certo habiturum abſoluta, & infallibili certitudine dixerit(niſi hoc ex ſpeciali reuelatione didicerit)anathema ſit.* Alias autem condemnationes certitudinis,cap. ſequenti referemus. ¶ Multa pro ſe iſti adferunt teſtimonia ſcripturæ,ſed illa communia ſunt,etiam aliis catholicis,qui alia ratione affirmant eandem certitudinem,ad quę idcirco reſpondebimus paulo poſt. Qui verò locus Lutheranis proprius eſt,& peculiariſsimus,eſt ille Ro.4. Ideo ex fide,vt ſecundum gratiam firma ſit promiſsio. Ita enim interpretantur hunc locum, quòd propterea credendum nobis eſt, ſola fide iuſtificari, vt firmam quiſque fidem habeat ſuæ propriæ ſalutis. Crimine ergo ab vno diſce omnes. Promiſſio ſalutis à deo facta per Chriſtum,non vno,ſed duobus modis conſyderanda eſt. Primò de promiſsione in genere, qua pollicitus eſt Deus Abrahæ, & deinde per prophetas,mittere filium ſuum redemptorem vniuerſalem omni credenti,ſine diſcrimine Iudæi & Græci. Alio modo intelligitur peculiariter de ſalute cuicunque per ipſum conferenda. De prima ſiniſtrè ſentiebant Chriſtiani ex Iudaiſmo conuerſi, nempe quòd promiſſus ſibi fuerat Chriſtus ob meritum ſeruatæ legis. Cuius tumorem retundit Paul. & cæcitatem depellit,oſtendens ꝙ neq; promiſsio fuit facta Abrahæ propter aliqua merita legis,neque datus eſt nobis Chriſtus in præmium aliquorum operum totius mundi: ſed, vt gratis, & abſque vlla conditione facta fuit promiſsio, ita ea ſola cauſa venit Chriſtus,vt certam faceret promiſsionem,abſque vllo prorſus reſpectu operũ humani generis. Atq; hoc eſt quod tractat illic Apoſt. Non enim,inquit, per legem promiſsio Abrahæ,aut ſemini eius,vt hęres eſſet mundi,ſed per iuſtitiã fidei. Et ſub-

Syn. Trid.

Reſpõſio argumenti in contrarium.

Rom.4.

Impugnatio.

dit. Ideo ex fide, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſsio omni ſemini: non ei qui ex lege eſt ſolum, ſed & ei qui ex fide eſt Abrahæ. Nihil ergo hic meminit de certitudine promiſsionis cuiuſque, ſed de promiſsione venturi Chriſti, & remiſsione peccatorum in genere, quæ ex nullo prorſus opere legis pendebat, vt arbitrabantur Iudæi. Aliter ergo conſyderatur hæc promiſsio, vt ſingulis promiſſum beneficium applicatur & ſecundum hanc conſyderationem, præter paruulos, qui iuſtificantur ante vſum rationis, promiſsio pendet ex operibus cuiuſque. Quandoquidem hoc modo non eſt facta promiſsio cuiuis abſolutè, ſed ſub conditione, ſi pœnitentiam egerimus, ſi audierimus vocem eius. Nam qui audit, & didicit, venit ad me. Quemadmodum latiſsimè iam ſupra explicatum eſt. Et hæc de certitudine gratiæ cum Lutheranis.

Secũda cõſyderatio promiſſionis.

Quo de eadem certitudine gratiæ cum catholicis quibuſdam diſputatur. Cap. II.

DVas prçfati ſumus diuerſas vias, per quarum alterutram ingrediuntur, quotquot opinionem certitudinis gratiæ defendunt. Enimuero cum rei cuiuſque cognitio ex ſuarum notitia cauſarum oriatur, nemo habere poteſt aſſenſum firmum iuſtitiæ ſuæ & gratiæ apud Deum, niſi qui parem habeat aſſenſum cauſarum, & actionum omnium, quæ ſunt quoquo pacto ad iuſtificationem neceſſariæ. Ob idq; qui aſſeuerant, poſſe quenquam tantam habere certitudinem ſuæ iuſtificationis, quanta eſt fidei catholicæ, id quidem hallucinantur, vel quia cogitant ex nulla prorſus alia re vllo modo pendere eandem iuſtificationem, quàm ex ſola fide catholica, qualiacunque ſint opera noſtra: vel quia, licet confiteantur pendere aliqua ex parte à qualitate noſtrorum operum, poſsibile tamen arbitrantur, vt quis tam firmato aſſenſu, támq; infallibili credat ſe eſſe per auxilium Dei diſpoſitum, neque obicem ei oppoſuiſſe, quàm ſumus certi Chriſtiani, veràs eſſe & infallibiles promiſsiones Dei. Primus eſt Lutheranus error, quem capite proximo refellebamus, atque etiam forſan expugnatum dedimus. Altera eſt quorundam alias catholicorũ opinio, cum quibus modo diſputationem obimus. Contra quos ſtatuitur hæc concluſio.

Cõcluſio catholica

Quanuis

Quanuis poſsit homo in hac vita prægrandes habere conie-ctūras ſtatus ſui in conſpectu Dei, vt capite præcedenti dicere cœpimus, & paulo poſt amplius explicabimus, nemo tamen præter ſpeciale reuelationis priuilegium, poteſt tātam obtinere certitudinem legitimæ ſuæ actionis, qua cooperatur mouenti Deo, aut legitimæ receptionis Sacramenti, vt ęquo aſſenſu iudicet ſe eſſe in gratia, illi quo Chriſtianus aſſentitur articulis fidei. In hac confirmanda concluſione, quanuis non me lateat, dignisſima, ſolidiſsimaque, ac valentiſsima argumenta ex diuino ſcripturarum fonte haurienda eſſe, à rationibus tamen exordiar, quibus maximè ſcripturarū ſenſus aperitur. ¶ Atqui ratio prima, quæ contra ſecundum hunc modum ſuſtinendi certitudinem gratiæ militat, eſt ipſa Lutheranorum confesſio. Frequentiſsimum enim ipſorum, potentiſsimúmque argumentum eſt, quo aſſerunt ſola nos fide iuſtificari, quòd alias nemo poteſt eſſe certus, recepiſſe beneficium remiſsionis per Chriſtum promiſſæ. Ita enim intelligunt illud Rom. 4. Ideo ex fide, vt ſit firma promiſsio. Confitenrur ergo, tanquam rem euidentem, quòd ſi iuſtificatio pendet aliquo modo ex operibus, nullo eſſe modo poteſt certitudo gratiæ, quanta eſt fidei catholicæ, quia neque tanta haberi poteſt cognitio conditionis noſtrorum operum coram Deo. Et ideo nullum eſt excogitabile medinm aſſerendi certitudinem gratiæ, ꝙ nō recidat in opinionem Lutheranorū. Cuius cōtrarium contēdebant catholici iſti, aduerſum quos diſputamus. ¶ Secundum argumentum eſt quod facit S. Th. 1.2.q.112. art. 5. vbi hanc propriè diſputat quæſtionem. Ad quam reſpondet trimembri concluſione. Puta, quòd poteſt huiuſmodi certitudo haberi ex priuilegio: non autem communi lege: tametſi poſsit homo maximas huius rei habere coniecturas. Et probat ſecundam partem, quam hic conſtituimus, tali ratione. Certitudo non poteſt haberi de aliquo, niſi poſsit diiudicari per proprium principium. Principium autem & obiectum gratiæ eſt Deus ipſe, qui nobis ignotus eſt: ergo gratiam ſuam, quando habeamus, certo ſcire nō poſſumus, intelligit Deum eſſe principium, per ſuam gratuitam voluntatem acceptantem nos ad gloriam, quæ nobis non

Prima ratio.

Secundū argumentum. S. Thom.

innoteſcit, niſi per noſtra opera: quæ nonnunquam fallacia ſunt. Non autem deſunt, qui locum hunc & rationem ſancti Thomæ ita interpretentur, quòd loquatur tantummodo de ſcientia: ſcilicet, quòd nemo poſsit ſcire ſe habere gratiam. Nam ſub iis eiſdem terminis proponitur quæſtionis titulus, & inter reſpondendum interponit exemplum de ſcientia, quæ procedit ex primis principiis indemonſtrabilibus. Et forſan reſponſio hæc, ſi ſanè intelligatur, nihil aberrat à mente ſancti Thomæ. Sed tamen inde nihilominus cõprobatur noſtra concluſio. Nam ſanctus Thomas tanquam per ſe manifeſtam prætermiſit concluſionem de certitudine fidei. Nunquam enim fuerat ſuſpicatus, vt poſſet quis vnquam cogitare, quòd reuelatio fidei catholicæ extenderetur ad particularem & proprium ſtatum huius vel illius hominis. Sed neque dubitabat de euidentia ſcientiæ. Nihil eſt enim euidentius, quàm quòd non poteſt gratia Dei euidenter cognoſci. Et ideo non quæſiuit niſi de certitudine ſcientiæ, hoc eſt, cognitionis in genere: vtrum tam certò quis poſſet iudicare ſe eſſe in gratia, quanta eſt certitudo ſcientiæ. Vbi cum determinat partem negatiuam, non ſolum concludit, quòd non poteſt eſſe euidentia (de hac enim non erat quæſtio) ſed quòd nulla poteſt eſſe certitudo cui non poſsit ſubeſſe falſum: vnde maiori ratione conſequitur, non poſſe haberi certitudinem fidei catholicæ: quæ maior eſt certitudine ſcientiæ. Et quòd hic fuerit ſenſus ſancti Thomæ, inde fit liquidum, quòd definit illam præciſe haberi poſſe certitudinem amicitiæ Dei, quam quis poteſt ex indiciis & coniecturis venari. ¶ Tertium argumentum eſt illud quod iam ſupra, non vno tantum loco informauimus. Habitus non generat aſſenſum, niſi circa ſuum proprium obiectum (quod axioma eſt celebratiſsimum philoſophorum omnium, perinde ac theologorum) obiectum autem propoſitum fidei non eſt, niſi Deus, & illa quæ ad ſpem noſtram pertinentia, reuelata ſunt in ſacra ſcriptura, vel inde authoritate eccleſiæ deducta & expreſſa: ergo illorum duntaxat eſt aſſenſus fidei: at verò ſcriptura nullibi promittit remiſsionem niſi in genere, Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Et, Si conuerterit ſe impius

Tertium argum.

pius

plus, & cætera. in particulari autem nuſquam aſſerit lege communi, hanc vel illam ſingularem perſonam ſufficienter eſſe per deũ adparatam, neq; obieciſſe obſtaculum ſuę miſericordiæ: ergo nemo valet per fidem catholicam habere talem de ſe aſſenſum, quòd ſit receptus in gratiam Dei. Præter illos qui ex priuilegio talem de ſe habuere reuelationem. Vt de Abraham multi Patres adnotant in illo verbo Geneſ. vigeſimoſecundo, Nunc cognoui, id eſt, cognoſcere te feci, quòd timeas Deum: & de Paulo, ſecundæ Corinthiorum duodecimo, Sufficit tibi gratia mea. Profectò qui agnoſcunt cooperationem noſtrã neceſſariam eſſe ad iuſtificationem, ignoro quo poſsint colore vim huius argumenti repellere. Nam dicere, quòd habitus infuſus fidei catholicæ extendat, exerátque ſeſe vltra lineas ſui proprij obiecti, eſt naturam ipſam fidei abnegare. Probiſsimè enim ſanctus Thomas in initio ſtatim. 2. 2. explicat naturam habitus fidei: ſanè quem Deus in hoc penitus infundit nobis, vt nos incliner, moueátque ad aſſenſum eorum præciſe quæ nobis reuelauit pertinentia ad beatitudinem. Eſt enim fides ſubſtantia ſperandarum rerum. Quod quidem eo vſque ego credo, vt ſi Deus alicui peculiariter aliam alius generis veritatem (vt futuram victoriam) reuelaret, aſſenſus ille non ſpectaret ad fidem catholicam: licet parẽ haberet certitudinem. Quinimo ſi quibus ſua propria ſalus modo reuelaretur, non fieret talis reuelatio per aſſenſum fidei catholicæ, quæ communis eſt omnibus, ſed per aliam peculiarem. Et eſt huius argumenti confirmatio, quòd qui modo lege communi non certo credit eſſe in gratia, nullatenus cenſetur hæreticus.

Abraham & Paul.

Refutatur cauillus.

S. Thom.

¶ Iam verò quarto loco arguitur. Quòd hic aut ille conſequatur beneficium tam gratiæ quàm gloriæ, effectus eſt prædeſtinationis: gloria enim eſt ſummus eius finis, & gratia, medium de ſe ad gloriam ordinatum: etiam in illis qui non ſunt perſeueraturi. Effectus autem prædeſtinationis, non eſt in particulari ſingulis perſonis notus per fidem, ſed in genere tantum: nimirum, quòd facienti ea quæ per fidem iubemur, obueniet ſalus per gratiam Chriſti: ergo nemo per ſolam fidem eſt certus gratiæ, & ſalutis ſuæ.

Quartum argum.

Quintum argumen. ¶Quintum & principale argumentum ſumitur ex illa diſtinctione ſuperioris capitis, vbi diſcernebamus inter certitudinem ex parte obiecti, & illam quæ eſt ex parte ſubiecti. Argumentum autem eſt huiuſmodi. Certitudo fidei catholicæ cernitur, non modò ex parte ſubiecti, ſed ex parte obiecti. Nam eſt aſſenſus non ſolum ita firmus, in quo nulla ſit formido, ſed ita infallibilis, cui non poſsit ſubeſſe falſum: nullus autem communi lege talem poteſt habere aſſenſum, ſe feciſſe quod debuit ad aſſequendam gratiam, quin poſsit decipi, ſaltem non repugnat naturæ talis aſſenſus huiuſmodi deceptio: ergo talis aſſenſus non poteſt eſſe fidei catholicæ. ¶ Atqui exhinc elicitur argumentum ſextum, quòd nec poteſt huiuſmodi aſſenſus certitudine adæquare fidem catholicam, neque verò mereri nomen aliud quàm fidei humanæ, hoc eſt, intenſiſsimę opinionis. Nullum enim eſt medium inter fidem humanam & diuinam. Eſt nanque diuina fides (ſi de illa certiſsima loquamur, de qua hic diſputamus) reuelatio cui aſſenſum præbere tenemur. Nam poteſt eſſe quædam etiam ſpiritusſancti atteſtatio per indicia quędam, de qua futurus eſt ſermo capite poſtremo. Citra diuinam autem reuelationem, non reſtat, niſi illa fides quæ probabilibus teſtimoniis naturalibus connititur, cui quidem non repugnat falſitas in obiecto. Qua de cauſa naturales philoſophi nullum cognouerunt habitum infra ſcientiam, adeò certum, cui non poſsit ſubeſſe falſum. Quocirca nullum ſtatuerũt habitum fidei medium inter ſcientiam, & opinionem, vt cap. 11. ſuper. 1. poſteriorum diſputauimus. Neque Ariſtot. 6. Ethicorum inter ſex virtutes intellectus commemorat habitum fidei, eo ꝙ fides humana, quacunque polleat certitudine, poteſt eſſe falſa. Ad rem igitur vt deſcendamus. Si aſſenſus quo quiſque iudicat ſe eſſe in gratia non elicitur ex fide catholica, neque infunditur per ſpeciale reuelationis priuilegium, non poteſt eſſe adeò certus, vt omnem depellat dubitationem, quia neq; tali aſſenſui repugnabit ſubeſſe falſum. Explicatúrque etiãnum vis argumenti. Citra diuinam reuelationem, cui homo tenetur credere, nemo poteſt firmiori ac certiori aſſenſu perſuaſum habere ſe eſſe in gratia, quàm ego modò habeo eſſe

Sextum argumen.

Philoſophi de fide.

 Con-

Conſtantinopolim, quæ quidem mihi fides eſt ita certa & firma, vt non ſit in mea poteſtate non ita credere, vel quàm mihi eſt compertum, eſſe in Hiſpania vrbem Segobienſem, in qua natus ſum: & tamen huiuſmodi fidei poteſt ſubeſſe falſum, quia nihil repugnat falſo me credidiſſe fuiſſe vrbem, quam non vidi, aut extare iam nunc, illam, quam olim vidi. ¶Sed redarguebam ego præterea illos qui affirmabant, nihil prohibere, quo minus poſſet quis, tam fixum, firmúmque habere aſſenſum, ſe non oppoſuiſſe obicem gratiæ, quàm habetur de articulis fidei argumento, quod ſit hic ſeptimum. Nimirum, quòd huiuſmodi homo, aut leuis eſſet, aut hæreticus. Etenim ſi iudicaret, nullum eſſe tam efficax medium ad perſuadendum ſibi, ſe eſſe in gratia, quàm eſt reuelatio fidei, & nihiloſecius tanta firmitate & certitudine adhæreret huic, quanta articulo fidei, leuis, temerariúſque eſſet: vtpote, qui diſpari, minoríque argumènto æquam tribueret fidem, atq; reuelationi Dei. Si verò iudicaret aliud quodpiam argumentum vel coniecturam, vel authoritatem tanti eſſe pōderis ad id perſuadendum, quāta eſt authoritas Dei reuelantis fidem catholicam, is planè hęreticus eſſet. ¶Octauum deniq; argumentum, atque adeò poſtremum, quo & pręedicta pateſcant, & viam aperiamus diſſoluendi argumenta, quæ contra obiectantur, eſt huiuſmodi. Ad hoc vt certum de ſe homo ferat iudicium, quòd eſt Deo reconciliatus, debet perſpectum, exploratúmq; habere proprium cor, aliquid ne ibi lateat, quod diuinæ amicitiæ obſtet: hoc tamen non poteſt omnino infallibiliter percipere: ergo neque certam ferre ſententiam ſe eſſe amicum Dei. Secunda propoſitio inde fit manifeſta, quòd quanuis plurima poſsint eſſe eius rei iudicia, nullum tamen eſt ita euidens, quod non ſit etiam commune exiſtentibus in peccato mortali. Præcipua enim omnium teſtimonia ſunt duo. Primum eſt offerre vitam pro Chriſto. Maiorem enim hac charitate nemo habet, quàm vt animā ſuam ponat quis pro amicis ſuis: & tamen hæreticus tam firmo, támque excelſo animo dabit vitam in obſequium (vt putat) Chriſti, quàm legitimus Chriſtianus. Alterum teſtimonium eſt, nullam prorſus habere conſciētiam peccati mortalis: & tamen neq;

Septimū argumen.

Octauum argumen.

Duo teſtimonia gratiæ.

hoc facit tantam fidem, quanta eſt catholica, tum quia, vt ait Paul. Nihil mihi conſcius ſum, ſed neque in hoc iuſtificatus
1.Cor.4. ſum: tum etiam quia non ſolum abſque conſcientia peccati mortalis, verum abſque conſcientia venialis poteſt eſſe homo, ſaltem per modicum tẽporis: & tamen nequit tunc certo affirmare, quòd nullum habeat peccatum, ne iuxta ſententiam Ioannis, ſe ipſe ſeducat. Et per hoc reſpondendum eſt ad argumentum aliud, quod fautores certitudinis gratiæ magnum arbitrabantur. Inter homines perſpicuum eſt famulo quando legitimè iuſſa facit domini, ergo poteſt etiam homo ſcire quando iuſtè obtemperat Deo. Alias periculoſa poſuiſſet mandata, ſi nunquam nobis conſtare poſſet, quando ea iuſtè, vt ipſe præcipit, exequamur. Reſpondetur, inquam, diſcrimen eſſe inter obſequium præſtitum hominibus, & id quod debetur Deo. Nam tota obedientia, quæ debetur hominibus verſatur in opere exteriori: Deo autem neceſſarium eſt etiã intimo corde ſeruire: at natura cordis eſt, vt ſoli Deo pateat, nobis autem ſit inſcrutabile. Et ideo natura ipſa rei eſt quòd non poſſit homini certo conſtare, quando habeat gratiam Dei: quam gratuita ſua voluntate per internas noſtras actiones largitur nobis. Sed reſponſa hæc ad poſtremum capitulum ſpectant, vbi ſunt obiectiones ſoluendæ.

Aliud eorum argumentum.

Quo eadem ueritas teſtimoniis ſcripturæ & ſanctorum corroboratur. Cap. 12.

RAtionibus iis præmiſſis, perſpicatiora fient teſtimonia ſcripturæ, & ſanctorum, quibus eadem veritas conſtabilitur. Primũ, ac celeberrimum eſt illud Ecclesiaſtes.9. Nemo ſcit, an odio vel amore dignus ſit. Hunc autem locum adeò Proteſtantes alienum exiſtimant ab hoc ſenſu, vt nos inſimulent, quòd tanquam inimici componendæ pacis eum peruertamus. Aiunt enim, intellectum illorum verborum non eſſe alium, quàm quòd ex operibus quæ extrinſecus apparent nullum ſumitur argumentum illius, quæ intus eſt, charitatis, & iuſtitiæ. Quod enim illic tractat Sapiens, eſt quomodo iuſtis mala proueniunt, quaſi eſſent impij: atque contra impiis bona, acſi eſſent iuſti. Quare cum iuſtis & impiis promiſcuè accidant, & bona, & mala, nihil inde

Ecclés.9.

Lutheranorum cauillus.

inde comperti habemus de internis meritis cuiuſque, ſed omnia ſeruantur incerta vſque in ſupremum diem. Et præterea excandeſcunt in nos, quomodo in hoc ſenſu affirmemus, neminem ſcire an odio vel amore dignus ſit, cum nequam homines, dum actu perpetrant aliqua flagitia, apertiſsimè ſciant odio eſſe dignos. Hi tamen iſtorum cauilli, quando litera non illis planè aduerſaretur, nihil deberent imminuere ſanctorum omnium authoritatem, qui in hoc ſemper ſenſu locum hunc citāt: ſed & quando ſanctorum ceſſaſſet authoritas, textus ipſe eſt planiſsimus. Nam primò diuerſæ ſunt propoſitiones, Neſcit homo vtrum odio vel amore dignus ſit: &, neſcit homo ex operibus externis, an odio vel amore dignus ſit: prima enim eſt abſoluta: altera verò modo quodam reſtricta: & tamen Sapiens non ſolum ſecundam, ſed abſolutè aſſerit primam. Quòd autem ſubiungit, vniuerſa æquè euenire iuſto & impio, non eſt coartatio concluſionis: ſed refutatio contrarij. Acſi dixiſſet, Nihil te moueant fortunæ, & euentus hominum, vt inde iudicium feras meritorum. Sunt enim illa deceptoria indicia: eo quòd citra diſcrimen bona eueniunt, vt iuſtis ita & peccatoribus: & ideo his euentis nihil obſtantibus, non ſolum alter de altero, verum neque ipſe de ſe homo ſcit, an odio vel amore dignus ſit. Expoſitio textus.

Et confirmatur hic ſenſus ex litera ipſa, quæ ſic habet, Neſcit homo, vtrum amore an odio dignus ſit: ſed omnia in futurum ſeruantur incerta, eo quòd vniuerſa æquè eueniant iuſto & impio. Ecquid eſt omnia in futurum ſeruari incerta, niſi quòd in præſenti nulla poteſt eſſe certitudo? Nam ſi per fidem talem poſſemus aſſequi, nō comparaſſet futurum ad præſens, ſed quæ apparent opera ad fidem mentis. Scilicet quòd per opera non poſſemus certiores fieri, attamen poſſemus per fidem. Ad aliud verò argumētum, quo tanta in nos bili inuehuntur, reſpondetur quòd nemo catholicorum dixit, non poſſe flagitioſum hominem ſcire, quando ſit odio dignus. Facit enim S. Thomas loco citato idem argumentum. Ad quod reſpondet, diuerſam eſſe rationem cognoſcendi peccatum & gratiam. Nam peccati obiectum eſt bonum cōmutabile, quod eſt nobis notiſsimum, principium autem eſt Non eſt eadem ratio cognoſcēdi pec. & gratiā.

noſtra ſola voluntas: gratiæ verò & obiectum eſt Deus: & cauſa ſua, gratuita voluntas, quæ nobis non poteſt tanta certitudine innoteſcere. Quocirca non dicit Eccleſiaſtes, neſcire hominem an odio vel amore dignus ſit, quaſi par ſit ratio vtriuſque partis, vt neutra poſsit ſciri: ſed quòd non poteſt homo certò cognoſcere, quando ſit amore dignus. At verò quia nemo eſſe poteſt de amore dubius, qui non ſimul hæſitet, an ſit dignus odio, in hoc ſenſu dictum eſt, Neſcit homo an odio vel amore dignus ſit. Maiori tamē probabilitate poſſet quis dicere, illud Sapientis enunciatum, non eſſe intelligendum, niſi de prædeſtinatione. Nimirum, quòd nemo ſcit, quo deſtinatus ſit, ſcilicet, an in vitā, an verò in mortem. Sed primum inde ſaltem conuincuntur Lutherani, docentes, poſſe hominem eſſe certum non ſolum præſentis iuſtificationis, ſed ſuæ perſeuerantiæ vſque in finem. Præterea cum ille qui eſt in gratia, etiam ſi non ſit perſeueraturus, verè ſit tūc in amore Dei ſecundum præſentem iuſtitiam: & ſimpliciter negetur ſcire hominem quando amore dignus ſit, non ſolum negatur ſcientia perſeuerantiæ, verum quòd ſcire poſsit homo quando ſit in gratia. ¶ Secundum teſtimonium aduerſus certitudinem gratiæ eſt illud Iob. 9. Si venerit ad me, non videbo eum: ſi abierit, non intelligam. Et infra, Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. Et rurſus, Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti. At verò & hunc, quanuis manifeſtum, locū cauillari quoque contendunt aduerſarij: dicentes, quòd Iob illic id tantū confitetur, quòd iuſtitia noſtra comparatione ad Deum non reputatur iuſtitia. Attamen manifeſtaria hæc eſt deluſio ſcripturæ. Non enim vnum, ſed duo longè diſtantia ſunt, quæ iuſtus ille prædicat. Adulatus enim ei fuerat ſuus ille mentitus amicus commemoratione iuſtitiæ ſuæ. Nam etſi filij tui, inquit, peccauerunt Deo, & dimiſit eos in manum iniquitatis ſuæ, tu tamen ſi diluculo conſurrexeris ad eum, & omnipotentem fueris deprecatus: ſi mundus & rectus inceſſeris, ſtatim euigilabit ad te, & peccatum tuum reddet habitaculum iuſtitiæ tuæ. Hanc Iob adulationem duplici recutit modo. Primò quòd etiam ſi cōpertiſsimum haberet, ſe eſſe iuſtum,

Tertius ſenſus.

Iob. 9.

iuſtitia ſua tamen nulla eſſet, ſi compararetur Deo. Mox, ꝙ neque ipſam qualemcunque iuſtitiam, quę in homine eſt per gratiam Dei, poteſt homo certo cognoſcere, quando vel adeſt, vel abeſt. Ob idque diuerſis vtitur verbis. Sic enim ait ſcriptura. Reſpondens Iob ait, Verè ſcio, quò ita ſit, quòd non iuſtificetur homo compoſitus Deo. Hic nō ait, ignoro, ſed ſciò, quòd nemo eſt adeo iuſtus, vt poſsit contendere cum Deo. Subdit autem ſecundum argumentum diuerſum. Si venerit ad me, non videbo eum, ſi abierit, non intelligam. Eandem ergo iuſtitiam, quam ſcire dixerat non eſſe comparandam cū Deo, ſubiungit ſe neſcire quando veniat, quandoue abeat. Pari modo inferius, Quantus, ait, ergo ſum ego, vt reſpondeam ei, & loquar verbis meis cum eo? Qui etiam ſi habuero quidpiam iuſtum, non reſpōdebo, ſed meum iudicem deprecabor. Nō ſolū ex eo quòd licet ſit in iuſto aliquod bonū opus, ſunt tamē multa permixta mala, verum quòd idipſum quod in nobis iuſtum eſt, munus eſt diuinæ miſericordiæ. Subnectit autem, Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. Id eſt, eadem ipſa iuſtitia, qualiſcūnque eſſe poteſt in homine, non eſt vſqueadeo mihi nota. Et ideo verebar, inquit, omnia opera mea, hæſitans an delicta eſſent: ſciens quòd non parceres delinquenti. Vnde Greg. 9. libro moralium, cap. 10. ſuper verbo illo, Si venerit ad me, non videbo eum, Sæpe, inquit, mens, dum de virtutis ſuæ ſecuritate reſoluitur, inſidiante aduerſario, inopinatę culpæ telo perforatur. Et cap. 18. ſuper alia ſententia. Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. Sunt, inquit, nonnulla quæ ſciri à nobis facilè nequeunt. Nam ſæpe recto ſtudio contra delinquentium culpas accendimur; & cum vltra æquitatis metas per iram rapimur, hoc zelum iuſtæ diſtrictionis æſtimamus. Et cum prædicantis mens vtiliter placere ſtudet, ad amorem laudis propriæ turpiter defluit. Atque ita horrendo modo vnum idemque opus culpa peragit, quod virtus inchoauit. Hæc Gregor. Atque hac de cauſa verebatur Iob omnia opera ſua. Plurimáque in eandem ſententiam ſubiungit eleganter, cap. 19. vbi ait, quòd humanus animus immenſa cogitatione caliginoſus, ſemetipſum etiam diſcutiendo non pene-

Grego.

trat. Et iterum, Iuſtorum, inquit, corda ad perfectum ſe examinare nequeunt. Tertius præcipuúſque locus eſt. 1. Corin. 4. vbi ait Apoſtolus, Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, ſed neque meipſum iudico. Nihil enim mihi conſcius ſum, ſed neq; in hoc iuſtificatus ſum. Qui autem iudicat me, dominus eſt. Vbi adnotanda eſt gradatio Pauli. Ait enim primum, fallax eſſe iudicium, quod alter de altero profert, Mihi pro minimo eſt à vobis iudicari, vel ab humano die: id eſt, ab humano iudicio. Ait verò, quòd non ſolum aliorum de ſe iudicium nihili facit, ſed quòd neque idipſum, quod de ſemet ipſe habet, certum reputat. Cum ergo ſuum de ſe iudicium conferat cum alieno, palam docet, quòd ſicut non poteſt alius de alio infallibilem ferre ſententiam, ita nemo de ſemetipſo. Cuius cauſam talem annectit. Quia ſi quiſpiam poſſet ſuæ iuſtitiæ certior fieri, id maximè eſſet quando nihil ſibi conſcius eſſet: non tamen eſt firmum argumētum, cum ex negatione infertur affirmatio: videlicet nullius ſum conſcius peccati, ergo ſum iuſtus. Sed Deus, inquit, eſt qui iudicat me. Si tunc Paul. non habebat ſuæ ſanctitatis reuelationem, planus eſt ſenſus. Nempe quòd Deus ſolus ſciebat qualis eſſet in conſpectu ſuo. Si verò forte eiuſmodi haberet reuelationem, vt ſuggerit nobis Ambr. ſenſus eſt, quòd quanquam ſibi notus eſſet, non tamen id certo nouerat ex teſtimonio conſcientiæ ſuæ, ſed quia ita Deus ſibi indicauerat. Interpretamentum autem, quo Luther. arti. 14. hunc locum deprauauit, quódque ſui diſcipuli mordicus retinent, & abſurdiſsimum eſt, & cap. iam. 11. à nobis coargutum. Aiunt enim ex hoc loco Pauli id tantum colligi, quòd nullum ſumitur argumentum iuſtificationis ex operum qualitate, & probitate: nam delicta inquit Luther. quis intelliget? At qualiacunque, inquit, ſint opera noſtra, etiam ſi ſint peccata, ſola fide efficimur certiſsimi, non imputari nobis. Quibus poſsit auribus Chriſtianus portenta hæc audire? Nempe quòd non ſolum peccata, rationem etiamnum culpæ retinentia non imputentur à iuſtiſsimo Deo (qui, vt ait Pſalmiſta, iniquitatē odio habuit, & ſecundum Iob, non parcit delinquenti) verumetiam quòd dum homo conſcius eſt peccati,

1. Cor. 4.

Lutheri deprauatio.

peccati, certior tunc per fidem fit non ſibi imputari. Hæc autem monſtra, præterquam quòd ſupra ſatis expugnata ſunt, his quoque locis, quos modo tractamus, apertiſsimè repugnãt. Nam imprimis Pau. non dicit, ꝙ ex conſcientia non ſumitur aliquod argumentum iuſtificationis (nam gloria noſtra, ait alibi, hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ) ſed id tantum vult, quòd non ſumitur inde teſtimonium vſquequaque certiſſimum. Hoc tamen irrefragabile teſtimonium non ſolum haberi non poteſt ex conſcientia, verum neque ex fide. Alias non adieciſſet, Qui autem iudicat me, dominus eſt: &, Nolite ante tempus iudicare donec veniat dominus. His enim verbis cõmonſtrat in hac vita pręſenti, niſi deo reuelãte, non poſſe vſqueadeo innoteſcere nobis diuina gratia. Et Dauid non ſolum ait, Delicta quis intelliget, ſed ſubiungit, Ab occultis meis munda me domine. Reuera qui petit ab occultis mundari, non habet certitudinem fidei, quòd ſit mundus. Iam verò & huc referuntur prouerbia illa Sapientis, capitulo vigeſimo, Quis poteſt dicere, mũdum eſt cor meum: purus ſum à peccato? Er ca. 28. Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. Et Eccleſiaſt. 5. De propitiatu peccatorum noli eſſe ſecurus. Vbi Lyra haud contemnendus gloſſator, Peccatorum, inquit, etiam eorum quæ ſunr per pœnitentiam remiſſa. Sanè quam neſcis, fueritne ſufficiens. ¶ Extant præterea S. Patrum teſtimonia plurima. Nam præter Gregotiũ, quem citauimus, eſt Hierony. ſuper illud Miche. 6. Dominus quærit à te vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare cum deo tuo, Præcipitur, inquit, vt pręparati ſimus ambulare cum domino Deo noſtro: nulla hora dormire, nullo tempore ſecuri eſſe debemus: ſed ſemper expectare patremfamilias venientem, & diem formidare iudicij, & in nocte huius ſeculi dicere, Ego dormio, & cor meum vigilat. Et ſuper illud Ionæ. 3. Quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat deus, Ideo inquit, ambiguum ponitur & incertum, vt dum homines dubij ſunt de ſalute, fortius agant pœnitentiam: & magis ad miſericordiam prouocent Deum. Et Auguſt. ſuper illud Pſalm. 50. Incerta, & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Quæ, inquit, occulta? quæ incerta? Quòd

2. Cor. 1. — Prou. 20. — Hierony. — Auguſt.

Deus ignoſcit,& talibus. Nihil tam occultum,nihil tam incertum. Ad hoc incertum Niniuitæ pœnitentiam egerunt: dicentes, Quis nouit, ſi Deus flectat in melius ſententiam ſuam, & miſereatur? Et lib.de perfect. iuſtitiæ. Quantalibet iuſtitia prædıtus ſit homo,timere debet ne aliquid occultum lateat.Et epiſt.ad Probam,quæ eſt.121.ſuper illud Pauli,Nolite ante tempus iudicare.Sicut ſibi quiſque,nemo alter alteri notus eſt:& tamen nec ſibi quiſque ita notus eſt, vt ſit de ſua craſtina conuerſatione ſecurus. Hoc ad incertitudinem perſeuerantiæ refertur.Sequitur autem,Proinde quanuis ex fructibus ſuis multi cognoſcãtur, tamen propter humanorũ animorum ignota,& incerta, rectiſsimè Apoſt. admonet,vt

Ambro. non ante tempus iudicemus.Ecce corda incerta.Et Ambro. ſuper eodem loco Pauli, Nihil mihi conſcius ſum. Humiliat ſe,inquit, & loquitur vt homo, qui poſsit culpam incur-

Chryſoſt. rere neſcius. Et Chryſoſt. ſuper eodem loco. Accidit & hominem in quibuſdam peccare, quæ peccata eſſe ignorat. Et rurſus, Tribus rationibus incertum eſt noſtrum iudicium. Prima quidem, quòd etſi nihil ipſi conſcij ſimus,eius tamen indigemus, qui peccata noſtra certa ratione corripiat. Altera,quòd multa opera noſtra nos latẽt. Tertia præterea,quòd multa aliorum opera nobis bona videntur,quæ non recta ſiunt ſententia. Et ſuper Matth.in imperfecto,homi.38. ſuper illud Prouerb.20.Nemo,inquit,eſt tanta firmitate ſuffultus,

Bernar. vt de iuſtificatione ſua debeat eſſe ſecurus.Bernar.autem eſt cuius ſunt de hac re euidentiora teſtimonia. Licet eodem etiam teſte corruptè aduerſarij vtantur. Nam primum contra incertitudinem perſeuerantiæ manifeſtè ait ſer. 2. in octaua Paſchæ,quòd licet nunquam ſine teſtimonio electos ſuos de ſerat Deus,nouit tamen Dominus,qui ſunt eius,& ſolus ipſe ſcit quos elegerit à principio. Et ſubdit,Quis verò ſcit hominum ſi eſt dignus amore vel odio? Quod ſi, vt certum eſt, certitudo nobis omnino negatur, nunquid non tanto delectabiliora erunt, ſi qua fortè electionis huius ſigna poſsimus inuenire? Quam enim requiẽ habere poteſt ſpiritus noſter, dum prędeſtinationis ſuæ nullum adhuc teſtimonium tenet? Eſt ergo non omnino certum, licet ſint aliqua teſtimonia.

Quod

Quod autem ait in calce huius ſermonis, Nouum aduenïſſe ſpiritum, certiſsimè noua cõuerſatio teſtatur, non intelligit de certitudine fidei catholicæ, ſed de certitudine quæ ſufficit pacare humanum cor. De aduẽtu vero ſpiritus ſancti ad nos loquitur ſuper Cantica ſer. 17. vbi ait, Orandus eſt tantum vt cuſtodiat corda noſtra & intelligentias noſtras: ne forte cum non aderit, adeſſe putemus: noſtrúmque pro ipſo ſequamur ſenſum, deuiantes. Venit nãque & vadit prout vult: & nemo facile ſcit vnde venit, aut quo vadat. Et quanuis ſubiũgat, quòd periculoſiſsime ignoratur, quãdo veniat, aut vadat: & ideo inuigilandum nobis eſſe, vt ſenſum aliquem habeamus eius acceſſus & receſſus, haud tamẽ intelligit, quòd illum, vel aduentantem, vel abeuntem, certa valeamus ratione deprehendere. Idem argumentum tractat latius ſuper eiſdem Canticis ſermone. 74. vbi in ſeipſo depingit ſenſus intrantis & exeuntis: tandem concludens hæc verba, Ex renouatione, ac reformatione ſpiritus mentis meæ: id eſt interioris hominis mei, percepi vtcunque ſpeciem decoris eius. Nota vtcunque. At vero in epiſt. 42. ad archiepiſcopum Senonenſem, ſic habet, Prauum eſt cor hominis, & imperſcrutabile: ita vt nemo ſciat quæ ſunt in homine, niſi ſpiritus hominis, qui in eo eſt: ſed nec ipſe plenè. Nam cum Apoſt. diceret, Mihi pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, adiecit: ſed nec ego meipſum iudico. Quare? Quoniã non poſſum, ait, ratam vel ipſe de me proferre ſententiam. Ego enim nihil mihi conſcius ſum: non tamen in hoc iuſtificatus ſum. Non ex toto credo me vel ipſi conſcientiæ meæ: quippe cum ne ipſa quidẽ queat me cõprehendere totũ. Nec poteſt iudicare de toto, qui totũ non audit. Qui autẽ iudicat me, dominus eſt. Dominꝰ inquit, cuius vtiq; ſcientiã nõ effugit: ſentẽtiã non ſubterfugit, etiã quod propriã latet cõſcientiã. Audit Deꝰ in corde cogitãtis, quod nõ audit vel ipſe qui cogitat. ¶ Ex doctoribus autẽ ſcholaſticis pręter vnũ Ioannẽ Baconẽ Carmelitã, nemo eſt qui non eandẽ teneat opinionem. Nã Alexã. de Ales tertia parte, tractatu de gratia, diſputãs quęſtionẽ, ait, cognitione ſpeculatiua, & certa nõ eſſe gratiam Dei cognoſcibilẽ, ſed tantũ effectiua, & experimentali,

Ioan. Baconis.

Alexan. de Ales.

ſcilicet per effectus, vt quando homo non habet propoſitum male agendi, quãdo frequenti meditatione Dei dulcedinem ſentit & ſuauitatem, Sed eſt, inquit, iuxta dictum Hipocratis, experimentum fallax. Nam iidem effectus eſſe poſſunt in eo qui eſt in peccato: ſaltem vbi eſt vincibilis ignorantia, vt in hæretico. Alexandrum ſecutus eſt S. Tho. in loco ſupra citato. Et Bonau. & Ricar. & Durã. 1. d. 17. & quotquot hãc diſputãt quæſtionẽ. Atque adeo Scot. quem immerito nonnulli citabant in hanc ſententiam affirmatiuam. Etenim. 1. ſen. d. 17. q. 1. omnium appertiſsimè ait, quòd ex nullo actu quem exercemus, neq; ex ſubſtantia eius, neq; ex intẽſione, neq; ex delectatione, & facilitate in operãdo, neq; ex bonitate aut rectitudine morali eiuſdem poſſumus concludere aliquem habitum ſupranaturalem ineſſe. Et rationem ſubdit. Quia aliàs, quocunque iſtorũ dato, poſſet quis habens charitatẽ, cognoſcere certitudinaliter ſe eſſe in charitate. Quod ipſe lege cõmuni reputat impoſsibile. Ex quo fit conſequens illud quod ait in. 3. diſt. 24. ſcilicet, quòd charitas poteſt oſtẽdi & actu interiori, quo inuenit ſe homo promptum ad diligendum Deum, & exteriori, quo feruet in actibus, & exercitiis pro dilecto Deo, intelligere de oſtenſione coniecturali, & experimentali, quam ait Alexander ſæpe fallere. ¶ Igitur meritiſsimo, ac iure optimo S. Synodus contra aſſertionem de certitudine gratiæ pronũciauit ſeſſione. 6. Primum cap. 9. confeſſionis ſub his verbis, Quanuis autem neceſſarium ſit credere, haud remiſſa vnquam fuiſſe peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum, nemini tamen fiduciam & certitudinem remiſſionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcenti, peccata dimitti, vel dimiſſa eſſe, credendum vel dicendum eſt. Cum apud hæreticos, & ſchiſmaticos poſſit eſſe, immo noſtra tempeſtate ſit, & magna contra eccleſiam catholicam contentione prædicetur, vana hæc & ab omni pietate remota fiducia. Sed nec illud aſſerendum eſt, oportere eos qui vere iuſtificati ſunt, abſque vlla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatos, neminémque à peccatis abſolui ac iuſtificari, niſi eum qui certo credat ſe abſolutum & iuſtificatum eſſe, atque

Bonauen. Scotus. Synod. Triden.

hac

hac ſola fide abſolutionem & iuſtificationem perfici: quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſsis, atque mortis, & reſurrectionis Chriſti efficacia dubitet. Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia, deque Chriſti merito, deque ſacramentorũ virtute, & efficacia dubitare debet, ſic quilibet dũ ſeipſum ſuámque propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare & timere poteſt: cum nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſequutũ. Mox cap. 12. condemnat eos, qui temerariam ſibi arrogãt cirtitudinem prædeſtinationis. Et cap. 13. eos item, qui eandem ſibi promittunt ſecuritatem perſeuerantiæ. Et canone. 13. *Si quis inquit, dixerit omni homini ad remiſsionem peccatorum aſsequendam neceſsariũ eſse, vt credat certo, & abſque vlla hæſitatione propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis, peccata ſibi eſse remiſsa, anathema ſit.* Et canone. 14. ſub Anathemate etiam condemnatur, fidei certitudinem in particulari, qua quis credit ſe iuſtificari, vel ſufficere ad iuſtificationem, vel eſse neceſsariam.

Quo ad obiecta aduerſæ partis reſpondetur. Cap. 13.

ARgumẽta partis aduerſæ plurimum ex diuerſis locis ſacræ ſcripturæ deſumũtur. Tametſi præter huiuſmodi teſtimonia nõnullas quoque rationes adhibebãt, qui huic ſentẽtiæ antequam à Synodo decerneretur, obtrectabant. Atqui Lutheranorum potiſsimus locus eſt ille ad Roman. 4. Ideo ex fide, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſsio: quem capite iam decimo dilucidauimus. Cætera vero omnia teſtimonia tam Lutheranorum, quàm noſtrorum ſiniſtra interpretatione peccant. Quę quidem peccata, ad tria, quatuórve rediguntur. Primo enim errant vſurpantes fidem, non pro alia, quàm pro viua fide. Exinde enim, quàm certi eſſe poſſumus nos habere fidem, certos ſe eſſe putant, habere charitatem. Vnde Luther. art. 14. ſuarum aſſertionum, Non contritionem inquit, ſacerdos debet petere à pœnitente: quia de illa certi eſſe non poſſumus, ſed fidẽ, quam certiſsime ſentire poteſt in corde, ſi eam

Quatuor Lutheranorũ peccata.

2 Cor. vltimo. habet,vt ait Auguſt. Vnde Paul.inquit.2. Corinth.vltimo, Voſmetipſos tentate ſi eſtis in fide:ipſi vos probate. An non cognoſcitis voſmetipſos, quia Chriſtus Ieſus in vobis eſt? niſi forte reprobi ſitis. Hæc autem omnia perperam intelle-
Auguſt. cta ſunt. Primum confitemur cum Auguſtino.13. de trinit. quòd poteſt quis euidenter ſcire ſe habere fidem. Cuius verba ſunt, Fidem ipſam quiſque videt in corde ſuo, ſi credit: vel non eſſe, ſi non credit. Id quod & S.Thom.agnouit.2.2.q.1. art. 4.ad ſecundum argumentum. Etenim licet non habeam euidentiam, ſed tantum credam, extare Conſtantinopolim, euidenter nihilominus cognoſco, talem me habere credulitatem. Et pariter eſt mihi euidẽs, me credere Deum eſſe trinum, licet non ſit euidens trinitas. Eſt mihi inquam euidens quod credo, ſiue per fidem acquiſitã, ſiue per infuſam. Quoniam nemini eſt euidens habere ſe habitum infuſum: ſed id tantum, quod habet credulitatem. At vero iſta euidentia, eſt de fide ſecundum ſuam ſubſtantiam: ſane quatenus eſt aſſenſus mentis. An vero fides viuat per charitatem non ita certo ſcio. Alìàs, ſi eadem eſſet ratio de fide, & de fide viua, non ſolum haberẽ certitudinem, me eſſe in gratia, ſed certè euidentiam: qualem habeo, quòd credo. Vnde verbum Apoſtoli, Voſmetipſos tentate ſi eſtis in fide, potiꝰ deſignat dubietatem, quàm certitudinẽ. Et ideo vt S.Thom. & omnes interpretantur, intelligendum eſt de fide viua, ſcilicet, vt quiſque ſe probet an ſit in charitate. Atque hoc ipſum eſt quod ſubiũgitur, An non cognoſcitis voſmetipſos? quia Chriſtus Ieſus in vobis eſt, niſi fortè reprobi ſitis. In illis enim in quibus certum erat exiſtere Chriſtum per fidem, ſub dubio affirmat exiſtere per charitatem: dicens, niſi fortè reprobi ſitis. Et ita
Hierony. Hiero. exponit, quaſi Apoſtol. Corinthios commonefaceret, vt ſe examinarent: non quidem an haberent fidem, ſed
Eraſmus. vtrum eam haberent, charitate informatam. Quinimo Eraſmus ipſe quem Bucer. in exordio ſui libri de vera eccleſiarum reconciliatione ſigniferum Lutheranorum ac luciferum agnoſcit, ita exponit, Niſi fide vtcũq; incolumi, vita im-
Ratio diſcriminis. pura meruiſtis à Chriſto reiici. Poteſt ergo homo certus eſſe de ſua fide, an vero viuat per charitatem, non item. Cuius

ratio

ratio diſcriminis manifeſtiſsima eſt: quoniam aſſenſus intellectus ex nulla diuina acceptatione dependet, & ideo notiſſimum eſt vnicuique perſuaſum habere euangelium, gratia vero, & amicitia Dei in diuina beneuolentia & acceptatione conſiſtit: quæ nobis eſt ignota. ¶In contrarium autem poteſt quis citare Auguſtinum. 8. de trin. cuius verba ſunt, Auguſt. Qui diligit fratrem, magis nouit dilectionem, qua diligit, quàm fratrem, quem diligit. Vnde apparẽter colligitur, non ſolum informem fidem, verum etiam formatam poſſe certo cognoſci. Hunc autem locum omnes doctores interpretãtur de actu charitatis, quantum ad ſubſtãtiam. Poteſt enim quis certiſsimam habere experiẽtiam, quòd habeat aliquem actum diligendi Deum. An vero omnia faciat quæ Deus præcipit, & ex vero corde propter ipſum firmũ habeat propoſitum nunquam peccandi, hoc non poſſumus certo ſcire: maximè vbi eſt ignorantia praua. Qua de re li. 1. cap. 22. dicebamus, omnem actum, quo ad ſubſtantiam, qui eſt in amico Dei, poſſe eſſe & in peccatore. Quòd ſi quis rẽ etiámnum vrgendo hoc pacto perſtrinxerit, Illa quæ Deus nobis præcipit, per fidem ſunt manifeſta: ergo certo ſcire poſſumus quando illa implemus. Vnde Aug. in lib. de gratia Chriſti cap. 13. ſic inquit, Docet Deus eos qui ſecũdum propoſitum vocati ſunt: ſimul donans, & quid agant ſcire, & quod ſciunt, agere. Ad hanc replicationem iam ſupra capite proximo reſpondebamus, quòd quãuis in genere fides oſtendat nobis legem, attamen an puro corde illam cuſtodiamus, neque aliqua nos teneat ignorantia, id quidem nequimus certo ſcire, licet talem poſsimus habere probabilitatem, vt pacatas habeamus conſcientias. Atque huc pertinent verba Interpretatio Auguſt. Auguſtini, quæ non ſolum loco citato, ſed aliis etiam crebro inculcat. Id præciſe intendens, quod in concilio Mileuitano can. 4. ſancitum eſt. Nempe Chriſti gratiam non ſic tantum nos adiuuare ad non peccandum, quòd per ipſam nobis reuelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, verum quòd per ipſa præſtatur, vt quæ cognouimus, diligamus, & quæ diligimus valeamus implere. Itaque ſenſus Auguſtini non eſt, quòd per gratiam lege cõmuni ſciat quis in particulari,

id quod facit, iuſténe & in gratia faciat: ſed id quod facit in ſuo genere eſſe bonum, iuxta reuelationem fidei. Puta orare, eleemoſynas elargiri, &c. ¶ Secundum ergo peccatum iſtorum eſt, quòd remiſsionem peccatorum & dona, quæ per fidem catholicam certiores facti ſumus, donata eſſet per Chriſtum dilectæ eccleſiæ ſuæ: id eſt, illis qui vere cum illo ſunt charitate coniuncti, arbitrãtur per eãdem fidem notum eſſe ſingulis, ꝗ talia dona reuera ſuſceperint. Quod quidem non eſt neceſſarium. Quia huiuſmodi promiſsiones (vt ſæpiſsime hactenus diximus) non abſolute, ſed ſub conditione proponuntur, Qui crediderit & baptizatus fuerit, Qui diligit me, diligetur à patre meo, Si impius egerit pœnitentiã, &c.

Secundũ peccatum Lutheranorum.

1. Cor. 2. Per hoc documentum ſoluitur illud. 1. Corint. 2. Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus: ſed ſpiritum qui à Deo eſt: vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis. Ad quod reſpondet S. Thom. loco citato. 1. 2. q. 112. quod intelligitur de donis gloriæ, quæ nobis in ſpe data ſunt: ad quæ peruenturi ſumus per gratiam. Quæ quidem dona licet certiſsime cognoſcimus per fidem, non tamen cognoſcimus per certitudinem, nos habere gratiam, per quem illa poſſumus promereri. Hęc ille. Cum ergo ait Apoſt. Vt ſciamus, quę à Deo donata ſunt, nõ intelligit, quòd vnus quilibet hoc de ſe ſciat, ſed quòd omnes per fidem credimus illa eſſe iuſtis propoſita præmia: quæ per ſe Deus certo offert, vniuerſiſque paratiſsimus eſt elargiri, qui ſpiritui ſancto non voluerint reſiſtere.

Tertium peccatũ. ¶ Tertium peccatum non ſolum Lutheranorum, ſed & noſtratium, quos redarguimus, eſt, quòd exiſtimant, omne teſtimoniũ ſpiritus ſancti facere nobis certitudinẽ fidei. Cum tamen nonnunquam ita ſe nobis inhabitare atteſtetur, vt nõ faciat certã fidem, cui conſtringamur firmum aſſenſum præbere, ſicuti fidei catholicæ: ſed coniecturalem quandam cognitionem, quæ quamuis ſufficiat tranquillas reddere conſcientias eorum qui omni cura & ſolertia ſtudent per gratiã Dei purificare corda, tamen non poſſumus vſquequaque tuti eſſe, huiuſmodi indicia & coniecturas à ſpiritu ſancto promanare: ſcientes, quòd ſæpe ſe angelus Satanæ transfigurat in angelum lucis. Ex quibus ſecundo, & tertio fundamentis

mentis liquidus elicitur ſenſus Pauli ad Roma. 8. quo loco Protestãtes, atq; maximè Buce.in reconciliatione huius cõtrouerſiæ comprimere, & prorſus euincere nos arbitratur. Ait enim Paul. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Paul.autem his verbis nõ ſignificat, quòd vbilibet ſit ſpiritus ſanctus, omnino adimat timorem, certiſſimam faciens fidem ſuæ adſiſtentiæ, ſed explicat virtutem eius, & inclinationem. Quippe cuius munus eſt promouere hominẽ, vt non ſeruili metu ſupplicij operetur (cuius imaginem gerebat lex vetus) ſed timore filiali, quo filius reueretur Patrem. An vero adſit, nemini ita certo reuelat, vt reuelata eſt fides catholica. Sed tamen aliqua ſui exhibet indicia, maiora, aut minora, ſecundum diuerſos hominis progreſſus & ſanctimoniæ gradus, quibus fide per charitatem operante, promouemur. Atque hoc ipſum eſt quod continuo ſubiungit, Ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, ꝙ ſumus filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Si tamen compatimur, vt conglorificemur. Huius autem myſterium teſtimonij agnouit Bernar. ſermone primo, & ſecundo in octaua paſchæ in illis tribus, quæ teſtimonium dant in terra, ſpiritu ſcilicet, aqua, & ſanguine. Teſtimonia enim gratiæ Dei ſunt, aut nullam habere conſcientiam peccati poſt baptiſmum, aut lachrymarũ fonte eorum ſordes abluere: mox iugibus pœnitẽtiæ fructibus corpus affligere, & veluti ſanguinolento martyrio prauas affectiones perimere, ac deniq; in operibus ſpiritualibus exerceri. Sed tamen neq; hæc ſunt planiſsima teſtimonia, vt in illa epiſtola paulo ante citata idem ipſe eſt author. Eſt & aliud teſtimonium auiditas audiendi verbum Dei. Nam qui filius Dei eſt, verba eius audit. Atque illa mentis dulcedo, de qua Apocaly. 2. Vincenti dabo manna abſconditum, quod nemo nouit niſi qui accipit. Hæc autẽ omnia ſufficiunt quidem ſedare conſcientias, & cõfirmare ſpem, non tamen pertingunt vſq; certitudinem fidei. ¶ Sed mirandum eſt, quàm nos Buce. perſtringere arbitratur ex eo quòd in eodem capite ad Roma. ſubinfert Apoſtol. Si Deus pro nobis, quis

Rom. 8. Bernar. Teſtimonia diuinæ gratiæ. Bucer.

contra nos? Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo non etiam cũ illo omnia nobis donauit? Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus qui iuſtificat: quis eſt qui condemnat? Hæc enim verba eo audit intellectu, quòd nulla nos retroacta vita, nulli remorſus conſciẽtiæ debent terrere. Nam etiam ſi opinemur, illa quæ modo agimus aut cogitamus peccata eſſe, nihilominus ſumus per fidem certi, quòd omnia nobis condonata ſunt per Chriſtum: qui cum à noſtra parte pugnat, nulla nos poſſunt condemnare delicta. Senſum autem iſtorum verborum quis non videat ad certitudinem totius eccleſiæ in genere referri, & nõ ad certitudinem ſingulorum? Explicat enim Paul. quemadmodum cũcta nobis donauerit Deus cum filio ſuo, his ſcilicet, qui membra eius efficiuntur. Qui tamen reuera mẽbrum ſit per viuidam charitatem: hoc eſt, quod non poſſumus certo ſcire. Tametſi homo ita debet ſanctis officiis certam facere, vt ait Petr. vocationem ſuam, vt poſsit dicere cum Paulo eodem loco, Quis ergo nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas? Et quæ ſequuntur. Hic autem Buce. ſancte precatur lectorem, vt conſyderet quanta manifeſtatione Paul. vtatur ad cõfirmandam certitudinem gratiæ, affirmans nullam eſſe rem prorſus quæ poſsit iuſtum ſeparare à charitate, qua Deus nos diligit. Hanc enim charitatem hic exiſtimat Buce. ſignificari. Porro autem nos haud tanta egemus conſyderatione ad cernendum quanta iſti cæcitate legant huiuſmodi teſtimonia. Nam primum Paul. non loquitur de charitate, qua à Deo diligimur, ſed qua ipſe diligebat, atque omnes deberemus diligere Deum. Amor enim diuinus, vt prior eſt noſtro, ita neque ceſſat niſi prius ceſſante noſtro. Ob idque nulla eſſe poſset compoſitio, coaptatióque verborum, quòd tribulatio vel anguſtia non poſſent dimouere Deũ ab ea qua nos proſequitur dilectione: quia iſta pericula non pugnant contra Deum, niſi quatenus nos ipſos expugnant, ac ſuperant. At vero ſiue de hac, ſiue de illa charitate loqueretur, quis monſtrum hominis ferat, imponentis Paulo, quòd affirmauerit, non poſſe iuſtum vlla de cauſa ſeparari ab amore Dei?

Dei? Qandoquidem iuſtitia auferat libertatem peccãdi, neque omnes confirmet in bono, vt peccare nequeant: & ideo licet nulla per ſe res habeat poteſtatem cogendi nos in malũ, nos ipſi ad hoc ſumus liberi. Igitur Paul. vel habebat tunc reuelationem ſuæ confirmationis, vel, quod veriſimilius eſt, exaggerabat, quàm ipſe eſſet, quamque Romani illi quibus ſcribebat, atque omnes chriſtiani eſſe deberent firmo, robuſtóque animo in Deum. Qui enim inæſtimabilem amorem erga nos Dei contemplarentur, filium ſuum, cúmque ipſo omnia nobis condonantis, profectò ob nullam earum rerũ, quas Paul. commemorat, deberet à charitate Dei ſemoueri. At vero licet eo vſque pectore quis ferueat, non tamen habet vſque adeò ſecuritatem ſuæ ſalutis, vt falli nequeat. Præterquam, quòd non omnes poſſunt tantam concipere fiduciam, ſed qui imitantes Paulum omni officiorũ genere operam impenderint augmento diuinæ gratiæ. ¶ Quartum vtique peccatum iſtorum eſt, quòd nihil diſtingunt inter fidem & fiduciam. In ſacris enim literis licet iubeamur fidem habere dictis Dei, nemo tamen iubetur habere fidem: hoc eſt, firmam perſuaſionem ſuæ ſalutis, ſed fiduciam, quæ eſſe poteſt ſine certitudine particularis fidei. Ex eo enim, quòd quis credat cupientiſsimum eſſe Deum noſtræ ſalutis, quam vniuerſis recipere volentibus offert, licet aliquo modo hæſitet, an aliquid à ſe obſtiterit, nihilominus, ſi poſt vigilantem diſcuſsionem conſcientię, nullius eſt conſcius culpæ, cuius non pœniteat, confidere poteſt & debet in miſericordia Dei, qui non permittet eum errare, neque deſpiciet cor contritum & humiliatum. Et hæc eſt qua debent vti conſolatione peccatores. Vnde Paul. Ephe. 3. in quo habemus fiduciam & acceſſum per fidem eius. Et. 1. Ioan. 3. Chariſsimi, ſi cor noſtrũ non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum. Si cor, inquit, noſtrum non reprehenderit nos. Et in cauſa fiduciæ non ſolum ponit fidem, ſed opera charitatis, per quæ fiducia roboratur. Quoniam, inquit, mandata eius cuſtodimus, & ea, quæ ſunt placita coram eo, facimus. Et hoc eſt mãdatum eius, vt credamus in nomine filii eius Ieſu Chriſti, & diligamus alterutrũ. Quam quidem fiduciã exigebat Chriſtus ab

Quartum peccatũ.

Fides & fiducia.

Ephe. 3.

Apoſtolis,vbi aiebat,Nolite timere puſillus grex. Atque de hac fiducia loquuntur omnes ſancti vbicunque conſolantur pœnitentium animos. Quòd ſi hic de nobis, vt de calumniatoribus conqueratur Buce. quòd iam non perſeuerẽt dicere,fidem & fiduciam eandem rem eſſe, ſed id tantum affirmant,quòd fides eſſe non poteſt ſine fiducia. Reſpondemus primum, quòd vbicunque aſſerunt, ſola nos fide iuſtificari, fidem accipiunt pro particulari fiducia, vt diſtinguitur contra fidem hiſtoricã.Sunt tamen adeo lubrici & varij,vt nunquam in eadem ſententia perſiſtant.Secundo id etiam,quod modo dicunt, eſt apertiſsime falſum. Fides enim eſſe poteſt ſine fiducia. Nam fides eſt mentis aſſenſio, qua veras eſſe credimus reuelationes Dei, atque adeo promiſsiones ipſas. Fiducia tamen licet inde incipiat oriri,non tamen firmatur, niſi ex charitate & rebus iuſtis quibus Deus nobis præcepit iuſtitiã colere. Non enim dicit ſcriptura, ꝙ fides foras mittit timorem,ſed charitas. Ob idq; quantacũq; quis præſtiterit fidẽ dictis & promiſsionibus Dei, ſi non abhibuerit opera,fidem quidem habebit catholicã ſine fiducia: at quãtacũq; fuerit fiducia,nunꝗ perueniet ad certitudinẽ fidei in particulari aſsiſtẽtis gratiæ. Obijciet quis fortè nobis verbum Iacobi.1.Qui indiget ſapientia,poſtulet à Deo in fide nihil hæſitans.Hoc autem lib.2.cap.6.explanauimus. Loquitur enim Apoſtolus de petitionibus ad iuſtificationem pertinentibus, quas certa fide credẽdũ eſt impetrãdas fore,niſi noſtrę obſtiterit volũtatis obex. Sed tamẽ quia nunꝗ omnino abſq; metu eſſe poſſum⁹ eiuſmodi obicis,nunꝗ habebimus certã perſuaſionẽ aſſecutos nos eſſe ſalutem. Poſſumus tamen habere fiduciã, quæ pacare nos poſsit iuxta verbum Pauli, Iuſtificati ergo ex fide,pacem habeamus. ¶ Præter hæc ſcripturæ teſtimona fautores huius opinionis de certitudine gratiæ, excogitabant neſcio quas rationes, quibus arbitrabãtur cõficere,vt ſaltẽ in aliquibus caſib⁹ haberi poſsit huiuſmodi certitudo. Hæ autẽ profecto adeo ſunt tenues, vt potuiſſent in præſentiarũ,abſq; iniuria,prętermitti. Primũ ex ſcholaſticis vnicus eſt qui huius palã fuerit opinionis, nẽpe Ioãnes quidam Bacconis carmelita. Attamen,vt nihil eius authoritati detrahamus

Bucerus.

Charitas fo.mi ti.

Scolaſticæ rationes.

Ioannes Bacconis.

hamus, ratio ſua nihil affert probabilitatis. Ait enim, ꝙ cum adultus baptizatur ſine aliquo obice peccati, certitudinē habet fidei, ſe eſſe in gratia: per hunc ſyllogiſmū, Baptiſmus cōfert gratiam, vbi non inuenit obicē: ego non habeo obicē, & recta intentione ſuſcipio baptiſmū: ergo renaſcor filius Dei. Maior eſt ꝓpoſitio fidei: minorē autē homo in ſe experitur: ergo cōcluſio eſt de fide. Hic autē ſyllogiſmus nullius eſt roboris, propter notam infirmitatē minoris. Neq; enim legitimæ diſpoſitionis neq; veræ receptionis ſacramēti tanta eſſe poteſt cognitio, quæ exæquet certitudinē fidei. At de diſpoſitione fuit grande litigiū. Arguebant enim ſic. Præparatio baptiſmi ſufficiēs, eſt, non afferre obicē, quod tantū dicit negationem mali propoſiti cum intentione ſuſcipiendi baptiſmum: hæc autē affectio cōpertiſsima habenti eſſe poteſt atq; euidentiſsima. Quod autē illud ſolū requiratur, videtur eſſe opinio Scoti in. 4. ſent. d. 1. & diſt. 14. Et quamuis requiratur aliquis dolor, is etiā poteſt eſſe notiſsim⁹, quia, vt li. 2. ca. 15. explicatum à nobis eſt, non requiritur contritio, ſed ſufficit qualiſcunque dolor. Vitium autem huius argumentationis primū eſt, quòd non diſcernit inter certitudinē fidei & probabilitatem opinionū. Diſpoſitio enim in adulto ad baptiſmum quæ expreſſa eſt in ſacra ſciptura, tāquam de fide, non eſt niſi pœnitētia, vt, Pœnitētiā agite, appropinquabit enim regnum cælorū. Quam pœnitentiam requirebat etiam Pet. in actibus Apoſtolorū ante baptiſmum: nam, Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrū, & Aug. Nemo poteſt nouam vitam inchoare, niſi pręteritę pœnituerit. Qualis autē pœnitentia requiratur nec S. Tho. nec Sco. neq; vero vllus doctorum certo ſcire poteſt certitudine fidei, ſed probabilitate ſuæ cuiuſq; opinionis. Ob idq; licet Sco. (quod loco citato falſum mōſtrauimus) vel quiuis alius crederet, ꝙ ſufficeret nō habere malū propoſitū, & inde inferret ſe eſſe in gratia, nō haberet certitudinē fidei, ſed certitudinē ſuę opinionis. Nā ꝗuis oēs cōſentiāt, ꝙ baptiſmus cōfert gratiā, vbi non inuenit obicē, non eſt certum certitudine fidei, quod ad tollendū obicē non requiratur vera cōtritio, quę ſit dolor reuera propter Deū, nec qui ita doceret, haberetur hæreticus.

De diſpoſitione.

Refutatio.

Quicquid ergo ſit de opinionibus doctorum, nemo habere poteſt certitudinem fidei, quòd talis diſpoſitio ſit ſufficiens. Secundum autem vitium argumentationis huius, peius eſt. Nam quomodo quis poteſt habere certitudinem fidei, ſe nõ laborare aliqua ignorãtia craſſa, vel iuris, vel facti, vel alicuius catholicæ veritatis, aut propter ſuam animoſitatem, aut forte negligentiam ad inueſtigandam veritatem, quæ perſeuerans ignorantia eſt obex gratiæ? At vero præter dubitationem diſpoſitionis, quis poteſt certior omnino fieri, quòd ille qui baptizat habeat intẽtionem baptizandi? Ille quidem qui paruulum ante vſum rationis intingit, certitudinem habet fidei de ſalute paruuli. Nam de ſua ſibi conſtat intentione, & quòd in paruulo non fuerit obex, eſt manifeſtũ. Qui autem baptizat adultum, non habet ſcientiam diſpoſitionis ſuſcipientis: ſicuti neque ſuſcipiens habere poteſt ſcientiam intentionis conferentis. Licet illa credulitas ſufficiat, vt maneat tutus. Sed contra Baptiſmus in voto ſufficit ad cõferendam gratiam, vt ſupra lib. 2. cõſtitutum eſt: quinimo expreſſa eſt determinatio concilij ſub Innocentio. 3. de presbytero non baptizato: cap. veniens, ſcilicet quod non ſolum per ſacramentum fidei, ſed etiam per fidem ſacramenti efficitur quis mẽbrum Chriſti: ergo qui certus eſt de ſua diſpoſitione certus etiam erit de gratia baptiſmi. Reſpondetur, quòd fides & votum ſacramenti non ſufficit ad ſalutem ſine ſacramento in re, niſi quando adeſt vera & legitima contritio, quòd autem ſit vera contritio, puta dolor propter Deum, non poteſt liquido conſtare. Si autem contritio non eſt ſufficiẽs, quamuis petat ſacramẽtum, & ſacerdos fingat illud adminiſtrare, ſi re vera non baptizat, nulla conferetur gratia, quia neque diſpoſitio per ſe ſola ſufficiebat, neque ex opere (quod aiunt) operato confertur. Si ergo nec de diſpoſitione quæ per ſe ſola ſufficiat, neque de ſacramento primam conferente gratiã haberi poteſt certitudo fidei, fit, vt neque haberi poſsit de gratia ipſa. ¶ Per hæc proditur ignorantia aliorum, quos lib. 2. cap. 15. reprobauimus. Aiunt enim, quod quicũque putat ſe feciſſe, quod in ſe eſt ad delẽdum peccatum, iam eſt in gratia: hoc autem clariſsime quiſque de ſe poteſt cognoſcere, ſcilicet,

De presb. non bapt.

Ad aliorũ opinionẽ reſpõſio.

cet,

eet , quòd putet ſe non habere peccatũ: ergo erit certus ſuæ iuſtitiæ. Prodita inquam eſt inſcitia iſtorum. Sane qui exiſtimant non poſſe hic ſubeſſe ignorantiam culpabilem, ſicut in aliis rebus: cum tamẽ ſit manifeſtiſsimum, quòd poteſt quis leuiter credere, feciſſe ſufficientem diligentiam, tam ad examinandum conſcientiam ſuam , quàm ad explorandum aliquam veritatẽ, cuius ignorantia laborat, quã tamen diligentiam non fecerit. Quinimo poteſt credere ſe habere dolorẽ ꝓpter Deũ, vt modo dicebamus, dũ non ſit talis. Falſiſsimũ ergo eſt, ꝙ quicunq; putat ſe feciſſe quod in ſe eſt, ſit liber à peccato. Nã tunc quicũq; putaret ſe eſſe in gratia, eandẽ haberet. Et quãdo hãc ſuã iſtis opinionẽ cõcederem⁹, nõ tamẽ inde inferrẽt certitudinẽ fidei catholicę: ſiquidẽ neq; ipſiſmet eſt niſi opinio. Reſpõſio pręterea ex his colligitur ad argumẽtũ Caietani. i. q. de cõtri. cuius lib. 2. ca. 16. meminimus. Negat enĩ eodẽ inſtãti quo homo per ſpeciale auxiliũ Dei ſufficiẽtiſsime eſt diſpoſitus, infundi ſemper gratiam: ſed Deus, inquit, ſpectat plus, minúſve pro libito ſuo. Cuius totã rationem & cauſam adfert, ꝙ alias poſſet eſſe homo certus ſe eſſe in gratia. Quoniã de huiuſmodi, inquit, ſufficiẽti diſpoſitiõe certitudo haberi poteſt. Opinio autẽ hęc vt illic dicebamus, non ſolũ vniuerſis theologis aduerſatur, conſentiẽter docẽtibus, eodẽ inſtãti cõcurrere vltimã diſpoſitionẽ & gratiã, ſed ſacræ etiã ſcripturæ male cõſonat. Vt, Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiã meã dño, & tu remiſiſti, &c. Et Eze. 33. Impietas impij non nocebit ei, in quacũq; die cõuerſus fuerit: vbi Auguſt. & Patres ſemper intelligũt, in quacũq; hora, & quocunq; momẽto. Et S. Th. 1. 2. q. 112. vbi in forma quæſtionẽ diſputat, expreſſe reſpõdet, ꝙ ex neceſsitate, nõ quidẽ coactionis, ſed tamen infallibilitatis datur gratia ſe per auxiliũ Dei præparãti. Et eſt pręterea argumẽtũ, ꝙ ſi talis opinio eſſet vera, certũ eſſet tẽpus, quo Deus remoraretur pœnitentẽ. Nã dicere, ꝙ aliqñ ceſſat plus, aliqñ minus, ridiculũ eſſet. Si autẽ in medio illius tẽporis intercederet mors pœnitẽtis, tũc legitime diſpoſit⁹ obiret abſq; gratia. In ſũma gratis & abſq; vlla ꝓbabilitate negatur lex in operib⁹ gratiæ, quã Deus inſtituit in operibus naturæ. Nẽpe, ꝙ vltimam diſpoſitionem

Caieta.

Teſtimonia ſcripturæ.

Argumentum.

ſimul comitetur forma. Neq; vllo pacto inde fit conſequens, vt haberi poſsit certitudo gratię. Quoniam nemo poteſt eſſe certo cõſcius ſuæ legitimæ præparationis. ¶ Aliud argumentum certitudinis gratiæ meditari quis poſſet de illo qui martyrium patitur in teſtimoniũ fidei. Eſt enim ſanctorum doctrina, vt lib. 2. dictum eſt, quòd illic omnia cõdonantur crimina. Sed tamen facile argumentum ſoluitur per illud documentum, quod lib. 1. cap. 20. exponebamus. Nempe, nullum eſſe actum habentem ſpeciem charitatis, qui non ſit quantum ad ſubſtantiam communis illis etiam qui ſunt in peccato: præſertim qui aliqua tenentur ignorantia. Quis dubitat, quin hæreticus eodem robore animi & ardore (vt putat) charitatis ſeſe offerat martyrio, atque verus chriſtianus? Ob idq; licet prægrandem habeat fiduciam martyr ſuæ ſalutis, non tamen habet fidem catholicam, nullum obiicere ſe obſtaculum: niſi per ſpecialem reuelationem certior fiat. Hęc autem reſponſio inde præcipue cõfirmatur, quòd de vniuerſis propemodum martyribus, vel legimus, vel credimus, Deum illis peculiariter reuelaſſe, placere ſibi eorum ſacrificiũ. Quæ quidem reuelatio non fuiſſet neceſſaria, ſi actus ipſe, infallibile eſſet teſtimonium. Sunt alia omnia argumenta, veluti hæc, imbicilla & frigida, in quibus idcirco percẽſendis permultum langueret oratio. De quibus ergo ſatis, atque adeo de toto opere, quod Deo authore, ad ſuam ipſius gloriam, hucuſque perduximus. Vtinam aliquid eccleſiæ ſuæ emolumentum fecerim, ad conciliandas controuerſias, quæ trigeſimũ iam annum orbem chriſtianum deuexãt. Neque ſolum oues Chriſti in diuerſa ſymbola diſpergunt, verum in arma etiamnum cogunt. Tametſi quàm fuerint neceſſaria & ſancta, quæ Cæſar pro tuenda fide induit Deus, cuius cauſa agitur, clariſsimis eius victoriis patefecit. Faxit ipſe, cuius perfecta ſunt opera, vt ſi alia non eſt commodior via, vel hac in onile reducamur ſub vno paſtore, per quem ſpiritus ſanctus, tum has diſcordias componere, tum etiam turbas ſedare tandem dignetur. Qui cum patre, & filio vnus eſt Deus, Cui laus eſt ſempiterna.

De martyrio.

FINIS.

APOLOGIA FRATRIS DOMINICI SOTO SEGOBIENSIS, THEOLOGI, ORDINIS PRAEDICATORVM, ET CAESAREAE MAIESTATIS Caroli quinti Imperatoris à ſacris confeſsionibus: Qua reuerendo patri Ambroſio Catharino, epiſcopo Minorienſi, de certitudine gratiæ reſpondet.

FATALE ergo theologis eſt, perquam reuerende pater Catharine, vt nemini quicquam edere alia lege liceat, quàm vt tibi ſit illico reſponſurus, tuæque ferulę porrecturus manum: Nobis vel maximè, qui ob cõmune religionis inſtitutum ſanctiori te attingimus neceſsitudine. Hoc quippe ſocietatis vinculum ita colere perſeueras, vt nos vbique omnes laceſſas, deque ſingulis verbis flagelles. Durißimam ſanè, tam tibi, quàm nobis prouinciã, mi pater colendiſsime, nemine tradente ſuſcepiſti, nullóque cogente ſuſtines, ſi veluti in publica ſpecula omnium cenſor ſedens, quicquid in publicum prodierit, aut cõtra te ſcriptum putes, aut, niſi tuo inuſto caractere, abire nõ feras: vir alioqui chriſtiani pectoris, atque adeo indigni, cui iſta contradicendi, detrectandíq; libido contigiſſet. Ab ipſo enim ſtatim tẽpore, quo iam ætate prouectus ex iure cõſulto theologus de repente prodiiſti, ſimul & audire cœpiſti in ſcholis, & contra egregios ſcholarum doctores ſcribere. Nunc vero in hoc ſacroſancto concilio cõſtitutiſsimũ habes, vt qui, te incõſulto, aliquid euulgauerit, te iudice pœnas luat. Hæc nullatenus mei gratia commemoraſſem: nam etſi me tuis quoque maledictis reſperſeris, paulo tamen mitius, quàm alios ſoles. At cui tam refriguerit Chriſti charitas, qui non te, pater admodum reuerende, earum admoneat contumeliarum, quas in optimum patrem Bartholomeum à Miranda conieciſti, propterea quod de reſidentia prælatorum diuerſam à tua, ſententiam ſuadere tentauit? Quam tamen, vtcunque tu cõtraſentias, non ſo-

lum maior, verum melior etiam theologorum pars ſemper ſibi habuit perſuaſam: nempe iure diuino eſſe præceptam. Atqui poteras & tuam ſententiã, etiam ſi falſa eſſet, minus tamen frigide colorare: & de calore maledicendi plurimum remittere. ¶ Etenim quod ad cauſam pertinebat, tua omnis confirmatio, reſidentiam non eſſe de iure diuino, hæc prorſus eſt, Quanuis epiſcopatus inſtitutio ſit diuina, tamen applicatio huius perſonæ ad hunc peculiariter epiſcopatum, munus eſt Pontificis ſummi: modus ergo curæ & reſidentiæ determinatur ab eodem pontifice. Quam porro collectionem, miraculum eſt, vt habeas pro euidenti: cum tamen neque probabilitatem præ ſe ferat in ſenſu quo tu intelligis, ſcilicet quòd modus curæ nullo ſit modo determinatus iure diuino. An putas pater ſapientiſsime epiſcopatus duntaxat titulum ſine re diuinitus eſſe inſtitutum? Cum Deus inquam creauit epiſcopatum, nun aliqua munera inſtituit illi connexa, ab epiſcopi functione indiuiſa & inſeparabilia? Quis ambigat? Nam alias ſtatuendo epiſcopatum, nihil inſtituiſſet. Sicuti qui inſtituit regnum, aut quemuis alium magiſtratum aut dignitatem, certam ſane functionem erigit. Exempli gratia, An negabis epiſcopum iure diuino habere poteſtatem ordinandi, confirmandi, & aliorum id genus, licet poſsit vſu pro culpa ſuſpendi? Credo id non ibis inficias. Vel reſponde, quidnam Deus inſtituit quando inſtituit epiſcopatum? Non ergo conſequitur, Authoritas eſt põtificis perſonam epiſcopi creare: ergo determinare quam debeat habere curam & poteſtatem. Pari modo reſpondebunt tibi qui ſuſtinent, reſidentiam eſſe de iure diuino, Nimirum quod cum prædicare, viſitare, & cætera id genus ſint annexa functioni epiſcopali de iure diuino (quæ commode fieri nequeunt, niſi ab ipſa perſona, cui iniuncta eſt cura) reſidentia ipſa eſt de iure diuino. Quid enim refert quod Chriſtus ſingulares perſonas addixiſſet ſingulis diœceſibus? an hanc curam remiſiſſet paſtori ſummo vel canonice electoribus, poſtquam præſcripſit epiſcopi officia? Aequa ergo ratione iure diuino teneantur epiſcopi reſidere, ac ſi ipſe creaſſet epiſcopos. Siquidem

Ratio Catharini refutatur.

papa

papa nomine, & vice Chriſti per ſpiritum ſanctum creat epiſcopum: quod tu nequis cauillari in verbo Apoſtoli, In quo vos poſuit ſpiritus ſanctus epiſcopos, regere eccleſiam Dei. Act. 20.
At reſponſio tua eſt, quod non poſſe paſtoralem curam præſtari ſine perſonali & aſsidua reſidentia, non habet euidentiam. Quam rogo exigis euidentiam à theologo in huiuſmodi moralibus diſciplinis? An illam fortè quæ neceſſaria eſt mathematico? At hanc poſtulare non ſolum contradicere eſt Ariſtoteli, docenti primo Ethicorum, non eſſe à philoſopho morali eiuſmodi demonſtrationem requirendam: verum ſtupidi eſt hominis euidentiores rationes in vnaquaque re efflagitare, quàm fert ipſius rei negotium. Si autem contentus eaes perſuaſione, quam morales philoſophi, rerúmque prudentes pro euidentia ducerent, profectò hanc perſuaſionem tibi facerent, præter experientiam, cum euangelium, tum & probationes quas à rerum natura ratio naturalis colligit. Ariſt. 1. Ethicorũ.

¶ Atq; adeò ſimiliter peccas alio enthymemate, Nullus eſt locus manifeſtus in ſacra ſcriptura, vbi epiſcopi iuſsi expreſſe ſint reſidere: ergo reſidentia non eſt de iure diuino. Nam profectò quando in tota ſacra pagina nihil aliud legeremus, quàm quod epiſcopi inſtituti ſunt in paſtores & prælatos, hoc ipſum ſonat quod ſint reſidentes. Nam quid rogo eſt creare regem, eligere conſulem, mittere prætorẽ in prouinciam, &c. quàm conſtituere hominem qui perſonaliter adminiſtret huiuſmodi munera & magiſtratus? Quanto magis hoc verum eſt in epiſcopo, cuius, cum ipſe ſit, qui ſolus perſonaliter redditurus eſt rationem in die iudicij animarum, quæ Chriſti ſanguine redemptæ, ſuæ ſunt fidei commiſſæ, omnino neceſſaria eſt præſentia? Alias quid opus fuiſſet Chriſto domino noſtro inſtituere peculiares epiſcopatus, quod tu concedis, vt eſſent proprij paſtores? ſuffeciſſet enim vnicum feciſſe epiſcopum totius eccleſiæ, qui ſuos dimitteret in omnes orbis partes vicarios. Neq; verò exhinc continuò ſequitur, vt nulli ſint caſus, quibus quandoque poſsit epiſcopus ſede ſua abeſſe, præſertim authoritate pontificis maximi, cuius eſt in ſimilibus neceſſariis caſibus ius interpretari diuinum. At non eſt modo animus tractandi hanc controuerſiam. Neque Confutatio ſecundę rationis

abrodere nunc volo, quæ ſum in hanc cauſam meditatus: dabit enim Deus proferendi oportunitatem. Sed retuli exempli gratia hanc tuam argumentationem, vt oſtenderem quo vtaris Achille. Quam profectò etiã ſi Achilles eſſet, non debuiſſes hoc tempore in pugnam mittere. Tempore, inquam, quo epiſcoporum abſentia à ſuis ſedibus tam eſt eccleſiæ pernicioſa, debuiſſes potius ab huiuſmodi abſtinere diſputatione, quàm eorum obligationem extenuare. Tantum abeſt, vt hominem, qui in concilio veriſimiliorem, & eccleſiæ commodiorem partem defendebat, tam atrociter inſimulare, & obiurgare licuiſſet. Homini, inquam, quem tu vſu & conſuetudine noueras doctum, catholicum, pium, grauem, modeſtum, honoris minimè ambientem, nemini nocuum, cunctis denique Chriſtianis moribus imbutum, perinde acſi antitheſim ſuorum morum perfeciſſes, ſic tertio quoque verbo contraria horum vitia, & probra impingis: atq; eadem citra ſcõma quidem vllum: ſed (vt à peiori verbo temperem) ſignificantius, quàm vt ego prę pudore referre auſim. Ais ſtatim in epiſtola concupiſſe te hoc loco, vt pectus feneſtratum (quod Socrates aiebat) tibi contingeret: quo perſpicua eſſet omnibus charitas, quam animo erga omnem fratrem geris. Ad cõtuendam quidem charitatem tuam, nulli opus eſt feneſtra pectoris tui: nam cur non ardeat epiſcopus charitate? Sed in hoc certè optaremus tuum feneſtratũ pectus, vt intueremur quonam amplexu maritari charitati valeat tanta verborum amarulentia. Suſcipio admonitionem tuam, quòd monacho non liceat epiſcopum reprehendere, ſed errata lugere: nihil ergo reprehendo, ſed lugeo: & (quod aſinæ licuit) reſpondeo, cur nos cędis? Quod demun ais, te in gratiam, & gloriam Synodi hæc ſcripſiſſe, iudices ſunto, qui leniori ſunt, æquiorìque perinde ingenio. Nam iſta à te ſummota corrixatio & tam acris obiurgatio non poteſt, & inter catholicos, & in Synodo non eſſe ſcandaloſa. Quod verò demum addis, non fuiſſe patribus per Reuerendiſsimos Legatos liberum, hoc punctum, tam modò Eccleſiæ Dei neceſſarium, in Synodo diſputare, an ſcilicet reſidentia eſſet de iure diuino, tu tecum ipſe reputa, quàm manifeſtario teſtimonio, ſi vlla tibi

eſſet

eſſet habenda fides, partes ageres hoſtium Synodi: ſanè cui imponunt, non eſſe in illa integram libertatem. Sed de his ſatis: ego enim haud ita credo. Et vbicunque concilium ſit, ſuſcipio, amplector, & veneror.

Quo ſtatus cauſæ & controuerſiæ conſtituitur. Cap. 2.

AD meam autem cauſam vt deſcēdam, optaſſem magis vt mihi per te licuiſſet cum nemine vnquam litigaſſe (quod ſemper hactenus habui conſtitutiſſimum) quàm tecum pater ſpectatiſſime congredi: Porrò cuius maluiſſem perſonam ob tuam religionem & epiſcopalem dignitatem ſemper reuereri, quàm opiniones vnquam, vel legere, vel audire. At vero, vt paulò ante dicebam, adeò te exiſtimas ab omnibus impeti, vt me etiam potueris de meo propoſito dimouere. Atqui diu mecum conſultaui reſponderémne tibi, an ſilerem potius. Enimuero vix iniri poteſt concertatio vlla, vbi ſtylus ipſe contradicendi non aliquid pariat, vel amaritudinis, vel ſaltem aſperitatis: quæ vt ab ingenio Chriſtiano procul eſſe debet: ita meo certè eſt ingratiſſima: potiſſimum aduerſus epiſcopum. Haud enim neſcio iſti veſtro ordini, à maximo vſque ad minimum, quantus ſit habendus honor. Et potuiſſem præterea tua omnia in me opprobramenta ingenio tuo condonare: qui religionem arbitraris tali atramēto cōtra omnes ſcribere, quotquot tibi videntur erraſſe. Atqui errant apud te vniuerſi, qui abs te quoquo pacto diſſident. Præſertim quod, vt paulò ante dicebam, hæc noſtra catholicorum, quam molitus es, cōcertatio non omnino refert, quæ eſſe deberet, animorum concordiam. Attamen cum iudicio iſto meo (vtcunque ſit tuo inferius) in eadem etiamnum hæreas ſalebra de certitudine gratiæ: quam S. Synodus condemnauit, non potui, nec credo debui cenſuram tuam ſine reſponſo diſsimulare. Eo præſertim, quòd cum me ita infamaueris, vt qui falſo nonnullis ea impinxerim catholicis, quę nullus eorum vnquam dixerat, rebar actum à me iri hoc à te datum ſcandalum, inter eos nimirum qui Synodo non interfuerant (ſynodalibus enim res eſt contra te oculatiſſima) niſi has ego ſordes eluerē. Patefacerē, ſcilicet, quàm ni-

Errat de certitudine gratię.

hil ego effinxerim:ſed publicam, manifeſtariámque hiſtoriam denarrauerim,cui vel tu ipſe palam etiamnum atteſtaris. Hanc denique noſtram apologiam,ſi eo recipias Chriſtiano pectore,quo à me proficiſcitur, efficere tecum poſſem(quod maximè cupio) vt tuum iſtum detractandi, vel animum poneres,vel ſtylum ſaltem moderares.Patere tantiſper,dum id oſtendam, quod dixerim te perdurare in ſenſu damnato per Synodum. Haud enim te inter Lutheranos cenſeo, ſenem, quem ſum ſemper vt Catholicum veneratus: at aliũ ſenſum

Exordiũ. retines:mitiorẽ quidem,falſum tamen. ¶ Sed quo rem à prima linea exordiar, liber noſter de natura & gratia, ad tuum delatus tribunal,totus diſplicuit. In quatuor verò poſtremis capitulis tertij libri tractaueram de certitudine gratiæ: quæ longiſsima omnium fuit diſputatio & moleſtiſsima in ſancto concilio. Et quia non ſimplex, verum duplex fuit controuerſia, duos ego ſenſus diſcreui, quã potui pro ingenio meo luculentiſsimè. Primus erat Lutheranorum: qui ideo aſtruũt vnumquenque eſſe certum ſuæ gratię certitudine fidei,quod docent, eandem gratiam ex nullis noſtris operibus dependere: nec tanq̃ ex diſpoſitionib⁹: ſed apprehẽdi ſola fide catholica: qua credim⁹ promiſsiões Chriſti veras eſſe & certas. Atq; adeò quanta certitudine credere tenemur, Deum eſſe veracem, credere etiam (aiunt) aſtringuntur ſinguli iuſti, ſe eſſe in gratia. Quem ſenſum nemo vnquam in concilio addubitauit eſſe falſum: neque diſcutiebatur, niſi vt explicatius condemnaretur. Alter verò fuit ſenſus eorum,qui, tanquam catholici, confitebantur, dependere modo dicto gratiam ex operibus noſtris,nihiloſecius,poſſe hominem lege communi certum fieri,certitudine excludente omnem prorſus dubitationem,ſe eſſe diſpoſitum, eſſeque ſubinde in gratia conſtitutum. Atque id quidem teſtimonio ſpiritusſancti: de quo loquitur Paulus ad Rom. 8. vbi ait quod ſpiritusſanctus teſtificatur ſpiritui noſtro,quod filij Dei ſumus. Horum autem catholicorum, poſtquam tu tantopere tibi hunc titulum,honoris gratia,vſurpas,lubentes concedimus, fuiſſe te Coryphæum. Ego verò non ſolum alia,mitioríque nota ſubnotaui catholicos,quàm proteſtantes,verum & diuerſis quoque argu-

Rom. 8. (margin)

mentis

mentis contra ipſos vſus ſum. Tu autem contra, duos edidiſti tractatulos, ambos quidem mihi obuerſos, ſed tamen primum ais te antequam librum noſtrum videres abſoluiſſe, alter verò eſt quo contra me propriè cauſam agis. In vtroque

Querimonia Cath.

querela tua eſt, & ſtomachus, quod ego catholicos cum maximo ſcãdalo & iniuria infamauerim. Siquidem non ſolum in primo membro aduerſus Lutheranos conuenimus, nempe quorum ſenſum ſummo conſenſu refutamus, verum & in altero nulla erat, inquis, catholicorũ diſſenſio. Niſi quòd ego perplexè, inconſtantérque locutus, voluerim verbis propriè diſsilire ab aliis. Ob idque in primo tractatu ſtatim proponis facillimè te diuinaſſe, verba decreti aliter pleroſque accepturos, quàm fuerat mens ſanctæ Synodi. Et in altero contra me propriè ais, me impingere id catholicis, quod à mente & cogitatione eorum ſemper fuit alienum. Et ſubdis dolere te non tibi per nos licuiſſe noſtrum videre librum, antequam ederetur. Intellexiſſem enim in nihilo te aliter quàm nos rem ſentire. Atque inde orſus, acerrimam in nos inſtruis pugnam. Ego verò, pater colendiſsime, antequam ad ſingula ex ordine reſpondeam, explicare conabor, quantum inter nos diſcriminis, non ſolum extiterit, ſed, vt video, modo etiam exiſtat.

Diſtributio apologiæ.

Ac deinceps breuiſsimè aperiam (confirmando ea quæ latiſsimè in libro noſtro congeſsimus) falſum eſſe ſenſum in quo perduras, &, vt ego credo, diuerſum à mente Synodi. Denique tertio loco, vel ſingula, vel præcipua capita tua diſſoluẽdo perſequar. ¶ Igitur vt miſſum faciamus Lutheranorum ſenſum: in quo repellendo ſumma eſt nobis cõcordia,

Diſsidiũ.

diſſenſio, quam inter tuam, meámque mentem, nullam, extra verba, eſſe exiſtimas, hæc eſt in re maxima. Porrò, quod tu arbitraris, poſſe fieri hominem certum ſuæ gratiæ, certitudine, quæ licet non ſit æqualis fidei catholicæ, ſit tamen vera fides, id eſt, omnem prorſus dubietatem excludens: atque id quidem lege communi: nempe teſtimonio illo, quod, autore Paulo, Spirituſſanctus reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei. Hoc ego verò, ſalua pace & autoritate tua, credo eſſe omnino falſum. Non poſſum aliter ſanctam, quam arbitror, veritatem enunciare. Quod ſi pergis, vti

facis, id de omnibus vniuerſim iuſtis affirmare, apertè pugnas cum communi Chriſtianorum ſenſu. Immo iterum atque iterũ aio præter eos, quib⁹ ſanctiſsimis hominibus Deus propriè id indulſerit priuilegium, neminem eſſe certum ſuæ gratiæ per aſſenſum, qui mereatur nomen fidei, hoc eſt, qui prorſus omnem tollat dubietatem, extinguátque omnẽ metum, vſque ad minimam particulam. Hęc ſi explicauero, palá fiet quàm gratis tot mihi perplexitates, falſitates, & ignorantias, de me toties admiratus, exprobraueris: quámque fuiſſet tibi conſultius, decedere de propria opinione, vt alij omnes fecerunt: & ſimpliciter auſcultare, vt iacet, decreto Synodi. ¶ In hac autem explicatione non multa repetam eorum quæ in tractatu noſtro protuli: eſſet enim faſtidioſum audire, ſed ea tantum, quæ in gratiam propriè tui fuerint operepretium. Non inquam, tam incumbam veritati aſſerẽdæ, vt quæ illic ſatis eſt confirmata, quàm tuæ repellendæ exprobrationi. Tu ergo, pater obſeruande, quia, quam ſemel concepiſti, opinionem, nulla ratione euellere animo potes, illo potiſsimum loco Pauli fulcire eam perſiſtis, vbi ait Spiritumſanctum teſtimonium reddere ſpiritui noſtro, quod filij ſimus & hęredes. Inde enim hãc tu inſtruis paralogizationẽ ſtatim

Paralogiſm⁹ Cath.

in primo tractatu. Teſtimonium hoc ſpiritusſancti fide accipimus: & cum ſit teſtimoniũ ſpiritusſancti, validum eſt: & cũ ſit validum, certum facit credentem, qui nouit illum: & ita certum, vt ſit infidelitatis titubare. Teſtimonio enim ſpiritus ſancti ſubeſſe falsum non poteſt. Quare concluditur, ais, ꝙ homo poteſt eſſe cert⁹ ſuę gratię: atq; hoc certitudine fidei, & ei⁹ fidei, cui nõ poteſt ſubeſſe falſum. Verba tua ſũt ad literã: quæ licet inter argumenta proponendæ quæſtionis ponas, tamen certiſsimo credis, ſyllogiſmũ concludere, adeò vt in ambobus tractatibus frequentiſsima inculcatione illum re-

Duplex fides Cath.

petas. Ob idque duos fidei aſſenſus hac ratione diſcernis, ſcilicet, quòd alius ſit aſſenſus fidei, cuius certitudo ſumitur ex obiecto: nempe qui de iis ſit, quæ ab eccleſia propoſita ſunt, vt credantur. Qualia ſunt omnia ſcripta in ſacra pagina. Quam quidem fidem omnes agnoſcimus, eſſe catholicam: hoc eſt, vniuerſalem, vniuerſiſque neceſſariam. Alius verò

eſt

eſt aſſenſus fidei, cuius certitudo ſumitur ab interno lumine ſpiritusſancti teſtificantis, quòd filij Dei ſumus. Et hæc, inquis, licet, non ſit tanta, quanta eſt fides catholica, eſt nihilominus vera fides, omnem prorſus dubietatẽ excludens, eo ꝙ eſt ab ſpirituſancto. Et qm̃ in hac vocula, tanta, vel tua, optime pater, vel mea ſubeſt fallacia, vide quõ negas, hanc fidem eſſe tãtam, quãta eſt catholica. Hac enim ſola ratione id negas, quia non eſt tam vniuerſalis, vt eius obligatio vniuerſos complectatur. Item non tanta, quia non eadem via ſumitur eius certitudo, ſcilicet, ab obiecto per eccleſiam propoſito. Cæterũ tanta eſt in effectu: nempe quia omnem dubietatem tollit, ab animóque abſtergit, velut fides catholica. Quandoquidem ratio tua eſt, quòd ſit ab eadem diuina cauſa, qua fides catholica: vtpote ab ſpirituſancto. Itaq; ſi rem tecum bene reputas, ſolum negas eſſe tantam extenſiuè (vt verbis philoſophorum vtamur) tantam nihilominus concedis intenſiuè: ſeu, ſi mauis, effectiuè. Nam intenſio, etiam fidei catholicæ, cumulatior eſſe poteſt in vno, q̃ in alio, iuxta illud, Adauge nobis fidem. Quod ſi iſta verba non placent, retines ſaltẽ paritatem in hoc effectu, quod neque minimum ſcrupulum dubietatis relinquit, ſicut fides catholica. Ita enim expreſſe ais in tua declaratione, his verbis, Et ideo non vocamus hãc fidem catholicam, id eſt, vniuerſalem, ſicut accipit beatus Athanaſius, ſed eſt fides particularium ſententiarum. Et ſubdit, Et falſiſsimum eſt, quòd homo ex lumine fidei non poteſt aliud cognoſcere, quàm quod ab eccleſia eſt determinatum. Hæc tu. Differt ergo apud te ſolum hæc fides ſicut particularis ab vniuerſali: in certitudine autem æquiparantur. Itaque vt adæques fidem propriæ gratiæ, lege communi illi quæ eſt ex priuilegio. Ego verò &, vt reor, quotquot rem oculatiſsimè perſpexerint, longiſsimè aliter ſentimus. Porro quòd præter fidem catholicam, & ſpecialem illam reuelationem, quæ ex priuilegio ſacratiſsimæ virgini, nonnulliſque aliis ſanctiſsimis facta eſt, nullus aſſenſus, etiam ſi communi teſtimonio ſpiritusſancti ſit ingenitus, illum pertingit gradum, vt omnem prorſus dubietatem adimat. Et ideo aio non mereri nomẽ fidei, niſi more humano: ſcilicet, quẽ-

Tanta fides.

admodum homines ciuiliter loquuntur de fide: & de ſecuritate. Explicabo me adhuc amplius: quia citius patiar tibi videri prolixus, quàm implexus. Agnoſco cum omnibus Chriſtianis, aliàs eſſem hæreticus, quod cuicunq; venienti in gratiã Dei, ſpiritusſanct⁹ teſtimoniũ aliquale reddit ſuæ in Chriſto regenerationis: modo minus, modo maius, prout quiſq; proficit in via Dei. Aſſenſus tamen inſtillatus ab ſpiritu ſancto, nonnunquam, puta in hominibus tepidè conuerſis, adeò eſt remiſſus, vt neque magna, ſed tenuis ſit opinio. Creſcit autem creſcentibus indiciis, puta dulcedine interna diuinarum rerum, & firmitate propoſiti in bono, &c. Nunquam tamen (citra ſpeciale priuilegium) eo vſque firmatur, vt omnem abradat penitus ſcrupulum: niſi vt ſimus certi more loquendi humano, vel (quod philoſophi morales dicerent) moraliter. Homines enim in conuerſatione ciuili dicimur firmiter, & certiſsimo credere, quando nulla eſt veriſimilis ratio dubitandi. Exempli gratia, Certiſsimo credo, ſecurúſque ſum, quod extat Roma: nihilominus hoc iureiurando non affirmaſſem: quia fieri poteſt, vt iam modo non ſit. Securus etiam ſum & tutiſsimus, humano more loquendo, quod amicus, quem ante horam ſanum vidi, viuat modò: nõ tamen id iuraſſem, quod tamen facerem de articulis fidei. Neque verò ſi quis mihi contrarium diceret, omni proculdubio affirmarem. Quia iſta credulitas non diluit omnem ſuſpitionem. Et ideo Ariſtoteles non diſtinxit fidem hanc ab opinione. Ita prorſus dico de teſtimonio ſpiritusſancti lege cõmuni, quod ſumus filij Dei. Imo vtinam ego aliquando ad tantam certitudinem peruenirem, quantam habeo: quod extat Roma: quę tamen non eſt niſi intenſiſsima opinio. ¶ Antea verò quàm hæreticum me appelles, negantem, teſtimonium ſpiritusſancti efficax eſſe ad ingenerandam fidem, quæ deleat omnem dubietatem, animaduerte quæſo expoſitionem meam, quam explicatiſsimè ſcripſi in tractatu meo. Ad hoc vt generetur in nobis aſſenſus fidei tollens omnem hæſitationem, non ſatis eſt, quod ſit ab ſpiritusancto, ſed requiritur, quò certitudinem habeamus, eſſe ab ſpiritusancto. Et ideo, vt ego illic referebam ex ſancto Thoma, & theologis,

Fides moralis.

Requiſita ad fidem.

duo concurrunt ad aſſenſum fidei, ſcilicet lumen internū inclinans nos, & præterea autoritas diuina alicuius proponentis hoc eſſe reuelatum à Deo: qualis eſt autoritas in eccleſia proponente ſacras ſcripturas. Cum autem ſpiritusſanctus internè vnicuique per indicia, & quas tu vocas circunſtantias, reuelat ſtatum gratiæ, adeſt quidem prima cauſa certitudinis, ſcilicet, internum lumen, à quo qui manat aſſenſus, nō poteſt eſſe falſus. Quia tamen habere non poſſumus certitudinem, quod iſta intrinſecus reuelatio ſit ab ſpirituſancto (quoniam non eſt autoritas eccleſiæ proponentis, nec Dei certo affirmantis quòd ipſe ſit qui reuelat) ille aſſenſus non tollit omnem dubietatem. Non quòd ſpiritusſanctus id non poſſet, ſi vellet: abſit enim tam ingens blaſphemia: ſed quia ita nobis loquitur, vt nobis non conſtet eum eſſe qui loquitur. Quandoquidem angelus Satanæ transfiguret ſe in angelum lucis. Neque certius reuelat nos eſſe in gratia, quàm per coniecturas, quas hæretici homines nonnunquam ex leuitate, & ignorantia, tam ſibi habent apparentes. Accipe aliud exemplum, Si Chriſtus ſeruator noſter nunc in forma humana indigniſsimo mihi appareret, & antequam mihi aperiret ſe eſſe Chriſtum, affirmaret aliquam veritatem, certè nihil aliud quàm opinionem mihi faceret: licet quicquid dixiſſet, veriſsimum eſſet. Poſtquam autem certò retegeret ſe eſſe Chriſtum, perinde omnia quæ mihi diceret crederem, atque articulos ipſos fidei. Exhinc falſitas apparet illius, quod ais in tractatu ſecundo, nihil prohibere aliquem de aliqua re habere notitiam à certitudine fidei, & tamen eundem non cognoſcere vtrum à lumine fidei illud veniat. Immo aio ego ꝙ in his quæ ſola reuelatione dei conſtant, nemo poteſt certius noſſe hoc eſſe verum, quàm nouerit hoc eſſe reuelatum à Deo. Atqui exhinc palam conſtat differentia inter priuilegiatos, & illos, qui de communi lege recipiunt teſtimonium ſpiritusſancti, quòd ſint in gratia. Illi enim ita percipiunt reuelationem, vt certiſsimo illis conſter, illud eſſe reuelatum à Deo: Deo tunc faciente per ſe, quod modò facit per eccleſiam. Siue reuelatio ſit inhærentis gratiæ, ſiue alterius rei, vt futuræ victoriæ. Nobis autem, quibus communi lege fit re-

Exēplum de Chriſto.

Reuelationis priuilegium

uelatio,non id conſtat certitudine fidei, maioris, quàm quæ habetur per coniecturas, quod ille ſpiritus, qui nobis loquitur,eſt ſpiritusſanctus. Atque hoc eſt inter nos punctum diſcriminis,quod tu parem facis reuelationem communem, illi quæ eſt ex priuilegio. Nihil curo de intenſione:nanque etiam illa maior fuit in Virgine,quàm in Paulo.Sed ſaltem in hoc quod pellit omne dubium. Quod ego: imo verò Synodus pernegat. ¶ Quo ergo ad cauſam propius accedam,vbicunque ego affirmo,neminem certum fieri poſſe ſuæ gratię: tanta certitudine,quanta eſt fides catholica,ſed ſolum humano modo,non ſolum nego de quantitate illa extēſiua ex parte obiecti,ſcilicet quòd nō poſsit eſſe tam vniuerſalis certitudo de hoc,quam eſt eorum quæ proponuntur ab eccleſia(de hoc enim nihil diſputabatur) verum dico quod in effectu nō poteſt eſſe tanta.Hoc eſt, quæ tollat prorſus omnem dubietatem:qualis eſt effectus fidei catholicæ. De quo penitus ſenſu agebatur inter theologos & patres: & nos modo te negante,diſcordamus. Itaque tu duas lege communi ponis fides:ſcilicet catholicam,atque hanc ſpecialem: quæ,quum apud te omnem tollat dubietatem, fides tibi eſt propriiſsimè. Ego verò tantum vnam, ſcilicet, illam quæ eſt catholica,& quamcunque aliam ex priuilegio:vbi Deus certo reuelat ſuum eſſe teſtimonium: quæ quidem in certitudine non differt à catholica: ſed in hoc, quod non eſt vniuerſalis. Niſi forſan fuerit propoſita ab eccleſia. Qualis eſt illa, Aue gratia plena. Illa autem, quam tu ponis, peculiaris de cuiuſque gratia,lege communi,non eſt fides,ſed opinio:magis,minúſue intenſa: & quæ in prouectis ſanctis tollit dubietatem, vt more humano dicamur per illam certi. Quo fit vt quando ego cum omnibus theologis dixi illam tantum eſſe propriè fidem,cui non poteſt ſubeſſe falſum,non intelligebam(vt tu fingis) quod debeat eſſe de obiecto neceſſario, ſed quod in ſenſu compoſito, etiam ſi ſit de contingenti non ſtet quempiam ſic aſſentiendo decipi. Quod eſt talem aſſenſum omnino tollere dubietatem, faciendo hominem certiſsimum. Et vt oppoſita iuxta ſe poſita clarius eluceſcant. Diſputant v.g. philoſophi, an accidens quātitatis res diſtincta ſit à ſubſtantia,

Punctum diſcriminis. | Tāta certitudo. | Cui non poteſt ſubeſſe falſum. | Exēplum.

ſtantia,ſicuti color. Illa autem propoſitio neceſſaria eſt, ſi eſt vera, & impoſsibilis,ſi eſt falſa. Sed quia aſſenſus ille, quantitas, alia res eſt,quam ſubſtantia, non tollit omnem dubietatem,dicimus quòd ſic, aut contradictorio modo aſſentiens poteſt decipi. Quare vtraque pars eſt opinio. Eodem modo loquimur de hac contingenti, Ego ſum in gratia. Si enim hoc mihi Deus reuelaret ſpeciali priuilegio, vti Paulo, eſſet certiſsima fides:cui non poſſet ſubeſſe falſum. Quum autem mihi communi lege reuelat ſpiritusſanctus per dulcedinem mentis quam mihi inſtillat,vel per alias coniecturas, quibus coniicio habitare in me eundem ſpiritum,licet, ſub conditione loquendo, neceſſarium ſit, quod ſi aſſenſus ſit ab ſpiritu ſancto,idem ſit verus,tamen quia non certo cognoſcimus eſſe ab illo, dicimus quòd poteſt huic aſſenſui ſubeſſe falſum. Enimuero ſimilibus coniecturis poſſem decipi. Et quòd hic fuerit ſenſus S.Synodi,infra faciemus manifeſtum. Poſtrema expoſitionis noſtræ particula ſit,quod cum aſſenſum ſpiritus ſancti appello fidem humanam, non intelligo humanam ex parte cauſæ,quod per ſe cuicunque,præterquam tibi eſt manifeſtiſsimū. Video enī cauſā eſſe ſpiritūſanctū. Qua ratione ſi quis dicat eam diuinā & fieri more diuino,nihil renuo, ſed nūcupo humanam,quia certitudinem habet, & dubietatem tollit,modo loquendi humano,& ciuili,Scholaſtici dicerent fidem eſſe moraliter, niſi quod verbum non eſt vſqueadeo latinum in hoc ſignificatu. Ad hoc enim vt ſimpliciter dicatur diuina in modo tollendi dubietatem, exigitur præter quam quòd ſit à Deo,vt conſtet reuelationem fieri à Deo.

Fides humana.

Quo uera ſententia confirmatur. Cap. 3.

HAc præiecta explicatione,pergo:vt ea,quæ prælocutus ſum,confirmem:non quidem argumentis pluribus, ſi quidem in tractatu proprio cumulaui plurima. Sed hac tecum, pater doctiſsime ſola interrogatione agam. Quando Paulus docet ſpiritumſanctum reddere teſtimonium ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij, & hæredes, nunquid de vniuerſis hoc cenſet, qui ſunt in gratia Dei? Credo non negabis: quoniam generaliter videtur loqui. Quinimo

Interrogatio.

tu in enarratione cuiuſdam loci diui Bernardi, & inferius recitando aliud teſtimonium diui Ambroſij, & ſæpe hoc cōtra me obſeruas, quod de omnibus exiſtentibus in gratia illud intelligatur apertè aſſeris. Hoc autem, quod tu mihi obmoliris, gratiſsimè ſuſcipio, vt apertiſsimè, vel te deuincam, vel meam prodam inſcitiam. Interrogo mox ergo. An quotquot ſunt in gratia, concēdas habere tantam fidem ſe eſſe in gratia, vt nullam prorſus habeant dubitationem, ſed ſint prorſus certi atque adeò ſecuri, quod pro illo tunc inſtanti ſunt Deo accepti? Si hoc tu pater circunſpectiſsime mihi concedis, non amplius tecum diſputo, ſed me cauſa cecidiſſe fateor. At verò, præterquam quod talis error expreſſe nunc eſt damnatus à ſancta Synodo, vt infra palam ex decreto conuincam, mittam te ad vniuerſum Chriſtianiſmum, ſi ita te prædicantem ferant. Sunt enim plerique ancipites: quinimo vix ſunt qui non habeant dubitatiunculam aliquam, & meticulum, quo ſint ſtatu apud Deum. Sunt, inquam, complures egregia ſanctitate: ſcrupuloſi tamen: qui nunquam ſunt ſine metu: plus nimium tenaces Gregoriani verbi, quod timorati animi ſit, ibi culpam agnoſcere, vbi culpa non eſt. Mitto alios tepidos homines confligantes cum carne, modo cadentes, modo reſurgentes: qui nonnunquam ſunt in gratia, & tamen meritiſsimo dubitant de ſtatu ſuo, quouſque magis proficiant: Vade ergo & concionare ſic inter iſtos, Quotquot ſunt in gratia, ſunt certi abſque vlla dubitatione ſe in tali eſſe ſtatu: & ideo quotquot dubitant, extra gratiam ſunt. Euidentiſsima enim eſt conſequentia ex contrario conſequentis ad contrarium antecedentis. Credo, pater prudentiſsime, nunquam ita concionaberis: nam talē cōcionatorē arbitror fuſtibus exterminaret populus. Profecto ſi quotquot aliquo pacto hæſitant de ſua gratia, illa vacant, miſerrima eſſet hac parte humana conditio. Nunquam ergo dabis hoc credo. Sed qđ optimo iure meo aſſumere ego poſſum, tu quoque largiris: nempe quamplurimos eſſe in gratia, de qua tamen vtcunque dubitant. Colligamus ergo argumentum ex his duobus aſſumptis, Quotquot ſunt in gratia, recipiunt aliquale teſtimonium ſpiritusſancti, maius minúſue:

Argumentum contra Cath.

núſue: non autem omnes certitudinem habent ſuæ gratiæ, tollentem omnem dubietatem: non ergo in vniuerſum teſti monium ſpiritusſanĉti validum eſt ad generandam propriè fidem: id eſt,'quæ omne expungat dubium. Vis palam rem audire ab Auguſtino?Id quod Paulus dixit ſpiritumſanĉtum teſtificari filiis Dei,ait ipſe, charitatem foras mittere timorem: Non autem ait, Omnis charitas, ſed perfeĉta charitas, foras mittit timorẽ. Nihil ergo vetat charitatem eſſe cum aliqua formidine: atque ideo cum aliqua dubitatione. Infraĉtum ergo eſt tibi hoc argumentum, vt non amplius ex hoc duntaxat medio concludas aſſenſum aliquem propriè eſſe fidem tollentem omnem dubitationem, quod ſcilicet produĉtus eſt ab ſpiritusſanĉto. Neque illo nos amplius loco Pauli deuexes. Antea ergo quam ad alias probationes tuas deſcendam,repetam Achillem tuum cuius ſupra memini.In principio enim ſtatim prioris traĉtatus, citans locum Pauli, quod ſpiritusſanĉtus conteſtatur ſpiritui noſtro, ſubdis, Hoc autem teſtimonium procul dubio fide accipimus. Si intelligis, quòd fide accipimus verbum Pauli, ſcilicet, quòd ſpiritus ſanĉtus conteſtatur ſpiritui noſtro, veriſsimum eſt: nam fide accipimus omnes ſcripturas ſacras: ſed hoc nihil ad cauſam. Si verò ais, quod aſſenſus, quem ſpiritus lege communi ſuggerit,ſit propriè fides,falſum eſt:neque probabis vnquam. Subiungis enim, Et cum ſit teſtimonium ſpiritusſanĉti,validum eſt.Hic iam ruit tua ratiocinatio:nam ſi vniuerſim intelligas,vti facis, quod omne teſtimonium ſpiritusſanĉti eſt validum ad generandum fidem eliminantem omne dubium, falſum iam id eſſe probauimus. Et tu falſum certe ſuſpicabaris. Nam ſubneĉtis,Et quum ſit validum,certum facit credentem,qui nouit illum,& ita certum vt ſit infidelitatis titubare. Vbi non ſimpliciter infers, quòd ſit per ſe validum facere certum omnem iuſtum, ſed eum qui nouit illud. Id quod ego ingenuè concedo: ſed tamen eo modo quo quis nouit, teſtimoniũ eſſe ſpiritusſanĉti, agnoſcit ſe eſſe in gratia. Addo ego nihilominus contra te quod quum nemo ſit omnino certus, teſtimonium illud internum eſſe ab ſpiritu ſanĉto ſit,vt neq; ſit penitus certus,quod ſit verum. Quo-

Auguſt.

Repellitur argumentum Cathar.

circa nulla eſt infidelitas habēti gratiam, titubare. Quoniam licet teſtimonio ſpirituſſancti nō poſſit ſubeſſe falſum, haud tamen cōſtat eſſe ſpirituſſancti. ¶ Sed ais non omne teſtimoniū diuinū eſſe vſq; adeo validū, neq; facere talē fidē, ſed vbi homo examinat conſciētiam ſuā, & perpēdit omnes cirūſtantias, & cōiecturas inexiſtētis gratiæ. Tūc enim, autore Aug. perfecta charitas foras mittit timorē. In primis iā nō tibi cōſtas: ſiquidē ex vna parte (vt antea citabamus) identidē repetis, quod omnibus exiſtētibus in gratia, ſpirituſſanctus teſtificatur: atq; ex altera modò cōfugis ad certas circūſtātias. Prçterea neq; hoc perfugio ſatis es tutus. Nā ſunt plurimi, vt illi quos theologi vocāt inſipiētes, qui tam plenas in ſe coniecturas non ſentiūt, vt omnis expūgatur illis ratio titubādi. ¶ At eo progrediamur, vbi me credis cōfodere. Saltē in prouectioribus habētibus vehemētes cōiecturas, & indicia ſpirituſſancti, efficax eſt teſtimoniū diuinū, vt omnē tollat titubādi cauſam, atq; ideo faciat certiſsimā fidē. Hic enim ſubeſt pūctum controuerſiæ. Vbi reſpōdeo ꝙ licet eo poſsit quis per gratiā dei promoueri ſanctimonia, & rebus Chriſtianè geſtis, vt habeat pacatum animum, credēs ſe eſſe in gratia Dei, illa tamē nunq̄ eſt niſi moralis certitudo: quam ego dicebā humanā .i. quæ ita ſedat animum, vt illa intēſiſsima opinio, quam nos homines vocamus fidē, cuius exēpla antea ponebā. Dicimur enim nūc certò credere qui Tridēti degimus, extare Romā. Et hoc modo perfecta charitas foras mittit timorē, lege communi. Imo quiſnā ad tam excelſum gradum certitudinis, ex hominibus etiā rariſsimæ ſanctitatis, de ſua obtēta gratia cōſcendat? Neque alio argumento opus eſt præter experientiam. Experimēto enim cōperimus nonnullos hæreticos ob ſuam leuitatem, & ignorantiam, & quam oſtētant ſanctimoniam, tanta eſſe animi ſerenitate & certitudine ſe eſſe in gratia (hanc ego appellabam certitudinē ex parte ſubiecti) quāta ſunt multi catholici. Quo enim pacto maior poteſt ſignificari charitas, quàm vt animā ſuam ponat quis pro Chriſto? & tamen ſunt multi, qui in ſua hæreſi pertinaces gladio occumberēt. Porrò autē neminē hactenus audiuimus catholicū prudētem, qui ita certus aſſereret ſe eſſe in gratia, vt vos dicitis.

Cauillus Cathar.

Quinimo

Quinimo tu ipſe interrogat*(vt audiui)an eſſes ita de te ipſe certus,nõ auſus es affirmare. Sed reſpõdebis,Id te ꝓpter modeſtiam ſiluiſſe. Profectò ſi ea certitudine poſſet quis aſſequi ſe eſſe modò iuſtum,quæ omnem tolleret dubietatem, nulla eſſet ſuperbia ita de ſe affirmare: maximè quòd (vt tu ais)citra maximam ſanctitatem hæc certitudo haberi poteſt. Quũ tamen contra, vt ego in tractatu meo dicebam (ad quod argumentum cuperem reſpondiſſes) ea ſum mente, vt neque inter Lutheranos credam, præter ſtupidos, quempiam eſſe, qui tanta certitudine de ſe iudicet eſſe in gratia,quantam ipſi prædicant habere omnes iuſtos. ¶Imo age,perpendamus, quæ in ſecundo tractatu ais, ſcilicet non requiri ab iis, qui hanc tuam certitudinem habent ſuæ gratiæ,vt ſe pro illa exponant martyrio,aut iureiurando id aſſerant. Si quis eſt certus abſq; vlla dubitatione ſe eſſe in gratia, cur non ei licebit iurare? Profectò ſi quis mihi intentaret mortem niſi iureiurando aſsererem eſse in gratia, & vera eſset tua opinio, licitum mihi eſset id iurare,vt me ſeruarem,Sicuti licitum illi eſſet, cui ſpeciali priuilegio de ſua ſibi gratia conſtaret. Nemo eſt tamen in orbe iuſtus & prudens,qui ita iuraret. Quinimo omnes dicerent ſe ita credere,non tamen tam certo,vt iurare id poſsent. Rurſus ſi tyrannus mihi comminaretur mortẽ, niſi negarem me eſse in gratia,nunquid non potius mori deberem,ꝙ̃ mentiri? Si tua tamen verum haberet opinio,mẽdacium eſset id negare. Igitur tunc eſse deberem martyr. Reliqua argumenta latiſsimè patent in tractatu proprio. Martyr. & iureiur.

Quo ad priorem tractatum Reue. Catharini *reſpondetur.* Cap. 4.

AT quo firmiora hæc fiant & lucidiora, ad tua, optime pater, argumenta deſcendo. In priori tractatu poſtquam illo ſyllogiſmo, quem paulò ante eneruabam, colligis tuam concluſionem, ſcilicet quòd homo poteſt lege communi eſſe certus ſuæ gratiæ certitudine tollente omne dubium,confeſtim annectis expoſitionem noni cap. decreti de iuſtificatione. Quod cum totũ apertiſsimè cõtra te faciat, poſtremam tu tamẽ particulã aſſumis tuo iudicio exponendã. Hanc prius videamus: deinceps adnotabo,verba quę tu prętermiſiſti. In calce cap. ſic habet decretũ, Expoſitio decreti.

,, Sicut nemo pius de Dei miſericordia, De Chriſti merito, dé-
,, que ſacramentorum virtute & efficacia dubitare debet, ſic
,, quilibet, dum ſeipſum, ſuámque propriam infirmitatem, &
,, indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare & timere poteſt. Hactenus (inquis) nihil eſt in controuerſia apud catholicos. Ego verò oſtendam opinionem tuam huic particu-
,, læ aduerſari. Sed adiectum eſt, inquis, cũ nullus ſcire valeat
,, certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiã Dei eſſe conſecutum. Et quia tu ab hoc poſtremo membro orſus es, tuum ipſius ſequamur ordinem. Atqui imprimis expoſitionis gratia arguendo percontaris: cum multi ex priuilegio talem habuerint certitudinem, vt beata virgo, & alij ſanctiſsimi, cur non fuerint excepti. Omnes proculdubio prętet te vnum reſpõdebunt, nulla fuiſſe opus exceptione: eo, quòd per ſe eſſet notiſsima, talis in Deo poteſtas. Quinimo in ſacra pagina expreſſe haberi huiuſmodi reuelationis priuilegia, vt, Aue gratia plena: dominus tecum. Et de Magd. Remiſſa ſunt ei peccata multa, & alia id genus. Syno. autem tantum diffiniuit illa, de quibus dubium aliquod eſſe poteſt: de priuilegio autem nemo poteſt dubitare. Tu autem, vt tibi cõſulas, hac neſcio quibus rationibus reiecta reſponſione, quæ omnium fuit mens patrum, nouam, atque inauditam commentus es. Videlicet, Synodum non meminiſſe eorum priuilegiorum, neque opus fuiſſe, propterea quòd eiuſmodi fides peculiaris ex priuilegio non eſt fides, cui non poteſt ſubeſſe falſum. Eo quòd eſt de re contingenti. Quare licet ſanctus, cui ſit talis reuelatio, non fallatur, poſſet tamen falli. Cũ ergo Synod. cenſet neminem poſſe eſſe certum ſuæ gratiæ, fide, cui non poteſt ſubeſſe falſum, decretum, inquis, non attingit illos. Atque hoc tibi reſponſum pręparaſti, vt ſimiliter reſpõderes de tua peculiari fide, quam aſſeris habere poſſe vnumquemlibet iuſtificatum lege communi: ſcilicet, quòd non excluditur per verba Synodi. At verò nemini vnquam fidem ſacies huius tui conficti reſponſi. Quis enim dubitet, quin S. Synod. palam deneget omnem fidem, quæ omnem abigit cõtrariam opinionem? Per hoc enim quod ait, Cui non poteſt ſubeſſe falſum, non deſignat (vt ſupra exponebamus) neceſ-
ſitatem

Cõmentũ Cathar.

Reprobatio, Cui non poteſt ſub eſſe falſũ.

ſitatem propoſitionis, ſed talem fidem, per quam certus ſit aſſentiens, quod non ſit poſsibile, ſe, dum per eam aſſentit, decipi: quod eſt dicere fidem remouentem omne dubium. Eo modo quo fides diuina, quãdo ſcilicet cõſtat reuelationẽ eſſe Dei, certiſsima eſt. Ob idq; illic non inſinuatur, vel permittitur, vt tu putas, alia fides, cui licet poſsit ſubeſſe falſum, certiſsimũ nihilominus faciat de præſenti credentẽ. Quinimo illa particula eſt definitiua, & expreſsiua rationis verę fide. Ac ſi dixiſſet. Quod nemo poteſt eſſe certus lege communi (de hac enim erat quæſtio) ſe eſſe in gratia, certitudine fidei catholicæ, aut fidei æqualis in effectu. Illa enim ſola eſt fides, cui non poteſt ſubeſſe falſum. Alias ſi tantum voluit negare certitudinem fidei catholicę, quare non ita expreſsit? facilius enim erat dicere, fidei catholicę, ſed quia non ſolum illa excludebatur, verum omnis, quæ veram, legitimámque haberet rationem fidei, vſi ſunt patres illa periphraſi, cui nõ poteſt ſubeſſe falſum, ad explicãdam fidei veram, propriámque rationem. Cui veriſsimo ſenſui non cohæret tua opinio. Sed quid laboro in expoſitione verborum decreti? Nónne per ſeipſa ludiciſsima ſunt? Cum enim cauſam, cur quilibet iuſtus formidare, & timere poteſt, hanc ſubiicit, quod nullus ſcire valet certitudine fidei, cui nõ poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum, manifeſtiſsime excludit omnem aſſenſum fidei, quæ aduerſatur formidini & timori: tu autem adeo certum aſſeris aſſenſum, vt omnem pellat dubietatem, & formidinem, & amorem de præſenti, ille ergo expreſſe damnatus eſt. Ob idq; vbicũque in tuis tractatibus de me conquereris, quod nunquam dixeris quempiam eſſe certum ſuę gratię, fide, cui non poteſt ſubeſſe falſum, reſpõſum iam tibi puta. Hoc enim quod ais, fide tollente omnem dubietatem, idem eſt in virtute, quod fide cui nõ poteſt ſubeſſe faſum id eſt qua certus eſt, qui ita aſſentitur, nõ poſſe tali fide decipi. ¶ Retrocedamus autem ad præcedens membrũ textus, de quo pater Reuerẽ. nullam agnoſcis cõtrouerſiam inter catholicos. Illud enim in primis lętãter, quaſi à te pugnãs, legis, videlicet, cautiſsime S. Synodũ pronunciaſſe, quod quilibet, dum ſeipſum, &c. de ſua gratia formidare, & Annotatio Catharini.

timere poteſt. Non enim ais,dixit, formidare debet,ſed,poteſt. Et tamen ſi teſtimoniũ ſpiritusſanċti lege cõmuni non abſtergit omnem dubitationẽ, dicendum fuiſſet,inquis,formidare debet. Vt homines obligarẽtur ſemper eſſe in metu. Antea vero quam ad tuum ego, debet, reſpondeam, ad noſtrum tu precor, poteſt, reſponde. Tantũdem enim eſt, poteſt,quantum iure,& licite poteſt. Reſumo ergo argumentũ ſupra factum ex conceſsione tua, quinimo ex veritate ipſa. Teſtimonium lege cõmuni ſpiritusſanċti omnibus adeſt iuſtis. Si autem,vt tu cenſes,tale teſtimonium vbique validum eſſe ad omnem conuellendam formidinem,nemini iuſto licet dubitare ſe eſſe in gratia. Attamen S. Synodus, Pius,inquit, (& dubio procul de omni pio intelligit, lege cõmuni) formidare,& timere poteſt. Quare neq; hæc particula abſq; controuerſia eſt,ſi in tua perſiſtis opinione, ſanè, quæ illi reluċtatur, eſt autem ſentẽtia Synodi citra cõtrouerſiam vera: eſt ergo opinio tua citra controuerſiã falſa. Haud tamen adiecit Synodus,formidare,& timere debet: ꝓpterea quod poteſt quis ad tantã gratiã peruenire, vt modo,& more humano loquẽdi,aut nullã,aut certè tenuiſsimã dubitationem habeat ſuę ſalutis,ſed ſit ſedato,pacatóq; animo: vti viris heroica virtute progreſsis vſu venit. Et hoc eſt,quod ait Aug. Perfeċta charitas foras mittit timorem. Sed repetamus,ſi placet,

Textus decreti.

" ab initio verba decreti,quę ſunt hęc, Quãuis autẽ neceſſariũ
" ſit credere, neq; remitti,neq; remiſſa vnq̃ fuiſſe peccata, niſi
" gratis diuina miſericordia,propter Chriſtũ, nemini tamẽ fi-
" duciã, & certitudinẽ remiſsionis peccatorũ ſuorũ iaċtãti, &
" in ea ſola quieſcenti,peccata dimitti, vel dimiſsa eſſe dicen-
" dũ eſt, Cum apud hæreticos,& ſchiſmaticos poſsit eſſe,imo
" noſtra tẽpeſtate ſit, & magna contra eccleſiã catholicã con-
" tentione prędicetur: vana hæc,& ab omni pietate remota fi-
" ducia. Perſpice pater oculatiſsime rationẽ decreti. Vbi non modo opinio tua,ſed ratio ipſa eliditur. Ais enim lege communi poſſe hominem, qui examinat conſcientiam, perpenditque circunſtantias omnes ingenitæ charitatis, certiſsimã habere fidem omni procul dubio,ſe eſſe in gratia. Cõtra vero Synod. id denegat. Cũ apud hæreticos,inquit,& ſchiſmaticos

ticos,(porro ſimilibus coniecturis deceptos)poſsit eſſe.Non inquam ſimilibus ex parte cauſæ(nam verę coniecturę à ſpiritusſancto ſunt, falſæ vero à Satana) ſed ſimilibus: quia angelus Satanæ transfigurat ſe in angelum lucis. Nullus ergo certus eſſe poteſt lege cõmuni certitudine tua pater optime. Et ſequitur in decreto,Sed neque illud aſſerendum eſt,oportere eos,qui vere iuſtificati ſunt,abſque vlla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere ſe eſſe iuſtificatos,neminémque à peccatis abſolui,ac iuſtificari,niſi eum,qui certo,& firmiſsime credat ſe abſolutum,& iuſtificatum eſſe. Quidnam euidẽtius contra te proferri potuit? Ais tu, Cum primũ quis iuſtificatur,teſtimonio ſpiritusſancti,fieri certum ſuæ gratię (ſi diligenter expendat circunſtantias) certitudine tollente omnem dubitationem. Nõ curemus,an ſit catholica, nécne, poſsítq; illi ſubeſſe falſum,nécne:ais tamẽ abſq; vlla omnino dubitatione de præſenti iuſtum ſtatim eſſe certum. Quibus formaliter verbis contradicit Synod. ſcilicet non eſse aſserendum, oportere eos, qui vere iuſtificati ſunt abſque vlla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere ſe eſse iuſtificatos. Fateor hoc pronũciaſse aduerſus Proteſtantes,ſed tamen generaliter cõdemnatur certitudinis dogma, ſiue talis certitudo dicatur ſolum dependere ex fide, vt illi aiunt, ſiue etiam ex diſpoſitione noſtra, cuius habeatur certa fides, vt tu dicis. Hac ergo de cauſa propoſui in principio te in eadem hærere ſalebra, quam S. Synodus condemnauit. Teſtis mihi eſt Deus, nullam me tibi conſulto obiecisſe calumniam: an vero mea fuerit ignorantia, aliorum eſto iudicium. Mitto ſigillatim reſpondere ad exempla, & rationes, quæ in hanc tuam cauſam conglomeras: Sane arbitratus, quod qui hanc noſtram legerint apologiam facillime iudicabunt, quàm extra chorum, quod aiunt, ſaltes. ¶Illud tamen ſilenter præterire non poſſum, quod ferme in calce ex aliis verbis concilij conficis argumentum. Eſt canon vigeſimusſextus, Si quis dixerit, iuſtum non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & ſperare æternam retributionem à Deo, per eius miſericordiam,& Ieſu Chriſti meritum:ſi bene agendo,& diuina man-

Textus decreti.

Hæret in eadem ſalebra.

Canon 26.

data cuſtodiendo, vſque in finem perſeuerauerit, Anathema ſit. Ex hinc tu inſtruis argumentum. Vult ergo inquis manifeſte canon iuſtos ſpecialiter teneri ad ſperandum pro bonis operibus: iuſti igitur obligãtur ad hoc. Et addis, Quod ſi nemo ſe iuſtum eſſe poteſt noſſe, nullus conſequenter poteſt ſcire de ſuis operib⁹ an bona ſint, hoc eſt, meritoria vitæ ęternæ. Quod ſi ita eſt, profecto nullus tenebitur ad hoc ſpei ſuæ præceptũ, quod peculiariter reſpicit iuſtos. Et quidem mihi hæc ſequela videtur manifeſta. Hactenus tu, multáq; ſequenter adhibes ad confirmãdum quod S. Synodus peculiare iuſtis poſuerit præceptum ſpei. Quare nõ ſufficit, inquis, quod probabiliter ſe iuſtum eſſe agnoſcat, ſed quod certiſsima fide id teneat. Fateor perquam Reue. pater dum legẽdo in hunc locum incidi, libellus mihi è manibus cecidit. Quid enim aio? cum hoc Reu. patre verba prodigã: quippe cui adeo placuerit ſua hæc fidei certitudo, vt in eius gratiam, talia fuerit meditatus. Nẽpe, quod ſancta Synodus peculiari lege obligauerit iuſtos ſperare, pręter diuinum pręceptum ſpei, quod omnibus eſt Chriſtianis in vniuerſum poſitum. Te etenim ſciſcitor optime præſul, vis S. Synodum aliquod præceptum humanum præſcribere iuſtis de ſpe habenda, præter diuinũ? Cuinam talis rei fidem facies? Eccleſia enim in huiuſmodi potiſsimum præceptis de virtutibus theologicis, nihil aliud vnquam cogitauit, quàm ius explicare diuinum. Pręceptum autem ſpei, ſicut fidei, & charitatis, nunquid, perinde ac decalogus, omnibus Chriſtianis præſcriptum eſt? Num peccator, ſicuti credere in deum, ipſumque amare, ita & in ipſum ſperare non tenetur, quemadmodum & iuſtus? Non quidem ſperare, quod pertinax mali vitam poſsit conſequi ęternam. Sed volo dicere, quod eodem præcepto tenetur ſperare peccator gratiam Dei, & quod per ſua opera auxilio præeunte diuino conſequetur vitam æternã, quo & ipſe iuſtus. An vero ſuſpicaris melioris eſſe hac parte cõditionis peccatorem, quàm iuſtum, vt propterea quod ſit in peccato, eximatur ab hac obligatione? Fateor equidẽ, quod fiducia creſcit ex operibus, ſed quod nouum ſit præceptũ ſpei in aliquibus Chriſtianis, quod non ſit in cunctis, nouum eſt in Eccleſia Dei.

Inopinabilis opinio Catharini.

Quod

Quod autē S. Synodus definire voluit, quinimo aperte definiuit, eſt, quod quilibet tenetur ſperare, quod ſi iuſtus fuerit, & perſeuerauerit, per bona opera, præuia gratia, conſequetur æterna præmia. Ita vt obligatio ad omnes indiſcriminatim ſpectet: actus vero ſpei feratur in totam hypoteſim, ſi bene egerit perſeueranter. Sicut dictum eſt Cayn: Si bene egeris, recipies, &c. Tametſi forſan, illic S. Synodus nihil meminit de præcepto: Sed quia Lutherani dicunt opera iuſti non eſſe meritoria vitæ æternæ, ait, Siquis iuſtos non debere, &c. Sed alia etiámnum ratione pater Reuer. de his te verbis conuenio. Cenſes enim omnem iuſtum teneri ſingulari præcepto ſpei, quod tamen niſi certitudine fidei excludente omnem dubietatem, explere nequit. Tenetur ergo ſecundū te omnis iuſtus certitudinem habere ſuæ gratiæ. Porro autem, an hęc tua concluſio apertiſsime repugnet verbis capituli noni, vbi habetur, quod non oportet eos, qui vere iuſtificati ſunt, abſque vlla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere ſe eſſe iuſtificatos, & rurſus, quod pius homo de ſua gratia formidare, & timere poteſt, tu videris. Agnoſce ergo ad ſpem habendam non ſolum ſatis eſſe iuſtis, & piis fidem habere, more à nobis expoſito, ſe eſſe in gratia, ſed ſatis eſſe omnibus fide catholica credere per Deum non ſtare, quominus vniuerſis gratiam, viréſque ſuppeditet ad ſua ſeruanda præcepta, quorum obſeruantia, eadem fide tenemur æternam agi felicitatem.

Senſus Synodi.

Redargutio ſecunda.

Quo ad 2. tractatum reſpondetur. *Cap. 5.*

Tractatus autem ſecundus eſt, quo me propriè laceſsis, laceras, arguis, atq; redarguis. Cui titulum facis, Defenſio catholicorum, qui pro poſsibili certitudine præſentis gratiæ diſſeruerūt. Non tamen opus tibi fuerat omnes defendere. Nam plerique multi aliter iam ſentiunt, quàm tu. Imo neſcio quiſnam tecum alius perſiſtat. Statim autem in nuncupatoria epiſtola ad patres ais poſt abſolutam ſuperiorem interpretationem decreti delatum eſſe ad te librum amici ac fratris in Domino chariſsimi, me nominans, in quo multa ſunt, ais, quæ non probas, & merito à doctis, & peritis in ſacris literis, minime probanda

exiſtimas: Vel non me amicum chariſsimum appellaſſes, vel non me continuo vſque adeo gratis deieciſſes. At ſic ſoles amicos. ¶Sequitur in tua epoſtola, Illud tamen plurimum, ac meritiſsimo diſpicuit, quod in quæſtione de poſsibili certitudine gratiæ, ea nos defendiſſe teſtatur (ego ſcilicet) quæ non ſolum à mente, & cogitatione noſtra ſemper fuerunt aliena, verumetiam his è diametro aduerſa, quæ nos, & verbis perſpicuis pronunciauimus, & coram vobis etiam ſcriptis recitauimus. vt video, de te ſolo loqueris: ſed an de te & ſodalibus tuis loquaris, parum refert. Quomodo autem nihil vobis impoſuerim, ſed quæ diu defendebatis, & tu etiam Reuer. pater mordicus retines, ſtatim aperiam inter tractandum titulum quæſtionis meæ, quem tu vrgendo refricas. Quod autem ſubdis me teipſum ſuppreſſo nomine petere in illa diſputatione, nihil minus credas. Diſputabam enim in genere contra illos, qui illam opinionem tutauerant, ad explicandas rationes Synodi. Neque tui, ſi qua Chriſtiano fides, memineram: Neque vero cogitare poteram, quod aliquis amplius ex catholicis poſt ſanctum decretum concilij in me reſurgeret. Tametſi imprecatus ſum, quod vtinã iam nemo in illa opinione perſiſteret. Repetis rurſum mirifice nos (te ſcilicet & me) conuenire de quæſtione definita per Synodum. Quare doles, quod non tibi licuit librum noſtrũ videre antequam imprimeretur, vt intelligerem nihil aliud ſentire quàm ego ſentio. Ad quod ego reſpõdeo, adeo inter nos diſconuenire, vt quantum ex tuis modo ſcriptis cõiicio, licet tecum rem contuliſſem, nihilo magis conueniſſet. Verba autẽ hæc, verba ſunt penitus. ¶Ad apologiã ergo tuam, vt veniamus, hanc ſtatim auſpicaris à proteſtatione. Proteſtor enim inquis, cum operoſum nimis, & oneroſum eſſet valde, taxare cuncta, quæ me offendunt in illo lib. non reliqua me probare, quæ non reprehendo. Bone Deus quantum exiſtebat periculi, ſi omnia probaſſes, quandoquidem tam ſanctam duxeris proteſtationem præmittere. Quid ſi cuncta reprobaſſes? An ideo labefactata omnis eſſet authoritas libelli mei? Ita tu ſolus tecum reputas. Mihi vero nullam inde inieciſſes curam contra proteſtandi. Miſsi quidem lib.

Proteſtatio Catharini.

lib. ad Illuſ. ac Reuer. Legatos: qui affirmant nihil inibi inueniſſe, quod non caſtam, integram, Chriſtianámque doctrinam redoleat. Verba ſunt in forma vnius illorum, Tui autem non item fui memor, qui ſubſcriberes. Tametſi non ſum vſque adeo ſtupidus, qui non intelligam, quàm poſsint multa ex meis reprehendi. Potiſsimum, quod neque mihi aliorum vniuerſa probata eſſe potuerint. Neque illorum quidem, quorum non ſum dignus corrigiam calceamenti ſoluere. ¶ Subiungis non paruum me præbere ſcandalum cum dixerim, certamen nobis eſſe cum catholicis, & adhuc manere. Nam dixi, Certamen exiſtit: cum re iam (inquis) definita per Synodum, debuiſſem dicere, Extitit: quaſi iam nulla ſit quæſtio. Potuiſſem reſpondere, quod ſincere, & forſan nimium ſecure vſus ſum verbo præſentis, quod eſt diſputantium. Et prętera, quod cum proteſtantibus, qui nondum obediũt concilio, adhuc exiſtit quæſtio. Sed vt videas quemadmodum iis, qui ignem gladio ſuffodiunt, nonnunquam ſcintilla exilit in faciem, iterum aio nunc tecum, qui catholicus es, certamen exiſtere. Quare tu es domine epiſcope, qui ſcandalum, omnium iuditio dederis. Nam dicere, quod in concilio diſputabatur, contra quàm eſt diffinitum, atqui id dicere decreti explicandi cauſa, nullum erat ſcandalum: ſed laus egregia S. Synodi, libere permittentis vniuerſis ſua proferre iuditia, ex quibus veritas erueretur. Tu autem, qui vt tua retineas placita, obuiam impreſſus exis catholicis, tu es qui ſcandalum, & offendiculum obiicis. ¶ Videamus enim titulum quæſtionis, de qua aſſeris nihil inter nos differre. verba mea ſunt hæc. Quæſtio ergo eſt, vtrum valeat homo citra ſpeciale reuelationis priuilegium de cõmuni lege habere tãtam certitudinem, ſe eſſe in gratia, quanta eſt fides catholica. Et infra. Sola ergo conſtituitur quæſtio de certitudine fidei catholicæ, illiúſve ſimili. Tu contendis nunquam ſub tali titulo fuiſſe agitatam quęſtionem inter catholicos. Ego vero nũquam interſui in cõgregatione theologorũ, ſed aio meipſum te præſente in cõgregatione Synodi cum de hac re dicerẽ, ſic quæſtionẽ explicuiſſe. Et quãdo nõ fuiſſet ſub hoc formaliter titulo diſcuſſa, tamẽ ſenſus ipſe

Legatorũ approbatio.

Exiſtit quæſtio.

Scãdalũ.

Titulus quæſtionis.

quem tu etiam nunc perſiſtis defendere, ad hæc verba explicatus palàm reducitur. Repetam ergo quod paulò ante dixeram: Voculæ iſtæ, tanta, & ſimilis, ſunt quę à te ſiniſtre intellectæ (Si mihi colendiſsime pater ignoſcis) te fallũt. Ego enĩ iuxta duos quæſtionis ſenſus duas poſui in quæſtione particulas: primam contra Lutheranos, An ſcilicet fide catholica poſsimus eſſe certi noſtræ gratiæ: alterã pro catholicis: Nempe vtrum poſsimus tanta vel ſimili certitudine, vt eſt catholica. Neque vero intelligebam de quantitate aut ſimilitudine in extẽſione, hoc eſt, quæ ad omnia per eccleſiam propoſita pateret vniuerſitate cunctos obligandi: quod ſonat catholica. In hoc enim bene video, nullum eſſe diſcrimen inter catholicos, id ipſum cunctis negantibus. Neque opus erat huius meminiſſe ſenſus, Sed vtrum ſimili certitudine vel tanta in hoc effectu, qui ſimilimus eſt effectui fidei catholicæ, atq; adeo tantus, quod eſt, tollere omnino & expungere omne dubium, poſsit quis eſſe certus adeptæ gratiæ. Id quod ego tantũ agnoſco, vbi eſt ſpeciale priuilegium: tu autem in omnibus iuſtis iure communi per tuas illas circunſtãtias ex interno lumine. Quid ergo me de hac re gratis obtundis mi pater? nunquid quod de hoc puncto ſteterit diutiſsime controuerſia negare tu potes, qui eandem ſuſtinere pertendis? At non debuit inquis, hæc appellari æqua ſimiliſve catholicæ. Tu non ita appelles, qui veram fidei rationem, ſi non ignoras, diſsimulas. Fides enim propriè, nulla eſt, niſi quæ modo expoſito æquatur catholicæ. Quod ſi in huiuſmodi diſciplinis theologiæ ancillatricibus, tibi vnquam vacaſſet ſcholaſtice verſari, nunquam hoc nobis exhibuiſſes negocium. Ariſt. 6. Ethi. ex eo non colocauit fidem inter virtutis habitus, quòd nulla eſt humana, quæ lineã tranſcendat opinionis. Et ideo exprimi nequit vera ratio fidei, quam ipſe ignorauit, tollentis omnem dubitationem, niſi per hoc quod ſit catholicæ ſimilis. Itaque inter fidem moralem, ſeu humanam, & catholicam, vel illi ſimilem, nullum eſt mediũ apud theologos, qui hoc nomine digni ſint. Nihil vero vnius Bachonis authoritati detractum volo, vtcunque hic fuerit allucinatus. Cõcludit enim (quæ tibi probatiſsima eſt collectio)

Tanta & ſimilis.

Fides propriè.

Ioan. Bacho.

ex vna propoſitione de fide, & altera, quæ nõ eſt de fide, con cluſionem, tãquam de fide, hoc ſyllogiſmo: Quicunque baptizatur, recipit gratiam: ego baptizor: ergo recipio gratiã. Haud conſiderans concluſionem ſequi debiliorem partem. Quod in analyticis per ſe notiſsimum eſt axioma. Nam ſi propter quod vnumquodq; eſt tale, (vt ait philoſo.) illud eſt magis, vbi vtraque præmiſſa neceſſaria eſt illationi, non poteſt concluſio certior fieri debiliori præmiſſarum. Quod autem lege communi nullus habeat fidem ſe eſſe baptizatum, firmiorem, quàm quæ eſt moralis, euidẽtiſsimum eſt. Seu de illis loquamur, qui infantes baptizati ſunt, ſeu de adultis, quibus non certiſsime conſtat baptizantis intentio: quæ neceſſaria plane eſt, vbi non adeſt in baptizato ſufficiens contritio, & diſpoſitio, quæ ſufficeret ſine ſacramẽto. De qua tamen diſpoſitione non poteſt haberi maior certitudo, quam coniecturabis. Et hæc de quæſtionis titulo. ¶ Perſiſtis exinde contendere in corroborationem tuæ concluſionis, quod homo ex lumine fidei non ſolum poteſt credere ea quæ ab eccleſia determinata ſunt, vt credantur, verum extendi eius lumen ad ea etiam quæ ſunt in facti contingẽtia. Id quod quibus auribus fuerit exceptum in congregatione theologorũ, diſsimulaui ego in tractatu meo: propterea, quod qui illud protulit, eſt certe catholicus, religionis doctus, & mihi chariſsimus, qui illud optimo zelo dixit: licet aliqui crediderint ſuggeſtionem fuiſſe tuam. Satis autẽ exiſtimo à me eſſe refutatũ. Et quia nihil mihi reſpondes, nihil replico. Niſi quod pręterquam quod Lutheranis vehementer fauet opinio tua, proprium fidei obiectum ſunt penitus res ſperandæ, vt ait Paulus ſcilicet ea quæ eccleſia proponit eſſe diuinitus reuelata. Vnde S. Thomas, & theologi, binam ponunt virtutem diuinam neceſſariam generandæ in nobis fidei (nihil enim loquimur de modo, quo prophetis & apoſtolis fuit facta reuelatio). Hæc autem duo ſunt internus luminis motus, & item autoritas eccleſiæ proponentis, hæc eſſe reuelata. Nam alias, quam certitudinem haberent Chriſtiani, hoc, illúdve eſſe reuelatum à Deo? Loquor citra ſpeciale priuilegium. At

S. Thom.

At vero mirabilis eſt eloquentia tua. Ais enim hoc tuum aſſertum nulla opus habere diſputatione, aut reſponſione: quoniam id negare, eſt contra euidentiſsimas ſcripturas. Poſt hanc autem hyperbolem, nullam profers ſcripturam: ſanè, quæ omnes tibi reclamaſſent: Sed ſubdis teſtimonium Auguſtini & S. Thomæ, dicentium quod ipſo lumine fidei poteſt homo certo noſcere ſe habere fidem infuſam. Quod ſcilicet non eſt propoſitum ab eccleſia. In primis falciſsime citas authores. Illud enim, quod ais, infuſam, tu illis imponis. Auguſt. nanque & Thomas ſolum dicunt, quod poteſt quis videre ſe credere, ſi credit: & non credere, ſi non credit. Vbi non de habitu, ſed de actu eſt ſermo. Haud enim ſomniauit vnquam Auguſt. quod quis videat habitum, infuſus ne ſcit, an acquiſitus. Imo bene dicit Scotus, quod habitus infuſi non videntur. Sed hoc tantum affirmant, quod cum quis credit, videt ſe credere: ſicut qui opinatur, videt ſe opinari, & qui eſt iratus, videt ſe iratum: & ſic de aliis actibus, vel affectionibus animæ. Hanc veruntamen euidentiam minime ſentit progigni à lumine fidei, ſed ex euidenti experientia. Nam quæ ſperamus (vt ait Paulus) & pari ratione, quæ credimus, non videmus. Eſt enim fides argumentum non apparentium. Vide quo te præcipitat iſta dialecticæ ignorantia, quam tu publice contemnendo confiteris perparum fuiſſe tibi curæ. Reſponde quæſo, vtrum ego videam Deum eſſe trinum? Non certe, ſed credo per fidem: niſi cum Paulo reſtricte dixeris, videre per ſpeculũ, & in enigmate. At vtrum video me credere, Deum eſſe trinum? Video profecto, atque id euidentiſsime. Non tamen video, per quam fidem credam, ſed fide teneo, quod per infuſam. Hoc eſt per diuinum motum. Ergo euidentia illa, de qua ait Auguſtinus, quod video me credere, ſi credo, non eſt à lumine fidei. Nam tantam habeo euidentiam me ſub aliquo dubio opinari, Pontificem ſuperſtitem Romæ, & Cæſarem Auguſtæ, quam me certo credere Deum eſſe trinum. Nota verba Auguſtini, Video me credere, ſi credo: & me non credere ſi non credo. An

Falſo citatur Auguſt.

Turcha,

Turcha, qui videt ſe non credere in Chriſtum, hoc videat lumine fidei? Non certè: ſed eſt euidentia illi naturalis, ſicut eſt mihi, me credere. Quomodo ergo applicare hoc poteris ad tuam contingentem propoſitionem, quod fides ingeneret tibi aſſenſum, te eſſe in gratia, tam firmum, vt omnem tollat dubitationem: ſicuti ſi eſſet ab eccleſia propoſitum? Aliud præterea rogo attendas, Nempe quemadmodum iam hic nobis ſuggeras, fidem catholicam, cuius obiectum proponit eccleſia, & cuius aſſenſum ait Auguſtinus à nobis videri, eandem inquam fidem eſſe, quæ facit illum tuum certum aſſenſum receptæ gratiæ. Cur ergo ita me acriter improperas, quod tibi impoſuerim, vbi dixi, tanta aut ſimili certitudine fidei, vt eſt catholica? Sed & illud potiſſimum, quis taceat? Citas ſanctum Thomam, prima ſecundæ, quæſtione centeſima duodecimâ, articulo quinto, ad ſecundum dicentem, quod poteſt homo certo noſcere ſe habere fidem: & tamen prudenter ſubtices ſuam explicationem, ne te lædat. Subdit enim quod propterea, quod certitudo pertinet ad intellectum, qui habet fidem, certus eſt ſe habere fidem (puta ſe credere) quouis id habitu fiat. Non eſt autem (inquit) ſimilis ratio de gratia, & charitate & aliis huiuſmodi, quæ perficiunt vim appetitiuam. Vbi expreſſe negat poſſe quempiam habere lege communi certitudinem gratiæ & charitatis. Id quod longe explicatiſsime edocet in enarratione Pauli, ſecundæ Corinthiorum vltimo, videlicet quod poſſumus certo ſcire Chriſtum habitare in nobis per fidem informem, haud tamen poſſumus certo ſcire habitare in nobis per fidem formatam, ſed hoc latius in libro noſtro. Alia minutiora quæ huc congeris, cum tua inſigni maledicentia, ſcilicet quod vos cum vituperio & ſcandalo diffamauerim, ad æquum lectorem, qui inter nos arbitretur, remitto, an forſan in ſuum refundantur authorem. ¶ Sed ad ea quatuor veniamus, de quibus ais nos conuenire. Primam fateor concordiam, ſcilicet quod nemo poteſt habere ſuæ gratiæ certitudinem fidei catholicæ, id eſt, vniuerſalis, Si modo intelligis, vti videris, in ſenſu Lutheranorum, dicentium, quod

Quatuor de quibus conueniatur.

illa fide quæ omnibus eſt in præcepto, nempe qua credimus promiſsiones Dei, veras eſſe, cum iuſtificamur, tum etiam certi efficimur iuſtitiæ noſtræ. Nam in alio ſenſu, etiam tuo, plurimum diſſentimus. Ais enim vt paulò ante adnotabam, quod eadem fides non ſe ſolum extendit ad ea quæ proponuntur ab eccleſia (quæ reuera eſt catholica) ſed ad ea quæ ſunt in facti contingentia, puta ad gignendum aſſenſum peculiaris gratiæ. Quod ego ſanctiſsime reprobo. Conuentum & inter nos ſecundo fuerit, quod certitudo propriæ gratiæ non ſit tanta ex parte obiecti, quanta fides catholica: quia huiuſmodi obiectum non proponitur ab eccleſia, tanquam reuelatum. Sed hoc nullatenus ad rem pertinebat. In illo vero in quod ais nos tertio conuenire, nimirum quod ambo eodem modo intelligamus decretum, Puta quod vbi ait, hominem non poſſe eſſe certum adeptæ gratiæ certitudine fidei, cui no poteſt ſubeſſe falſum, ſolum intelligitur de fide catholica: In hoc inquam ex diametro diſtamus. Ipſiſsimum enim quod tu ais, ego denego. Quoniam ſi concederem, viderer mihi palam negare decretum. Enimuero (quod paulo ſuperius adnotabam) cum. S. Synodus huic affirmationi, Quilibet ſuam infirmitatem reſpiciens de ſua gratia formidare, & timere poteſt, hanc è regione negationem, ceu cauſam, ſubiiciat, quoniam nullus ſcire valet certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſequutum, abſque vlla amphibologia, non ſolum de catholica fide, ſed de quacunque manifeſtiſsime loquitur, quæ contraia eſt formidini & timori. Vnde cum tua fides omnem tollat dubietatem, apertiſsime illic cõdemnatur. Hæc autẽ iam ſuperius explicatiſſima à nobis ſunt. Quocirca neque quarto, vt tu exiſtimas conuenimus, hominem ſcilicet certum eſſe poſſe ſuæ gratię. Tu enim id ſentis de certitudine tollente omnem dubietatem, acſi diuinitus nobis eſſet certo propoſitum id eſſe reuelatum à Deo: ego vero, & credo catholici omnes auſcultantes ſanctum decretum, id abnegamus. Sed ſolum cõcedimus certitudinẽ moralẽ modo à nobis ſupra latiſsime expoſito. Neq; tu aliud ex meis ſcriptis colligere valeres, ſi tuã iſtam atram

Non eodem modo intelligitur decretum.

atram bilim lecturus expueres. Hoc verumtamen ingenue fateor,& me à te eſſe admonitum gratias habeo. In ſeptimo enim noſtro argumento,capite decimo, referẽdo hæc verba Buceri,Fides facit hominem certum ſe eſſe in gratia, quãdo habetur per motum ſpiritus ſancti, ſubiunxi ego hanc conceſsionem,Ecquis hoc vnquam dubitare potuit? Vbi iam tu me deuictum exultãter clamitas. Sane qui perſpicuis verbis tuã tibi ſim opinionem elargitus. Fateor inquam ad cauendam huiuſmodi argutiam,cautius dixiſsem.Ecquis vnquam dubitare potuit,veriſsimũ eſse,quicquid à ſpiritu ſancto nobis fuerit ſuggeſtum?hęc enim fuerat mens mea:non autem quod vniuerſim eſset nobis certum,certitudine quam tu cogitas. Attamen potuiſses ex verbis proximè ſubiectis mentẽ meam deprehẽdere.Subnexa hæc enim à me ſunt verba,Sed tamen quando ille motus ſit à ſpiritu ſancto, de hoc dicimus non poſse haberi certitudinem fidei catholicæ. Vbi explicatiſsime ſignificaui,quod licet ad veritatẽ aſsenſus ſatis ſit inſtillari ab ſpiritu ſancto,tamen ad certitudinem,non ſufficit: ſed requiritur præterea nobis certo conſtare, idem reuelatũ eſse ab ſpiritu ſancto.Itaq; volui dicere,Ecquis hoc vnquam dubitare potuit, ſcilicet, quod fides facit hominem certũ, ſe eſse in gratia,quando fides habetur per motũ ſpiritusſancti, nobiſq; conſtat haberi ab ſpiritu ſancto? Hoc nanque totum ambit nomen fidei. Quare confeſtim ſubdidi quod teſtimonium ſpiritusſancti aliquando non eſt tam certum, quàm fides catholica:nempe quando non eſt certum, an teſtimoniũ ſit ſpiritusſancti. ¶ Abſit vt cuncta perſequar,quæ in me coaceruas argumẽta, & quas cõtradictiones ex meis dictis exprimere pergis,affatim oleo tuo interlitas: ne nauſeam aliis faciam,quam ego paſsus ſum,cum tuum prælegerem libellum. Etenim quum primum tuam allucinationem percepi, nempe quod meam intelligere mentem nolebas, vbi negabam poſse hominem agnoſcere ſuam gratiam tanta certitudine,quanta eſt in fide catholica, aut ſimili, neq; quando dicebam,poſse haberi certitudinem humanam (hoc eſt ciuiliter loquendo)reliqua omnia, quæ ex hac allucinatione pluſima deriuabas,veluti ingratum pharmacũ deuoraui. Qua-

propter cum illas radices denudauerim, ſatis arbitror ramoſam tuam arborē ſuccidiſse. Atqui omnes illos ſanctos Patres, Bernar. inquam, Chryſoſ. & reliquos, quorum me teſtimoniis premere putas, eam intelligo certitudinem aſtruere iuſtis ſuæ adeptæ gratiæ, quam homines humano, & ciuili more certitudinem, & ſecuritatem vocamus. Alias enim ſibiipſi contradicerēt. Quod abſit, vt cogitemus. Aiunt enim in aliis locis, quæ in noſtro tractatu retulimus, non poſſe de hoc haberi tantam, vt tu exiſtimas certitudinem. Niſi vbi loquūtur de ſpeciali priuilegio. Præterquam, quod ſæpe in hoc ſenſu efferunt teſtimonium diuinum, quod non poteſt fallere, ſicuti humanum. Quāuis enim mihi certiſsimo conſtaret ab homine emanaſſe teſtimonium cuiuſcunque rei, quantūcunque ille eſſet veraciſsimus, non eadem certitudine mihi cōſtaret, idem eſſe verum. Quando tamen mihi ſpiritusſanctus reuelat filium me eſſe Dei, ſi mihi conſtaret, teſtimoniū eſſe diuinum, haud quaq̄ dubitarem, verum eſſe. Et hoc eſt, quod ait Chryſoſt. vbi tu eum citas. His verbis, Quādo ſpiritus teſtatur, quænam relinquitur nobis ambiguitas? Quod ſi homo quiſpiā, vel angelus, &c. aut alia creata poteſtas aliquid promitteret, merito quiſpiā dubitaret: de illa autem ſuprema eſſentia quis dubitare poteſt? Hæc ille. Nihilominus iuxta hæc verba, vbi res non poteſt cognoſci niſi per reuelationem, nemini vnq̄ certius conſtabit, verum hoc eſſe, q̄ cū conſtiterit teſtimoniū eſſe ſpiritusſancti. Nam precor te Reuer. pater, vis ne patrum teſtimonia in hoc accerſere, vt hominibus perſuadeas, quod quicunque eſt in gratia, ſi diligenter explorauerit conſcientiā ſuam, abſque vlla prorſus dubitatione fiet certus ſuæ cum Deo amicitiæ? Quos putas homines inuenire, qui tibi fidem, contra quam in ſe ipſi experiuntur, præſtare poſsint? Reſpondebunt enim multi nihil mihi conſcius ſum, ſed nec in hoc iuſtificatus ſum. Quod ſi nō vis admittere hunc ſenſum Pauli, ꝓfecto nihilo ſecius, optimus etiam quiſq; reſpōdebit. Non habeo veriſsimilem rationem, cur maneat in me peccatum: tamem quod omnino ita ſim certus, vt ſine vllo prorſus metu nunc cōparerem in cōſpectu Dei, quomodo mihi perſuadebis, qui cōtra experior? Mit-

Ad teſtimonia ſāctorū patrum.

to

to alios minoris perfectionis:atque alios item recenter conuerſos. Vis negare experientiam ferme omnium de hac vita decedentium:quos vix poſſunt ſapientiſsimi homines ſecuros reddere, & abſque omni metu pacatos? Ad quid moror? iam enim ſupra de hac te re ad plebẽ concionatũ miſi. ¶Sed bone Deus quam nos vrges loco illo .1. Ioan.3. Chariſsimi ſi cor noſtrũ non reprehẽderit nos, fiduciã habemus à Deo. 1 Ioan.3. Ac ſi fiducia eſſe non poſſet ſine fide,tollente,modo tuo,omnem dubietatem. Vis ergo homines inchoãtes,qui licet ſint in charitate,non poſſunt tamen non titubare,vis inq̃ abſque fiducia eſſe? Peccant igitur omnes contra præceptum ſpei. At vero Chriſtiani non ita ſentiunt. Sed vbi nihil reprehẽderit cor noſtrum, illa fides, quæ modo à nobis expoſito, ſedat conſcientias noſtras, fiduciam in nobis ſufficit generare, & nutrire. ¶Sunt præter hæc nõnulla,ad quæ non poſſum non ſigillatim reſpondere. In primis, quod crebro me vrges, cur illa fides,quæ communi lege ab ſpirituſancto gignitur iuſtis, quod ſint in gratia, non ſit diuina? Iam ego identidem reſpõdi,quod ſi vis coarctare nomen,vt dicatur diuina ex parte cauſæ, nihil mea refert: tamen non eſt ſimpliciter diuina, ſed in modo retinet nomen moris humani, ex eo quod reuelatio nõ ſit ſimpliciter hoc more diuino: ſcilicet, vt omnino reueletur, quod illud teſtimonium ſit diuinum. Quod requiritur,vt funditus tollatur omnis dubitatio: ſed ad modum loquendi hominum facit nos certos. ¶Quod autem vehementer miraris, quod vocauerim fidem catholicam, illam,quæ peculiariter nonnullis ſanctis ex priuilegio ſit adeptæ gratiæ, non ex diuinis, ſed ex tuis miraculis eſt. Ego enim nihil miror, quod me torue legeris. Haud enim vnquam ego dixi, quod eſſet catholica, ſed tanta in certitudine. Cum enim quæſiſſem, an fide catholica, vel tanta poſſumus eſſe certi, id quantum ad ſecundam partem conceſsi de illa, quæ ſit ex priuilegio, ſiue ſit adeptæ gratiæ, ſiue obtinendæ victoriæ, ſiue rei alius cuiuſque. Tu autem non diſtinguis inter diuinam, & catholicam. Has enim ex priuilegio, diuinas ego ſentio (quod tu alio loco me calumniaris negare) & diuinas quidem, non tantum

Fides à ſpirituſãcto.

Fides ex priuileg.

ex parte cauſæ, vt eſt illa tua de lege communi, ſed ſimpliciter, quãtum ad modum etiam tollẽdi dubietatem. Quia, ſcilicet, tũc certo reuelatur teſtimoniũ eſſe diuinum. Haud veruntamen illas cẽſeo ſimpliciter catholicas, id eſt, vniuerſales. Quinimo cap. 11. arg. 3. explicatiſsime dixi, rationẽ obiecti fidei catholicæ tantũ extendi ad ea, quæ ab eccleſia omnibus propoſita ſunt ad credendum. Quales non ſunt peculiares illæ. Atqui quãdo obiectum fidei catholicæ aio illa penitus comprehendere, quę ab eccleſia ſunt propoſita, loquor nunc ſecũdum rei veritatem, quando ſcripta eſt fides. Quid ergo deflectis ad ea, quæ reuelabantur prophetis ante quam ſcriberentur? Haud enim nego quãdoque olim fuiſſe fidem citra ſcripturam, ſed iam tamen præſcripta nobis eſt. ¶ Colligis paulo inferius (de quo non dubitas) in hoc pendere fallaciam meam, quod cum audio ex Paulo teſtificari ſpiritum ſanctum ſpiritui noſtro, exiſtimo hoc teſtimonium pendere ab operibus noſtris. Haud equidem in hoc fallor optimè pater. Sed aio, quod ſpiritusſanctus teſtificatur hoc nobis, non ea certitudine, quæ tollat dubietatẽ: ſane qui nõ nobis certo reuelat, teſtimonium illud eſſe ſuum: ſicuti facit aliis ex priuilegio, ſed hoc reuelat ſuggerendo nobis bonũ propoſitum recte agendi, & mentis dulcedinem, atque alia id genus, ex quibus coniicere poſſumus ipſum habitare in nobis. Non tamen vſq; adeò certo vt tu exiſtimas. ¶ Prodis deinde in conſiderationem meam: qui certitudinem fidei, maiorem facio certitudine ſcientiæ: non diſtinguens cum S. Thoma, quod fides ſit certior in ſe, ſciẽtia vero, quo ad nos. Legiſſes lineã proximam S. Thomę, vbi docet, quod nihilominus ſimpliciter, & abſolute loquẽdo, fides certior eſt ſciẽtia. Adde, quod firmitas fidei (quæ nomine certitudinis nonnunquam deſignatur) maior eſt, eſſeq; debet, etiam in nobis, quàm ſciẽtiæ. Potius nãq; abnegare deberem id, cuius mihi videretur eſſe ſcientia, quàm quod docet fides. Reputaſſent enim philoſophi euidentem hanc illationem, abſq; vlla diſtinctione. Hæc eſſentia diuina eſt pater, & eadem eſt filius, ergo filius eſt pater. Quam nos tamen fide negamus. ¶ Pari me ratione ſubſannas, quod hanc propoſitionẽ, tanquã dignitatẽ, aſſumpſerim.

Fides catholica.

Fallacia.

Fides certior q̃ ſcientia.

rim. Ad ea quæ naturalia ſunt, nemo obligatur, opponēs mihi præcepta decalogi, quibus, licet ſint à iure naturali deriuata, nihilominus obligamur. Porro, ego nihil miror, quod nō tibi tam facile ſuccurrerit diſtinctio illa, quæ philoſophi eſt promptiſsima. Naturale enim vno modo id dicitur, ad quod habemus naturalem inclinationē: alio vero modo vt diſtinguitur contra liberū: vtpote, quod non eſt in noſtra poteſtate. Et quod de hoc ſecundo modo eſſet illic ſermo, luce clarius erat. Hæc autem minoris ſunt momenti. ¶ De illo vero in calce demum cum omnibus qui nos legerint, de te conqueror honorande pater, quàm me gratis in ſiniſtrum ſenſum traduxeris, quod ſcilicet contra ſcripturas & ſanctos Patres cōparauerim Martyrem hęreticum: martyri vero quantum ad plenitudinem cordis, & affectum charitatis, Ac ſi ego adeo fuerim mente alienatus, vt pſeudomartyri veram tribuerim charitatem: quæ eſt in legitimo. Nunquid hac de cauſa diſtixi de certitudine gratię ex parte obiecti, & ex parte ſubiecti? Quod ergo nos diximus, illud eſt penitus, quod manifeſtiſsimo, & irrefragabili experimēto vniuerſi norūt, qui hæreticos cōburi oculis conſpexerūt. Vidimus enim plurimos multo maiori alacritate feſtinare ad rogum, quàm aliquis forte chriſtianus in charitate iret dānatus à Turcis. An negare poteris, quin ille tam certus apud ſe ſit, támq; ſecurus (licet non tutus) ſe mori in gratia Dei, quam eſt quiſpiā forte ex chriſtianis exiſtētibus in charitate? Alias quomodo exuri ſe viuētem, & bulliēti oleo ſummergi tā exultabūdus gauderet? Illam ego voco certitudinē ex parte ſubiecti. Quid ergo ais me loqui cōtra ſcripturas, & cōtra Patres, qui ſolas hiſtorias rerum geſtarū refero? Aut quid tāquam per ſe notum ſupponis, quod nemo certus poteſt dici cuiuſque rei, quæ falſa ſit, niſi ſecundum ſcholaſticos, qui inerudite multa cōminiſcuntur? Ita enim tibi cōſultum putas ſi ſcholaſticos derideas. Nūquid & vulgo, & apud omnes ſapientes, non certus ille dicitur, qui ſecurus eſt, & abſq; vlla dubitatione aliquid credit? Illi hæretici iureiurando tibi affirmabunt, adeo ſe eſſe certos de ſuis erroribus, vt ſunt certi de fide catholica. Et quicquid de nomine ſit, illa experientia ſatis nobis eſt ad

Naturale biſariam

Certus.

conuincendum, nullam eſſe coniecturam, quæ ſufficiat abſtergere omnem dubitattionē, quod ſumus in gratia: quādoquidem illa, quæ maxima eſt, puta, quod animam quis ponat ſuam, non eſt irrefragabile teſtimonium charitatis. Porro autem, quod me negligentiæ inſimulas, non eſſe in calce libri noſtri bona fide impreſſum quintum decretū, nulla mea culpa fuit. Arripuit enim chalcographus, quod potuit exēplar, & me inſcio correctū eſt. Id quod ego cum hic Tridenti forſan vidi, ſtatim reficiēdum, reformandúmque curaui. Potiſſimū, quod in primo canone mēdoſe impreſſum erat. Creatus in gra. pro conſtitutus in gratia. Cæterum ais me profiteri, quod rem vniuerſam teneo, & docere ſimul poſſum hæreticos, & catholicos. Quam re vera inſolētiam meam neſcio vnde collegeris, niſi quod ſcripſi contra hæreticos, & deflexi nonnunquam à nonnullis opinionibus catholicorū. Hac tamen ratione quoſcunque poſsis ſcriptores de eodem crimine deferre: & ordine ſeruato euangelico, feſtucam de oculo fratris eiicere. Quod autē vbicūque in me acerbius obloqueris, hoc excuſas, quod acerbiora ego iactauerim in catholicos, id profecto tāto minus ferre poſſum, quāto maius malum eſt culpa, quàm pœna. Poſſum inquam, debeo ſaltē, iniuriam à quocūque pati: quod vero ego in libro meo cuipiā fecerim, nondum hactenus noui. Sane qui neque in proteſtātes quicquam amarulentiæ aut acerbitatis euomui. Tantum abeſt, vt catholicorum aliquem vel minimo verbo læſerim. Niſi hoc acerbitatem cenſes, quod quando non poteram in ſuas ſententias deſcendere, meam pro meo ingenio ſatagebam confirmare; propalādo quoque ſuarum peccatum. Nec vero modo, qualibuſcunq; in me verbis fueris inuectus, amplius irritaſti, quàm vt pro fide tibi catholica, próque expoſitione decreti, & (quod tu ais) gloria Synodi, reſponderem. Cæterum tui me ſemper habebis in Chriſto obſequentiſsimum, atque ideo ad iuſſa tua paratiorem, quàm litigandi tecum cupidum: quod mihi per te vtinam ſit ſemper liberum.

Vale.

DECRETVM DE PECCATO ORIGINALI SAcroſancti œcumenici concilij Tridentini, ſeßione quinta, uno Patrum conſenſu promulgatum.

PROLOGVS.

SAcroſancta œcumenica Tridentina Synodus, in ſpiritu ſancto legitime congregata præſidentibus nomine Sanctißimi domini noſtri Pauli, diuina prouidentia papæ 3. Reuerendiſſ. domini D. Ioanne Maria de monte, Epiſcopo Preneſtino, & Marcello Ceruino, tituli ſanctæ crucis in Hieruſalem preſbytero, & Reginaldo Polo tituli ſanctæ Mariæ in Coſmedin, Sãctæ Romanæ eccleſiæ cardinalibus, & apoſtolicis de latere legatis, Etſi opportet hæreſes eſſe, ut qui probati ſunt, manifeſti fiant, decet tamen, ut fides catholica, ſine qua impoßibile eſt placere Deo, extirpatis erroribus uniuerſis, in una ſynceritate integra, & illibata permaneat, quo per eam Eccleſia ſancta Dei de ſuis hoſtibus, à quibus nunquam non impetitur, glorioſißima triumphare poſsit. Cum igitur noſtris etiam temporibus, de peccato originali, & de illius remedio, quæ, uelut chriſtianæ noſtræ fidei fores, omnibus citra controuerſiam manifeſtißima eſſe debuerãt, ſerpens ille antiquus humani generis perpetuus hoſtis, noua certamina ſuſcitauerit, iam tandem ad reuocandos errantes, & nutantes confirmandos ſeſe accingens, indeque ſumens exordium, unde & morbus cœpit, ne populus chriſtianus omni uento doctrinæ circunferatur, ſacrarum ſcripturarum & ſanctorũ Patrum & probatorum conciliorũ teſtimonia, & ipſius catholicæ Eccleſiæ, iudicium & conſenſum ſecuta, hæc de ipſo peccato originali ſtatuit.

CANONES.

Si quis non confitetur primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiſo fuiſſet tranſgreſſus, ſtatim ſanctitatem & iuſtitiam, in qua [illegible] fuit, amiſiſſe, incurriſſeq́ue per offenſam huiuſmodi præuaricationis iram & indignationem Dei, atque adeo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captiuitatem ſub eius poteſtate, qui deinde mortis habuit imperium, hoc eſt diaboli, totúmque Adam, per illam præuaricationis offenſam, ſecundum corpus & animam in deterius commutatum fuiſſe, anathema ſit.

Si quis ſoli Adæ, præuaricationem ſuam, non aliis etiam & eius propagini aſſerit nocuiſſe, acceptam à Deo ſanctitatem, & iuſtitiam, quam perdidit, non nobis, ſed ſibi ſoli perdidiſſe, inquinatóque illo per inobediẽtiæ peccatum, mortem & pœnas corporis tantum in omne genus humanũ, & ſecundum cõmunem legem trãſfudiſſe, non autem & peccatum, cui pro pœna debebatur, utraque mors, corporis, uidelicet, & animæ, anathema ſit. Cum contradicat Apoſtolo dicenti, per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſit, in quo omnes peccauerunt.

3 Si quis morbũ huius originalis peccati, quod unum eſt, & in nobis, propagatione, non imitatione diffuſum reſidet, unicuique proprium, uel per humanæ naturæ uires, uel per aliud remedium aſſerit auferri, quàm per meritum unius domini noſtri Ieſu Chriſti qui Deo nos in ſanguine ſuo reconciliauit, Factus nobis ſanctificatio, iuſtitia, & redemptio: aut negat ipſum meritum nobis per fidem, & baptiſmi ſacramentum applicari anathema ſit. Huic enim omnes prophetæ teſtimonium perhibent remiſſionem peccatorum accipere per manum eius, omnes qui credunt in eum, neque aliud nomen eſſe ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Vnde illa uox, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, & illa, Quicunque baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.

4 Si quis paruulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, etiam ſi fuerint à baptizatis parentibus orti, aut dicit in remiſſionem quidem peccatorum eos baptizari, ſed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro neceſſe ſit expiari ad uitam æternam conſequendam, unde fit conſequens ut in eis forma baptiſmatis in remiſſionem peccatorum, non uera, ſed falſa intelligatur, anathema ſit. Quoniam non aliter intelligendum eſt, quod ait Apoſtol. per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt, niſi quemadmodum Eccleſia catholica, ubique deffuſa, ſemper intellexit. Propter hanc enim regulã fidei ex traditione apoſtolorum etiam paruuli, qui nihil peccatorum in ſemetipſis adhuc committere potuerunt, ideo in remiſſionem peccatorum ueraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerãt. Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Hanc fidei & ſanctorum Patrum normam imitando, hoc S. Synodus fatetur, ac declarat, in baptiſmate per Ieſu Chriſti gratiam, quàm confert & continet, non modo remitti reatum originalis peccati, ſed totum id auferri, quod ueram & propriam rationem peccati habet.

5 Si quis ergo per Ieſu Chriſti Domini noſtri gratiam, quæ in baptiſmate confertur, reatum originalis peccati, remitti negat: aut etiam aſſerit non tolli totum id, quod ueram, & propriam peccati rationem habet, ſed illud dicit tantum radi: aut non imputari, Anathema ſit. In renatis enim nihil odit Deus, quia nihil eſt damnationis iis, qui uere conſepulti ſunt cum Chriſto, per baptiſma in mortem, qui non ſecundum carnem ambulant, ſed ueterem hominem exuentes, & nouum, qui ſecũdum Deum creatus eſt, induentes: Innocentes, immaculati, puri, innoxii: ac Deo dilecti effecti ſunt, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ita ut nihil prorſus eos ab ingreſſu cœli remoretur. Manere autem in baptizatis concupiſcentiam, uel fomitem, hæc ſancta Synodus fatetur, & ſentit, quæ cum ad agonem relicta ſit, nocere non conſentientibus, & uiriliter per Chriſti Ieſu gratiam repugnantibus non ualet, quinimo, qui legitime certauerit, coronabitur. Hanc concupiſcentiam, quam aliquando Apoſtolus peccatum appellat: ſancta Synodus declarat, Eccleſiam catholicam nunquam intellexiſſe peccatum appellari, quod uerè, & propriè in renatis peccatum ſit, ſed quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat, Si quis autem contrarium ſenſerit, Anathema ſit.

DECRETVM DE IVSTIFICATIONE SACROſancti œcumenici Concilij Tridentini, in ſexta ſeßione, uno Patrum conſenſu promulgatum.

CVm hoc tempore non ſine multarum animarum iactura, & graui eccleſiasticæ unitatis detrimento, erronea quædam diſſeminata ſit de iustificatione doctrina, ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, Eccleſiæ tranquillitatem, & animarum ſalutem: Sacroſancta Oecumenia & generalis Tridentin. Synodus in ſpiritu ſancto legitime congregata, præſidentibus in ea nomine ſanctißimi in Christo patris, & domini noſtri, Domini Pauli diuina prouidentia Papæ tertij, Reueredıſſ. Dominis Dominis Ioanne maria Epiſcopo Preneſtino de Mõte, & Marcello Cerinno tituli ſanctæ Crucis in Hieruſalem preſbytero, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ cardinalib. & Apostolicis de latere legatis exponere intendit omnibus Chriſti fidelibus ueram ſanámque doctrinam ipſius iuſtificationis quam ſol iuſtitiæ Chriſtus Ieſus fidei noſtræ author, & conſumator docuit. Apoſtoli tradiderunt, & catholica Eccleſia Spiritu ſancto ſuggerente perpetuo retinuit: diſtrictius inhibendo, ne deinceps audeat quiſquam aliter credere, prædicare, aut docere quam præſenti decreto ſtatuitur, ac declaratur.

De naturæ, & legis ad iuſtificandos homines imbecillitate. Cap I

Primum declarat ſancta Synodus ad iuſtificationis doctrinam probe & ſyncere intelligendam oportere, ut unuſquiſque agnoſcat & fateatur, quod cum omnes homines in præuaricatione Adæ innocentiam perdidiſſent, facti immundi, & ut Apoſtolus inquit natura filij iræ, quemadmodum in decreto de peccato originali expoſuit, uſque adeo ſerui erant peccati, & ſub poteſtate diaboli & mortis, ut non modo gentes per uim naturæ, ſed ne Iudæi quidem per ipſam etiam literam legis Moyſi inde liberari, aut ſurgere poſſent, tametſi in eis liberum arbitrium, minime extinctum eſſet, uiribus licet attenuatum & inclinatum.

De diſpenſatione & myſterio aduentus Chriſti. Cap.II.

Quo factum eſt, ut cæleſtis pater, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis Chriſtum Ieſum filium ſuum & ante legem, & legis tempore, multis ſanctis Patribus declaratum, & promiſſum, cum uenit beata illa plenitudo temporis, ad homines miſerit, ut & Iudæos qui ſub lege erant redimeret & gẽtes quæ non ſectabantur iuſtitiam, iuſtitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent, hunc propoſuit Deus propiciatorem per fidem in ſanguine ipſius pro peccatis noſtris, non ſolum autem pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi.

Qui per Chriſtum iuſtificantur. Cap.III.

Verum & ſi ille pro omnibus mortuus eſt, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, ſed ij duntaxat, quibus meritum paßionis eius communicatur. Nam

ſicut re uera homines niſi ex ſemine Ade propagati naſcerentur, non naſcerentur iniuſti, cum ea propagatione per ipſum dum concipiuntur propriam iniuſtitiam contrahant: ita niſi in Chriſto renaſcerentur, unquam iuſtificarentur, cum ea renaſcentia per meritum paſſionis eius, gratia qua iuſti fiunt illis tribuatur: pro hoc beneficio Apoſtolus gratias nos ſemper agere hortatur patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine, & eripuit de poteſtate tenebrarum, tranſtulitque in regnum filij dilectionis ſuæ in quo habemus redemptionem, & remiſſionem peccatorum.

Inſinuatur deſcriptio iuſtificationis impij & motus eius in ſtatu gratiæ. Cap. IIII.

Quibus uerbis iuſtificationis impij deſcriptio inſinuatur, ut ſit tráſlatio ab eo ſtatu in quo homo naſcitur filius primi Adæ in ſtatum gratiæ, adoptionis filiorum Dei per ſecúdum Adam Ieſum Chriſtum ſaluatorem noſtrú. Quæ quidem tranſlatio poſt euangelium promulgatum ſine lauacro regenerationis, aut eius uoto fieri non poteſt, ſicut ſcriptum eſt, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto non poteſt introire in regnum Dei.

De neceſſitate præparationis ad Iuſtificationem in adultis & unde ſit, Cap. V.

Declarat præterea ipſius iuſtificationis exordium in Adultis à Dei per Chriſtum Ieſum præueniente gratia ſumendum eſſe, hoc eſt ab eius uocatione: qua nullis eorum exiſtentibus meritis uocantur, ut qui per peccata à Deo auerſi erant per eius excitantem, atque adiuuantem gratiam, ad conuertendum ſe ad ſuam ipſorum iuſtificationem eidem gratiæ liberè aſſentiendo, & cooperando, diſponantur ita, ut tangente Deo cor hominis per ſpiritusſancti illuminationem, neque homo ipſe nihil omnino agat, inſpirationem illam recipiens, quippe qui illam & abiicere poteſt, neque tamen ſine gratia Dei mouere, ſed ad iuſtitiam coram illo libera ſua uoluntate poſſit. Vnde in ſacris literis cum dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos, libertatis noſtræ admonemur, cum reſpondemus, Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Dei nos gratia præueniri confitemur.

Modus præparationis. Cap. VI.

Diſponuntur autem ad ipſam iuſtitiam dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes liberè mouentur in Deum, credentes uera eſſe, quæ diuinitus reuelata, & promiſſa ſunt. Atque illud imprimis à Deo iuſtificari impium per gratiam eius per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, & dum peccatores ſe eſſe intelligentes à diuinæ iuſtitiæ timore, quo utiliter concutiuntur ad conſiderandum Dei miſericordiam ſe cóuertendo in ſpem eriguntur fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore, illúmque tanquam omnis iuſtitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduerſus peccata, per odium aliquod, & deteſtationem, hoc eſt per eam pœnitentiam, quam ante baptiſmum agi oportet. Denique dum proponunt ſuſcipere baptiſmum, inchoare nouam uitam, & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptum eſt, Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit, &, confide fili, remittuntur tibi peccata

tua,

tua, & timor domini expellit peccatũ, & pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque ueſtrum in nomine Ieſu, in remiſſionem peccatorum ueſtrorum, & accipietis donum ſpirituſſancti. Et, euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpirituſſancti, docentes eos ſeruare quæcunque mandaui uobis. Denique præparate corda ueſtra Domino.

Quid ſit iuſtificatio impij, & quæ eius cauſæ. Cap. VII.

Hanc diſpoſitionem ſeu præparationem, iuſtificatio ipſa conſequitur, quæ non eſt ſola peccatorum remiſſio, ſed & ſanctificatio, & renouatio interioris hominis per uoluntariam ſuſceptionem gratiæ, & donorum, unde homo ex iniuſto fit iuſtus, & ex inimico amicus ut ſit hæres, ſecundum ſpem uitæ æternæ. Huius iuſtificationis cauſæ ſunt finalis quidem gloria Dei & Chriſti, ac uita æterna: efficiens uero miſericors Deus, qui gratuito abluit, & ſanctificat, ſignans, & ungens ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ. Meritoria autem dilectiſſimus unigenitus ſuus Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui cum eſſemus inimici propter nimiam charitatem, qua dilexit nos ſua ſanctiſſima paſſione in ligno Crucis nobis iuſtificationem meruit, & pro nobis Deo patri ſatisfecit: inſtrumentalis item ſacramentum baptiſmi quod eſt ſacramentum fidei, ſine qua nulli unquam contigit iuſtificatio. Demum unica formalis cauſa eſt iuſtitia Dei, non qua ipſe iuſtus eſt, ſed qua nos iuſtos facit: qua uidelicet ab eo donati renouamur ſpiritu mentis noſtræ, & non modo reputamur, ſed uere iuſti nominamur, & ſumus, iuſtitiam in nobis recipientes unuſquiſque ſecundũ ſuã menſurã, quam ſpirituſſanctus partitur ſingulis prout uult, & ſecundũ propriam cuiuſque diſpoſitionem, & cooperationem. Quanquam enim nemo poſſit eſſe iuſtus, niſi cui merita paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicãtur, id tamen in hac impij iuſtificatione fit dum eiuſdem ſanctiſſimæ paſſionis merito per Spiritum ſanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iuſtificantur, atque ipſis inhæret. Vnde in ipſa iuſtificatione, cum remiſſione peccatorum hæc omnia ſimul infuſa accipit homo per Ieſum Chriſtum, cui inſeritur, fidem, ſpem, & charitatẽ. Nam fides niſi ad eam ſpes accedat, & charitas, neque unit perfecte cum Chriſto, neque corporis eius uiuum membrum efficit. Qua ratione ueriſſime dicitur, fidem ſine operibus mortuam, & ocioſam eſſe, & in Chriſto Ieſu, neque circuncisionem aliquid ualere, neque præputium ſed fidem, quæ per charitatem operatur. Hanc fidem ante baptiſmi ſacramentum ex Apoſtolorum traditione, Cathecumini ab Eccleſia petunt, cum petunt fidem uitam æternam præſtantem, quam ſine ſpe & charitate fides præſtare non poteſt. Vnde & ſtatim uerbum Chriſti audiunt, ſi uis ad uitam ingredi ſerua mandata. Itaque ueram & chriſtianam iuſtitiam accipientes, eam ceu primam ſtolam pro illa quam Adam ſua inobedientia, ſibi & nobis perdidit, per Chriſtum Ieſum illis donatam, candidam, & immaculatam iubentur ſtatim renati conſeruare, ut eam perferant ante tribunal domini noſtri Ieſu Chriſti, & habeant uitam æternam.

Quomodo intelligatur impium per fidem & gratis iuſtificari. Cap. VIII.

Cum uero Apoſtolus dicit, iuſtificari hominem per fidem & gratis, ea uerba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ catholicæ conſenſus, tenuit & ex-

preſſit, ut ſcilicet per fidem, ideo iuſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius cōſortium peruenire. Gratis autem iuſtificari ideo dicamur, quia nihil eorum, quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promeretur: ſi enim eſt, iam non ex operibus, alioquin, ut idem Apoſtolus inquit, gratia iam non eſt gratia.

Contra inanem hæreticorum fiduciam. Cap. IX.

Quanuis autem neceſſarium ſit credere, neque remitti, neque remiſſa unquam fuiſſe peccata, niſi gratis diuina miſericordia, propter Chriſtum nemini tamē fiduciā, & certitudinem remiſsionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcenti peccata dimitti, uel dimiſſa eſſe dicendum eſt, cum apud hæreticos & ſchiſmaticos poſsit eſſe, imo noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam Catholicam contentione prædicetur, uana hæc & ab omni pietate remota fiducia, ſed neque illud aſſerendum eſt oportere eos, qui uerè iuſtificati ſunt, abſque ulla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere ſe eſſe iuſtificatos, neminémque à peccatis abſolui, ac iuſtificari, niſi eum qui certò & firmiſsimè credat ſe abſolutum & iuſtificatum eſſe, atque hac ſola fide, abſolutionem, & iuſtificationem perfici, quaſi qui hoc non credit de Dei promiſſis, déque mortis, & reſurrectionis Chriſti efficacia dubitet. Cum uelut nemo pius, de Dei miſericordia, de Chriſti merito, déque ſacramentorum uirtute, & efficacia dubitare debet ſic quilibet, dum ſeipſum, ſuámque propriam infirmitatem, & indiſpoſitionem reſpicit de ſua gratia formidare & timere poteſt. Cum nullus ſcire ualeat certitudine fidei cui non poteſt ſubeſſe falſum ſe gratiam Dei eſſe conſecutum.

De accepto iuſtificationis incremento. Cap. X.

Sic ergo iuſtificati, & amici Dei, ac domeſtici facti, euntes de uirtute in uirtutem renouantur (ut Apoſtolus inquit) de die in diem, hoc eſt mortificando membra carnis ſuæ, & exhibendo ea arma iuſtitiæ in ſanctificationem per obſeruationem mandatorum Dei, & Eccleſiæ in ipſa iuſtitia per Chriſti gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus creſcunt, atque magis iuſtificantur, ſicut ſcriptum eſt, Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc, & iterum, ne uerearis uſque ad mortem iuſtificari, & rurſus, Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Hoc uerò iuſtitiæ incrementum petit ſancta Eccleſia cum orat, Da nobis domine, fidei, ſpei, & charitatis augmentum.

De obſeruatione mandatorum Dei, déque illius neceſsitate & poſsibilitate. Cap. XI.

Nemo autem quantúmuis iuſtificatus, liberum ſe eſſe ab obſeruatione mandatorum putare debet. Nemo temeraria illa, & à patribus ſub anathemate prohibita uoce uti, Dei præcepta homini iuſtificato ad obſeruandū eſſe impoſsibilia: Nā deus impoſsibilia non iubet, ſed iubendo monet, & facere quod poſsis, & petere quod non poſsis, & adiuuat ut poſsis, cuius mādata, grauia non ſunt, cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue. Qui enim ſunt filij Dei, Chriſtum diligunt, qui autem diligunt eum (ut ipſemet teſtatur) ſeruant ſermones eius, quod utique, cum diuino auxilio præſtare poſſunt, licet enim in hac mortali uita, quantúmuis ſancti & iuſti, in leuia ſaltem, &

quotidiana,

quotidiana, quæ etiam uenialia dicuntur peccata, quandoque cadunt: non propterea deſinunt eſſe iuſti. Nam & iuſtorum illa uox eſt, & humilis, & uerax, dimitte nobis debita noſtra, quo fit ut iuſti ipſi eo magis ſe obligatos ad ambulandum in uia iuſtitiæ ſentire debeant, quo liberati iam à peccato ſerui autem facti Deo, ſobrie, iuſte, & pie uiuentes perficere poſſunt per Chriſtum Ieſum, per quem acceſſum habuerunt in gratiam iſtam. Deus nanque ſua gratia ſemel iuſtificatos non deſerit, niſi ab eis prius deſeratur, itaque nemo ſibi in ſola fide blandiri debet putans fide ſola ſe hæredem eſſe conſtitutum, hæreditatémque cõſecuturum, etiamſi Chriſto non compatiatur, ut & conglorificetur: nam & Chriſtus ipſe (ut inquit Apoſtolus) cum eſſet filius Dei, didicit ex his quæ paſſus eſt obediẽtiam, & conſumatus: factus eſt omnibus obtẽperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ. Propterea Apoſtolus ipſe monet iuſtificatos dicens, Neſcitis quod hi qui in ſtadio currunt omnes quidem currunt, ſed unus accipit brauium, ſic currite ut comprehendatis, ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum, ſic pugno, non quaſi aerem uerberans, ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim ipſe reprobus efficiar. Item princeps apoſtolorum Petrus, Satagite ut per bona opera certam ueſtram uocationem, & electionem faciatis. Hæc enim facientes non peccabitis aliquando: unde conſtat eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduerſari, qui dicunt iuſtum in omni bono opere ſaltem uenialiter peccare, aut (quod intolerabilius eſt) pœnas æternas mereri. Atque etiam eos qui ſtatuunt in omnibus operibus iuſtos peccare ſi in illis ſuam ipſorum ſocordiam excitando, & ſeſe ad currendum in ſtadio cohortando, cum hoc ut in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam, cum ſcriptum ſit. Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas propter retributionem, & de Moſe dicat Apoſtolus, quòd aſpiciebat in remunerationem.

Prædeſtinationis temerariam præſumptionem cauendam eſſe. Cap. XII.

Nemo quoque quamdiu in hac mortalitate uiuitur, de arcano diuinæ prædeſtinationis myſterio uſque adeò præſumere debet, ut certo ſtatuat ſe omnino eſſe in numero prædeſtinatorum, quaſi uerum eſſet quod iuſtificatus aut amplius peccare non poſſit, aut ſi peccauerit certam ſibi reſipiſcentiam promittere debeat. Nam niſi ex ſpeciali reuelatione ſciri non poteſt, quos Deus ſibi elegerit.

De perſeuerantiæ munere. Cap. XIII.

Similiter de perſeuerantiæ munere de quo ſcripum eſt. Qui perſeuerauerit uſque in finem, hic ſaluus erit (quod quidem aliunde haberi non poteſt niſi ab eo, qui potens eſt eum, qui ſtat ſtatuere ut perſeueranter ſtet, & eum qui cadit reſtituere) nemo ſibi certi aliquid abſoluta certitudine polliceatur. Tameſi in Dei auxilio firmiſſimam ſpem collocare, & reponere omnes debent. Deus enim niſi ipſi illius gratiæ defuerint ſicut cœpit opus bonum, ita perficiet operans uelle, & perficere. Veruntamen, qui ſe exiſtimant ſtare, uideant ne cadent, & cum timore ac tremore ſalutem ſuam operentur in laboribus, in uigilijs, in eleemoſynis, in orationibus, & oblationibus, in ieiunijs, in caſtitate. Formidare enim debent ſcientes, quòd in ſpem gloriæ, & nondum in gloria renati ſunt, de pugna quæ ſupereſt cum carne, cum

mundo, cum diabolo, in qua uictores eſſe non poſſunt, niſi cum Dei gratia Apoſtolo obtemperent dicenti, Debitores ſumus, non carni, ut ſecundum carnem uiuamus, ſi enim ſecundum carnem uixeritis, moriemini, ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis.

De lapſis & eorum reparatione. Cap. XIIII.

Qui uero ab accepta iuſtificationis gratia per peccatum exciderunt, rurſus iuſtificari poterunt, cum excitante Deo per pœnitentiæ ſacramentum merito Chriſti amiſſam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iuſtificationis modus eſt lapſi reparatio, quam ſecundam poſt naufragium deperditæ gratiæ tabulam ſancti patres aptè nuncuparunt. Etenim pro his, qui poſt baptiſmum in peccata labuntur Chriſtus Ieſus ſacramentum inſtituit pœnitentiæ, cum dixit, Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt. Vnde docendum eſt Chriſtiani hominis pœnitentiam poſt lapſum multo aliam eſſe à baptiſmali, eaque contineri non modo ceſſationem à peccatis, & eorum deteſtationem, aut cor contritum & humiliatum, uerum etiam eorundem ſacramentalem confeſſionem ſaltem in uoto, & ſuo tempore faciendam, & ſacerdotalem abſolutionem, itemque ſatisfactionem per ieiunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis uitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, quæ uel ſacramento, uel ſacramenti uoto, unà cum culpa remittitur, ſed pro pœna temporali, quæ (ut ſacræ literæ docent) non tota ſemper, ut in baptiſmo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt ingrati Spiritum ſanctum contriſtauerunt, & templum Dei uiolare non ſunt ueriti. De qua pœnitentia ſcriptum eſt, memor eſto unde excideris, age pœnitentiam, & prima opera fac: & iterum, quæ ſecundum Deum triſtitia eſt pœnitẽtiam in ſalutem ſtabilem operatur, & rurſus, Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.

Quolibet peccato mortali amitti gratiam, ſed non fidem. Cap. XV.

Aduerſus etiam hominum quorundam callida ingenia, qui per dulces ſermones, & benedictiones ſeducunt corda innocentium, aſſerendum eſt non modo infidelitate, per quam & ipſa fides amittitur, ſed etiam quocunque alio mortali peccato quanuis non amittatur fides, acceptam iuſtificationis gratiam amitti, diuinæ legis doctrinam defendendo, quæ à regno Dei, non ſolum infideles excludit, ſed & fideles quoque fornicarios, adulteros, molles, maſculorum concubitores, fures, auaros, ebrioſos, maledicos, rapaces, cæteroſque omnes, qui lætalia commitunt peccata, à quibus cum diuinæ gratiæ adiumento abſtinere poſſunt, & pro quibus à Chriſti gratia ſeparantur.

De fructu iuſtificationis, hoc eſt, de merito bonorum operum, deque ipſius meriti ratione. Cap. XVI.

Hac igitur ratione iuſtificatis hominibus, ſiue acceptam gratiam perpetuo conſeruauerint, ſiue amiſſam recuperauerint, proponenda ſunt Apoſtoli uerba, Abundate in omni opere bono ſcientes quod labor ueſter, non eſt inanis in Domino. Non enim iniuſtus eſt Deus, ut obliuiſcatur operis ueſtri, & dilectionis quam oſtendiſtis

in nomine ipſius, & nolite amittere confidentiam ueſtram, quæ magnam habet remunerationem. Atque ideo bene operantibus uſque in finem, & in Deo ſperantibus proponenda eſt uita æterna, & tanquam gratia filiis Dei per Chriſtum Ieſum, miſericorditer promiſſa, & tanquam merces ex ipſius Dei promiſsione, bonis ipſorum operibus, & meritis fideliter reddenda. Hæc eſt enim illa corona iuſtitiæ, quam poſt ſuum certamen & curſum repoſitã ſibi eſſe aiebat Apoſtolus à iuſto iudice ſibi reddendam. Non ſolum autem ſibi, ſed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cum enim ille ipſe Chriſtus Ieſus tanquam caput in membra, & tanquam uitis in palmites in ipſos iuſtificatos iugiter uirtutem influat, quæ uirtus bona eorum opera ſemper antecedit comitatur & ſubſequitur, & ſine qua nullo pacto Deo grata & meritoria eſſe poſſent nihil ipſis iuſtificatis amplius deeſſe credendum eſt, quo minus plenè illis quidem operibus, quæ in Deo ſunt facta diuinæ legi pro huius uitæ ſtatu ſatisfeciſſe, & uitam æternam ſuo etiam tempore (ſi tamen in gratia deceſſerint) conſequendam, uerè promeruiſſe cenſeantur, cum Chriſtus Saluator noſter dicat, Si quis biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum. Sed fiet in eo fons aquæ uiuæ ſalientis in uitam æternam. Ita neque propria noſtra iuſtitia, tanquam ex nobis propria ſtatuitur, neque ignoratur aut repudiatur iuſtitia Dei: quæ enim iuſtitia noſtra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iuſtificamur, illa eadem Dei eſt, quia à Deo nobis infunditur per Chriſti meritum, neque uerò illud omittendum eſt, quod licet bonis operibus in ſacris literis uſqueadeo tribuatur, ut etiam, qui uni ex minimis ſuis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Chriſtus eum non eſſe ſua mercede cariturum, & Apoſtolus teſtetur id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ ſupra modum in ſublimitate, æternum gloriæ pondus operari in nobis. Abſit tamen, ut Chriſtianus homo in ſeipſo uel confidat, uel glorietur, & non in Domino, cuius tanta eſt erga omnes homines bonitas, ut eorum uelit eſſe merita quæ ſunt ipſius dona. Et quia in multis offendimus omnes, unuſquiſque ſicut miſericordiam, & bonitatem: ita ſeueritatem, & iudicium ante oculos habere debet, neque, ſe ipſum aliquis etiamſi nihil ſibi conſcius fuerit iudicare, quoniam omnis hominum uita, non humano iudicio examinanda, & iudicanda eſt, ſed Dei: qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit unicuique à Deo, qui (ut ſcriptum eſt) reddet unicuique ſecundum opera ſua.

Poſt hanc catholicam de iuſtificatione doctrinam, quam niſi quiſque fideliter, firmiterque receperit iuſtificari non poterit: Placuit ſanctæ Synodo hos canones ſubiungere, ut omnes ſciant, non ſolum quid tenere, & ſequi, ſed etiam quid uitare & fugere debeant.

CANONES.

Si quis dixerit hominem ſuis operibus, quæ uel per humanæ naturæ uires, uel per 1
legis doctrinam fiant, abſque diuina per Chriſtum Ieſum gratia poſſe iuſtificari coram Deo, Anathema ſit.

2 Si quis dixerit ad hoc ſolũ diuinam gratiam per Chriſtum Ieſum dari, ut facilius homo iuſtè uiuere, ac uitam æternam promereri poßit, quaſi per liberum arbitrium ſine gratia utrunque, ſed ægrè tamen & difficulter poßit, Anathema ſit.

3 Si quis dixerit ſine præueniente Spiritus ſancti inſpiratione, atque eius adiutorio hominem credere, ſperare, diligere, aut pœnitere poſſe ſicut oportet ut ei iuſtificationis gratia conferatur. Anathema ſit.

4 Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari aſſentiendo Deo excitanti, atque uocanti, quoad obtinendam iuſtificationis gratiũ, ſe diſponat ac præparet, neque poſſe diſſentire ſi uelit, ſed uelut inanime quoddam nihil omnino agere, meréque paßiue ſe habere. Anathema ſit.

5 Si quis liberum hominis arbitrium poſt Adæ peccatum amiſſum, & extinctum eſſe dixerit, aut rem eſſe de ſolo tituto, imo titulum ſine re ſigmentum denique, à Satana inuectum in Eccleſiam. Anathema ſit.

6 Si quis dixerit non eſſe in poteſtate hominis uias ſuas malas facere, ſed mala opera, ita ut bona Deum operari, non permißiuè ſolum, ſed etiam proprie, & per ſe, adeò ut ſit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quàm uocatio Pauli. Anathema ſit.

7 Si quis dixerit opera omnia quæ ante iuſtificationem fiunt quacunque ratione facta ſint, uerè eſſe peccata, uel odium Dei mereri, aut quanto uehementius quis nititur ſe diſponere ad gratiam, tantò eum grauius peccare. Anathema ſit.

8 Si quis dixerit gehennæ metum per quem ad miſericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, uel à peccando abſtinemus, peccatum eſſe, aut peccatores peiores facere. Anathema ſit.

9 Si quis dixerit ſola fide impiũ iuſtificari, ita, ut intelligat nihil aliud requiri quod ad iuſtificationis gratiam conſequendam cooperetur, & nulla ex parte neceſſe eſſe, eum ſuæ uoluntatis motu præparari, atque diſponi. Anathema ſit.

10 Si quis dixerit homines ſine Chriſti iuſtitia per quam nobis meruit iuſtificari, aut per eam ipſam formaliter iuſtos eſſe. Anathema ſit.

11 Si quis dixerit hominem iuſtificari, uel ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, uel ſola peccatorum remißione excluſa gratia, & charitate, quæ in cordibus eorum per ſpiritum ſanctum diffundantur, atque illis inhæreat, aut etiam gratiam, qua iuſtificamur, eſſe tantum fauorem Dei. Anathema ſit.

12 Si quis dixerit fidem iuſtificantem nihi aliud eſſe, quam fiduciam diuinæ miſericordiæ peccata remittentis propter Chriſtum, uel eam fiduciam ſolam eſſe qua iuſtificamur. Anathema ſit.

13 Si quis dixerit omni homini ad remißionem peccatorum aſſequendam neceſſarium eſſe, ut credat certò, & abſque ulla hæſitatione propriæ infirmitatis, & indiſpoſitionis peccata ſibi eſſe remiſſa. Anathema ſit.

14 Si quis dixerit hominem à peccatis abſolui ac iuſtificari, ex eo quod ſe abſolui, ac iuſtificari certò credat, aut neminem uerè eſſe iuſtificatum, niſi qui credit ſe eſſe iuſtificatum, & hac ſola fide abſolutionem, & iuſtificationem, perfici, Anathema ſit.

15 Si quis dixerit hominem renatum, & iuſtificatum teneri ex fide ad credendum ſe

certo

certo eſſe in numero prædeſtinatorum. Anathema ſit.

Si quis magnum illud uſque in finem perſeuerantiæ donum, ſe certo habiturum, abſoluta, & infallibili certitudine dixerit, niſi hoc ex ſpeciali reuelatione didicerit. Anathema ſit. 16

Si quis iuſtificationis gratiam, non niſi prædeſtinatis ad uitam contingere dixerit, reliquos uero omnes, qui uocantur, uocari quidem, ſed gratiam non accipere, utpote diuina poteſtate prædeſtinatos ad malum. Anathema ſit. 17

Si quis dixerit Dei præcepta homini etiam iuſtificato, & ſub gratia conſtituto eſſe ad obſeruandum impoßibilia. Anathema ſit. 18

Si quis dixerit nihil præceptum eſſe in euangelio, præter fidem, cætera eſſe indifferentia, neque præcepta, neque prohibita ſed libera, aut decem præcepta nihil pertinere ad Chriſtianos. Anathema ſit. 19

Si quis hominem iuſtificatum, & quantumlibet perfectum dixerit non teneri ad obſeruantiam mandatorum Dei, & Eccleſiæ, ſed tantum ad credendum quaſi uerum euangelium ſit nuda, & abſoluta promiſſio uitæ æternæ ſine conditione obſeruationis mandatorum, Anathema ſit. 20

Si quis dixerit Chriſtum Ieſum à Deo hominibus datum fuiſſe, ut redemptorem cui fidant, non etiam ut legis latorem cui obediant. Anathema ſit. 21

Si quis dixerit iuſtificatum uel ſine ſpeciali auxilio Dei in accepta iuſtitia perſeuerare poſſe, uel cum eo non poſſe. Anathema ſit. 22

Si quis hominem ſemel iuſtificatum dixerit amplius peccare non poſſe, neque gratiam amittere, atque ideo eum qui labitur & peccat nunquam uere fuiſſe iuſtificatum, aut contra poſſe, in tota uita, peccata omnia, etiam uenialia uitare, niſi ex ſpeciali Dei priuilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Eccleſia. Anathema ſit. 23

Si quis dixerit iuſtitiam acceptam non conſeruari, atque etiam non augeri coram deo per bona opera: ſed opera ipſa fructus ſolummodo, & ſigna eſſe iuſtificationis adeptæ, non etiam ipſius augendæ cauſam. Anathema ſit. 24

Si quis in quolibet bono opere iuſtum ſaltem venialiter peccare dixerit: aut quod intollerabilius eſt, mortaliter: atque ideo pœnas æternas mereri, tantúmque ob id damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationem. Anathema ſit. 25

Si quis dixerit iuſtos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare, & ſperare æternam retributionem à Deo per eius miſericordiam, & Ieſu Chriſti meritum: ſi bene agendo, & diuina mandata cuſtodiendo uſque in finem perſeuerauerint. Anathema ſit. 26

Si quis dixerit nullum eſſe mortale peccatum, niſi infidelitatis: aut nullo alio quantumuis graui, & enormi præterquam infidelitatis peccato, ſemel acceptam gratiam amitti Anathema ſit. 27

Si quis dixerit amiſſa per peccatum gratia ſimul, & fidem ſemper amitti: aut fidem, quæ remanet, non eſſe ueram fidem, licet non ſit uiua, aut eum qui fidem ſine charitate habet non eſſe Chriſtianum. Anathema ſit. 28

Si quis dixerit eum qui poſt baptiſmum lapſus eſt, non poſſe per Dei gratiam reſurgere: aut poſſe quidem: ſed ſola fide, amiſſam iuſtitiam recuperare, ſine ſacramen- 29

to pænitentiæ: prout ſancta Romana, & uniuerſalis Eccleſia à Chriſto domino, & eius Apoſtolis edocta hucuſque profeſſa eſt, ſeruauit & docuit. Anathema ſit.

30 *Si quis poſt acceptam iuſtificationis gratiam cuilibet peccatori pænitenti ita cul-
pam remitti, & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit: ut nullus remaneat reatus pœ-
næ temporalis exoluendæ: uel in hoc ſeculo, uel in futuro in purgatorio, antequam
ad regna cælorum aditus patere poßit. Anathema ſit.*

31 *Si quis dixerit iuſtificatum peccare dum intuitu æternæ mercedis, bene operatur.
Anathema ſit.*

32 *Si quis dixerit, hominis iuſtificati bona opera ita eſſe dona Dei ut non ſint etiam
bona ipſius iuſtificati merita. Aut ipſum iuſtificatum bonis operibus quæ ab eo per
Dei gratiam, & Ieſu Chriſti meritum (cuius uiuum membrum eſt) fiunt non uerè me
reri augmentum gratiæ, uitam æternam, & ipſius uitæ æternæ (ſi tamen in gratia de
ceſſerit) conſecutionem: atque gloriæ etiam augmentum. Anathema ſit.*

*Si quis dixerit per hanc doctrinam catholicam de iuſtificatione à ſancta Synodo
33 hoc præſenti decreto expreſſam, aliqua ex parte gloriæ Dei uel meritis Ieſu Chriſti
Domini noſtri derogari: & non potius ueritatem fidei noſtræ, Dei denique, ac Chri-
ſti Ieſu gloriam illuſtrari, Anathema ſit.*

LAVS DEO.

PARISIIS

Excudebat Ioannes Gemet, via ad diuum Iacobum, ſub inſigni trium piſcium, anno reſtauratæ ſalutis, milleſimo quingenteſimo quadrageſimo nono.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE


SCV TVM FLO RENTIE